

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

حياة الصحابة

به کوردی

کاندهلوی

ته صیفی غەر مووده کارا

شیخ ناصر الدین البانی

وهرگیرانی: نیهاد جه کل

به رگی سن بهه

ژیانی هاوہ لان

(رضی اللہ عنہما)

نووسینی:

زانای پایہ بہرز محمد یوسف الکاندہلوی

وہرگیرائی:

نہاد جلال حبیب اللہ

هاوہدم بہ تہ تحقیقی فہرموودہ کان لہسہر بنہمای برپاری فہرموودہ ناس

محمد ناصرالدین الألبانی

بہرگی سییہم

۲۰۱۱ زاینی

۱۴۳۲ کوچی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیناسى كتيب

ناوى كتيب: ژيانى ھاوہ لان (ﷺ).

نووسەر: محمد يوسف الكاندهلوى

وهرگيرانى: نهاد جلال حبيب الله.

سال و نۆرهى چاپ: يه كه م/ ۲۰۱۱ - ۱۴۳۲

شوينى چاپ: چاپخانهى پى نوى

ژمارهى سپاردن: ۱۲۶۵ - ۲۰۱۱

تيراژ: ۲۰۰۰

مافى له چاپدانه وهى پاريزراوه بو

كتيبخانهى روشنير

بهشی دوانزههههه

چون پیغه مبهرا (ﷺ) هاوهلانی له سهر نویژ که ران له
 مزگه و ته کاندای کۆده بوونهوه و ههزیان پیی بووه خه لکیان بو
 هاندهدا و تی ده گه یشتن له گواستنهوهی، گواستنهوه له
 کاریکهوه بو کاریک و له باریکهوه بو باریک، چون سهرقالی
 خویان وهلا دهنا بو ئه و بواره ی فه رمانیان پی کرابوو له و
 کارانهدا که به هیژ کردنی باوه و سیفه ته کانی و بلاو کردنهوه ی
 زانست و کاره کانی و زیندوو راگرتنی یادی خوا و نزا کردن به
 مهرجه کانیه وهی تیدا بوو، وهک ئه وه وابوون لانه که نه وه به لای
 رووخساری شت و شیوه کاندای و ته نها هیوای سوود وه رگرتنیان
 لای دروستکه ر و هه ل سو رینه ری ژیان بی ت.

هاندانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو نوێژ

ئهحمده به سه نه دی چه سه نه و ئه بو علی به زار له حارث ی مه ولای عوسمانه وه هیناویانه ده لێن: عوسمان (ﷺ) پوژیک دانیشتبوو ئیمه یش له گه لێ دانیشتبووین، بانگده ر هات و داوای ئاوی له جامیکدا کرد- و ابزانم شتیکی تیدا بوو- ده ستنوێژی گرت و پاشان وتی پیغه مبهەر (ﷺ) م بینێ به م شیوه ی من ده ستنوێژی ده گرت، پاشان فه رمووی (هه رکه س وه ک ئه م ده ستنوێژه م ده ست نوێژ بگریت پاشان هه ستیت و نوێژی نیوه پۆ بکات له تاوانی نیوان نوێژی نیوه پۆ و نوێژی به یانی ده بووریت، پاشان نوێژی عه سر بکات له تاوانی نیوان نیوه پۆ و عه سری ده بووریت و پاشان نوێژی ئیواره بکات له تاوانی نیوان عه سر و ئیواره ی ده بووریت، پاشان نوێژی عیشا بکات له تاوانی نیوان ئیواره و عیشای ده بووریت. پاشان له وانه یه شه و به سه ر به ریت شه وه که ی له ناو خۆدا بکه ویت پاشان ئه گه ر هه ستا و نوێژی به یانی بکات له تاوانی نیوان عیشا و به یانی ده بووریت، ئه وانه چاکه ن خراپه کان ده به ن و نایه یلن) (من توحا و خوئی هذا ثم قام یصلی صلاة الظهر غفر له ما کان بینها و بین الصبح ثم صلی العصر غفر له ما کان ل بینها و بین الضهر ثم صلی المغرب غفر له ما کان بینها و بین العصر ثم صلی العشاء غفر له ما کان بینها و بین المغرب، ثم لعلة بیت یتمرغ لیلة ثة انقام فتوحا فصلی الصبح غفر له بینها و بین صلاة العشاء، وهن الحسنات یذهبن السیئات) وتیان ئه ی ئه وه چاکه کانن ئه ی ماوه کان (باقیات) چی ئه ی عوسمان؟ وتی (لا اله الا الله و سبحان الله و الحمد لله الله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله)^۱.

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب و التهیب ج / ص ۲۰۳ دا هاتوه. هه یسه می ج ۱ ص ۲۹۷ ده لیت: ئهحمده و ئه بو یه علا و به زار هیناویانه که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن جگه له حارسێ کوپی عه بدولای مه ولای عوسمانی کوپی عه فغان نه بی که جی متمانه شه، هه ندیکیشی له سه حیحدا یه.

ئەحمەد و نەسائی و تەبەرانی لە ئەبو عوسمانەوہ هیڤاویانە وتی: لەگەڵ سەلمان لە ژێر درەختیکدا بووم، لقیکی وشکی ھەلگرت و تەکاندی (جولاندی) تا گەلاکانی کەوتن، پاشان وتی: ئەو ئەبو عوسمان ئایا نەتپرسی بۆ ئەو دھکەم؟ و تەم بۆچی واتکرد؟ وتی: پیغەمبەر (ﷺ) وای لەگەڵ کردم کاتی لە ژێر درەختیکدا پیگەوہ بووین. لقیکی وشکی ھەلگرت و تا گەلاکانی کەوتن، فەرمووی (ئەو سەلمان لیم ناپرسیت بۆچی وادەکەم؟) و تەم بۆچی واتکرد؟ فەرمووی (ان المسلم اذا توضا فاحسن الوضوء ثم صلى الصلوات الخمس تحات خطایة كما تحات هذا الورق) واتە (موسلمان ئەگەر دەستنویژی گرت و بەباشی گرتی و پاشان پینج نوێژەکە کرد تا وایانەکانی لێ دادەکەتن وەک چوون ئەو گەلایانە دادەتەکن) وتی (واقم الصلاة طرفی النهار و زلفا من الليل ان الحسنات يذهبن السيئات ذلك ذكری للذاکرين)^١.

ئەحمەدی کوپی عامری کوپی سەعدی کوپی ئەبی وەقاص دەلیت لە سەعد و ھەندی ھاوہ لاندی بیست دەیانوت: دوو کەس برای یەکدی بوون لە سەردەمی پیغەمبەر (ﷺ) دا یەکیکیان لەوی تریان باشتربوو، ئەو ی باشتربوو مرد و ئەو ی دیکەیان تەمەنی زیاتر بوو، ئینجا مرد، فەزلی یەکەمیان بەسەر دووہمیاندا لای پیغەمبەر (ﷺ) باسکرا، ئەویش فەرمووی (مەگەر نوێژی نەدەکرد؟) وتیان با ئەو پیغەمبەری خوا (ﷺ)، فەرمووی (ما یدریک ما بلغت بة صلاة) واتە (چوو زانیت نوێژەکە ی گەیان دوو یە تەمەنی کوی) پاشان فەرمووی (انما مثل الصلاة کمثل نهر جار بباب رجل غمر عذب یقتحم فیه کل یوم خمس مرات فماذا ترون یبقی من درنة) واتە (نمونه ی نوێژ وەک پروباریکی پویشتوو بە بەردەرگای پیاویکدا وایە کە

١ - حسن.

٢ - مونزیری لە الترغیب و الترہیب ج ١ ص ٢٠١ دەلیت ئەحمەد لە صەحیحدا پشتیان پێ دەبەستی جگە لە عەلی کوپی زەید نەبیّت.

ئاوه که ی زور و سازگار بیټ هه موو پوژئی پینج جار خوئی بخاته ناویه وه، ئایا ده بینن هیچ چلکی پیوه بمینیت) ^۱.

ئه حمهد له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت دوو کهس له خه لکی ناوچه ی (به للی) بوون سه ر به قوضاعه له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) موسولمان بوون، یه کیکیان شه هیدبوو و ئه وی دیکه ش ته مه نی زیاتر بوو، ته لحه ی کوپی عه بدوللا وتی: له خه ونمدا بینیم ئه وه یان که دواتر مرد پیش شه هیده که چوویه به هه شت، سه رم له وه سوپما و ئه وه م بو پیغه مبه ر (ﷺ) باسکرد (خه وی بینیه وه) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (الیس قد صام بعده رمضان و صلی ستته الاف رکعة و کذا و کذا رکعة صلاة سنة) (مه گه ر دوا ی ئه و پوژووی ره مه زانی نه گرت و شه ش هه زار رکات نوژی نه کرد و ئه وه نده و ئه وه نده رکات نوژی سونه تی نه کرد) ^۲.

ته به رانی له حارث له عه لیه وه ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له مزگه وتدا بووین چاوه ری نوژیژمان ده کرد که سیك هه ستا و وتی من تووشی تاوان بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) پرووی لی وهرگیپرا. کاتی له نوژیژکه ی بوویه وه کا برا هه ستا و هه مان شتی ته وه. پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (الیس قد صلیت معنا هذه الصلاة و احسنت لها الطهور) واته (ئایا له گه ل ئیمه ئه م نوژیژته نه کرد و ده ست نوژیژ

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۱ ص ۲۹۷، ده لیت ئه حمهد و ته به رانی هیناویانه به لام ته به رانی ده لیت: پاشان ئه وی دیکه چل شه و زیاتر ژیا، که سه کانی سه نه دی ئه حمهد سه حیح، مالیک و نه سانی و ئیبن خوزه یمه له سه حیه که یدا هیناویانه وه له الترغیب و الته یب ج ۱ ص ۲۰۶ دا هاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - له الترغیب و الته یب. دا ص ۲۰۸ دا ده لیت: ئه حمهد به سه نه دی سه سن و ئیبن ماجه و ئیبن حبان له سه حیه که یدا و به یه قی له ته لحه وه به هه مان شیوه و به دوور و دریژتر له وه هیناویانه، ئیبن ماجه و ئیبن حبان له کو تاییه که یدا ئه وه شیان بو زیاده کردوه: ماوه ی نیوانیان دوورتره له ماوه ی نیوان ناسمان و زه وی.

دروست و پاکت بؤ نه گرت؟) وتی: با، فہرمووی (فانہا کفارة ذنبک) واتہ (دہی ئہوہ سپرہرہوہی تاوانہ کانتہ) ^۱.

ئہ حمہد لہ عہدوللای کوری عہمرہوہ هیئاویہ تی کہ سیګ ہات بؤ لای پیغہمبہر (ﷺ) و پرسپاری لیگرد لہ سہر چاکترینی کارہکان، فہرمووی (نویژ، وتی پاشان چی؟ فہرمووی، نویژ، وتی پاشان چی؟ تا سی جار فہرمووی نویژ، کہ کابرا زیاد لہوہ لہ سہری چو پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی جیہادی پی خوا. کابرا وتی دہی من دایک و باوکیکم ہن، فہرمووی (امرک للوالدین خیرا) واتہ (فرمانت پی دہدہم چاکہ لہ گہل دایک و باوکت بنویئہ) وتی: سویند بہو کہ سہی تو بہ ہق بہ پیغہمبہر ناردوہ دہچم جیہاد دہکم ئہوان بہ جی دہیلیم، پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (انت اعلم) واتہ (خوت باشت دہزانی) ^۲.

بہزارو ئین خوزہیمی و ئین حبان لہ صہحہ کہ یاندا - دہقہ کہ هی ئین حبانہ - لہ عہمری کوری موررہی جوہنیہوہ (ﷺ) هیئاویانہ دلّیت: کہ سیګ ہات بؤ لای پیغہمبہر (ﷺ) وتی: ئہی پیغہمبہر خوا ئہ گہر من شایہ تومانم هیئا و نویژہ فہرہکانم کرد و زہکاتم دا و پرمہزانم گرت و بہجیم گہ یاند من لہ کام دہستہ دہم؟ فہرمووی (تو لہ صدیقین و شہیدان دہبیت) ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - ہیسہمی ج ۱ ص ۳۰۱ دلّیت تہ بہرانی لہ المحجم الصغیر المعجم الوسیگ دا هیئاویہ تی و حارپ کہ لہ سہنہ دہکیدا لاوازہ.

۳ - حسن.

۴ - ہیسہمی ج ۱ ص ۳۰۱ دلّیت: لہ سہنہ دہکیدا ئین لہیعہ ہییہ کہ لاوازہ. ترمزی فہرموودہی ئین لہیعہ بہ حسہن دادہنی. کہ سہکانی دیکہی سہنہ دہکش صہحیحن، ہروہا ئین حبان لہ صہحہ کہ یدا هیئاویہ تی وک الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۱۱ دا ہاتوہ.

۵ - صحیح.

۶ - لہ الترغیب و الترهیب دا ج ۱ ص ۲۰۰ دا وا ہاتوہ

به يهه قی له نه سه وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: به گشتی وه سیه تی پیغه مبر (ﷺ) له سه ره مه رگیدا نه وه بوو ده یفه رموو (الصلاة وما ملکت ایمانکم) واته (نویژه کانتان و نه و که نیزه کانه ی هه تان و ریایان بن) تا نه و کاته ی گیانی گه یشته قورقور اگه ی و زمانی قسه ی پی نه ده کرا نه سائی و ئین ماچه هیڼاویانه. نه حمده له فه رموده کیدا هیڼاویه تی ده لیت: به گشتی وه سیه تی سه ره مه رگه ی پیغه مبر (ﷺ) بریتی بوو له (الصلاة وما ملکت ایمانکم) تا گیان گه شته قورقور اگه ی و نه یتوانی قسه بکات، له فه رموده که ی عه لیدا (ﷺ) ده لیت: پیغه مبر (ﷺ) فه رمانی پی کردم تا پیسته (وه رقیک) بینم تا تیایدا شتیکن بنوسیته که دوا ی خو ی نوممه ته که ی گو مړا نه بن، منیش ترسام خو یم له ده ست بچیت وتم: من چاک له بهر ده کم و تی ده گم و وه رده گرم، فه رموی (اوصی بالصلاة و الزکات وما مملکت ایمانکم) واته (وه سیه ت ده کم به نویژ و زه کات و وه نه و نافرته تانه ی له بهر ده ستان دان)^۱ هه روه ها ئین سه عد له عه لیه وه (ﷺ) به هه مان شیوه هیڼاویه تی و نه وه شی بو زیاده کردووه: به رده وام وه سیه تی ده کرد به وانه تا گیانی ده رچوو، فه رمانی کرد به شایه تی دان به وه ی هیچ په رستراویک نییه جگه له خوا و محمد به نده و نیردراوی خودایه تا مردنی نه و وه سیه ته ی ده کرد، هه رکه س شایه تی نه و دوانه بدات دوزه خی لی حه رامه. نه حمده و بوخاری له الادب المفرد و نه بو داود و ئین ماچه و ئین جه ریر له صه حیه که یدا نه بو یه علا و به یهه قی له عه لیه وه هیڼاویانه ده لیت: کو تا قسه ی پیغه مبر (ﷺ) نه مه بوو (الصلاة الصلاة و اتقوا الله فیها ملکت ایمانکم) واته (نویژ. نویژ به رامبر به و نافرته تانه ی له بهر ده ستان دان له خدا بترسن)^۲.

۱- له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۸ دا واهاتووه. هه روه ها ئین سه عد ج ۲ ص ۲۴۳ له نه سه وه به هه مان شیوه هیڼاویه تی،

۲- صحیح.

۳- له کنز العمال ج ۱ ص ۱۱۸ دا واهاتووه.

(هاندانی هاوه لان (عليه السلام) بۆ نویژ)

حه کیم له ئه بوبه کره وه (عليه السلام) هیناویه تی ده لیت نویژ په نای خوایه له سه ره زه ویدا،^۱ ئین سه عدیش له ئه بو مولیحه وه هیناویه تی ده لیت بیستم عومهری کوری خه تباب له سه ره مینبه ره وتی: ئیسلام به هیچ جوریک بۆ که سیك نییه که نویژ ناکات.^۲

عه بدوره زاق له زهیدی کوری ثابت ه وه (عليه السلام) هیناویه تی ده لیت: نویژی که سیك له ماله کهید پروناکیه، ئه گهر که سی هه ستا بۆ نویژ تاوانه کانی له سه ره سه ری ده وه ستن. هه ره سوچه ده که ده بات خوای گه وه به سوچه دی تاوانیکی ده سپرته وه.^۳

عه بدوره زاق له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: به نده که به جوانی ده ست نویژی گرت و دواتر هه ستا بۆ نویژ، خوا پرووی تی ده کات و ده ی دی وینی و پرووی لی وهر ناچه رخی نی تا به نده که ده روات یان به لای راست یان چه پدا لاده کاته وه.^۴ عه بدو ره زاق له ئین عومهر وه هیناویه تی ده لیت: نویژ چاکه یه، باکم نییه کی تیایدا به شداریم ده کات.^۵

ئین عه ساکیر له ئین عومهر وه هیناویه تی ده لیت: هه ره موسلمانن سهر دانی له سه ره زه ویدا بکات یان بۆ مزگه وت بجی که به به رده کانی بنیاد نرابیت تیایدا نویژ بکات، زهویه که ده لیت له خاکه کهیدا نویژ کرد بۆ خودا و له پرۆیکدا که ده گه یته وه به خودا شایه تیت بۆ ده ده م. عه بدوره زاق لییه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ردنی

۱ - له کنز العمال ج ۱ ص ۱۸۰ دا هاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۱ ص ۱۸۰ دا هاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ د واهاتوه.

۴ - له کنز العمال دا واهاتوه.

۵ - له کنز العمال دا هاتوه.

ئادهم (علیه السلام) دهچوو. نویژیکی کرد دابهزی بۆ لای سنگی، پاشان نویژیکی تری کرد دابهزی بۆ پهنجهی نویژیکی دیکهی کرد چوو و نهما.^۱

ئهبو نهیم له الحلیه ج ۱ ص ۱۳۰ له ئیبن مهسوودهوه هیناویهتی دهلیت: تا له نویژدا بیت له دهرگای مهلیک دهدهیت، ههرکس له دهرگای مهلیک بدات بۆی دهکریتهوه، عهبدوهره زاق لییهوه هیناویهتی دهلیت: پیویستییه کانتان له سهر کۆلی نویژه فهرزه کان ههلبگرن، ههروهه لییهوه هیناویهتی دهلیت: نویژه کان سهرهوهی نیوانیانن به مهرجی گوناوه گهره کان له نیوانیاندا نهبن، ئیبن ساکیر لییهوه هیناویهتی دهلیت: نویژه کان سهرهوهن بۆ دواي خویان، ئادهم له پهنجهی پییهوه دهرچوو، پاشان بهرزبویهوه بۆ سهرپیکانی، پاشان ئهژنۆکانی، پاشان بۆ سهر ناوکی، پاشان بۆ لای ملی، ههستا نویژی کرد له سهر شانهکانی دابهزی، پاشان نویژی کرد دابهزی بۆ ناو له پی قاجی، پاشان نویژی کرد دابهزی بۆ ئهژنۆکانی، پاشان نویژی کرد دابهزی بۆ پیکانی، پاشان نویژی کرد دهرچوو.^۲

عهبدو ره زاق له سهلمانی فارسیهوه هیناویهتی دهلیت: بهنده که ههستا بۆ نویژ تاوانهکانی له سهر سهری داده نریت له نویژه کهی نابیتتهوه تا تاوانهکانی لی نامینین وهک چۆن دارخورما جیا ده بیتتهوه و به راست و چهپدا دهکهویت، ئیبن زهنجویه لییهوه هیناویهتی دهلیت: بهنده که نویژی کرد تاوانهکانی له سهر سهری کۆ دهبنهوه. که نویژی کرد تاوانهکانی دهکهون وهک چۆن گه لای دار دهکهویت. ههروهه له تاریقی کوری شههابهوه هیناویهتی لای سهلمان مایهوه و سهیری ئیجتهدای ئهوی دهکرد، که کۆتایی شهو ههستا نویژی دهکرد وهک ئهوهی نه دیبیت

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا هاتوه.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا وا هاتوه.

که گومانی بو دهرد، نهویش بو باسکرد، سهلمان وتی نویتزه فرههکان دهست پیوه بگرن، چونکه سپرههوی نهو برینانهن مهگه کورانی تیدابیت. نهگه خه لکی شهویان کردهه له سی باردا دهبن، هه یانه بو هیه و له سهری نییه، ههیه له سهریه تی و بو نییه، ههیه نه بو هیه و نه له سهریه تی، که سی تاریکی شهو بیئاگایی خه لک به دهرهت دهگریت و هه لدهستیت تا به یانی نویتزه دهکات. نهوه بو هیه و ههچی له دژ نییه و له سهر نییه، که سی تاریکی شهو بیئاگایی خه لک به دهرهت وهردهگریت و سه دهکاته تاوان نهوه له سهریه تی (له دژیه تی) و بو نییه، که سی نویتزه عیسا دهکات و دهخهویت. نه له سهریه تی و نه بو هیه، دهی وریابه پی سهخت مهگرهبر، وریابه له سهرخو و پیک و بهردهوام برۆ.^۱

عهبدو رهزاق له نهبو مووسای نه شعریه وه هیئاویه تی دهلیت: به سهر خو ماندا ناگر دهبارینن، نهگه نویتزه فره زمان کرد تاوانه کانی پیشترمان دهسپرتته وه. پاشان ناگر به سهر خو ماندا دهبارینن، که نویتزه زمان کرد دووباره نویتزه تاوانه کانی پیشترمان دهسپرتته وه.^۲

۹

^۱ - (کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا واهاتوه. ته بهرانی له المعجم الکبیر له تاریقی کوپی شه هابه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی که سه کانی سه نه ده کانی شی جی متمانه وک هه یسه می ج ۱ ص ۳۰۰ دهلیت.

^۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۲ دا واهاتوه

(هاندانی پیغه مبه‌ر (ﷺ) بۆ نوێژ و زۆر گرنگی دانی پیتی)

ئه‌حمده و نه‌سائی له‌ ئه‌نه‌سی کۆری مالیکه‌وه‌ هی‌ناویانه‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (حبیب الی الطیب و النساء، و جعلت قرت عینی فی الصلاة) واته‌ (بۆنی خۆش و ئافره‌تم لا‌ خۆشه‌ویست کراوه‌. بیلبله‌ی چاویشم له‌ نوێژدا دانراوه‌).^۱
ئه‌حمده له‌ ئیبن عه‌باسه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی جبریل به‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ی وت نوێژت لا‌ خۆشه‌ویست کراوه‌، ده‌ی چه‌نده‌ت ویست لی‌ هه‌لگه‌ره‌.^۲

ته‌به‌رانی له‌ ئیبن عه‌باسه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) پوژیک دانیشتبوو و خه‌لکی له‌ ده‌وری بوون، فه‌رمووی (ان الله جعل لكل نبی شهرة وان شهوتي فی قیام الیل اذا قمت فلا یصلین ادو خلفی، و ان الله جعل لكل نبی طعمة وان طعمتی هذة الخمس فاذا قضیت فهو لولة الامر من بعدی) اته‌ (خوای گه‌وره‌ بۆ پیغه‌مبه‌رێک و هه‌ستام نوێژم کرد که‌س له‌ پشتمه‌وه‌ نوێژ نه‌کات، خودا بۆ هه‌ر پیغه‌مبه‌ره‌ و پشکیکی دانا پشکی منیش ئه‌م پینچ یه‌که‌یه‌، ئه‌گه‌ر من مرده‌م بۆ وه‌لی ئه‌مری دوا‌ی خۆم ده‌بی‌ت).^۳

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - له‌ الترغیب و البدایه‌ و النهایه‌ ج ۶ ص ۵۸ دا واهاتوو. ته‌به‌رانی له‌ ئیبن عه‌باسه‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی، هه‌یسه‌می ج ۲ ص ۲۷۰ ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا عه‌لی کۆری یه‌زید هه‌یه‌ که‌ قسه‌شی له‌ سه‌ری، که‌سه‌کانی دیکه‌ی سه‌نه‌ده‌که‌ سه‌حیحن.

۴ - ضعیف.

۵ - هه‌یسه‌می ج ۲ ص ۲۷۱ ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا ئیسه‌حاقی کۆری عه‌بدوللای کۆری کیسان له‌ باوکیه‌وه‌ هه‌یه‌ و ئه‌بو حاته‌م و باوکی ئیسه‌حاقیان به‌ نه‌رم داوه‌، ئیبن حبان متمانه‌ی پێ‌ دده‌ات و ئه‌بو حاته‌م و جگه‌ له‌ویش به‌ لاوازی ده‌زانن.

ئەبو داود لە ئەنەسەو هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) هەستا تا پیکانی ئاوسان- یان وتی لاقەکانی- پێی و ترا مەگەر خودا لە تاوانی رابردوو و داهاتوت خوش نەبوو؟ فەرمووی (افلا اکون عبدا شکورا) واتە (ئایا بەندەیهکی سوپاسگوزار نەبم).^۱

بەزار لە ئەبو هورەیرەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی و لە گیرانەو کەیدا هاتوو دەلیت پیغمبەر (ﷺ) نوێژی دەکرد تا قەچەکانی دەئاوسان،^۲ هەر و هە تەبەرانی لە دوو موعجەمی صغیر و وسیط دا لە ئیبن مەسعود و هە هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) هیندە شو نوێژی دەکرد تا قەچەکانی دەئاوسان. بە هەمان شیوێ دەیهینێ.

هەر و هە لە نوعمانی کوری بە شیرەو هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قەچەکانی ماندوو دەبون. بە هەمان شیوێ دەیهینێ.^۳ بوخاری و موسلیمیش لە عائیشەو (ﷺ) هیناویانە دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قەچەکانی توانایان نەدەما (ماندوو دەبون) پیموت ئەی پیغمبەر (ﷺ) بۆچی وادەکەیت لە کاتی کدا خودا لیت خوش بوو- بە هەمان شیوێ دەیهینێ.^۴

ئیبن نەجار لە ئەبو هورەیرەو هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) شو نوێژی دەکرد تا قەچەکانی دەئاوسان، وتیان ئەی پیغمبەر ی خودا بۆچی وادەکەیت؟ مەگەر

^۱ - له كنز العمال ج ۴ ص ۳۶ دا هاتوو. ئەبو یەعلا و بەزار و تەبەرانی بە سەنەدی صەحیح هیناویانە وەك هەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۱ دەلیت.

^۲ - هەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۱ دەلیت بەزار بە چەند سەنەدێك هیناویەتی و كەسەكانی یەكێك لە سەنەدەكان كەسی صەحیح، تەبەرانی لە المعجم الكبیر لە ئەبو جوحەیفەو بەو شیوێ هیناویەتی،

^۳ - وەك لە المعجم ج ۲ ص ۲۷۱ دا هاتوو.

^۴ - لە موغیرەشەو بە هەمان شیوێ هیناویەتی، وەك لە الریاج ص ۴۲۹ دا هاتوو.

خودای گه وره له پابردوو و داهاتووی تاوانه کانت خوښ نه بووه؟ فهرمووی (بلی، افلا اکون عبدا شکورا) واته (با، ئایا بنده یه کی سوپاسگوزار نه بم).^۱

بوخاری و موسلیم له حه میده وه هیئاویانه ده لیت پرسیار کرا له نه نه سی کوپی مالیک له سهر نویژی پیغمبر (ﷺ) که شهو نویژی چوون بوو، وتی ئیمه شهو نه مانده ویست بیبینین نویژ بکات، به لام به بی ویستی خو مان بینیمان، نه مانده ویست به نوستووی بیبینین، به لام بینیمان. له مانگدا پوژووی ده گرت تا ده مانوت یه ک پوژیشی نه شکاندووه. جار هه بوو پوژووی نه ده گرت تا ده مانوت له مانگدا یه ک پوژیش پوژووی نه گرتووه.

هه روه ها بوخاری و موسلیم له عه بدوللاره هیئاویانه ده لیت: له گه ل پیغمبر (ﷺ) شه ویک نویژم کرد، هینده به پیوه وه ستا تا نیازی کاریکی خراپ دایگرتم، وتیان چی بوو؟ وتی ویستم دابنیشم و وازی لی بهینم.^۲ نه حمده له نه بوو زه روه هیئاویه تی ده لیت پیغمبر (ﷺ) شه ویک هه ستا تا به یانی ئهم ئایه ته ی ده خویند (ان تعذبهم فانهم عبادک وان تغفرلهم وانک انت العزیز الحکیم).^۳

نه بو یه علا له نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: پیغمبر (ﷺ) به شیکی به دیکرد، که به یانی بوویه وه وترا نه ی پیغمبره ی خوا هیلاکیت پیوه دیاره، فهرمووی من له سهر نهو باره م که ده مبینن، دوینی حه وت سووره ته دریزه که م خویند.^۴

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۳۶ دا واهاتوو

۲ - له صفه الصفوه ج ۱ ص ۷۵ دا واهاتوو

۳ - له البدایه و النهایه ج ۶ ص ۵۸ دا واهاتوو.

۴ - ضعیف.

۵ - که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن وه که هه سه می ج ۲ ص ۲۷۴ ده لیت

موسلیم له حوزدهیفه وه هیئاویه تی دهلیت له گهال پیغه مبهه (ﷺ) شه ویك نویژم کرد سووره تی به قهره دی دهستیپیکرد، وتم له نایه تی سه د دا رکوع ده بات، پاشان له سه د تیپه ری کرد، وتم له رکاتی کدا دهیخوینیت، له وه زیاتر چوو، وتم رکوعی پی ده بات، دهستی کرد به سووره تی النساء و خویندی. پاشان ال عمرانی خویند، له سه رخو دهیخویند، نایه تی کی خویند که ته سبیحی تیدا بوو سوبحانه لالی کرد. که دهیدا به نایه تی کی داواکاریدا داوای ده کرد، که نایه تی په ناگرتنی ده خویند په نای ده گرت به خوا، پاشان رکوعی برد (چه میه وه) دهیفه رموو (سبحان ربی العظیم) چه مینه وه که ی وهک وه ستانه که ی وابوو، پاشان فه رموی (سمع الله لمن حمده) پاشان ماوهیه کی نیمچه دوور و دریژ وه ستا، پاشان سو جده ی برد و فه رموی (سبحان ربی الاعلی) سو جده که شی له وه ستانه که ی نریک بوو.^۱

ته به رانی لییه وه هیئاویه تی دهلیت : چووم بو لای پیغه مبهه (ﷺ) نویژی ده کرد، له گهالی له پشته وه نویژم کرد و ئه ویش نهیده زانی، سووره تی به قهره دی دهستیپیکرد تا وامزانی ده چه میته وه، پاشان چووه وه ستان دهلیت نایزانم به لام وتی چوار رکاتی کرد چه مینه وه کانی وهک وه ستانه کانی وابوون- وتی ئه وه م باسکرد بو پیغه مبهه (ﷺ) فه رموی (الا اعلمتني) واته (دهی با ناگادارت بکردمایه ته وه) حوزدهیفه وتی سویند به وهی تو ی به حق به پیغه مبهه ناردووه له پشتما نازارم به دیکرد تا ئه وکات، فه رموی (لو اعلم انک ورائی لخفت) واته (ئه گهر بمزانیا تو له پشتمه وهیت کورتم ده کرده وه).^۲

^۱ - موسلیم به ته نهها هیئاویه تی و له م فه رمووده دا سووره تی النساء و پییش الترغیب و الترهیب عمران خراوه. له موصحه فی ثین مه سعودیشدا وایه، له صفه الصفوه ج ۱ ص ۷۵ دا واهاتووه.

^۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۸۵ دهلیت له سه نه ده که دا سنانی کوری هاروونی به رجمی ههیه، ثین مو عین دهلیت سنان برای سهیفه و سنان لهو باشتره، مورره دهلیت سنان له سهیف جی متمانه تره، جگه له ثین مو عین سنانی کوری هاروون به لاواز داده نین- ته واو.

ئەحمەد لە عائیشە (ﷺ) ھیناویەتی کە باسی بۆ کرا خەلکانی لە شەودا جاریان دوو جار قورئان دەخوینن، وتی ئەوانە خویندوویمانە و نەشیان خویندوو، من لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) شەویکی تەواو ھەستام بە قەرە و الترغیب و الترھیب عمران و نیسانی خویند. دەیدا بە ھەر ئایەتیکدا کە ترساندنێ تێدا بێت لە خودا دەپارایەو و و پەنای پێ دەگرت، ھەر ئایەتیک ئامارەتی تێدا بوایە لە خودا دەپارایەو و داوای لێ دەکرد.^۱

بوخاری لە ئەسودەو ھیناویەتی دەلیت: لای عائیشە (ﷺ) بووین، باسی ڕیابوونی نوێژمان کرد، وتی کە پیغەمبەر (ﷺ) لە نەخۆشی سەرەمەرگیدا بوو کاتی نوێژ ھات بیلال بانگی دا.

فەرمووی (مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (بپۆن با ئەبوبەکر بەر نوێژی بۆ خەلک بکات)، پێی وترا ئەبوبەکر کە سیکی گرینۆکە. بچیتە شوینەکەت ناتوانی نوێژ بکات بۆ خەلکە. دووبارە کردووە و ئەوانیش ھەمان شتیان وت. بۆ جاری سییەم دووبارە کردووە و ئەوانیش ھەمان شتیان وت. بۆ جاری سییەم دووبارە کردووە و فەرمووی (انکن صواعب یوسف. مروا ابابکر فلیصل بالناس) واتە (ئێوە ھاو دەمەکانی یوسف. بپۆن با ئەبوبەکر بەر نوێژی بکات بۆ خەلک) ئەبوبەکر چوو، پیغەمبەر (ﷺ) ھۆش بە خۆدا ھاتنەو ھێکی بەدی کرد. دەستی گرتبوو بە دوو کەسەو دەچوو منیش سەیری قاچەکانیم دەکرد کە لە تاو ئازاردا دەکشان. ئەبوبەکر ویستی بێتە دواو. پیغەمبەر (ﷺ) ئامارەتی بۆ کرد لە شوینی خۆتدا بە، پاشان ھینرا تا لە لایدا دانیشی. لە لایەکی دیکەو لە عائیشەو ھیناویەتی وتی: ئەو ھەم لە پیغەمبەر (ﷺ) دووبارە کردووە. ئەو ھەش تەنھا لەبەر ئەوەی ترسام خەلکی ڕەش بین بن ئەبوبەکر. بەلام زانی ھەرگیز کەسی ناچیتە شوینەکە ی مەگەر خەلکی

۱ - ضعیف.

۲ - ھەیسەمی ج ۲ ص ۲۷۲ دەلیت ئەحمەد ھیناویەتی، لە گیرانەو ھێکیداتووە. ھەیانە دوو یان سێ جار قورئان دەخوینت. ئەبویەعلاش ھیناویەتی و لە سەنەدەدا ئێبن لەیعە ھەییە کە قسە لە سەرە. تەواو.

رهشبین دهن پئی. بویه چه زمکرد پیغه مبهراﷺ) نه وه له نه بوبه کر لابات و بیدات به که سی دیکه. موسلیم له عائیشه وه هیناویه تی وتی: وتم نهی پیغه مبهری خوا نه بوبه کر که سیکی دلنهرمه نه گهر قورئان بخوینیت چاوه کانی ناگریت و دهگرییت، به لکوو که سیکی تر دابنییت.

عائیشه وتی به خوا تنها له ترسی رهشبینی خه لک وامکرد نه وه و ابن بهرام بهر یه که م کهس که ده چیته شوینه که ی پیغه مبهراﷺ)، بویه دوو یان سی جار لیم دووباره کرده وه. فرموی (لیصل بالناس ابوبکر فانکن صواحب یوسف).^۱

نه حمده له عوبه یدوللای کوپی عه بدوللوه هیناویه تی ده لیت چووم بولای عائیشه و وتم ئایا له سهر نه خوشیه که ی پیغه مبهراﷺ) قسه م بولاکه یت؟ وتی: با، پیغه مبهراﷺ) نه خوشیه که ی توندی کرد و فرموی ئایا خه لکی نویژیان کردوه، وتمان نا، نه وان چاوه پیی تون نهی پیغه مبهراﷺ)، فرموی (ضعوا لی ماء فی المخبض) له له گانی کدا ناوم بولینن، بومان هینا، خوئی پی فینک کرده وه، ههستا تابروات، له هوش خوئی چوو، پاشان به هوش هاته وه و فرموی: ئایا خه لکی نویژیان کردوه؟ وتمان نا، چاوه پیی تون نهی پیغه مبهری خوا، هه مان شتی فرموی و نیمه ش هه مان شتمان ده کرد. له هوش خوئی چوو و دواتر به هوش هاته وه و هه مان شتی فرمو و وتمان چاوه پیی تون نهی پیغه مبهری خودا. خه لکیش له مزگه و تدا دانیشتبوون چاوه پیی پیغه مبهراﷺ) ده کرد تا نویژی عیسا بکه ن. پیغه مبهراﷺ) هه والی نارد بول نه بوبه کر تا بهر نویژی بکات بول خه لک. نه بو به کر که که سیکی دلنهرم بوو، وتی عومهر تو بهر نویژی بکه، وتی تو شیواتری. نه م پوزانه تو بهر نویژیان بول بکه - باسی دهرچوونی ده کات وه نه وه ی پیشت.^۲

بوخاری له نه نه سه وه هیناویه تی نه بوبه کر له کاتی نه خوشی سهرمه رگی پیغه مبهراﷺ) دا بهر نویژی بول ده کردن تا پوزی دوو شه ممه هات و خه لکی له

^۱ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۲ دا واهاتوه.

^۲ - له البدایه و النهایه ج ۵ ص ۲۳۳ دا واهاتوه، به یه قی ج ۸ ص ۱۵۱ و ئین نه بی شه یه ش هیناویانه وه له کنز العمال ج ۴ ص ۵۹ دا واهاتوه. ئین سه ده ج ۲ ص ۲۱۸ به هه مان شیوه هیناویه تی.

پىزدا بوون و نويزيان دەکرد، پىغەمبەر (ﷺ) پەردەى ژوورەكەى بەپوودا لاداین و ۋەستابو، پووخسارى ۋەك پەپەى پەراۋ وابوۋ زەردەخەنەى كرد و پىكەنى، خەرىك بوو لە خوشیدا نويزەكە تىكبەدەين بەھۆى بينىنى پىغەمبەر (ﷺ) ھە، ئەبوبەكر بەرەو دواۋە گەپاىە ۋە تا لە پىزەكەدا نويز بكات، ايزانى پىغەمبەر (ﷺ) دىت بۆ نويز، پىغەمبەر (ﷺ) ئاماژەى بۆ كردىن نويزەكەتان تەواۋ بكن، پەردەكەى داداىە ۋە ئەو پۇژە كۆچى دواىى كرد، ھەروەھا لە لایەكى دىكە ۋە لىۋەى ھىناۋە وتى: پىغەمبەر (ﷺ) سى پۇژ نەھاتە دەر. نويز كراۋ ئەبوبەكر پىشكەوت. پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (عليكم بالحجاب) واتە (بمبەنە لای پەردەكە) بەرزيان كەردە ۋە، كە پروۋى پىغەمبەر (ﷺ) دەر كەوت دىمەنى جواتر و سەرسوڤ ھىنەرتەر لە ۋەمان نەبىنى، بە دەستى ئاماژەى كرد بۆ ئەبوبەكر كرد تا پىشكەوت و پىغەمبەر (ﷺ) پەردەكەى داداىە ۋە ھىندەى نەبرد تا كۆچى دواىى كرد.^۱

^۱ - موسليم ھىناۋىەتى. لە البدایە و النھایە ج ۵ ص ۲۲۵ دا ۋاھاتوۋە. ئەبو یەعلا و ئىبن عەساكېر و ئىبن خوزەيمە و ئەحمەد لە ئەنەسەۋە ۋە واتايە بە چەند دەقىقى جىاجىا ھىناۋىانە ۋەك لە كنز العمال ج ۴ ص ۵۷ دا و ج ۵ ص ۱۸۱ دا ۋاھاتوۋە. بەيھەقى ج ۸ ص ۱۴۲ لە المجمع ج ۵ ص ۱۸۱ و ئىبن سەعد ج ۲ ص ۲۱۶ ۋە واتايە ھىناۋىانە.

(ھەز و ھاندانى ھاۋەلەن بۆ نوپۇز و زۆر گرنگيدانيان پىتى)

تەبەرانى لە ميسوھرى كوپى مەخرەمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: چووم بۆ لای عومەرى كوپى خەتتاب و كەوتبوو لە ھۆش چووبوو، وتم چۆنى دەبينن؟ وتیان ئاۋايە كە دەيبينيت. وتم بىدارى بكنەۋە بۆ نوپۇز، چونكە بۆ ھەرچى بىدارى بكنەۋە ۋەك ئەۋە نىيە، وتیان. ئەى ئەمىرى باۋەرداران نوپۇز، وتى ئەى ئەرى بۆ خوا، ھىچ ماقى لە ئىسلامدا بۆ ئەۋ كەسە نىيە نوپۇز ۋاز لى دىنى، نوپۇزى كرد و برىنەكەى خويىنى لى دەچوو.^۱

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۵۰ لە ميسوھرەۋە ھىناۋىيەتى كە عومەر لىى درا لە ھۆش خۆى چوو، وترا بە ھىچ ۋەك نوپۇز ناترسى و بەھۆش نايەتەۋە ئەگەر گيانى تىدا مابى. وتى ئەى ئەمىرى باۋەرداران نوپۇز. نوپۇزەكەت بكنە. ئەۋىش پاجلەكى و وتى نوپۇز. ئەرى بەخوا- بە ھەمان شىۋەى پىشوو ھىناۋىيەتى.

تەبەرانى لە موخەممەدى كوپى مسكىنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ژنەكەى عوسمان (ﷺ) كاتى چۈاردەورىان دا وتى دەتانەۋىت بىكوژن، ئەگەر بىكوژن يان ۋازى لى بەينن ئەۋ ھەموو شەۋ بە يەك پكات زىندوو را دەگرىت كە تيايدا ھەموو قورئان دەخوينىت. سەنەدەكەى ھەسەنە. ۋەك ھەيسەمى ج ۹ ص ۹۴ دەلىت، ئەبو نەعيم لە الحليہ ج ۱ ص ۵۷ لە موخەممەدى كوپى سىرىنەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى بەلام لە گىرانەۋەكەيدا ھاتوۋە كاتى چۈاردەورىان دا ويستيان بىكوژن. ھەروەھا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) دەلىت ژنەكەى عوسمانى كوپى عەففان لەكاتى كوشتنى عوسماندا وتى: كوشتتان، لەكاتىكدا شەۋانە لە يەك پكاتدا ھەموو قورئان دەخويند.^۲

^۱ - ھەيسەمى ج ۱ ص ۹۵ دەلىت: كەسەكانى سەنەدەكە ھەجىن.

^۲ - ئەبو نەعيم دەلىت: ئەنەس ۋاى وت و خەلكى گىراۋايانەتەۋە و دەلىن ئەنەسى كوپى سىرىنە.

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۵۶ لە عوسمانی کوپی عەبدو پرەحمانی تیمیه وه هیئاوییه تی دهلیت باوکم وتی: ئەمشه و به سه رمقامدا سه رده کهوم، که نویژی عه ته مه م کرد چووم بو مه قام و تیایدا وه ستام. وه ستا بووم که که سیك دهستی خسته سه رشانیم سه یریم کرد عوسمانی کوپی عه قفانه. دهلیت: له سووره تی فاتیه وه دهستی پکرد تا خه تمی قورئانی کرد. ئینجا چه میه وه و دواتر سو جده ی برد. پاشان نه عله کانی هه لگرت و منیش نه مزانی ئایا پیش ئه وه نویژی کرد وه یان نا. ئین موباره که له (الزهد) و ئین سه عد و ئین ئه بی شه یبه و ئین مونیع و ته حاوی و دارقوتنی و به یه قی له عەبدو پرەحمانی کوپی عوسمانی ته میه وه هیئاویانه وتی: له مه قامدا عوسمانم بینى شه ویک بوو ده ستیکرد به قورئان خویندن و له یه که رکاتدا خه تمی قورئانی کرد، پاشان چوو.^۱

ئین سه عد ج ۳ ص ۷۵ له عه تای کوپی ئەبو رباحه وه هیئاوییه تی عوسمان نویژی کرد بو خه لک و له پشت مه قامه وه وه ستا و هه موو قورئانی له یه که رکاتی ویتیدا خویند. له موچه مه ده دی کوپی سه یرینه وه دهلیت عوسمان شه ونویژی ده کرد و له یه که رکاتدا خه تمی قورئانی ده کرد.^۲

حاکم ج ۳ ص ۵۴۶ له موسه یبی کوپی رافعه وه هیئاوییه تی دهلیت: کاتی چاوی ئین عه بباس (عليه السلام) په کی که وت، که سیك هات بو لای و پیی وت: تو حه وت (پوژ) خو ت بگره بو و به پاکشای نویژ بکه ده بیته سوود وه رگری ده رمانه که و پشت به خوا چاک ده بیته وه. ئه ویش هه والی نارد بو عایشه و ئه بو هوره یره و هاو لانیکی دیکه، هه موو وتیان ئه گه ر له م حه وت پوژ ه دا مر دیت به نویژه کانت چی ده که یت، وازی له چاوی هیئا و ده رمانی نه کرد. به زار و ته به رانی له ئین عه بباسه وه هیئاویانه وتی کاتی چاوم وای لیها ت و ترا ده رمانت ده که ین به لام چه ند پوژی واز

۱ - له المنتخب ج ۵ ص ۹ دا هاتوو و دهلیت: سه نه ده که ی حه سه نه.

۲ - له المنتخب ج ۵ ص ۹ دا واهاتوو.

يېنە لە نوپۇز؟ وتى نا، يېغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (من ترك الصلاة لقي الله وهو عليه غضبان) واتە (ھەركەس ۋاز لە نوپۇز يېنىت دەگاتەۋە بە خوا و خواش زۆر لىي توۋرەيە).^۱

تەبەرانى لە عەلى كۆپى ئەبو جەمىلە و ئەۋزاعىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىن: عەبدوللەي كۆپى عەبباس ھەموو پۇژىك ھەزار سوچىدەي دەبرد.^۲

تەبەرانى لە عەبدوللەي كۆپى مەسعودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت پۇژوۋى نەدەگرت و دەيوت: كاتى پۇژوۋ دەگرم لە نوپۇزدا لاۋاز دەبم، نوپۇزىش لە پۇژوۋ لام ئازىزترە، بۆيە ئەگەر پۇژوۋى بگرتايە سى پۇژى لە مانگىكىدا دەگرت.^۳

ئىبن جەرىر لە عەبدۇرەھمانى كۆپى يەزىدەۋە ھىناۋىيەتى ئىبن مەسعود كەم پۇژوۋى دەگرت، پىي وترا، ئەۋىش وتى ئەگەر پۇژوۋ بگرم لە نوپۇزدا لاۋاز دەبم — بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى —.^۴

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۱۵۵ لە عەبدۇرەھمانى كۆپى يەزىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ھىچ فىقھ ناسىكەم نەدىۋە لە ئىبن مەسعود كەمتر پۇژوۋ بگرت. پىي وترا بۆچى پۇژوۋ ناگرت؟ وتى من نوپۇز لەبىرى پۇژوۋ ھەلبىزاردوۋە. ئەگەر پۇژوۋ بگرم لە نوپۇز كىرەندە لاۋاز دەبم.

^۱ — ھەيسەمى ج ۱ ص ۲۹۵ دەلىت. بەزار و تەبەرانى ھىناۋىيەتە و سەھلى كۆپى مەحمۇد لە سەنەدكەدا ھەيە كە ئىبن ئەبى حاتمە دەيھىنى و دەلىت ئەحمەدى كۆپى ئىبراھىمى دەۋرەقى و سەعدانى كۆپى يەزىد فەرموۋەدىان لىۋە گىپراۋەتەۋە، دەلىم: مۇجەممەدى كۆپى عەبدوللەي مۇخەررەمى فەرموۋەدى لىۋە گىپراۋەتەۋە و قەسەي لەسەر نەكردوۋە، كەسەكانى دىكەي سەنەدكە سەھىحن — تەۋاۋ.

^۲ — ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۵۸. دەلىت سەنەدكەي مۇنتەقىيە.

^۳ — ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۵۷ دەلىت: كەسەكانى سەنەدكە سەھىحن و لە چەند پىگەيەكىدا ھاۋوۋە. نوپۇزى چىشتەنگاي نەدەكرد — تەۋاۋ.

^۴ — ۋەك لە كىز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ ۋاھاۋوۋە.

حاكم ج ۳ ص ۲۲۵ له عائيشه وه هيناييه تى دەلىت : شهوى دواى نويژى عيشا له پيغه مېهر (ﷺ) دواكه وتم. پاشان هاتم فەرمووى (له كوى بوويت؟) وتم گويمان دهگرت له قورئان خويندنى يەكيك له ھاۋەلانت له مزگەوتدا دەنگى وام نەبيستبوو و هيچ ھاۋەليك وا قورئانى نەخويندووه. هەستا و منيش هەستام و گووى ليگرت، پاشان سەيرى كردم و فەرمووى (هذا سالم مولى ابى حذيفة، الحمد لله الذى جعل فى امتى مثل هذا) واتە (ئەو سالى مەولاي ئەبو حوزەيفە، سوپاس بۆ خوا كە لە ئوممەتە كەمدا كەسى واى هيناوە).^۱

ئەبو نەعيم له الحليه ج ۱ ص ۲۵۹ له مەسرووقە ھاۋەلە تى دەلىت : لەگەڵ ئەبو موساى ئەشعەرى لە سەفەرىكدا بووين، شەو چووينە باخيكەو، تايىدا دابەزىن، ئەبو موسا شەو هەستا بۆ شەونويژ - باسى دەنگ خۆشى و جوان خويندنى دەكات - وتى : دەيدا بەلای هەشتيگدا دەيوت پاشان دەيوت : خودايە تۆ سەلاميت و سەلاميش لە تۆۋەيە، تۆ (مۆمن) يت و باۋەردارت خۆش دەويت تۆ (مىھەمن) خاۋەن هەژمونيت و كەسى خاۋەن هەژمونيت خۆش دەويت، تۆ راستگۆت خۆش دەويت.

ئەبو نەعيم له الحليه ج ۱ ص ۲۸۲ له ئەبو عوسمانى نەھديە ھاۋەلە تى دەلىت : حەوت شەو ميوانى ئەبو ھورەيرە بووم، خۆى و خزمەتكار و ژنەكەى بۆ شەونويژ بە سەرە ھەلدەسان و شەويان بە سى بەش كردبوو ھەريەكەيان لە بەشيگدا ھەلدەسان.

ماليك له عەبدوللەى كوپرى ئەبو بەكرە ھاۋەلە تى ئەبو تەلحەى ئەنسارى لە حەوشەكەيدا نويژى دەكرد، بالئەدەيەك (دېسى) فېرى. دەھات و دەچوو تا دەروازەيەك بدۆزيتەو تا دەرېچيت، بەدينەكرد، ئەو جىي سەرسورمانى بوو،

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت لە سەر مەرجى موصەحىحە، زەھەبىش كۆكە لە سەرى.

چاوی له گه ئی بوو تا ماوه یهك پاشان هاتهوه بۆ نویژه كهی، نهیده زانی چه ند پركات نویژی کرد، وتی ئەم سامانه م بوو به فیتنه بۆم، چوو بۆ لای پیغمه مبه ر (ﷺ) و بۆی باسکرد چی بووه و وتی ئەی پیغمه مبه ر (ﷺ) ئەو چه وشه سه ده قه یه و چونت پی باشه بیبه خشه.^۱

مالیک له عه بدوللای کورپی ئەبویه کروه هیناویه تی یه کی له پشتیوانان له چه وشه یه کدا له (قف) که دۆلیکی مه دینه بوو له کاتی خورمادا نویژی ده کرد، چوارده وری به رهه م بوو، سه یری کرد و سه رسامی به رهه مه که ی بوو، پاشان گه راپه وه بۆ لای نویژه که ی و نه یزانی چه ند پركات نویژی کردوه. وتی به راستی ئەم سامانه م بوو به فیتنه بۆم، هات بۆ لای عوسمانی کورپی عه ففان که ئەوکات خه لیفه بوو، بۆی باسکرد و وتی ئەو باخه سه ده قه یه له ریگه ی خیردا بیبه خشه، عوسمان به په نجا هه زار فروشتی. به و سامانه و ترا په نجا که.^۲

ئەبو نه عیم له الحیه ج ۱ ص ۳۳۵ دا له ئەسمائه وه هیناویه تی ده لیّت: ئیبن زوبه یر به شه و زۆر شه و نویژ و به پۆژ زۆر پۆژووی ده گرت، پیی ده و ترا کوّتری مزگه وت.

ئیبن عه ساکیر له عه ددی کورپی حاته مه وه هیناویه تی ده لیّت: کاتی نویژ هاتبی ئاماده سازیم بۆ کردوه، هه رچی کاتی نویژ هاتوه به که یف و خوشحال بووم.^۳

۱- له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۳۱۶ دا واهاتوه و ده لیّت عه بدوللای کورپی ئەبویه کر به و چیرۆکه نه گه یشته وه.

۲- ضعیف.

۳- (الاجز ج ۱ ص ۳۱۵ دا واهاتوه.

۴- له کنز العمال ج ۷ ص ۸۰ دا واهاتوه. ئیبن موباره ک هیناویه تی وه له الاصحابه ج ۲ ص ۴۷۶ دا واهاتوه.

(بنیادنانی مزگهوت)

ئه حمده له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی خشتیان ده برد بو بنیادنانی مزگهوت و پیغه مبه ریش له گه لیا ندا بوو. پیغه مبه ر (ﷺ) خشتیکی له سه ر سکی هه لگرت بوو ده هات، و امزانی ماندووی کردووه، و تم ئه ی پیغه مبه ری خودا بیده به من، فه رمووی (خذ غیرها یا اب هریره فانه لا عیش الا عیش الاخرة) واته (ئه ی ئه بو هورهیره دانیه کی دیکه هه لبگره، چونکه ژیان ته نها ژیان پوژی دواییه) ^۱.
ئه حمده و ته به رانی له ته لقی کوپی عه لیه وه هیئاویانه ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) سه رقالی بنیادنانی مزگهوت بووم ده یفه رموو (قرب الیمامی الی الطین فانه احسنکم له مساواشدکم منکبا) ^۲.

ئه حمده له ته لقه وه هیئاویه تی ده لیت چووم پیغه مبه ر (ﷺ) و هاوه لانی مزگهوتیان بنیاد ده نا، (وهك ئه وه ی سه رسامی کاره که یان بوو بیت). خاکه نازه که م هه لگرت و قو په که م پی تی کدا، پیغه مبه ر (ﷺ) به کاره که م سه رسام بوو و فه رمووی (دعوا الحنفی و الطین فانه اضبطکم للطین) ^۳.

به زار له ئه بین ئه بی ئه وفا وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی ژنه که ی مرد ده یوت: هه لیبگرن و له هه لگرتنیدا گه رموگو پ بن، چونکه ئه و له گه ل مه والیه کهیدا به شه و به ردی ئه و مزگه و ته ی هه لده گرت که له سه ر له خوا ترسی بنیادنا. ئیمه به شه و دوو دوو به ردمان هه لده گرت. ^۴

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیح، ته واو.

۳ - حسن.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیئاویانه و که سه کانی ته به رانی جی متمانه.

۵ - ضعیف.

۶ - هه یسه می ج ۲ ص ۹ ده لیت له سه نه ده که دا ئه یووپی کوپی عوتبه هه یه که له سه ر جی متمانه نه بوونی را جیاوازی هه یه.

۷ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۰ ده لیت: له سه نه ده که دا ئه بو مالیکی نه خه عی هه یه که لاوازه.

تەبەرانی لە عوبادەى كۆرى صامتەو ھىناوئەتەى دەلئیت: پىشتیوانان پىیان و تە پىڭەمبەر (ﷺ) تاكەى لای ئەو گەلای خورمايەدا نوێژ بکات؟ بری دیناریان بو کۆکردووە و بردیان بو پىڭەمبەر (ﷺ) و وتیان ئەو مزگەوتە چاک دەکەین و دەپرازیڤنەو، فەرمووی (لەیس لى رغبە عن اتخى موسا عریش کعریش موسی) واتە (زیاتر لە موسای برامم ھەز پى نى، کە پریک وەك ئەو ەى موسا).

بە ھەقەى لە الدلائل ھىناوئەتەى پىشتیوانان سامانیکیان کۆکردووە و بردیان بو پىڭەمبەر (ﷺ) و وتیان ئەى پىڭەمبەرەى خوا بەمە مزگەوتەى بنیاد بنی و پىرازیڤنەو، تاكەى لە ژێر ئەو گەلای خورمايەدا نوێژ بکەین؟ فەرمووی (مابى رغبە عن اخى موسی، عریش کعریش موسی) بە ھەقەى لە ھەسەنەو لەب اسى کە پرى موسادا ھىناوئەتەى دەلئیت: ئەگەر دەستى بەرز بکردایەتەو دەگەشت بە کە پرەكە - واتە سەقفەكە، ئیبن شھاب دەلئیت: پایەکانى مزگەوت لە سەردەمى پىڭەمبەر (ﷺ) دا لقی دارخورما بوون، سەقفەكەشى گەلای دارخورما بوون لە گەل لقاكانیدا، لەسەر سەقفەكە قوپی زۆر نەبوو، ئەگەر باران بباریایە مزگەوتەكە پى دەبوو لە قور، وەك شىو ەى کە پىر وابوو.

لە صەحیحدا لە باسى شەوى قەدر وتى: لەناو ئاو و قوڤدا سوچدەم دەبرد، ھەركەس لە گەل پىڭەمبەر (ﷺ) كە نار گىرى ناو مزگەوتەى گرتووە با بگەریتەو. ئیمەش گەراينەو و لە ئاسماندا ھىچ شتیكمان نەدى، ھەورى ھات و باران بارى تا سەقفى مزگەوت دابارى، سەقفەكە لە گەلای دارخورما بوو. نوێژ كرا و پىڭەمبەر (ﷺ) لەناو ئاو و قوڤدا سوچدەى دەبرد تا شویڤنەوارى قوڤم لە پروخساریدا بەدى كرد.

١- ھەيسەمى ج ٢ ص ١٦ دەلئیت لە سەنەدەكەدا عىسای كۆرى سنان ھەيە كە ئەحمەد و جگە لەو بە لاوازی دەزانن و عجلی و ئیبن حبان و ئیبن حبیان و ئیبن فراش بەجى متمانەى دەزانن. ئیبن خراش لە گىراڤنەو ەيەكدا ھەيە.

٢- ضعیف.

٣- لە وفا و الوفاو ج ١ ص ٢٤٢ دا ھااتوو.

ئین زیاد له خالیدی کوپی مه‌دانه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ع) چووم
بو‌لای عه‌بدول‌لای کوپی ره‌واحه و ئه‌بو ده‌ردا و هه‌ردووکیان
داری قامیشیان پی‌بوو، مزگه‌وتیان پی‌ده‌پیوا، فه‌رمووی (چی ده‌که‌ن؟) وتیان
ویستمان مزگه‌وتی پی‌غه‌مبه‌ر (ع) له‌سه‌ر بنیادی شام بنیاد بنیین. ئه‌مه له‌سه‌ر
پشتیوانان دابه‌ش بکری، فه‌رمووی (هاتیاما) واته‌(بی‌هینن) لی‌ی وهرگرتن و بردی تا
گه‌یشته به‌رده‌رگا و فری‌ی داو فه‌رمووی (کلا شام و خشییات و ظله، کظله موسی و
الامر اقرب من ذلك) واته‌(نه‌خه‌یر نابی، داری پومام و چیلکه و ته‌خته و سی‌به‌ر
سازی و هک ئه‌وه‌ی موسا. پارکه‌ له‌وه‌ نزیک‌تره) و ترا سی‌به‌ر سازی موسا چی‌یه؟
فه‌رمووی (اذا قام اصاب راسه السقف) واته‌(ئه‌گه‌ر هه‌ستایه‌ سه‌ری ده‌یدا له
سه‌قفه‌که) ۲. ۱

ئه‌حمه‌د له‌ نافع‌وه‌ هی‌ناویه‌تی عومه‌ر له‌ مزگه‌وت و پایه‌کانی زیادکرد
تا (المقصورة) وتی ئه‌گه‌ر له‌ پی‌غه‌مبه‌رم نه‌بیستایه‌ که ده‌یفه‌رموو (ینبغی ان نزید فی
مسجدنا) واته‌(پی‌ویسته‌ مزگه‌وته‌که‌مان گه‌وره و فراوان بکه‌ین) مزگه‌وته‌که‌م فراوان
نه‌ده‌کرد.

بوخاری و ئه‌بو داود له‌ نافع‌وه‌ هی‌ناویانه‌ له‌ عه‌بدول‌لای کوپی عومه‌ره‌وه‌ (ع)
که پی‌ی وت مزگه‌وت له‌ سه‌رده‌می پی‌غه‌مبه‌ر (ع) دا له‌ خشت بنیاد نرابوو و
سه‌قفه‌که‌ی گه‌لای دارخورما‌بوو و پایه‌کانی داری خورما بوون، ئه‌بویه‌که‌ر هی‌چی لی‌ی
زیاد نه‌کرد، عومه‌ر (ع) لی‌ی زیادکرد و له‌سه‌ر بینا‌که‌ی له‌ سه‌رده‌می
پی‌غه‌مبه‌ر (ع) به‌ خشت و گه‌لای دار بنیادی پایه‌کانیشی به‌دار دانایه‌وه، پاشان
عوسمان (ع) گو‌پی و زور گه‌وره‌ی کرد و دیواره‌که‌ی به‌ به‌ردی نه‌خشینراو و گه‌چ
بنیادنا، عه‌مووده‌کانی له‌ به‌ردی نه‌خشینراو و سه‌قفه‌که‌ی به‌ داری ساج، ئه‌بو

۱ - ضعیف.

۲ - له‌ وفاو الوفاو ج ۱ ص ۲۴۱ دا واهاتوه.

داودیش هیناویه تی و له سه ری بیده نگ بووه له عه تییه له ئیین عومه ره وه ده لیت :
 مزگه وتی پیغه مبه ر (عزیز) له سه رده می پیغه مبه ر (عزیز) دا پایه کانی له لقی دارخورما
 بوو، سه ره وه ی به گه لای دارخورما و گه لای دارخورما بنیادی نایه وه، پاشان له
 سه رده می خیلافه تی عوسماندا ویران بوو، ئه ویش به خشت بنیادی نایه وه، تا
 ئیستا وایه، له سه حیحی موسلیم له مه حمودی کوپی لبیده وه هیناویه تی
 عوسمانی کوپی عه ففان ویستی مزگه وت بنیاد بنیته وه، خه لکی حه زیان نه کرد و
 حه زیان ده کرد له سه ر شیوه ی خو ی بیه نیته وه، ئه ویش وتی له پیغه مبه ر (عزیز)
 بیست ده یفرموو (من بنی مسجدا لله بنی الله له فی الجنة مثله) واته (هه رکه س
 مزگه وتی بنیاد بنیت بو خوا، خوا له به هشتدا وه ئه وه ی بو بنیاد ده نیت) یه حیا
 له موته لیبی کوپی عه بدوللای کوپی حنتبه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عوسمانی
 کوپی عه ففان له سالی بیست و چواردا بوو به خه لیفه، خه لکی قسه یان له گه ل کرد
 تا مزگه وته که یان گه وره بکه ن. نویژی نیوه پو ی کرد بو خه لک و پاشان چوویه سه ر
 مینه ر و سوپاس و ستایشی خوی کرد و پاشان وتی: ئه ی خه لکینه من ده مه ویت
 مزگه وتی پیغه مبه ر (عزیز) بروخینم و زیاد و فراوانی بکه م و شایه تی ده دم له
 پیغه مبه ر (عزیز) بیست ده یفرموو (من بنی لله مسجدا بنی الله له بیتا فی الجنة)
 واته (هه رکه س مزگه وتی بو خوا بنیاد بنیت خوا له به هشتدا مالکی بو بنیاد
 ده نیت) من پیشینه م تیایدا هیه و پیشه وایه که له پیشم که وتوو و عومه ری کوپی
 خه تتابیش پیشمه که وت و لی زیاد کرد و بنیادی نا، من له گه ل خاوه ن راکانی
 هاوه لانی پیغه مبه ر (عزیز) دا راویژم کردوو، له سه ر ئه وه یه کده نگن بروخینریت و
 بنیاد بنریته وه و فراوان بکریت، ئه و پوژ خه لکی ئه وه یان پی باش بوو و نزایان بو
 کرد، ئه ویش کریکارانی بانگ کرد و خو ی تیدا به شدار بوو، خو ی که سی که بوو
 هه موو سال پوژووی پوژوو شه ونویژی هه بوو، له مزگه وت ده رنه چوو، فه رمانی کرد
 تا که چی گیراوه بو نیوان دارخورماکان به کاربیت، سه ره تای کاره که ی له مانگی

په بیعولئو ده لی سالی بیست و نوډا بوو، کاتی سال چوویه مانگی هیلالی موحره می سالی سی ته و او بوو. به و ه ش کاره که ی ده مانگی خایاند.^۱

ته به رانی له المعجم الوسیط و المعجم الکبیر له جابری کوپری ئوسامه ی جه ه نیه وه هی ناویه تی ده لیت گه ی شتم به پیغه مبه ر (ﷺ) له ناو هاوه لانی دا بوو و وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا بو کو ی ده چیت؟ و تیان ده یه ویت نه خشه ی مزگه و تی بو هوزده که ت دابری ژیت، و تی منیش چووم نه خشه که ی دابری ژیتو و قیبله ی دیاری کردبو و له وی دا داریکی داکوتابوو و به ره و قیبله بنیادی نا.^۲

ئین عه ساکیر له عوسمانی کوپری عه تاوه هی ناویه تی ده لیت: کاتی عومه ری کوپری خه تتاب (ﷺ) ولاتی فته ت کرد نامه ی نووسی بو ئه بو مووسای ئه شعهری که له به سره بوو. فه رمانی پیکرد مزگه و تی بو جه ماعت دابه زینی و به هوزده کانی ش مزگه و تی بنیاد بنیت. که پوژی هه ی نی هات بین بو مزگه و تی جه ماعت و له وی ئاماده ی هه ی نی بن، نامه ی بو سه عدی کوپری ئه بی وه قاص نووسی که له سه ر کوفه بوو هه مان شتی بو نووسی. نامه ی نووسی بو عه مری کوپری عاص (ﷺ) که له سه ر میسر بوو، هه مان شتی پی و ت، نامه ی بو سه رکرده کانی سه ربازان نارد نه چنه ناو گوند و له شاران دانه به زن و له هه ر شاریکدا مزگه و تی بنیاد بنین و هوزده کان مزگه و تی زور بنیاد نه نین وه ئه وه ی خه لکی کووفه و به سره و میسر کردیان. خه لکی په یوه ست بوون به فه رمان و به لینی عومه ره وه.^۳

۱ - له وفا و الوفا و ج ۱ ص ۳۵۵ دا واهاتوه.

۲ - ضعیف.

۳ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۵ ده لیت له سه نه ده که دا موعاویه ی کوپری عه بدوللای کوپری حه بیب هه یه که ژیان نامه ییم نه دیوه، ته و او. ئه بو نه عیم له جابری کوپری ئوسامه ی جو هه ی نه وه به هه مان شیوه هی ناویه تی، وه که له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتوه، باوه ردی له ئوسامه ی حه نه فیه وه به هه مان شیوه هی ناویه تی. وه که کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۳ دا واهاتوه.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتوه.

(پاك و خاوين راگرتنى مزگه وته كان)

ئه حمده له عروهى كورى زوبه ير له كه سيك له هاوه لانی پیغه مبهري (عزیز الله) هوه
هیناویه تی ده لیت : پیغه مبهري (عزیز الله) فه رمانی پیکردین مزگه وت له مالمان دروست
بکهین و چاککردن و راگرتنى پاك و خاوين راگرين^۱.

ئه بو داود و ترمزی و ئین ماجة له عائیشه وه (عزیز الله) هیناویانه ده لیت : پیغه مبهري (عزیز الله)
فه رمانی کرد له ماله كان مزگه وت بنیاد بنی و پاك راگریت و بوندار بکريت^۲.

ته به رانی له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ئافره تی شه خه لی له مزگه وت
هه لده گرت، مرد و پیغه مبهري (عزیز الله) مؤله تی ناشتی نه دا، فه رمووی (اذا مات لكم میت
فادونی) واته (ئه گهر كه سيكتان مرد مؤله تم لی وهر گرن) نویژی له سه ر کرد و
فه رمووی (انی رایتها فی الجنة تلتقط القذى من المسجد)^۳ واته (من له به هه شت
بینیم شه خه لی له مزگه وت هه لده گرت) هه یسه می ج ۲ ص ۱۰ ده لیت : ته به رانی
هیناویه تی، له ناساندنی ئافره تاندا ده لیت ئه و ئافره ته ره شه بوو كه له مزگه وتی
پیغه مبهري (عزیز الله) دا شه خه ل و شتی كه وتووی لاده برد^۴.

ئه بو یه علا له ئین عومه ره وه (عزیز الله) هیناویه تی عومه ره موو هه یه نه كه مزگه وتی
پیغه مبهري (عزیز الله) بون باران ده کرد^۵.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۱ ده لیت : ئه حمده به سه نه دی صحیح هیناویه تی

۳ - صحیح.

۴ - له المشکاه ص ۶۱ دا واهاتوه.

۵ - ضعیف.

۶ - پاش ئه و قسه یه سه نه ده یك له ئه نه سه وه دینیت كه فه رمووده كه دینیت كه سه كانی سه نه دی ئه حمده
صحیح. سه نه ده كه ی ئین عه بباس عه بدولعه زیزی كورى فائیدی تیدایه كه نادیاره. ده لین له سه نه ده كه دا
فائیدی كورى عومه ره یه كه ناوون و نادیاره، ته واو.

۷ - ضعیف.

۸ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۱ ده لیت له سه نه ده كه دا عه بدولای كورى عومه ری عومه ری هه یه كه ئه حمده و
جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن و له پشت پی به ستنیدا را جیاوازی هه یه.

(چوون بو مزگهوت)

ئه حمهد و موسليم و دارمی و ئه بو عوانه و ئیبن خوزهیمه و ئیبن حبان له ئوبه ی کورپی که عبه وه (ﷺ) هیئاویانه ده لیت: که سیك که نمونه ی وام نه دیبوو له و دوورتر له مزگهوت بیت و به سه نه ده که نویت دوا نه ده که وت، پیی و ترا به سه نه ده که گویدریژیک ناکریت تا له تاریکی و گهرمادا سواری بیت، وتی حه ز ناکه م مالم له پال مزگهوتدا بیت. ده مه ویت چوونم بو مزگهوت گهرانه وه م بو ماله وه چاکه م بو بنوسریت. پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (قد جمع الله لك ذلك كله) واته (خوای گه وره هه موو ئه وه ت بو کۆده کاته وه) ته یالسی و موسليم و ئیبن ماجه لییه وه هیئاویانه ده لیت یه کی له پشتیوانان مالمی له و په ری شاری مه دینه بوو. نویتژیکی له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) له ده ست نه ده چوو. چووم بو لای و پیموت فلان که س بوچی گویدریژیک ناکریت تا له گهرما بتپاریژیت و له جبرو جانه وه ری زه وی بتپاریژیت. وتی به خوا حه ز ناکه م مالم لکا بیت به مالمی موحه مبه ده وه (ﷺ). منیش چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و پیموت چی وتوو، ئه ویش بانگی کرد، کابراش هه مان شتی وت و باسی کرد له هیوای پاداشتی به دوایدا هیه. پیغه مبه ریش (ﷺ) پیی فهرموو (ئه وه ی چاوه ریی بو ده که ییت بو ت هیه) واته (ان لك ما احتسبت).^۱

ته به رانی له زهیدی کورپی ثابته وه هیئاویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) ده چوو به ریدا و ده مانویست بو نویت بچین. هه نگاوه کانی بچوک ده ناو فهرمووی (ده زانن بوچی هه نگاوه کانم نزیک ده که مه وه) (اتدرون لم اقارب الخطی) واته (بچوک ده نیم) وتمان خوا و پیغه مبه ره که ی چاکتر ده زانن، فهرمووی (لايزال العبد في الصلاة مادام في طلب الصلاة) واته (به رده وام بهنده له نویتژدایه تا کاتی بو نویتژ بروت)^۲.

^۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می ج ۲ ص ۳۲ ده لیت: ته به رانی هیئاویه تی و له گیرانه وه یه کی دیکه دا هیئاویه تی ده فهرموویت (انما فعلت هذا لتكبير خكاي في قلب الصلاة) واته (ئه مه م کرد بو زیادبوونی

ته بهرانی له ثابته وه هیناویه تی ده لیت: من له گهل نه نه سی کوپی مالیکدا به کولاندا ده چووم که دهنگی بانگی بیست، ههنگاوی بچووی نا تا چووینه مزگهوت، پاشان وتی نهی ثابت ده زانیت بوچی به و جوړه چووم؟ وتم خوا و پیغه مبه ره که ی باشر ده زانن، وتی تا ههنگاوه کانم زیاد بن بو چون بو نویژ.^۱

ته بهرانی له که سیکی هوزی (تقیی ء) له باوکیه وه هیناویه تی ئین مه سعود چوو بو مزگهوت و به په له پهل ده چوو، پیی وترا: نه وه ده کهیت له کاتیکدا ریگریت لی ده کریت؟ وتی من ویستم له بانگی یه که مدا لای نویژم بم،^۲ له سه نه ده که دا که س هیه ناوی نه هاتوو وهک ده یبینیت، ههروه ها له سه له مه ی کوپی که یله وه ئین مه سعود به په له چوو بو نویژ، پیی وترا بو واده کهیت، وتی ئایا نویژ چاکترین شت نییه له وانه ی که په له ی بو ده که ن.^۳

ته بهرانی له نه بو قه تاده وه هیناویه تی ده لیت له گهل پیغه مبه ره (ﷺ) نویژمان ده کرد که دهنگه دهنگی گه نجان ی له دوایه وه بیست، که نویژه که ی ته واو کرد فهرمووی چیتان بوو؟ وتیان په له مان کرد بو نویژ. فهرمووی (فلا تفعلوا لیصل احدکم ما ادرك و لیقفی ما فاته) واته (وامه کهن، با هه رکامتان چه ند فریا که وت نویژ بکات و چی له ده ستیدا بیکاته وه).^۴

ههنگاوه کانم بو چون بو نویژ له سه نه ده که دا زوحاکی کوپی نبراس هیه که لاوازه، ههروه ها به مه وقوفی له سه ر زهیدی کوپی پابت هیناویه تی و که سهکانی سه نه ده که ی سه حیجن. ته واو.
^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۳۲ ده لیت: نه نه س له زهیدی کوپی پابته وه هیناویه تی و خواش زاناته ره.
 له سه نه ده که دا زوحاکی کوپی نبراس هیه که لاوازه. ته واو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ضعیف.

^۴ - سه له مه فهرمووده ی له ئین مه سعود نه بیستوو وهک هه یسه می ج ۲ ص ۳۲ ده لیت.

^۵ - که سهکانی سه حیجن و بوخاری و موسلیم به وه هیناویانه (وما سبقکم فامتوا) (چی پیشت کرابوو خوتان بیکه ن) هه یسه می ج ۲ ص ۳۱.

(بوچی مزگه وته کان بنیاد نران و چیان تیدا ده کرد)

موسلیم ج ۱ ص ۱۳۸- دهقه که هی ئه وه- و ته حاوی ج ۱ ص ۸ له ئه نه سه وه (ﷺ)
هیناویانه ده لیت : له مزگه وت له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین که ده شته کیه ک هات و
له مزگه وت دا میزی کرد، هاوه لآن وتیان هه ی هه ی.

پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (لا ترموه دعوه) (لیی مه بن، وازی لی بهینن) وازیان
لی هینا تا میزه که ی کرد، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی کرد و پیی فه رمووی (ان هذه
المساجد لا تصلح لشيء من هذا البول ولا القذر انما هي لذكر الله والصلاة وقراءة
القران) واته (ئهم مزگه وتانه بو شتیك لهو میزه یان پیسی شه خه ل ناشین، به لکوو
بو یادی خوا و نویژ و قورشان خویندن ده بن) یان شتیکی لهو شیوه ی فه رموو،
فه رمانی کرد به که سیك سه تلئ ناوی هینا و کردی به سه ر شوینی میزه که دا.

موسلیم له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی ده لیت: موعاویه چوو بو
کوپیکی ناو مزگه وت و وتی بوچی دانیشتوون؟ وتیان یادی خودا ده کهین، وتی
ئهی خوا گیان، بهس له به ره ئه وه دانیشتوون. وتیان بهس ئه وه داینیشاندووین، وتی
من وهك تؤمته بتان داوای سویندتان لی ناکه م، کهس له پله و مه نزی لای
پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووده ی له من که متر لیوه نه هیناوه، پیغه مبه ر (ﷺ) چوو بو
بازنه یه کی هاوه لانی و فه رمووی (بوچی دانیشتوون) وتیان دانیشتووین یاد و
سوپاسی خودا ده کهین که رینموونی کردین بو ئیسلام و به ئیسلام منه تباری
کردین. فه رمووی (الله؟ ما اجلسکم الا ذاک؟) توخوا بهس له به ره ئه وه دانیشتوون؟
وتیان به خوا بهس له به ره ئه وه دانیشتووین. فه رمووی (اما انی لم استحلکم تهمة لکم
ولکنه اتانی جبریل فاخبرنی ان الله یباهی بکم الملائكة) واته (من وهك تو بتان
داوای سویندتان لی ناکه م، به لام جبریل هات بو لام و هه والی پیدام خوا ی گه وره
لای فریشته کان به ئیوه وه ده نازیت و شانازیتان پیوه ده کات).^۱

^۱ - له ریاض الصالحین ص ۵۱۶ دا واهاتوه. ترمزی و نه سائی هیناویانه. وهك له المجمع
الفوائد ج ۲ ص ۲۴۹ دا واهاتوه.

بوخاری و موسلیم له ئه‌بو واقید حارثی کورپی عه‌وفه‌وه هی‌ناویانه پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) له مزگه‌وتدا دانیشتبوو و خه‌لکی له‌گه‌لیدا بوون که سی که‌س هاتن. دوانیان هاتن بو لای پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) و ئه‌ویش چوو، دوانه‌که لای پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) وه‌ستان. یه‌کیکیان جی‌گه‌یه‌کی له بازنه‌که‌دا بینی تیایدا دانیشت، ئه‌وی دیکه‌ش له دواوه‌یان دانیشت، سی‌یه‌میش چوو، کاتی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) لی‌بوویه‌وه فه‌رمووی (الا اخبرکم عن النفر الثلاثة؟ اما احدهم فاوی الى الله فاواة الله، واما الاخر فاستحيا الله منة، واما الاخر فاعرض فاعرض الله عنه) واته (ئایا هه‌والتان پی بدهم له‌سه‌ر ئه‌و سی که‌سه؟ یه‌کیکیان په‌نای برد بو لای خوا، خواش په‌نای دا. یه‌کیکیان شه‌رمی کرد، خواش شه‌رمی لی‌کرد. ئه‌وی دیکه‌شیان پرووی وه‌رگی‌راو چوو خواش پرووی لی وه‌رگی‌را).^۱

ئین منده له ئه‌بولقه‌مراوه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: له مزگه‌وتی پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) دا بازنه‌مان به‌ستبوو قسه‌مان ده‌کرد که پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) له یه‌کی له ژووره‌کانیه‌وه هات بو لامان و سه‌یری کرد و پاشان لای هاوه‌لانی قورئان دانیشت و فه‌رمووی (به‌ذ المجلس امرت) واته (فه‌رمانم پیکراوه به‌م کو‌په).^۲

ته‌به‌رانی له کلیبی کورپی شه‌ها‌به‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لی کورپی ئه‌بو تالیب (رضی‌الله‌عنہ) ژاوه‌ژاویکی له مزگه‌وتدا بیست که خه‌لکی قورئانیا‌ن ده‌خویند، ئه‌ویش وتی سه‌ره‌که‌وتن و خو‌ش‌به‌ختی بو ئه‌وانه، ئه‌وانه لای پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) خو‌شه‌ویست‌ترین که‌سه‌کان بوون.^۳

^۱ - له ریاض الصالحین ص ۵۱۵ دا واهاتوه. مالیک و ترمیز هی‌ناویانه، وه‌ک له جمع الفوائد ج ۱ ص ۲۱ دا واهاتوه.

^۲ - له الاصابه ج ۴ ص ۱۶۰ دا واهاتوه، ئین عه‌بدولبر له الاستیعاب ج ۴ ص ۱۶۴ هی‌ناویه‌تی، ئه‌بو عه‌مری دانی له طبقات القراء دا هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له کنز العمال ج ۱ ص ۲۱۹ دا هاتوه.

^۳ - له المجمع ج ۷ ص ۱۶۶ دا هاتوه. ئین منیع به‌ه‌مان شیوه هی‌ناویه‌تی. وه‌ک له کنز العمال ج ۱ ص ۲۱۸ دا هاتوه.

به زاریش وهك له المجمع ج ٧ ص ١٦٢ دا هاتوو له كوله بيه وه هیناویه تی وتی
عهلی له مزگهوت بوو- وایزانم مزگهوتی کوفه تی وت- دهنگیکی زۆر و بهرزی وت،
وتی ئهوانه چیه؟ وتی خه لکین قورئان دهخوینن یان فییری قورئان دهبن. وتی
ئهوانه خو شه ویستترین که سهکانی بوون لای پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام).^١

ته بهرانی به سه نه دی چه سه نه له ئه بو هورهیره وه هیناویه تی، دای به بازاری
مه دینه دا و له وی وهستا و وتی خه لکی بازار چیتانه؟ وتیان ئه وه چیه ئه بو
هورهیره؟ وتی وا میراتی پیغه مبه (عَلَيْهِ السَّلَام) دابهش دهکریت و ئیوهش لیهره دان، بو
ناچن پشکی خو تانی لی وه رگرن؟ وتیان له کوپیه؟ وتی له مزگهوت. ئهوانیش
به خیرایی چوون و ئه بو هورهیره وهستا تا هاتنه وه و پیی وتن چیتان کرد؟ وتیان
ئه بو هورهیره چوون بو مزگهوت نه مانندی هیچ دابهش بکریت. ئه ویش پیی وتن
کهستان نه دی له مزگهوت دا؟ وتیان به لی. خه لکی کمان بینی نویژیان دهکرد. هه ندی
قورئانیان دهخویند. هه ندی باسی حه لال و حه رامیان دهکرد، ئه بو هورهیره پیی
وتن: هاوار بو تان دهی ئه وه میراتی موچه مه ده.^٢

مروزی و ئین ئه بی شه بیه له ئین مو عاو یه ی کند هیناویانه ده لیت: چووم بو
لای عومه ر له شامه وه، پرس یاری لی کردم له سه ر خه لک، وتی به لکو و که س هه بی
وهک و شتری پا کردو و بچیته مزگهوت، که کوپی خه لکه که ی بینی و که سی لی ناسین
لایان دانیشیت، وتم نا به لکو و چه ندین کوپ هیه که داده نیشن و خیر و فیرده بن و
باسی ده که ن، وتی دهی تا واین له خیردا ده بن.^٣

^١ - هه یسه می ج ٧ ص ١٦٦ ده لیت له سه نه دی ته بهرانی دا چه فسی کوپی سوله یمانی غازی هیه
که مه ترو وکه. ئه حمه د متمانه ی پی ده دات- له گیرانه وه یه کیدا. له جگه له وه شدا به لاوای
ده زانیت. له سه نه ده که ی به زاردا ئیسه قی کوپی ئیبراهیمی په قه فی هیه که لاوازه.

^٢ - حسن.

^٣ - له الترغیب و الترهیب ج ١ ص ٦٦ دا واهاتوو.

^٤ - له کنز العمال ج ٥ ص ٢٢٩ دا واهاتوو.

بوخاري و موسليم و ٺهيو داود له ٺهيو هورهيره وه هيٺاويانه دهليٽ: پوڙيڪ له مزگه وٽدا بووين كه پيڻه مبهري (ﷺ) هاته دهرو فهرمووي (انطلقوا الى اليهود) واته (برؤن بؤ لاي جوله كه) فهرمووي (اسلموا تسلموا) واته (موسلمان بن پاريزراو دهبن) وتيان گهيانديت، فهرمووي (ٺهيو دهويٽ) پاشان سي جار فهرمووي، پاشان فهرمووي (اعلموا ان الارض للة و لرسولة واني اريد ان اجليكم من هذة الارض، فمن يجد منكم بماك شيء فليبعه والا فاعلموا ان الارض للة و لرسولة) واته (بزانن زهوي بؤ خوا و پيڻه مبهري كه يه تي و من ده مه ويٽ له م زهوييه دورتان بخه مه وه، ههركامتان شتي له ساماني به ديد هكات با بي فرو شيٽ. ٺه گه رنا بزانن زهوي بؤ خوا و پيڻه مبهري كه يه تي).

بوخاري و موسليم له عائيشه وه (ﷺ) هيٺاويانه دهليٽ: سه عد (ﷺ) پوڙي خه ندهق پيڪرا، كه سي له قورپه يش كه پيٽي ده وٽرا حبابني ڪوپري عرقه تيري بؤ هاويشت، داي له بالي، پيڻه مبهري (ﷺ) چادريڪي له مزگه وٽدا بؤ دادا تا له نزيڪه وه سهرداني بڪات، ڪاتي له خه ندهق گه پرايه وه چهڪي دانا و خوي شوردي، جبريل هات بؤ لاي و سهري له توڙدا ته ڪاند. وتي چهڪت دانا، به خوا من دام نه ناوه، برؤ بويان، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي بؤ ڪوي؟ ٺا ماڙهي ڪرد بؤ به ني قوره يزه، پيڻه مبهري (ﷺ) چو بويان و ٺه وانيش به حوڪمي پيڻه مبهري (ﷺ) رازي بوون، ٺه ويش حوڪمه ڪهي دا به سه عد، سه عديش وتي حوڪم نبييه له سه ر تو جيهاديان بڪم هيٺدهي ٺه وانهي پيڻه مبهري به درؤ ده خه نه وه و دهريان ڪرد.

خوايه من واده زانم تو شهر ي نيوان ٺيمه و ٺه وانيت داناوه، ٺه گهر شهري قورپه يش هيچي ماوه بمهيلي ره وه بويان تا له پيٺا و توڙدا له گه ليان بجه نغم. ٺه گه ريش شهري لا بردوه بيته قيني ره وه و مهرگم له مه دا بيت. به وه برينه ڪهي ته قيه وه - له مزگه وٽ له چادري به ني غيفار هه بوو - و خوين به رده وام ده چو بويان. وتيان ٺه ي خه لڪي

چادره که نه مه چیه له لای ئیوه وه دیت بۆ لای ئیمه؟ سهیریان کرد سهعه وه برینه که ی خوینی لی دهرات. به وه مرد.^۱

ئین سهعه له الطبقات ج ۲ ص ۲۰ له یه زیدی کوپی عه بدوللای کوپی قوسه یته وه هیناویه تی ده لیت خه لکی صوفه ھاوہ لانیکی پیغه مبه (ﷺ) بوون که مالیان نه بوو، له سه رده می پیغه مبه (ﷺ) دا له مزگه وت ده خه وتن و داده نیشن، شوینی جگه له وه یان نه بوو، پیغه مبه (ﷺ) بۆ نانی ئیواره بانگی ده کردن و به سه ر ھاوہ لانیدا دابه شی ده کردن، هندیکیان له گه ل پیغه مبه (ﷺ) ده چونه وه تا خوا سامان و ده وله مه ندی نارد.

ئه حمه د له ئه سمائی کچی زهیده وه هیناویه تی ئه بوزه رعی غیفاری خزمه تی پیغه مبه (ﷺ) ی ده کرد، که له وه ده بوویه وه ده چوو بۆ مزگه وت، ئه وی مالی بوو، له وی راده کشا. شه وی پیغه مبه (ﷺ) چویه مزگه وت و ئه بو زه ری بینی له مزگه وت له سه ر زه وی راکشابوو، پیغه مبه (ﷺ) به قاچ لییدا تا ئه بوزه ر دانیشن، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (الا اراک نائما) واته (ئه ری به خه وتووی ده تبینم) و تی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی له کو ی بخه وم مه گه ر جگه له مه مالیکم هه یه؟ ئینجا فهرمووده ی باسی خیلافه ت دینیت.^۲

ته به رانی له ئه بو زه ره وه هیناویه تی که خزمه تی پیغه مبه (ﷺ) ده کرد، که لیده بوویه وه ده چوو بۆ مزگه وت و راده کشا.^۳ پیشتیش باسی ئه بوزه ر و ھاوہ لانی دیکه مان کرد که له مزگه وت ده خه وتن.

^۱ - له الجمع الفوائد ج ۲ ص ۵۲ دا واهاتوه.

^۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۲ ده لیت: ئه حمه د و ته به رانی هندیکیان هیناوه و له سه نه ده که دا شه هری کوپی حه وشه ب هه یه که قسه ی له سه ره و متمانهی پیدراوه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - له سه نه ده که دا دووباره شه هری هه یه وه هه یسه می ده لیت.

بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەنە پەرسىيەرى كەرد لەسەر خەۋى پۇژ لە مزگەۋتدا. وتى عوسمانم بىنى ئەۋكات خەلىفە بوو لە نىۋەپۇدا لە مزگەۋتدا دەخەوت.^۱

ئىبن ئەبى شەيبە لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئىمە گەنج بوۋىن و لە سەردەمى پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەۋتدا شەۋمان دەبردەسەر. ھەروەھا لىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كۆ دەبوۋىنەۋە، پاشان دەگەپراينەۋە. بە پۇژ لە مزگەۋت دەخەوتىن.^۲

ئىبن سەعد ج ۳ ص ۳۹۴ لە زوھەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆرى خەتتاب وتى: ئەگەر يەككىكتان زۆر لە مزگەۋتدا مايەۋە لەسەرى نىە لار بىتەۋە. چونكە باشتەر و شياوتر وايە دانىشتنەكەى لار نەكاتەۋە.

عەبدۇرەزاق لە خولەيە ئەبو ئىسحاق ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پەرسىيەرم كەرد لە ئىبن عەبباس لەسەر خەۋى ناۋ مزگەۋت. وتى ئەگەر بۇ نوپۇژ و تەۋاق دەخەۋىت گەرت نىە.^۳

ئىبن ئەبى دىنا لە جابر ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كە شەۋىكى پەشەباى توندى بىدبايە پەناى دەبرد بۇ مزگەۋت تا پەشەباكە ھىۋر دەبوۋىيەۋە، ئەگەر پوۋداۋى خۆرگىران يان مانگ گىران پوۋىدبايە پەناى دەبرد بۇ جى نوپۇژى.^۴

تەبەرانى لە عەتىيە كۆرى سۇفىيانى كۆرى عەبدۇللەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ۋەفدى ئەقىف ھاتن بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە مانگى پەمەزاندە بوو. پىغەمبەر (ﷺ) لە مزگەۋتدا چادىركى بۇ ھەلدان. كاتى مۇسلمان بوون لەگەلىدا پۇژوۋىان گەرت.^۵

۱ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۶۱ دا ھاۋاتوۋە.

۲ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۶۱ دا ھاۋاتوۋە.

۳ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۹۱ دا ھاۋاتوۋە.

۴ - لە كەز العمال ج ۴ ص ۲۸۹ دا ھاۋاتوۋە و دەلىت سەنەدەكەى ھەسەنە، ئەبو نەعەم لە الحىيە ج ۳ ص ۳۱۲ لە عەتاۋە ھىناۋىيەتى يەعلاى كۆرى ئومەييە لە ھاۋەل بوو. لە مزگەۋتدا ماۋەيەك دەمايەۋە نىەتى ئىعتكافى دەھىنا.

۵ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۲۸ دەلىت: لە سەنەدەكەدا مۇھەممەدى كۆرى ئىسحاق ھەيە كە مۇدەللەسە.

ئه حمده له عوسمانی کوپی ئه بولعاصه وه هیناویه تی وه فدی شه قیف هاتن بو لای پیغه مبهه (ع). ئه ویش له مزگهوت دایبه زانندن تا بو دلایان نه رمتر بیت، فهرموده که دینیت که باسی موسولمانبوونی شه قیف دهکات و له باسی بانگهواز کردن بو لای خوا و پیغه مبهه که ی هیناومانه.^۱

ته بهرانی له عهبدوللای کوپی زوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبهه (ع) پوژیک گوشتی برژاومان خوارد و له مزگهوتدا بووین، نویتز بهرپا کرا و ته نها هینده مان کرد دهسته کانمان اهان و ورده بهرده کاندایا کردنه وه.^۲

ئه حمده له ئیبن عومه ره وه هیناویه تی پیغه مبهه (ع) له مزگهوت بوو، که خواردنه وه ی (فضیح) هینرا، خواردیه وه بویه ناوی مزگهوت که نرا (فضیح).^{۳، ۴}

پیشتر چیرۆکی دابه شکردنی خواردن و سامانمان باسکرد. ههروه ها چیرۆکی به یه تی عوسمان له مزگهوتدا له باسی به یه تدا. به یه تی ئه بوبه کریش له مزگهوتدا باسکرا له باسی یه کدهنگی، چیرۆکی بانگهواز و موسولمانبوونی خمام له مزگهوتدا، چیرۆکی موسولمانبوونی که عبی کوپی زوهیر و وتنی شیعره ناو داره که ی له مزگهوتدا له باسی بانگهواز بو لای خوا و دانیشتنی هاو هلاک شورا بو راویژ له مزگهوتدا له باسی یه کدهنگیدا، دانیشتنی هاو هلاک له گه ل پیغه مبهه (ع) له به یانیان له مزگهوتدا له باسی به خشینی سامان. دانیشتنی عومه ره له مزگهوتدا بو کاروباری خه لک دوی نویتزه فهرزه کان له باسی ترس له کاردانه وه ی دنیا به پوویدا، گریانی ئه بوبه کر و هاو هلاک له مزگهوتدا له سه ره جیا بوونه وه له پیغه مبهه (ع) له باسی په یوه ست بوون به خو شه ویستی خوا و پیغه مبهه (ع).

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۱ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیبن لوه یعه هه یه که قسه ی له سه ره.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ده لیت له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی نافع هه یه که بوخاری و ئه بو حاته م و نه سائی به لاوازی ده زانن و ئیبن موعین ده لیت فهرموده ی دنوسریته وه. ته واو.

پيڻه مبهري (ﷺ) و هاوه لائن له مزگه و تدا رقيان له چي بوو

ٺه حمده له مهولاي ٺه بو سه عيدي خودريه وه هيٺاويه تي ده لئيت: له گهل ٺه بو سه عيد بووم كه ٺه بو سه عيد له گهل پيڻه مبهري (ﷺ) بوو، چووينه مزگه وت كه سيك له نيوه ندي مزگه و تدا له سهر چوك دانيشتبوو (قاچه كاني ده گه شتنه وه لاي سكي) په نجه كاني به نيو يه كدا كرد بوو، پيڻه مبهري (ﷺ) ٺاماڙي بو كرد، كا برا تيڼه گه يشت، سهيري ٺه بو سه عيدي كرد و فهرمووي (اذا كان احدكم في المسجد فلا يشبكن فان التشبيك من الشيطان وان احدكم لا يزال في الصلاة ما كان في المسجد حتى يخرج منه) واته (ٺه گهر يه كيكتان له مزگه و تدا بوو با په نجه كاني نه كات به ناو يه كدا، چونكه په نجه پيكد اكر دن له شهيتانه وهيه. ههركامتان له له نويژدايه تا له مزگه و تدا ييت تا له مز درده چيټ) ^١.

ته به راني له ٺه بوبه كرى صديقه وه هيٺاويه تي ده لئيت: كاتي پيڻه مبهري (ﷺ) فه تي خه يبهري كرد، خه لكى كه وتنه خواردني پياز، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (من اكل من هذه البقلة الخبيثة فلا يقربن مسجدا) واته (ههركهس لهو پيسه ي خوارد بانزيكي مزگه و تمان نه بيته وه). ^٢.

موسليم و نه سائي و ٺيبن ماجة له عومهرى كورى خه تتابه وه هيٺاويانه پوڙي ههيني وتارى دها، له وتاره كهيدا وتي پاشان ٺه ي خه لكينه ٺيوه لهو دووبه ره ده خوڼ واده زانم ههردوو پيسه كه ن پياز و سير.

^١ - حسن.

^٢ - ههيسه مې ج ٢ ص ٢٥ ده لئيت: سه نه ده كه ي هه سه نه.

^٣ - ههيسه مې ج ٢ ص ١٧ ده لئيت: ته به راني له گيڙانه وه ي ٺه بولقاسمى مهولاي ٺه بوبه كره وه هيٺاويه تي و هيچم له باسي نه ديوه، كه سه كاني ديكه ي جي متمانن. ته واو.

بينيومو ڪه پيڻه مبهري (ﷺ) ڪه ٻوڻي ٿه وانهي له ڪه سيڪ به دي بڪردايه له مزگه و تدا
فهرمانى پيڏه ڪرد درده ڪرا بو به قيع، ٻويه هر ڪه س خواردي با به ڪولاندن ٻوڻي
نه هيليت.^۱

بوخارى و موسليم و ٺه بو داود - دهقه ڪه هي ٺه وه - له ٺين عومهر وه هيئا وياه
دهليت ٻوڙيڪ پيڻه مبهري (ﷺ) و تاري دهفهرموو ڪه له ٻوڙي پيشه وهي (قبيله)
مزگه وت به لغه ميڪي بيني، تووڙه بوو له خه ڪ پاشان قاجي پيڏا هيئا. و ايزانم
داواي زه عفهراني ڪرد و پيايدا هيئا و فهرمووي (ان الله عز و جل قبل وجه احدكم
اذا صلى فلا يبصق بين يديه) و اته (ڪاتي يه ڪيڪتان نويڙ دهڪات خوا له ٻوويدياه
ٻويه با به لغه نه ڪاته بهرده مي).

ٺين خوزه يمه له صه حيحه ڪه يدا له فهرمووده ٺه بو سه عيده وه هيئا وياه تي،
پاشان به تووڙه ي سهيري خه لڪي ڪرد و فهرمووي (ٺايا ڪه ستان هه ز دهڪات
ڪه سيڪ ٻووي تي بڪات و تف به ٻوويديا بڪات؟ هر ڪامتان ڪاتي هه ستا بو نويڙ
ٻووي ڪردو ته پهروه ردگاري و فريشته ڪان له لاي راستيه وهن. ٻويه با تف و به لغه
نه ڪاته بهردهم و لاي راستي) و اته (ايحب احدكم ان يستقبله رجل يبصق بين يديه
ولا عن يمينه).^۲

عه بدوڙه زاقيش له ٺه بوهوره يروه هيئا وياه تي دهليت: مزگه وت بيڙاره له به لغه وه
چون پيسته له ناگر خو ناگري.^۳

بهغه وي و ٺين سڪن و ته بهراني و جگه له وانش له جابره وه هيئا وياه ٺين
جوهه ني هه والي پيڏا پيڻه مبهري (ﷺ) خه لڪي بيني - له دهقيڪدا به لاي

۱ - له الترغيب و الترهيب ج ۱ ص ۱۸۸ دا واهاتووه.

۲ - حسن صحيح.

۳ - له الترغيب و الترهيب ج ۱ ص ۶۳ دا واهاتووه.

۴ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتووه.

خه لکیدا - له مزگه و تدا له نیواندا شمشیری هه لکراویان دهستا و دهست پی دهکرد، فهرمووی (نه فرینی خوا له وهی ئه وه دهکات یان ریگری ناکات، له دهقیکدا فهرمووی مه گهر ریگرییم لی نه کردن له وه؟ ئه گهر که سیکتان داوای شمشیری لی کرا ئه گهر ویستی بیدات به هاو له که ی با بیخاته ناو (جی شمشیر، شیره که ی ئینجا بیداته دهستی).^۱

عه بدو ره زاق له سوله یمانی کوپی موساوه هیئاویه تی ده لیت: پرسیار کرا له جابری کوپی عه بدو للاً له سهر شمشیر هه لکردن له مزگه و تدا، وتی ئیمه رقمان له وه بوو، که س هه بوو له مزگه و تدا رمی ده کرد به خیر، پیغه مبه (ع) پیی ده فهرموو له مزگه و تدا نه بیات مه گهر ئه وهی دهست بگیری ت به نوکه که یه وه.^۲

ته به رانی له موحه ممه دی کوپی عه بدو للاً هیئاویه تی ده لیت: لای ئه بو سه عیدی خودری بووین له مزگه و تدا، که سیك رمیکی هه لگیرایه وه، ئه بو سه عید وتی ئه وه ده زانیت پیغه مبه (ع) ریگری کردووه له مزگه و تدا چهک هه لگه ری نیت هه وه.^۳

موسلیم و نه سائی و ئیبن ماجه له بوره یده وه هیئاویانه که سیك له مزگه و تدا هاواری ده کرد بو ونبوویه کی. ئه ویش وتی کی هاواری بو و شتری سوور کرد؟ پیغه مبه (ع) فهرمووی (لا وجدت، انما بنیت المساجد لما بنیت له) واته (نه یدو زیت هه وه، مزگه وت بو ئه وه بنیاد نراوه که بو ی بنیاد نراوه).^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۳ ص ۱۱۶۲ واهاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۳ دا واهاتووه.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۶ ده لیت له سه نه ده که دا ئه بو بلاد هه یه که ئه بو حاته م به لاواری ده زانیت.

۶ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۱۱۶۷ واهاتووه.

تہ بہ رانی لہ ئین سیرین یان جگہ لہ وہ وہ ہیناویہ تی دلّیت: ئین مہ سعود بیستی کہ سیّک لہ مزگہ وتدا هاوار بؤ ونبووہ کہی دکات، ئہ ویش بیدہنگی کرد و سہرکونہی کرد و وتی ئیمہ پیگریمان لینکراوہ لہ وکارہ. ئین سیرین فہرموودہی لہ ئین مہ سعود نہ بیستوہ.^۱

عہ بدورہ زاق لہ ئین سیرینہ وہ ہیناویہ تی دلّیت ئوبہی کوپی کہ عب (ﷺ) بیستی کہ سیّک لہ مزگہ وتدا هاواریہ تی بؤ ونبووہ کہی ئہ ویش لی توورہ بوو. وتی ئہ بو مونزیر تو خراپہ کار نہ بوویت، وتی وا فہرمانم پیکراوہ.^۲

بوخاری و بہیہ قی لہ سائیبی کوپی یہ زیدہ وہ ہیناویانہ دلّیت: من لہ مزگہ وتدا خہ تبووم کہ سیّک رایچلہ کاندہ. سہیرم کرد عومہری کوپی خہ تتابہ، وتی برؤ ئہ و دووانہم بؤ بینہ، منیش چووم ہینانم، وتی ئیوہ کی؟ وتیان خہ لکی تائف. وتی ئہ گہر خہ لکی ئیرہ بوونایہ ئازارم دہ دان. لہ مزگہ وتی پیغہ مہر (ﷺ) دہنگتان بہرز دہ کہ نہ وہ؟ ئیبراہیمی کوپی سہعد لہ نوسخہ کہیدا و ئین موبارہک لہ سہ عیدی کوپی ئیبراہیم لہ باوکیہ وہ ہیناویہ تی دلّیت عومہری کوپی خہ تتاب دہنگی کہ سیّکی لہ مزگہ وتدا بیست، وتی دہ زانیت لہ کویت؟ دوو جار وتی، رقی بوو لہ دہنگہ کہی.^۲

عہ بدورہ زاق و ئین ئہ بی شہیبہ و بہیہ قی لہ ئین عومہرہ وہ ہیناویانہ دلّیت عومہر کہ دہ چوو بؤ مزگہ وت لہ مزگہ وتدا هاواری دہ کرد وریای دہنگہ دہنگ بن. لہ دہ قیکدا بہ وپہری دہنگی هاواری کرد خوتان دووربگرن لہ گالتہ و گہپ لہ مزگہ وتدا.

^۱ - الترغیب و التہیب ج ۱ ص ۱۶۷.

^۲ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واہاتوہ.

^۳ - لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واہاتوہ.

عبدوره زاق و ئین ئه بی شهیه له ئین عومره وه هیناویانه که ریگری کردوه له ژاوه ژاوو دهنگه دهنگی ناو مزگهوت و دهیوت ئه و مزگهوتهمان دهنگی تیدا بهرز ناگریته وه.^۱

مالیک و بهیه قی له سالمه وه هیناویانه عومری کوپی خهتتاب له پال مزگهوتدا پیگهیه کی بنیاد نا و ناوی نا (البطیحاء) وتی کی دهیه ویته دهنگه دهنگ بکات یان شیعر بخوینیته وه یان دهنگ بهرز بکاته وه با بجیت بو ئه وی.^۲

عبدوره زاق له تاریقی کوپی شه هابه وه هیناویانه تی دهلیت: عومری کوپی خهتتاب له سه رشتی که سیکی بو هینرا. وتی له مزگهوت بیبه نه در و لیی بدن.^۳ ته به رانی له ئین مه سه ووده وه هیناویانه تی خه لکیکی بینی پشتیان کردبو وه قیبله ی مزگهوت له نیوان بانگی به یانی و قامه تی نویژدا، وتی نیوانی فریشته و نویژده کان مه خه ن.^۴

ئه حمه د و ته به رانی له عه بدوللای کوپی عامری ئه لهانیه وه هیناویانه دهلیت: حابسی کوپی سه عدی تائی (ﷺ) له به ره به یاندا چوویه مزگهوت - پیغه مبه ر (ﷺ) ی بینیه - بینی خه لک له پیشه وه ی مزگهوت وه نویژ ده کن، وتی به خوای که عبه روپا مایمان ده کنه. بیاترسیزن هه رکه س بیاترسینیت گوپرایه لی خوا و پیغه مبه ره که ی کردوه. خه لکی هاتن و ده ریانکردن. وتی فریشته له پیشه وه ی مزگهوت له به ره به یاندا نویژ ده کات.^۵

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتوو.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۹ دا واهاتوو.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۰ دا واهاتوو.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۲۳ دهلیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۶ دهلیت له سه نه ده که دا عه بدوللای کوپی عامری ئه لهانی هه یه که باسیم نه بیستوو. ئین عه ساکیر و ئه بو نه عیمیش هیناویانه. وه که له کنز العمال ج ۴ ص ۲۶۲ دا واهاتوو. ئین سه عه د ج ۷ ص ۴۳۱ به هه مان شیوه هیناویانه تی.

ته به رانی له موپردهی هه مه دانیه وه هیناویه تی ده لیت له دهرووندا وتم له دواي هه موو ساریه یه کی ناو مزگه وت که عبه وه دوو رکات نویژ بکه م. نویژم ده کرد که ئین مه سهوود له مزگه وت بوو، چووم تا پیی بلیم چی ده که م. ئین مه سهوود وتی نه گهر بزانیته خوا لای نزیکتین ریزه کانه تا نویژه که ی ته واو نه کات ناجیته پیش.^۱

(گرنگیدانی پیغه مبه ر (عزیز) و هاوه لانی به بانگ)

ئه بو داود له ئه بو عومهری کوپی ئه نه س له نامه یه کی پشتیوانان ده لیت: پیغه مبه ر (عزیز) ده یوست شتیبکات بو نویژ تا بزانی چون خه لکی کوبکاته وه، پیی وترا له کاتی نویژدا ئالیه ک هه لکه، که بینیان به یه کدی ده لیت، ئه وه ی پی باش نه بوو، باسی شه یپووری لا کرا. زیاد وتی هی جووله که بوو لای جوان نه بوو فهرمووی (ئه وه کاری جووله که یه)، باسی ناقوسیان (زهنگ) لا کرد، فهرمووی (ئه وه کاری مه سیحه کانه) عه بدوللای کوپی زهید چوو که ئه وه ده یهینان بو لای پیغه مبه ر (عزیز) و بانگی ده کردن. له خه ویدا بانگی پی نیشان درا- ئینجا فهرمووده که دینیت.^۲

ئه بو شه یخ له عه بدوللای کوپی زهیده وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (عزیز) گرنگی ده دا به بانگ بو نویژ، که کاتی نویژ ده هات که سیکی ده برده سه ر و به دهستی ئاماژه ی ده کرد، هه رکه س بیدیا ده هات و هه رکه س نه یدیا به نه یده زانی کاتی نویژه، بویه زور ئه وه ی له بیر بوو، هه ندی پییان وت ئه ی پیغه مبه ری خوا با زهنگ لیبده یین، فهرمووی (کاری گا وره کان، نا) وتیان ده ی با که ره نا لیبده یین. فهرمووی (کاری جووله که، نا) منیش به غه مباری له سه ر ئه و باری گرنگیدانه ی

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۱۶ ده لیت: له سه نه ده که دا عه تای کوپی سائیب هه یه که شت تی که ل ده کات.

^۲ - صحیح.

پیغه مبهەر (ﷺ) گه پامه وه بۆ ماله وه تا شهو له پیش نویژی به یانی خهو بردمیه وه و له خه و مدا که سیکم بینی دوو جلی سهو زی له بهر بوو و منیش نه خه و تبووم و نه بیداریش بووم. له سه ر دیواری مزگه و ت وه ستا و دوو په نجه ی خسته ناو گو یکانی و هاواری کرد (بانگی دا).

ههروه ها له ئه نه سه وه هی ناویه تی کاتی له سه رده می پیغه مبه ردا کاتی نویژ ده هات که سی ده چوو به پید ا و هاواری ده کرد نویژ، نویژ، ئه مه بۆ خه لک سه خت بوو و وتیان - فه رموده که به هه مان شیوه ی پیشوو ده هی نیت -.

ئین سه عد ج ۱ ص ۲۴۶ له نافع ی کوپی جو به یر و عروه و زه یدی کوپی ئه سه لم و سه عیدی کوپی موسه یبه وه هی ناویه تی ده لێن: خه لکی له سه رده می پیغه مبه ر دا (ﷺ) پیش ئه وه ی فه رمان به بانگ بکریست و ده هاتن که سی هاواری ده کرد (الصلاة جامعة) خه لکی کو ده بوونه وه، کاتی پووگه گوڤا بۆ که عبه فه رمان کرا به بانگ، پیغه مبه ر (ﷺ) بانگی لا گرنگ بوو. خه لکی هه ندی شتیان و ت تا خه لکی کو بکاته وه بۆ نویژ، هه بوو ده یوت که رنه نا، هه بوو ده یوت زه نگ - فه رموده که دینیت و له کو تاییه که یدا هاتوه - وتیان بانگ بده و له ناو خه لکدا هه مان شتی ده و ت (الصلاة جامعة) بۆ کار ی به اتایه ته پیش، ئه وانیش ده هاتن و هه واییان ده دا وه ک فه تحی یان شتی بوایه، فه رمانیان پی ده کرد ئه ویش هاواری ده کرد (الصلاة جامعة) با کاتی نویژی ش نه بوایه.

ته به رانی له سه عدی قوره زه وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) هه رکاتی به اتایه بۆ قوبا بیلال بانگی ده دا تا خه لکی بزانی ت پیغه مبه ر (ﷺ) هاتوه، خه لکه که کو ده بوونه وه له لای، پوژی هات و بیلالی له گه لدا نه بوو. هه ندی زه نج سه یری یه کدیان ده کرد، سه عد به رزکرایه وه بۆ سه ر لق ی و بانگی دا، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ما حملک علی ان تؤذن یا سعد؟) واته (ئهی سه عد بۆچی بانگت دا) وتی

۱ - له کنز العمال ج ۵ ص ۲۶۳-۲۶۵ داوا هاتوه.

به دايڪ و باوڪمه وه به قوربانٽ بم خه لڪيڪي كه مم له دهورت بينى و بيلاليشت له گهل نه بوو ٿه و زنجانه شم بينى - سهيرى يه كديان ده كرد و سهيرى توپيشيان ده كرد، ترسام شتيك بكهـن. بويه بانگم دا، فهرمووى (پيڪات ٿه سهد، ٿه گهر بيلالت له گه لئا نه دى بانگ بده) سهد له ڙياني پيغهمبر (ﷺ) دا سى جار بانگيدا.^۱

به يهه قى له ٿه بولقا صه وه هيئاويه تي ده لئيت: پشكى بانگدهران له پوڙى دواييدا وهك هي موجهيدان وايه. ٿه وهش له نيوان بانگ و پوڙى دواييدا يه وهك ٿه وه وايه له پيئاو خوادا له خوينيدا گه وزا بيت. ده لئيت ٿين مه سعوود وتى ٿه گهر بانگدهر بوومايه باكم نه بوو حج و عه مره و جيهادم نه بوايه، عومهرى كوپرى خه تتابيش ده يوت ٿه گهر بانگدهر بوومايه بارم ته واو بوو باكم نه بوو شهو نوپڙ و پوڙووم نه بوايه: بيستم له پيغهمبر (ﷺ) ده يفهرموو (خوايه له بانگدهران خوش به، خوايه له بانگدهران خوش به) وتم ٿه پيغهمبرى خوا ٿيمه له سهر بانگ به شمشير ليده درين كه چى له بيرت كردين. فهرمووى (كلا يا عمر، انه سياى على الناس زمان يتركون الاذان على ضعفائهم، وتلك لحوم حرمها الله على النار لحوم المؤمنين) (نا ٿه عومهر، سهردهمى به سهر خه لڪدا ديت بانگ له سهر لاوازه كانيان به جيده هيلن. ٿه وه گوشتيڪه خوا حهرامى كردو وه له سهر دوزخ گوشتى بانگدهرانه) عايشه پيى وتن ٿه ٿا يه ته (ممن احسن قولا ممن دعا الى الله وعمل صالحا وقال اننى من المسلمين) ٿه وه بانگدهره. كه وتى (حى على الصلاة) بانگه واز بو خوا دهكات. كه نوپڙى كرد چا كه ى كردو وه. كه وتى (اشهد ان لا اله الا الله) له موسلمانانه.^۲

^۱ - ضعيف.

^۲ - هه يسه مى ج ۱ ص ۳۳۶ ده لئيت: له سه نه ده كه دا عه بدوره حماني كوپرى عه ممار هه يه كه لاوازه.

^۳ - ٿه بو شه يڻ له كتيبى (الاثران) دا به هه مان شيوه هيئاويه تي. وهك له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۶ دا واهاتو وه.

ئين زهنجهويه له ئه بو ميعشه روه هيناويه تي دهليت: بيستم عومري كوري خه تتاب وتي: نه گهر بانگدر بوومايه باكم نه بوو حج و عه مرهم نه كردايه مه گهر ئه و حه جهي له سهرم فهرزه. نه گهر فريشته كان دابه زينايه كه س بو بانگدان پيشيان نه ده كه وت.^۱

عه بدور هزاق و ئين ئه بي شهيبه و ئين سهد و بهيه قى له قهيسي كوري ئه بو حازمه وه هيناويانه دهليت: چووين بو لاي عومري كوري خه تتاب (ﷺ) وتي كامه بانگدر تانه؟ وتمان كويله و مه واليه كانمان. وتي نه وه كه مو كورتيه كي گهره تانه. نه گهر مؤلتم هه بووايه به خه ليفايه تيم مؤله تي بانگدر انم هه بوايه ئه وا به نگم ددها.^۲ ته به راني له عه ليه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليت: په شيمانم له وه ي داوام له پيغه مبه ر (ﷺ) نه كرد تا حه سهن و حوسه ين بكا ته بانگدر.^۳

ته به راني له كنز العمال ئين مه سعووده وه هيناويه تي دهليت: حه ز ناكمه بانگدره كانتان كویره كانتان بن. و ابرانم وتي حه ز ناكمه قورئان خوینه كانيشتان بن.^۴ ته به راني له المعجم الكبير له يه حياي به كانه وه هيناويه تي دهليت: كه سيك به ئين عومري وت: من له بهر خوا خوشم ده وييت. ئين عومر وتي: به لام من له بهر خوا رقمه ليت. وتي بوچي؟ وتي: تو له بانگه كه تدا دهيهونيته وه و پاداشتي له سهر وهر ده گريت.^۵

۱ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۵ دا واهاتوه.

۲ - له كنز العمال ج ۴ ص ۲۶۵ دا واهاتوه.

۳ - هه يسه مي ج ۱ ص ۳۲۶ ده ليت له سه نه ده كه دا حارپ هه يه كه لاوازه.

۴ - هه يسه مي ج ۲ ص ۲ ده ليت كه سه كاني سه نه ده كه ي جي متمانه ن.

۵ - هه يسه مي ج ۲ ص ۳ ده ليت له سه نه ده كه دا يه حياي به كا و هه يه كه نه حمده ئه بو زهره و نه بو حاتهم و نه بو داود به لاواز و يه حياي كوري سه عيد قتان به جي متمانه ي ده زانيت. موحه مده ي كوري سه عد ده ليت به ويستي خوا جي متمانه يه.

ئێبێن عهساگیر له خالیدی کوپی سهعید له باوکیه وه هیناویه تی دهلیت:
 پیغه مبه (ﷺ) خالیدی کوپی سهعیدی کوپی عاصی نارد بو یه مهن و فهرمووی (ان
 مررت بقریه فلم تسمع اذانا فاصبهم) واته (ئه گهر دات به گوندیکدا و بانگت
 نه بیست بده به سهریاندا) دای به لای بهنی زوبهیر دا و بانگی نه بیست. بویه به
 کۆیلهی گرتن. عهمری کوپی مهعد یه کرب هات و دواندی، خالیدیش له بهر ئه و
 بهریدان.^١

به یههقی له تهلههی کوپی عهبدوللای کوپی عهبدوره حمانی کوپی ئه بوبه کره وه
 هیناویه تی دهلیت: ئه بوبه کر کاتی سه رکرده کانی بو هه لگه پاره کانه ده نارد فهرمانی
 پیده کردن که چوونه شوینی ئه گهر بانگتان تیدا بیست دهست بگره وه تا
 پرسیاریان لی بکهن چیتان دهوی و چی دهلین، ئه گهر بانگتان نه بیست هه لمه تی
 به نه سه ر و بکهونه کوشتن و سوتاندن و کوشت و بر و بریندار کردن، چاویان لی تان
 نه بی و نه وانه به مه رگی پیغه مبه رتان وایان لی هات. عهبدوره زاق له زوههیره وه
 دهلیت: کاتی ئه بوبه کری صدیق هیزی نارد بو شه پی هه لگه پاره کانه وتی شه و
 بمیننه وه. ئه گهر بانگتان تیدا بیست دهست بگره وه. چونکه بانگی دروشمی
 باوه ره.^٢

^١ - له کنز العمال ج ٢ ص ٢٩٨ دا واهاتوه.

^٢ - له کنز العمال ج ٣ ص ١٤١ دا واهاتوه.

(پیغه مبه‌ر (ﷺ) و هاوه لانی چاوه‌روانی نویژ ده‌که‌ن)

ئه‌بو داود له‌عه‌لیه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کاتی نویژی مزگه‌وت ده‌کرا ئه‌گه‌ر بیینیایه‌که‌من داده‌نیشت و نویژی نه‌ده‌کرد، ئه‌گه‌ر بییزانیایه‌به‌کۆمه‌ل و زۆرن نویژی ده‌کرد. ئیبن ئه‌بی شه‌یبه‌ش له‌عه‌بدوللای کۆپی ئه‌بو ئه‌وفاوه هیناویه‌تی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) تا ده‌نگی ته‌قه‌ی پیلاوی بیستایه‌چاوه‌روانی ده‌کرد.^۱

ئین ئه‌بی شه‌یبه‌به‌که‌سانی جی متمانه‌وه‌له‌عومه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سوپایه‌کی ئاماده‌کرد تا نیوه‌ی شه‌یان زیاتر بوو، چوو بو نویژ. فه‌رمووی (صلی الناس ورجعوا وانتم تنتظرون الصلاة اما انکم لن تزالوا فی الصلاة ما انتظرتموها) واته‌(خه‌لکی نویژیان کرد و گه‌رانه‌وه و ئیوه‌ش چاوه‌رپی نویژ ده‌که‌ن. ئیوه‌تا له‌چاوه‌روانی نویژدا بن به‌رده‌وام له‌نویژدان).^۲

ئین جهریر له‌عه‌بدوللای کۆپی عه‌مه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نویژی ئیواره‌ی کرد و ئه‌وه‌ی گه‌راییه‌وه‌گه‌راییه‌وه. هه‌ندی‌کیش دواکه‌وتن (مانه‌وه) پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌رچوو فه‌رمووی (هذا ربکم فتح بابا من ابواب السماء یباهی بکم الملائکة یقول عبادی قضا فریضة وهم ینتظرون الاخری) واته‌(ئه‌وه په‌روه‌ر دگارتانه‌ده‌رگایه‌که‌له‌ده‌رگاکانی ئاسمانی کردووه‌ته‌وه و لای فریشته‌کان به‌ئیوه‌وه‌ده‌نازیت، ده‌فه‌رموویت به‌نده‌کانم فه‌رزیکیان به‌جی گه‌یاند و چاوه‌رپی فه‌رزیکی دیکه‌ن).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۲۴۶ واهاتووه.

۳ - هه‌روه‌ها جهریر له‌جابه‌روه‌به‌هه‌مان شیوه هیناویه‌تی، وه‌که‌له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۹۳ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - له‌کنز العمال ج ۴ ص ۱۲۴۵ واهاتووه. ئین ماچه‌له‌ئین عومه‌روه‌به‌هه‌مان شیوه هیناویه‌تی و گێه‌روه‌وه‌کانی جی متمانه‌ن. وه‌که‌له‌الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۱۲۴۶ دا واهاتووه.

ته بهرانی له ئه بو ئومامه ی شهقه فیه وه هیناویه تی ده لیت: مو عاویه که نویژی نیوه پوی کرد وتی: له شوینی خوتان بن تا من دیمه وه بو لاتان. لمان چوو ده هات و ده چوو، که نویژی عه سری کرد وتی ئایا شتیکتان بو باس بکه م که پیغه مبه ر(ﷺ) کردی؟ وتان به لی. وتی ئه وان له گه لیدا نویژیان کرد. دواتر دانیشن. له لایان چوو. فهرمووی (ما برحتم بعد؟) وتیان نا، فهرمووی (لو رایتم ربکم فتح بابا من السماء فاری مجلسکم ملائکه یباهی بکم وانتم ترقبون الصلاة) (ئه گهر پهروه ردگارتان ده بینی ده رگایه کی ئاسمانی کرده وه کوپی ئیه وی نیشانی فریشته کان دا و به ئیه وه ده نازی و ئیه وش چاوه ری و چاودی ری نویژ بوون)^۱.

بوخاری له ئه نه سه وه هیناویه تی پیغه مبه ر(ﷺ) شه ویك نویژی عیشای تا نیوه ی شه و دواخست، پاشان دوا ی نویژ کردن پووی کرده خه لک و فهرمووی (صلی الناس ورقدوا ولم تزالوا فی صلاة منذ انتظرتموها) ههروه ها له فهرمووده که ی ئه بو هورهیره وه به مه رفوعی هینای (ان احدکم فی صلاة مادامت الصلاة تجسة والملائكة تقول اللهم اغفر له اللهم ارحمه ما لم یقم من الصلاة او یحدث) واته (هه رکه ستان له نویژدایه تا کاتی نویژ بیگریته وه و فریشته کان ده لین خوایه لی خواش به. خوایه ره حمی پی بکه تا کاتی له جی نویژه کهیدا هه لئه سی یان ده ستنویژی نه شک ی) وترا ده ستنویژ شان چییه؟ وتی به (تس یان تپ) بداته وه.^۲

ئین حبان له سه حیه کهیدا له جابری کوپی عه بدوللأوه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر(ﷺ) فهرمووی (الا ادلکم علی ما یحو اللة به الخطایا و یکفر به الذنوب) (ئایا شتیکتان فیر بکه م که خوا هه لئه ی پی ده سپریتته وه و تاوانی پی

۱ - ضعیف.

۲ - له المعجم ج ۲ ص ۳۸ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب و التهیب ج ۱ ص ۲۴۵ دا واهاتووه.

دهكوژنينيتهوه؟) وتيان به ئى ئه پيغه مبهري خوا، فهرمووى (اسباغ الوضوء على المكروهات وكثرة الخطى الى المساجد و الانتظار الصلاة بعد الصلاة فذلكم الرباط) واته (دهستنويز راگرتن له سهر سه ختیه كان، زور ههنگاونان بو مزگه وتسه كان، چاوه پى كردنى نويز دواى نويز. دهى ئه وه سهنگهر گيريتانه) ^۱.

حاکم - ده لیت سه نه دی سه حیح - له داودی کوپی صالحه وه هیئاویه تی ده لیت ئه بو سه له مه پى وتم: برازا گیان ده زانیت له سهر چى ئه و ئایه ته دابه زی (اصبروا وصابروا و رابطوا) وتم نا، وتى: له ئه بو هوره یرهم بیست ده یوت: له سه رده مى پیغه مبهر (ع) دا غه زایه ك نه بوو تییدا سهنگهر نه گری، به لام چاوه پروانى نويز دواى نويز. ^۲

ترمزی به سه حیحى له ئه نه سه وه هیئاویه تی ئه م ئایه ته (تتجافى جنوبهم عن المضاجع) له سهر چاوه پروانى ئه و نويزه دابه زی كه به (الصمة) ناسراوه. ^۳

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۴۷ دا واهاتووه.

۳ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۵۱ دا واهاتووه.

۴ - صحیح.

۵ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۴۶ دا واهاتووه.

جەختکردنەوێ لەسەر نوێژی جەماعەت و گەرنیگە (کە)

ئەحمەد و ئەبو داود و ئیبن ماجە و ئیبن خوزەیمە لە سەحیحە کەیدا و حاکم لە عەمری کۆری ئوم مەکتومەوێ هیناویانە دەلیت و تە ئەی پیغەمبەری خوا من کوێر و مال دوورم و پێ نیشان دەریکم هەیه بۆم ناشی. ئایا مۆلەتە دەدی لە مالی خۆم نوێژ بکەم؟ فەرمووی بانگ دەبیستیت؟ و تە بەلی. فەرمووی (ما ابد لك رخصة) واتە (مۆلەتە بۆ بەدی ناکەم).^۱ لە گێرانەوێ هەیه کی ئەحمەددا پیغەمبەر (ﷺ) لە مزگەوت بوو، شل و شوێنەکی لە خەڵکە بێنی، فەرمووی (انی لاهم ان اجعل للناس اماما ثم اخرج فلا اقدر على ان يترك عن الصلاة في بيته الا امرته عليه) واتە (خەریکە وام لیدیت پێشنوێژی بۆ خەڵک دابنیم و پاشان دەرچم و دەستم بگات بە هەر مۆقی لە مالهەوێ بی لە نوێژ دواکەوتبێ مالهەوێ بەسەردا بسوتینم) ئیبن ئوم مەکتوم وتی: ئەی پیغەمبەری خوا نیوانی مالی من و مزگەوت دار و درەخت و دارخورما هەیه و کەسی نییە هەمووکات بێت بمهینی. ئایا من مۆلەتە هەیه لە مالی خۆم نوێژ بکەم؟ فەرمووی ئایا بانگ دەبیستیت؟ وتی بەلی، فەرمووی (فاتها) واتە (دەدی وەرە بۆ نوێژەکتە).^۲

موسلیم و ئەبو داود و نەسائی و ئیبن ماجە لە ئیبن مەسعودەوێ هیناویانە دەلیت کی حەز دەکات سەبەینی بە موسلمانێ بگاتەوێ بەخوا با ئەو نوێژانە بپاریزێت کاتی بانگیان بۆ دەدریت، چونکە خوای گەورە سوننەتی پێنموونی بۆ پیغەمبەرەکتان داپشتووێ. ئەوانەش لەوانەن. ئەگەر لە مالدا نوێژ بکەن وەک ئەوێ ئەو دواکەوتووێ لە مالهەوێ خوێ نوێژ دەکات ئەو سوننەتی پیغەمبەرەکتان واز لێهێناوێ.

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - له الترغیب و الترہیب ج ۱ ص ۲۳۸ و اما توو.

ئەگەر سوننەتی پیغەمبەریش واز لێبێنن گومرا دەبن، هەرکەس بە پاکی دەستنویژ بگریّت پاشان بچی بۆ یەکی لەو مزگەوتانە خوای گەورە بە هەر هەنگاوێکی چاکە یەکی بۆ دەنوسی و پلە یەك بەرزی دەکاتەو و تاوانیکی دەسپێتەو. ئێمە دەمانبینی تەنها کەسی دوو پرووی دیار و بەرچاوی لێ دوا دەکەوت. لە گیراڤەو یە کەدا کەس هەبوو دەهینرا لە نیوان دوو کەسدا دەوستانرا تا لە پێزە کەدا دەوستانرا لە دوو پروویشدا بوو. تەنها کەسی دوو پروو کە دوو پرووی یە کە دیار بوو یان کەسی نەخۆش لە جەماعەت دوا دەکەوت، کەس هەبوو لە نیوان دوو کەسدا دەهات بۆ نوێژ و دەیوت پیغەمبەر (ﷺ) پێی پینموونی فیرکردوین و لەوانەش نوێژی ناو ئەو مزگەوتە یە کە بانگی تێدا دەدریّت.^۱

تە یالسی ص ۴ بەو شیوێ هیناویەتی و ئەوێشی بۆ زیاد کردووە من ناتانبینم مەگەر ئەوێ هەرکامتان لە مالهێدا مزگەوتیکی هە یە و نوێژی تێدا دەکات. ئەگەر لە مالتاندا نوێژ بکەن و واز لە مزگەوتە کانتان بهینن بە دنیایەو و ازتان هیناوە لە سوننەتی پیغەمبەرە کە تان.

ئەبو نەعیم لە الحلیه ج ۱ ص ۲۳۵ لە موغازی کوری جەبەلەو هیناویەتی دەلیت کی حەز دەکات بە دنیایی بگاتەو بەخوا با ئەو پینج نوێژە فەرزه لەو شوینەدا بکات کە بانگیان بۆ دەدریّت چونکە لە سوننەتی پینموونی و پیغەمبەرە کە تان بۆی داناون، کەستان نەلیت: من لە مالی خۆمدا جی نوێژم هە یە و تیایدا نوێژ دەکەم، ئەگەر وا بکەن سوننەتی پیغەمبەرە تان واز لێهیناوە، ئەگەریش واز بێنن لە سوننەتی پیغەمبەرە تان بە دنیایەو گومرا دەبن.

^۱ - لە الترغیب و الترہیب ج ۱ ص ۲۳۴ دا واهاتوو. عەبدو پرەزاق و زیاء لە (المختارە) دا بەو شیوێ بە دوور و درێژی هیناویەتی. وەک لە کنز العمال ج ۴ ص ۱۸۱ دا هاتوو.

ته به رانی و ئیبن خوزه یمه له سه حیه کهیدا له ئیبن عومره وه هیئاویانه ده لیت
ئیمه ئه گهر له به یانی و عیشادا که سیکنان نه دیبایه گومانمان بۆ ده برد.^۱

مالیک له ئه بویه کری کوپی سوله یمانی کوپی ئه بو حه ثمه له عومهری کوپی
خه تخاب (ع) وه هیئاویه تی سوله یمانی کوپی ئه بو حه ثمه له نویژی به یانیدا دیار
نه بوو عومهر به یانی چوو بۆ بازار و شوینی سوله یمان له نیوان مزگه وت و بازاردا
بوو. دای به لای ئوم سوله یماندا و وتی به یانی سوله یمانم نه بینی، ئه ویش پیی
وت: شه و نویژی ده کرد چاره کانی به سه ریدا زāl بوون، عومهریش پیی وت ئه گهر
ئاماده ی نویژی به یانی بم به جه ماعت لام خوشه ویستتره له وه ی شه و نویژ بکه م، له
الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۵ دا واهاتوو. عه بدوره زاق له ئیبن ئه بی مالیکه وه
هیئاویه تی ده لیت شیفا که ژنیکی به نی عه ددی کوپی که عب بوو له ره مه زاندا هات
بۆ لای عومهر، عومهر وتی بۆچی ئه بو حه ثمه له گه ل ژنه که ی نابینم له نویژی
به یانی ئاماده بییت. وتی ئه ی ئه میری باوه رداران شه و نه نوست و ماندوو بوو،
نه ی توانی بییت بۆ نویژی به یانی. نویژی کرد و پاشان پاکشا. ئه ویش وتی به خوا
ئه گهر ئاماده ی به یانی بییت له و شه و نویژه ی لام خوشه ویستتره.

هه روه ها له شیفا ی کچی عه بدوللّوه هیئاویه تی ده لیت: عومهری کوپی
خه تخاب (ع) هات بۆ مالم و بینی دوو که س خه وتوون، وتی ئه و دووانه چین؟ بۆ
نویژ نه هاتن؟ وتم ئه ی ئه میری باوه رداران له گه ل خه لک نویژیان کرد- له ره مه زاندا
بوو - به رده وام تا به یانی نویژیان کرد و نویژی به یانیان کرد و خه وتن. عومهر
وتی ئه گهر به جه ماعت نویژی به یانی بکه م لام ئازیزتره له وه ی شه و ی تا به یانی
نویژ بکه م.^۲

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۳۲ دا واهاتوو. سه عیدی کوپی مه نسور له ئیبن عومره وه
به و شیوه هیئاویه تی. وه له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۴ دا واهاتوو. به زار هیئاویه تی وه له
المجمع ج ۲ ص ۴۰ دا واهاتوو و ده لیت: که سه کانی ته به رانی جی متمانه ن.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۳ دا واهاتوو.

بوخاري له نوم دهر دائه وه هيناويه تي ده لئيت ته بودهدا تووږه بوو هات بو لام،
وتم بوچي تووږه بويت؟ وتي: به خوا هيچ له بواري موحه ممد نازانم به لام ته وان به
كومه ل نويز ده كن.

تهبو نه عيم له الحية ج ۱ ص ۳۰۳ دا له نافع وه هيناويه تي ئين عومر (ﷺ) كه
نويزي عيشاي به كومه ل بفه وتايه هه موو شه وه كه بيدار ده بوو. بيشري كوپي
موسا وتي: شه و نه ده خه وت. ته به راني هيناويه تي، به يهه قيش ده لئيت: ته گهر
نويزيكي جه ماعه تي بفه وتايه له و نويزه وه بو نويزيكي ديكه نويزي ده كرد.^۱

ته به راني به سه نه دي حه سه ن له عه نه سه ي كوپي ته زه ره وه هيناويه تي ده لئيت
: حارثي كوپي حه سان (ﷺ) كه هاوه ل بوو هاوسه رگيري كرد. نه وكات ته گهر
كه سي هاوسه رگيري بكر دايه چهنڊ پوڙي له مال ده مايه وه و نه ده چوو بو نويزي
به ياني، پي وترا دهر ده چيت له كاتيكا ده مشه و لاي ڙنه كه ت بويت. وتي به خوا
نافره تيكي له نويزي به يانيم بكات تا به جه ماعه ت بيكه م نافره تيكي زور خراپه.^۲

^۱ - وهك الاصابه ج ۲ ص ۳۴۹ دا واهاتووه.

^۲ - له مجمع الزوائد ج ۲ ص ۴۱ دا واهاتووه.

(ریکوپیتی ریزہ کان)

ئین خوزہ یمہ لہ صہ حیجہ کیدا لہ بهرائی کوری عازبہ وہ هیئاویہ تی دهلیت:
پیغہ مبه (ﷺ) دهات بۆ لای ریزہ کان و نیوان سنگ و شانی خه لکه که ی ریک
ده کرد و دهیغہ رموو (لا تختلفوا فتخلف قلوبکم. ان الله و ملائکته یصلون علی
الصف الاول) واتہ (جیاواز مہ بن ئەگەرنا دلەکانیشتان جیا و ناکۆک دەبن، خوا و
فریشتەکان سەلەوات دەدن لەسەر پیزی یەکەم).^۱

ئەبو داود بە سەنەدی حەسەن لہ بهرائە وہ هیئاویانە دهلیت پیغہ مبه (ﷺ)
لە ملاوہ بۆ ئەولا بە ریزدا دەگەرا و دەستی دەهینا بە سنگ و شانماندا و ریکی
دەکردین و دهیغہ رموو (لا تختلفوا) بە هەمان شیوہ دەیهینیت.

موسلیم و چوار زانای فەرمووده جگە لہ جابری کوری سەمرەوہ هیئاویانە
دهلیت پیغہ مبه (ﷺ) هات بۆ لامان و فەرمووی (الا تصفون کما تصف الملائکة
عند ربها؟) واتە (ئایا وا ریک ریز بەستن کە فریشتەکان لای پەرورەدگاریان ریز
دەبەستن؟) وتمان ئەو پیغہ مبه ری خودا فریشتەکان لای پەرورەدگاریان چۆن ریز
دەبەستن؟ فەرمووی ریزەکانی یەکەم تەواو دەکەن و پیکەوہ دەلکین لہ ریزدا.^۲
ئەبو داود و ئین ماچە لہ جابرەوہ هیئاویانە دهلیت: لەگەل پیغہ مبه (ﷺ) نوێژمان
دەکرد، ئاماژە ی بۆ کردین تا دابنیشین. دانیشتین. فەرمووی (بۆچی وەک پیزی
فریشتەکان ریز نابەستن).^۴

بوخاری لہ نوعمانی کوری بە شیرەوہ (ﷺ) هیئاویە تی پیغہ مبه (ﷺ) ریزەکانی
ئیمە ی یەکسان و ریک دەکرد وەک چۆن تیر پی ریک بکەیت تا بینی خۆمان

۱ - صحیح.

۲ - لہ الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۸۲ دا واهاتووہ.

۳ - لہ الترغیب و الترهیب ج ۱ ص ۲۸۳ دا واهاتووہ.

۴ - بە هەمان شیوہ هیئاویە تی وە لہ کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتووہ.

فیربووین. پاشان پوژیک دەرچوو، ههستا تا ویستی الله اکبر بکات که سیکی بینی سنگی له ریز دهرکردبوو. فهرمووی (عباد الله لتسون صفوفکم او لیخالفن الله بین وجوهکم) واتة (بهندهکانی خوا ریزهکانتان ریک دهکهن یان خوا نیوان دهخاته نیوانتان)

ئهبو داود و ئیبن حبان له سهحیحه که دا هیناویانه دهلیت کابرام بینی شانی دهلکاند به شانی هاو ریکهی پالیهوه و ئهژنو و قوله پیی دهلکاند به ئهژنو و قوله پییهوه.^۱

مالیک و عهبدوره زاق و بهیههقی له نافعوه هیناویانه دهلیت عومهری کوپی خهتتاب (عزیز) فهرمانی دهکرد به ریککردنی ریزهکان. که دههاتن پییان دهوت ریزهکان ریک بوون ئهویش الله اکبری دهکرد.^۲ عهبدوره زاق له ئهبو عوسمانی نهديهوه هیناویهتی دهلیت: عومهر فهرمانی دهکرد ریزهکان ریک و پیک بن و دهیوت ئهی فلان کهس تو وهره پیشهوه. ده مبینی دهیوت بهردهوام خه لکانی خوا دوا دهگرن خوا دوا یان دهخات. ههروهها لییهوه هیناویهتی دهلیت عومهرم بینی که دههات بو نویت سهری شان و قاچهکانی دهکرد.^۳

عهبدی کوپی چه مید و ئیبن جهریر و ئیبن ئهبی حاتم له ئهبو نهزروه هیناویانه دهلیت: عومهری کوپی خهتتاب له کاتی نویتدا دهیوت ریک بوهستن. فلان کهس وهره پیش. فلان کهس برۆ دواوه. ریزهکانتان ریک بکهن. خوا دهیهویت رینمونی فریشتهکانتان ههبی، پاشان ئهم ئایهتهی دهخویندهوه (وانا لنحن الصافون و انا لنحن المسبحون).^۴

۱ - صحیح.

۲ - له الترغیب و الترهب ج ۱ ص ۲۸۹ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۴ دا واهاتوه.

۵ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتوه.

عه بدو پر هزاق و بهیهه قی له ئه بو سو هه یلی کوپی مالیک له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت له گه ل عوسمانی کوپی عه ففان بووم، کاتی نویت بوو، منیش دهمدواند تا شتیکم بو بپیتته وه. من پیمدهوت ئه ویش به نه عله کانی پیزی ده کردن، تا که سانی هاتن رایسپاردن ریزه کان ریک بکه ن. ئه وانیش وتیان ریزه کان ریک بوون، ئه ویش وتی بیخه می ریزه کان ده بم، پاشان الله اکبری ده کرد.^۱

ئین ئه بی شه به له عه لیه وه هیناویه تی ده لیت: ریک بن ده کانتان ریک ده بن، پیکه وه بلکین سوزتان بو یه کدی ده بیت.^۲

ئه حمه د له عه بدو لای کوپی مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: دهمبینی نویت نه ده به ستر تا ریزه کانمان ریک و ته واد ده کران.^۳

ته به رانی له ئین مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: خوا و فریشته کانی سه له وات دهن له سه ر ئه وانه ی نویته کانیان له ریزه کانی پیشه وه ن - واته پیزی یه که م -^۴

ته به رانی له عه بدو له عه زیزی کوپی رافعه وه هیناویه تی ده لیت عامری کوپی مه سعوودی قورده شی له مه که که له پوژانی ئین زوبه یر له مه قام له پیزی یه که مدا ده هاته ریم (پی پی ته نگ ده کردم) پیموت ئایا له پیزی یه که مدا خیر هیه؟ وتی به لئ به خوا پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموو (لو يعلم الناس ما فی الصف الاول ما صفوا فیه الا بقرة او سهمه) واته (ئه گه ر خه لکی بزائن له پیزی یه که مدا چی هیه ته نها به تیر و پشک یان پشک داری ریزیان تیدا ده به ست).^۵

۱ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتوه.

۲ - صحیح.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۵۵ دا واهاتوه.

۴ - صحیح.

۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۰ ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیح.

۶ - ضعیف.

۷ - له سه نه ده که دا که سی هیه که ناوی نه هاتوه وه که هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت.

۸ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت: که سه کانی جی متمانه ن، به لام را جیاوازی هیه له سه ر ئه وه ی عامر هاو له بیت یان نا.

ته بهرانی له ئین عه بهاسه وه هیناویه تی ده لیت: بچنه ریزی یه کهم و لای راست بگرن، وریا بن ریز له نیوان پایه کاندای مه وهستن.^۱

حاکم المستدرک ج ۳ ص ۳۰۳ له قه یسی کوپی عوباده وه هیناویه تی ده لیت چوومه مه دینه، کاتی نویت دابه ستر له ریزی یه کهمدا بووم، عومهری کوپی خه تخاب (ﷺ) هات و ریزه کانی بری و پاشان چوویه پیش، که سی له گه لی هات که ریشی ته نک بوو. سهیری خه لکه که ی کرد، که منی بینی منی برده دواوه و نهوی له شوینم دانا. نه وه له سهرم سهخت بوو. کاتی چوو سهیری کردم و وتی پیت ناخوش و لات سهخت نه بیت وامکرد. من بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) ده فهرموو (لایقوم فی الصف الاول الا المهاجرون و الانصار) واته (له ریزی یه کهمدا ته نها کوچه ران و پشتیوانان بوهستن) وتم نه وه کییه؟ وتیان ئوبه ی کوپی که عب (ﷺ).^۲

نه بو نه عیم له الحلیه ج ۱ ص ۲۵۲ به سه نه دیکی دیکه له قه یسه وه هیناویه تی ده لیت من له مزگه وتی مه دینه نویت ده کرد له ریزی پیشه وه بووم که که سی که دواوه هات و گرتمی و خستمیه نه ولاو هاته شوینه کهم، که سه لامی دایه وه - سهیری کردم و سهیرم کرد ئوبه ی کوپی که عبه. وتی گهنجی نازیز پیت ناخوش نه بیت (خوا خراب نه یه نیته ریت) نه مه راسپارده یه کی پیغه مبه ره (ﷺ) بو مان - فهرمووده که دینیت.^۳

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۹۲ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیسماعیلی کوپی موسلیمی مه کی هیه که لاوازه.

^۲ - حاکم ده لیت نه م فهرمووده سه حیه، زه هبی له سه ری کۆکه و ده لیت ته نها حاکم له قه تاده وه هیناویه تی و سه نه ده که ی سه حیه.

^۳ - صحیح.

(سه رقالبوونی پیئشنوئژ به پیوئیستی موسلمانان دواى قامهت)

عبدالوهرزاق له ئوسامه ی کورې عومهیره وه هیئاویه تی ده لیت: نوئژ بهرپا ده کرا و کس هه بوو بو کارى پیغه مبه (ﷺ) ده دواند. له نیوان ئه و پروگه دا ده وه ستا و بهر ده وام ده دواند، هه ندی کس له تاو زور وه ستانی پیغه مبه (ﷺ) باویشکیان ده دا.^۱

ئین عه ساکیر له ئه نه سه وه هیئاویه تی له عیشادا نوئژ بهرپا ده کرا، پیغه مبه (ﷺ) له گه ل که سدا ده وه ستا و ده دواند تا هه ندی له هاوه لآن به لادا ده که وتن، دواتر پاده چله کی بو نوئژ.^۲

ئه بو شه یخ له عروه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) پاش قامه تی بانگدر و بیدهنگی خه لک له سه ر کاروبار قسه ی ده کرد و به جی ده گه یاند، ئه نه س ده لیت: داریکی هه بوو به ده ستیه وه ده یگرت.^۳

بوخاری له الادب المفرد ص ۴۳ له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) میهره بان بوو و هه رکه س ده چوو بو لای به لینی پی ده دا و ئه گه ر لای بوایه کاره که ی بو را ده په راند. نوئژ بهرپا کرا و ده شته کیه ک هات بو لای و جله که ی گرت و وتی من شتیکی که م کارم ماوه ده ترسم بیرم بجیت. پیغه مبه (ﷺ) له گه لی هه ستا تا له کاره که ی بوویه وه. پاشان هاته وه و نوئژى دابه ست.

۱ - حسن.

۲ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۳ دا واهاتوه. عبدالوهرزاق و ئه بو شه یخ له ئه نه سه وه به هه مان شیوه هیئاویانه. وه له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۳ دا واهاتوه.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۷۳ دا واهاتوه.

۴ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۷۷۳ دا واهاتوه.

ئەبو رەبیعی زەهرانی لە ئەبو عوسمانی نەدیەووە هیناویەتی دەلیت: نوێژ بەرپا دەکرا و کەس دەهاته لای عومەر و ئەویش قەسە دەکرد تا ئەوێ هەندێ جار هەبوو لەتاو درێژخایەنی وەستانی دادەنیشت.^۱

ئێین حبان لە موسای کۆری تەلحەووە هیناویەتی دەلیت: لە عوسمانی کۆری عەففانم بیست کە لەسەر مینبەر بوو و بانگدەر قامەتی بۆ نوێژ دەکرد و ئەویش هەوایی بار و حاڵی خەلکی دەپرسی.^۲ پێشتر لە پێکی ریزەکاندا لە ئەبو سوهیلی کۆری مالیک لە باوکیەووە هیناومانە دەلیت: لەگەڵ عوسمان بووم کە نوێژ قامەتی بۆ کرا و منیش لەسەر فەرموودە قەسە لەگەڵ کرد.

﴿پێشنوێژ و پێشەنگی لەسەر دەمی

پێغەمبەر (ﷺ) و هاوه لانی (ﷺ)﴾

ئێین ئەبی شەیبە لە عیکرمەووە هیناویەتی بە دوور و درێژی فەرموودەکە ی رێککەوتنی حوودەیبیە و فەتەحی مەککە دینیت تیایدا هاتوو پێی وت ئەو سوفيان موسلمان بە پارێزراو دەبیت. ئەبو سوفيان موسلمان بوو و عەبباس بردی بۆ شوینەکە ی. بۆ بەیانی خەلکی هەستان بۆ دەستنوێژ. عەبباس فەرمانی پێکرد و ئەویش دەستنوێژی گرت، پاشان بردی بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ). کە پێغەمبەر (ﷺ) چووێ ناو نوێژ. الله اکبری کرد. خەلکیش الله اکریان کرد، پاشان چەمیەووە و ئەوانیش چەمینەووە. پاشان هەستا و ئەوانیش هەستان. ئەبو سوفيان وتی گوێراپەتێ خەلکم لێرە و لەوێ و لای فارسی ریزگران و پۆمی شاخداران نەدیوو

^۱ - لە کنز العمال ج ۴ ص ۲۳۰ دا واهاتوو.

^۲ - لە کنز العمال ج ۴ ص ۲۳۴ دا واهاتوو. ئێین سەعد ج ۳ ص ۵۹ لە موساووە بەوشیووە هیناویەتی.

ۋەك ئەۋ گويپرايەئىيە موسلمانان. ئەبو سوفييان وتى ئەبولفەزل برازاكەت بوۋە بە گەۋرەي پاشاكان، عەبباس وتى ئەۋ پاشا نىيە.^۱

تەبەرانى لە مەيمونەۋە ھىناۋىيەتى و فەرموودەي باسى غەزاي فەتھ دەكات و تيايدا ھاۋوۋە: پىغەمبەر (ﷺ) ھەستا دەستىۋىژى دەگرت و موسلمانانىش ھەلپەيان بوۋ تا ئاۋ بىكەن بە دەستىدا و ئاۋى دەستىيان دەپىرژاند بە دەموچاۋياندا. ئەبو سوفييان وتى ئەبولفەزل دەسەلات و پاشايەتى برازاكەت زۆر گەۋرەيە، وتى ئەۋ پاشا نىيە بەلكوۋ پىغەمبەرە. ئەۋانىش بۇ ئەۋە ۋادەكەن.^۲

ئىبن كەئىر لە البداية و النهاية ج ۴ ص ۲۹۱ دەلىت عروە باسى کرد ئەبو سوفييان كە بەرەبەيانى ئەۋ شەۋەي لاي عەبباس بوۋ و بىنى خەلك بەرەۋ نوپىژ دەچن و بۇ دەستىۋىژگرتن بلاۋە دەكەن ترسا و وتى عەبباس چىيائە؟ وتى ئەۋان بانگيان بىست و ئىستا بۇ نوپىژ دىن و دەچن. كە كاتى نوپىژ ھات و ئەۋانى بىنى دەچەمنەۋە و كىرۋوش دەبەن ۋەك كىرۋوشى پىغەمبەر (ﷺ) وتى ئەۋى عەبباس ھەرچىيان پىۋ بلىت دەيكەن؟ وتى بەلىۋ سويند بەخوا ئەگەر فەرمانىيان پىۋ بىكات نان و ئاۋ نەخۇن گويپرايەلى دەكەن. - تەۋاۋ -

پىشتىر باسماۋىن کرد پىغەمبەر (ﷺ) ھەزى بە نوپىژ بوۋ ھانى دەداين، لە فەرموودەكەي عائىشە لاي ئەحمەد و جگە لەۋىش پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇ لاي ئەبو بەكر تا نوپىژ بىكات بۇ خەلك. ئەبو بەكر كەسىكى دىنەرم بوۋ وتى ئەۋى عومەر تۆ بەرنوپىژى بىكە بۇ خەلك، وتى تۆ شىۋاۋىرەت بەۋە. ئەۋ پۇژانە نوپىژى بۇ كىردن، لە فەرموودەكەيدا لە لاي بوخارى ۋا ھاۋوۋە فەرموۋى (مروا ابابكر فلىصل بالناس) ۋاتە (بىۋ بلىن ئەبو بەكر بەرنوپىژى بىكات بۇ خەلك) دوبارەي كىردەۋە و ئەۋانىش

^۱ - بەلكوۋ پىغەمبەرە. لە كنز العمال ج ۵ ص ۳۰۰ دا ۋاھاۋوۋە.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ھەيسەمى ج ۶ ص ۱۶۴ دەلىت: لە سەنەدەكەدا يەحياي كوپى سولەيمانى كوپى نەزلە لاۋازە.

وايان پي ۽ وت. بڙ سڀيهم جار فهرمووي (انڪن صواحب يوسف مروا ابا بڪر فليصل بالناس) واتہ (ئيوہ هاوہدہ ماني دهورى يوسفن، ٻڙن با ئہ بوبہ ڪر بہر نوڙي بڪات بڙ خہ ڪ).

ئہ حمہد لہ عہدوللاي ڪوري زہمعوہ هيٺاويہ تي دہليٽ: کاتي پيغہمبہر (ﷺ) باري سہخت بوو من لہ گہل دہستہ يہ ڪي موسلمانان لاي بووم، بيلال بانگي فہرموو. فہرمووي ٻڙن با ڪہ سي نوڙي بڪات بڙ خہ ڪ. چووم سہيرم ڪرد عومہر لہ ناو خہ ڪدايہ و ئہ بوبہ ڪر ديارنييہ. وتم عومہر ھستہ و نوڙي بڪہ بڙ خہ ڪ. وتي ھستہ ڪہ اللہ اڪبري ڪرد پيغہمبہر (ﷺ) دہنگي بيست - عومہر ڪہ سيڪ بوو دہنگي بہرز بوو - پيغہمبہر (ﷺ) فہرمووي ئہي ئہ بوبہ ڪر ڪوا؟ خوا و موسلمانان ئہوہيان ناوي. ناردى بہدواي ئہ بوبہ ڪردا. پاش ئہوہي عومہر ئہو نوڙي بڙ خہ ڪ ڪرد ئہ حمہد نوڙي بڙ خہ ڪ دہ ڪرد. عہدوللاي ڪوري زہمعوہ وتي عومہر پيئي وتم مالوڙان چيت ڪرد ئين زہمعوہ؟ بہ خوا کاتي پيٽ وتم وامزاني پيغہمبہر (ﷺ) فہرمانى ئہوہي پي ڪردووم، ئہ گہرنا بہر نوڙي ٽيم نہدہ ڪرد. وتي وتم: بہ خوا پيغہمبہر (ﷺ) فہرمانى پي نہ ڪردم. بہ لام کاتي ئہ بوبہ ڪرم نہ بينى بينيم تو شيواترى بڙ بہر نوڙي^۱.

لہو فہرموودہدا دہليٽ کاتي پيغہمبہر (ﷺ) دہنگي عومہري بيست ئين زہمعوہ دہليٽ: پيغہمبہر (ﷺ) دہرچوو تا سہري لہ ژورہ ڪہي دہر ڪرد و پاشان فہرمووي (نا، نا، تہنہا ئين ئہ بي قوحافہ بہر نوڙي بڪات بڙ خہ ڪ) بہ توورہي

^۱ - صحيح.

^۲ - ئہبو داود بہوشيوہ هيٺاويہ تي. وہ ڪ لہ البدايہ و النہايہ ج ۵ ص ۲۲ داواہاتوہ. دہليٽ: حاڪم ج ۳ ص ۶۴۱ بہوشيوہ هيٺاويہ تي و دہليٽ: ئہم فہرموودہ لہ سہر مہرجى موسليم صہحيحہ و بوخارى و موسليم نہيانهيٺاواہ. ئہبو داود هيٺاويہ تي وہ ڪ لہ البدايہ و النہايہ ج ۵ ص ۲۲ داواہاتوہ.

ئەوہی دەفەر موو. پێشتر لە باسی پێشخستنی ئەبوبەکر بۆ خیلافەت لە لایەن هاوہ لانیو وە وتمان ئەبو عوبەیدە وتی من پێش کەسی ناکەوم کە پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی پیکرد تا پێشنویژیمان بۆ بکات، بۆیە تەمرد بەر نوێژی بۆ کردین. عەلی و زوبەیر و تیان: ئیمە و دەبینین ئەبوبەکر دوا پیغەمبەر (ﷺ) شیواترین کەسە بۆ خیلافەت. ئەو هاوہلی ناو ئەشکەوت و دووہمی دوانە ی ئەشکەوتە و گەورەیی و ریزی دەزانین و پیغەمبەر (ﷺ) کە زیندوو بوو فەرمانی پیکرد تا بەرنوێژی بکات بۆ خەلک.^۱

نەسائی لە ئین مەسعودو وە هیناویەتی کاتی پیغەمبەر (ﷺ) گیانی دەرچوو پشتیوانان و تیان لە ئیمە ئەمیریک لە ئیوہش ئەمیریک. عومەر هات بۆ لایان و وتی مەگەر نازانن پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد ئەبوبەکر بەرنوێژی بکات بۆ خەلک؟ کامتان دەررونی دەیهینیت پێش ئەبوبەکر بکەوێت؟ و تیان پەنا دەرگەری بەخوا لەوہی پێش ئەبوبەکر بکەوین.^۲

لە منتخب کنز العمال ج ۴ ص ۳۵۴ لە عەلیو وە (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمانی کرد بە ئەبوبەکر تا بەرنوێژی بکات بۆ خەلک. من ئامادە بووم و غائب نەبووم و نەخۆش نەبووم. ئەوہی پیغەمبەر (ﷺ) پێی پارزبوو بۆ ئایمان بەوہش پارزی بووین بۆ دنیا مان.

ئەبو نەعیم لە الحلیة ج ۱ ص ۱۸۹ لە ئەبو لەیلای کندیو وە هیناویەتی دەلیت: سەلمان (رضی اللہ عنہ) بە سیانزە سواریو وە - یان دوانزە سواریو - لە هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) هات. کە کاتی نوێژ هات و تیان ئەبو عەبدوللأ پێشکەوہ. وتی ئیمە پێشنویژیتان ناکەین و ژنتان ناھینین، خوا بەھوی ئیوہو و ئیمە ی رینموونی کرد، وتی بۆیە یەکی

۱ - صحیح.

۲ - حسن.

۳ - لە الجمع الفوائد ج ۲ ص ۲۰۶ دا واهاتووہ.

له خه لکه که چوویه پيش و چوار پکاتى کرد. سهلامى دایه وه سهلمان وتى: ئيمه و چواری چى، ئيمه نیوهى چواریمان بهس بوو. مۆلهت پیدانمان پیویستتره. عهبدوهره زاق دهلیت واته له سهفهردا.^۱

عهبدوهره زاق له ئه بو قوتاده وه هیناویه تی ئه بو سه عیدی مهولای بهنی ئوسهید (ﷺ) خوار دنیکی ئاماده کرد، پاشان ئه بو زهر و حوزه یفه و ئیین مهسعودی بانگ کرد، کاتی نویژ هات. ئه بوزهر پیشکهوت. حوزه یفه پیی وت بهرپرسی مال شیاوتره به پیشنوژی وه ره دواوه. ئه بوزهر پیی وت ئیین مهسعود وایه؟ وتی بهلی. ئه بو زهر هاته دواوه. ئه بو سه عید دهلیت منیان پيش خست له کاتی که من مهملوک بووم، بهرنویژیم بو کردن.

ههروه ها له نافع وه هیناویه تی دهلیت: له مزگه وتیکی دهسته یه کی خه لکی مه دینه نویژ بهرپا کرا، ئیین عه مر (ﷺ) له و مزگه وته دا مهولایه کی هه بوو، ئیین عه مر هات و به شداری نویژ بوو. مهولا که وتی پیشکه وه بهرنویژی بکه، وتی تو شیاوتری تا له مزگه وته که تدا بهرنویژی بکهیت، بویه مهولا که بهرنویژی کرد.^۲

بهزار له عهبدوللای کورپی حه نزله وه هیناویه تی دهلیت: له مالی قه یسی کورپی سه عدی کورپی عوباده (ﷺ) بووین هه ندی له هاوه لانیس له گه لمدا بوون. پیمانوت: پیشکه وه، وتی من پيش ناکه وم، عهبدوللای کورپی حه نزله وتی پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (الرجل احق بصدر فراشة و احق بصدر دابته و احق ان يؤم فی بیتة)

۱ - ضعیف.

۲ - ته به رانی له المعجم الكبير و نه بو له یلاش هیناویانه. ئیین موعین به لاوازی ده زانیت وه که هه یسه می ج ۲ ص ۱۵۶ ده لیت.

۳ - له کنز العمال ج ۴ ص ۲۴۶ واهاتوه.

(که س شیاوتره به سهروی جیګه که ی و پیښه وه ی و لاڅه که ی و شیاوتره تا له مالیدا بهرنویرتی بکا) فرمانی کرد مه ولایه کی چوویه پیش و چوو بهرنویرتی کرد.^۱
 نه حمده له علقه وه هیناویه تی عه بدوللای کوری مه سعوود هات بو لای نه بو موسای نه شعری له مالی خویدا، کاتی نویژ هات. نه بو موسا وتی نه بو عه بدوره حمان پیشکه وه چونکه تو به پیی ته من و زانستیش له پیشتریت. وتی تو پیشکه وه، چونکه ئیمه هاتوینه ته مال و مزگه وتت. بویه تو شیاوتریت. نه بو مه سا پیشکه وت و نه عله کانی لای برد. کاتی سه لامی دایه وه پیی وت: بوچی لاتبردن؟ مه گهر له دولی پیروز دایت؟^۲ له فهرموده که کیدا هاتوو عه بدوللای پیی وت: نه بو موسا ده زانیت سوننه ت وایه خاوه ن مال پیشکه ویت. نه بو موسا ناماده نه بوو تا مه ولایه کی یه کیکیان پیشکه وت.

ته به رانی له قه یسی کوری زوه یرو ه هیناویه تی ده لیت له گه ل حه نزه له ی کوری ره بیع چووم بو مزگه وتی فراتی کوری حه ییان (ﷺ) کاتی نویژ هات، پیی وت پیشکه وه. وتی من پیش تو ناکه وم له کاتی کدا ته مه نت له من زیاتر و پیش من کوچت کردوو و مزگه وت هی خو تانه. فورات وتی: له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست شتیکی له سهرت ده وت. من هه رگیز پیشت ناکه وم، وتی ئایا نه و پرژه ی تائیف بینیت منی وه هه والگر نارد؟ وتی به لی، حه نزه له پیشکه وت و بهرنویرتی بو

۱ - ضعیف.

۲ - ته به رانی هیناویه تی. هه یسه می ج ۲ ص ۶۵ ده لیت: له سه نه ده که دا ئیسا قی کوری یه حیای کوری ته لحه هه یه که نه حمده و ئیین مو عین و بوخاری به لاوازی ده زانن و یه عقوبی کوری شه یبه و ئیین حبانیش به جی متمانه ی داده نیت.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۲ ص ۶۶ ده لیت نه حمده هیناویه تی تیایدا که سیګ هه یه که ناوی نه هاتوو. ته به رانی به موته سیلی به که سانی جی متمانه هیناویه تی، ته واو. ته به رانی له ئیبراهیمه وه به کورتی هیناویه تی و که سه کانی سه حیحن وه هه یسه می ده لیت.

کړدن. فوراً وتی ئه‌ی به‌نی عیجل. من بو نویژ، پیښ ئه‌و که‌وتم. له‌کاتیکدا پیغه‌مبهر (ﷺ) وه‌ک هه‌والگر ناردی بو تائف، ئه‌ویش هه‌والی بو هی‌نا. پیغه‌مبهر (ﷺ) فهرمووی (صدقت ارجع الی منزلک فانک قد سهرت اللیلۃ) واته‌(پراست ده‌ک‌ه‌یت بگه‌ریره‌وه بو مالی خوټ، چونکه‌ توو ئه‌مشه‌و بی‌دار بوویت) که‌ چوو پیی فهرموین (ائتموا به‌ذا و اشباهه‌) واته‌ (ئه‌وه و هاو‌شیوه‌کانی پیښ بخه‌ن).^۱

ئه‌بو یه‌علا له‌ موسه‌نه‌ده‌که‌یدا له‌ عه‌بدوړه‌حمانی کوړی ئه‌بو له‌یلاوه‌ هی‌ناو‌یه‌تی ده‌لیت: له‌گه‌ل عومه‌ری کوړی خه‌تتا‌بدا (ﷺ) چووم بو مه‌ککه‌، ئه‌میری مه‌ککه‌ نافع‌ی کوړی عه‌لقه‌مه‌ به‌خیره‌اتنی کړدین، وتی کی‌ به‌رنویژ‌ی خه‌لک مه‌ککه‌یه‌؟ وتی عه‌بدوړه‌حمانی کوړی ئوب‌زا (ﷺ) وتی یه‌کی له‌ مه‌والیه‌کانت د‌وزیوه‌ته‌وه و له‌سه‌ر خه‌لکی داتناوه‌ که‌ قوړه‌یش و هاو‌لانی پیغه‌مبهری تی‌دان؟ وتی به‌لی بینیم له‌ هه‌موویان زیاتر و چاک‌تر قوړنانی ده‌خویند و مه‌ککه‌ش خاک‌یکه‌ عه‌ره‌ب و عه‌جه‌م دینه‌ ناوی بو‌یه‌ ویستم له‌ که‌سی‌کی جوان قوړنان خوینه‌وه قوړنان ببیستن. وتی به‌لی عه‌بدوړه‌حمانی کوړی ئوب‌زا یه‌کی‌که‌ له‌وانه‌ی خوا به‌هو‌ی قوړنانه‌وه به‌رزی ده‌کاته‌وه.^۲

عه‌بدوړه‌زاق و به‌یه‌ه‌قی له‌ عوبه‌یدی کوړی عومه‌یره‌وه هی‌ناو‌یانه‌ ده‌لیت : ده‌سته‌یه‌ک له‌ ده‌ووړووبه‌ری مه‌ککه‌ و له‌ حه‌ج کو‌بوونه‌وه. کاتی نویژ‌ه‌ات و که‌سی له‌ بنه‌ماله‌ی سایی‌بی مه‌خزومی ه‌ات به‌ عه‌جه‌می قسه‌ی ده‌کرد. میسوه‌ری کوړی مه‌خرمه‌ دوا‌ی خست و که‌سی‌کی دیکه‌ی خسته‌ پیښ. عومه‌ر ده‌رکه‌وت و هی‌چی پی‌ نه‌وت تا ه‌اته‌

^۱ - هه‌یسه‌می ج ۲ ص ۶۵ ده‌لیت: ته‌به‌رانی هی‌ناو‌یه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی جی‌ متمانه‌ن، هه‌روه‌ا ئه‌بو یه‌علا و به‌غه‌وی و ئین عه‌ساگیر له‌ قه‌یسه‌وه به‌ هه‌مان شیوه‌ هی‌ناو‌یه‌تی، وه‌ک له‌ کنز العمال ج ۷ ص ۲۸ دا ه‌اتووه‌.

^۲ - صحیح.

^۳ - له‌ المنتخب له‌ کنز العمال ج ۵ ص ۲۱۶ دا واه‌اتووه‌.

مەدىنە. كە ھاتە مەدىنە پىيى وت. مىسۋەر وتى سەيرم كە ئەي ئەمىرى باۋەرداران ئەۋ كەسە بە عەجەمى قەسەي دەكرد و لە ھەجدا بوو ترسام ھەندى لە حاجىيەكان قورئان خويندەكەي بىيستن و خويندەنەۋە عەجەمىيەكەي ئەۋ ۋەربىگرن. وتى لەبەرئەۋە واتكرد؟ وتى بەلى. وتى دەي پىكاۋتە.^۱

تەبەرانى لە تەلھەي كوپرى عوبەيدوللاۋە ھىناۋىيەتى بەرنوئىژى بۆ خەلكى كرد، كە چوو وتى من بىرم چوو پىيش ئەۋەي پىيشكەوم مۆلەتتان لى ۋەگرم ئايا بە نوئىژەكەم پازى بوون؟ وتيان بەلى ئەي ھاۋدەمى پىيغەمبەر (ﷺ) (ئەي ھەۋارى) كى ھەزى لەۋە نىيە. وتى من لە پىيغەمبەرم (ﷺ) بىيست دەيفەرموو (ايمارجل ام قوما ۋەم لە كارھون لم تجز صلاتە اذنيە) واتە (ھەركەسى بەرنوئىژى بۆ خەلكى بىكات و خەلكەكەش ھەزەنەكەن نوئىژەكەي لە گويكانى زياتر سەرناكەۋى).^۲

ئەحمەد لە ئەنەسى كوپرى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت پىچەۋانەي عومەرى كوپرى عەبدولعەزىزى دەكرد. عومەر پىيى وت بۆچى ۋادەكەيت؟ وتى من بىينىم پىيغەمبەر (ﷺ) بە جۆرى قەسەي دەكرد، ئەگەر ۋاكردت منىش لەگەلت ۋادەكەم. ئەگەرنا نوئىژ دەكەم و دەچمەۋە بۆ لاي مال و منالم.^۳

تەبەرانى لە ئەبو ئەيۋبەۋە ھىناۋىيەتى لە نوئىژدا لە مەپۋانى كوپرى ھەكەم جيا بوو، مەپۋان پىيى وت بۆچى ۋادەكەيت؟ وتى من بىينىم پىيغەمبەر (ﷺ) بە جۆرى

^۱ - لە كنز العمال ج ۴ ص ۲۴۶ دا ۋاھاتۋە

^۲ - صحيح.

^۳ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۶۸ دەلىت تەبەرانى لە گىرپانەۋەي سولەيمانى كوپرى ئەيۋبى تەلھىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبو زەرەئى تىدائىيە كە زۆرىنەي فەرمۇدەكانى بەدۋادچونيان لەسەر نىيە، نووسەرى (الميزان) دەلىت خاۋەنى چەند ناباشىيەكە و جى متمانەشە.

^۴ - صحيح.

^۵ - ھەيسەمى ج ۲ ص ۶۸ دەلىت ئەحمەد ھىناۋىيەتى و كەسەكانى جىمتمانەن.

قسه ی ده کرد، نه گهر واکردت منیش له گه لټ وا ده کمه نه گهرنا نویژ ده کم و ده چمه وه بۆ لای مال و منالم.^۱

نه حمه د له نه بو جابری والديه وه هیناویه تی ده لیت: به نه بو هوره یرهم وت پیغه مبه ر (ﷺ) ناوا نویژی بۆ ده کردن؟ وتی به چی نویژه کم نا پازین؟ وتم: ویستم پرسیار له وه بکه م؟ وتی به لئ به کورتی، وتی هینده ی نه وه ی بانگده ر له مناره داده به زی و ده گاته ریزی نویژ ده وه ستا.^۲

ته به رانی له عه ددی کوپی حاته مه وه هیناویه تی چوو بۆ کوپیان، نویژ کرا و پیشه واکه یان چوو به پیشه وه. نویژه که زۆری خایاند، کاتی ته واو بوو وتی کامتان به رنویژی بۆ کردین با چه مینه وه و سوجه دی ته واو بکات چونکه له دوايه وه گه وره و بچوک و نه خوښ و پیبوار و خاوه ن کار و سه رقال هه ن. کاتی نویژ هات، عه ددی کوپی حاته م چوو به رنویژی و چه مینه وه و سوجه دی ته واو کرد و نویژه که ی به کورتی نه بنامدا، که ته واو بوو وتی به و جوړه نویژمان ده کرد له دوا ی پیغه مبه ره وه (ﷺ).^۳

^۱ - هه یسه می ج ۲ ص ۶۸ ده لیت ته به رانی هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که شی جیمتانه ن.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می ج ۲ ص ۷۱ ده لیت نه حمه د هیناویه تی. له گیرانه وه یه کیشدا ده لیت: نه بو هوره یرهم بینی نویژی کی کرد تیایدا زۆر چوو. نه حمه د و نه بو یه علا هیناویانه، که سه کانی جیمتانه ن.

^۴ - صحیح.

^۵ - هه یسه می ج ۲ ص ۷۳ ده لیت ته به رانی به دوور و درییژی هیناویه تی. لای ئیمامی نه حمه د به کورتی هاتوه، که سه کانی دوو فه رموده که جی متمانه ن. ته واو.

سهرقالبئون به فهرمووده کانی پیغه مبه (ﷺ) و چی شیاوه سهرقال بیت پیغه وه

بوخاری (ج ۱، ص ۱۴) له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیئت: پیغه مبه (ﷺ) له کوپیکدا بوو قسه ی بو خه لک کرد ده شته کیه ک هات بو لای، وتی پوژی دوا ی که ی دیت؟ پیغه مبه (ﷺ) به رده وام قسه ی ده فهرموو، هه ندی له خه لکه کان وتیان قسه که ی بیستوو وه حه زی پی نه کردوو، هه ندی وتیان به لکو نه بیستوو، تا پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی کوا ئه وه ی پرسیری کرد له سه ر پوژی دوا ی؟ وتی منم ئه ی پیغه مبه ری خوا فهرمووی (ئه گهر سپارده فه وتینرا چاوه ری پوژی دوا ی بکه) (إذا ضیعت الأمانة فانتظر الساعة) وتی چو ن ده فه وتیت؟ فهرمووی (إذا وسد الأمر إلى غير أهله فانتظر الساعة) (ئه گهر کار درایه ده ست که سی که شیاو نییه چاوه ری پوژی دوا ی بکه).

به زار له وابسه وه هیئاویه تی له جه ژنی ره مه زان و جه ژنی قورباندا له مزگه وتی گه وره (مسجد الأعظم) له گه ل خه لک هه لده ساو وتی من پیغه مبه رم (ﷺ) له حه جی مائلاوای دا بینی که وتاری بو خه لک ده دا فهرمووی (ئه ی خه لکینه کام مانگ زور حه رامه؟) وتیان ئه مه، فهرمووی (ئه ی خه لکینه چ شار ی حه رامتینه؟) وتیان ئه مه، فهرمووی (ده ی خوین و مال و سامان و ئابروتان له یه کترتان حه رامه وه ک حه رامی ئه مپوتان له م مانگه تاندا له م شاره تاندا تا پوژی ده گه نه وه به په روه ردگارتان ئایا گه یاندم) وتیان به لی، پیغه مبه (ﷺ) ده سته کانی به ره و ئاسمان به رز کرده وه فهرمووی (خوایه شاهید به) پاشان فهرمووی (ایها الناس یبلغ الشاهد منکم الغائب) (ئه ی خه لکینه با ئه وه تان ئاماده یه بیگه یه نیئت به وه ی ئاماده نییه) ده ی نزیک بنه وه تا وه ک پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی پیتان بگه یه تین^۱.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۳۹) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن.

ته بهرانی له مه کحووله وه هیناویه تی ده لیت: من و کوری ئەبو زه که ریا و سوله یمانی کوری حه بیب چووین بۆ لای ئەبو ئوما مه له حیمص، سه لامان لی کرد و تی ئەم کۆرە تان په یام گه یاندنی خایه بۆ تان و به لگه یه تی له سه رتان، پیغه مبه ر (ﷺ) گه یاندی ده ی ئیوه ش بیگه یه نن، له گێرانه وه یه کدا له سه لیمی کوری عامر وه و تی: ئیمه لای ئەبو ئوما مه دانیش تین، ئەویش فه رمووده ی زۆری پیغه مبه ری خوی بۆ ده گێرانه وه که بێ ده نگ ده بوو ده یوت ئایا وه رتان گرت؟ وه ک چون پیتان گه یه نرا بیگه یه نن.^۱

ته بهرانی له ئیبن عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (اللهم ارحم خلفائی) (خایه ره حم بکه به جیگه ره کانم) و تمان ئەه ی پیغه مبه ری خوا جیگه ره کانت کامانه؟ فه رموی (الذین یأتون من بعدی یرونه احادیثی و یعلمونها الناس) (ئه وانه ی دوا ی من دین و فه رمووده کانم ده بینن و فی ر ی خه لکیان ده کهن).^۲ ته بهرانی (ج ۳، ص ۵۱۲) له عاصمی کوری موحه ممه د له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: ئەبو هورهیره م (ﷺ) بی نی پۆژی هه ی نی ده رچوو دولا که ی مینه ری گرتبوو وه ستا بوو ده یوت: ئەبولقاسم پیغه مبه ری راستگو ی به راست دانرا و پی ی فه رمووین، به وجۆره به رده وام فه رمووده ی ده گێرانه وه تا ده نگ ی هاتنی کرانه وه ی ده رگای المقصوره ی بۆ هاتنی ئیمام بۆ نوێژی ده بیست ئەوکات داده نیشت.^۳

^۱ - حسن.

^۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۰) ده لیت ته بهرانی هه ردووکیانی له (المعجم الکبیر) به سه نه دی حه سه ن هیناوه.

^۳ - موضوع.

^۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۷۴) دا هاتوو. ئیبن نه جار و خه تیب و جگه له وانیش هیناویانه وه ک له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۰) دا هاتوو.

^۵ - ضعیف.

^۶ - حاکم ده لیت ئەم فه رمووده سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه، زه هه بیش له سه ری کۆکه.

ئه حمه دو ئین عه ددی و عقیلی و ئه بو نه عیم له المعرفه له ئه سله مه وه
هیناویانه ده لیت: ئیمه که به عومر مان دهوت (ع) فهرمووده ی پیغه مبه رمان (ع)
بو بگیره وه دهیوت ده ترسم پیتی کهم وزیادی بکه م پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من
کذب علی متعمداً فی النار) واته (هر کهس به ویستی خو ی درو م به دمه وه بکات له
دوزه خدایه) ^۱.

ئین سه عد و ئین عه ساکیر له عه بدولر حمانی کوپی حاتبه وه هیناویانه
ده لیت: هیچ یه که له هاو لانی پیغه مبه رم (ع) نه دیوه که فهرمووده یه کی ده گپرایه وه
به ته واوی و چاکی بیگپریته وه وه عوسمان (ع) بیت به لام که سی بوو له
فهرمووده ده ترسا. ^۲

ئه حمه د و ئه بو یه علاو به زار له عوسمانه وه هیناویانه دهیوت: ئه وه ریم لی
ناگری فهرمووده له پیغه مبه ر (ع) بگپرمه وه که له هاو لانی دیکه ی چاکتر لی
وه رئه گرم، به لکو شایه تم بیستم ده یه رموو (من قال علی مالم اقل فلیتبو معتمة من
النار) (هر کهس له منه وه شتی بلی که نه موتبی با شوینی خو ی له دوزه خدا دیاری
بکات) له گیرانه وه یه کی دیکه یانه وه له عه بدولر حمانه وه به مه رفوعی هاتوو
پیغه مبه ر (ع) فهرمووی (من قال علی کذبا فلیتبو بیتاً فة النار) (هر کهس درو یه کم
به دمه وه بکات با له دوزه خ مالی دیاری بکات) ^۳.

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) واهاتوو.

^۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۹) دا هاتوو.

^۴ - صحیح.

^۵ - له لای هه یسه می (ج ۱، ص ۱۴۳) هاتوو، ئه م فهرمووده که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن و
ریگه ی یه که می عه بدوره حمانی کوپی ئه بو زندی تیدایه که لاوازه و جی متمانه شه، ته واو.

بوخاری موسلیم و جگه له وانیش له عهلییه وه (عزیز الله) هیناویانه دهلیت: ئەگەر
 فرموده یه کی پیغه مبهرم (عزیز الله) بۆ گێڕانه وه ئەوکات ئەگەر له ئاسمان بکه و مه خوار
 لام خوشتره له وهی که شتی بلیم که پیغه مبهرم (عزیز الله) نه یغه رموویت. ئەگەر
 فرموده یه کم بۆ گێڕانه وه له نیوان خۆم و ئیوه دا ئەوا جهنگ فیل و پیلانه.^۱
 حاکم (ج ۳، ص ۳۱۴) له عه مری کوپی مه یمونه وه هیناویه تی دهلیت:
 عه بدوللا (عزیز الله) سال هه بوو فرموده ی نه ده گێڕایه وه پوژی فرموده یه کی گێڕایه وه
 توشی دابه ستووی (کابه) بوو عه رقه به سه ر ته ویلیدا داچوړا و ده یوت به و جوړه
 یان نزیک به وه.^۲

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۷۹) له مسروق له عه بدوللا وه
 هیناویه تی پوژی فرموده یه کی گێڕایه وه و تی بیستم پیغه مبهرم (عزیز الله) فرمودی،
 پاشان له رزه گرتی و جله کانیشی داته کین، ئینجا و تی له و شیوه یان هاو شیوه ی
 ئەوه.^۳

ته به رانی له المعجم الکبیر که سه کانی جی متمانه ن، له ئەبو ئیدریسی
 خه وه لانییه وه هیناویه تی دهلیت: ئەبو دهر دائم بینى که له فرموده یه که ده بویه وه
 ده یوت به و جوړه یان وه ئەوه به و شیوه.^۴

^۱ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۰) دا واهاتوه.

^۲ - حاکم دهلیت: ئەم فرموده له سه ر مه رجی بوخاری و موسلیم سه حیه و نه یانه یناوه،
 زه هه بیش له سه ری کوکه.

^۳ - ئین سه عد (ج ۳، ص ۱۵۶) له عه مره وه به و واتایه له مسروقه وه به و شیوه هیناویه تی.

^۴ - له (مجمع الزوائد ج ۱، ص ۱۴۱) دا واهاتوه، ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۷۸) له
 په بیعه ی کوپی زهیده وه هیناویه تی ئەبو دهر دا به و شیوه ده یه نیت - تیایدا هاتوه (به خوا
 ئەگەر وانه ییت به و شیوه یه) (نزیک به وه یه) ئەبو یه علاو په ویانی و ئین عه ساکیر به و جوړه
 هیناویانه. له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۲) دا هاتوه.

ٺيڻ عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) له موچه ممهڊي ڪوڙي سيرينه وه هيناويه تي دهليٽ: نه سسي ڪوڙي ماليڪ ڪه فرمودهيه ڪي له پيڻه مبهري (ﷺ) دهگيرايه وه وليي دهبويه وه وتي يان وه پيڻه مبهري (ﷺ) فرموي، نه حمهڊ وه نه بويه علاو حاڪم له ٺيڻ سيرينه وه هيناويانه دهليٽ: نه سس ڪه فرمودهيه ڪي له پيڻه مبهري (ﷺ) دهگيرايه وه دهوت وه پيڻه مبهري (ﷺ) وه نه مه ي فرموي. ۱

ٺيڻ سه (ج ۴، ص ۱۴۴) له نه بويه جهه فرموده ممهڊي ڪوڙي عه ليهيه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: ڪه س له هاوڊ لائي پيڻه مبهري (ﷺ) وه ٺيڻ عومهر هوشيار ي وه رگر نه بوو (حذر) تاڪاتي شتي له پيڻه مبهري دهبيستي هيچي بو ڪم و زياد نه ڪات، ڪه سيان وه عه بدولائي ڪوڙي عومهر (ﷺ) نه بوو. ۲

ته به راني له (المعجم الكبير) له عيمراني ڪوڙي حوصه ينه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليٽ: عيمراي ڪوڙي حوصه ين پئي وتم ميتره ف به خوا ده بينم نه گهر بمويستايه فرمودهيه ڪ له پيڻه مبهري (ﷺ) بگيرمه وه پوڙي يان دوو پوڙ فرمودهيه ڪم دووباره نه ده ڪرده وه، پاشان نه وه ي ناحهزه و لادانمي له وه زياد ڪرد نه وه بوو هاوڊ لائي ڪي موچه ممهڊ (ﷺ) يان هه ندي له هاوڊ لائن بيني وه من بينين و بيستنيان بو فرموده ڪان هه بوو، فرموده يان دهگيرايه وه شيوه ي له وه فرمودانه بوو، هه ندي جار دهوت: نه گهر فرموده تان بو بگيرمه وه و بليم له پيڻه مبهري (ﷺ) بسيت ده ي فرموي: ٽاوا ٽاوا ده زانم راست ده ڪم، هه ندي جار سووربوو له سه ورتي بيستم پيڻه مبهري (ﷺ) ٽاوا ٽاوا ده فرموي. ۳

۱ - وه له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۴۰) دا هاتووه.

۲ - هه روه ها (ج ۴، ص ۱۴۵) له شه عبويه وه هيناويه تي دهليٽ له گهل ٺيڻ عومهر دانيسشتم نه مبيست هيچ فرمودهيه ڪ له پيڻه مبهري (ﷺ) بگيرته وه

۳ - هه سسه مي (ج ۱، ص ۱۴۱) دهليٽ له سه نه ده ڪا نه بوهاروني غه نه وي ههيه ڪه ڙياني نامه ي به ديناه ڪم.

ئیین سه‌عد (ج ۳، ص ۲۲۹) و ئیین عه‌ساکیر له سوله‌یمانی کوپی ئەبو عەبدوللّاه هیناویانه دەلیت: بیستم صوه‌یه‌ب (ع) وتی به‌خوا ده‌ست ئەنقه‌ست فەرمووده‌تان بۆ ناگیرمه‌وه و بلیم پیغه‌مبه‌ر (ع) فەرمووی به‌لام وەرن با له غەزاکانی که ناماده‌و بینە بووم فەرمووده‌تان بۆ بگیری‌مه‌وه، به‌لام ئەوه‌یان بلیم پیغه‌مبه‌ر (ع) فەرمووی ئەمه‌تان پی نالیم.^۱

ئیین عەبدولبر له (جامع بيان العلم ج ۱، ص ۷۹) له مه‌کحول‌ه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: من و ئەبو ئەزه‌ر چووین بۆ لای وائله‌ی کوپی ئەسقه‌ع (ع) وتمان ئەه‌ی ئەبو ئەسقه‌ع فەرمووده‌یه‌که‌مان پی بلی که له پیغه‌مبه‌رت (ع) بیستبی که هیچ خه‌یال و زیاده‌و که‌میه‌کی تیدا نه‌بی‌ت، وتی ئایا که‌ستان ئەمشه‌و قورئان تان خویندوه‌و، وتمان به‌لێ، ئیمه‌ له‌به‌رمان نییه‌ تا ئەوه‌ی واو ئەلفی بۆ زیاد ده‌که‌ین، وتی له‌و کاته‌وه قورئان له نیوتان‌دایه‌ گرنگی به‌ له‌به‌رکردنی نا ده‌که‌ن و ده‌شله‌ژین که‌م و زیاد‌ی ده‌که‌ن، ئیستا بۆ فەرمووده‌که‌ له پیغه‌مبه‌رمان (ع) بیستوه‌وه‌یه‌انه ته‌نها یه‌ک جار لی‌مان بیستوه‌وه، هی‌نده‌تان به‌سه‌ فەرمووده‌یه‌ک به‌ پی و اتا‌که‌ی بیستن.

ئیین عه‌ساکیر له ئیبراهیمی کوپی عەبدوره‌حمانی کوپی عه‌وفه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت به‌خوا عومه‌ری کوپی خه‌تتاب (ع) نه‌مرد تا هه‌والی نارد بۆ هه‌موو هاو‌ه‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ع) و له هه‌موو لاوه‌ کۆی کردنه‌وه ئەوانیش (عەبدوللّاه‌ی کوپی حوزەیفه‌و ئەبو دەر‌داو ئەبو زه‌رو عوقبه‌ی کوپی عامر بوون) وتی: ئەو فەرموودانه‌ چین له ئاسۆکاندا له پیغه‌مبه‌ره‌وه (ع) ده‌یانلین، وتیان ریگری‌مان لی ده‌که‌یت؟ وتی نا له لام بوه‌ستن نه‌به‌خوا تا من ماوم لی‌م جیانا‌بنه‌وه، ئیمه‌ چاکتر ده‌زانین چیتان لی‌وه‌رگیرین و چیتان به‌رودا ده‌ینه‌وه، ئەوانیش به‌جیان نه‌ه‌یشت تا مرد.^۲

ته‌به‌رانی له ئیبراهیمی کوپی عەبدوره‌حمانه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: عومه‌ری کوپی خه‌تتاب ناردی بۆ لای ئیین مه‌سعودو ئەبو مه‌سعودی ئەنساری و ئەبو دەر‌دا

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۳۰۳) دا واهاتوه‌و.

^۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) دا واهاتوه‌و.

وتیٰ ئہو فہرموودہ زورہ چيہ کہ لہ پیغہمبہرہوہ (ﷺ) دہیگیرنہوہ؟ لہ مہدینہ
ہیشتنیہوہ تا شہید بو.^۱

ئین عہساگیر لہ ئین ئہبی ئہوفاوہ ہیناویہ تی دہلئت: ئہگہر بچوینایہ بو لای
زہیدی کوپی ئہرقہم دہمان وت: فہرموودہ مان بوگیرنہوہ، ئہویش دہیوت: پیر بووین
و تووشی بیرچوونہوہ بوین و فہرموودہ گیرانہوہش سہختہ.^۲

گرنگیدان بہ کار لہ سہروو گرنگیدان بہ زانست

ئین عہددی و خہتیب لہ موعارہوہو ئین عہساگیر بہ مہرفوعی لہ ئہبو
دہردانہوہ ہیناویانہ پیغہمبہر (ﷺ) فہرمووی (تعلّموا ماشئتم ان تعلّموا فلن ینفعکم
اللہ حتی تعلّموا ماتعلّمون) واتہ (چہندہ دہتانہوئی فیربین با بزائن خو لای خوا ہیچ
سودی نیہ بوٹان تا کاتی کار بہوہ بکہن کہ دہیزائن) ئہبو حہسہنی کوپی
ئہخرہمی مہدینی لہ ئہنہسہوہ بہ مہرفوعہوہ ہیناویہ تی (تعلّموا من العلم ما شئتم،
فواللہ لاتؤجروا بجمیع العلم حتی تعلّموا) (چہندہ دہتانہوئی زانست فیربین، دہ بہخوا
بہ ہموو زانست پاداشت وہرناگرن تا کاری پی نہکہن).^۳

ئین عہدولبر لہ (الجامع بیان العلم ج ۲، ص ۶) لہ مہکحول لہ عہدوپرہحمانی
کوپی غہنہمہوہ ہیناویہ تی دہلئت: دہ هاوہ لی پیغہمبہر (ﷺ) بویان گیرامہوہ

^۱ - ہیسہمی (ج ۱، ص ۱۴۹) دہلئت ئہم ئہپہرہ مونقہ تیعو ئیراہیم لہ سائی بیست لہ دایک
بووہو تہنہا سی سائی تہمہنی لہسہر دہمی عومہردا بووہ، تہواو. ئین سہعد (ج ۴، ص ۱۵۳) لہ
ئیراہیمہوہ بہو شیوہ ہیناویہ تی و لہ جیاتی ئہبو مہسعود ناوی ئہبو زہری ہیناوہ.

^۲ - لہ (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۹) دا ہاتوہ.

^۳ - ضعیف.

^۴ - لہ (الجامع الصغیر) دا واہاتوہ.

وتیان: ئیښه له مزگه وتی قوبا سهرقالی وانه بووین که پیڅمبهه (ع) هات بو لاماڼ و فهرمووی به هه مان شیوهی پیشوو هیڼاویه تی.

خه تیب له الجامع له عهلییه وه (ع) هیڼاویه تی ده لیت: که سی وتی ئه ی پیڅمبهه ری خوا چی ری ده گری به به لگه ی نه زانی؟ فهرمووی (زانست)، وتی ئه ی چی ری ده گری به به لگه و بیانوی زانست؟ فهرمووی (کار).^۱

ئین ئه بی شه به له عومه ره وه (ع) هیڼاویه تی ده لیت: فی ری قورئان بن پیی ده ناسرین، کاری پی بکه ن ده بنه دارو ده سته ی.^۲

ئه حمه د له (الزهد) و ئه بو عوبه یدو دهینه وه ری له (الغریب) و ئین عه ساکیر له عهلییه وه (ع) هیڼاویانه ده لیت زانست فی رین پیی ده ناسرین، کاری پی بکه ن ده بنه دارو ده سته ی، چونکه دوا ی ئیوه سه رده می دی تیایدا نو له ده ی حق تیایدا جی نکوولی ده بی ت تیایدا که س ده رباز نابیت، جگه له که سی که نارگیر و بینا و جینا دیاری نیه، ئه وانه پیشه وایانی رینموونی و چرای زانستن، کاریان په له کاری ده نگونه ره وه ی زی ده رپو نییه،^۳ ئین عه بدولبر له عهلییه وه هیڼاویه تی وتی: ئه ی هه لگرا نی زانست کاری پی بکه ن چونکه زانا ئه وه یه شتی بزانی پاشان کاربکات و کارو زانستی وه که یه بن، خه لکانی ده بن زانستیان پییه که له قورگیان زیاتر نا چی، نا دیاریان پیچه وانه ی دیارو به رچاویانه و زانست و کرداریان پیچه وانه ی یه کن، به باز نه یی داده نیشن و که شخه یی به پرووی یه کتردا ده نوینن تا ئه وه ی که س تو په ده بی ت له وه ی پالی تا له لای که سی دیکه دا بنیشیت و ده ست به رداری بیت، ئه وانه کاره کانیان له و کو پرا نه یاندا به رز نابنه وه بو لای خوا.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له سه نه ده که دا عه بدولای کوری خه راش هه یه که لاوازه، له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۴ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتووه.

۵ - دارقورتنی له الجامع وئین عه ساکیرو نرسی له عهلییه وه به و شیوه هیڼاویانه، وه که له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا هاتووه.

ته به رانی له ئیبن مه سعوده عليه السلام هیناو یه تی ده لیت: نهی خه لکینه فی ری زانست بن، هه رکه س فی ربوو با کاری پی بکات،^۱ نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۳۱) له عه لقه مه له عه بدوللوه بهو شیوه هیناو یه تی، له عه بدوللای کو پی هه کیمه وه ده لیت بیستم ئیبن مه سعود له م مزگه وته دا پیش قسه کردن سویندی خواروو وتی هه رکه متان به ته نها له خزمهت پهروه ردگاری دا ده بی وهک چو ن هه رکه متان له گه ل مانگی چوارده شه وه به ته نها ده بن، خوا ده فره مویت نهی ئاده میزاد بوچی لیم سه رکه ش بویت؟ ئاده میزاد چو ن وه لامی پیغه مبه رانت دایه وه؟ ئاده میزاد چو ن کارت کرد به وهی ده تزانی.

له عه دی کو پی عه ددی وه ده لیت ئیبن مه سعود عليه السلام وتی هاوار بو نه وهی نه زانی، نه گه ر خوا بیه ویت دهیزانی، هاوار بو نه وهش ده زانی و دواتر کاری پی ناکات (حهوت جار وتی) ئیبن عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۲) له عه بدوللای عه کیم له ئیبن مه سعود بهو شیوهی پیشوو هیناو یه تی.

به یهقهی له لوقمانی کو پی عامروه هیناو یه تی ده لیت: نه بو ده رد عليه السلام ده یوت: من ده ترسم خوا ی گه وه له پوژی دوا ییدا له ناو خه لکدا بانگم بکات و پی م بفرمویت نهی عوه یمر منیش بلیم به لی پهروه ردگارم، بفرمویت: نه وهی زانیت چه نده کارت پی کرد.^۲

ههروه ها له نه بو ده ردائه وه هیناو یه تی ده لیت: زیاترین شتی لی ده ترسم نه وهیه له پوژی دوا ییدا پی م بوتری نهی عوه یمر ئایا زانستت هه بو یان نه زان

^۱ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۶۴) ده لیت که سه کانی جی متمانن به لام نه بو عوه ییده فره مووده ی له باوکی نه بیستوو، ته راو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۹۰) دا ها تووه. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۴) دا له لوقمانه وه بهو شیوه هیناو یه تی.

بویت؟ ئەگەر بَلِّیم زانستم پێ بوو، چی ئایەتی فرمانکەر یان سەرکۆنەکەر هەیه
 فەرزه‌که‌ی ده‌گرمه‌ خو، ئەوه‌ی فرمانکەر ده‌لی ئایا فرمانت پێکرد (به‌جیت
 گه‌یانده‌)؟ سەرکۆنەکه‌ ئایا سەرکۆنەت نوانده‌ (دوورت گرت)؟ په‌نا ده‌گرم به‌خوا له
 زانستی سودی نه‌بی و ده‌ورنی تێر نه‌بی و نزایه‌ك نه‌بیسترت، ئەبو نه‌عیم
 له‌ (الحلیه ج ١، ص ٢١٢) له‌ ئەبو ده‌ردائه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت تازانا نه‌بیت له‌ خوا
 ترس نابیت. به‌ زانسته‌وه‌ جوان نابیت تا کاری پێ نه‌که‌یت، هه‌روه‌ها له‌ (ج ١،
 ص ٢٢٢) له‌وه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت خراپترین که‌س لای خوای گه‌وره‌ له‌ پوژی
 دواییدا زانایه‌که‌ که‌ سودی له‌ زانسته‌که‌ی وه‌رنه‌گرتبی.

ئین عه‌بدولبر له‌ (جامع بیان العلم ج ٢، ص ٣) له‌ موعازه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت:
 پێکانی به‌نده‌ له‌ پوژی دواییدا ناکه‌ون و ئاوانا بن تا له‌سه‌ر چوار شت پرسپاری
 لێده‌کری، له‌ جه‌سته‌ی که‌چی پێ کردووه‌، له‌ ته‌مه‌نی که‌ چوون بردییه‌ سه‌ر، له‌
 سامانی چوون به‌ده‌ستی هی‌ناو چوون خه‌رجی کرد، له‌ زانستی چوون کاری پێ کرد.^١
 هه‌روه‌ها له‌ (ج ٢، ص ٦) له‌ موعازه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: چه‌نده‌ ده‌تانه‌وی
 فێربن، خوا پاداشتتانه‌وه‌کات ده‌داته‌وه‌ که‌ کاربکه‌ن.^٢

ئین عه‌بدولبر له‌ (جامع بیان العلم ج ٢، ص ٦) له‌ ئەنه‌سه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت:
 چه‌نده‌ ده‌تانه‌وی فێربن چونکه‌ خوا له‌سه‌ر زانست پاداشتتانه‌واته‌وه‌ تا کاری پێ
 نه‌که‌ن، زانا یان هی‌مه‌تیان مۆشکاری یه‌، گه‌مزه‌کان هی‌مه‌تیان چیرۆک و گێڕانه‌وه‌یه‌.

^١ - صحیح.

^٢ - ئەبو نه‌عیم له‌ (الحلیه ج ١، ص ٢٣٦) له‌ موعازه‌وه‌ به‌و شیوه‌ هی‌ناویه‌تی.

شوینکه وتنی سوننه ت و پیښه نگی کردن به سه له فیه وه و نکولی دژ به بیدعه

لاله کائی له ثوبه ی کوری که عبه وه هیناوویه تی ده لیت: پئی قورئان و سوننه ت بگرن، چونکه هر بنده یه که لم سهر زهویه له سهر پئی سوننه ت بجی و باسی خوا بکات و له ترسی خوا فرمیسک بریژی خوا سزای نادات، هر که س له سهر زهوی له سهر پئی و سوننه ت بجی له دهروونیدا یادای خوا بکات له ترسی خوا پیستی ته زوو بیگری وه که نه دره خته وایه که گه لاکانی وشک بوون کاتی بایه کی توندی بهر که وت گه لاکانی لی ده که ویت، خواش تاوانه کانی نه که سه ده و ریئت وه که چون گه لاکانی نه دره خته ده که ون، خوگرته وه له پئی خواو سوننه ت خیری زیاتره له ئیجتههاد له پیچه وانه ی پئی خواو سوننه ت، ده ی بزانن ئایا کاتان جیهاد بیت یان خوگوته وه، با له سهر پیبازو سوننه تی پیغه مبه ران بیت^۱.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۸۷) له سه عیدی کوری موسه یبه وه هیناوویه تی عومهری کوری خه تتاب که هاته مه دینه و تاری داو سوپاس و ستایشی پهروه ردگاری کرد، دواتر وتی خه لکینه سوننه ته کانتان بو دیاری کراون و فرهزه کانتان بو فرهز کراون و له سهر پوونی به جیهیلراون مه گهر نه وه ی به پراست و چه پدا خه لک گومر اکه ن.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۸۱) دا له عه بدوللای کوری مه سهووده وه هیناوویه تی پوژی پینج شه ممه به پیوه ده وه ستاو ده یوت: نه مانه دوانن، پینموونی و قسه، چاکترین قسه یان پاستترین قسه فره مایشتی خواجه، چاکترین پینموونیش پینموونی موحه ممه ده (ﷺ) خراپترین شت داهینانه کانی

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۹۷) دا واهاتوه. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۵۲) دا به و شیوه هیناوویه تی.

بزائن هه موو داهيئانى^١ بيدعهيه، بزائن بارتان به دژدا نهيهت و دلتان رهق بکات و هيو له خشته تان نه بات، چونکه هه رچيه که ديت نزیکه، بزائن دور له هاتندا نييه.

حاکم (ج ١، ص ١٠٣) له ئيين مه سعوده وه هيناويه تي ده لیت: خوگرتنه وه له سوننهت باشتره له پوچوون له بيدعه دا، حاکم ده لیت ئهم فهرموده سه نه دی صه حيحه له سهر مهرجى بوخارى موسليم، زه هه بيش له سهرى کوکه.^٢

ئه حمده له عيمراني کوپى حوصهينه وه هيناويه تي ده لیت: قورئان دابه زى و سوننه ته کان دانران، پاشان وتى شوينمان بکهون به خوا ئه گهر وانه بن گومرا ده بن.^٣

ئيين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ٢، ص ١٩١) له عيمراني کوپى حوصهينه وه هيناويه تي به که سيکی وت تو که سيکی گه مرهيت، ئايا له قورئاندا نويزى نيوهرپو هاتووه و چوار پکات بيت و تيايدا به دهنگى بهرز قورئان نه خوینيت؟ پاشان نويزو زهکات و نموونه ی وای بو هيناويه وه، دواتر وتى ئايا راقهى ئه مانه له قورئاندا ده بينيت؟ قورئان ئه مانه ی (نا پروون هيشته وه ته وه) نه هيناويه و سوننهت (فهرموده) راقهى ئه وانه دهکات.

ئيين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ٢، ص ٩٧) له ئيين مه سعوده وه هيناويه تي ده لیت: هه رکامتان پيشهنگى دهکات با پيشهنگى بکات به هاوه لانی موحه ممه ده وه (ﷺ)، چونکه ئه وان چاکترين دلی ئهم ئوممه ته يان هه بوو له زانستدا له هه موان قولترچوون و زورو داتاشينيان له هه مووان که مترو پرينموونيان باشترين و باريان باشترينه، خه لکان نيکن خوا بوهاوه لی پيغه مبه ره که ی و راوه ستاندنى ئايينه که ی هه لی بزاردوون، ده ی گه وره ييان بزائن و شوين پييان هه لبگرن، چونکه ئه وان له سهر پرينموونی راست بوون.^٤

^١ - ته به رانی له المعجم الكبير هيناويه تي وه که له (المجمع ج ١، ص ١٧٣) دا هاتووه.

^٢ - ضعيف.

^٣ - هه يسه مى (ج ١، ص ١٧٣) ده لیت: عه ل کوپى زه يدى کوپى جيدان لاوازه.

^٤ - ئه بونه عيم له (الحليه ج ١، ص ٣٠٥) به و واتايه له ئيين عومه ره وه هيناويه تي، وه که له باسى سيفه تي هاوه لانی به پيزدا پيشتر هينامان.

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۹۷) لە حوزەيفەو ھىناوئەتە دەيوت: ئەى كۆمەلى قورئان خوينان لە خوا بترسن و پىي ئەوانەى پيش خوتان بگرن، بە خوا ئەگەر شويئيان بگەون زورچاك پيش كەوتوون، ئەگەر پيش بەراست و چەپدا لىيان لابدەن زور گومرائەبن.^۱

تەبەرانی لە موصعبى كوپى سەعدەو ھىناوئەتە دەلييت: باوكم كە لە مزگەوت نويزى دەكرد كورتى دەكردو بە تەواوئەتى كړنوش و چەمىنەو ھى دەبرد، ئەگەر لە مالدە نويزى بگريادە بە دوورو دريژى نويزو كړنوش و سوچدەى دەبرد، و تەم بابە گيان ئەگەر لە مزگەوتدا نويز دەكەيت كورت دەيكەيت بەلام لە مالدەو نويزت دوورو دريژە، وتى كوپى شيرينم ئيمە پيشەواين و پيشەنگيمان پيوە دەكریت.^۲

تەبەرانی لە عەبدوللای كوپى مەسعودەو ھىناوئەتە دەلييت: شويئ كەوتە بن و بيدە دامەھيئن، ئەو تەن بەسە.^۳

ئىبن عەبدولبەر (ج ۲، ص ۱۸۷) لە ئىبن مەسعودەو ھىناوئەتە دەلييت: خوشەويستى ئەبو بەكرو عومەرو ناسينى گەرەبىيان لە سوننەتە.

ئىبن عەبدولبەر لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۱۴) لە عەليیەو (عليه السلام) ھىناوئەتە دەلييت: وريابن پيشەنگى نەكەن بە كەسەكان چونكە كەس ھەيە كاری بەھەشتیەكان دەكات دواتر بە پيى زانیاری خوا لەسەرى دەگوپیت و كاردەكات بە كاری دۆزەخیەكانەو دەمریت و لە دۆزەخیەكانە، كەس ھەيە كاردەكات بە كاری دۆزەخیەكان و بە پيى زانیاری خوا لەسەرى دەگوپیت و كاری بەھەشتیەكان

۱- ئىبن ئەبى شەيبەو ئىبن عەساكیر لە حوزەيفەو بەو شیو ھىناوئەتە. وەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۲۳) دا ھاوئە.

۲- ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۲) دەلييت كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحە.

۳- ھەيسەمى (ج ۱، ص ۱۸۱) دەلييت كەسەكانى سەنەدەكە صەحيحە.

دهکات و دهمریت و له بههشتیه کانه، نهگهر ههروا دهکهن باس و پییشهنگی بۆ مردوو دهکان بنوینن نهک بۆ زیندوو دهکان.

ئهبو نه عیم له (الحلیة ج ۴، ص ۳۸۱) له ئه بولبوخته ریه وه هیئاویه تی دهلیت: کهسی به عهبدوللای کوپی مهسعوودی وت خه لکی له مزگه وتدا داوی ئیواره داده نیشن و کهسی له نیویاندا یه دهلیت: به وجۆره "الله اکبر" بکهن و بهو جۆره "سبحان الله" بهو جۆره سوپاسی خوا بکهن، عهبدوللای وتی: ئهوانیش دهیلین؟ وتی بهلی، وتی نهگهر بینیت وایانکرد پییم بللی، ئه ویش چوو بۆ لایان و (برنس) کلأوبهستی کی له سه ر بوو، دانیشیت کاتی بیستی چی دهلین ههستا، ئه و کهسیکی رهق بوو، وتی من عهبدوللای کوپی مهسعوودم بهو کهسه ی هیچ په رستراوی نییه جگه لهو به سته م دهستتان داوه ته بیدعه و له پرووی زانسته وه خۆتان پیش هاوه لانی موحه مه د خستوو، مو عیر وتی به خوا و امان نه کردوو، عه مری کوپی عوتبه وتی ئه ی ئه بو عهبدوره حمان ئیمه لای خوا داوی لیخۆش بوون دهکهین، وتی ده ی په یوهستی ری بۆ، به خوا نهگهر و ابکهن زۆر پیش نهکهون، نهگهر به پراست و چه پدا لابدهن زۆر گومرا دهبن، ههروه ها له ریگه ی ئه بو زه عرائه وه هیئاویه تی دهلیت: موسه بیی کوپی نه جیبه هات بۆ لای عهبدوللای وتی من له مزگه وتدا خه لکیکم به جیهیشتوو- به هه مان شیوه دهیهیئیت، ته به رانی له ئه بو لبوخته ریه وه هیئاویه تی دهلیت: عهبدوللای کوپی مهسعوود بیستی خه لکی له نیوان ئیواره و عیشادا داده نیشن- به هه مان شیوه دهیهیئیت- به لām له گیرانه وه که ی ئه مدا هاتوو وتی: ئیوه بیدعه تان به سته م هیئاوه یان ئیمه ی هاوه لانی پیعه مبه ر گومراین.

عه مری کوپی عوتبه ی کوپی فره قه د وتی ئه ی ئیبن مهسعوود لای خوا داوی لیخۆش بوون دهکه م و دهگه پیمه وه بۆ لای خوا ئه ویش فره مانی کرد بلاوه ی ئی بکهن، دهلیت ئیبن مهسعود له مزگه وتی کوفه دا دوو بازنه ی بینی، له نیوان هه ردووکیاندا وه ستاو وتی کامتان پیش کامتانه؟ یه کیکیان وتی ئیمه، ئه ویش

به وهی دیکه ی وت دهی هه ستن بۆ لای ئه وان، به وه کردنی به یهك بازنه، هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۱) ده لیت ته به رانی به سه حیچی کورتی هی ناویه تی عه بدوللا به سه ر داپوشراوی هات و وتی کی ده مناسیت باشه، هه رکه سییش نامناسیت من عه بدوللا ی کوری مه سهوودم ئیوه له موحه مه دو هاوه لانی جی ږینموونی ترن یان تاوتان داوه ته تاوانی گومراییی، ته واو.

ته به رانی له عه مری کوری سه له مه وه هی ناویه تی ده لیت: ئیمه له بهر ده رگای ئیبن مه سهوود دانیشتبووین، کاتیش نیوانی ئیواره و عیسا بوو، ئه بو موسا هات وتی: ئه بو عه بدوره حمان وه ره بۆ لاما، ئیبن مه سهوود هاته ده رو وتی ئه بو موسا له م کاته دا بۆچی هاتوویت؟ وتی هیچ به خوا به لام شتیکم بینی هه ژاندمی و خیریشه، به ئی هه ژاندمی و خیریشه، خه لکی له مرگه وت دانیشتون و که سییکیش ده یوت به و جوړه "سبحان الله" و سوپاسی خوا بکه، عه بدوللا چوو ئه و دووانه ش له گه ئی چوون تا چوون بۆ لای خه لکه که، وتی چه نده زوو گومرا بوون هیشتا هاوه لانی موحه مه د زیندوون و خیزانه کانی ماون و جل و قاپ و قاچاغه کانی نه گوږاون، خراپه کانتان بژمیرن من زامنی ئه وه ده که م خوا چا که کانتان بژمیری.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۳، ص ۱۶۷) له عامری کوری عه بدوللا ی کوری زوبه ی ره وه هی ناویه تی ده لیت هاتم بۆ لای باوکم وتی له کوی بوویت؟ وتم خه لکیکم دی له وانم چاکتر نه دیوه، یادی خویان ده کردو که سیان هه بوو له ترسی خوادا له هوش ده چوو، منیش له گه لیان دانیشتم، ئه ویش وتی دوا ی ئه مه له گه لیان دامه نیشه، زانی قسه که م به دل نییه، وتی پیغه مبه رم (ﷺ) بینی قورئانی ده خویند، ئه بو به کړو عومهرم بینی قورئانیان ده خویندو ئه وه یان توش نه ده بوو ئایا پیئت وایه

^۱ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۸۱) ده لیت: له سه نه ده که دا موجالیدی کوری سه عید هیه که نه سانی به جی متمانه و بوخاری و ئه حمه دی کوری حه نبل و یه حیا به لاوازی ده زان.

ئەوان لە ئەبوبەکرو عومەر زیاتر لە خوا بترسن؟ منیش بپروام کردو وایە بۆیە وازم
لێهێنان.^۱

تەبەرانی لە (الجامع الکبیر) لە ئەبو صالح سەعیدی کوپی عەبدورەحمانی کوپی
عەنزی تەجیبیەو هیناویەتی وەستا بوو و گیرانەو هە بۆخەلک دەوت، صیلە
کوپی حارثی غیفاری کە لە هاوێلانی پیغەمبەر (ﷺ) بوو وتی بەخوا بەلێنی
پیغەمبەرمان بەجێ نەهێشت و پەيوەندی خزمایەتیمان نەپچراند تا تۆو هاوێلانی
لە نیوماندا دەرکەوتن.^۲

تەبەرانی لە عەمری کوپی زرارەو هیناویەتی دەلێت عەبدوللای کوپی
مەسعوود لە پروودا وەستاو منیش سەرقالی گیرانەو بووم، وتی ئەو عەمریان
بیدعەیهکی گومراکەرت داھیناوە یان تۆ لە موخەممەد (ﷺ) هاوێلانی رینمونتريت؟
بینیم بلأوھیان لیکرد تا بینیم کەس لە دەوری ئەما.^۳

^۱ - ضعیف.

^۲ - ھەیسەمی (ج ۱، ص ۱۸۹) دەلێت: سەنەدەکی حەسەنە، بوخاری و بەغوی و موخەمەدی
کوپی رەببەعی جیزی و ئیبن سکن هیناویانە، ئیبن سکن دەلێت: صیلە بەس ئەم فەرموودە
ھەیه، لە (الصابە ج ۲، ص ۱۹۳) دا ھاتوو.

^۳ - ھەیسەمی (ج ۱، ص ۱۸۹) دەلێت: تەبەرانی لە المعجم الکبیر هیناویەتی و دوو سەنەدی ھەیه،
یەکیکیان کەسەکانی صەحیح، تەواو.

ڪه نارگيري له شوين ڪه وتني رايه ڪي بي بنه ما

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۳۴) له ئين شه هابه وه هيئاويه تي عومهرى ڪوپرى خه تتاب (ﷺ) له سهر مينبر بسو وتى ئه ي خه لڪينه را له پيغه مبهري خواوهيه وراسته چونكه خوا پيى نيشان دهادت، لاي ئيمه گومان و زور له خو ڪردن له رادا ههيه.^۱

ههروه ها له (ج ۲، ص ۱۳۵) له صدقه ي ڪوپرى ئه بو عه بدوللاوه هيئاويه تي عومهرى ڪوپرى خه تتاب ده يوت: خواهن راكان دوزمناني سوننه ته كانن، ناتوانن بيپاري زن و لي بونه ته وه له پاراستني، شهرميش ده ڪن ڪاتي پرسياريان لي بڪري بلين نازانين، بويه به راي خويان به رهنگاري سوننه ت دهينه وه، ده ي لييان دور بن. ههروه ها له (ج ۲، ص ۱۳۶) له عومهر وه (ﷺ) ده لي ت: سوننه ت ئه وهيه خواو پيغه مبه ره ڪه ي داينناوه، هه له ي راو بوجوون مه ڪن به سوننه ت بو ئوممه ت.^۲

ئين مونزير له عومهرى ڪوپرى ديناره وه هيئاويه تي ڪه سي به عومهرى (ﷺ) وت: به وه ي خوا نيشاني داويت، ئه ويش وتى بيدهنگ به ئه و قسه تايبه ته بو پيغه مبه ر (ﷺ).^۳

ته به راني له شه عبیه وه هيئاويه تي ده لي ت: ئين مه سعوود (ﷺ) وتى: خو دور بگرن له ئايا واده بينيت، ئايا واده زانيت، چونكه ئه وه ڪه ساني پيش ئيه ي له ناوبرد، پيوا نه ي شت به شت مه ڪن، گهرنا پيتان له چه سپاويه وه زه بوون ده بيت، ئه گهر ڪه سي ڪتان پرسيارى لي ڪرا له سهر شتي ڪه نه يده زاني با بلي خوا زاناره، چونكه ئه و قسه سي يه ڪي زانسته.^۴

۱ - منقطع.

۲ - ئين نه بي حاتم و بهيهه قيش له عومهر وه به هه مان شيوه فهرموده ي يه ڪه ميان هيئاوه، وه (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا هاتوره و ئه و شى بو زياد ڪرد وه (گومان هيچ له حق زياد ناڪات).

۳ - له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا هاتوره.

۴ - ضعيف.

۵ - هه يسه مي (ج ۱، ص ۱۸۰) ده لي ت: شه عبى فهرموده ي له ئين مه سعوود نه بيستوه، له سه نه ده ڪه دا جابري جعفى ههيه ڪه لاوازه، ته واو.

ئین عەبدولبر لە (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۳۳) لە عەتا لە باوکیەو هیناویەتی دەلیت: پرسیارکرا لە یەکی لە هاوێلان لە سەر شتی، ئەویش وتی شەرم لە بەر وەردگاری دەکەم لە ناو ئوممەتی موحەمەدا رای خۆم بلیم.

۲- هه‌یسه‌می (ج ۱، ص ۱۸۰) ده‌لێت: له‌سه‌نه‌ده‌که‌دا موجالییدی کو‌پی سه‌عید هه‌یه که شت تن‌که‌ل ده‌کات.

ئيجتهادي هاوه لائي پيڻه مبهري (ﷺ)

نه بو داودو ترمذي و دارمي له موعازي ڪوري جه به له وه هيئاويانه پيڻه مبهري (ﷺ) ڪاتي ناردى بؤ يه مهن فهرمووى (نه گهر ڪيشه يه ڪت هاته به ردهم چؤن دادوهرى ده ڪهيت) وتي به قورئان دادوهرى ده ڪهم، فهرمووى (نه گهر له ڪتيبي خوادا نه تبيني) وتي دهى به سوننه تي پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووى (نه گهر له سوننه تي پيڻه مبهري خوادا به ديت نه ڪرد) وتي به پاي خؤم ئيجتهاد ده ڪهم و ڪه مته رخه مى نانوينم، پيڻه مبهري (ﷺ) داي به سهر سنگيداو فهرمووى (الحمد لله الذى وفق رسول الله لايرضى به رسول الله) واته (سوپاس بؤ خوا ڪه نيرواوى پيڻه مبهري خواى پيڻمون ڪرد بؤ نه وهى پيڻه مبهري خوا پيى رازيه) ^۱، ^۲

ئيبن سهد و ئيبن عه بدولبر له (جامع بيان العلم) له موحه مدهى ڪوري سيرينه وه هيئاويانه ده لئيت: دواى پيڻه مبهري (ﷺ) ڪهس هيڻدهى نه بو به ڪر (ﷺ) به سامتر نه بو بؤ نه وهى نه ده زانرا، دواى نه ويش ڪهس هيڻدهى عومهر (ﷺ) به سامتر نه بو، نه بو به ڪر ڪيشه يه ڪي ده هاته پي له قورئان و سوننه تدا شٽكى بؤ به دى نه ده ڪرد، ده يوت به پاي خؤم ئيجتهاد ده ڪهم نه گهر راست بو له خوا وهيه، نه گهر هه له بيت له خؤمه وهيه و داواى ليخؤش بوون له خوا ده ڪهم ^۳، ^۴

ئيبن عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۵۶) له شه عبي له شور هيه وه هيئاويه تي عومهر (ﷺ) بؤى نووسى نه گهر ڪيشه يه ڪت هاته پي به پيى قورئان بريارى له سهر بده، نه گهر له قورئاندا به ديت نه ڪرد به پيى سوننه تي پيڻه مبهري (ﷺ)، نه گهر شتي هاته پييت له قورئان و سوننه تدا نه بو به وه بريارى بده ڪه يه ڪ دهنگي

^۱ - ضعيف.

^۲ - له (المشڪاه ص ۳۱۶) دا هاتووه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - (كنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱).

خه لکی له سهره، نه گهر شتی هاته پیت له قورئان و سوننه تدا نه بوو کهس قسه ی
تیدا نه کرد بوو کام دوو بریاره ت وویست وهری بگره (په پره وی بکه) له گیراوه یه کی
دیکه دا هاتوو، نه گهر ویستت ئیجتهاد به رای خوت بکهیت پیشره وی بکه، نه گهر
ویستت په له نه کهیت بوه ستو بریارمه ده، پیموایه دواخستن خیره بو ت.^۱

ئیین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۵۷) له ئیین مه سعووده وه (ع)
هیناویه تی ده لیت هه رکهس کی شه یه کی بو خرایه پروو با به وه ی له قورئاندا هاتوو
بریاربدا ت، نه گهر شتی هاته پیتی که له قورئاندا نه بوو با به وه ی پیغه مبه ر (ع)
برپاری پیداو بریاربدا ت، نه گهر شتی هاته پیتی له قورئان و سوننه تدا نه بوو با به
برپاری پیاو چاکان بریاربدا ت، نه گهر شتی هاته پیتی له قورئان و سوننه ت و براری
پیاو چاکاندا نه بوو، با به رای خوی ئیجتهاد بکات و بریاربدا ت و شهرم نه کات، له
گیرانه وه یه کی دیکه دا با به رای خوی ئیجتهاد بکات و نه لیت من واده بینم و
ده ترسم، چونکه هه لال و هه رام پروون، له نیوان نه و دووانه هه ندی لیکچوون و
نا پروونی هه ن، واز بینن له وه ی جی گومان تانه بو نه وه ی جی گومان تان نییه .

ئیین عه بدولبر (ج ۲، ص ۵۷) له عه بدوللای کوپی نه بو یه زیده وه هیناویه تی
ده لی: بیستم له ئیین عه بباس (ع) نه گهر پرسپاری لیبرکرایه له سهر شتی نه گهر له
قورئاندا به دی بکر دایه ده یوت: نه گهر نا ده چوو بو سوننه تی پیغه مبه ر (ع)، نه گهر
له و دووانه دا نه بوو به رای نه بو یه کوه عومهری ده وت: نه گهر له وه شدا نه بوایه رای
خوی ده وت، هه روه ها له ئیین عه بباسه وه ده لیت: نه گهر رای عه لیمان (ع) بو
به اتایه نه ملوو لاما ن ئی نه ده کرد.^۲

ئیین عه بدولبر (ج ۲، ص ۵۸) له مسروقه وه هیناویه تی ده لیت: پرسپارم کرد له ئوبه ی
کوپی که عب (ع) له سهر شتی، نه ویش وتی ئایا پرووی داوه؟ وتم نا، وتی ده ی ده ستمان
ئی هه لگره تا پرووده دا ت، نه گهر پرووی دا نه وکات رای خو مان ت پی ده لیت.

۱ - ضعیف.

۲ - ئیین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۱) به و واتایه فرموده ی یه که م دینی.

نيحتيات له فهتوا داو ڪي له هاوه لان فهتواي ده دا

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۶۳) له عه بدولبر هاني ڪوري نه بو له يلاوه هيٺاويه تي ده لئيت: سه دو بيست هاوه لي پيغه مبه (ﷺ) م بيني، و ابرانم وتي له مزگه وتدا - هه ڪاميان فه رموده يه ڪي ده گيڙا يه وهه هزي ده ڪرد براڪهي له بري نهو فه رموده ڪه بلئيت و هه فهتوا ده ريڪيان هزي ده ڪرد براڪهي فهتوا له بري نهو بدات.^۱

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۶۵) له ئين مه سهووده وهه هيٺاويه تي ده لئيت: هه ڪه سه فهتوا بدات بو هه رشتيڪ ڪه داواي فهتواي لي ده ڪريٽ نه وهه شيته.^۲

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له حوزه يفه وهه هيٺاويه تي ده لئيت: سي جور ڪه سه فهتوا ده دن بو خه لڪ، ڪه سي ناسخ و منسوخي قورئان شاره زاييت، نه ميري چاره ي نه بيٽ، گه مزه يه ڪ زور له خوبڪات.

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له ئين سيري نه وهه هيٺاويه تي ده لئيت: عومر به ئين مه سهوودي وت: ئايا نايستم تو فهتوا بو خه لڪ ده ده يت؟ گه رمه ڪه شي بده به وه ي ڪه سه رما ڪه شي له خوگرتو وه، له گيڙا نه وه يه ڪي ديڪه دا، (ج ۲، ص ۱۴۳) (تو نه مير نيت).

ئين عه بدولبر له (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۶۶) له نه بو مينهاله وهه هيٺاويه تي ده لئيت: پرسيارم ڪرد له زه يدي ڪوري نه رقه م و بهرائي ڪوري عاذب (ﷺ) له سه ر سه رف، هه رچي پرسيارم له يه ڪيڪيان ده ڪرد ده يوت: پرسيار له وي ديڪه بڪه چونڪه نهو له من باشترو زاناتره ئينجا فه رموده ڪه دينيت.

^۱ - ئين سه عد (ج ۶، ص ۱۱۰) له عه بدولبر حمانه وه بهو شيوه هيٺاويه تي و نه وهه شي بو زياد ڪردو وه: له پشتيوانان.

^۲ - بهو جور له ئين عه عباسه وهه هيٺاويه تي. ته بهرائي له ئين مه سهووده وه بهو شيوه هيٺاويه تي و ڪه سه ڪاني جي متمانن، وه ڪه هيسه مي (ج ۱، ص ۱۸۳) ده لئيت.

ئین عساگیر له ئه بو حوصهینه وه هیناویه تی ده لیت: کهستان هیه له مهسه له یه کدا فهتوا ده دات که نه گهر بخزیته بهردهم عومهری کوپی خه تخاب (ع) هه موو خه لکی بهدری بوکو ده کاته وه.^۱

ئین سهعد (ج ۴، ص ۱۵۱) له ئین عومهر وه هیناویه تی پرسیارکرا: له سهردهمی پیغه مبهردا (ع) کی فهتوای ده دا بو خه لک؟ وتی ئه بوبه کرو عومهر (ع) جگه له وان شک نابهم، ههروه ها له قاسمی کوپی موحه مه ده وه (ع) ده لیت ئه بوبه کرو عومهر و عوسمان و عه لی (ع) له سهردهمی پیغه مبهردا (ع) فهتوایان ده دا. ههروه ها له (ج ۴، ص ۱۵۷) له فوزهیلی کوپی ئه بو عه بدوللای کوپی دینار له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوره حمانی کوپی عه وف (ع) له وانه بوو که له سهردهمی پیغه مبهردا (ع) فهتوای ده دا، ههروه ها ئه بوبه کرو عومهر و عوسمان و عه لیش به وه ی له پیغه مبهردا (ع) ده یان بیست فهتوایان ده دا.^۲

ئین سهعد (ج ۵، ص ۱۶۰) له ئه بو عه تییه هه مه دانییه وه هیناویه تی ده لیت: من لای عه بدوللای کوپی مه سهوود (ع) دانیشتبووم که که سی هات و له سه ر شتی پرسیار لی کرد، وتی ئایا جگه من له که سی تر ئه و پرسیاره ت کردو وه؟ وتی به لی پرسیارم کرد له ئه بو موسا و ئاوی وت. عه بدوللای به پیچه وانه ی ئه وی وت، پاشان هه ستا و وتی له سه ر شتی پرسیارم لی مه که ن تا کاتی ئه و زانیه له نیوتاندا یه.

ههروه ها له ئه بو عه مر ی شه یبانییه وه هیناویه تی وتی: ئه بو موسای ئه شعهری وتی تا ئه و زانیه له نیوتاندا یه واته ئین مه سهوود پرسیار له من مه که ن.^۳

^۱ - وهک له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۱) دا واهاتو وه.

^۲ - ئین عساگیر له عه بدوللای کوپی دیناری ئه سه له می له باوکیه وه به و شیوه هیناویه تی وهک له (المنتخب ج ۵، ص ۱۷۷) دا هاتو وه.

^۳ - ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۹) له ئه بو حوصه ین له ئه بو عه تییه و عامر له ئه بو موسا وه به و شیوه هیناویه تی.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۶۷) له سه هلی کوپی ئه بو خه یته مه وه هیئاویه تی ده لیت: ئه وانه ی له سه رده می پیغه مبه ردا (ع) فه توایان ددها سی کهس له کوچه ران و سی کهس له پشتیوانان بوون: عومهر (ع) و عوسمان (ع) و عه لی (ع) و ئوبه ی کوپی که عب (ع) و موغازی کوپی جه به ل (ع) و زهیدی کوپی ثابت (ع)، ههروه ها له (ج ۴، ص ۱۶۸) له مسروقه وه هیئاویه تی ده لیت: فه توا ده رانی ناو هاو ده لانی پیغه مبه ر (ع) عومهر و عه لی و ئین مه سعود و زهید و ئوبه ی کوپی که عب و ئه بو موسای ئه شعهری بوون.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۷۵) له قوبه یصه ی کوپی زوئه یبی کوپی حه لحه له وه هیئاویه تی ده لیت: زهیدی کوپی ثابت له مه دینه دا سه رکرده بوو له بواری دادوهری و فه تواو قورئان خویندن و فه رزه کانداه سه رده می عومهر و عوسمان و عه لی له شوینی له مه دینه، پینج سال دوا ی ئه وهش ته نانه ت کاتی موعاویه له سالی چل بوو به خه لیفه به و جوړه بوو تا له سالی چل و پینجا مرد.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۱) له عه تائی کوپی یه ساره وه هیئاویه تی عومهر و عوسمان (ع) ئین عه بباسیان (ع) بانگ ده کرد ئه ویش له گه ل خه لکی به دردا راویژی ده کردو له سه رده می عومهر و عوسماندا تا مردنی فه توای ددها بو خه لک.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۷) له زیادی کوپی مینا ئه وه هیئاویه تی ده لیت: ئین عه بباس و ئین عومهر و ئه بو سه عیدی خودری و ئه بو هورهیره و عه بدوللای کوپی عه مری کوپی عاص و جابری کوپی عه بدوللای و پافعی کوپی خوده یبع و سه له مه ی کوپی ئه کوه و ئه بو واقیدی له یتی و عه بدوللای کوپی بجینه له گه ل چه ند هاو ده لیککی دیکه ی هاوشیوه یاندا له مه دینه فه توایان ددها له پیغه مبه ر (ع) فه رموده یان ده گپراهیه وه له و کاته وه ی عوسمان مرد تا ئه وانیش مردن، ئه وانه ی فه توایان له لاهو، له وانه ئین عه بباس و ئین عومهر و ئه بو هورهیره و جابری کوپی عه بدوللای (ع) بوون.

زانسته کانی هاوه لانی (ﷺ)

ئه حمده له ئه بو زهره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به جیی هیشتن و بالنده له ئاسماندا بالی نه ده جولاند مه گهر ئه وهی زانیاری له سهر پیدابووین.^۱

ته به رانی ئه وهی بۆ زیاد کردوه پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی هه رچی له به هه شت نزیك و له دۆزه خ دوورتان بخاته وه بۆتان پوون کراوه ته وه.^۲

ئه حمده له عه مری کوپی عاصه وه هیناویه تی ده لیت: له پیغه مبه ره وه (ﷺ) هه زار په ندم وه رگرت.^۳

به غه وی و ئیبن عه ساکیرو جگه له ویش له عایشه وه هیناویانه - فهرمووده که دینیت - وتیایدا هاتوه: له هه ر خالی کدا ناکوک بوونایه باو کم له ناوی ده بردو یه کلا ی ده کرده وه (ده پیره وه) وتیان پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له کو ی بخری ته ژیر خاک؟ که سمان زانیاری مان له سه ری نه بوو، ئه بو به کر (ﷺ) وتی بیستم پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو (ما من بنی یقبضی إلا دفن تحت مضجعه الذی مات فیه) واته (هه ر پیغه مبه ری بمری له و شوینه یدا ده خری ته ژیر خاک که تیایدا مردوه) عایشه وتی: له سه ر میراتی پیغه مبه (ﷺ) ناکوک بوون، هیچ زانیاری یان له سه ری

^۱ - هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۳) ده لیت ئه حمده و ته به رانی هیناویانه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - که سه کانی سه نه دی ته به رانی سه حیحن جگه له موحه مه دی کوپی عه بدوللای کوپی یه زیدی مقری که جی متمانه شه، له سه نه ده که ی ئه حمده دا که س هیه ناوی نه هاتوه. ته به رانی ش له ئه بو دهر دانه وه به و شیوه ی فهرمووده که ی ئه بو زهر لای ئه حمده هیناویه تی، هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۴) ده لیت: که سه کانی سه حیحن، ئیبن سه عد (ج ۴، ص ۱۷۰) له ئه بو زهره وه به و شیوه هیناویه تی.

^۴ - حسن.

^۵ - هه یسه می (ج ۸، ص ۲۶۴) ده لیت سه نه ده که ی سه نه.

نه بوو، نه بوبه كړ وتى: بيستم پيغه مېر (ﷺ) ده يفرموو (إنا معشر الأنبياء لانورث ماتركنا صدقة) واته (ئيمه ي كوښه لى پيغه مېر ان ميراث به جى ناهيلىن، صه ده قه مان به جى نه هيشتووه) ^۱، ^۲.

ته به رانى له نه بوو ائيله وه هيناويه تى ده لىت: عه بدوللا وتى: نه گهر زانستى عومر (ﷺ) بخريته تاي ته رازويه ك و زانستى هه موو خه لكى سهرزه وي بخريته تاكه ي ترى زانستى عومر قورستر ده بىت، وه كيغ وتى نه عمه ش وتى: من نه وه م پى ناخوش بوو، چووم بو لاى ئيبراهيم و بوم باسكرد، نه ویش وتى بوچى پيت ناخوشه؟ به خوا عه بدوللا چا كتر له وه ي وتوه، من وا ده زانم نو له ده ي زانست به مهرگى عومر نه ما ^۳، ^۴.

ته به رانى له فهرموده يه كى دوورو دريژ له سهر مهرگى عومر (ﷺ) له عه بدوللا وه هيناويه تى - واته ئيبن مه سعوود (ﷺ) - ده لىت عومر (ﷺ) له هه موومان زياتر خواى ده ناسى، له هه موومان زياتر قورئانى ده خویند، له هه موومان زياتر شاره زاي ئايينى خوا بوو ^۵، ^۶.

ئيبن سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) له حوزده يفه وه (ﷺ) هيناويه تى ده لىت: زانست وه ك نه وه يه له مالدا له گه ل عومر دا به ستر ابيته وه، هه روه ها له كه سيكى خه لكى

^۱ - صحيح.

^۲ - له (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۳۴۶) دا واهاتووه.

^۳ - صحيح.

^۴ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۶۹) ده لىت: ته به رانى به چه ند سه نه ديك هيناويه تى و كه سه كانى نه م سه نه ده صه حيحن جگه له نه سه دى كوپى موسا كه جى متمانه شه، ته واو، ئيبن سه عد (ج ۴، ص ۱۵۳) به و شيوه يه هيناويه تى.

^۵ - ضعيف.

^۶ - له (المجمع الزوائد ج ۹، ص ۶۹) دا هاتووه.

مه دینه وه ده لیت: چووم بو لای عومهری کوپری خه تتاب فقه ناسه کان له لای وه مندال و ابوون، له زانست و فیهدها به سه ریاندا زال بوو.

ته به رانی له ئیبن ئیسه قاه وه هیئاویه تی عه (ﷺ) که فاته می به هاوسه رگرت فاته مه (رضی الله عنها) به پیغه مبهری فره موو منت دا بهم چاوکزه ورگ زله، پیغه مبهر فره مووی (لقد زوجتک وه) وانه لاول اصحابی سلما و اکثرهم علما و اعظمهم حلماً) واته (من توّم دا بنه و یه کهم هاوه لمه له ری ناشتیه وه و له هه موویان زانستی زیاترو نه رمونیانی گه وره تره).^۱

ته به رانی و نه حمه د له مه عقه لی کوپری یه ساره وه هیئاویانه - به و جوړه ده یه ئینیت - تیتیدا هاتووه. (اما ترضین ان ازوجک اقدم امتی سلماً و اکثرهم علما و اعظمهم حلماً).^۲

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۵۴) له عه لیه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: به خوا هه ر ئایه تی دابه زیبی زانیومه له کوئی و بوچی و له بهر چی دابه زیوه، خوی گه وره دلکی هوشمه ندو زمانیکی ره وانی پی به خشیوم، هه روه ها له (ج ۴، ص ۱۵۶) له یه حیای کوپری سه عیدی کوپری موسه یبه وه هیئاویه تی ده لیت: عومه ر له کیشه یه کدا نه بو حه سه نی تیدا نه بوایه په نای ده گرت به خوا.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۵۹) له مسروقه وه هیئاویه تی ده لیت: عه بدوللأ وتی: هه ر سوره تی داده به زی من دمزانی له سه ر چی دابه زیوه، نه گه ر که سی له من شاره زاتربی له قورنان و وشر بگاته لای یان ئاوا ده چووم بو لای.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۶۱) له زهیدی کوپری وه هبه وه هیئاویه تی ده لیت: پوژی عه بدوللأ هات و عومه ر (ﷺ) دانیشتبوو، کاتی بینی دیت وتی کوپی پر له فیهقه،

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۰۲) ده لیت نه م فره مووده سه حیحه.

^۲ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۰۱) دا ده لیت: له سه نه ده که دا خالیدی کوپری ته همان هه یه که نه بو حله م و جگه له ویش به جی متمانه ی ده زانن، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که ش جی متمانه ن.

وابزانم ئەعمەش وتی زانست، لە ئەسەدی کوپی وداعەوہ هیئاویەتی عومەر باسی ئیبن مەسعودی کردووہ وتویەتی: کوپی پرکراوہ لە زانست، ئەویش ئەهلی قادسیہ دەخەم.

ئین سەعد (ج ۲، ص ۱۶۲) لە ئەبولبوختەر یەوہ هیئاویەتی دەلیت: چووین بو لای عەلی و لەسەر هاوہ لانی موحەممەد پرسیارمان لیکرد، وتی لەسەر کامیان؟ وتمان لەسەر عەبدوللای کوپی مەسعود (ﷺ) هەوالمان پیبە، وتی شارەزای قورئان و سوننەت بو، پاشان وەستاو هیندە بەسە بو زانست، وتمان ئەی ئەبو موسا؟ وتی مۆرکیکی ناو زانستی لە خوگرت و دواتر لینی دەرچوو، وتمان ئەی عەماری کوپی یاسر؟ وتی باوەرداریکە لە بیرچوو، ئەگەر باس بکرایە باس دەکرا، وتمان ئەی حوزەیفە؟ وتی لە ناو هاوہ لاندە شارەزاترین بوو بە دوو پووہ کان، وتمان ئەی ئەبوزەر؟ وتی زانستیکی وەرگرت و دواتر تیایدا دەستەوسان کەوت، وتمان ئەی سەلمان؟ وتی زانستی یەکەم و کۆتاییشی وەرگرت، دەریایەکی بی بێو لە ئیمەی ئالوبەیتە، وتمان ئەی خۆت ئەی ئەمیری باوەرداران؟ وتی ئەوہ تان دەویست، ئەگەر داوام لیبکرایە دەمبەخشی، ئەگەریش بێدەنگ بوو مایە بە من دەست پی دەکرا.

ئین سەعد (ج ۲، ص ۱۶۵) لە ئین مەسعودەوہ هیئاویەتی دەلیت: موعازی کوپی جەبەل (ﷺ) ئوومەتیکی ملکہچی خوا بوو پاک بوو و لە بیباوەران نەبوو، وتم: ئەبو عەبدوڕەحمان پەلەی کرد، خوا دەفەر مویت ﴿إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلَّهِ خَفِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ ئەویش لینی دووبارە کردمەوہ، منیش زانیم دەست ئەنقەست وتویەتی، بۆیە بێدەنگ بووم، وتی دەزانیت ئوممەت چیە؟ ملکہ چیە؟ وتم خوا زاناترە، وتی ئوممەت ئەوہیە خەلک فیری خێردەکات، ملکہ چی گویرایەلی خواو پیغەمبەرەکیەتی، موعازیش وابوو خەلکی فیری خێر دەکردوو گویرایەلی خواو پیغەمبەرەکی بوو.

ئین سه (عدج ٤، ص ١٦٧) له مسروقه وه هیناویه تی ده لیت: له هاوه لانی موحه ممه د (ع) وورد بوومه وهو بینیم زانستیان لای شهش کهس یانه: عومه رو عه لی و عه بدوللاو مه عازو ئه بوهر داو زهیدی کوپی ثابت، له وانیش وورد بوومه وه سه یرم کرد زانستیان لای عه لی و عه بدوللا گرد بوته وه.

ئین سه (عدج ٤، ص ١٧٦) له مه مسروقه وه هیناویه تی ده لیت: چوومه مه دینه و له سه ر هاوه لانی پرسیارم کرد، زهیدی کوپی ثابت له پی چه سپاوانی (راسخین) ناو زانست بوو.

ئین سه (عدج ٤، ص ١٨١) له مسروقه وه هیناویه تی ده لیت عه بدوللا و تی: ئین عه بباس فریای دانی ده که سی ئیمه کهوت (واته زمان و گوفتاری ده که سمان) نه زر ئه وه شی بو زیاد کردووه: به راستی ئین عه بباس راقه کاریکی چاکی قورئان بوو.

ئین سه (عدج ٤، ص ١٨١) له موجاهیده وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ع) له بهر زوری زانستی پیی ده و ترا ده ریا.

ئین سه (عدج ٤، ص ١٨١) له له یتی کوپی ئه بو سه لیمه وه هیناویه تی ده لیت: به تاو سسم وت له گه ل ئه و کوپه دایست - واته ئین عه بباس - و گه وه ره هاوه لانت به جیه یشته وه، و تی من حه فتا هاوه لم دیوه ئه گه ر له شتیکدا مشتومریان بوایه ده هاتن بۆلای ئین عه بباس.

ئین سه (عدج ٤، ص ١٨٢) له عامری کوپی سه عدی کوپی ئه بووه قاسه وه هیناویه تی ده لیت بیستم باو کم ده یوت که سم نه دیوه هینده ی ئین عه بباس (ع) تیگه یشته ووی ئاماده بوو و هوشمه ندو زانست زۆرو نه رم و نیانی فراوان بیت، عومه ری کوپی خه ت تابم (ع) بینی بو کیشه کان بانگی ده کردو دواتر ده یوت: کیشه یه ک هاتووه ته لات پاشان له قسه که ی دهر نه ده چوو و به شدار بووانی به دریش به کوچه رو پشتیوانانه وه له ده وری بوون.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له ئہبو زنادہوہ هیئاویہ تی عومہری کوپی خہ تتاب چوو بۆ لای ئین عہبباس کاتی تای هہبوو تا سہردانی بکات، عومہر وتی نہ خوشیہ کہت بیت بۆ ئیمہ خوا پشتیوانہ.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له تہلعی کوپی عہدوللاوہ هیئاویہ تی دهلیت: ئین عہبباس تیگہ یشتن و پیدادان و زانستی پیدراوہ، من عومہرم نہ دیوہ کہس پیش نہو بخت.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له موحممہدی کوپی ئوبہی کوپی کہ عہوہ هیئاویہ تی دهلیت: بیستم ئوبہی کوپی کہ عب ئین عہبباسی (ﷺ) لاوو هہستاو بہ ئین عہبباسی وت ئەمہ مہرہ کہبی ئەم ئوممہ تہ دهلیت، هوش و تیگہ یشتنی پیدراوہ و پیغمبەر (ﷺ) نزای بۆ کردوہ خوا له ناییندا شارہ زای بکات.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۵) له تاوسہوہ هیئاویہ تی دهلیت: ئین عہبباس له زانستدا بہ سہر خہ لکدا بہرزبوو وک بہرزی دارخورمای دریژ بہ سہر کورتہ دارخورما.

حاکم (ج ۳، ص ۵۳۷) له ئہبو وائلوہ هیئاویہ تی دهلیت: من و هاوہ لیکم چووین بۆ حەج و ئین عہبباس (ﷺ) سہرپہرشتیاری حەج بوو، سورہ تی نوری دەخویندو پاقہی دەکرد، هاوہ لہ کہم وتی "سبحان اللہ" چی لہ سہری ئەم کابرایہوہ دیتہ دەری؟ ئەگەر تورک ئەوہ ببیستن موسولمان دەبن، حاکم وتی ئەم فہرموودہ سہنہدی صہحیحہ و بوخاری و موسلیم نہیان هیئاو، لہ گیرانہ و ہیہکی دیکہدا ہاتوہ و تہ قسہی کہ سہم وک قسہی ئەم کابرا نہ دیوہ و نہ ببیستوہ، ئەگەر فارس و پۆم ئەم قسانہ ببیستن موسلمان دەبن.

ئین سہ عد (ج ۴، ص ۱۸۴) له ئین عہبباسہوہ (ﷺ) هیئاویہ تی دهلیت: چووم بۆ لای عومہری کوپی خہ تتاب (ﷺ) و ئەویش لہ سہر شتی پرسیاری لیکردم کہ یہ علای

کۆپى ئومومىيە لە يەمەنەوہ بۆى نوسىبوو، منيش تيايدا وەلامم دايەوہ، عومەر (رضي الله عنه) وتى: شايتى دەدەم تۆ گوڤتارى بنەمالەي پيغەمبەر (ﷺ) دەردەيپيت.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٢) لە عەتائەوہ ھيئاويەتى دەلييت: خەلکى دەھاتن بۆ لای ئىبن عەبباس بۆ فيربوونی شيعر، خەلکى بۆ پرەچەلەك و خەلکى بۆ ميژوو پروداوہکانى، ھەركاميان چيان دەويست ئىبن عەبباس وەلامى دەدانەوہ.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٣) لە عوبەيدوللای کۆپى عەبدوللای کۆپى عوتبەوہ ھيئاويەتى دەلييت: ئىبن عەبباس (رضي الله عنه) بە سيفەت گەليکى زانست پيش خەلک کەوت کە پيش ئەو نەبوو، بە فيقھى کە پای پيويست بوو بۆ بەلگە، ھەروەھا نەرم و نيامنى و ريزو بەخشندەيى ھەبوو، کەسم لەو زانتر نەديوہ سەبارەت بە فەرموودەي پيغەمبەر (ﷺ) و شارەزاتر لەوم نەديوہ لەسەر عەرەبى و تەفسىرى قورئان و حيساب و فەرزەکان و ئەوہى دەچوو پرويداوہ و پادروست تر کە پيويستى بە بەلگە نەبى - بەھوى پاستى گوڤتاريەوہ - پۆژى دادەنيشت تەنھا باسى فيقھى دەکرد، پۆژى تەنھا تەئويل، پۆژى باسى شەپرەکان، پۆژى شيعرو پۆژى ميژوو، ھەرگيز زانايەکم نەديوہ لە لايدا دابنيشيت مەگەر ئەوہى مىلى بۆ کەچ کردبيت، ھيچ کەسم نەديوہ پرسىارى ليکات مەگەر ئەوہى زانست وەلامى لە لا پەيدا کردوہ.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٦) لە ئىبن عەبباسەوہ (رضي الله عنه) ھيئاويەتى دەلييت: من لەگەل گەورە ھاوولانى پشتيوانان و کۆچەرەن دابووم، لەسەر غەزاکانى پيغەمبەر (ﷺ) و دابەزىنى قورئان لەو کاتەدا پرسىارم دەکرد، دەچووم بۆ لای ھەركاميان لەبەر نزىكى لە پيغەمبەرەوہ (ﷺ) دلخۆش دەبوو بە چوونم بۆ لای، پۆژى پرسىارم کرد لە ئوبەي کۆپى کەعب کە لە پى چەسپاوانى ناو زانست بوو، سەبارەت بە دابەزىنى قورئان لە مەدينە پرسىارم ليکرد، وتى لە مەدينە بيست و ھەوت سورەت دابەزى و ئەو دىکەي ھومو لە مەككە بوو.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٦) له عىكرمه وه هیناویه تی ده لیت: له عه بدوللای کورپى عه مری کورپى عاصم بیست ده یوت ئىبن عه بباس زانا ترینمان بوو به وه ی پروویداو له سەر ئه وه ی هیچی له باره وه نه ها تیوو فقهیه ترین که س بوو سه باره ت به دابه زینی شتی له و باره وه عىكرمه وتی به ئىبن عه بباسم ﷺ وت وای وت، وتی ئه و زانستی لایه و سه باره ت به حه لال و حه رام پرسى یاری ده کرد له پیغه مبه ر (ﷺ).

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٤) له عائیشه وه هیناویه تی که سه یری ئىبن عه بباسم کردو له شه وانی حه جدا بازنه بازنه له گه لى بوون، له سەر مه ناسی که کان پرسى یاری ده کرد، ئه ویش وتی (عائیشه) ئىبن عه بباس شاره زاتره که چ مه نسى کى ک (به جیگه یان دنى ک) ماوه.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٦) له یه عقوبى کورپى زه ید له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: له جابرى کورپى عه بدوللام ﷺ بیست کاتى هه والى مه رگى ئىبن عه بباسى بیست به ده ستى دای به و ده سته که یداو وتی زانا ترین و له سەر خو ترین که س مرد، به مه ئوممه ت توشى موسیبه تى ک بوو که ساړی ژى بو نیه.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٧) له ئه بوبه کرى کورپى موحه مه دى کورپى عه مری کورپى حه زمه وه هیناویه تی ده لیت کاتى ئىبن عه بباس ﷺ مرد پافیعى کورپى خدیج (ﷺ) وتی ئه مړۆ که سى مرد که چى له نیوان پوژه لآت و پوژئا وادایه بو زانست پیویستیان پى بوو.

ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٣) له ئه بو که لسومه وه هیناویه تی ده لیت: کاتى ئىبن عه بباس (ﷺ) به خاك سپێردرا ئىبن حه نه فیه وتی ئه مړۆ ره ببانى ئه م ئوممه ته مرد. ئىبن سەعد (ج ٤، ص ١٨٧) له عه مری کورپى دیناره وه هیناویه تی ده لیت ئىبن عومه ر ﷺ له فیه نه ساهه که م ته مه نه کاندایه ژمار ده کرا.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٨) لە خالیدی کوپی حەمدانەو هەیناویەتی دەلیت لە نیو هاو هلانی پیڤەمبەر (ع) لە شام کەس نەما بوو لە عوبادی کوپی صامت (ع) و شەدادی کوپی ئەوس (ع) زاناتر و جی متمانەو جی پەزنامەندی تریب.

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٨) لە حەزەلە ی کوپی ئەبو سوفا نەو هە ماموستا کانییەو هەیناویەتی دەیان وت: هیچ لە گەنجە هاو هلەکانی پیڤەمبەر (ع) لە ئەبو سەعیدی خودری فەقیهتر نەبوو.

حاکم (ج ٣، ص ٥١٠) لە ئەبو زەعزەعی نوسەری مەروانی کوپی حەکەمەو هەیناویەتی مەروان ئەبو هورەیرە (ع) بانگکردو منی لە پشت جیگە کەو دانیشانو پرسیری لە ئەبو هورەیرە دەکردو منیش دەم نووسی تا کاتی (راس الحول) هات بانگی کردو لە پشت پەردەو دای نیشانو پرسیری ئی دەکرد لەو بارەو، ئەویش بەبی کەم و زیادو پیش و پاش پیکردن وەلامی دایەو.^١

ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٩) لە ئەبو موسا و هەیناویەتی دەلیت هاو هلانی پیڤەمبەر (ع) لە هەر مەسەلە کدا کیشەیان هەبوایە پرسیریان دەکرد لە عایشەو لە ئەو زانیاریان دەست دەکەوت، ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٩) لە قوبەیسە ی کوپی پوئەیبەو هەیناویەتی دەلیت: عایشە (رضی الله عنها) لە هەمووان زاناتر بوو، گەرە هاو هلانی پیڤەمبەر (ع) پرسیریان لیدەکرد، هەر وەها لە ئەبوسەلەمەو هەیناویەتی دەلیت: کەسم نەدیو شەرەزا لە سووننەتی پیڤەمبەر (ع) فەقیهتر لە پایە کدا ئەگەر بەلگە بە پای بەینرایەتەو و شەرەزاتر بە ئایەتی کە لە سەر چی دابەزیو و زاناتر بە فەززی هیندە ی عایشە زانابی. ئین سەعد (ج ٤، ص ١٨٩) لە مسروقەو هەیناویەتی پیی و ترا ئایا عایشە (رضی الله عنها) بە چاکی فەزەکانی دەزانی؟ وتی ئەری سویند بەو ی گیانی

^١ - حاکم دەلیت ئەم فەرموودە سەنەدەکی صحیح و بوخاری و موسلیم نەیان هیناوە، زەهەبیش دەلیت صحیحە.

منی به دهسته، گه وره هاوه لانی پیغه مبهرم (ﷺ) بینین له سهر فهرزه کان پرسپاریان ده کرد له عائیشه.^۱

ئین سه عد (ج ۴، ص ۱۸۹) له مه حمودی کوپی لوبه یدوه هیناویه تی ده لیت ژنه کانی پیغه مبهرم (ﷺ) فهرمووده ی پیغه مبهریان (ﷺ) زور له بهرده کرد به لام نمونه ی عائیشه و ئوم سه له مه نه بوون، عائیشه له سهرده می عومهر و عوسماندا فه توای ددا تا ئه و کاته ی مرد، گه وره هاوه لانی پیغه مبهرم (ﷺ) عومهر و عوسمان ده یان نارد بو لای عائیشه و پرسپاریان له و ده کرد.

ته بهرانی له موعاویه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت سویند به خوا هیچکات و تار بیژیکی به تواناترو رهوان بیژترو وریا ترم له عائیشه نه دیوه.^۲
هروه ها له عروه وه هیناویه تی ده لیت: هیچ ئافره تیکی شاره زه به پزیشکی و فیه و شعرم له عائیشه شاره زاتر نه دیوه.^۳

به زار- ده قه که هی ئه وه - و ئه حمده و ته بهرانی له عروه وه هیناویانه ده لیت: به عائیشه م وت من سهیری بارت ده که م سهرم سوپرده مینی، ده تبینم له شاره زاترینی که سانیت، وتم خیزانی پیغه مبهرم (ﷺ) و کچی ئه بوبه کر بی ههروایه، ده تبینم شاره زایت به میژوو و ره چه له ک و شیعر ی عهره ب، وتم چی پیگریه تی که باوکی گه وره زانای قوره یشه، به لام سه یرم کرد شاره زای پزیشکیت ئه مه یان له کوی؟ ئه ویش ده سستی گرتم و وتی ئه ی عوره یبه پیغه مبهرم (ﷺ) نازاره کانی زوریوون، پزیشکانی عهره ب و عه جه م هه وال و زانیاریان بو ده نارد منیش ئه وه فیرووم، له گیرانه وه ی ئه حمده ددا: منیش چاره سهرم بو ده کرد.^۴

^۱ - ته بهرانی به و ده قه به سه نه دی حه سن هیناویه تی وه ک هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۲) ده لیت.

^۲ - هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۳) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن،

^۳ - سه نه ده که ی حه سه نه، وه ک هه یسه می (ج ۹، ص ۲۴۲) باسی ده کات.

^۴ - ضعیف.

زانایانی خواناس و زانا خراپه کان

ئیین عهبدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۲۶) له عهبدوللای کورپی مهسعوده وه هیناویه تی به هاوه لانی وت کانگای زانست و چرای پینموونی و هاوده می مال و مؤمی شه و نویکاری دل و جل پینه کراوبن له ناسماندا ناسراو و نادیار به خه لکی دنیا دهن.

ئبو نه عیم له (الحلیة) دا (ص ۷۷) له عهلییه وه (ﷺ) به و واتایه هیناویه تی به لام له گیرانه وه که ی ئه مدا هاتوو: له زه ویدا باسی بکه.

له بری ئه وه ی بلیت نادیار به خه لکی دنیا دهن.

ئبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۵) له وه بی کورپی مهنبه وه هیناویه تی ده لیت: ئیین عه عباس (ﷺ) بیستی خه لکی له بهردهرگای به نی سه هم مشتومرین بوو- و ایزانم وتی له سهر قهدهر- ئه ویش ههستاو چوو بو لایان و گوچانه که ی دا به عیکرمه و دهستی له سهر ئه و دانا و ئه و دهسته که شی له سهر تاوس دانا، که گه یشته لایان پریان بو کرده وه و به خیر هاتنیان کرد، ئه ویش دانه نیش و پیی وتن شاره زاتریمتانه پیلین، ئه وانیش پریان وت، وتی ئایا نازانن خوا هندی به نده ی هه ن ترسی خوا بی دهنگی کردوون، به لام لال و کویر نین، هندی زانا و ره وان بیژو قسه زان و خانه دان و شاره زان به پوژانی خویان، هه ن به لام که بیری گه وره یی خوا ده که نه وه عه قلیان سهردانه وین و دلیان داشکاو زمانیان بیدهنگ ده بیت تا ئه وه ی بیانه ویت به هوش بینه وه به کاری پاک به ره و لای خوا ده چن خویان به که مته رخه م ده زانن به لام ژیره و به هینن، له گه ل سته مکاران و خراپه کاراندا چاکه نوین و دووره پهریزن، به لام هه ولی زیاده بو زیادکاری نادهن و به که میش پازی نابن بو، به کردار یارمه تی نادهن، هه رکات پریان بگهیت سه رقائی گرنگی دانن و ترسو بیم دایگرتوون و دله خورپییانه، ئینجا له لایان چوو و گه رایه وه بو کوره که ی خوی.

ئین عه ساگیر له مه سعووده وه هیئاویه تی ده لیت: ئەگەر زانایان زانست ساز بکەن و لای داروده سته ی دایبنین دەبنه گه وره پێشهنگی خه لکی سه رده می خویانن به لام زانستیان لای خه لکی دنیا داناوه تا شتی له دنیای ئەوان به ده ست بخەن، به وه لاواز ده کهون، من بیستم له پیغه مبه رتان (ﷺ) ده یفه رموو (من جعل الهموم هما واحد هم المعاد كفاه الله سائر الهموم، ومن شعيته الهموم احوال الدنيا لم يبال الله في أي اوديتها هلك) (هه رکهس خه م وه وه لکهانی بکات به یه ک بو پوژی دوا یی خوا ی گه وره زامنی هه موو خه م وه وه لکهانی دیکه ی بو ده کات، هه رکهس هه ول و خه مه کان سه باره ت به باری دنیا تیتری بکەن خوا ی گه وره باکی نیه ئەو که سه له چ دو لکی دنیا دا له ناو بجی).^۱

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۸۸) له سوفیانی کوپی عویه ی نه وه هیئاویه تی ده لیت: بیستمان ئین عه بباس وتی: ئەگەر هه لگرانی زانست به هه قی خو ی زانست وه ربگرن خوا ی گه وره فریشته کانی و پیاو چاکان خوشیان ده وین و لای خه لک شه رم و سامیان ده بی، به لام زانست بو دنیا به کار دینن به وه خوا رقی لی هه لگرتوون و لای خه لک سووک ده بن.

عه بدو ره زاق له ئین مه سعووده وه هیئاویه تی ده لیت: چۆنه کاتی ئاشووبی تووشتان بوو تیایدا گه وره په روهره بی و بکریته سوننه ت و ئەگەر پوژی گوپردرا بوتری ئەوه نا ره واییه؟ وتی ئەی ئەمه ده بیی؟ وتی کاتی ده ست پاک و جیمتمان تان که م و سه رکرده تان زۆرو فیه ناستان که م بن، شاره زایی بو جگه له ئاین بی و به کارو کرده وه ی پوژی دوا یی هه ولی به ده ست هیئانی دنیا بدن.^۲

۱ - حسن.

۲ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۴۳) دا وا ها تووه، ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۸۷) له ئین مه سعووده وه بهو شیوه هیئاویه تی.

۳ - صحیح.

لە گېرپانەۋەيەكدا دەپتە سۈنەتتىكى بىدەۋ خەللىكى لەسەرى دەچن، ئەگەر شىتلىكى لى بگۇپدرى دەوترى سۈنەت گۇپدرا، ئەۋەشى بۇ زىاد كىرەۋە فېقھناسانتان كەم و سەر كىرەكان زۆر بن و سەرقالى خەزن كىرەن بن.

ئىبن عەبدولبىر (ج ۱، ص ۱۸۷) لە ئەبو زەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دەزانن ئەم فەرمودانەى لە پىناۋ خوادا دەگىرىنەبەر كەسى فېرىيان نابى كە مەبەستى دىنيا بىت، يان وتى: تەنھا لەبەر دىنيا دەيەۋىن، ئەو كەسە نابىنى ھەرگىز بۇنى بەھەشت بىكات.

ھەرۋەھا لە (ج ۲، ص ۶) لە ئەبو مىعنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر بە كەعبى وت: زانايان دۋاى ئەۋەى زانستيان لەدلىاندا لەبەر كىرە لى تىگەيشتن ئەو زانستە بە چى دەفەۋتى؟ وتى تەماع و چوون بە دۋاى پىۋىستى و ۋىستەكاندا كە لاي خەل كەن.

عەبدۇرەزاق لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى باسى ھەندى فېتنەى ئاخىر زەمانى كىرە عومەرىش پىنى وت ئەمانە كەى دەبن ئەى عەلى؟ وتى: كاتى شارەزا بوون بۇ جگە لە ئايىن بى، زانست فېربوون بۇ كار پى كىرەن نەبى، بە كارى پۇژى دۋاى ھەۋلى بە دەستخستنى دىنيا بدرى.^۲

ئىبن عەبدولبىر لە (جامع بيان العلم ج ۲ ص ۱۹۴) لە عومەرۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋەى ترسم ھەيە لىتان بوونى دوۋكەسە، كەسى بە ھەلە تەئۋىلى قورئان بىكات، كەسى لەسەر دەسەلات پىكەبەرى براكەى بىكات.^۳

ئىبن سەعدو ئەبو يەعلا لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ۋەفدى بەسەرە ھاتن بۇ لاي عومەر لە نىۋانىاندا ئەحنەفى كۆپى قەيس ھەبوو كە ئەۋانى ناردەۋەو

۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۱، ص ۸۲) دا ھاتۇۋە، ئىبن عەبدولبىر (ج ۱، ص ۱۸۸) بەو واتايە ھىناۋىيەتى،

۲ - لە (الترغيب والترهيب ج ۱، ص ۸۲) دا ۋاھاتۇۋە.

۳ - ئىبن ئەبى شەيبە بەشى يەكەمى ھىناۋە ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا ھاتۇۋە.

ئەوی ماوہیەك لای خۆی ھێشتەو، دواتر وتی زانیت بۆچی تۆم ھێشتەو؟
پێغەمبەر (ﷺ) ھۆشیاری پێی داین لە ھەر دوو پوویەکی زمان زیرەك، من ترسام تۆ
لەوانە بیت و پشت بە خوا لەوانە نیت.^۱

بەیھەقی و ئین نەجار لە ئەبو عوسمانی نەھدیەو ھیناویەتی دەلیت: بیستم
عومەری کوپی خەتتاب لەسەر مینبەر دەیوت وریای دوو پووی زانا بن، وتیان
دوو پووی چۆن زانا دەبیت؟ وتی قسەێ حەق و کردەوێ خراب دەكات، جەعفەری
فریابی و ئەبو یەعلاو نەسرو ئین عەساكیر لە عومەرەو ھیناویانە دەلیت: ئیمە
دەمانوت ھەموو دوو پوویەکی زمان زیرەك ئەم ئوممەتە مألویران دەكات،
موسەددەو جەعفەری فریابی لە ئەبو عوسمانی نەھدیەو ھیناویانە دەلیت: بیستم
عومەری کوپی خەتتاب لەسەر مینبەر وتی: زیاترین كەسی كە ترسم لێی ھەبی
زیانی بۆ ئوممەت ھەبیت دوو پووی زانایە، وتیان ئەی ئەمیری باوەرداران دوو پووی
چۆن زانا دەبیت؟ وتی زمانی زاناو دل و کردەوێ نەزانە.^۲

ئین عەبدولبەر لە (جامع بیان العلم ج ۱، ص) لە حوزەیفەو (ﷺ) ھیناویەتی
دەلیت: وریای شوین و ھەلویستی ئاشووب بن، وتیان ئەبو عەبدوللأ شوین و
ھەلویستی ئاشووب چیە؟ وتی بەر دەرگای سەرکردەكان، كەستان ھەیە دەچیت بۆ
لای ئەمیرو درۆی بە راست دادەنێ و شتیکی پێی دەلیت (وہسف) كە تیایدا نیە، لە
ئین مەسعوودیشەو دەلیت: لەبەر دەرگای سولتانیەكاندا بێی ئاشووب ھەن وەك
داكوتانی و شتر، سویند بەوێ گیانمی بەدەستە ھەرچیەك لە دنیا یان بەدەست
بخەن ئەوانیش ئەوئەندە لە ئایینتان دەبن، یان وتی دوو بەرامبەری دەبن.

۱ - صحیح.

۲ - لە (کنز العمال ج، ص ۲۳۲) دا واهاتوو.

۳ - لە (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۳) دا واهاتوو.

(چوون و له بیر کردنی زانست)

حاکم (ج ۱، ص ۹۹) له عهوفی کوپی مالیکی ئەشجعهیه وه هیناویه تی پیغه مبهەر (ع.ع.ع.) پوژئی سهیری ئاسمانی کردو فهرمووی (هذا اوان يرفع العلم) (ئه وه کاتی که زانست هه لده گیرئ) که سئ له پشتیوانان که پیی دهوترا ئین لوبهید وتی ئەه پیغه مبهری خوا چوون زانست هه لده گیرئ له کاتی که له کتیبدا چه سپاوه و دلەکان و هریانگرتوو؟ پیغه مبهەر (ع.ع.ع.) فهرمووی (ان كنت لاحسبك من افقه اهل المدينة) (من توّم وا داده نا که له فیهنا سترینی خه لکی مه دینه بیت) پاشان باسی گومرایی جوله که وه مه سیحی کرد که له سهەر دهستیان چیان کرد به په یامی خوا (کتیبی خوا) ده لئیت: گهیشتم به شه دادی کوپی ئەوس و فهرمووده که ی عهوفی کوپی مالیکم پی و ت، وتی عهوف راست ده کات، ئایا یه که م به شی هه لگیرانی زانست پی بلیم؟ وتم به لئ، وتی خشوع و له خوا ترسی تا ئەوه ی که سیکی به خشوع نابینی^۱.

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۵۲) دا به و شیوه یه هیناویه تی و له گیرانه وه کهیدا هاتوو که سئ له پشتیوانان پیی دهوترا زیادی کوپی لوبهید پیی وت: ئەه پیغه مبهری خوا زانستمان له نیودا هه لده گیرئ له کاتی که قورئانمان له نیودایه و ژن و مندالمان فیڕ کردوون، له گیرانه وه یه کهیدا هاتوو پاشان شه داد وتی فهرمووی: (ئایا ده زانیت هه لگیرانی زانست چیه؟) وتم نازانم، فهرمووی (ذهاب اوعینة، هل تدری ای العلم يرفع) (نه مانی

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لئیت: ئەم فهرمووده یه سه حیه و بوخاری و موسلیم به هه موو گیره ره وه کانیه وه به به لگه ی ده گرن، زه هه بی وا ده لئیت، به زارو ته به رانی له عهوفه وه به و شیوه هیناویانه، وه که له (مجمع الزوائد ج ۱، ص ۲۰۰) دا واهاتوو.

وهرگره کانی و تیگه یشتووه کانی، ئایا ده زانیت چی زانست هه لده گیری؟ وتم نازانم، فهرمووی خشوع تا ئه وهی به خشوعی نابینی،^۱ حاکم له ئه بو دهرداو ئین لیدی ئه نساری و ته به رانیش له سه وافی کوپی عسال و وه حشی کوپی حه ربه وه هی ناویه تی، وه ک له (المجمع) دا به و واتایه هاتووه، له گیرانه وهیه کی ئه بو دهرداو ئه وه ته ورات و ئینجیل لای جوله که و مه سیح ن چ سو دیکی هیه بۆیان، له گیرانه وهی وه حشیدا: سه ری پی به رز ناکه نه وه، له گیرانه وهی ئین لیدا: له گه ئیدا سوو دمه ند به هیچ نابن.

ته به رانی له عه بدوللای کوپی مه سه ووده وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لیت: ئیسلام چۆن که م ده کات؟ وتیان وه ک رهنگی جل، وه ک چه وری ئاژهل، وه ک که می درهم له بهر زۆر شار دنه وهی، ئه وه وایه و گه وره تر له وهیش مه رگ یان چوونی زانایانه، (هه یسه می ج ۱ ص ۲۰۲) ده لیت که سه کانی جیمتمانن، ته به رانی له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هی ناویه تی ده لیت: ته رمی زهیدی کوپی ثابتم بینی (له وئ بووم) کاتی خرایه ناو گوڤه کهی ئین عه بباس وتی: ئه ی ئه وانه: هه رکه س هه ز ده کات بزانی چوونی زانست چۆنه ئه و چوونی زانست ئا وایه، ئه ری به خوا ئه مپو زانستیکی زۆر چووه.^۲

ئین سه ع (ج ۴، ص ۱۷۷) له عه ماری کوپی ئه بو عه ماره وه هی ناویه تی ده لیت کاتی زهیدی کوپی ثابت مرد له سایه ی کو شکدا لای ئین عه بباس

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱، ص ۲۰۲) ده لیت: له سه نه ده که دا عه لی کوپی زهیدی کوپی جدعان هیه که

دانیشتین، وتی نه مانی زانست ئاوايه، به راستی ئه مپو زانستیکی زور خرایه ژیر خاک، ههروه ها له ئین عه ببا سه وه ده لیت: به و جو ره زانست نامینی ئامازهی به گو په که کرد، که سی که شتی ده زانی و که سی تر نایزانی ئه و که سه ده مریت، به و ه ش چی لایه له که لیدا ده چیت و نامینی.

ئه حمده له فهرمووده یه کی له عه ماره وه هیناویه تی ده لیت: ده زانن چوون و نه مانی زانست چیه؟ نه مانی زانایه له زه ویدا.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۳۱) له ئیینه مه سه ووده وه هیناویه تی ده لیت: من واده زانم که س زانستی بیر ده چی بۆ هه لیه که فی ری بو وه بی کات.^۲

^۱ - له (المجمع ج ۱، ص ۲۰۲) دا واهاتوه.

^۲ - ته به رانی هیناویه تی و که سه کانی جی متمانه ن به لام قاسم فهرمووده ی له با پیری نه بیستوه، وه که (هه یسه می ج ۱، ص ۱۹۹) و مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۱، ص ۹۲) هیناویانه، ئین ئه بی شه یبه ش ده لیت عه بدوللا وتی به لا و ئافاتی زانست له بیر چوونه وه یه، له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۱۰۸) دا واهاتوه.

گہ یاندنی زانست با کاریشی پینہ کاتو

پہ ناگرتن له زانستی بی سوود

بہیہ قی و ئین عہ ساگیر له جابری کوپی عہ بدوللاوہ هیئاویانه دهلیت:
حوزه یفه پی و تین: ئیمه ئەم زانسته مان هه لگرت و دهیگه یه نین به ئیوه ئەگەر
چی کاریشی پینہ کەین.^۱

حاکم (ج ۱، ص ۱۰۴) له ئەبو هورهریره وه هیئاویه تی دهلیت: پیغه مبه ر (ﷺ)
نزای ده کردو ده یفه رموو (اللهم انی أعوذ بک من الأربع: من علم لا ینفع و قلب
لا یخشع و نفس لا تشبع و دعا لا یمسح) (خوایه په نا ده گرم به تو له چوار شت:
له زانستیکی بی سوود و دلی خشوعی نه بی و دهروونی تیر نه بی و نزایه ک
نه بیستریت)^۲.

^۱ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۲۴) دا واهاتووہ.

^۲ - صحیح.

^۳ - حاکم دهلیت ئەم فەرمووده سه حیه و بوخاری و موسلیم نه یان هیئاوہ، زه مه بی دهلیت
سه حیه، به و جوژه ش له فەرمووده ی ئەنە سدا هیئاویه تی و له سەر مەرگی موسلیم به
سه حیحی داناوہ.

(به‌شی سینزه ههم)

(حهزو هاندانی پیغه مبهرا (ﷺ) و هاوه لآن بو
یادی خوا چۆن بووه و چۆن به‌یانی و ئیواره و
شهوو روژو له سه‌فهرو دانیشتندا له‌سه‌ری
به‌رده‌وام بوون؟ چۆن خه‌لکیان هاندهدا؟
زیکرو یادیان چۆن بوو؟)

(هزو هاندانی پیغہ مبهەر (ﷺ) له یادو زیکری خوادا)

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۸۲) له ئەوبانەوہ (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: له گەل پیغہ مبهەر (ﷺ) له رپیە کدا بووین و ئیمەش له گەلی بووین که کۆچەرەن و تیان: ئەگەر بمانزانیایه چ سامانی باشه کاتی خوا ئایەتی له سەر زیرو زیو دابەزاندووہ؟ عومەر وتی ئەگەر دەتانەوێت لای پیغہ مبهەر (ﷺ) ئەو پرسیارەتان بۆ دیکەم، و تیان بەلی، ئەویش چوو بۆ لای پیغہ مبهەر (ﷺ) منیش سواری و شترەیکەم بووم و کەوتمە شوینی، وتی پیغہ مبهەری خوا کۆچەرەن کاتی بیستیان خوا چی له سەر زیرو زیو دابەزاندووہ و تیان خۆزگە دەمانزانی چ سامانی باشتەرە کاتی خوا ئەمە ی له سەر زیرو زیو دابەزاندووہ، فەرمووی (لیتخذ احدکم لسانا ذکرا وقلبا شاکرا و زوجة مؤمنة تعین احدکم علی ایمانة) (با هەر کامتان زمانیکی به زیکرو دلیکی سوپاسگوزارو هاوسەرێکی باوەردار بگرتە خو که یارمەتی ئیمانتان بدات). له گیرانەوہ یەکی دیکەدا (و زوجة تعینه علی الاخرة) (هاوسەری بۆ پۆژی دوا یی یارمەتی بدات) ئەحمەد و ترمزی به حەسەن و ئیبن ماجە له ئەوبانەوہ بەو واتایە هیناویانە، عەبدوهرەزاق له عەلیەوہ (ﷺ) سەبارەت بە ئایەتی ﴿وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ هیناویەتی پیغہ مبهەر (ﷺ) فەرمووی (تبا للذهب تبا للفضة) (دەست شکاوی بۆ زیو، دەست شکاوی بۆ زیو) سی جار فەرمووی، ئەمە لای هاوہ لان سەخت بوو و تیان ئە ی چ سامانی بگرتە خو؟ فەرموودە که بەو شیوہی پییشوو به کورتی دینی^۱ ۲.

موسلیم له ئەبوهورەیرەوہ هیناویەتی دەلیت: پیغہ مبهەر (ﷺ) له رپیگە ی مەککەدا دەچوو که دای بەسەر شاخی کدا پیی دەوترا جەمدان، فەرمووی (سیروا، هذا جمدان

۱ - صحیح.

۲ - وهك له (تەفسیری ئیبن کەثیر ج ۲، ص ۳۵۱) دا واهاتووہ.

سبق المفردون) (پرؤن، نه وه جه مدانه، تاكه كان پيشكه وتن) وتيان نهی پيغه مبهري
خوا تاكه كان كامانه؟ فهرمووی (نه وانهی زور يادی خوا دهكهن)

ترمزی هیناويه تی وتیان نهی پيغه مبهري تاكه كان كين؟ فهرمووی (خو وگرتووان به
يادی خوا، يادو زیکر قورسيه کانيان له سهر شان لاده بات و له پوژي دواييدا به بار
سووی دين) (المستهترون بذكر الله، يضع الذكر عنهم ائفالهم فيأتون الله يوم القيامة
خفافا).^۱

ته به رانی له مو عادی کورې جه به له وه هیناويه تی ده لیت: ئیمه له گهل
پيغه مبهري (ع) ده چوین که پيغه مبهري (ع) فهرمووی پيشكه وتن کوان؟ وتیان
خه لکی چوون و هندی دوا که وتن، فهرمووی (این السابقون الذين يستهترون
بذكر الله؟ من احب ان يرتع في رياض الجنة فليكثر ذكر الله) (کوان نهو پيشكه وتن وانهی
خو وگرتوون به يادی خوا، هر که س حهز ده کات له باخچه کانی به هه شتدا بیت و
بچی با زور يادی خوا بکات).^{۲، ۳}

ترمزی له نه بو سه عیدی خودريه وه هیناويه تی پيغه مبهري (ع) پرسياری ليکرا
چ به نده يک لای خوا له پوژي دواييدا پلهی به رزتره؟ فهرمووی (نه وانهی زور يادی
خوا دهكهن) وتم نهی پيغه مبهري خوا ته نانهت له وانهی له پيی خوادا غزا دهكهن؟
فهرمووی (نه گهر به شمشيره کهی له نیو بیباوه پان و هاو لډانه راندا بجهنگی تا
شمشيره کهی ده شکیت و گه وزاوی خوین بی به دلدنیا يیه وه نه وانهی زور زیکری خوا

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۵۹) دا واهاتوه، ته به رانی له نه بو دهر دانه وه به دهقی
ترمزی هیناويه تی وه که (المجمع ج ۱۰، ص ۷۵) دا هاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۵) ده لیت: له سه نه ده که دا موسای کورې عوبه یده هه یه که لاوازه.

ده کهن له و پله یان بهر زتره) (لو ضرب بسیفة فی الکفار والمشرکین حتی ینکسر ویختصنّب دما لکان الذاکرون الله کثیرا افضل منه درجۃ) ۱. ۲

ته بهرانی له دوو موعجه می (الصغیر والوسیط) دا له جابره وه هی ناویه تی که پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (ئاده میزاد هیچ کاری ناکات له زیکی خوا کردن زیاتر بزگار که ربیت بوی) و ترا ته نانه ت جیهادی پی خوایش؟ فهرمووی (ته نانه ت جیهادی پی خوایش مه گهر ئه وه بی شمشیره که ی بجه نکی وه شینی تا ده پچری ده شک) ۲. ۴

ئه حمده له موعازی کوپی ئه نه س له پیغه مبه ره وه (ﷺ) هی ناویه تی که سی پرسپاری لی کردو وتی چ جیهادی پاداشتی گهره تره؟ فهرمووی (اکثرهم الله تبارک وتعالی ذکر) (ئه وه یان زیاتر زیکی خوا ده کات) وتی ئه ی کام پیاو چا کانه پاداشتیان گهره تره؟ فهرمووی (ئه وه یان زیاتر زیکی خوا ی گهره ده کات) پاشان باسی نویژو زه کات و چه ج و فیری کرد له هه موویاندا پیغه مبه (ﷺ) هه مان شتی ده فهرموو، ئه بویه کر به عومهری وت ئه ی ئه بو چه فس زیکر کاران هه موو خیریکیان برد، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (به لی) ۵. ۶

۱ - ضعیف.

۲ - ترمزی ده لیت فهرمووده که غریبه، به یهقی به کورتی هی ناویه تی، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۵۶) دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - مونزیری (ج ۳، ص ۵۶) و (هیسسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت که سه کانی هه ردوکیان سه حیحن، ته بهرانی له موعازی کوپی جه به له وه به هه مان شیوه هی ناویه تی، وه له (المجمع ج ۱۰، ص ۷۳) دا هاتوه.

۵ - ضعیف.

۶ - (هیسسه می ج ۱۰، ص ۷۴) ده لیت ئه حمده و ته بهرانی هی ناویانه به لام وتی پرسپاری لی کرد کام مواجهیده گهره ترین پله ی هیه؟ له سه نه ده که دا زیاد ی کوپی فائید هیه که لاوازه و جی متمانه شه، ئین له یعه ش وایه، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

ترمزي له عہدوللای کورې بسرہ وہ هیټاویہ تی کہ سی و تی ئہ ی پیغہ مہری
خوا شہریعہ تی ئیسلام زورہ، شتیکم پی بلی تا پیوہستی بم، فہرمووی (بہردہوام
زمانت بہ یادی خوا پاراو بیټ) (لا یزال لسانک طبا من ذکراللہ)^{۱، ۲}.
تہہرانی له مالیکی کورې یہ خامرہ وہ هیټاویہ تی موعاذی کورې جہ بہل پیی
وتن کوټا قسہ کہ دواۍ ئہ وہ پیغہ مہری خوام بہ جی ہیشت ئہ وہ بوو وتم کام کار
لای خوا خوشہ ویستترہ؟ فہرمووی (ان تموت ولسانک ربط من ذکراللہ) (بمریت و
زمانت بہ یادی خوا پاراو بیټ)^{۳، ۴}.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزي دہلټ فہرموودہ کہ حہسہ نی غریبہ، حاکم هیټاویہ تی دہلټ سہنہ دہکە ی صہحیحہ
و ئین ماجہ و ئین حہبانیش لہ صہحیحہ کیدا هیټاویانہ، وک لہ (الترغیب والترہیب ج ۳،
ص ۵۴) دا ہاتوودہ.

۳ - صحیح.

۴ - (ہیسمی ج ۱۰، ص ۷۴) دہلټ تہہرانی بہ چہند سہنہ دیک ہیټاویہ تی، لہ و پیگہ دا خالیدی
کورې یہ زیدی کورې عہدوہرہ حمانی کورې ئہ بو مالیک ہیہ و کوټہ لیک بہ لاوازی دہزانن، ئہ بو
زہرعہ ی دیمہ شقی و جگہ لہ ویش بہ جی متمانہ ی دہزانن، کہ سہکانی دیکہ جی متمانہ ن، بہ زار
لہ پیگہ ی دیکہ وہ هیټاویہ تی بہ لام تیایدا و توویہ تی چاکترین کارم پی بلی ئہ وہ ی زیاتر لہ خوا
نزیکم دہکاتہ وہ، سہنہ دہکە ی حہسہنہ تہ و او، ئین ئہ بی دنیا و ئین حہبان لہ صہحیحہ کیدا
ہیټاویانہ وک لہ (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۵۵) دا ہاتوودہ، ئین نہ جاریش ہیټاویہ تی وک
لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا ہاتوودہ.

(هاندان و ويستى هاوه لآن بو يادو زىكرى خوا)

ئىبن ئەبى دنيا له عومره وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: خو تان به یادو باسی خه لک سه رقال مه کهن چونکه به لایه، یادى خوا بکهن، ههروه ها نه حمه دیش له (الزهد وهناد) له عومره وه هیناویه تی ده لیت: یادى خوا بکهن چونکه شیفايه، خو دوور بگرن له یادى خه لک چونکه دهرده.^۱

ئىبن موبارک له (الزهد) له عوسمانه وه هیناویه تی ده لیت نه گهر ده لکه انمان پاک بن له یادى خوا سواو بیزار نابن.^۲

به یهه قى له ئىبن مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت زور یادى خوا بکهن و ده توانى هاوده مى کهس نه کهیت جگه له وهى بو يادو زىكرى خوا یارمه تیت ده دات.^۳

نه حمه له حه بیبى کوپى عوبه یده وه هیناویه تی کهسى هات بو لای نه بو دهرداو پیى وت: وه سیه تم بو بکه نه ویش پیى وت له خو شیدا یادى خوا بکه له ته نگانه دا بیرت ده کات، نه گهر شتیکی دنیات هاته ری بزانه به ره و کوئ ده چییت.^۴

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۹) له نه بو دهردا نه وه هیناویه تی ده لیت ئایا چاکترین و خو شه ویستترین کارتان لای خواو گه شه و نه شو نما ترینى له په له تاندا پی بلیم؟ چاکتره له وهى غه زای دژ به دوژمنتان بکهن و بدن له ملتان و بدن له ملیان، چاکتره له وهى دره هم و دینار ببه خشن، وتیان نه بو دهردا نه وه چیه؟ وتی یادى خوا، یادى خوا گه وره تره.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۹) له نه بو دهردا نه وه هیناویه تی نه وهى زمانیان به یادى خوا پاراوه ده چنه به هه شت و پیده کهنن.

۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا واهاتووه.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸) دا واهاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا واهاتووه.

۴ - له (صفة الصفوة ج ۱، ص ۲۵۸) دا واهاتووه.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۵) لە موعاۋى كۆرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت مەۋقە ھېچ كاری ناكات ھىندەى يادى خوا پزگارى بكات لە سزای خوا، وتیان ئەى ئەبو عەبدۇررەھمان تەنانت جىھادى پى خواش؟ وتى ئەۋە مەگەر ئەۋەى بە شمشىرەكەى بىجەنگى دەشكى چونكە خوا لە قورئاندا دەفەر مویت (و لذكر الله اكبر).

ئىبن ئەبى شەبىيە لە عەبدۇللەى كۆرى عەمرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: يادى خوا بە بەيانى و ئىۋارە چاكتەرە لە شمشىر شكاندن لە پى خوا بە خشىنى سامانى زور.

(ھەزى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ زىكرى خوا)

ئەبو يەعلا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) فەر مەۋى (ئەگەر لەگەل خەلىكى دابنىشم لە دۋى نوپىرى بەيانى يادى خوا بىكەن تا خور ھەلدى لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى چۈر لە پۆلەكانى ئىسماعىل ئازاد بىكەم و لە برى بوۋنى ھەر كەسىكىيان دۈنەزە ھەزار بىت، ئەگەر لەگەل خەلى دابنىشم لە دۋى نوپىرى عەسر يادى خوا بىكەن تا خورئۈۋا دەبىت لام خۆشەۋىستىرە لەۋەى چۈر لە پۆلەكانى ئىسماعىل ئازاد بىكەم كە لە برى بوۋنى (دە) ھەركاميان دۈنەزە ھەزار بىت) ۲، ۱.

ئەھمەدو ئەبو يەعلا لە ئەنەسەۋە (ﷺ) بە مەرفوعى ھىناۋىيانە دەلىت: ھەركەس نوپىرى عەسر بكات دۈاتەر دابنىشىت و بە لای خىردا بچى تا شەۋ دىت باشترە لەۋەى ھەشت لە پۆلەكانى ئىسماعىل ئازاد بكات، لە گىرپانەۋەيەكى ئەبو يەعلادا

۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە

۲ - ضعيف.

۳ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۰۵) دەلىت لە سەنەدەكەدا موختەسەب ئەبو عائىد ھەيە كە ئىبن ھەبان بە جى متمانو جگە لەۋ بە لاۋازى دەزانن،

دهلیت: ئەگەر لە گەڵ خەلکی دابنیشم کە لە بەرەبەیان تا هەڵهاتنی خۆر یادی خوا بکەن لام خۆشەویستتەر لەوێ خۆری بەروودا هەلیدی (دنیا).^۱

تەبەرانى لە (المعجم الكبير والمعجم الوسيط) دا بە چەند سەنەدییکی لاواز لە سەهلی کۆری ساعیدیەوه (عليه السلام) هیناویەتی پیغمبەر (عليه السلام) دەفرمویت (لأن اشهد الصبح ثم اجلس فأذكر الله عز وجل حتى تطلع الشمس احب الى من ان احمل على جياذ الخيل في سبيل الله حتى تطلع الشمس) (ئەگەر ئامادەى نوێژى بەیانى بمر دواتر دابنیشم یادی خوا بکەم تا خۆر هەلیدی لام خۆشەویستتەر لەوێ لەسەر پشتی ئەسپ لە پێی خوادا لیبنەوم تا خۆر هەلیدی).^۲

بەزار لە عەبباسی کۆری عەبدولموتەلیبەوه هیناویەتی پیغمبەر (عليه السلام) فەرمووی (ئەگەر لە نوێژى بەیانیهوه دابنیشم تا خۆر هەلیدی لام خۆشەویستتەر لەوێ چوار کەس لە پۆلەکانی ئیسماعیل ئازاد بکەم) (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۱۰۶) دهلیت بەزارو تەبەرانى هیناویانە بەلام تەبەرانى وای هیناوه: ئەگەر نوێژى بەیانى بکەم و تا خۆر هەلیدی یادی خوا بکەم لام خۆشەویستتەر لەسەر ئەسپ لە پێی خوادا تا خۆر هەلیدی، لە سەنەدی هەردووکیاندا موحمەدی کۆری ئەبو حەمید هەیه کە لاوازه، تەواو. موسلیم و ترمزی لە ئەبو هورەیره (عليه السلام) هیناویانە دهلیت پیغمبەر (عليه السلام) فەرمووی (ئەگەر بلیم سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر) لام خۆشەویستتەر لەوێ خۆری لەسەر هەلیدی (دنیا)).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۱۰۵) دهلیت: ئەبو یەعلا لە گێڕانەوهیه کدا یەزیدی رقاشی هیناوه کە زۆرینهی بە لاوازی دەزانن و جی متمانه شه، لە گێڕانەوه کە ی ئەحمەددا یەزیدی رقاشی نهاتوو.

۳ - ضعیف.

۴ - (له مجمع الزوائد ج ۱۰، ص ۱۰۵) دا واهاتوو.

۵ - (له الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۸۴) دا واهاتوو.

ئه حمهد له ئه بو ئوما مه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئه گهر دابنیشم یادی خواو الله اکبر و سوپاس و همدی خواو ولا اله الا الله بکه م تا خور هه لدی لام خوشه ویستتره له وهی دوو گهردن له پۆله کانی ئیسماعیل ئازاد بکه م، له دوا ی عه سریش تا خورئاوا ده بیئت الله اکبر و لا اله الا الله و سبحان الله بکه م لام خوشه ویستتره له وهی چوار گهردن له پۆله کانی ئیسماعیل ئازاد بکه م، ئه گهر له نوێژی عه سره وه تا ئاوابوونی خور یادی خوا بکه م لام خوشه ویستتره له وهی ئه وهنده و ئه وهنده له پۆله کانی ئیسماعیل ئازاد بکه م)^۱.

(حه زی هاوه لآن (ﷺ) بۆ زیکر)

ته به رانی له عه بدوللای کوپی مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: ئه گهر پوژی تا شه و یادی خوا بکه م لام خوشه ویستتره له وهی جله وی ئه سپ پوژی تا ئیواره بگرم.^۲

ته به رانی له (المعجم الكبير) له ئه بو عوبه یده ی کوپی عه بدوللای کوپی مه سعووده وه هیناویه تی ده لیت: بۆ عه بدوللای کوپی مه سعوود سه خت بوو به بی یادی خوا قسه بکات.^۴

^۱ - حسن.

^۲ - (هه یسه می ج ۱، ص ۱۰۴) ده لیت ئه حمهد هه مووی و ته به رانی به شیوه ی گێرانه وهی دووهم هیناویانه و سه نه ده کانی شی حه سه نن، ته واو.

^۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۵) ده لیت ته به رانی له ریگه ی قاسم له ئیبن مه سعوودی باوکیه وه هیناویه تی و فه رموده ی ئی نه بیستوه.

^۴ - (هه یسه می ج ۲، ص ۲۱۹) ده لیت: ئه بو عوبه یده فه رموده ی له باوکیه وه نه بیستوه و که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن له گێرانه وه یه کیدا له سه ری سه خت بوو پاش هه لئاتنی به ره به یان قسه بکات تا نوێژی به یانی بکات، ته واو.

له عه تائيشه وه هیناویه تی ده لیت: ئین مه سعوود چوو بۆ لای خه لکانی دواى به ره به یان قسه یان ده کرد ریگری قسه کردنی لی کردن و وتی ئیوه بۆ نویژ هاتوون یان نویژ بکه ن یان بیده نگ بن.^۱

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۹) له ئهبو ده ردائه وه هیناویه تی ده لیت: ئه گهر سه د جار الله اکبر بکه م لام خو شه ویستره له وه ی سه د دینار ببه خشم.

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۵) له مو عاذی کوپی حبه له وه هیناویه تی ده لیت: ئه گهر له به یانیه وه تا شه و قسه بکه م لام خو شه ویستره له وه ی له سه ر ئه سپ له پیی خوا دا لی بنه وم له به یانیه وه تا شه و.

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۵۹) له ئه نه سی کوپی مالیکه وه ﷺ هیناویه تی ده لیت: له گه ل ئهبو مو وسا له ریگه دا بووین که بیستی خه لک قسه ده که ن، قسه کاریکی بیست وتی ئه ی ئه نه س ئه مه چیه؟ با برۆین یادی په ره ردگار مان بکه یین، چونکه ئه وانه هه رکامیان خه ریکه به زمانی پیست بدریت، فه رمووده که دینیت وه ک له باسی ئیمان به پۆژی دوا ییدا هاتووه.

ته به رانی له مو عاذی کوپی عه بدوللای کوپی رافیه وه هیناویه تی ده لیت: له کوپی کدا بووم عه بدوللای کوپی عومه ر ﷺ و عه بدوللای کوپی جه عفه ر ﷺ و عه بدوللای کوپی ئهبو عومه یره (ﷺ) له وی بوون، ئین ئه بی عومه یره وتی: له مو عازی کوپی جه به لم ﷺ بیست ده یوت پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (دوو وشه یه کیکیان تا لای عه رشه کو تایی بۆ نیه، ئه وی دیکه یش نیوانی ئاسمان و زه وی پر ده کات، لا اله الا الله والله اکبر) ئین عومه ر به ئین ئهبو عومه یره ی وت تۆ ئه وه ت

^۱ - هه یسه می ج ۲، ص ۲۱۹) ده لیت: عه تا فه رمووده ی له ئین مه سعووده وه نه بیستووه و که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن.

لی بیست؟ وتی به لی، ئین عومهر (ﷺ) گریا تا ریشی به فرمیسکی ته پوو، وتی نه وانه دوو وشه خۆشمانده وین وابهسته یان بوین.^۲

ئین سه عد (ج ۷، ص ۲۲) له جه ریره وه هیناویه تی ده لیت: نه نه سی کوری مالیک ئیحرامی به ست لای خاوه ن په چه له کی، هه رچی ده وت یادی خوا ی ده کرد تا ته واو بوو، ده لیت پی وت برازا گیان ئیحرام به ستن به و شیوه ده بیت.

(کۆری یادی خوا ی گه وه)

ئه حمه دو ئه بو یه علاو ئین حه بان له سه حیه که یداو به یه قی و جگه له وانیش له ئه بو سه عیدی خودیره وه هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (يقول الله عز وجل يوم القيامة سيعلم اهل الجمع من اهل الكرم) (خوا ی گه وه له پوژی دوا ییدا ده فهرمویت دواتر خه لکی کو بو وه ده زانن داروده سته ی ریز کامانه ن) وترا نه ی پیغه مبه ری خوا ده سته ی ریز کامانه ن؟ فهرمووی (ده سته ی کۆره کانی زیکر)^۳.
ئین زه نجه ویه و ترمزی له عومهر وه (ﷺ) هیناویانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده سته یه کی به ره و نه جد ناردو له وی ده سته و تیکی زوریان ده ست که وت و خیرا هاتنه وه، یه کی له وانه ی نه چوو بوو وتی هیچ ده سته یه کمان نه دیوه هینه خیراو پر ده سته وت بیته وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (ئایا خه لکی کتان پی بلیم که

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۹۴) دا ده لیت گپه ره وه کانی تا لای مو عادی کوری عه بدولل جی متمانه ن جگه له ئین لوه یعه و ئین لوه یعه فهرمووده ی حه سه نه و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن.

۳ - ضعیف.

۴ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۳) دا هاتوه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۶) ده لیت ئه حمه د به دوو سه نه د هیناویه تی و سه نه دیکیان حه سه نه و ئه بو یه علایش وا هیناویه تی.

دهسته وتيان باشترو گه پانه وه يان خير اتره؟ خه لکي ٿا مادي نوڙي به ياني بوون دواتر له ڪڙه ڪانياندا دانيشتون يادي خويان ڪردووه تا خور هه ٿاتووه، ٺهوانه خير اتر ده گه پنه وهو ده سته وتيان باشترو) له ده ڪيڪدا (خه لکاني نوڙي به ياني ده ڪن پاشان له ڪڙه ڪانياندا داده نيشن يادي خوا ده ڪن تا خور هه ٿديت پاشان دوو پڪات نوڙ ده ڪن و دواتر ده گه پنه وهو بو لاي مال و مناليان، ٺهوانه له گه پانه وه (تاودان) خير اتر ده سته وتيان له وان باشترو) ^۱.

ته به راني له عه بدو پر حمانی ڪڙي سهلي ڪڙي هه نيفه وه هيٺاويه تي ده ٿيت: پيغه مبهري (ﷺ) له ماليڪدا بوو ڪه ٺهه ٿا به ته ي بو دابه زي (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي...) ٺهويش هاته دهر بيني خه لکي يادي خوا ده ڪن، هه يانه قز بلاو پيست وشڪو خاوهن يه ڪ جله ڪاتي ٺهواني بيني له گه ٿيان دانيشت و فهرمووي (الحمد لله الذي جعل في امتي من امرني ان اصبر نفسي معهم) (سوپاس بو خوا ڪه ڪه سان ڪي له ٺوممه تمدا داناهه ڪه فهرماني پيڪردم دهر وونم له گه ٺهواندا خوراگر راگرم) ^۲.

ته به راني له (المعجم الصغير) له ٺيبن عه بباسه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ٿيت: پيغه مبهري (ﷺ) داي به لاي عه بدو ٿلاي ڪڙي ره واحه داو باسي هاوه لاني ده ڪرد، پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووي (اما انكم الملاء الذين امرني الله ان اصبر نفسي معكم) (ٺيوه

^۱ - ضعيف.

^۲ - ترمزي ده ٿيت فهرمووده ڪه غريبه و تنها لهم پرووه به دي ده ڪين له سه نه ده ڪدا حه مادي ڪڙي ٺهيو حه ميد هه يه ڪه لاوازه، له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۸) دا واهاتووه، به زار له ٺهيو هوريره وه به واتي هه هيٺاويه تي، له گي پانه وه ڪيدا هاتووه: ٺهيو به ڪر وتي ٺهه پيغه مبهري خوا بهو جو ره هاتووه، (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۰۷) ده ٿيت: له سه نه ده ڪدا حه ميد ي مه ولاي ٺيبن عه لقه هه يه ڪه لاوازه.

^۳ - صحيح.

^۴ - له (ته فسيري ٺيبن ڪه ٿير ج ۳، ص ۸۱) دا واهاتووه.

ئەو دەستەن کە خوا فەرمانی پێکردم لەگەڵتان خۆ پاگرم) پاشان ئەم ئایەتە ی خۆیند (واصبر نفسك مع الذين يدعون ربهم بالغداة والعشي) (تاکان امر فرطاً) کاتی ژمارەتان دادەنیششت فریشتەکانیش لەگەڵیان دادەنیشن، ئەگەر سوبحانە لای بکەن ئەوانیش دەیکەن، ئەگەر الحمد لله یان الله اکبر بکەن ئەوانیش دەیکەن، پاشان بەرز دەبنەووە بۆ لای پەروەردگاری خۆیشی لەوان زاناترە دەلێن: پەروەردگارا بەندەکانت سوبحانە لایان کرد ئیمەیش کردمان، الله اکبر الحمد لله یان کرد ئیمەیش کردمان، پەروەردگاران دەفەرموین: ئەو فریشتەکانم ئیوە بە شایەت دەگرم لێیان خۆش بووم، ئەوانیش دەلێن لە نیویاندا فلان و فلان تاوانکار هەن، خوا دەفەرموین ئەوانە خەڵکیکن دانیشتوویان لێیان سەرکەش و شەقی ناییت.^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیه ج ۱، ص ۳۴۲) لە ثابتی بەنانیووە هیناویەتی دەلێت: سەلمان (رضی اللہ عنہ) لە گەڵ دەستەیکدا بوو کە یادی خویان دەکرد، پێغەمبەر (ﷺ) دای بە لایداو ئەوانیش وەستان، فەرمووی (چیتان دەوت؟) وتمان ئەو پێغەمبەری خوا یادی خوامان دەکرد، فەرمووی (بێن، چونکە من پەرحەمەم بینی دادەبەزی بەسەرتاندا بۆیە حەزم کرد لەگەڵتاندا بەشدار بم) پاشان فەرمووی (سوپاس بۆ خوا کە لە ئومەتەتە کەدا کەسی وای داناو کە فەرمانی پێکردووم لەگەڵیاندا خۆم پابگرم).

ئێین ئەبی دنیاو ئەبو یەعلاو بەزارو تەبەرانی و حاکم، بە صەحیحی داناو، و بەیەقی لە جابرەو (رضی اللہ عنہ) هیناویەتی دەلێت: پێغەمبەر (ﷺ) هات بۆ لامان و فەرمووی (یا ایها الناس تن الله سرايا من الملائكة تل وتقف علی مجالس الذکر فی الأرض فارتعوا فی ریاض الجنة) وتیان ئەو باخچەکانی بەهەشت لە کوین؟ فەرمووی (مجالس الذکر، فاغدوا أروحوها فی ذکر الله وذكروا انفسکم من کان یحب

^۱ - (هەیسەمی ج ۱، ص ۷۶) دەلێت لە سەنەدە کەدا موحەممەدی کۆری حمادی کووفی هەیه کە لاوازه

ان يعلم منزلته عندالله فليُنظر كيف منزلة الله عنده؟ فأن الله ينزل العبد منه حيث انزل من نفسه(کۆرهکانی زیکر، دهی بهیانی یان ئیواره له یادی خوادا بن و دهروونتان به بیرى سهراقال بکهن، هه رکهس حهز دهکات بزانی پلهو پایهی لای خوا چهنده با سهیر بکات پلهو پایهی خوا لای ئه و چۆنه؟ چونکه خوای گه وره به پیی دانای پلهو پایه له دهروونی بهندهدا پلهو پایهی بهنده لای خوای دادهنی)^{۱. ۲}

ته به رانی له (المعجم الصغير) له جابری کوپی سه مره وه هی ناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که نو یژی به یانی ده کرد داد نه یشت یادی خوای ده کرد تا خۆر هه لدهات، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۷) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن، جگه له دهقی (یادی خوای ده کرد) هوی دیکه ی له فهرموده ی سه حیحدا هاتوه.

ئه حمه دو ته به رانی له عه بدوللای کوپی عه مره وه هی ناویه تی ده لیت وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ده سته که وتی کوپی زیکر چیه؟ فهرمووی (به هه شت)^{۳. ۴} ئیبن عه ساکیر له ئیبن مه سه ووده وه هی ناویه تی ده لی کوپی زیکر بوژینه ره وه ی زانسته و خشوع به ده کان ده به خشییت.^۵

۱ - ضعیف.

۲ - مونزیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۵) ده لیت: له سه نه ده کانیاندا عومه ری مه ولای عه فره هه یه که قسه له سه ر کردنی دینیت، که سه کانی دیکه جی متمانه و ناسراوو جی به لگه ن و فهرموده که ش حه سه نه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۷) ده لیت: له سه نه ده که دا عومه ری کوپی عه بدوللای عه فره هه یه که چه ندی به جی متمانه و ده سته یه که به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن.

۳ - حسن لغیره.

۴ - سه نه دی ئه حمه د حه سه نه وه (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۸) و مونزیری (ج ۳، ص ۶۵) ده لیت.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۸) دا واهاتوه.

(كەفارەتى كۆرۈۋالغۇچى)

ئىبن ئەبى دىناۋ نەسائى دەقەكە ھى ئەم دوۋانەيە، و حاكم و بىھەقى لە عائىشەۋە ھىناۋيانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) كە لە كۆرۈۋالغۇچى دادەنىشت يان نوپۇزى بىكرىايە چەند وشەيەكى دەوت، پرسىيارم كرد لە عائىشە كە ئەو وشانە چى بوون، وتى ئەگەر بە خىر قسەى كرد مۆرك بوو بەسەريانەۋە تا پۇزى دوايى، بە خراپە قسەى كرد كەفارەتەكەى ئەۋەيە (سبحانك اللهم وبحمدك لا اله الا انت استغفرک واتوب اليك).^۱

ئەبو دەردا لە ئەبو بەرزەى ئەسلەمىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە كۆتاي كۆردا كە دەيوست ھەستى دەيفەرموو (سبحانك اللهم وبحمدك أشهد أن لا اله الا انت استغفرک و اتوب اليك) يەكى وتى ئەى پىغەمبەرى خوا تۆ قسەيەكت كرد كە جاران نەتدەفەرموو، فەرموۋى (كفارة لما يكون في المجلس)^۲ (كەفارەتە بۆ ئەۋەى لە كۆرەكەدايە) نەسائىش ھىناۋىيەتى دەقەكە ھى ئەۋە لەگەل حاكم بە صەحيحى داناۋە، و تەبەرانى لە ھەرسى موعجەمەكەيدا بە كورتى بە سەنەدى جىيىد لە رافعى كۆرۈ خۇدەيچەۋە بەو شىۋەى فەرموۋدەى ئەبو بەرزە ھىناۋىيەتى و دواى (اتوب اليك) ئەمەشى بۆ زياد كردوۋە (عملت سوء أو ظلمت نفسي فاغفر لي انه لا يغفر الذنوب الا انت) (خراپم كردوۋە ستمم لە خۆم كردوۋە، دەى لىم خۆش بە چونكە تەنھا تۆ لە تاۋانەكان خۆش دەبىت) وتمان ئەى پىغەمبەرى خوا ئەو وشانە تازە فەرموونت، فەرموۋى (بەلى جبرئيل هات بۆ لامو فەرموۋى ئەى موحەممەد كەفارەتەكانى كۆرۈۋالغۇچى) ^{۳، ۴}.

۱ - صحيح.

۲ - صحيح.

۳ - ضعيف.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۲) دا ۋاھاتوۋە.

تەبەرانى لە (المعجم الصغير الأوسط) لە زوبەيرى كۆپى عەوامە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: وتمان ئەي پېغەمبەرى خوا ئىمە ئەگەر لە لات ھەستايىن قىسە سەردەمى نەزانى دەكەين، فەرموۋى (ئەگەر لە كۆپانەدا دانىشتىن كە تيايدا ترسان بۇ سەر دەروونتان ھەبوو لە شۆيىنە تاندا بلىن اللهم سبحانه وبحمده ان لا اله الا انت نستغفرک ونتوب اليك، كە فارەتە بۆتان بۇ ئەۋەدى توۋشى بوون) ^{۱، ۲}

ئەبو دەرداۋ ئىبن حبان لە سەھىھە كەيدا لە عەبدوللەي كۆپى عەمرى كۆپى عاصە ۋە ھىناۋىيە ۋەتى: ھەندى ۋە شە ھەن ھەركەس لە كۆپى ھەق يان پوۋچەل ۋە باتلدا لە كاتى ھەستانىدا سى جار بىئاللىت كە فارەتە بۆى، لە ھەر كۆپىكى خىرو زىكرىشدا بلى خۋاى گەورە مۆرى كۆتايى بەۋانە بۇ لىدەدات ۋەك چۆن مۆرى سەر پەراۋ لىدەدات، (سبحانك الله.....) ^{۳، ۴}

(خويندى قورئان)

ئىبن حبان لە فەرموۋىدەيەكى دوورودرىژ لە ئەبو زەرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت ۋەتم ئەي پېغەمبەرى خوا ۋەسىيەتم بۇ بىكە، فەرموۋى (لە خوا بىرسە چۈنكە سەرى ھەموو شىئىكە) (عليك بتقوى الله فإنه راس الأمر كله) ۋەتم ئەي پېغەمبەرى خوا زىاتر ۋەسىيەتم بۇ بىكە، فەرموۋى (عليك بتلاوة القرآن فإنه نور لك الأرض ونور لك في السماء) (قورئان بخوينە، چۈنكە لە زەۋىدا پوۋناكىيە بۆت ۋە ئاسمانىشدا خەزىنەيە بۆت) ^{۱، ۲}

^۱ - ضعيف.

^۲ - (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۴۲) دەلىت لە سەنەدەكەدا كەس ھەيە نايناسم.

^۳ - صحيح.

^۴ - بە ھەمان شىۋەي فەرموۋىدەكەي عائىشە دىنىت، لە (الترغيب والترهيب) دا ۋاھاتوۋە.

^۵ - ضعيف.

ته یالسی و نه حمه دو ئین جهریرو ته بهرانی و نه بو نه عیم له نهوسی کوپی حوزه یفه شهفهیه وه هیناویانه ده لیت: وه فدی ته قیف بووین چووین بو لای پیغه مبه (ع) نه خلا فیه کان لای موغیره ی کوپی شو عبه و مالیکیه کان لای چادره که ی دابه زی، پیغه مبه (ع) دهات بو لامان و دای نویژی عیسا قسه ی بو ده کردین له تاو زور وه ستانی قاچه کانی نه ملاولای پیده کرد، زوربه ی فره میشتی سکالا بوو له قورده یش، ده یفرموو (له مه ککه لاواز بووین، که هاتینه مه دینه پیزی خه لکه که مان گرت و شه ری جه نگ به سهر بوو، جاری بو مان و جاری له دژمان) شه وی له کاتی جارانی نهات بو لامان، دواتر هات و وتان نه ی پیغه مبه ری خوا نه مشه و له کاتی خویدا نه هاتیت، فره مووی (انه طرا علی حزبی من القرآن فأحببت ان لا اخرج حتی اقراه) شتی له حیزبی قورئانه که م مابوو حزم کرد نه یه مه دهر تا بیخوینم یان فره مووی ته وای بکه م که به یانی هات له هاوولان پرسیارمان کرد حیزبی قورئان چونه و چیه؟ وتیان سی و پینچ و هوت و نوزده و یانزه و سیانزه و حیزبی موفه صه^۲، نه بو دهر داد (ج ۲، ص ۳۱۰) له نهوسی کوپی حوزه یفه وه به و شیوه به دوورد ریژی هیناویه تی، له گیرانه وه که ی نه مدا هاتوو (فکره ت ان اجیء حتی اتمه) (حزم نه کرد بیم تا ته وای بکه م).

نه بو داود له موغیره ی کوپی شو عبه وه هیناویه تی ده لیت: که سی له پیغه مبه (ع) موله تی وهرگرت که له نیوان مه ککه و مه دینه دا بوو، وتی نه مشه و حیزبی قورئانه که م له ده ست چوو، من هیچ شتی پیش نه و ناخه م.^۳

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۵۸) له نه بو سه له مه وه هیناویه تی ده لیت: عومه ری کوپی خه تتاب به نه بو موسای دهوت: خوامان به بیر بیننه وه، ئینجا

۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۸) دا واهاتوو.

۲ - ضعیف.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۲) دا واهاتوو.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۶) دا واهاتوو.

قورئانى دەخوئىند، ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۱۰۹) لە ئەبو سەلەمەۋە بەۋ شىۋە ھىناۋىيەتى، لە ھەبىبى كۆپى ئەبو مەزروۋە دەلىت: بىستمان ۋا بزائىن عومەرى كۆپى خەتتاب بە ئەبو مووساى ئەشعەرى ۋت خوامان يىر بخەرەۋە، ئەۋىش قورئانى بەسەردا خوئىند، دەنگىشى بۇ قورئان خۇش بوۋ، لە ئەبو نەزەرەۋە دەلىت عومەر بە ئەبو مووساى ۋت تامەزىۋى لاي پەرۋەردگارمان بگە، ئەۋىش قورئانى خوئىند، ۋتيان كاتى نوئىزە، عومەر ۋتى مەگەر ئىمەش لە نوئىزدا نىن؟

ئىبن ئەبى داۋد لە ئىبن عباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەرى كۆپى خەتتاب كە دەچۈۋىيە مال قورئانەكەى دەكردەۋە دەخوئىند.^۱

ئەحمەد لە (الزهد) ۋ ئىبن عەساكىر لە عوسمانەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: ھەز ناكەم شەۋو پۇژىك بەسەردا بىت مەگەر پىروانمە قورئان، ۋاتە خوئىندى قورئان.^۲

ھەرۋەھا لە عوسمانەۋە ھىناۋىيە دەلىت: ئەگەر دلتان پاك بىت لە فەرمايشتى خوا تىر نابن، لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸) دا ۋاھاتوۋە، بەيھەقى لە (الاسماء والصفات ص ۱۸۲) لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەمىرى باۋەرداران عوسمانى كۆپى عەففان (ﷺ) ۋتى: ئەگەر دلەكانمان پاك بن لە فەرمايشتى پەرۋەردگارمان تىر نابىن، من ھەز ناكەم پۇژى بەسەردا تىپەرى ۋ تىايدا نەپوانمە قورئان، عوسمان كە مرد لە تاۋ زۆر خوئىندەۋەى قورئان پەرەكانى كۆنەۋ دىراپوۋن.

ئىبن ئەبى داۋد لە ئىبن مەسعودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: درىژە بدەن بە پىروانىنە ناۋ قورئان.^۳

^۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۴) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۵) دا ۋاھاتوۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

ئین سەعدیش (ج ٤، ص ١٧٠) لە حەبیبی کۆری شەهیدەوه هیناویەتی بە نافع و ترا: ئین عومەر لە ماله ویدا چی دەکرد؟ وتی بەرگهی ناگرن، بۆ هەر نویژی دەست نویژی دەگرت و لە نیوانیاندا قورئانی دەخویند.

حاکم (ج ١، ص ٢٤٢) لە ئین ئەبو مالیکەوه هیناویەتی دەلیت: عیکرمەیی کۆری ئەبو جەهل قورئانی هەڵدەگرت و لەسەر پرووی دایدەناو دەگریاو دەیوت فەرمايشتی پەرەردگارم، کتیبی پەرەردگارم.^١

ئین ئەبی داود لە ئین عومەرەوه هیناویەتی دەلیت: هەرکەس سەلهوات بدات لەسەر پیغەمبەر (ﷺ) دە خیری بۆ دەنوسریت، ئەگەر یەکیکتان لە بازارەوه گەرایەوه بۆ مال با قورئانەکی بکاتەوه و قورئان بخوینی چونکە بە هەر پیتی دە خیری بۆ دەنوسریت، هەرودها لە گیرانەوه یەکی دیکەیدا دەلیت: خوا بۆ هەر پیتی دە خیری بۆ دەنوسیت، من نالیم (الم) بەلکو دەلیم ئەلف دەو لام دەو میم دە.^٢

(خویندنی سورەتەکانی قورئان)

لە شەهوو رۆژو سەفەر و ماله وە)

ئین عەساکیر لە عوقبەیی عامری جوھەنیەوه هیناویەتی دەلیت: گەیشتم بە پیغەمبەر (ﷺ) و پینی فەرمووم (یا عقبە بن عامر صل من قطعك واعط من حرمك، واعف عمن ظلمك) ئەی عوقبەیی کۆری عامر سەردانی ئەوه بکە پەيوەندیت لەگەڵ دەبری، ببەخشە بەوهی بیبەشت دەکات، لەوه خۆش بە کە ستمەت لێدەکات) پاشان گەیشتم بە پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەی عوقبە ئایا چەند سورەتیکت پی

^١ - زەهەبی دەلیت فەرموودەکە مۆرسەلە.

^٢ - لە سەنەدی هەردووکیاندا سەوری مەولای جەعدەیی کۆری هوبەیرە هەیه، وهك له (کنز العمال ج ١، ص ٢١٩) دا واهاتوو.

بَلِّغْ كِه خُوا لِه تِه وِرَات و زه بوورو ئىنجيل و قورئاندا نمونه ي دانه به زاندوو؟ هيچ شهوئ به سهر ياندا نه هاتوو مه گهر ئه وهى له و شه ودا خوئندوومن، قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق، قل اعوذوا برب الناس له و كاته وهى پيغه مبه (ﷺ) فرمانى پيكردم هه موو شهوئ دمخوئند، حقه وازيان ئى نه هيئم له كاتيكد پيغه مبه (ﷺ) فرمانى پيكردوم پييان^۱.

نه سائى له عائيشه وه (ﷺ) هيئاويه تى پيغه مبه (ﷺ) كه دهچويه سهر جيگه كه ي دهسته كانى كو دهكرده وه فوى پيدا دهكردن و تياياندا (قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق) ي دهخوئند وواتر دهسته كانى دههينا به سهر له شيدا چهنده بيتوانيايه، سهر تا دهستى به سهر سهريدا دههينا له گهل پوى پيشه وهى له شى، سى جار ئه وهى دهكرد، ئيبن نه جار له عائيشه وه هيئاويه تى دهليت: پيغه مبه (ﷺ) كه دهچويه سهر جيگه كه ي فوى دهكرد به نيو دوو له پى دهستيدا (قل هو الله احد و قل اعوذوا برب الفلق و قل اعوذوا برب الناس) ي دهخوئند ئينجا دهسته كانى دههينا به سهر دهموچاوو باله كانى و سهر سنگيدا و هه رلايه كى ديكه ي جهسته ي كه دهستى پى بگه يشتايه، عائيشه دهليت: كاتى نه خوشيه كه ي له سهر سهخت بوو فرمانى پيكردم ئه وهى پى بكم^۲.

۱ - صحيح.

۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۳) دا واهاتوو.

۳ - صحيح.

۴ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۶۸) دا واهاتوو، له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۵۹) دا دهلى هه شهش زاناي فرموده جگه له نه سائى هيئاويانه به واتاي فرموده ي نه جار به لام نه دهليت: سوورته په نا پيگره كان و (قل هو الله احد).

ترمزی له جابره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه ده خهوت تا (الم تنزیل) و (تبارک الذي بيده الملك) ی ده خویند،^۱ تاوس ده لیت به حه فتا خیر فه زلیان هیه به سهر هه موو سوره تیکی قورئاندا.^۲

ترمزی و نه بو داود له عربازی کوپی ساریه وه (ﷺ) هیناویه تی (ﷺ) موسه بیحاته کانی ده خویند پیش نه وه ی بخه ویت، کاتی راده کشا، دهیوت ئایه تیکیان تیدایه له هه زار ئایهت خاوهن فه زل تره،^۳ ترمزی له عائیشه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه ده خهوت تا زومه رو به نی ئیسرا ئیلی ده خویند.^۴

ترمزی (ج ۲، ص ۱۷۶) له فره وه ی کوپی نه وه له وه هیناویه تی هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتی نه ی پیغه مبه ری خوا شتیکم فی ر بکه که چومه سهر جیگه کهم بیلیم، فره مووی (قل یا ایها الکافرون) بخوینه چونکه نه و سوره ته دووره په ریژی و به راته ته له هاوه ل دانان (اقرأ قل یا ایها الکافرون فأنها من الشرك).^۵

حاکم له عه بدوللای کوپی مه سهو ده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: له گوپدا دین بو لای که سو لای قاچه کانیه وه دین، ده لیت: لای منه وه پیتان بو نیه سوره تی مولکی ده خویند، دواتر له لای سنگیه وه دین یان وتی سکی، ده لیت لای منه وه پیتان بو نیه نه و سوره تی مولکی ده خویند، مولک ریگره له سزای ناو گوپ، له ته وراتدا هیه سوره تی مولک هه رکهس شه ویک بیخوینی زوری خوینده وه و زور چاکی خویند وه.^۶

لای نه سائی به کورتی هاتوه هه رکهس هه موو شه ویک سوره تی تبارک بخوینی خوا به وه له سزای ناو گوپ ده پیاریژی، ئیمه له سه رده می پیغه مبه ردا به و

۱ - صحیح.

۲ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۷۶) دا واهاتوه.

۳ - ضعیف.

۴ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۶۰) دا هاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - صحیح.

۷ - حاکم ده لیت: سه نه ده که ی سه حیه.

سوره ته مان دهوت (المانعة) (پيگر) له قورئاندا ههيه و سوره تيکو و هه رکهس هه موو شهوي بيخويني زوري کردوو و زور چاکی کردوو.^۱

ئه بو عوبه يدهو سه عيدي کورې مه نسوړو عه بدی کورې حه میدو به يه هقی له (شعب الأيمان) له عومهری کورې خه تابه وه (ﷺ) هیناويانه ده لیت هه رکهس (البقرة ال عمران النساء) له شه ويکدا بخويني له ناو (قانتين) دا ناوی ده نوسريت.^۲

ئه بو يه علا له جوبه يری کورې موعه مه وه هیناويه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) پیي فهرمووم: (ئه ی جوبه ير ئایا حه ز ده کيت ئه گهر له سه فهریک ده رچوويت له پایه به رزترین هاو دلا نت بیت له شیوه داو له هه موویان تويشوت زیاتر بیت) و تم به لی به دایکه مه وه به قوربانت بم، فهرمووی (ده ی ئه م پینچ سوره ته بخوينه): (قل یا ایها الکافرون، اذا جاء نصر الله والفتح، قل هو الله احد، قل اعوذوا برب الفلق، قل اعوذوا برب الناس) بو هه ر سوره تی به (بسم الله الرحمن الرحيم) ده ست بکه، به (بسم الله الرحمن الرحيم) کو تایی بهینه به قورئان خويندنه که ت) جوبه ير وتی: من ده وله مه ند بووم و سامانم زور بوو، که ده چووم بو سه فهر له شیوه دا له هه موویان که م پووخسار ترو له تويشودا که متر بووم، له و کاته وه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) ئه وانی فیړ کردم ده مخويند له هه موویان شیوه چاک ترو تويشوو زیاتر بووم تا له سه فهرم ده گه پامه وه.^۳

۱ - حسن.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۳۸) دا هاتوو، به يه هقی له ئين مه سعوده وه به دوو دريژی هیناويه تی وه له (کنز العمال ج ۱، ۲۲۳) دا هاتوو.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتوو.

۴ - ضعيف.

ئهو داودو ترمزي و نه سائي به سهندى صهحيح له عهبدوللاى كوپى خوبه يبه وه هيناويانه دهليت شهويكى تاريكو باراناوى سهخت بوو چووين بولاي پيغه مبر (ﷺ) تا نويژمان بولكات، پيى گه يشتين، فهرمووى (بلى) منيش هيچم نهوت، ههمدى فهرمووى (بلى) هيچم نهوت، ههمدى فهرمووى (بلى) وتم ئهى پيغه مبرى خوا چي بللم؟ فهرمووى (قل هو الله احد) و دوو په نا پيگره كه كاتى شهو به ياني ده كه يته وه سى جار بيانلى بول هه موو شتى به ست ده كن).^۲

سه عيڊى كوپى مهنسوورو ئين فهريس له عليه وه (ﷺ) هيناويانه دهليت: ههركهس له دواى نويژى به ياني ده جار (قل هو الله احد) بخوينى ئهو روزه تاوانيكي پي ناگات با شهيتان هه وه وليكيشي له گه لدا بدات.^۴

(خويندنى چهند نايه تيكي قورئان)

له شهوو روزه سه فهر و ماله وه دا)

به يهه قى له (شعب الايمان) له عليه وه (ﷺ) هيناويه تي دهليت: بيستم پيغه مبر (ﷺ) له سه ر پله كاني ئهم مينبه ره ده يه فهرموو (ههركهس له دواى هه موو نويژى نايه ته لكورسى بخوينى هيچ پيى چوونه به هه شتى ليئاگرى جگه له مردن، ههركه سيش كاتى ده چي ته جيى خهوتنى بيخوينى خوا له سه ر مالى خوى و مالى دراوسيكيه و خهلى دهو ربه رى پاريز راوى دهكات) (من قرا اية الكرسي دبر كل

^۱ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۱۲۴) دهليت له سهنده ده كه دا كهس هه يه كه نايانناسم

^۲ - حسن.

^۳ - ترمزي دهليت فهرمووده كه حه سه نى صهحيحه، له (الاذكارى نه وه وى ص ۹۶) دا واهاتوه

^۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۲۲) دا واهاتوه.

صلاة لم يمنع من دخول الجنة رلا الموت، ومن قراها يأخذ مضجعة امنه الله على داره دار جاره اهل دويرات حول^۱.

ئەبو عوبەيد له (الفضائل) و ئين ئەيشەيبە و دارمى و جگە لەوانيش لە عەليەو هيناويانە دەلييت: نابينم كەسى لە ئيسلامدا لە داىك بووبى يان هوشى كردبيتهو شەو بنوى بە بى خویندننى ئەم ئايەتە ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ ئەگەر دەزانن ئەو ئايەتە چيە؟! پیغه مبه ره كه تان له كه نزيكى ژير عهرشه وه پيى به خشراره و به هيچ پیغه مبه ريكي پيش پیغه مبه ري ئيوه نه به خشراره، هيچ شهوى نه خه وتووم تا سى جار نه يخيونم، له دوو پکاتى دواى عيشاداو له ويتريشداو کاتيکيش دهچمه نا جيگه کهم ده يخيونم^۲.

دارمى و موسه ددهد و موحه ممه دى کوپى نه سرو ئين فهريس و ئين مه رده ويه له عەليەو هيناويانە دەلييت: وام نه ده بينى كەسى عەقلى هەبى بخەوى تا کو تا ئايەتە كانى سورەتى به قەرە نه خوينى چونكه ئەوانه له كه نزيكى ژير عهرشه وه ن^۳. دارمى له عوسمانه وه (ع) هيناويەتى دەلييت: ههركەس له شهويكدا كو تا يى ال عمران بخوينى شه و نويزى شه ويكى بو ده نوسريت^۴.

۱ - صحيح لغيره.

۲ - بهيه قى دهلييت سه نه ده كهى لاوازه، له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا واهاتووه.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا واهاتووه.

۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتووه.

۵ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا واهاتووه.

تەبەرانى شەعبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ەبدوللا ۋاتە ئىبن مەسعوود ۋتى: ھەركەس لە مالىكدا دە ئايەتى سورەتى بەقەرە بخوینى شەیتان ئەۋ شەۋە تا بەيانى ناچىتە ئەۋ مالى: چوار ئايەتى يەكەمى ۋ ئايەتەلكورسى ۋ دوا ئايەتى دواترى ۋ كۆتايىيەكانى سورەتى بەقەرە.^۱

نەسائى ۋ حاكىم ۋ تەبەرانى ۋ ئەبو نەعیم ۋ بەيھەقى ۋ سەئىدى كۆرى مەنسور ۋ جگە لەۋانىش لە ئوبەى كۆرى كەعبەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەنە كە جەرىنىكى ھەبۋە خورماى تىادا بۋە، چاۋى لىبۋە، سەيرى كەم دەكات، شەۋى پاسەۋانى كەرد ئازەلى ۋەك ھەرزەكارى ۋابو ھات، دەلىت: سەلام كەرد ۋەلامى دايەۋە، ۋتم تۆ چىت جنۆكە يان مروف؟ ۋتى جنۆكە، ۋتم دەستم بەدرى، دەستى دامى، دەستى لە دەستى سەگ ۋ مووى لە مووى سەگ بو، ۋتم جنۆكە ئاۋا دروستكراۋە، ۋتى: ۋا دەتزانى جنۆكە خەسلەتى لەمن بەھىزترىان ھەيە، ۋتم بۆچى ۋاتكرد؟ ۋتى: بىستمان تۆ كەسىكىت ھەزەت بە خىرە بۆيە ھەزەمانكرد لە خۇراكت بىبەش نەيىن، ۋتم ئەى چى ئىمە لە ئىۋە دەپارىزىت؟ ۋتى ئەم ئايەتەلكورسىيە لە سورەتى بەقەرەدايە، ھەركەس ئىۋارە بىخوینى تا بەيانى لە ئىمە پارىزاۋ دەبى، ھەركەس بەيانى بىخوینى تا ئىۋارە لىمان پارىزاۋ دەبىت، بەيانى ئوبەى چوۋ بۆ لای پىغەمبەر (ﷺ) ۋ بۆى گىپرايەۋە ۋ ئویش فەرموۋى (پىسەكە راستى كەرد) (صدق الخبىث) ^۲.

تەبەرانى لە ەبدوللاى كۆرى بوسرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: لە حىمىس دەرجوۋم ۋ شەۋ لە چۆلەۋانىك بووم، خەلكىكى سەر زەۋى لام بو، ئەم ئايەتەتى سورەتى ئەعرافم خویند ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ﴾ تا كۆتايى، ھەندى بە

^۱ - ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۱۸) دەلىت: كەسەكانى صەحىحن بەلام شەعبى فەرموۋەدى لە ئىبن مەسعوود نەبىستۋە، تەۋاۋ.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۲۱) دا ۋاھاتوۋە، (ھەيسەمى ج ۱۰، ص ۱۱۸) دەلىت تەبەرانى ھىناۋىيەتى ۋ كەسەكانى جى متمانەن.

ههندیکی دیکه یان وت: ئیستا پاسه وانی بکه ن تا به یانی دهکاته وه، به یانی سواری و لآخه که م بووم.^۱

ئین عه ساگیر له عه لائی کوپی له جلاجه وه هیناویه تی که به کوپه کانی وت: که خستمتانه ناوگوپه که م بمخه نه ناوی و بلین به ناوی خواوله سه رسونه تی پیغه مبه ری خوا، خو لم به سه ردا بکه ن و له سه ر سه رم سه ره تا و کوتایی به قهره بخوینن، چونکه من ئین عومه رم بینی ئه وه ی به سوننه ت ده زانی.^۲

ئین زه نجهویه له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه رکه س هه ز ده کات پشکی گه وه ی تای ته رازوو به ری با ئه م ئایه ته سی جار بخوینی (سبحان ربك رب العزة عما یصفون.....) الصافات ۱۸۰.^۳

ئه بو یه علا له عه بدوللای کوپی عوبهیدی کوپی عومهیره وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوپه حمانی کوپی عه وف که ده چویه مالی خو ی له سوچه کانیدا ئایه ته لکورسی ده خویند.^۴

^۱ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۳) ده لیت: له سه نه ده که دا موسه بیی کوپی واضع هیه که هه ندی به جی متمانه و ده سته یه که به لاوازی ده زانن. که سه کانی دیکه سه حیحن، ته واو.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ۱۱۹) دا واهاتوو.

^۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۲۲) دا هاتوو.

^۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۸) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن به لام عه بدوللای فه رمووده ی له ئین عه وف نه بیستوو.

(وتنی وشہی پاکی (لا الہ الا اللہ))

بوخاری له ئەبو ھورەیرەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: وتم ئەی پیغەمبەری خوا بەختەوەرترین کەسان بە شەفاعەتت لە پۆژی دوااییدا کین؟ فەرمووی (ئەی ئەبو ھورەیرە دڵنیا بووم کەس پیش توۆ لەسەر ئەو فەرموودە پرسیارم لێنەکات کاتی بیستم سووریت لەسەر فەرموودە، بەختەوەرترین کەسان بە شەفاعەتت لە پۆژی دوااییدا ئەوێه کە دەلیت لا الہ الا اللہ پوخت و پاک لە دلیەوہ یان دەروونیەوہ) (لقد ظننت یا ابا ھریرۃ ان لا یسألنی عن هذا الحدیث احد اول لما رأیت من حرصک علی الحدیث، أسعد الناس بشفاعتی يوم القيامة من قال لا الہ الا اللہ خالصا من قلبه او نفسه).^۱

تەبەرانی لە زەیدی کوپی ئەرقەمەوہ بە مەرفوعی ھیناویەتی فەرمووی (ھەرکەس بە پاک و پوختی بلی لا الہ الا اللہ دەچیت بەھەشت) و ترا پاک و پوختیەکە (اخلاص) چیە؟ فەرمووی (لە حەرەمەکانی خوا پێی لی بگری) (ان تحجزۃ عن محارم اللہ).^۲

نەسائی و ئیبن حبان لە صەحیحەکەیدا و حاکم بە صەحیحی داناوہ، لە ئەبو سەعیدی خودرەوہ (ﷺ) لە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) ھیناویانە فەرمووی (مووسل سەلامی خوای لیبت و تی ئەی پەرەردگارا شتیکم فیڕ بکە تا پێی یادی توۆ بکەم و لیئ بپاریمەوہ، فەرمووی بلی لا الہ الا اللہ، و تی ئەی پەرەردگارا ھەموو بەندەکانت ئەوہ دەلین، فەرمووی بلی لا الہ الا اللہ، و تی من شتیکم دەوێت تاییبەتی بکەیت

^۱ - لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۷۲) دا واما تووہ.

^۲ - موضوع.

^۳ - لە (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۷۴) دا واما تووہ.

پیّم، فہرمووی ئہی مووسا ئہگہر حہوت ئاسمانہکان و حہوت زہویہکان لہ لایہک بن
ولا الہ الا اللہ لہ لایہکدا بیّت لا الہ الا اللہ لیّان قورسترہ) ۱.

لہ گیارنہ وہیہکدا ھا تووہ پیّغہمبہری خوا (ﷺ) فہرمووی: (لو ان السموات
السبع وعامرهن غیری والأرضین السبع فی کفہ ولا الہ الا اللہ فی کفہ مالت بہن لا الہ
الا اللہ). ۲.

بہزار لہ عہدوللای کورپی عومہرہوہ ہیّناویہتی دہلیّت پیّغہمبہر (ﷺ)
فہرمووی (ئایا وەسیہتی نووحتان بۆ کوپہکە ی پیّ بلیم؟) وتیان بەلّی، فہرمووی
(نوح وەسیہتی کرد بۆ کوپہکە ی و بە کوپہکە ی فہرموو: ئہی کورپی شیرینم من
وەسیہتت بۆ دہکەم بە دوو شت و پیّگریّت لیّدہکەم لہ دووشت، وەسیہتت بۆ دہکەم
بہ لا الہ الا اللہ چونکہ ئہگہر بخریّتہ تایہک و ئاسمانہکان و زہویش بخریّتہ تایہک
ئەوا لا الہ الا اللہ لہ وان قورسترہ، ئہگہر ئەلقہیہک بوایہ لیّان قورسترو زالتردہبوو تا
پوخت بۆ لای خوا بجیّت، وە فەرمانت پیّدہکەم بە وتنی سبحان اللہ العظیم و بجمدہ،
چونکہ پەرستشی دروستکراوانہ، بہوہش پۆزییان دہپریتہوہ، پیّگریشت لیّدہکەم
لہ دووشت، ھاوہل دانان و خو بہ زل زانین، چونکہ ئەو دوانہ پیّگرن لہ بہرہو خوا
چوون) دہلیّت و ترا ئہی پیّغہمبہری خوا ئایا ئہگہر کەسیّ خواردن بیّنی و
دەستہیہک لہ سہری بن یان جلی پاک و چاک بیویشی ئەوہ خو بہ زل زانینہ؟
فہرمووی (لیس یعنی بالکبر، انما الکبر ان تسفہ الخلق وتغمص الناس) (نا، واتہ لہ

۱ - ضعیف.

۲ - لہ (الترغیب والترہیب ج ۲، ص ۷۵) دا واهاتووہ، ئەبو یەعلاش لہ ئەبو سەعیدوہ بہو شیوہ
ھیّناویہتی.

۳ - (ہیسمی ج ۱۰، ص ۸۲) دہلیّت کەسەکانی جی کتمانہن و لاوازیہکیشیان تیّداہ.

به خو زلزانين نيه، به لكو خو به زل زانين نهويه خه لكك به گه مژه بزاني و سووك و كه م له گه ليان بجولييته وه).^۱

له گيرانه وهيه كيشدا هاتووه فهرمووي (ولو ان السموات والارض وما فيهما كانت حلقة فوضعت لا اله الا الله عليهما لقصمتهما).

نه حمهد به سه نه دي حه سه ن و ته به راني و جگه له وانيش له يه علاي كوري شدا ده وه هيناوايه ده لييت: نه بو شيدادي كوري نه وس بو ي گيرامه وه عوباده ي كوري صامتيش ناماده بوو به راستي دانا وتي لاي پيغه مبه ر (ﷺ) بووين فهرمووي (نايا نامويه كتان تيدياه؟) واته نه هلي كيتاب، وتمان نا نه ي پيغه مبه ري خوا، فرماني كرد به داخستني ده رگاكان و فهرمووي (دهسته كانتان به رز بكه نه وه و بلين لا اله الا الله) نيمه ش ماوه يه ك دهسته كانمان به رز كرده وه، نينجا فهرمووي (سو پاس بو خوا، خوايه تو به و وشه يه منت نارد و فرمانت پيكردم به و وشه و به لييني به هه شتت پيدام له سه ري و تو ش له به لين لا ناده يت) پاشان فهرمووي (مورده تان لييت چونكه خوا ليتان خوش بوو).^۲

نه حمهد له نه بو زه ره وه هيناويه تي وتم: نه ي پيغه مبه ري خوا وه سيه تم بكه، فهرمووي (نه گهر خراپه يه كت كرد به دوايدا چا كه يه ك بكه ده يسرپيته وه) (اذا عملت

۱ - صحيح.

۲ - (هيسه مې ج ۱۰، ص ۸۴) ده لييت له سه نه ده كه دا موچه ممه دي كوري نيسحاق هيه كه موده لله سه، كه سه كاني ديكي صه حيحن، ته واو. حاكم له عه بدو لآوه به و شيوه هيناويه تي و ده لييت: سه نه ده كه ي صه حيحه، وه له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۷) دا هاتووه.

۳ - ضعيف.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۷۵) دا واهاتووه، (هيسه مې ج ۱۰، ص ۸۱) ده لييت نه حمهد هيناويه تي و له سه نه ده كه دا راشدي كوري داود هيه كه هه ندي به جي متمانه ي ده زان و لاوازيه كيشي تيدياه، كه سه كاني ديكي جي متمانه ن، ته واو.

سيئة فأتبعها حسنة تمحها) وتم ئهى پيغه مبهري خوا ئايا لا اله الا الله له چا كه كانه؟
 فهرمووى (ئوه چا كترينى چا كه كانه) (هي افضل الحسنات)^١.
 ئيبن خه سره وه له عومهرى كورى خه تنابه وه (ﷺ) هيئاويه تى كه ئه وانى بينى لا
 اله الا الله والله اكبر يان ده كرد، وتى به خواى كه عبه ئه وه يه، پيى وترا چيه؟ وتى
 ئه وه وشهى له خوا ترسيه و ئه وان پيى شيا وترو داروده ستين.^٢
 عه بدوره زاقو ئيبن جهريرو ئيبن مونزيرو ئيبن ئه بى حاتم و حاكم و به يهه قى
 له عليه وه (ﷺ) هيئاويانه سه باره ت به ئايه تى (والزمهم كلمة التقوى) وتى: (لا اله
 الا الله) يه.^٤

(زيكره كانى سوبحانه لا وه مدو لا اله الا الله و الله اكبر وه وه له)

ئه حمه دو ئه بويه علاو نه سائى ده كه كه مى ئه مه و ئيبن حبان له سه حيحه كه يداو
 حاكم به سه حيحى داناوه، له ئه بو سه عيذى خودريه وه (ﷺ) هيئاويانه
 پيغه مبهري (ﷺ) فهرمووى (له ماوه چا كه كان زور بلين) وتيان ئهى پيغه مبهري خوا
 ئه وان ه چين؟ فهرمووى (الله اكبر ولا اله الا الله وسبحان الله والحمد لله ولا حول ولا قوة
 الا بالله)^٥.

^١ - صحيح.

^٢ - (هيسه مى ج ١٠، ص ٨١) كه سه كانى جى متمانه ن به لام شمري كورى عه تيه له
 ماموستا كانيه وه له ئه بو زهروه هيئاويه تى و ناوى كه سيانى نه هيئاوه.

^٣ - له (كنز العمال ج ١، ص ٢٠٧) دا واهاتوه.

^٤ - ئيبن جهريرو جگه له ويش له عليه وه (ﷺ) به هه مان شيوه هيئاويانه و ئه وه شى بو زياد
 كردوه (الله اكبر) له (كنالعمال ج ١، ص ٢٦٥) دا واهاتوه.

^٥ - ضعيف.

^٦ - له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ٩١) دا واهاتوه (هيسه مى ج ١٠، ص ٨٧) بو گيترنه وه
 ئه حمه دو ئه بو يه علا ده لئيت سه نه ده كه يان سه نه.

نہ سائی دہ قہ کہہ ہی ئەمہ و حاکم و بہ یہ قی لہ ئەبو ہورہ یرہ وہ (ﷺ) ہیناویانہ پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (خذوا جنتکم) (قہ لغانقان وەر بگرن) و تیان ئەی پیغہ مہری خوا دوزمنی حازرہ؟ فہرمووی (نا، بە لام قہ لغانقان بہ پرووی دوزہ ختان ہہ لگرن) بلین سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر چونکہ ئەوانہ لہ پوژی دوا ییدا وەک قہ لغانی پییش و دواوہ دین و ئەوانہ ماوہ چاکہ کانن) (لا ولكن جنتکم من النار، قولوا سبحان اللہ والحمد للہ ولا الہ الا اللہ واللہ اکبر فانہن یاتین یوم القیامۃ مجنات ومعقبات وھن الباقيات الصالحات) حاکم دہ لیت: لہ سەر مہرجی موسلیم صہ حیجہ، لہ گیرانہ وہ یہ کدا (منجیات) (پرگار کەرن) واتہ نونہ کہ پییش جیمہ کہ کە وتووہ، تہ بەرانی لہ (المعجم الأوسط) دا وا ہیناویہ تی و ئەمەشی بو زیاد کردووہ (ولا حول ولا قوۃ الا باللہ).^۲

ئین ئەبی دنیا و نہ سائی و تہ بەرانی و بہ زار لہ عیمرانہ وہ ہیناویانہ دہ لیت پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (ئایا کەستان ناتوانی ہەموو پوژی وەک ئوحد کار بکات؟) و تیان ئەی پیغہ مہری خوا کی دہ توانی ہەموو پوژی ہیندہی ئوحد کار بکات؟ فہرمووی (ہەمووتان دہ توانن) و تیان ئەی پیغہ مہری خوا چوئن؟ فہرمووی (سبحان اللہ لہ ئوحد گہ وەر ترہ، الحمد للہ لہ ئوحد گہ وەر ترہ لا الہ الا اللہ لہ ئوحد گہ وەر ترہ، اللہ اکبر لہ ئوحد گہ وەر ترہ).^۳

۱ - حسن.

۲ - لہ (المعجم الصغير) لہ فہرموودہی ئەبو ہورہ یرہ وہ ہیناویہ تی و نیوانی ہەردو دہ قی کو کردوہ تہ وہ (ومنجیات ومجنبات) سہ نہ دہ کہی جہیدو بہ ہیژہ، لہ (الترغیب والترہیب ص ۹۲) دا واما تووہ، تہ بەرانی لہ (المعجم الأوسط) لہ ئەنہ سەوہ ہیناویہ تی، لہ گیرانہ وہ کەیدا ئەمەش ہاتووہ (فانہن مقدمات وھن منجیات وھن معقبات وھن الباقيات الصالحات) لہ سہ نہ دہ کدا کە ثیری کوری سہ لیم ہہ یہ کە لاوازہ، وەک (ہەیسەمی ج ۱۰، ص ۸۹) دہ لیت.

۳ - ضعیف.

۴ - (ہەیسەمی ج ۱۰، ص ۹۱) دہ لیت تہ بەرانی و بہ زار ہیناویانہ و کە سەکانیان صہ حیجن، مونزیری لہ (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۹۴) دا دہ لیت ئەبی دنیا و نہ سائی و تہ بەرانی و بہ زار ہەموویان لہ حەسەن لہ عیمرانہ وہ ہیناویانہ و ئەویش فہرموودہی لہ عیمرانہ وہ

ئىبن ماجه به سەنەدى حسەن دەقەكە ھى ئەو، حاكم دەلى سەنەدى صەحيحە،
 لە ئەبو ھورەيرەو ھىناويانە پيغەمبەر (ﷺ) دای بە لايدا کاتى درەختىكى
 دەناشت، فەرمووى (ئەى ئەبو ھورەيرە چى دەنيژيت؟) وتم درەختى، فەرمووى (ئاي
 چاندنيكت پى بلىم لەوە باشتربى) (سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر
 بهەر دانەيهكى لە بههشتتدا درەختيكت بۆ دەنيژيت) (الا ادلك على غراس خير
 من هذا؟ سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر تغرس لك بكل واحدة شجرة
 في الجنة).^۱

ترمزی لە ئەبو ھورەيرەو ھىناويەتى دەليت پيغەمبەر (ﷺ) فەرمووى (اذا مررت
 برياض الجنة فارتعوا) (ئەگەر داتان بە لای باخچەکانى بههشتتدا) وتم ئەى پيغەمبەرى
 خوا باخچەى بههشت چيە؟ فەرمووى (مزگەوتەکان) وتم ئەى رتە چيە؟ فەرمووى (سبحان
 الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر).^۲

ئەحمەد لە ئەنسەو (ﷺ) ھىناويەتى پيغەمبەر (ﷺ) لقيكى گرت و تەكاندى
 دانەكەوت، دووم جاريش وا بوو، جارى شىيەم داتەكى، ئىنجا فەرمووى (سبحان الله
 والحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر تاوانەكان دادەتەكيئن وەك چۆن درەخت گەلاى خۆى
 دادەتەكيئيت).^۳

نەبيستوو، دەشلىن فەرموودەى لى بىستوو، كەسەكانى سەنەدەكانيان صەحيح بەلام
 عومەرى كوپى مەنسورى مامۇستاي نەسائى ھەيە كە جى متمانەيە، تەوا.

۱ - صحيح.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۸۴) دا واهاتوو.

۳ - ضعيف.

۴ - ترمزى دەليت فەرموودەكە غەريبە، مونزيرى لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۷) دا دەليت
 لەگەل غەريبى فەرموودەكە دا سەنەدى حسەنە.

۵ - حسن.

۶ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۳) دا دەليت كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيح، ترمزىش بەو
 واتیە ھىناويەتى.

موسليم له سعادتي ڪوڙي ٿي ۽ وه قاصده (ﷺ) هيٺاويته تي دهليٽ: دهشته ڪيڪ هات ٻو لاي پيڻه مبر (ﷺ) و تي قهيه ڪم فير بڪه تا بيليم، فهرمووي (بلى لا اله الا الله وحده لا شريك له الله اڪبر كبيراً والحمد لله كثيراً وسبحان الله رب العالمين ولا حول ولا قوة الا بالله العزيز الحكيم) و تي نه مانه ٻو پهروه دگارم ٿي ٻو خوم چي؟ فهرمووي (بلى خوايه ليم خوش بهو پهحمم پي بڪه و پيڻمونيم بڪه و پوزيم بده) له فهرموده ڪي ٿبو ماليڪي ٿه شجه عيدا ٿه وش هاتووه (لهش ساغم بڪه) (وعافني) له گيڙانه وهيه ڪدا ده فهرمويت (ٿه وانه دنيا و پوڙي دوايت ٻو ده ڪه نه وه)، ٽين ٿي دنيا له ٽين ٿي ٿه وفاوه (ﷺ) هيٺاويته تي دهليٽ دهشته ڪيڪ و تي ٿي پيڻه مبري خوا من له گهل قورٿان بووم به لام دهره قه تي نايه (نايتوانم) بويه شتيڪم فير بڪه به رامبر به قورٿان خيرم هه بي، فهرمووي (بلى سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اڪبر) ٿه ويش و تي و به چه نه ڪاني دهيزمارد، و تي ٿي پيڻه مبري خوا ٿه وه ٻو پهروه دگارم ٿي ٻو خوم چي؟ فهرمووي بلى (اللهم اغفلي وارحمني وعافني وارزقني) (خوايه ليم خوش بهو پهحمم پي بڪه و پاريزراوم بڪه و پوزيم پي ببه خشه) و ابرانم (پيڻمونيم بڪه) ش هاتبوو، دهشته ڪيڪه چوو، پيڻه مبر (ﷺ) فهرمووي (دهشته ڪيڪه چوو و دوو دهستي پر خير ڪرد) ^۱.

موسليم و نه سائي له ٿبو زهره وه هيٺاويانه دهليٽ: پيڻه مبر (ﷺ) فهرمووي (ٿايا پيت بليم خوشه ويستترين قسه لاي خوا چيه) (الا اخبرك بأجيب الكلام الى الله) و تم ٿي پيڻه مبري خوا پيم بلى خوشه ويستترين قسه لاي خوا چيه، فهرمووي (خوشه ويستترين قسه لاي خوا بريتيه له سبحان الله وبحمده) (ان احب

۱ - حسن.

۲ - بهيه قتي به ڪورتي هيٺاويته تي و ٿه وشي ٻو زياد ڪردووه (ولا حول ولا قوة الا بالله) سه نه ده ڪي جهيده، له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۰) دا واهاتووه.

الكلام الى الله سبحانه الله وبحمده) ترمزی هیئاویه تی بلام ئه وای هیئاوه بریتیه له (سبحان ربی وبحمده) ده لیت فەرموده که حه سه نی سه حیه، له گێرانه وهیه کی موسلیمدا هاتوو پرسیار کرا له پیغه مبه ر (عزیز) به فزترین قسه چیه؟ فەرمووی (ئه وهی خوا هه لیبژاردوو بۆ فریشته کانی، یان بۆ بنده کانی، سبحان الله وبحمده).

حاکم به سه حیهی داناوه، له فەرمووده ی ئیسحاقی کوری عه بدوللای کوری ئه بو ته له له باوکیه وه له باپیری وه هیئاویه تی و ده قه که ی وا هیئاوه پیغه مبه ر (عزیز) فەرمووی (هه رکه س بلی لا اله الا الله ده چیته به هه شت یان به هه شتی بۆ واجب ده بیته، هه رکه س بلی سبحان الله وبحمده سه د جار، خوا سه د و بیست و چوار هه زار چاکه و بۆ دنوسریت) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا ده ی که وا بوو که سمان به هیلاک ناچیته، فەرمووی (به لی، که ستان به چاکه کان دیت ئه گه ر بخریته سه ر شاخی قورسی ده که ن پاشان نیعمه ته کان دین ئه وانه ده بن، پاشان دوا ی ئه وه خوا ی گه وه به میهره بانی و ره حمه تی خۆی ده جو لیته وه) (بلی ان احدکم لیجی بالحسنات لو وضعت علی جبل أثقلته ثم تجيء النعم فتذهب بتلك ثم يتناول الرب بعد ذلك برحمته) ^۱.

موسلیم و ترمزی به سه حیهی داناوه، و نه سائی له سه عده وه (عزیز) هیئاویانه ده لیت: لای پیغه مبه ری (عزیز) خوا بووین فەرمووی (یعجز احدکم ان یکسب کل یوم الف حسنة) (که ستان ناتوانی هه موو پوژی هه زار چاکه به ده ست بینی؟) یه کی له وانه دانیشتبوو پرسیار ی لی کرد چۆن که سمانه هه زار چاکه به ده ست به ینین؟ فەرمووی (یسبح مائة تسبیحة فتکتب له الف حسنة او تحط عنه خطیئة) (سه د

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۲، ص ۸۱) دا واهاتوو.

سبحان الله بکات بهوه هزار چاکه ی بۆ دهنوسریت یان تاوانیکی لهسه ر دهپریتتهوه).^۱

حاکم به سهحیحی داناوه، له قه یسی کوپی سهعدی کوپی عوبادهوه هیناویه تی باوکی بر دیه لای پیغه مبه ر (ﷺ) که خزمه تی بکات ده لیت: پیغه مبه ری خوا هات بۆ لام و منیش دوو پکات نویژم کرد، به قاچی لییدام و فهرمووی (الا ادلك على باب من ابواب الجنة) وتم به لی، فهرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله) (نایا ناگادارت بکه مه وه له دهرگایه ک له دهرگا کانی به هه شت؟).^۲

ئین ماچه و ئین ئه بی دنیا و ئین حبان له سهحیحه کهیدا له ئه بو زهر وه هیناویه تی ده لیت: له پشت پیغه مبه ره وه (ﷺ) ده چووم به پید، پی فهرمووم (یا ابا ذر الا ادلك على كنز من كنوز الجنة) (ئه ی ئه بو زهر نایا که نزی له که نزه کانی به هه شتت پی نیشان بدهم) وتم به لی، فهرمووی (لا حول ولا قوة الا بالله).^۳

ته به رانی له عه بدوللای کوپی سهعدی کوپی ئه بو وه قاصه وه هیناویه تی ده لیت: ئه بو ئه ییوبی ئه نساری پی و تم: نایا وشه یه کت فیر بکه م که پیغه مبه ر (ﷺ) فیری کردم؟ وتم به لی ئه ی مامه گیان، وتی پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی کاتی دابه زی بۆ لام فهرمووی (ئه ی ئه بو ئه ییوب نایا وشه یه ک له که نزی به هه شتت

^۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ۸۳) هاتووه ده لیت گێژانه وه ی موسلیم وایه و ترمزی و نه سائیش هیناویانه: ده سپریتته وه، به بی باسی هه زار، خواش داناتره، ته واو. ههروه ها ئین ئه بی شه یبه و ئه حمه دو عه بدی کوپی حه مید و ئین حبان و ئه بو نه عیم هیناویانه، وه ک له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا هاتووه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۴) دا واهاتووه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا واهاتووه.

فیر بکہم؟) وتم به لئی ئہی پیغمبہری خوا به دایکمه وه به قوربانت بم،
فہرموی (زور بلئی لاحول ولا قوۃ الا باللہ)^۱.

ئہ حمہد به سہ نہدی حہسہن و ئیین ئہبی دنیاو ئیین حبان له صہ حیجہ کەیدا
له ئہبو ئہییوبہ وه هیئاویانہ پیغمبہر (ﷺ) ئہو شہوہی بہرز کرایہ وه دای به لای
ئیبراہیم (علیہ السلام) دا ئہویش فہرموی ئہی جبرئیل کیّت له گەلہ؟ وتی ئہوہ
موحہ ممہدہ، ئیبراہیم (علیہ السلام) پیی فہرمو ئہی موحہ ممہد برۆ بۆ لای
ئہ ممہتہ کەت و پییان بلئی با زور بنہونہ چاندنی ناو بہہشت، چونکہ خوئی چاک و
پاک و زہوی فراوانہ، وتی چاندنی ناو بہہشت چیہ؟ وتی (لا حول ولا قوۃ الا
باللہ)^۲.

تہ بہرانیش هیئاویہتی، له گێرانہیہ کدا ہاتوہ سہلامی لیکردم و بہ خیر
ہاتنی کردم و وتی بہ ئوممہتہ کەت بلئی....^۳

ئہبو نہعیم له (الحلیہ ج ۱، ص ۳۲۲) له ئیین عہباسہ وه هیئاویہتی دەلیت ہەرکەس
بلئی بسم اللہ یادی خوای کردوہ، ہەرکەس بلئی الحمدللہ سوپاسی خوای کردوہ،
ہەرکەس بلئی اللہ اکبر خوای بہ گہورہ زانیوہ، ہەرکەس بلئی لا الہ الا اللہ خوای بہ تہنہا
زانیوہ، ہەرکەس بلئی لا حول ولا قوۃ الا باللہ موسلمان بووہ و خوئی بہ دەستہوہ داوہ و
بہ ہاو کەزیککی له بہہشتدا بۆ ہییہ.

ئہ حمہد له میتہرہ فہوہ هیئاویہتی دەلیت: عیمران (ﷺ) پیی وتم: ئہمپۆ فہرموودەت
بۆ دەگێرمہوہ بہ لکو لەمپۆ بہدواوہ خوا سوودمەندت بکات پیی، بزانیہ چاکترین
بہندەکانی خوا له پۆژی داوییدا ئہوانەن کہ زور حەمدو سوپاسی خوا دەکەن^۴.

۱ - صحیح.

۲ - (ہیسەمی ج ۱، ص ۹۸) تہ بہرانی له (المعجم الکبیر والأوسط) بہ دوو سہنەد هیئاویہتی و کەسەکانی
سہنەدیکیان جی متمانەن، تہاوا.

۳ - صحیح لغیرہ.

۴ - له (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا ہاتوہ.

۵ - (ہیسەمی ج ۱، ص ۹۷) دەلیت: کەسەکانی ئہحمەد صہ حیحن جگہ لہ عہبدوللای کوپی
عہبدورہ حمانی کوپی عہبدوللای کوپی عومەر کہ جی متمانہ شہ.

ئین ئه بی حاتم له ئین عه بیاسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت عومه وتی: (سبحان الله ولا اله الا الله) مان زانی ئه ی الحمد لله چیه؟ (ﷺ) وتی وشیه که خوا بو خوی پی پازیه و هه زه دکات بو تریت، عه سکه ری له (الأمثال) له ئه بو زیانه وه هیناویه تی ئین کوا، پرسپاری له عه ی کرد له سه ر سبحان الله، وتی: وشیه که خوا پی پازیه بو خوی، پاک زانینی خواجه له خراپه، ئه بولحه سه نی به کالی به و شیوه لییه وه هیناویه تی.^۲

به یه قی له (شعب الأیمان) له عومه ره وه هیناویه تی فه رمانی کرد بدری له دوو کهس، یه گیکیان ده یوت به ناوی خوا، ئه وی دیکه ش ده یوت، سبحان الله، ئه ویش وتی هاوار بو ت سوک بده له وه ی سبحان الله ده کات چونکه (سبحان الله) ته نها له دلی باوه پداردا ئارام ده گری.^۱

ته به رانی له عه بدوللای کوپی مه سه ووده وه هیناویه تی ده یوت: ئه گه ر فه رموده یه کم بو گێرانه وه له قورئاندا به راست زانینی ئه و فه رموده یه تان بو ده هیئم، چونکه به نده ی موسلمان ئه گه ر وتی سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر وتبارک الله فریشته یه ک ده یانگری و ده یانخاته ژیر بالی پاشان به رزیان ده کاته وه و ده دات به لای هه ر ده سته یه کی فریشته کاندای لێخو ش بوون بو بیژره که ی ده که ن تا ده یانباته خزمه ت خوی گه ره، پاشان عه بدوللای ئه م ئایه ته ی خوینده وه (الیه یصعد الکم الطیب والعمل الصالح یرفعه).^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۹۵) ده لیت ئه حمه د به مه وقوفی هیناویه تی و نیمچه مه رفووعه و که سه کانی سه نه ده که ش سه حیحن.

^۳ - وه ک له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۰) دا هاتوه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۰) دا واهاتوه.

^۵ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۹۰) ده لیت: له سه نه ده که دا مه سه ووده هیه که جی متمانه یه به لام شت تی که ل ده کات و که سه کانی دیکه ش جی متمانه ن، ته راو. حاکم هیناویه تی و ده لیت سه نه ده که ی سه حیحه، له گێرانه وه که یدا هاتوه: تا ده یانباته خزمه ت خوی میه ربان.

(هه لېزاردنې كۆز يكره كان له سهر زؤر دانانيان)

شەش زانای فەرموودە جگە لە بوخاری لە جوهره وه هیناویانه پیغه مبهەر (ﷺ) له لای دهچوو، پاشان دواى چیشتهنگا گهرايه وه جوهره يريه دانیشتبوو، فەرمووی: هیشتا له سەر ئەو بارهیت که له سەری به جیمه یشتیت (مازلت على الحال التي فارقتك عليها؟) وتی به لای، فەرمووی (دواى تۆ چوار وشەم سیجار وت ئەگەر پیوانه بکریت له گەل ئەوهی تۆ وتت دەمپیوان سبحان الله وبحمده عدد خلقه سبحان الله رضاء نفسه، سبحان الله زنة عرشه، ومداد كلماته) له گێرانه وه یکهى موسليما وا هاتوو (سبحان الله عدد خلقه سبحان الله رضاء نفسه، سبحان الله زنة عرشه، سبحان الله مداد كلماته) نه سائی له كۆتاييه كهيدا هیناویه تی (والحمد لله كذلك) له گێرانه وه یه كيدا هاتوو (سبحان الله وبحمده ولا اله الا الله والله اكبر عدد خلقه ورضاء نفسه وزنة عرشه ومداد كلماته).^۱

ئەبو داودو ترمزی به حەسەنى داناوه نه سائی و ئیبن حبان له صەحیحە كهیداو حاكم به صەحیحى داناوه، له سهعدى كورپی ئەبو وه قاصه وه (ﷺ) هیناویانه له گەل پیغه مبهەر (ﷺ) چوو بو لای ئافره تی که دهنگی له بهر دهستدا بوو سوبحانه لای پی دهکرد، پیغه مبهەر (ﷺ) فەرمووی (هه والت پیبدهم به شتی له وه له سهرت ئاساتر، یان به فەزڵتر، بیّت، فەرمووی سبحان الله عددا خلق في سماء سبحان الله عددا خلق في الأرض، سبحان الله عددا بين ذلك، سبحان الله عددا هو خالق والله اكبر يش بهو شیوهو والحمد لله يش بهو شیوهو لا اله الا الله يش بهو شیوهيه ولا حول ولا قوة الا بالله يش بهو شیوهيه)^۲.

^۱ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۸) دا واهاتوو.

^۲ - ضعيف.

^۳ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۹) دا واهاتوو.

ئەحمەدو ئیبن ئەبی دنیا دەقەکە هی ئەو، و نەسائی و ئیبن خوزەیمە و ئیبن حبان لە صحیحە کە یاندا بە کورتی و حاکم بە صحیحی داناو، لەسەر مەرجی بوخاری و موسلیم، لە ئەبو ئوما مەو (ﷺ) هیناویانە دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) منی بینی کە لیو هکانم دەجولاند، پیی فەرمووم (ئەی ئەبو ئوما مە بۆ چی شتی لیو هکانم دەجولینیت؟) و تم ئەی پیغمبەری خوا یادی خوا دەکەم، فەرمووی (ئایا هەوالت پیبدهم بە زۆرترو بە فەزڵتر لە زیکری شەوو پوژت؟) و تم بەلی ئەی پیغمبەری خوا، فەرمووی بلی (سبحان الله عدما خلق سبحان الله ملء ما خلق سبحان الله عددا في الأرض سبحان الله عدد ملء ما في الأرض والسماء سبحان الله عدما احصى كتابه سبحان الله ملء ما احصى كتابه، سبحان الله عدد كل شيء، سبحان الله ملء كل شيء والحمد لله عدما خلق، والحمد لله ملء ما خلق والحمد لله عدما احصى كتابه والحمد لله ملء عما احصى كتابه والحمد لله عدد كل شيء والحمد لله ملء كل شيء) تەبەرانی بە دوو سەنەد هیناویەتی سەنەدیکیان حەسەنە و دەقەکە ی و هیناوە فەرمووی: (ئایا شتیکت پی بلیم ئەگەر بیلیت پاشان شەوو پوژ خۆت ماندوو بکەیت نەگەیت بەو هدا؟) و تم بەلی، فەرمووی بلی الحمد لله، بە کورتی هیناویەتی و دەفەرمویت (و هک ئەو هەش سبحان الله و هک ئەو هەش الله اکبر بکەیت).^۱

تەبەرانی ش بە سەنەدیکی دیکە هیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (افلا ادلك على ما هو اكبر من ذكر الليل على النهار؟ تقول الحمد لله) (ئایا پینمونی بکەم بۆ شتی لە شەوو پوژ گەورەتر بی؟ بلی الحمد لله) بە کورتی دەیهینیت، لە گێرانه و هیکدا دەفەرمویت (بەو هەش سبحان الله بکەیت) پاشان فەرمووی (فیریان ببەو دواي خۆت ئەوانە ی دواي خۆت فیربکە).^۲

^۱ - حسن.

^۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۹۹) دا واهاتوو.

^۳ - له سەنەدە کەدا لەشی کوری ئەبو سەلیم هەیه کە مودەللەسە، و هک (هەیسەمی ج ۱۰، ص ۹۳) دەلیت.

تبه‌رانی و به‌زار له شه‌بو دهر دانه‌وه هیناویانه ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ع) سه‌یری کردم له لیوه‌کانم ده‌جولاند، فهرمووی (ئه‌ی شه‌بو دهر دا ئه‌و چی ده‌لیت؟) وتم یادی خوا ده‌که‌م، فهرمووی (ئایا له‌وه باشت‌رت فی‌رنه‌که‌م له زی‌کری خوا شه‌و له‌گه‌ل پوژو پوژ له‌گه‌ل شه‌و؟) وتم به‌ئی، فهرمووی (سبحان الله عدما خلق سبحان الله عدد کل شیء سبحان الله ملء ما احصى كتابه والحمد لله عدما خلق والحمد لله ملء ما خلق والحمد لله ملء ما احصى كتابه) ۱، ۲.

ئه‌حمه‌د له ئه‌نه‌سه‌وه (ع) هیناویه‌تی ده‌لیت له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ع) له بازنه‌یه‌کدا دانیش‌تبووم که‌سی هات و سه‌لامی کرد له پیغه‌مبه‌ر (ع) و خه‌لکه‌که‌و وتی سه‌لام و ره‌حه‌تی خواتان لی‌بی‌ت، پیغه‌مبه‌ر (ع) وه‌لامی دایه‌وه (وعلیکم السلام ورحمة الله وبرکاته) که کابرا دانیش‌ت وتی سوپاسی‌کی زۆرو پاک و بی‌گه‌ردو به‌ره‌که‌ت تی‌دابوو بۆ خوای گه‌وره وه‌ک چۆن په‌روه‌ردگارمان هه‌ز ده‌کات سوپاس بکری و شیاویه‌تی، پیغه‌مبه‌ر (ع) فهرمووی (چۆنت وت؟) ئه‌ویش وتیه‌وه، پیغه‌مبه‌ر (ع) فهرمووی (والذي نفسي بيده لقد ابتدرها عشرة املك كلهم حريص على ان يكتبها فما دروا كيف يكتبونها حتى رفعوها الى ذي العزة فقال اكتبوها كما قال عبدي) (سویند به‌وه‌ی گیانمی به‌ده‌سته‌ فریشته پی‌ش‌پ‌رکی‌یان بۆ ده‌کرد هه‌ر کامیان سوور بوون له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی بینووسن نه‌یان‌زان‌ی چۆن بینووسن تا به‌رزیان کرده‌وه بۆ لای خوای خاوه‌ن عیزه‌ت، خواش فهرمووی وه‌ک چۆن به‌نده‌که‌م فهرمووی بینووسنه‌وه) ۳، ۴.

۱ - ضعیف.

۲ - هه‌سه‌می ج ۱۰، ص ۹۴ ده‌لیت له سه‌نه‌ده‌کدا له‌ی‌شی کو‌پی ئه‌بو سه‌لیم هه‌یه که چی متمانه‌یه به‌لام شت تی‌که‌ل ده‌کات، ئه‌بو ئیس‌رائیلی مه‌لانی‌ش هه‌یه که فهرمووده‌ی هه‌سه‌نه‌و که‌سه‌کانی دی‌که‌یان سه‌حیح، ته‌واو له په‌راویزه‌که‌ی له ئین هه‌ج‌ه‌ره‌وه هات‌وه: زی‌ات‌ر لاوازیه‌کیه‌تی، هه‌ندی‌کیان له‌گه‌ل خراپ له‌به‌رکردن و شی‌واویدا به‌راست‌گۆ وه‌سف‌ی ده‌کن.

۳ - ضعیف.

۴ - مون‌زیری له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۳) دا ده‌لیت: ئه‌حمه‌د گێ‌راویه‌تی‌ه‌وه که‌سه‌کانی چی متمانه‌ن، نه‌سائی و ئین حبان له سه‌حیحه‌که‌یدا هیناویانه به‌لام ئه‌وان ده‌لین (کما یحب ربنا ویرضی).

ته به رانی به سه نه دی چه سه ن، ده قه که هی ئه وه، به یه ه قی و ئین ئه بی دنیا له ئه بو ئه ییوبه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت: که سیك لای پیغه مبه ر (ﷺ) بوو وتی (الحمد لله حمدا کثیرا طیبا مبارکا فیه) پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (من صاحب الکلمه) (کی خاوه نی ئه و قسه بوو؟) کابرا بیده نگ بوو وایزانی شتیکی وتوو که پیغه مبه ر (ﷺ) پیی ناخوش بووه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (کی بوو؟ چونکه راستی وت) کابرا وتی من وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا هیوای خیرم پیی هیه، فه رمووی سویند به وه ی گیانمی به دهسته سیانزه فریشته م بینی دهستی شخه ریان ده کرد بو وشه که ت تا کامیان به رزی بکه نه وه بو لای خوای گه وره) (والذي نفسي بيده لقد رایت ثلاثة عشر ملکا یبتدرون کلمتک ایهم یرفعها الی الله تبارک وتعالی) ^۱.

(زیکره کانی دوا ی نویژه کان و کاتی خه وتن)

بوخاری و موسلیم ده قه که هی ئه وه، له ئه بو هورهیره وه (ﷺ) هیناویانه هه ژاره کوچه رکان هاتن بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتیان ده وله مه ندان پله به رزه کان و به خششی دانراویان برده وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (وما ذاک؟) (کوا (چون؟)) و تیان وه ک ئیمه نویژ ده که ن و پوژوو ده گرن و ده به خشن و ئیمه ناب به خشین و نازاد ده که ن و ئیمه نازاد ناکه یین، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (ئایا شتیکتان فیر بکه م که پیی بکه نه وه به وه ی پیشتان که وتوو و پیشی ئه وانیه ی دواتان بکه ون؟ که س له ئیوه خاوه ن فه زلتر نه بی مه گه ر وه ک ئیوه بکات؟) و تیان به لی ئه ی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی (له دوا ی هه موو نویژیک سی و سی جار سبحان الله الله اکبر الحمد لله) بکه ن، ئه بو صالح ده لیت: کوچه ران گه رانه وه بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتیان براکانمان ئه وانیه ی سامانیان هیه بیستوو یانه چی ده که یین ئه وانیش وا ده که ن،

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۲) دا واهاتوو.

پيغهمبر (ﷺ) فہرمووی (ئوہ فہزلی خوايہ دہيبہ خشيت بہہر کهيڪ کہ بيہويت) سوممی دہليت ئہم فہرموودہم بؤ يہکیٰ لہ کس و منالم گيڙايہوہ وتی: ليت تیک چوہ، بہلکو پئی فہرموويت: سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمدللہ سی و چوار جار الله اکبر بکہيت، دہليت: گہرامہوہ بؤ لای ئہبو صالح و ئوہم پئی وت، ئویش دہستی گرتو وتی: الله اکبر و سبحان الله و الحمدللہ، الله اکبر و سبحان الله و الحمدللہ تا بہ ہموويانہوہ سی و سی جار دہي ليت، ئہبو داود هيئاويہتی و دہقہکھی ئاويہ: ئہبو ہورہيرہ (ﷺ) وتی ئہبو زہر (ﷺ) وتی ئہی پيغهمبري خوا دہولہ مہندان پاداشتہ کانيان بردوونہ تہوہ، بہو واتايہ دہيہي ليت،^۱ لہ گيڙانہوہ کيدا ہاتوہ پيغهمبر (ﷺ) فہرمووی (دواي ہموو نويڙيک سی و سی جار الله اکبر و سی و سی جار الحمدللہ و سی و سی جار سبحان الله بکہيت و بہ لا الہ الا الله وحده لا شريک لہ لہ الملك ولہ الحمد وهو علی کل شيء القدير کو تايی پئی بينيت لہ تاوانہ کانت دہبووريت ئہگہر تہنانت وک کھی دہريا بن) ترمزی هيئاويہتی و بہ حہسہنی داناوہ و نہسائی لہ فہرموودہی ئيبن عہباسہوہ بہو شيوہ هيئاويانہو تيايدا دہليت فہرمووی (ئہگہر نويڙتان کرد سی و سی جار بلين سبحان الله و سی و سی جار الحمدللہ و سی و چوار جار الله اکبر و لا الہ الا الله چہند جاري)^۲

ئہحمہدو بہزارو تہبہرانی بہ چہند سہنہديٰ لہ ئوم دہردائوہ هيئاويانہ دہليت: کهي سي لای ئہبو دہردا دابہزی و ئہبو دہردا وتی دہمينيتہوہ تا پئی خوش

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - لہ (الترغيب والترہيب ج ۳، ص ۱۱۰) دا واهاتوہ، بوخاری لہ (التاريخ وتہيالسی) و ئيبن عہساکیر لہ ئہبو زہرہوہ بہو شيوہ هيئاويانہو دواي ئوہ باسی بہخششہ کان (صدقات) دہکەن، وک لہ (کنز العمال ج ۳، ص ۳۱۵) دا ہاتوہ دہليت: سہنہدہکھی حہسہنہ، بہزار لہ ئيبن عومہرہوہ (ﷺ) تہواو بہ دوورو دريڙي هيئاويہتی وک لہ (المجمع ج ۱۰، ص ۱۰۱) دا ہاتوہ.

کهین یان له سهر پییت تاشتیکت بدهمی؟ وتی به لکو له سهر پیم، وتی دهی من تویشوویه کت ددهمی نه گهر له وه باشرم بدیبایه پیم ده دایت، چووم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و وتم نهی پیغه مبه ری خوا دهوله مەندان دنیاو قیامه تیان بردووه و نویژ ده کهین و نهوانیش نویژ ده کهن، پوژوو ده گرین و نهوانیش پوژوو ده گرن، ده به خشن و ئیمه نا به خشین، فهرمووی (نایا شتیمت پی نیشان بدهم نه گهر تو کردت کهس پیشت نه کهوی که له پیشت تو بووه و نهوانه ی دواشت کهس پیست نه گاته وه مه گهر نه وهی وه که نه وه بکات که ده کهیت، له دوا ی هه موو نویژی سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر)^۱.

عه بدو ره زاق و ئین زه نه جو یه له قه تاده وه به مورسه لی هی ناویانه ده لیست: خه لکی له هه ژاره باوه رداره کان و تیان نهی پیغه مبه ری خوا دهوله مەندان پاداشتیان برد ده به خشن و ئیمه نا به خشین، نه فه قه ده دن و ئیمه نایدهین، فهرمووی (ارایتم لو ان مال الدنيا وضع بعض على بعض اكان بالغاً السماء) (نایا پیقان وایه نه گهر سامانی دنیا له سه ری هک دابنری نایا ده گاته ئاسمان؟) و تیان نا نهی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (نایا شتیکتان پی بلیم ریشه ی له زهوی و لقی له ئاسمان بیست؟ له دوا ی هه موو نویژی بلین: لا اله الا الله والله اکبر و سبحان الله و بحمده ده جار، نهوانه ریشه یان له زهوی و لقیان له ئاسمانه)^۲.

نه حمده له عه لیه وه (ﷺ) هی ناویه تی پیغه مبه (ﷺ) کاتی فاته می دا به عه لی (ﷺ) له گه لیدا جلیکی (خمیه) ی نارد له گه ل سه رینیکی پیسته که ناوه که ی

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۰۰) ده لیست: یه کی له سه نه ده کانی ته به رانی که سه کانی سه حیح، عه بدو ره زاق هی ناویه تی وه که له (ج ۱، ص ۲۹۶) دا هاتووه و نه وه شی بو زیاد کردووه: وه که ئیمه جیهاد و نویژه نوسراوه کان ده کهن.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۷) دا واهاتووه.

لیف (گه لاو پروشی دار خورما) بوو له گه لاو دوو و جامی ناوو دوو شمه کی ناو (کونه دبه و له و جورانه)، پوژئی عه لی به فاتیمه ی وت به خوا هینده ماندووم سنگم هاواریه تی، خوا که نیزه کی داوه ته دهست باوکت، برپوو داوای خزمه تکاریکی لیبکه، وتی به خوا منیش هینده هه ویرم شیلاوه دهسته کانم توئیکلیان هه لداوه، چوو بو لای پیغه مبه (ع) نه ویش فهرمووی (کچه نازیزه کهم بو چی هاتوویت؟) فاتیمه ده لیت: شهرم کرد داوای لیبکه م، وتم هاتووم سه لامت لیبکه م، گه پرایه وه عه لی وتی چیت کرد؟ وتی شهرم کرد داوای لیبکه م، ئینجا هه ردوو پیکه وه چوون بو لای پیغه مبه (ع) عه لی وتی نه ی پیغه مبه ری خوا ته واو ماندوو بووم و سنگم سکا لیه تی، فاتیمه ش وتی هینده هه ویرم شیلا دهستم توئیکلی هه لدا، خوا که نیزه کی زوری خستوو ته بهر دهستت یه کی کمان بده ری تا خزمه تمان بکات، فهرمووی (به خوا پیتان نابه خشم و واز بینم دارو دهسته ی صوفه له برسیتیدا سکیان پیچ بخوات هیچ شک نابه م پییان ببه خشم به لام نه مانه ده فروشم و پاره کیان به سه ریاندا ده به خشمه وه) هه ردوو کیان گه پانه وه، پیغه مبه (ع) هات بو لایان، چوو بوونه ناو جیگه که یان، سهیری کرد سهریان داپوشیوه و قاچیان ده رکه و تووه، نه گه ر قاچیان داپوشن سهریان ده رده که وی هه ردوو کیان راپه رین و هه ستانه وه، فهرمووی (مکانکما) (له شوینی خوتاندا بن) پاشان فهرمووی (نایا هه و التان پیبده م به چاکتر له وه ی داواتان لی کردم؟) وتیان به لی، فهرمووی (چه ند وشه یه ک جبریل فیری کردم فهرمووی له دوا ی هه موو نویژی ده جار سبحان الله و ده جار الحمد لله و ده جار الله اکبر بکه ن، که چوونه نا جیگه که تان سی و سی جار سبحان الله و سی و سی جار الحمد لله و سی و چوار جار الله اکبر بکه ن) عه لی (کرم الله وجهه) (خوا پرووی پیژدار بکات) وتی به خوا له و کاته وه ی له پیغه مبه رم (ع) بیستوو دهست بهر داریان

نه بووم، ئين كوا پيى وت: تهنانهت شهوى صفين؟ وتى ئهى خه لكى عيراق خوا له گه لتان بجهنگى تهنانهت شهوى صفين^۱.

حه ميدى و ئين ئه بى شهيبه و عه بدوره زاق و عه دهنى و ئين جهريرو حاكم و جگه له وانيش له عه تائى كوپى سائيبه وه له باوكى له عهليه وه به دوورو دريژى هيناويانه، نه سائى و ئين ماجة هه نديكى هيناوه وه كه له (كنز العمال ج ۸، ص ۶۶) دا هاتوه، ئه بو شهيبه له فهرموده ي عهليه وه هيناويه تى پيغه مبهري (ع) فهرمودى (ئايا ئاگادارتان بكه مه وه له شتى كه له خزمه تكارى بو تان باشتري؟ له دواى هه مو نويزى سى و سى جار سبحان الله و سى و سى جار الحمد لله و سى و چوار جار الله اكبر بكه، نه گهر شهو چونه جى خه وتنتان نه وه سه ده)^۲.

ئه حمده له فهرموده ي ئوم سه له وه (ع) هيناويه تى فاتيمه (ع) هات بو لاي پيغه مبهري (ع) و سكالاي نه بوونى خزمه تكارى كرد، وتى ئهى پيغه مبهري خوا له تاو هه وير شي لان تو يكله هه لدا، جارى هارين و جارى شي لان، پيغه مبهري (ع) پيى فهرمو (نه گهر خوا پوزى شتيكت بداتى بو ت دهنيرى، من ئاگادارت ده كه مه وه له شتى له وه چاكت، نه گهر چوو يته ناو جيگه كه ت سى و سى جار سبحان الله و سى و سى جار الحمد لله و سى و چوار جار الله اكبر بكه، ئه مه سه د ده كات، له خزمه تكار بو ت باشتري وه نه گهر نويزى به يانيت كرد بلى لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله المد يحي ويميت بيده الخير وهو على كل شىء القدير ده جار دواى نويزى به يانى و ده جار دواى نويزى ئيواره بيلى، چونكه به هه ر يه كيكيان ده

^۱ - ضعيف.

^۲ - مونزيرى له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۱۲) دا ده ليت: ئه حمده گيراويه تيه وه و ده قه كه هى نه وه، بوخارى و موسليم و نه بو داود و ترمزى هيناويانه و جى ناموزى له و ده قه دا ههيه، سه نه ده كه ي جهيده و گيره ره وه كانى جى متمانه و عه تائى كوپى سائيب جى متمانه يه و حه مادي كوپى سه له مه پيش شت تيكه لكردن لى بيستوه، ته واوئين سه عد (ج ۸، ص ۲۵) له عهليه وه به هه مان شيوه هيناويه تى.

^۳ - له (كنز العمال) دا هاتوه.

خيرت بڻو ڊهنوسري و ڊه تاوانت ڊهسپڙتته وه، وه هر ڪاميان وه ڪرڙگار ڪرڊني مندالڻيڪي (نه وه يه ڪي) ئيسماعيله ڀهوا نيه بڻ تاواني ئه و ڀوڙه نوسرابي پيئي بگات مه ڪر هاوه ل دانان بيٺ، لا اله الا الله وحده لا شريك له، وه ئه وه پاسه وائته له نيوان ئه وه ماوه يه ي به ياني بيلي يلت شهو بيلييت، له هه موو شه يتان و هه موو خراپه يه ڪ ڊه تپاريڙيت) ^۱، ^۲

به زار له جابره وه (ﷺ) هيئاويه تي پيغه مبه ر (ﷺ) ڪه نويڙي بڪردايه ڊه يفه رموو (لا اله الا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت ر وهو على كل شيء القدير اللهم لا مانع لما اعطيت ولا معطي لما منعت ولا راد لما قضيت ولا ينفع ذا الجد منك الجد) ^۳، ^۴

ته به راني له موغيره وه (ﷺ) به هه مان شيوه ي فهرموو ڊه ي جابر هيئاويه تي به لام له ڪيڙانه وه ڪه يدا هاتووه: له ڊواي هه موو نويڙيڪ، ئه وه شي بڻ زياد ڪرڊووه: (وهو حي لا يموت بيده الخير) ئه وه شي نه هيئاوه (اللهم لا مانع) تا ڪوڙايي. ^۵

^۱ - حسن.

^۲ - (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۰۸) ڊه لڻت ئه حمه ڊو ته به راني به و شيوه و ڪورٽر له و هيئاويانه، ته به راني وايه يئاوه (هي تحرسك) (ئو و ته) ڊه تپاريڙيت) له جياتي (هو) سه نه ڊي هه رڊو و ڪيان هه سه نه، ته و او

^۳ - حسن.

^۴ - (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۰۳) ڊه لڻت سه نه ڊه ڪيان هه سه نه، به زار له ئين عه عباسه وه به هه مان شيوه هيئاويه تي به لام له ڪيڙانه وه ڪه يدا هاتووه: ڪاتي له نويڙه ڪه ي ڊه بوويه وه و هه روه ها (بيده الخير) ي زياد ڪرڊووه و ياسي (يحي ويميت) ي نه هيئاوه، هه روه ها قسه ي (ولا راد لما قضيت) هه يسه مي ڊه لڻت: به زار و ته به رانيش به هه مان شيوه هيئاويانه به لام ئه مه شي بڻ زياد ڪرڊووه (يحي ويميت) نه هيئاوه (بيده) سه نه ڊي هه رڊو و ڪيان هه سه نه

^۵ - (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۰۳) ڊه لڻت ڪه سه ڪاني سه نه ڊه ڪه ي سه حيحن، هه روه ها له سه حيحدا به ڪورٽي هاتووه.

(زڪره ڪاني به ياني و ئيواره)

ئهو داودو نه سائي له عه بدولحه ميدي مه ولاي بهني هاشمه وه هيناويانه دايمي كه خزمه تي ڪچاني پيغه مبهري خوي ده كرد بوي گيڙايه وه ڪچه ڪهي پيغه مبهري (ﷺ) بوي گيڙايه وه فيري كردو ده يفهرموو: (ڪاتي به ياني هه لده ستيت بلي: سبحان الله وبحمده ولا قوة الا بالله ماشاء الله كان وما لم يشأ لم يكن اعلم ان الله على كل شيء قدير وان الله قد احاط بكل شيء علما، هه ڪهس نه وانه بلي ڪاتي به ياني هه لده ستتي ده پاريزري تا ئيواره ده ڪاته وه، هه ڪهس ڪاتي ئيواره بيائلي ده پاريزري تا به ياني ده ڪاته وه).^۱

ئهو داود له نه بو دهر دانه وه هيناويه تي ده لئيت: هه ڪهس ڪاتي به ياني ده ڪاته وه ڪاتي ئيواره ده ڪاته وه بلي: حسبي الله لا اله الا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم، حوت جار بيئي خوا زامني ده بي بوئوه وي گرنگيه تي به راستگويي بي يان درو زني.^۲

(زڪري خوا له بازاره ڪان و شوينه ڪاني بيئاگاييدا)

ته به راني له نه حمه ده وه (ﷺ) هيناويه تي فهرمووي (احب العمل الى الله عز وجل سبعة الحديث و بعض الأعمال الى الله عز وجل التعريف) واته (خوشه ويستترين كار لاي خوي گه وره سوبحانه للاي قسه يه و بي زراوترين ڪاره ڪان لاي خوي گه وره لادانه) وتمان نه ي پيغه مبهري خوا سوبحانه للاي قسه چيه؟ فهرمووي (خه لڪي قسه ده ڪنو ڪه سيش سوبحانه للا بڪات) وتمان نه ي پيغه مبهري خوا (ﷺ) نه ي لادان

^۱ - ضعيف.

^۲ - مونزيري له (مختصر السنن) ده لئيت: نافره تيكي ناديمار له سه نه ده ڪه يدا هه يه، هه روه ها ئين سني هيناويه تي، وه له (تحفة الذاڪرين ص ۶۶) دا هاتوه.

^۳ - موضوع.

چيه؟ فهرمووى (خهلكى له خيڙدا بن دراوسى و هاوهل پرسياريان لى بكات، بلىن ئيمه به شهرين)^۱.

ئەبو نەعیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له ئەبو ئیدریسی خەولانیەو هیناویەتی دەلیت: موغاز (ﷺ) وتی تۆ له گەل خەلكى دادەنیشیت كه بیگومان دەنەو نه قسه، ئەگەر بینیت بیناگابوون ئەو كات پوو بگەرە پەرەردگارت، ولید دەلیت: باسی كرد بۆ یەزیدی کوپی جابر، وتی بەلى، ئەبو تەلەحە حکیمی کوپی دینار بۆی گیرامەو دەیانوت: نیشانەى نزای وەرگیراو ئەو یە ئەگەر بینیت خەلك بیناگابوون لەو كاتەدا پوو بگەرە پەرەردگارت.^۲

ئین ئەبى دنیاو جگە لەویش له ئەبو قلابەو هیناویانە دەلیت: دوو كەس له بازار بە یەك گەیشتن، یەكێکیان بەوى وت: وەرە با له بیناگایی خەلكدا داوی لیخۆشبوون لای خوا بكەین، وایكردوو یەکیان مرد، ئەوى دیکە له خەویدا بینى، وتی زانیم خوا ئیوارەى ئەو پۆژەى له بازار بە یەك گەیشتن لیمان خۆشبوو.^۳

(زیکره کانی ناو سه فەر)

ئەحمەدو تەبەرانی له ئەبو لاسى خوزاعیەو هیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لەسەر وشتریکی صەدەقە كه بەرەو حەج دەچوو سواری کردین، وتان ئەى پیغەمبەرى خوا بۆچی لەسەر ئەو وشترە سواریمان دەکەیت؟ فهرمووى (مامن بصیر الا فى ذروته شیطان فاذكروا اسم الله عز وجل اذا اركبتموها كما امرکم الله ثم

^۱ - ضعیف.

^۲ - (له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۳) دا واهاتوو، (هەیسەمى ج ۱۰، ص ۸۱) دەلیت له سەنەدەكەدا فەزلى کوپی موختار هەیه كه لاوازه.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۱) دا واهاتوو

امتنهوها لانفسکم، فانها تحمل باذن الله عز وجل^۱ واته (هەر وشتی له لووتکهیدا شهیتانی هیه، بویه کاتی سواری دهن وه په روهر دگارتان فه رمانی پیکردون ناوی خوا بینن، پاشان له خزمه تی خوتاندا به کاری بهینن، چونکه به مؤله تی خوی گه وره بار هه نده گری).^۲

له (الاصابة ج ۴، ص ۱۶۸) له ژياننامه ی ئه بو لاسدا هیناویه تی که له پیغمبره وه (ﷺ) گیراویه تیه وه سه باره ت به سوار بوونی وشتی صه ده قه له حه جدا، بوخاری له صه حیه کهیدا به ته علیقی هیناویه تی، به غه وی و جگه له ویش له ئه بو سه هلی خوزاعیه وه (ﷺ) هیناویانه (پیغمبره) (ﷺ) له سه ر وشتی سواری کردین...).

ئه حمه د له ئین عه بباسه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغمبره (ﷺ) له سه ر ولاخه که ی له گه ل خوی سواری کرد، کاتی له سه ری وه ستا پیغمبره (ﷺ) سی الله اکبر و سی سبحان الله و یه لا اله الا الله ی کرد، پاشان له سه ری پی پراکشاند، پیکه نی، پاشان پرووی تیکردو فه رمووی (مامن امری، یرکب دابته فیصنع کما صنعت الا اقبل الله عز وجل فضحك اليه کما ضحکت اليک) واته (هه رکه سی سواری ولاخه که ی بیئت و وه که نه وه بکات که من کردم خوی گه وره پرووی تیده کات و بوی پیده که نیئت وه که چون من بوت پیکه نیم).^۳

^۱ - صحیح.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۱) ده لیت ئه حمه دو ته به رانی به چه ند سه نه دی هیناویانه که سه کانی سه نه دیکیان صه حیحن جگه له موحه ممه دی کوپی ئیسحاق که راشکاوی سه ماعی له یه کیکیاندا هیه، ته واو.

^۳ - ضعیف.

^۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۱) ده لیت: له سه نه ده که دا ئه بو به کری کوپی ئه بو مه ریه م هیه که لاوازه.

ته به رانی له ئه بو مه لیحی کورپی ئوسامه له باوکیه وه هیئاویه تی ده لیئت له دوای پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووم که وشتره که مان وه ستاو دا که وت، وتم شهیتان پۆ بکات، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (لا تقل تعس الشیطان، فانه یعظم حتی یصیر مثل البیت ویقول بقوتی ولكن قل بسم الله فانه یصیر مثل الذباب) واته (مه لی شهیتان پۆ بکات، چونکه گه وره ده بی تا وهک مائی لی دیت و ده لیئت به هیزو قوه تی خۆم، به لام بلی بسم الله چونکه ده گوپیئت و وهک میشی لی دیت)^۱.

ئه حمده به چه ند سه نه دیک له ئه بو ته میمه ی هجیمیه وه له و که سه وه که له دوای پیغه مبه ره وه (ﷺ) بووه هیئاویه تی ده لیئت: من له سه ر گوی دریزی له پشتیه وه بووم، به هه مان شیوه ده یه نیئت، له گیرانه وه کهیدا هاتوو ده لی (صرعته بقوتی، واذا قلت بسم الله تصاغرت الیه نفسه حتی یكون اصغر من ذباب) (به هیزی خۆم په کم خست، ئه گه ر بلیئت به ناوی خوا شهیتان خوی لا بچووک ده بیته وه تا ئه وه ی له میش بچووکتر ده بی)^۲.

ئه حمده دو ئه بو یه علا له ئه نه سی کورپی مالیکه وه هیئاویانه پیغه مبه ر (ﷺ) که ده چوویه سه ر به رزایی زه وییه ک ده یفه رموو (اللهم لك الشرف على كل شرف ولك الحمد على كل حال) واته (خوایه به سه ر هه موو شه ره ف و گه وره ییه کدا شه ره ف و گه وره یی بۆ تویه، له هه موو باریکدا سوپاس بۆ تویه)^۳.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۲) ده لیئت که سه کانی سه حیحن جگه له مه حه ممه دی کورپی حه مران که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - که سه کانی سه نه ده که ی سه حیحن.

۵ - ضعیف.

۶ - (هه یسه می) ده لیئت: تیایدا زیاده ی نومهیری هه یه که متمانه ی به سه ر لاوازیدا زاله، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

تہ بہ رانی لہ (المعجم الأوسط) لہ ئہ نہ سہوہ ھیناویہ تی دہ لیت: ئیمہ لہ شوینی دادہ بہ زین، سوبحانہ للآمان دہ کرد تا کولہ کہ مانکر دہوہ^۱.

تہ بہ رانی لہ عہ وفہوہ ھیناویہ تی دہ لیت: ئین مہ سعوود (ﷺ) کہ لہ مالی دہ ردہ چو دہیوت بہ ناوی خوا، پشتم بہ ست بہ خواو ھیچ ھیزو توانایہ ک نیہ جگہ لہ خوا، موچہ ممہ دی کوپی کہ عب دہ لیت: ئمہ لہ قورئاندا ھیہ (ارکبوا فیہا بسم اللہ) دہ لیت: پشتمان بہ خوا بہ ست^۲.

صہ لہ وات دان لہ سہر پیغہ مہر (ﷺ)

ئہ حمہ دو ئین مونیع و رہویانی و حاکم و بیہقی لہ (شعب الایمان) و سہ عیدی کوپی مہ نسورو عہدی کوپی حمید لہ ئوبہی کوپی کہ عہوہ ھیناویانہ دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) کہ سی یہ کی شہو دہ چو ھہ لدہ ساو دہیفہ رموو (ئہی خہ لکینہ یادی خوا بکہن، فہرموی یہ کہم (راجفہ) هات و بہ دوایدا فووی دووہم (رادفہ) دیت، مہرگ بہوہی تیایدا یہ هات) و تم ئہی پیغہ مہبری خوا من زور سہلہ واتت لہ سہر دہدہم، ئایا چہ ندہ لہ سہلہ واتم بو تو دابنیم؟ فہرموی (چہ ندہ ویستت) و تم چوار یہ ک؟ فہرموی (چہ ندت ویست ئہ گہر زیادی بکہیت باشتہ) و تم دہی دوو لہ سی، فہرموی (چہ ندت ویست ئہ گہریش زیادی بکہیت باشتہ) و تم ھہ مووی بو تو

^۱ - صحیح.

^۲ - شو عبہ دہ لیت: سوبحانہ للآ بہ زمان، سہ نہ دہ کہی جہیدہ و دہ (ھہ یسہ می ج ۱، ص ۱۳۳) دہ لیت: پیشتیش ھہ ندی چیرۆک لہ باسی زیکی جیہاددا هاتووہ.

^۳ - (ھہ یسہ می ج ۱۰، ص ۱۲۹) دہ لیت: تہ بہ رانی بہ مہ وقووفی ھیناویہ تی و سہ نہ دہ کہی مونقہ تیغہ، لہ سہ نہ دہ کہدا مہ سعوودی ھہ یہ کہ شت تی کھل دہ کات، تہ واو.

داده نيم، فہرمووی (دہی نیازو ویستت زامن دہبی و له تاوانت دہبوردریت) (اذا تكفی همك وتتغفر لك ذنبك)^۱.

ئەبو یەعلا دہقەكە هی ئەوہ و ئیبن ئەبی دنیا له عەبدورپەرمانی کوری عەوہوہ
 هیئاویانە دەئیت: پینج یان چوار له هاوہ لان پیغەمبەرمان بەجی نەدەهیشت بەسەر
 پیویستی شەو و پۆژیمان بەجیدەگەیاندا، من هاتم بۆ لای و ئەو دەرچوو بوو، چووم
 بە شوینیدا، چوویە حەوشە یەکی خانەدانان، نوێژی کردو کپنووشی دوورو درێژی
 برد، منیش گریام و وتم خوا گیانی دەرکرد، سەری بەرز کردەوہ و بانگی کردم و
 فہرمووی (چیتە؟) وتم ئەی پیغەمبەری خوا سوجدەکەت درێژ کردەوہ و وتم خوا
 گیانی پیغەمبەرەکە ی دەرکردو ھەرگیز نایبینم، فہرمووی (سوجدە ی سوپاسم برد
 بۆ پەرورەدگارم کہ له ئوممەتدا بەخششی کردم، ھەرکەس له ئوممەتدا
 صەلەواتیکم لەسەربدات خوا دہ چاکە ی بۆ دهنوسیئت و دہ خراپە ی ئی دہسپریتەوہ)^۲
 حاکم و ئەحمەد له عەبدورپەرمانەوہ بەو واتایە هیئاویانە و له گیرانەوہ کەیاندا
 هاتووہ وتی فہرمووی (جبریل (علیہ السلام) پیی فہرمووم: بزائە موژدەت پیدەدەم
 خوای گەورە دہفہرموویت ھەرکەس صەلەواتیکت لەسەر بدات صەلەواتی لەسەر
 دەدەم، ھەرکەس سەلامت ئی بکات سەلامی لیدەکەم) له گیرانەوہ یەکدا ئەوہ ی زیاد
 کردووہ (بەئێ)، هاتووہ یەکی لای پەرورەدگارمەوہ (عزوجل) هات بۆ لام و فہرمووی
 ھەرکەس له ئوممەتەکەت صەلەواتیکت لەسەر بدات خوا بەوہ دہ چاکە ی بۆ

^۱ - صحیح.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۵) دا هاتووہ بۆ گیرانەوہ کە ی ئیبن مونیعیش دەئیت حەسەنە،
 ترمزی هیئاویەتی و دەئیت حەسەنی صەحیحە، حاکم بە صەحیحی داناوہ وەک له (الترغیب
 والترہیب ج ۳، ص ۱۶۱) دا هاتووہ، تەبەرانی بە سەنەدی حەسەن هیئاویەتی، وەک له (الترغیب
 والترہیب ج ۳، ص ۱۶۱) دا هاتووہ، ئەبو نەعیم هیئاویەتی له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۵) دا له ئیبن
 حبان ی کوری مونقذوہ بە کورپی و لابردنی کۆتاییەکە ی هاتووہ.

^۳ - حسن لغیرہ.

دهنوسی و ده خراپه ی لی دهسپړته وه و ده پله بهرزی دهکاته وه و به هه مان شیوه وه لای ده داته وه) ^۱، ^۲.

حاکم به صه حیچی داناوه، له که عبی کوږی عه جره وه (ﷺ) هیناوویه تی ده لیت پیغه مبر (ﷺ) فهرمووی (مینبر ناماده بکه ن) ناماده مانکرد، که پله یه که چوویه سهر فهرمووی نامین، که پله ی دووم چوویه سهر فهرمووی نامین، که سییه م پله چوویه سهر فهرمووی نامین، کاتی دابه زی وتمان ئه ی پیغه مبر ی خوا ئه مږو شتی کمان لی بیستیت که جاران نه مانده بیست، فهرمووی (ان جبریل عرض لی فقال بعد من ادرك رمضان فلم يغفرله قلت آمین، فلما رقيت الثانية قال بعد من ذكرت عنده فلم يصل عليك قلت آمین، فلما رقيت الثالثة قال بعد من ادرك ابوية الكبر عنده او احدهما فلم يدخله الجنة قلت آمین) واته (جبریل خوی نیشاندام و تی له ناو چی ئه وه ی ده گات به ږمه زان و لیخو شبوونی بو نه بووی، و تم نامین، که چوومه سهر پله کانی دووم و تی له ناو چی ئه وه ی تو له لای باسبرکیت و سه له و اتت له سهر نه دات و تم نامین، که چوومه سهر سییه م و تی له ناو چی ئه وه ی دایک و باوکی پیر ده که ون له لای یان یه کیکیان لای پیر ده که وی به لام نه ییبه نه به هه شت، و تم نامین) ^۳، ^۴.

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - ئین حبان له صه حیچه که یداو ته به رانی به و شیوه هیناویانه، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۵۷) دا هاتوه، عه بدوږه زاق به و شیوه هیناوییه تی وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۶) دا هاتوه، فهرمووده که چه نډین ږیگه و ده قی جیاوازی هیه.

^۳ - صحیح.

^۴ - ئین حبان له صه حیچه که یدا له مالیکی کوږی حویره شه وه و به زارو ته به رانی له عه بدولای کوږی حارثی جوزئی زوبه یدییه وه و ئین خوزه یمه و ئین حبان له ئه بو هوره یره وه و ته به رانی له ئین عه عباسه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۶۶) دا هاتوه، ته به رانیش فهرمووده که ی که عبی هیناوه و که سه کانی جی متمانه ن وه (هه یسه می) ده لیت، فهرمووده که ی مالیکیشی هیناوه و عیمرانی کوږی ئیبنی تیدایه که ئین حبان به جی متمانه و

ثيبن عاصم له ټېبو زهرو ه ټيناوويه تي دهليټ: پوژي ډېرچووم و چووم بو لاي پيغه مېر (ﷺ) فېرمووي (الا اخبركم بأبخل الناس؟) واته (ثايا هه والتان پيېدهم به پيسكه ترين كه س؟) وتمان به لي ټي پيغه مېرې خوا، فېرمووي (ټه وې له لاي باس بكرېم و سه له واتم له سېر نه دات، ټه و پيسكه تريني خه لكه) (من ذكرت عنده فلم يصل على فذلك أبخل الناس)^۱.

مالك و ثيبن ټېبي شهبو موسليم و چواره كې ديكه و ثيبن ماجه و عېدوړه زاقو و عېدې كورې حميد له ټېبو مه سعودي ده ټيناويانه دهليټ: پيغه مېر (ﷺ) هات بو لامان و له گه لمان له كورې سه عدي كورې عوباده دا دانېشت، به شيري كورې سه عدي كه ټېبو نعماني كورې سه عدي بوو پي و: خوا فېرمانې پي كردين كه سه له واتم له سېر بدين، ټي چوڼ سه له واتم له سېر بدين ټي پيغه مېرې خوا؟ پيغه مېر (ﷺ) فېرمووي بيدهنگ بوو تا هيومان ده خواست خوژگه پرسيارې لي نه كړدايه، پاشان فېرمووي (بليّن اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم و بارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم في العالمين انك حميد مجيد، والسلام سه لاميش و هك ټه ويه كه فيرېبون).^۲

ثيبن ماجه له ثيبن مه سعودي ده به مه وقوفې به سه نه دي حه سه ن ټيناوويه تي دهليټ: ټه گهر سه له واتم دا له سېر پيغه مېر (ﷺ) جوان سه له واتم بدن چونكه نازان له وانه يه بخريته پو بو، پييان وټ ده فيرمان بكه، وټي بليّن (اللهم اجعل صلوات ورحمتك على سيد المرسلين و امام المتقين و خاتم النبيين محمد

چه ندي له و پيگه وه به لاوازي ده زانن، ثيبن حبان ټيناوويه تي و هك (هه يسه مي ج ۱۰، ص ۱۶۶) ټيناوويه تي.

۱ - صحيح لغيره.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۷۰) دا واهاتوه.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۷) دا واهاتوه.

عبدك ورسولك امام الخير وقائد الخير ورسول الرحمة، اللهم ابعثه مقاما محمودا يخطبه به الأولون والآخرين، اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وعلى ابراهيم انك حميد مجيد، اللهم بارك على محمد وعلى كما باركت على ابراهيم وعلى آل ابراهيم انك حميد مجيد^١.

خه تيب و نه سبه هانى له نه بو به كرى صديقوه هيناويانه ده لیت: سه له وات له سهر پیغه مبه (ﷺ) سپره وه ترين شته بو تاوانه كان زیاتر له كوژینه وهى ئاو بو ناگر، سه لام كردن له پیغه مبه (ﷺ) له گهر دن ئازاد كردن گهره تره، خو شه ویستی پیغه مبه (ﷺ) له پرگار كردنى گیانه كان گهره تره، یان وتى له شمشیر وه شانندن له پیناو خوادا.^٢

ترمزی له عومهرى كوپى خه تابه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: نزا له نیوان ئاسمان و زه ویدا وه ستاوه و هیچی لیبه رز نابیته وه تا سه له وات بدهین له سهر پیغه مبه ره كهت، ئین راهه ویه به سه نه دى صه حیج له عومهر وه هیناویه تی ده لیت: بوى باسكردم نزا له نیوان ئاسمان و زه ویدایه، به و شیوه دهیه نییت، ره هاوى له عومهر وه هیناویه تی ده لیت نزا هه مووى ناچیته ئاسمان تا سه له وات ددهین له سهر پیغه مبه (ﷺ) جا نه گهر سه له وات هات نزاكه به رز ده كریته وه.^٣

١ - ضعیف.

٢ - له (الترغیب والترهیب ج ٣، ص ١٦٥) دا واهاتوه، پیشتیش هینامان على (ﷺ) چوَن ده رپینه كانى فیرده كین.

٣ - له (كنز العمال ج ١، ص ٣١٣) دا واهاتوه.

٤ - حسن.

٥ - دیله مى و عهبدو لقادری ره هاوى له نه ربه عیندا له عومهر وه به مه رفوعى به شیوه ى ده قى ترمزی هیناویانه ده لیت: له عومهر وه به مه وقوفى له قسه كه یه وه وه رگی پراوه ته وه نه مه ش له مه رفوع صه حیختره، زانای فه رموده ى عیراقى ده لیت: نه مه نه گهر مه وقوفى له سهر بیّت نه وا نمونه ى وا پینش راو بوچوونه كه ناوترى، به لكو نه وه شتیكى وه ستاوه بویه حوكمى مه رفوعى

تہ بہرانی لہ (المعجم الأوسط) بہ مہ وقوفی لہ علیہ وہ (ﷺ) ھیناویہ تی دلّیت: ھہ موو نزایہ ک رادہ گیریت تا سہلہ وات دہدات لہ سہر موچہ ممہد (ﷺ)،^۱ بہیہ قی لہ علیہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: ھہ رکہس لہ پوڙی ھینیدا سہد جار سہلہ وات بدات لہ سہر پیغہ ممہر (ﷺ) لہ پوڙی دوایدا پووناکیہ ک لہ پووخسایہ تی کہ خہ ک دلّیت: ٲہ مہ چی کردبی.^۲

عہ بدو پره زاق لہ ئین عہ بباسہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: شیاو نیہ سہلہ وات بدہیت جگہ بو پیغہ ممہر ان.^۳

تہ بہرانی لہ ئین عہ بباسہ وہ ھیناویہ تی دلّیت: نابی سہلہ وات بدری لہ سہر کہس جگہ لہ پیغہ ممہر (ﷺ).^۴

ھہیہ وک کؤمہ لیکی پیشہ وایانی فہرموودہ و ئوصولی دہیلین، لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۳) دا واھاتوہ.

۱ - صحیح.

۲ - مونزیری لہ (الترغیب والترہیب) دا دلّیت: گیرہرہ وکانی جی متمانہن و ھندیکیان بہ مہرقوعی دہزائن و مہوقوفہ کھی دروسترہ، بہیہ قی لہ (شعب الایمان) و عوبہ یدولای عیشی لہ فہرموودہ کداو عہ بدولقادی رہھاوی لہ ئہربہ عیندا ھیناویانہ، وک لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۴) ھاھتوہ.

۳ - لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۴) دا واھاتوہ.

۴ - لہ (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۶).

۵ - (ھہیسہ می ج ۱۰، ص ۱۶۷) دلّیت تہ بہرانی بہ موقوفی ھیناویہ تی وک سہ کانی سہنہ دہکھی صہ حیحن، تہ او.

(داۋاي لىخۇشبوون)

ئەبو داۋود ترمزى لە ئىبن عومەر ھەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: ئىمە لەيەك كۆردا سەد جار ئەۋەمان بۇ پىغەمبەر (ﷺ) دەژمارد (رب اغفلى وتب على انك انت التواب الرحيم) واتە (خاۋىيە لىم خۇشەۋ لىم ببورە، بە راستى تۇ لىخۇشبوۋى مېھربانى).^۱

ئەبو نەعم لە (الحلى ج ۱، ص ۲۷۶) لە حوزەيفەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: سكالام كرد لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە زمان دريژيم، فەرموۋى (اين انت من استغفار) واتە (تۇ لەگەل داۋاي لىخۇشبووندا چۈنىت) من ھەموو پۇژى سەد جار لاي خوا داۋاي لىخۇشبوون دەكەم.^۲

لە گىرەنەۋىيەكى دىكەى لاي ئەبو نەعم ھىناۋىيەتى دەلىت ھاتم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) و وتم ئەى پىغەمبەرى خوا زمان بەرامبەر مال و منالم توندە دەترسم بمباتە ناو دۇزەخ، بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

ئىبن ئەبى دنياۋ بەيھەقى و ئەسبەھانى لە ئەنەسى كۆرى مالىكەۋە ھىناۋىيەنە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە پىگەيدا بوو فەرموۋى استغفروا الله) واتە (داۋاي لىخۇشبوون لاي خوا بگەن) (ئىمەش داۋاي لىخۇشبوونمان كرد، فەرموۋى (اتموا سبعين مرة) واتە (بىكەن بە ھەفتا جار) ئىمەش وتمان، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ما من عبد ولا أمة يستغفر الله في يوم سبعين مرة الا غفر الله له سبعمئة ذنب و قد خاب عبد أو أمة عمل في يوم ليلة أكثر من سبعمئة ذنب) واتە (ھەر بەندەيەك (نېرومى) لە پۇژىكدا ھەفتا جار داۋاي لىخۇشبوون لاي خوا بكات ئەۋا

^۱ - صحيح.

^۲ - ضعيف.

^۳ - ئىبن ئەبى شەيبە لە حوزەيفەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا ھاتوۋە.

خوا له كهوت سهد تاوانی خوښ دهییت، مالویران و دهست شكاو دهییت كهسی له پوژو شه ویكدا زیاتر له كهوت سهد تاوان بكات) ^۱.

ئین ئه بی شه یبه و ئین مونیع به صه حیعی دا ناوه، له عه لی كوری په بیعه وه هی ناویه تی ده لییت: عه لی (ﷺ) له دوا ی خو یه وه سواری كردم، پاشان بر دمی بو لای (الحره) پاشان سه ری به ره و ئاسمان به رز كرده وه و تی خوا یه له تا وانه كانم خوښ به، جگه له تو كهس له تا وانه كانم خوښ نابیت، پاشان لای به لا دا كرده وه و پیكه نی، وتم ئه ی ئه میری با وه پداران ئه مه چو ن دا وای لی خو ش بوون لای خوا ده كهیت و سهیری منیش ده كهیت پی ده كه نی؟ و تی پیغه مبه ر (ﷺ) له دوا ی خو یه وه سواری كردم و هی نا می بو لای (الحره) پاشان سه ری به ره و ئاسمان به رز كرده وه و فه رمو ی (اللهم اغفر لي ذنوبي فانه لا يغفر الذنوب احد غيرك) پاشان لای كرده وه به لا مدا و پیكه نی، وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه مه چیه دا وای لی خو ش بوون له په روه رد گارت ده كهیت و لا به لای مندا ده كه یته وه و پی ده كه نی؟ فه رمو ی (پیكه نیم بو پیكه نی نی په روه رد گارم له بهر سه ر سو پمانی له به نده كه ی كه ده زانییت جگه له و كهس له تا وانه كان خوښ نابیت) واته (ضحكت لضحك ربي لعجبه لعبده انه يعلم انه لا يغفر الذنوب احد غيره) ^۲.

ئه بو یه علا و ئین عه ساكیر له ئه بو هورهیره وه هی ناویانه ده لییت: دوا ی پیغه مبه ر (ﷺ) كه سم نه دیوه هی نده ی ئه و زو ر بلی (استغفر الله واتوب اليه) ^۳.

^۱ - ضعیف.

^۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۳۱) دا هاتوه، ئین نه جار به هه مان شیوه هی ناویه تی وه كه له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا هاتوه.

^۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتوه.

^۴ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۱۲) دا واهاتوه.

حاکم له موحه ممه دی کورې عه بدوللای کورې موحه ممه دی کورې جابری کورې عه بدوللای له باوکی له باپیریوه هیناویه تی ده لیت: که سیک هات بو لای پیغه مبر (ﷺ) و وتی: وای بو تاوانه کانم، وای بو تاوانه کانم، دوو یان سی جار وتی، پیغه مبر (ﷺ) پیی فهرموو (بلی خوایه لیخو شبوونت له تاوانه کانم فراواترو په حمه تی له کردارم لام جی هیواتره) نه ویش وتی، پیغه مبر (ﷺ) فهرمووی (عد) واته (بیلیروه) نه ویش وتیه وه، جاری سییه میس هروا، پاشان پیغه مبر (ﷺ) فهرمووی (قم غفر الله لك) واته (هسته خوا لیت خو شبوو).^۱

نه حمه له الزهدو هناد له عومره وه (ﷺ) هیناویانه بیستی که سی دهیوت: استغفر الله واتوب الیه، نه ویش وتی مالویران! خوشکه که شی بلی (فاغفرلي وتب علي).^۲

دهینه وه ری له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت عه لی (ﷺ) وتی: سهرم سوږده مینی له وهی به هیلاک ده چیت و دربارز بوونیشی له گه لایه، پیی وترا نه وه چیه؟ وتی داوای لیخو شبوون.^۳

ئین نه بی شه یبه له نه بو در دانه وه هیناویه تی ده لیت: سهر به رزی بو نه وهی له لاپه ریدایا وهیه کی (به شیکی) داوای لیخو شبوون به دی ده کات.^۴ ته به رانی به مه وقوفی له عه بدوللای کورې مه سعووده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: هه رکس سی جار بلی استغفر الله الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب الیه، لیخو شبوونی بو هیه ته نانه ته گهر له کشان رابکات.^۵

۱ - ضعیف.

۲ - حاکم ده لیت: گپره وه کانی مه دینه بین و یککیان به جرج و ته عدیل نه ناسراوه، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۳۲) دا واهاتووه.

۳ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۱) دا واهاتووه.

حاکم به مهوقوفی له بهرائیه وه هیناویه تی کهسی پئی وت: ئهی ئه بو
عه مماره (ولا تلقوا بأيديکم الى التهلکة) ئایا ئه و کهسه یه خوئی دهخاته ناو دوژمن و
دهجنگی تا دهکوژری؟ وتی نا، ئه و کهسه یه که تاوان دهکات، دهلیت خوا له و
تاوانه خویش نابیت.^۹

(نُهووی ده‌چیتَه بازَنهی زیکره‌وه)

ته به رانی به سەنەدی حەسەن لە ئەبو دەردائەو (ع) هیناویەتی دەلیت پیغەمبەر (ع) فەرمووی (لیبحثن الله اقواما يوم القيامة في وجوههم النور على منابر اللؤلؤ يغبطهم الناس ليسوا بانبیاء ولا شهداء) واتە (خوای گەورە لە پوژی دوااییدا دەستەیکە زیندوو دەکاتەووە پووناکی لە پووخساریاندا یە لەسەر مینبەری مروارین

١- (هيسه می ج ١٠، ص ٢١٠) دهلیت که سه کانی جی متمانه.

٢ - حاكم به صهحيحى داناوه و زهه بيش له سه ري كو كه.

٢- له (صفة الصفوة ج ١، ص ٢٨٨) دا هاتووه: به يبي تاوانم.

٤ - صحیح لغیرہ.

٥- حاكم دهلييت له سهر مهر جي بوخاري و موسليم صهحيه، له (الترغيب والترهيب ج ٣، ص ١٣٢) دا واهاتووه.

خه لکی خۆزگه یان پی دهخوازن، پیغه مبه ران و شه هیدان نین) ده لیت ده شته کیه ک له سهر نه ژنوکانی که وتی و تی نهی پیغه مبه ری خوا بیانی با بیاناسین، فهرمووی (هم المتحابون فی الله من قبائل شتی و بلاد شتی یجتمعون علی ذکر الله یذکرونه) واته (ئه وانه ئه و که سانه له بهر خوا یه کیان خوش ده ویت، له چه ند هۆزیک ی جیا و له ولاتی جیا جیا له سهر یادی خوا کۆده بنه وه و یادی خوا ده که ن).^۱

هه روه ها له عمری کوری عه به سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) ده یه فهرموو (عن یمین الرحمن وکلتا یده یمین، رجال لیسوا بأنبیاء ولا شهداء یعشی بیاض وجوههم نظر الناظرین یغبطهم النبیون والشهداء بمقعدهم وقربهم من الله عزوجل) واته (له لای راستی خوا وه، هه ردوو ده سستی راستن، که سانی هه ن پیغه مبه ران و شه هیدان نین سپیای ده و چاویان دیدی پوانه ران راده کیشیت پیغه مبه ران و شه هیدان خۆزگه دهخوازن به شوینیان و نزیکیان له خوی گه وه) وترا نهی پیغه مبه ری خوا ئه وانه کی؟ فهرمووی ئه وانه کۆمه لیک که نار گرتوو له خۆزگه کانه له سهر یادی خوا کۆده بنه وه و جوانترین و پاکترین قسه وه رده گرن وه ک چۆن بخۆری خورما پاکیه کانی وه رده گریت.^۲

ته به رانی له (المعجم الأوسط) له ئه نه سی کوری ماله سه وه هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) هات بۆ لای هاوه لانی و سهیری کرد قسه ده که ن، وتیان باسی باری سه رده می نه فامیمان ده کرد چۆن خوی گه وه ر پینموونی کردین، جاران چه ند له گومراییدا بووین، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (احسنتم واعجبه هکذا کونوا وهکذا فافعلوا) واته (چاکتان کردو جی سه ر سوپمانه، واین و ابکه ن).^۳

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - ضعیف.

^۳ - سه نه ده که ی موقاریب و بی گرفته، له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۶۶) دا واهاتوو، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۷) بۆ فهرمووده که ی عه مری کوری عه به سه ده لیت: ته به رانی گیراویه تیه وه و که سه کانی جی متمانه ن، ته واه

^۴ - حسن.

ئین عه ساگیر له ئین عه عباسه وه (ع) هیئایه تی ده لیت: زور باسی عومه
بکه چونکه عومه کاتی باسی ده که باسی دادپهروهی ده که، که باسی
دادپهروهی کرا زیکری خوا ده کړیت.^۲

ههروهه له عائشه وه هیئایه تی ده لیت: کوپه کانتان به سه له وات دان له سه
پیغه مبه (ع) و باسی عومه کوی خه تتاب پرازیته وه.^۳

(شوینه وارو راستی زیکره کان)

به زار له ئین عه عباسه وه هیئایه تی ده لیت که سی که وتی ئی پیغه مبهی خوا
ئه ولیای خوا کین؟ فهرمووی (الذین اذا رؤوا ذکر الله) (ئه وانه ئی نه گهر بینان یادی
خوا بکړیت).^۴

حه سه نی کوپی سه فیان و ئه بو نه عیم له حه نه له ی نووسه ری ئووسیدی وه که
له نووسه رانی بهر دهستی پیغه مبه (ع) بو، هیئایه تی ده لیت: له خزمه
پیغه مبه را بووین، باسی به هه شت و دوزه خی بو کردین تا ئه وه ی بلی به چاو
بیبین، هه ستام بو لای مال و منال و کوپم و پیکه نیم و وریام کردن، ئه و باره
بیرکه وته وه که تیایدا بووین، فهرمووده که دینیت وه ک پیشت له باسی باوه پ به
به هه شت و دوزه خدا هیئامان، له کو تاییدا هاتوه پیغه مبه (ع) فهرمووی (یا
حنظلة لو كنتم عند اهليكم كما تكونوا عندي لصافحتكم الملائكة على فرشكم وفي

^۱ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۸۰) ده لیت: له سه نه ده که دا موباره کی کوپی فضاله هه یه که جی
متمانیه و چه ندیکیش به لاوازی ده زان و که سه کانی دیکه ش سه حیحن.

^۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۱) دا واهاتوه.

^۳ - له (المنتخب ج ۴، ص ۳۹۴) دا واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۷۸) ده لیت: به زار له عه ی کوپی حه ربی رازی ماموستایه وه هیئایه تی
که ناینا سم که سه کانی دیکه ی جی متمانیه.

الطريق، يا حنظلة ساعة وساعة) (ئەى حەنزلە ئەگەر لای مال و منالتان وەك ئەو بارە بن كە لای منن فریشتەكان لەسەر راخەرو لە پێگەدا تەوقەتان لەگەڵدا دەكەن، ئەى حەنزلە ساتەو ساتە) ^۱ تەیاڵسى و ئەبو نەعیم هیڤاویانە (ئەگەر وا بن كە لای منن ئەوا فریشتە بە بالەكانیان سیبەرتان بۆ دەكەن).

ئێین نەجار لە ئەبو هورەیرە (رضی اللہ عنہ) هیڤاویەتى دەلیت و تم ئەى پیغەمبەرى خوا ئیمە کاتى لای توین دلمان نەرم و چاومان لە دنیا دوورو پوومان لە پوژى دواییه، فەرمووی (لو تكونون اذا ضربتم عندي كما تكونون عندي لزارتكم الملائكة ولصافحتكم في الطريق، ولو لم تذبوا الجاء الله بقوم يذنبون حتى تبلغ خطاياهم عنان السماء فيستغفرون الله فيغفر لهم ما كان منهم ولا يبالي) (ئەگەر لە لام چوون وەك ئەو بارە بن كە لای منن فریشتەكان سەردانتان دەكەن و لە پێگەدا تەوقەتان لەگەڵدا دەكەن، وە ئەگەر تاوان نەكەن خوا خەلكى دینى تاوان دەكەن تا تاوانەكانیان دەگاتە كەشكەشەى ئاسمان، ئەو كات داواى لیخو شبوون لە خوا دەكەن و خواش لە تاوانەكانیان خو ش دەبیى با كیشى نیه) ^۲.

ئەبو نەعیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۰۹) لە عروەى كوپرى زوبەیرەو هیڤاویەتى دەلیت: داواى كچەكەى عەبدوللای كوپرى عومەرم كردو ئەو كات لە تەوافدا بووین، بێدەنگ بوو وەلامى نەدامەو، و تم ئەگەر پازى بوایە وەلامى دەدامەو، بە خوا هەرگیز وشەیه كیشى دووبارە ناكەمەو، قەدەرى وا بوو پیش من هاتە مەدینه، پاشان من هاتم و چوومه مزگەوتى پیغەمبەر (ﷺ) و مافى خویم داو هاتم بۆ لای و ئەویش بەخیر هاتنى كردم و وتى كەى هاتیتەو؟ و تم ئیستا هاتومەتەو، وتى ئایا تۆ باسى سەودەى كچی عەبدوللأت لاكردم كاتى لە تەوافدا بووین و لەبەر

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۱۰۱) دا واهاتوو.

ئه‌حممه‌دو جه‌عفهری کوری فریابی له عوقبه‌ی کوری عامروه هیناویانه پیغه‌مبه‌ر (ع) به‌که‌سیکی فهرموو که پیی ده‌وترا (ذوالبجادی) (انه اواده) ئه‌مه‌ش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی زور یادی خوی ده‌کرد به‌قورئان خویندن و نزاکردن و ده‌نگیشی به‌رز ده‌کرده‌وه، ته‌واو.^۱

ژماردنی زیگرو بنه‌ره‌تی ته‌سبیح

ترمذی و حاکم له‌صفیه‌وه (ع) هیناویانه پیغه‌مبه‌ر (ع) چوو بو‌لای و له‌به‌ر ده‌ستی دا چوار هزار ده‌نک هه‌بوو که ته‌سبیحاتی پیده‌کردن، فهرمووی (الا اعلمک بأکثر مما سبعت به؟) (ئایا فیتر بکه‌م به‌شتی که زیاتر بی له‌وه‌ی ته‌سبیحاتی پیده‌که‌یت؟) وتی به‌لی فیترم بکه، فهرمووی (سبحان الله به‌هینده‌ی دروستکراوه‌کانی) حاکم ده‌لیت فهرمووی (بلی سبحان الله به‌ژماره‌ی هه‌رچی شتی که دروستی کردوه).^۲

به‌غه‌وی له‌ئه‌بو صه‌فیه‌ی مه‌ولای پیغه‌مبه‌ره‌وه (ع) هیناویه‌تی قاپیکی پیسته‌ی بو‌داده‌نرا..... ده‌هینرا که چه‌وی تیدا بوو تا نیوه‌ی پوژ به‌وانه ته‌سبیحاتی ده‌کرد پاشان هه‌لده‌گیران. کاتی نویژی یه‌که‌می ده‌کرد سبحان الله ی ده‌کرد تا ئیواره ده‌هات.^۳

پێگه‌ی که‌شیری کوری عه‌بدوللای کوری عه‌مری کوری عه‌وف له‌باوکی له‌باپیره‌وه به‌ر شیوه هیناویه‌تی.

۱ - حسن.

۲ - منکر.

۳ - ترمذی ده‌لیت فهرمووده‌یه‌کی غه‌ریبه‌و له‌فهرمووده‌ی صه‌فیه‌وه نایناسین جگه‌ له‌م پروه‌وه له‌فهرمووده‌ی هاشمی کوری سعیدی کووفی، سه‌نه‌ده‌که‌شی ناسراو نیه، له‌(الترغیب والترهیب، ج ۳، ص ۹۹) دا هاتوه، پیشتەر له‌کۆکردنه‌وه‌ی زیکره‌کاندا شتی‌کمان ئی هیناوه.

۴ - له‌(البدایة والنهاية ج ۵، ص ۳۲۲) دا وا هاتوه.

به غوی له یونسی کورې عوبه ید له دایکیه وه هیناویه تی ده لیت: نه بو صه فیه یه کی له کوچه رانم بینی به دهنک ته سبیحاتی ده کرد.^۱

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۸۳) له نه بو هورهیره وه هیناویه تی ده زوویه کی هه بو که دوو هزار دانه ی پیوه بو، نه ده خوت تا به وانه ته سبیحاتی ده کرد. نه بو داود (ج ۳، ص ۵۵) له نه بو نه زره وه هیناویه تی ده لیت: گه وره یه کی ته فاوه پیی وتم: میوانی نه بو هورهیره بووم له مه دینه که س له هاو لانی پیغه مبه رم نه دی هینده ی نه و میوانخواو روو پیده ربی، من پوژئی لای بووم و نه ویش له سه ر پاره ری بوو کیسیکی به رد و چه وی پیبوو-یان دهنک- له خواره وه که نیزه کیکی ره شی بو، ته سبیحاتی پیده کردن تا چی له کیسه که دا هه بوو ته و او بوو دای به که نیزه که که، نه ویش کوئی کردنه وه و کردنیه وه ناو کیسه که و هیناویه بو نه بو هورهیره-^{۲، ۳}

ئین سه عدج ۳، ص ۱۴۳ له حه کیمی کورې ده یله میه وه هیناویه تی یه عد به چه و ته سبیحاتی ده کرد.

نه ده بو ناکاری زیکرو چه ند باره ی چاکه کان

ئین جهریر له ئین عومره وه هیناویه تی ده لیت: گه ر ویستت یادی خوا نه که یت مه گه ر به پاکی نه بیئت، نه و او ابکه.^۴

نه حمه د له نه بو عوسمانی نه هدییه وه هیناویه تی ده لیت له نه بو هورهیره م بیست ده یوت: بیستم خوی گه وره به یه ک چاکه هه زار هه زار (ملیونیک) چاکه

^۱ - بوخاری هیناویه تی - واته له صه حیحا نا - له (الأصباة ج ۴، ص ۱۰۹) یشدا هاتووه، ئین سه عدیش (ج ۷، ص ۶۰) هیناویه تی

^۲ - ضعیف.

^۳ - به دورو دریژی فهرمووده که دینیت.

^۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۰۹) دا واهاتووه.

دەبەخشی به بندهکە، ئەبو هورەیرهش وتی نه خیر له پیغه مبهرم (ﷺ) بیست
 دهیفرموو خوای گهوره هزار هزار چاکه ی پیده به خشیت، پاشان ئەوهم ئایه ته ی
 خوینده وه ﴿يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا﴾ ئەویش وتی ئەگەر خوای
 گهوره دهفهرمویت پاداشتیکی گهوره دهی کی هیه پیزهکە ی دیاری بکات، له
 گیرانه وهیه کیشدا دهلیت هاتم بۆ لای ئەبو هورەیره و وتم بیستم تۆ دهلیت: چاکه
 به هزار هزار چاکه پاداشتی دهییت، وتی بۆ سهرت له وه سوپ دهمینی؟ به خوا له
 پیغه مبهرم (ﷺ) بیست دهیفرموو- به و شیوه هیناویه تی-^۲.

^۱ - صحیح لغیره.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۴۵) دهلیت ئەحمەد به دوو سه نه دو به زاریش به هه مان شیوه
 هیناویانه، یه کی له سه نه دهکانی ئەحمەد جهییده، ته و او.

بهشی چوارددهم

پیغمبهر (ﷺ) و هاوهلانی (ﷺ) چۆن به

نزاکان به ره و لای خوا ده چوون و بو هه رکاری
نزیان ده کردو له هه ر کاتی کدا نزیان ده کردو
نزاکانیان چۆن بوون.

شیوه و ئادابی نزا

ئیین ئەبی شەیبە لە موعازی کوپی جەبەلەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت پیغمبەر (ﷺ) دای بە لای کابرایە کدا کە دەیوت خوایە مە داوای خۆراگریت لێدەکەم، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (سألت الله البلاء فسأله المعافاة) (داوای بە لای خوار کرد دەی داوای دەربازبوونی (بکە) دای بە لای کە سیکدا دەیوت خوایە مە داوای هەموو بەخششت لێدەکەم، پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەی ئادەمیزاد ئایا دەزانیت تەواوی بەخشش چین) وتی ئەی پیغمبەر (ﷺ) خوا بە هیوای خێر ئەو دوعایەم کرد، فەرمووی (فإن من تمام النعمة دخول الجنة والفوز من النار) (دە تەواوی بەخشش چوونە بەهشت و بردنەوێه - پزگار بوون - لە دۆزەخ) دای بە لای کە سیکدا دەیوت ئەی خاوەن پێزو شکۆ، فەرمووی (لقد استجيب لك فسال) (بەراستی وەلامت درایەو دەی داوا بکە) ^{۱، ۲}

ئیین ئەبی شەیبە لە ئەنەسی کوپی مالیکەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) چوو بۆ لای کابرایە ک دەیوت خوایە مە داوای خۆراگریت لێدەکەم، ئەمەش لە تاو ماندووبوونی، پیغمبەر (ﷺ) پێی فەرموو (هل كنت تدعو الله بشئ) (ئایا داوای هێچت لە خوا دەکرد) وتی مە دەموت خوایە مە سزایەکی پۆژی دوایم هەیه پێشی خە بۆ دنیام، پیغمبەر (ﷺ) پێی فەرموو (الا قلت اللهم اتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقنا عذاب النار) (بۆ نەت و ت خوایە لە دنیادا چاکە و لە پۆژی دواییشدا چاکە مان بۆ بێنە و لە سزای دۆزەخ بمان پارێزە) لای خوا نزی بو کرد خواش شیقای دا ^{۳، ۴}

۱ - ضعیف.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۲) دا واهاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰) دا واهاتوو ئیین نەجاریش بەو شیوه لێوێ هیناوه وەک لە کنز العمال دا هاتوو.

ٺهيو نه عيم له به شيري ڪوري خه صاصيه وه هيٺاويه تي دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (احمد لله الذي جاء من ربيع القشع حتى اسلمت على يدي رسول الله) (سوپاسي ٺهيو خوايه ده ڪم ڪله ره بيع قه شعهمي هيٺا تا له سهر دوو دهستي پيڻه مبهري (ﷺ) موسولمان بوو) وتم ٺهي پيڻه مبهري خوا لاي خوا نزام بو بڪه پيش تو بممريٽ، فهرمووي (لست ادعوا بهذا لاحد) (نزاي ٺهوهم بو ڪهس نه ڪردوه).^۱

ٺيبن ٺهبي شهيبه و ٺهحمه دو ٺهيو داود و نه سائي و جگه له وانيش له ٺهبي ڪوري ڪه عبه وه (ﷺ) هيٺاويانه دهليٽ: پيڻه مبهري (ﷺ) ٺهگر نزاي بو ڪه سي بڪردايه له خويه وه دهستي پيڻه ڪرد، پوڙي باسي موسا (عليه السلام) ي ڪرد فهرمووي (رهحمه تي خوا له ٺيمه و له موسا ٺهگر خوي رابگرتايه هاو له ڪه ي زور سهر سوپهينري ٺي دهدي، به لام فهرمووي (ان سالتك عن شي بعدها فلا تصاحبني قد بلغت من لدني عذرا) دريڙهي پيڻه،^۲ ترمزي بهو شيوه هيٺاويه تي و ٺهوي باس نه ڪردوه: پوڙي باسي موساي ڪرد، تا ڪوتاي فهرمووده ڪه.^۳

ته به راني به سه نه دي ڪه سهن له ٺهيو ٺهيو به وه دهقه هيٺاويه تي ڪاتي نزاي ده ڪرد له خويه وه دهستي پيڻه.^۴

ٺيبن ٺهبي شهيبه له شه عبيه وه هيٺاويه تي دهليٽ عائشه به ٺيبن ٺهبي سائيبي دادوهري مه ڪه ي وت: له نزاذا له سهر وا خوت بگره، چونڪه من له گهل پيڻه مبهري خوا (ﷺ) وهاو لاني بووم و ٺهوان و ايان نه ده ڪرد.^{۵، ۶}

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۴۷) دا واهاتوه.

^۲ - صحيح.

^۳ - هره وه دهليٽ فهرمووده ڪه ڪه سهني غريبي صهحيه. له (كنز العمال ج ۱، ص ۹۰) دا هاتوه.

^۴ - صحيح.

^۵ - وه ڪ له (المجمع ج ۱۰، ص ۱۵۲) دا واهاتوه.

^۶ - صحيح.

^۷ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۲۵۲) دا واهاتوه.

ئین ئه‌بی شه‌یبه و ئه‌بو عوبه‌ید له عومه‌روه هیناویانه له که‌سیکی بیست له ده‌ست فیتنه په‌نای ده‌گرت به‌خوا، عومه‌ر وتی: خواجه من په‌نا ده‌گرم به تو له ده‌ق و ته‌کانی، ئایا داوا له خواده‌که‌یت مال و منال و سامانت نه‌داتی، یان وتی مال و کوپرت نه‌داتی، له ده‌قی‌کدا وتی: ئایا چه‌ز ده‌که‌یت خوا سامان و کوپرت پی نه‌به‌خشی؟ کامتان په‌نای گرت له فیتنه با په‌نا له‌سه‌ر شوینه‌واره‌کانی بگری‌ت^۱.

ته‌به‌رانی له موخاریبی کوپی دنار له مامیه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: من ده‌مدا به لای عه‌بدو‌ل‌لای کوپی مه‌سعوددا - له‌به‌ره به‌یانددا - بیستم ده‌یوت: خواجه بانگت کردم هاتم و فرمانت پی‌کردم گو‌پرایه‌ل بووم، ئه‌مه به‌ره‌به‌یانه ده‌ی لی‌م خو‌ش به، پی‌ی گه‌یشتم و وتم: چه‌ند وشه‌یه‌کم بیست ئه‌م به‌یانیه ده‌توتن، وتم چی وتووه، ئه‌ویش وتی یه‌عقوب کوپه‌کانی دواخست بو ده‌مه و به‌یان^۲.

ده‌ست به‌رز کردنه‌وه له نزا‌داو هینانیان به ده‌مو چاودا

حاکم له عومه‌روه (رضی‌الله‌تعالی‌عن‌ه) هیناویه‌تی ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) که نزا‌ی ده‌کرد ده‌سته‌کانی به‌رز ده‌کرده‌وه، کاتی لی‌ده‌بوویه‌وه ده‌یه‌ئنا به‌سه‌ر ده‌مو‌چا‌ویدا، هه‌روه‌ها حاکم و ترمزی - به‌سه‌حیحی زانیوه - له عومه‌روه هیناویانه ده‌لیت: پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) که له نزا‌دا ده‌ستی به‌رز ده‌کرده‌وه داینه‌ده‌نان تا ده‌یه‌ئنان به ده‌مو‌چا‌ویدا. عه‌بدو‌ل‌غه‌نی له غضاح الاشکال له عومه‌روه هیناویه‌تی ده‌لیت:

^۱ - ضعیف.

^۲ - کنز العمال ج ۱، ص ۲۸۹.

^۳ - ضعیف.

^۴ - هه‌یسه‌می (ج ۱۰، ص ۱۵۵) ده‌لیت: له سه‌ته‌ده‌که‌دا عه‌بدو‌ره‌حمانی کوپی ئیسه‌حاقی کووفی هه‌یه که لا‌وازه.

پیغمبرم (ﷺ) لای بهرده زهیته کان بینی بهناو له پی دسته کانی نزای دهکرد، که لیبوویه وه هیئانی به دهم وچاویدا.^۱

ئهحمده له عائیشه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی دهلیت: پیغمبر (ﷺ) دسته کانی بهرز دهکرده وه و نزای دهکرد تا من له بهرزکردنه وه یان داده مام.^۲

بوخاری له الادب المفرد ص ۹۰ له عائیشه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی پیغمبر (ﷺ) بینی نزای دهکردو دسته کانی بهرزکردبوویه وه دهیفه رموو (من مروقم دهی سزام مهده، هه رکه سی له باوه پدارانم قسه پی وتبی یان ئازاردابی دهی له سهری سزام مهده).^۳

عهبدوهره زاق له عروه وه هیئاویه تی پیغمبر (ﷺ) دای به لای هندی دهشته کیدا که موسولمان ببون و ئه حزابیش هاتبوو بۆ ولاتیان، دسته کانی بهرز کرده وه و نزای بۆ دهکردن و دسته کانی بهره و پرووخساری کردبوونه وه، دهشته کیه ک پیی وت به دایک و باو کمه وه به قوریانت بم ئه ی پیغمبره ی خوا دهسته کانت دریز بکه ره وه، ئه ویش دهسته کانی بهره و پرووی دریز کرده وه و بهره و ئاسمان بهرزی نه کردنه وه.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - له کنز العمال ج ۱، ص ۲۸۹ دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۶۸ دهلیت ئهحمده به سی سه نه د هیئاویه تی و که سه کانیان سه حیجن، ته و او. عهبدوهره زاق به هه مان شیوه لیوه هیئاوه و ئه وهشی زیاده کردوه فهرمووی (خوایه من مروقم، دهی سزام مهده به قسه وتنی که سیك قسه م پی وتبی یان ئازاری دابی) له کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱ دا واهاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱.

قیبله بوو و دهسته کانی به ره و ئاسمان بهرز کردبویه وه و نزای ده کرد و هاواری ده کرد و نزای کرد و خه لکی له گه لیدا نزایان ده کرد، پاشان دهستی عه بباسی کرد و وتی خوایه ئیمه به مامی پیغه مبه ره که ت سکا لآت لا ده کهین، عه بباس ماوه یه کی زۆر له پالیدا وه ستابوو، عه بباسیش نزای ده کرد و چاوه کانی فرمیسکیان ده پرشت. ئین سهد ج ۲، ص ۲۹۴ له ئه بو سه عیدی مه ولای ئه بو ئوسه یده وه هی ناویه تی ده لیت: عومهری کوری خه ت تاب (ﷺ) شه و دوی عیشا به مزگه وتدا ده گه پراو هه رکه سی بدی بایه ده ری ده کرد مه گه ر که سی نو یژی بکرایه، دای به لای دهسته یه کی هاوه لانی پیغه مبه ردا (ﷺ) که له نیویاندا ئوبه ی کوری که عب هه بوو، وتی ئه وانه کی؟ ئوبه ی وتی: ئه ی ئه میری باوه رداران دهسته یه کی که سانی تۆن، وتی بوچی دوی نو یژ ماونه ته وه؟ وتی دانیش توین یادی خوا ده کهین، ئه ویش له گه لیان دانیش ت، پاشان به نزیک کی لای خوی وت: بگره، ده لیت نزای کرد و یه که یه داوای لی کردن نزا بکه ن تا گه یشته سه ره ی من، من له پالیدا بووم وتی بگره، ئاماده بووم نزا کردنه که م ته زوویه کی توش کردم تا ئه وه ی ههستی به و باره م کرد، وتی: ئه گه ر بلیت خوایه لی مان خو ش به، خوایه ره حمان پی بکه به سه، ده لیت: پاشان عومهر نزای کرد و که س له و خه لکه به هی نده ی ئه و گریان و فرمیسکی زۆر نه بوو، پاشان وتی خه لکینه ده ی ئیستا بلا وه ی لی بکه ن.

ته به رانی له ئه بو هورهیره له حه بیبی کوری مه سه له مه ی فه هریه وه - که وه لامدراوه بوو - هی ناویه تی ئه میری سو پیه که بوو، پی ی بری کاتی گه یشته دو ژمن به خه لکی وت: له پیغه مبه رم (ﷺ) بیست ده یفه رموو هه ر دهسته یه که کو بی نه وه و هه ندی نزا بکه ن و ئه وانی دیکه ش هه موویان ئامین بکه ن خوا وه لامیان ده داته وه، پاشان سو پاس و ستایشی په روه ردگاری کرد و وتی: خوایه خو ینمان بیاریزه و

پاداشتی شههیدانمان پی ببهخشه، لهو باره دا بوون که هنباتی نه میری دوژمنه کان دابه زی هاته لای حهیب^۱.

پیشتر له باسی هیوای شههیدی و نزا بوکردنیدا له معقه لی کوپی یه ساره وه هینامان که فهرمووده که ی به دوورو دریشی هینا بوو، تیایدا قسه که ی نوعمانی کوپی موقرین ههیه که وتی: من داوایه که له خوا ده که م داوام له هه رکامتانه ئامینی بو بکات، خواجه نه مرو شههیدی به سه رکه وتنی موسولمانانه وه ببهخشه به نوعمان و فتهح ببهخشه به موسولمانان^۲.

ئه حمه دو ته به رانی له عوقبه ی کوپی عامره وه هیناویانه پیغه مبه (علیه السلام) به که سیکی فهرموو ﴿انه او﴾ که به (ذی الجادین) ناسرابوو، له بهر نه وه ی زور به قورئان یادی خوی ده کرد، له نزایشدا دهنگی بهرز ده کرده وه^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۷۰ ده لیت ته به رانی هیناویه تی و ده لیت هنبات به پومی واته به پرسی سوپا، که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، جگه له ئین لهیعه که فهرمووده ی سه سه نه، ته واو.

۳ - ته به ری هیناویه تی و ته به رانی وا هیناویه تی، که سه کانی سه نه ده که شی سه حیحن، له گپرا نه وه یه کدا نه وه ی زیاد کرد وه خه لکه که ئامینیان کرد. وه که له المجمع ج ۶، ۲۱۶ دا هاتوه، حاکم ج ۳، ۲۹۴ له فهرمووده ی کی دورودریشدا بهو شیوه هیناویه تی.

۴ - هه یسه می (ج ۹، ص ۳۶۹) ده لیت سه نه دی هه ردوکیان سه سه نه، ئین جه ریش به هه مان شیوه له عوقبه وه هیناویه تی، وه که له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۲، ص ۳۹۵) دا واهاتوه.

داواى نزا له پياو چاكان

ئەبو داود و ترمذى له عومەر وە (ﷺ) هیناویانە دەلیت: بۆ عەمرە مۆلەتم له پیغەمبەر (ﷺ) وەرگرت و ئەویش مۆلەتى دام و فەرمووی (لاتنسا یا اخی من دعائك) (برا گیان له نزاتدا له بیرمان مەکه) عومەر وتی: وشەیهك بوو به هەموو دنیاى نەدەگۆریهوه.^۱

ئەبى شەیبە له ئەبو ئومامەى باهلیهوه هیناویهتى دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) دەرچوو ئیمەش تامەرزو بوین نزامان بۆ بکات، پیى وتین و فەرمووی (خوایه لیمان خوشبەو پەحمان پی بکه و لیمان پازی بهو لیمان قبول بکه و بمانبەرە ناو بەهەشت و له دۆزەخ پزگارمان بکه و هەموو بارمان چاک بکه) ئیمەش حەزمان دەرکرد زیاتر نزامان بۆ بکات، فەرمووی (جمعت لكم الامر) (هەمووم بۆ کوکردنەوه).^۲

ئەبى شەیبە دنیا له تەلحەى کوپی عەبدوللاوه (ﷺ) هیناویهتى دەلیت: پۆڤ کەسى چوو جله کانی لابردو له زەوى پەقەلال و گەرمدا دەرەتایهوه و بەخۆی دەوت: ئاگرى دۆزەخ بچەرە، بەردى شەو بیکارى پۆڤ، لەو بارەدا بوو کە پیغەمبەر (ﷺ) له سێبەرى درەختیکدا بوو بینى، هات بۆ لای، کابرا وتی دەروم بەسەرمدا زال بوو، پیغەمبەر (ﷺ) پیى فەرموو (بزانە دەرگاکانى ئاسمانت بۆ کراونەتەوه، خوا لای فریشتەکان به تۆوه دەرنازی) ﴿اما لقد فتحت لك ابواب السماء ولقد بأهى بك الملائكة﴾ پاشان به هاوہلانى فەرموو ﴿تزدوا من اخیکم﴾ (داوا له براکەتان بکهن) کەس هەبوو دەیوت ئەى فلان نزام بۆ بکه، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ﴿عمهم﴾ (نزا بۆ

۱ - ضعیف.

۲ - ئەبى سەعد ج ۳، ص ۲۷۳ له عومەر وە به واتیە هیناویهتى.

۳ - ضعیف.

۴ - له كنز العمال ج ۱، ص ۲۹۱ دا واهاتوو.

ھەموو یان بکە) ئەویش وتی: خوایە تویشوویان بکە بە تەقواو لەسەر پێنمونی بارو حالیان کۆبکەرەو، پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم سدد﴾ ئەویش وتی بەهەشت بکەرە حەساوگەیان.^۱

تەبەرانى لە ئەبو پەیدەو (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە پێگەیکدا بوو کە کابرایەکی بینی لە وشکەلانی و گەرمایە کدا دەتلاێو دەووت ئەو دەروون شەو خەو و پۆژ بیکارو ھیوای بەهەشتیش دەخوای، کاتی لیبویەو خۆی پێکخستەو و هات بەرەو لامان، فەرمووی داوا لە براکەتان بکەن، ئێمەش وتمان نزامان بۆ بکە خوا پەرحەمان پێ بکات، وتی خوایە لەسەر پێنمونی بارو حالیان کۆبکەرەو، وتمان زیاتر، وتی: خوایە تەقوا بکەرە تویشوویان، وتمان زیاتر، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (زیاتریان بۆ بکە) وتی: خوایە تەو فیقمان بەدەیت، وتی خوایە بەهەشت بکەرە حەساوگەیان.^{۲، ۳}

ئەین سەعد ج ۶، ص ۱۶۳ لە ئەسیری کۆری جابر لە عومەرەو ھیناویەتی بە ئوھیسى وت: داواى لیخو شبوونم بۆ بکە، وتی چۆن داواى لیخو شبوونت بۆ بکەم کە تۆ ھاوھلى پیغەمبەریت (ﷺ) وتی بیستم پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی ﴿إن خير التابعین رجل یقال له اویس﴾ (چاکترین تابەین کەسیکە پێی دەوتریت ئوھیس) لە فەرموودە کدا بە دوورو درێژی دەبینریت.^۴

لە گێڕانەو ھیکدا ھاوھە فەرمووی (ھەر کەستان پێی گەیشت داواى لیبکەن داواى لیخو شبوونت بۆ بکات) بوخاری لە الادب المفرد ص ۹۳ لە عەبدوللای پۆمی

^۱ - لە کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰ دا و ھاوھە.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ھەیسەمی ج ۱، ص ۱۸۵ دەلیت تەبەرانى لە پێگەى ئەبو عەبدوللأ لە عەلقەمى کۆری مەرئەدوھ کە نایناسم ھیناویەتی کەسەکانی دیکەى جی متمانەن، تەواو. ئەبو نەعیم لە ئەبو پەیدەو بە ھەمان شیو ھیناویەتی. وە لە کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۸ دا ھاوھە.

^۴ - صحیح.

^۵ - موسلیم لە صەحیحە کدا بە مەرفوعی لێی ھیناوە، وە لە الصحابە ج ۱، ص ۱۱۵ دا و ھاوھە.

له ئه نه سی کوپی مالیکه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: براكانت له به سره وه هاتوون و نه مړو له زاویه ن تا تو لای خوا نزیان بو بکهیت، ده لیت: پیی و ترا: خواجه لیمان خوشبه و په حمان پی بکه و له دنیا و پوژی دوايشدا چاکه بینه پیمان و له سزای دوزهخ بمان پاریزه، داوای زیاتریان لیکرد، ئه ویش هه روای و ت، وتی: به سه خیری دنیا و پوژی دوايتان بو بیت.

نزا بو ئه وهی سه رکه ش ده بی

ئین ئه بی حاتم له یه زیدی کوپی ئه صممه وه هیئاویه تی ده لیت: که سیکی خه لکی شام خراپه یه کی هه بوو، ده هات بو لای عومهری کوپی خه تتاب، عومهر به دوايدا گه پراو وتی فلانی کوپی فلان چی کرد ؟ وتیان ئه ی ئه میری باوه پداران له سه ر ئه و خواردنه وه یه به رده وامه، عومهر نوسه ره که ی بانگکرد وتی بنوسه له عومهری کوپی خه تتابه وه بو فلانی کوپی فلان، سه لامت لیبت، من سوپاسی ئه و خواجه ت له سه ر ده که م که هیچ په رستراوی نیه جگه له و لیخوش بووی تاوانه کان و وه رگری ته و به کان و سزا تونده و هیچ په رستراوی نیه جگه له و بو لای ئه و ده گه پیننه وه. پاشان به هاوه لانی و ت: نزا بو برا که تان بکه ن تا خوا دلی قبول بکات و لیی خوش بیت، که نامه که ی عومهر گه یشته ده ست کابرا خویندیه وه و دووباره ی کرده وه و ده یوت: لیخوش بووی تاوانه کان و ته و به وه رگرو سزا توند، به راستی منی له سزای خوا بیدار کردوه ته وه و به لینی پیداووم خوا لیم خوش بیت. ئه بوو نه عیم له فهرمووده ی جه فهری کوپی برقانه وه هیئاویه تی و ئه وه شی زیاد کردوه به رده وام ده یوته وه و دواتر گریا تا به چاکی ده ست به رداری بوو، که عومهر هه والی بیسته وه وتی: ئه گه ر برایه کتان بینی زه لیلیه کتان هیه و بکه ن و راستی بکه نه وه و پیشی راست بکه نه وه و داوا له خوا بکه ن لیی خوش بیت و مه بنه هاریکاری شه ی تان له دژی.

^۱ - له ته فسیری ئین که سیر ج ۴، ص ۷۰ و هاتووه.

ئهو شتانه ی له سه ره تای نزا دا دهوتریت

ئهو داود و ترمزی - به حه سه نی داناوه - وئین ماچ و ئین حه بان له سه حیه که ی له بوره یروه هیناویانه پیغه مبه (ﷺ) له که سیکی بیست دهیوت: خواجه من داوات لیده کهم به وهی شایه تی ددهم تو خوات و هیچ په رستراوی نیه جگه له تو ی ته نه ی بی هاوه ل که مندالی نه بووه و له کهس نه بووه و کهس هاوشانی نیه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی به راستی به و ناوه گه وره له خوا پارایت وه که نه گهر به وه داوا بکریت خوا ده به خشیت و نه گهر نزا ی پی بکریت گیرا ده بیت^۱.
ترمزی - به حه سه نی داناوه - له موعازی کوپی جه به له وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) بیستی که سی دهی وت: ﴿يا ذا الجلال والإكرام﴾ (ئه ی خاوه ریزو شکو) پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی ﴿قد استجيب لك فسال﴾ (بو ت گیرا بوو دهی داوا بکه)^۲.

ئه حمده - ده که که هی نه وه - و ئین ماچ له نه نه سی کوپی مالی که وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای نه بوو عی یاس زهیدی کوپی هاشمی زوره قیدا که نویژی ده کرد و دهیوت: خواجه من داوات لیده کهم به وهی که سوپاس بو تو یه هیچ په رستراوی نیه جگه له تو نه ی حه ننان نه ی مه ننان نه ی بدیع السموات والأرض نه ی خاوه ن ریزو شکو، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی ﴿لقد سألت الله بأسمه الأعظم الذي إذا دعى به أجاب وإذا سئل به أعطى﴾ (به راستی داوات له خوا کرد به و ناوه

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم هیناویه تی به لām نه و هیناویه تی: به راستی به ناوی گه وره ی خوا داوات له خوا کرد، حاکم ده لیت له سه ره مرجی بوخاری و موسلیم سه حیه، له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۵ دا و هاتوه. نه سائی هیناویه تی، وه که له الازکاری ئیمامی نه وه ی ص ۵۰۱ دا هاتوه.
^۳ - ضعیف.

^۴ - له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۵ دا و هاتوه.

گه وری که نه گهر نزای پی بکریّت وه لأمده داته وه و نه گهر داوای پیده کریّت ده به خشیت^۱ نه بو داود و نه سائی و ئیین حبان له سه حیح که یداو حاکم هیئاویانه، نه و چواره نه و هیان بو زیاد کردوه، ﴿یا حی یا قیوم﴾^۲.

ته به رانی له المعجم الأوسط له نه سه وه (ع) هیئاویه تی پیغه مبه (ع) دای به لای ده شته کیه کدا که نویژی ده کردو ده یوت: نه ی نه وه ی چاوه کان نایبینن، گومانه کان تی که لی نابن، وه صفکه ران ناتوانن وه صفی بکن، پروداوه کان نایگۆپن و ترسی له بازنه و هاتن و چوونه کان نیه، قورسی شاخه کان و پیوانی ده ریاکان و ژمارهی دلۆپه بارانه کان و ژمارهی گه لای داره کان و ژمارهی نه وانه ده زانیّت که شه و تاریک و پوژ پوژنیان ده کاته وه ده زانیّ چ ئاسمانی له ئاسمان و زهویه ک له زهویدا و ده ریا یه ک له ناخی دا و شاخی تیایدا چی هیه، چاکترینی ته مه نم له کو تاییه وه و چاکترینی کارم له کو تای ته مه نم و چاکترینی پوژانم نه و کاته دابنی که تیایدا ده گه مه وه پیّت، پیغه مبه (ع) که سیکی پاسپارد تا لای ده شته کیه که بیّت و پیی فهرموو (نه گهر نویژه که ی کرد بیهینه بو لام) کاتی نویژی کرد هیئای، له هه ندی کانه وه بری زیپر به دیاری هیئرا بوو بو پیغه مبه (ع) کاتی ده شته کیه که هات زیپر که ی بو خسته پرو و فهرمووی نه ی ده شته کی تو له چ هۆزیکیت؟ وتی نه ی پیغه مبه ری خوا له به نی عامری کوپی سه عسه عه، فهرمووی ﴿هل تدري لم وهبت لك الذهب؟﴾ (ده زانیّت بوچی زیپر که م پیدایت؟) وتی له بهر په یوه ندی نیوان ئیمه و تو نه ی پیغه مبه ری خوا، فهرمووی (إن للرحم حقاً ولكن وهبت لك الذهب بحسن

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم ده لیّت: له سه ر مه رجی موسلیم سه حیح، حاکم له گیرانه وه یه کدا نه وه ی زیاد کردوه، داوای به هه شتت لی ده که م و په نا ده گرم به تو له دۆزه خ، له الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۴۶ دا واهاتوه.

ثناك على الله عزوجل) (خزمايه تى مافى خوى ههيه، به لآم زيړه كه م پيدايت له بهر چاك ستايش كردنت بو په روډ دگار) ^۱.

ئيبين ماجه ص ۶۹۸ له عائشه وه (ﷺ) هيناوييه تى دهلييت: بيستم پيغه مېر (ﷺ) دهيفه رموو (خوايه من داوات ليده كه م به و ناوه پاكه چاكه پوخته پيروزه خوشه ويستتره ي كه نه گهر پيى نرات لى بكريت وريده گريت و نه گهر داوات لي بكريت پيى ده به خشيت و نه گهر پيى داواى رحمت لي بكريت رحمت ده كه يت و نه گهر پيى داواى دهر بازبونت لى بكريت دهر بازى ده كه يت) پوژي فهرمووى (ئهى عائشه نايا ده زانيت خوا نه و ناوه ي پي نيشان دام كه نه گهر داواى پي بكريت وريده گريت؟) عائشه وتى: وتم نهى پيغه مېرى خوا به دايكم و باوكمه وه به قوربانن بم دهى فيرم بكه، فهرمووى (انه لا ينبغى لك يا عائشه) (بو ت شيواو نيه نهى عائشه) منيش كه نارم گرت و ماوه يه ك دانيشتم، پاشان هه ستاو سهريم ماچ كرد و دواتر وتم نهى پيغه مېرى خوا فيرم بكه، فهرمووى (بو ت شيواو نيه نهى عائشه نه گهر فيرت بكه شيواو نيه بو ت پيى داوا له هيچ له دنيا بكه بت) منيش هه ستام و دست نويژم گرت، پاشان دوو پكات نويژم كرد، دواتر وتم: خوايه من داوات ليده كه م نهى الله و داوات ليده كه م نهى رحمان و داوات ليده كه م نهى خاوه ن چاكه ي ميهره بان (البر الرحيم) به هه موو ناوه چاك و پاكه كانت كه لييان فير بووم نه وانه ش نايا نزانم داوات ليده كه م ليى خوش بيت و رحمت پي بكه يت، پيغه مېر (ﷺ) پي كه نى، پاشان فهرمووى نه و ناوه له و ناوانه دايه كه پييان نرات كرد. ^۲.

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسه مى ج ۱۰ ص ۱۵۸ دهلييت كه سه كانى سه حيحن جگه له عه بدوللاى كوپى موحه ممه د نه بو عه بدو پر حمانى نه زهره مى كه جي متمانه شه. ته واو.

^۳ - ضعيف.

ئەحمەد لە سەلەمەیی کۆری ئەکوەعی ئەسلەمیووە هیناویەتی: نەمبیسووە
پێغەمبەر (ﷺ) نزیەک بکات مەگەر بە (سبحان ربی العلی الاعلی الوهاب) دەستی
پێدەکرد.^۱

ئێین نەجار لە ئەنەسەووە هیناویەتی دەلیت: پێغەمبەر (ﷺ) ئەگەر سەد نزی
بکردایە سەرەتاو نیوهندو کۆتاییە کەئ ئەمەئ دەفرموو ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا
حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ﴾.^۲

ئەحمەد و ئەبو داود و ترمزی -دەقەکە هی ئەووە بە حەسەنی داناوە- نەسائی
و ئێین خوزەیمە و ئێین حبان لە صەحیحە کەیاندا لە فوزالەئ کۆری عوبەیدەووە
هیناویانە وتی: پێغەمبەر (ﷺ) دانیشتبوو کە کەسیک هاتە ژووڕو نوێژی کرد، وتی
خوایە لێم خۆش بەو پەحمم پی بکە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (ئەئ نوێژ کەر پەلەت
کرد، ئەگەر نوێژت کردو دانیشتیت سوپاسی خوا بکە بەو شیوہی شیاویەتی و
صەلاوات لەسەر من بدە پاشان داوای لێبکە) پاشان کەسیکی دیکە نوێژی کردو
سوپاسی خوای کردو صەلاواتی دا لەسەر پێغەمبەر (ﷺ) پێغەمبەر (ﷺ) پیی
فەرموو (ئەئ نوێژکەر نزا بکە لێت وەرەگیریت).^۳

۱ - ضعیف.

۲ - هەیسەمی ج ۱۰، ص ۱۵۶ دا دەلیت: ئەحمەد و تەبەرائی بە هەمان شیوہ هیناویانە و لە سەنەدە کە دا
عومەری کۆپی پاشیدی یەمامی هەبە کە چەندی بە جی متمانەئ دەزانن کە سەکانی دیکە صەحیحن،
تەواو، ئێین ئەبی شەیبە لە سەلەمەووە بە هەمان شیوہ هیناویەتی وەک لە کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰ دا
واها تووە.

۳ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۰).

۴ - صحیح.

۵ - له (الترغیب والترہیب ج ۳، ص ۱۴۷) دا واها تووە، تەبەرائیش بە هەمان شیوہ هیناویەتی وەک
لە (المجمع ج ۱، ص ۱۵۵) دا واها تووە.

ته به رانی له عهبدوللای کوری مه سهووده وه هیناویه تی ده لیت: نه گهر هه
کهستان ویستی نزا بکات با سه رتا به مه دح و ستایشی خوا به و جوړه ی
شیاویه تی ده ست پیبکات، پاشان سه لاوات بدات له سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) پاشان با
دواتر نزا بکات چونکه نه وه بو سه ر که وتن با شتره^۱.

نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) بو نوممه ته که ی

به یه ه قی له عه بیاسی کوری کرداسه وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ)
نیواره ی عه ره فه نزا ی لیخو ش بوون و ره حمه تی بو نوممه ته که ی کرد و نزا ی زوری بو
کردوون، خوا ی گه وره سه روشی بو نارد که وه ریده گرم جگه له سته می نیوان
خویان، به لام تاوانی نیوان من و نه وان لییان خو ش بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی
(یا رب انک قادر علی ان تذهب هذا المظلوم خيراً من مظلّمته وتغفر لهذا
الظالم) (په روه ردگارا تو ده توانیت پا داشتی نه و سته م لیکراوه بده یته وه له سه ر
سته م لیکرانی و له و سته م کاره ش خو ش بیت) خوا ی گه وره نه و شه وه وه لامی
نه دایه وه، بو به یانی له موزده لیفه هه مان نزا ی کرد و خوا ی گه وره وه لامی دایه وه
من لییان خو ش بووم، پیغه مبه ر (ﷺ) زه رده خه نه ی کرد، هاوه لانی پییان وت: نه ی
پیغه مبه ری خوا له کاتی که دا زه رده خه نه ت کرد که جاران نه تده کرد؟ فه رموی (به
دوژمنی خوا ئیبلیس پیکه نیم کاتی زانی خوا ی گه وره نزا ی منی بو نوممه ته که م
وه رگرت داکه وت و هاواری مه یل و قورپیوانی کرد و خو لی ده کرد به سه ر سه ری

^۱ - ضعیف.

^۲ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۵۵) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له وه ی نه بو عوبه یده فه رموده ی له
باوکی نه بیستوه، ته وای.

خویدا ﴿تبسمت من عدو الله إبليس إنه لما علم أن الله عزوجل قد استجاب لي في امتي اهوى يدعو بالويل والثبور ويعثو بالتراب على راسه﴾.^١

ئین وهب له عه بدوللای کوری عه مره وه (ﷺ) هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) ئهم دهقی ئیراهیمی ده خوینده وه که له قورئاندا هاتووه ﴿رب إنهن اضللن كثيراً من الناس﴾ دهقی عیسا (علیه السلام) (غن تعذبهم فأنهم عبادک) پاشان دهسته کانی بهرز کرده وه و فهرمووی (خوایه ئوممه ته که م، خوایه ئوممه ته که م) له گه لیدا گریا، خوا فهرمووی ئهی جبریل برؤ بؤ لای موحه ممد - پهروه ردگارت داناتره - پرسپاری لیبکه بؤچی ده گریت؟ جبریل هاته لای و پرسپاری لیکرد و پیغه مبه ر (ﷺ) وه لامی دایه وه و ئه ویش هه والی برده وه، خوا فهرمووی برؤ بؤ لای موحه ممد و پیی بلی: ئیمه سه بارهت به ئوممه ته که ت رازیت ده که ین و دلگران ت ناکه ین، له ته فسیری ئیین که سیر ج ٢، ص ٥٤٠ دا واهاتووه. ته به رانی له ئه نه سه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) نزای کرد بؤ ئوممه ته که ی و فهرمووی ﴿اللهم اقبل بقلوبهم على طاعتك وحط من ورائهم برحمتك﴾.^٢

به زار له عائیشه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت کاتی بینیم پیغه مبه ر (ﷺ) خوی بؤنخوش کرد وتم ئهی پیغه مبه ری خوا لای خوا نزام بؤ بکه، فهرمووی (اللهم اغفر لعائیش ما تقدم من ذنبها وما تأخر ما أسررت وما اعلنت) (خوایه له تاوانی پیشتر و دواترو په نهان و ناشکرای عائیشه خوش به) عائیشه پیکه نی تا له تاو پیکه نین سه ری که وته کۆشی، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی نزا که مت پی خوش بوو (ایسرک دعائی) وتی چۆن دلخوش نه بم به نزا که ت؟ فهرمووی (والله إنها لدعوتی لأمتی فی کل صلاة) (به خوا ئه وه نده نزامه بؤ ئوممه ته که م له هه موو نویژیکدا).^٤

١ - ضعیف.

٢ - ضعیف.

٣ - هه یسه می ج ١٠، ص ٦٩ ده لیت له سه نه ده که دا نه بو شه یبه هیه که لاوازه، ته واو.

٤ - صحیح.

نزاكانى پيغه مبهري (ﷺ) بو چوار خه ليفه كه

ئەبو نەعیم له (الحلیة) له ئەنەسەوه (ﷺ) بە مەرفوعی هیئاویەتی
پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (اللهم اجعل ابابکر معی فی درجتی یوم القیامه) (خوایه
ئەبو بەکر له پوژی دوايیدا له گەل من له پلهی خوڤدا دابنێ) ۲.

ئەحمەد و ترمذی - بە صەحیحی داناو - و ئیبن سەعد و جگه له وانیش له
عومەر و وه نه سائی له خەبایەوه بە مەرفوعی هیئاویانە پیغەمبەر (ﷺ)
فەرمووی (خوایه ئیسلام بە خوشەویستترینی ئەم دوو کەسە لای خۆت عیزەتمەند
بکە بە عومەری کوپی خەتتاب یان بە ئەبو جەهلی کوپی هیشام) ئیبن ماجه و حاکم
و بەیەهقی له عائیشەوه بە مەرفوعی هیئاویانە پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی اللهم اعز
الاسلام بعمر بن الخطاب خاصة (خوایه بە عومەر پالپشتی ئیسلام بکە) ﴿اللهم
اید الإسلام بعمر﴾ ۶.

ئیبن عەساکیر له زەیدی کوپی ئەسلەمەوه هیئاویەتی عوسمان (ﷺ) و شتریک
نارد بو پیغەمبەر (ﷺ) ئەویش فەرمووی (اللهم جوزه علی الصراط) هەر وه ها له
عائیشەوه ئەبو سەعید و ادەلین.

ئەبو نەعیمیش له ئەبو سەعیدەوه بە مەرفوعی هیئاویەتی فەرمووی (خوایه من
له عوسمان پازیم دەی تۆیش لیی پازی به) سی جار فەرمووی.

۱ - هەیسەمی (ج ۹، ص ۲۴۴) دەلالت کە سەکانی صەحیح جگه له ئەحمەدی کوپی مەنسوری
پەمادی - کە جی متمانه شه - تەواو.

۲ - صحیح.

۳ - له (المنتخب ج ۴، ص ۲۴۵) دا وا ها تووه.

۴ - صحیح.

۵ - ضعیف.

۶ - له (المنتخب ج ۴، ص ۳۷۰) دا وا ها تووه.

ته به رانی له المعجم الأوسط و ئه بو نه عیم له الحلیه و ئین عه ساکیر له ئین مه سعووده وه به مه رفوعی هیئاویانه پیغه مبه (ع) فه رموی (ع) اللهم اغفر لعیمان ما اقبل وما ادبر وما اخفی وما اعلن وما اسرو ما اجهر (ع) (خوایه له پابردوو داهاتوو و نادیارو ئاشکراو په نهان و دهر خراوی عوسمان خوش به).^۱

ئین نه بی عاصم و ئین جهریر به سه حیجی داناوه - وته به رانی له المعجم الأوسط و ئین شاهین له (السنه) له علیه وه (ع) هیئاویانه ده لیت پوژی ئازارم هه بوو هاتم بو لای پیغه مبه (ع) و له شوینی خویدا داینیشاندوم و هه ستا نوژی ده کردو به شیکی جله که ی دا به سه رمدا، پاشان فه رموی (دهرباز بویت نه ی کوپی نه بو تالیب، هیچ خراپ نه بو سهرت، بو خوم لای خوا داوای هه رچیم کردبی بهو شیوه ش بو توم داوا کردوه، هه رچیم له خوا داوا کردبی پیی به خشیوم به لام پیم و ترا، داوی تو هیچ پیغه مبه ری نه) منیش هه ستام وه نه وه وابوو هیچ نه بو بویت.^۲

به زار له زهیدی کوپی یه سیع و سه عدی کوپی وه هب و عه مری کوپی زی مورره وه هیئاویه تی ده لین له عه لیمان (ع) بیست ده یوت: هه ر کهس سویند ده دم که فه رمایشتی پیغه مبه ری (ع) له پوژی غه دیری خوم بیستبی کاتی هه ستا، سیانزه کهس هه ستان و شایه تیان دا پیغه مبه ر (ع) فه رموی (ئایا من بو باوه رداران له خویمان بو خویمان له پیشتر نیم ؟) و تیان با نه ی پیغه مبه ری خوا، نه ویش دهستی عه لی گرت و فه رموی (هه ر کهس من مه ولای بم نه مه ش مه ولایه تی، خوایه له گه ل نه وه به که له گه لیه تی، دژایه تی نه وه ش بکه که دوژمنیه تی، نه وه شت خوش بویت که

۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۶) دا واهاتوو.

۲ - له المنتخب (ج ۵، ص ۴۳) دا واهاتوو.

ئەوی خوۆش دەوێت، رقت لەوه بێت که رقی لەوه، ئەوه سەربخه که سەری دەخات و ئەوه بشکێنه که ئەو دەشکێنی.^۱

تەبەرانی لە ئین عەبباسەوه هیناویەتی بەم دەقه ﴿اللهم اعنه و اعن به وارحم به وانصره وانصره، اللهم وال من والاه و عاد من عاداه﴾ (خوایه پالپشتی بهو پالپشتی پی بکه، رەحمی پی بکه و پیی رەحم بنوینە، سەری بخەو پیی سەربخە، خوایه لەگەڵ ئەوه به که لەگەڵیەتی و دژی ئەوه به که دژیایەتی دەکات).^۲

حاکم لە عەلیەوه به مەرفوعی هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (خوایه زمانی چهسپاو دلی پینمونی بکه) (اللهم ثبت لسانه واهد قلبه) ئین عەباس دەلیت فەرمووی (اللهم اهد للقضاء) (خوایه پینمونی بکه بۆ دادوەری).^۳

^۱ - هەیسەمی (ج ۹، ص ۱۰۵) دەلیت که سەکانی صەحیحن بەلام فیتری کوپی خەلیفه صەحیح نیه هەرچەند جی متمانه شه.

^۲ - صحیح.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۳۲) واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - وهك له (المنتخب ج ۵، ص ۳۵) دا واهاتوه.

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆسەعدى كۆرى ئەبى ۋە قاصو زوبەيرى كۆرى عەوام

ئىبن عەساكىرو ئىبن نەجار لە ئەبو بەكرە ۋە (ﷺ) ھىناۋيانە دەلىت: بىستم
پىغەمبەر (ﷺ) بە سەعدى دەر موو (اللهم سدد سمعه واجب دعوته وحببه) (خوایە
تېرى پىك و نزاى ۋەرگىراو ۋۆشەۋىستى بکە).^۱
ترمىزى ۋ ئىبن حبان ۋ حاكم لە سەعدە ۋە بە مەرفوعى ھىناۋيانە
پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (خوایە ئەگەر سەعد نزاى لاكرىت لىۋى ۋەرگەر).^۲
ئەبو يەعلا ۋ ئىبن عەساكىر لە زوبەيرى كۆرى عەوام ۋە ھىناۋيانە دەلىت:
پىغەمبەر نزاى بۆ ۋۆم ۋ كۆپو كۆپە زاشم كىد.^۳

نزاكانى پىغەمبەر (ﷺ) بۆ ئالى بەيتەكەى

ئەبو يەعلا لە ئوم سەلەمە ۋە (ﷺ) كە ژنى پىغەمبەر (ﷺ) ھىناۋىيەتى
پىغەمبەر (ﷺ) بە فاتمەى فەرموۋ (مىردەكەت بىنە بۆ لام) ئەۋىش ھىناۋى،
پىغەمبەر (ﷺ) جلىكى دا بەسەرياندا كە لە ژىر مندابو، ھى خەبەر بوو لەۋى
بەدەستمان ھىناۋو، پاشان فەرموۋى ﴿اللهم هؤلاء آل محمد فاجعل صلواتك
وبركاتك على آل محمد كما جعلتها على آل إبراهيم إنك حميد مجيد﴾ (خوایە
ئەوانە ئالى موحەممەد دى صەلەۋات ۋ بەرەكەتەكانت دانى لەسەرى چۆن داتنا
لەسەر ئالى ئىبراھىم، بەپراستى تۆ سوپاس كارىت شكۆدارىت).^۴

۱ - صحيح.

۲ - ضعيف.

۳ - له (المنتخب ج ۵، ص ۷۰) ھاتوۋە.

۴ - له (المنتخب ج ۵، ص ۷۰) دا ۋاھاتوۋە.

۵ - ضعيف.

ته به رانی له ئه بو عه ماره وه هیناویه تی ده لیت: من لای واثله ی کوپی ئه سقه ع دانیشتبووم، کاتی باسی عه لیان ده کرد قسه یان پی ده وت، که هه ستان وتی: دابنیشه با له سه ر ئه وان ه ی قسه یان وت هه والت پی بده م، من پوژی لای پیغه مبه ر (ﷺ) بووم که عه لی و فاتیمه وحه سه ن وحه سه یان هاتن، ئه ویش جلیکی دا به سه ریاندا و فره مووی (خوایه ئالو به ی تی منن ده ی پیسیان لی لاده و ته واو پاکیان بکه ره وه) وتم ئه ی پیغه مبه ری خوا منیش فره مووی توش، ده لیت: به خوا ئه وه پوخته ترین کارمه لای خرم، له گیرانه وه یه کدا که وره ترین هیوام بوو.^۲

ته به رانی له (المعجم الأوسط) له عه لیه وه هیناویه تی چوو بو لای عه لی و راخه ریکی بلا و کرد بو یه وه، خو ی و عه لی و فاتیمه وحه سه ن وحه سه یان له سه ری دانیشتن، پاشان پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ملا و ئه ولای گرت و به ده وریاندا به ستیه وه، پاشان فره مووی (خوایه وه ک چو ن من لیان پازیم توش لیان پازی به).^۴

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۶) ده لیت: له سه نه ده که دا عوقبه ی کوپی عه بدوللای ره فاعی هه یه که لاوازه، به کور تکر د نه وه ی سه لاوات دانه که هیناویه تی.

^۲ - صحیح.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۷) ده لیت ته به رانی به دوو سه نه د هیناویه تی و که سه کانی ده قه که سه حیحن جگه له کلثومی کوپی زیاده، ئیبن حبانیش به جی متمانه ی داده نی و لاوازیشی تیدایه. ته واو.

^۴ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۶۹) ده لیت: که سه کانی سه حیحن جگه له عه بدوللای کوپی توفه یل که جی متمانه شه، ئه بو سیدان کونیه یه تی.

شهر زانای فهرموودهش جگه له نه بو داود له بهرائه وه هیناویانه دهلیت پیغمبر (ﷺ) بینې حوسه ینی له سهر شانی هه لگرتبوو دهی فهرموو (خوايه من خوشم دهویت، دهی توش خوشت بویت).^۱

نزاکانی پیغمبر (ﷺ) بو عهباس و کوره کانی

ترمذی - بهحه سه نی داناوه - و نه بو یه علا له ئیبن عهباسه وه به مرفوعی هیناویانه پیغمبر (ﷺ) فهرموو (اللهم اغفر للعباس ءلده مغفرة ظاهرة وباطنة اللهم اخلفه فی ولده) (خوايه له عهباس و کوره کهی خوش به، لیخوش بونیکی دیار و نادیار، خوايه مندالی بو به جیبهیلله، مندالی بهیلله وه)^۲ ئیبن عهساگیر له نه بو هورهیره وه هیناویه تی پیغمبر (ﷺ) فهرموو (خوايه له عهباس خوش به له شراوه و دیار و بهرچار و نادیار و نه وهی له خو و له نه وهی دهییت تا پوژی دوی.

ههروه ها ئیبن عهساگیر و خه تیب له نه بو هورهیره وه هیناویانه پیغمبر (ﷺ) فهرموو (خوايه خوش به له عهباس و له کوپی عهباس و له وهی نه وانی خوش دهویت) ئیبن عهساگیر له عاصم له باوکیه وه هیناویه تی پیغمبر (ﷺ) فهرموو (العباس عمی و صنو ابی و بقية ابائی) (عهباس مام و پشتی باوک و ماوهی باو باپیرانمه) ههروه ها فهرموو (خوايه له تاوانی خوش به و چاکترینی کاری لی قبول بکه، خراپه ی نه وهی دهیکات له سهری مه نووسه نه وه کانی تسلا بکه).^۳

ته به رانی له نه بو ئوسه یدی ساعديه وه هیناویه تی دهلیت پیغمبر (ﷺ) به عهباسی کوپی عبدول لموته لیبی فهرموو (لاتبرح منزلک و بنوک غدا حتی اتيکم فآلی

^۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۰۵) دا واهاتوه.

^۲ - حسن.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۰۷) دا واهاتوه.

فیکم حاجة) به یانی خۆت و منداله کانت له مالّ بن تا دیم بۆ لاتان چونکه کاریکم پیتانه) چاوه پریان کرد تا دواى چیشته نگا هات بۆ لایان. فهرمووی سه لامتان لیبت، وتیان علیک السلام ورحمه الله وبرکاته، فهرمووی (به یانیتان چۆنه ؟) وتیان سوپاسی خوا ده کهین فهرمووی (نزیک ببه وه و بدنه پالّ یه کدی) تا وایانکرد ئه ویش به عه باکه ی سهرشانی دایپۆشین و فهرمووی (خوایه ئه وه مامی من و پشتی باوکمه، ئه وانهش ئالو به یتى منن، ده ی له ئاگر دایانپۆشه وه ک دایپۆشینى من به ئهم عه بایه م بۆیان) ئه وى خوارووی ده رگا و حه وشه کانی مالّ ئامینیان کرد وتیان ئامین، ئامین، ئامین.^۱

ئین ئه بى شه یبه له ئین عه باسه وه هیناویه تی ده لیّت: من له مالى مه یمونه (ﷺ) بووم که جامی ده ستنویژی پیغه مبه ری (ﷺ) هینایه به رده ستی، فهرمووی (کى ئه مه ی بۆ دانام ؟) مه یمونه وتی عه بدوللا، فهرمووی (اللهم فقهه فى الدین وعلّمه التأویل)^۲ (خوایه له ئاییندا شاره زایى بکه و لیكدانه وه ی فیربکه) ئین نه جار ته نها نزا که ی لیوه هیناوه (خوایه قورئانی فیربکه و له ئاییندا شاره زایى بکه).^۳ ئین ماجه و ئین سه عدو ته به رانی به و ده قه لیئانه وه هیناوه ﴿اللهم علّمه الحکمه وتأویل الکتاب﴾. ئه بو نه عیم له الحلیه له ئین عومه ره وه به و ده قه هیناویه تی ﴿اللهم بارک فیه وانشره منه﴾.^۴

۱ - حسن.

۲ - هه مان سه رضاه وه هه یسه می (ج ۹، ص ۲۷۰) ده لیّت: سه نه ده که ی حه سه نه، هه ره ها به یه قی له ئه بو ئوسه یده وه به و شیوه یه و ئین ماج به کورتی لیوه ی هیناوه، وه ک له البدایه والنهایه (ج ۶، ص ۱۳۳) دا واهاتوه. ئه بو نه عیم له الدلائل ص ۱۵۴ دا به دوورو درێژی لیوه ی هیناوه.

۳ - صحیح.

۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۳۱) دا واهاتوه.

۵ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۲۸) دا واهاتوه.

نزاکانی پیغه مبهرا (ﷺ) بو جه عفری کوری نه بو تالیبو کوره که ی و زهیدی کوری حاربه وئین ره واحة (ره زای خوا له هه موویان)

ته بهرانی و ئین عه ساگیر له ئین عه باس و نه حمه د و ئین عه ساگیر له
عه بدوللای کوری جه عفره وه هیناویانه پیغه مبهرا (ﷺ) فهرمووی ﴿اللهم اخلف
جعفرا فی ولده﴾ ته یاسی و ئین سه عد و نه حمه د و جگه له وانیش له عه بدوللای
کوری جه عفره وه هیناویانه پیغه مبهرا (ﷺ) فهرمووی ﴿اللهم اخلف جعفرا فی اهله
وبارك عبد الله فی صفقة یمینه﴾ سی جار فهرمووی،^۲ ئین نه بی شه یبه له
شه عبیه وه هیناویه تی جه عفری کوری نه بو تالیب (ﷺ) پوژی موئته له به لقا
کوژرا، پیغه مبهرا (ﷺ) فهرمووی (خوایه به باشت له به جیهیشتن بو به نده چاکه کانت
کهس له بنه ماله ی جه عفر به جی بهیله)^۳.

ئین سه عد (ج ۳، ص ۴۶) له نه بو مه یسه ره وه هیناویه تی ده لیت: کاتی
پیغه مبهرا (ﷺ) هه والی کوژرانی زهیدی کوری حارته و جه عفر و ئین ره واحة ی
بیست هه ستا و باسی گه وره ییانی کرد و له زهیده وه دهستی پیکرد و
فهرمووی (خوایه له زهید خوش به، خوایه له زهید خوش به، خوایه له جعفر و
عه بدوللای کوری ره واحة خوش به).

۱ - صحیح.

۲ - صحیح.

۳ - ضعیف.

۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۵۵) دا واهاتوه. ئین سه عد (ج ۴، ص ۳۹) له شه عبیه وه به هه مان
شیوه هیناویه تی.

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ بنه ماله ی یاسرو نه بو سه له مه و ئوسامه ی کوری زهید

ئه حمه دو ئیین سه عد له عوسمانی کوری عه ففانه وه هیناویانه
پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمووی (خوایه له ئالی یاسر خوش به، وایشت کرد) ئیین عه ساکیر
له عائیشه وه هیناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمووی ﴿اللهم بارک فی عمار﴾ (خوایه
به ره که ت پرژه به سه ر عه مارد) ^۱.

ئه حمه دو موسلیم و نه بو داود له ئوم سه له مه وه هیناویانه
پیغه مبهەر (ﷺ) فه رمووی (خوایه له نه بو سه له مه خوش به و پله ی له نیو نزیکاندا
به رز که ره وه، له دوا ی خوی له نیو که سی بۆ به جیبه ی له و له ئیمه و له ویش خوش
به نه ی په ره ردگاری جیهانیان، ناو گۆره که ی بۆ فراوان بکه و تییدا پووناکی بۆ
دابنی) ^۲.

ئه حمه دو نه بو یه علا و نه سائی و ئیین حبان له ئوسامه ی کوری زهیده وه
هیناویانه ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) ده یگرتو له سه ر پانی دای ده نیشاندم و سه نه و
حوسه نیشی له سه ر پانی چه پی داده نا و دواتر له ملی ده گرتین و ده یفه رموو (خوایه
من په حمم هیه بۆیان تۆش په حمیان پی بکه) ^۳.

ئه حمه دو ترمزی - به سه نه ی داناوه - و ته به رانیش جگه له وانیش له
ئوسامه وه هیناویانه ده لیت: کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) نه وه ی له سه ر قورس بوو من و
خه لکیش به ره و مه دینه دابه زین، هاتم بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) بیده نگ بوو قسه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - فه رمووده که دینیت وه که له المنتخب (ج ۵، ص ۲۴۵) دا واهاتوه.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۱۹) دا هاتوه.

^۴ - ئیین سه عد (ج ۴، ص ۶۲) له ئوسامه وه به و شیوه یه هیناویه تی، له گیرانه وه یه کی دیکه دا به و
ده قه لیوه ی هیناوه: خوایه من خوشم ده وین ده ی تۆیش خوشت بوین.

نہ دہ کرد، پیغہ مہر (ﷺ) دہستی لہ سہر من دادہ ناو بہرزی دہ کردنہ وہ، منیش دہمزانى ئەو نزای بۆ دہ کردم^۱۔

نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) بۆ عہ مری کوری عاص و حہ کیمی کوری حیزام و جہریرو خیزانی بسر (ﷺ)

ئین عہددی لہ جابرہ وہ هیئاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی (خوایہ لہ عہ مری کوری عاص خوش بہ) (سی جار) (من ئەگەر بانگم بکردایہ بۆ صہدہ قہ دہیہنا بۆم)^۲۔

تہبہرانی لہ حہ کیمہ وہ هیئاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) فہرمووی ﴿اللهم بارک لہ فی صفقۃ یدہ﴾ (خوایہ بہرہ کت بخەرہ ناو بہری دہسنی) بہ حہ کیمی کوری حیزامی فہرموو، عہ بدورہ زاق و ئین ئہبی شہیبہ لہ حہ کیمہ وہ هیئاویانہ پیغہ مہر (ﷺ) ناردی تا بہ دیناری ہندی قوربانی بۆ بکریت، ئەویش کپی و بہ دوو دینار فروشتیہ وہ بہ دیناری بہرخیکی کپی و ئەو دینارہ کەشی ہیئاویہ وہ، پیغہ مہر (ﷺ) نزای بہرہ کەتی بۆ کردو فہرمانی پیکرد دینارہ کە بکات بہ خیر^۳۔

تہبہرانی لہ جہریرہ وہ هیئاویہ تی دەلیت: من لہ سہر ئەسپ نہدہ وہ ستام، ئەوہم باسکرد بۆ پیغہ مہر (ﷺ) ئەویش بہ دہستی دای بہ سہر سنگمدا تا دہستی پیغہ مہر لہ سہر سنگم بینی، فہرمووی (اللهم ایتہ واجعلہ ہادیا مہدیا) (خوایہ چہ سپاوی بکە و بہ پینموون و پینمونکاری بگیڕہ) لہ وہ بہدوا لہ سہر ئەسپہ کەم نہدہ کە و تم، ئین ئہبی شہیبہ لہ جہریرہ وہ هیئاویہ تی دەلیت: پیغہ مہر (ﷺ) پیی

^۱ - صحیح.

^۲ - لہ کنز العمال (ج ۱، ص ۵) و لہ المنتخب (ج ۵، ص ۱۳۶) دا ہاتووہ.

^۳ - لہ المنتخب (ج ۵، ص ۲۵۰) دا و ہاتووہ.

^۴ - لہ المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۹) دا و ہاتووہ.

فەرمووم (الا لترىعني من ذي الخصلة) (ئايا ئاسودەم ناكەيت لەسەر زىلخەسلە) مالى بوو كە لە سەر دەمى نە قاميدا ھى خەسەم بوو بە كەبى يەمانى ناو دەبرا، وتم ئەى پيغەمبەرى خوا من كە سىكم لەسەر ئەسپ ناوەستم - بەو شىۋە ھىناۋىيەتى -^۱ ئىبن عەساكىر لە عەبدوللاى كورى بىر ھە ھىناۋىيەتى دەلىت: من و باوكم لەبەر دەرگاي مالمەن دانىشتبوين كە پيغەمبەر (ﷺ) بە سواری و لاخى ھات، باوكم پيى وت: ئايا ئەى پيغەمبەرى خوا دانابەزىت و نان بخويت و نزاى بەرەكەت بكەيت ؟ ئەۋىش دابەزى و نانى خوارد و فەرمووى (خوایە پەحمیان پى بکە و لپان خوش بەو بەرەكەت بخەرە ناو پوزیانەو) تەبەرانى بە دوورو دريژى ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۆ زیاد کردووه. بەردەوام فراوانى پوزیمان لە لای پەرودگارمانەو بەدى دەکرد.^۲

نزاكانى پيغەمبەر (ﷺ) بۆ بەرائى كورى مەروورو سەعدى كورى عوبادەو ئەبو قەتادە (رضي الله عنه)

ئىبن مەندەو ئىبن عەساكىر لە نەزەى كورى عەمرى غىفارىيەو ھىناۋىيە كەسى لە غسفار ھات بۆ لای پيغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرمووى (ناوت چىيە؟) وتى نەبھان، فەرمووى (تۆ موكرىم يت) پيغەمبەر (ﷺ) پاش ئەۋەى ھاتە مەدىنە نويزى كرد لەسەر بەرائى كورى مەروورو فەرمووى (اللهم صلّ على البراء بن معرور ولا تعجبه عنك يوم القيامة وادخله الجنة وقد فعلت) (خوایە صەلاۋات بدە لەسەر بەرائى كورى

^۱ - وهك له المنتخب (ج ۵، ص ۱۵۲) دا واهاتووه.

^۲ - صحيح.

^۳ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۲۰) دا واهاتووه.

مه‌عروړ له پوژي دواييدا له خوټي دوور مه‌گرو بيخه‌ره به‌ه‌شت و نه‌ه‌شت
کردووه).^۱

ئيبين سه‌عد (ج ۳، ص ۲۶۰) له عه‌بدوللای کوږي نه‌بو قه‌تاده‌وه ده‌ليټ يه‌که‌م
که‌س پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) نوټي له‌سهر کرد کاتي هاته مه‌دينه به‌رائي کوږي مه‌عروړ
بوو، له‌گه‌ل هاوه لانيدا چوو ريزي له‌سهر به‌ست و فهرمووي (خوايه ليی خوش به‌و
ره‌حمي پيښکه و نه‌ه‌شت کردووه).

نه‌بو داود له قه‌يسي کوږي سه‌عده‌وه هي‌ناويه‌تي ده‌ليټ: (خوايه سه‌لاوات و
ره‌حمه‌ت بنيره بو سهر خي‌زاني سه‌عدي کوږي عوباده) (اللهم اجعل صلاتك
ورحمتك على ي‌ل سعد بن عباد).^۲

نه‌بو نه‌عيم له نه‌بو قه‌تاده‌وه هي‌ناويه‌تي ده‌ليټ: له‌گه‌ل پيغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌گه‌ل
چه‌ند سه‌فه‌ريکدا ثاماده بووين که به لای ولاخه‌که‌دا لار بويه‌وه، هه‌مدی وابوو،
ئينجا فهرمووي (خوايه نه‌بو قه‌تاده بپاري‌زه وه له‌م شه‌وه‌وه منی پاراست، وا دياره
ماندوومان کردبيټ).^۳

^۱ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۴۴) دا واهاتووه.

^۲ - ضعيف.

^۳ - المنتخب (ج ۵، ص ۱۹۰).

^۴ - صحيح.

^۵ - ته‌به‌رانی ته‌نها نزاکه‌ی هي‌ناوه، له المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۱) دا واهاتووه.

نزاکانى پیغه مبهەر (ﷺ) بۆ ئه نه سى کورى مالیک و هاوه لانی دیکه (ﷺ)

ئهبو نه عیم له ئه نه سه وه هیئاویه تی ده لیت: (ئوم سه لیم وتی ئه ی پیغه مبهری خوا نزا بۆ ئه نه س بکه، فهرمووی) (خوایه سامان و مندالی زیاد بکه و بهرکه تی تیبخه بۆی).^۱

ته بهرانی له ئهبو دهردانه وه هیئاویه تی که سی پئی و ترا حهرمه له هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) وتی ئه ی پیغه مبهری خوا باوه ر لیڤه دایه - ئاماژه ی بۆ زمانی کرد - و دوپرووی لیڤه دایه - ئاماژه ی بۆ دلی کرد - و زۆر که م یادی خوا ده که م، پیغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (خوایه زمانیکی زیکرکه رو دلکی به خشوعی پیبده پۆزی پی ببه خشه تا ئه وه ی خوش بویت که منی خوش ده ویت و باری بۆ خیر بگۆره) ^۲.

ته بهرانی له ته له بیه وه هیئاویه تی هات بۆ لای پیغه مبهەر (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (ئه گهر موله تی دا یان تا موله ت پی ددری) ده لیت هینده خوا بیه ویت ده رنه که وت، پاشان بانگی کرد و دهستی هیئا به سه ر ده موچا ویدا و فهرمووی (خوایه له ته له ب خوش به و په حمی پی بکه) سی جار فهرمووی ^۳.

^۱ - فهرمووده که دینیت وه که له الاصابه (ج ۵، ص ۱۴۲) دا واهاتوه.

^۲ - ضعیف.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۴۰۲) ده لیت له سه نه ده که دا گیره ره وه یه که هه یه که ناوی نه هاتوه و که سه کانی دیکی جی متمانه ن.

^۴ - ضعیف.

^۵ - هه یسه می (ج ۹، ص ۴۰۲) ده لیت: مه لقامی کوری تلب دوان لییا نه وه گیرا وه ته وه. که سه کانی دیکه جی متمانه ن. ئیبن سه عد (ج ۷، ص ۴۲) ده لیت له گیرانه وه یه که دا ده لیت وتم ئه ی پیغه مبهری خوا داوای لیخوش بوونم بۆ بکه، به هه مان شیوه ده یه نیت.

ئیین سهعدو ته به رانی له ئه بو موساوه هیئاویانه پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (خوایه عوبهید ئه بو عامر له پوژی دوا ییدا له سهروی زورتین خه لکه وه دابنی).^۱

ئه بو نه عیم له حه سانی کوپی شدا ده وه هیئاویه تی دایکی هات بو لای پیغه مبه (ﷺ) وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من هاتوم بو لات تا نزا بو ئه م کوپه م بکهیت و به گه وه رو پاک داینییت، پیغه مبه (ﷺ) له ئاوی جامی ده ست نو یژی هه ستا به ده ست نو یژ گرتن و ده ستی هیئا به دم و چا ویدا و فره مووی ﴿اللهم بارک لها فیه واجعله کبیراً طیباً﴾.^۲

نزای پیغه مبه (ﷺ) بو هاوهله لاوازه کانی

به زار له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) پاش ئه وه ی سه لامی کرد رووی له قیبله بوو ده سته کانی به رز کرده وه فره مووی (خوایه سه له مه ی کوپی هیشام و عه ییاشی کوپی ئه بو ره بیعه و وه لیدی کوپی وه لید ئه و لاوازه ی موسو لمانان پزگار بکه که ه یچیان پی ناکری و پی نازان).^۳

ئیین سه عد (ج ۴، ص ۱۳۰) له ئه بو هورهیره وه به و شیوه هیئاویه تی به لام له گیرانه وه یه کدا هاتوو: ﴿اللهم انج﴾ (خوایه رزگاری بکه) له گیرانه وه یه کی دیکه دا

^۱ - صحیح.

^۲ - له المنتخب (ج ۵، ص ۲۳۹) دا واهاتوو.

^۳ - ضعیف.

^۴ - له المنتخب (ج ۵، ص ۱۶۷) دا واهاتوو.

^۵ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۵۲) ده لیّت: له سه نه ده کدا عه لی کوپی زهید هه یه که ناکوکی له سه ره، که سه کانی دیکه جی متمانه ن. له سه حه که ده هاتوو له قنوتدا خویندوویه تی. ته و او.

وتی: کاتی پیغه مبهەر (ﷺ) له چه مینه وهی نویژی به یانی هه لده ستا دهیغه رموو (خوایه وه لیدی کوپی وه لیدو سه له مهی کوپی هیشامو عه یاشی کوپی ئه بی ره بیعه و لاوازی ناو مه که پزگار بکه، خوایه توندیت به رانبهر موزه ر توند بکه ره وه، خوایه بیکه به سالانی وه ک سالانی یوسف).

نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) دواى نویژه کان

ئه بو داود و نه سائی - ده که که هی ئه وه - وئین خوزه یمه و ئین حبان له سه حیه که یانداو حاکم - به سه حیحی داناوه له سه ر جه می بوخاری و موسلیم - له موعازی کوپی جه به له وه هی ناویه تی پیغه مبهەر (ﷺ) پوژی دهستی گرت، پاشان فه رموی (یا معاز والله انی لأحبک) (ئه ی موعاز سویند به خوا من زور خوشم ده ویت) موعاز پیی وت: به دایک و باوکمه وه به قوربانتم ئه ی پیغه مبههری خوا به خوا منیش توم خوش ده ویت، فه رموی (وه سیه تت بو ده که م ئه ی موعاز واز نه هیئی له وهی دواى هه موو نویژیک بلیت ﴿اللهم اعننى على تركك وشكرک وحسن عبادتك﴾ موعاز مه نابعی به و وه سیه ته کرد، مه نابعیش ئه و وه سیه ته ی کرد بو ئه بو عه بدوره حمان، ئه بو ئه بوره حمانیش ئه و وه سیه ته ی کرد بو عوقبه ی کوپی موسلیم^۱.

ته به رانی له عه ونی کوپی عه بدوللای کوپی عوتبه وه هی ناویه تی ده ویت: که سیک له لای عه بدوللای کوپی عه ونی کوپی عاصه وه نویژی ده کرد، بیستی کاتی سه لامی دایه وه وتی: ﴿اللهم انت السلام ومنک السلام، تبارکت یا ذا الجلال والإکرام﴾ پاشان له پال عه بدوللای کوپی عه مردا (ﷺ) نویژی کرد، بیستی کاتی سه لامی دایه وه و نویژی ده کرد، کابرا پیکه نی، ئین عومه ر پیی وت: بو چی

^۱ - صحیح.

^۲ - له الترغیب والترهیب (ج ۳، ص ۱۱۴) دا واهاتوه.

پیدہ کنیت؟ وتی من له پال عہدوللای کوری عہمر نویژم دہکرد بیستم وای دہوت. ئیین عومہر وتی پیغہمبہر (ﷺ) تہوہی دہفرموو.^۱

ئیین تہبی شہیبہ له صلہی کوری زفرہوہ هیئاویہ تی دہلّیت: بیستم ئیین عومہر له دواى نویژ تہوہی دہوت- فہرموودہکہ بہ ہمان شیوہ دہہینّیت-^۲ تہبو داود (ج ۲، ص ۳۵۹) له عائیشہوہ هیئاویہ تی پیغہمبہر (ﷺ) کاتى سہلامی دہدایہوہ دہیفہرموو- بہ ہمان شیوہ هیئاویہ تی.

تہبہرانی له تہنہسی کوری مالیکہوہ هیئاویہ تی پیغہمبہر (ﷺ) کاتى نویژى دہکردو لیڈہبوویہوہ دہستی راستی دہہینا بہسہر سہریداو دہیفہرموو ﴿بسم الله الذى لا إله إلا هو الرحمن الرحيم، اللهم اذهب عني الهم والحزن﴾^۳ له گیرانہوہیہ کدا دہستی راستی دہہینا بہسہر تہوئیلى داو فہرمووی ﴿اللهم اذهب عني الغم والحزن﴾.^۴

تہبہرانی له تہبو تہیوبہوہ هیئاویہ تی دہلّیت: ہەرچی له دواى پیغہمبہرتانہوہ نویژى کردبیت بیستووہ کاتى لیڈہبوویہوہ دہیفہرموو ﴿اللهم اغفر خطاياى وذنوبى كلها﴾ ﴿اللهم وانعشنى واجبرنى واهدنى لصالح الأعمال والأخلاق، لايهدى لصالحها ولا يصرف سيئها إلا أنت﴾.^۵

تہبہرانی له ئیین عومہرہوہ هیئاویہ تی دہلّیت: ہەرچی له دواى پیغہمبہرتانہوہ نویژم کردبى کاتى تہواو دہبوو دہیفہرموو ﴿اللهم اغفرلي خطئى

^۱ - صحیح.

^۲ - ہہیسہ می (ج ۱۰، ص ۱۰۲) دہلّیت کہسہکانی صہحیحن.

^۳ - بہلام مہرفوعی له فہرموودہی عہدوللای کوری عامر دانائوہ، وەك له كنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۵) دا واما تہوہ.

^۴ - ضعیف.

^۵ - له (ج ۱۰، ص ۱۱۰) دا دہلّیت: تہبہرانی له المعجم اللّوسگ وبہزار بہ ہمان شیوہ بہچہند سہنہدیک هیئاویہ تی و تیایدا زہیدی عہمی ہہیہ کہ ہندی بہ جى متمانہو زۆرینہ بہ لاوازی دہزانن، کہسہکانی دیکہی یەکی له سہنہدہکانی تہبہرانی جى متمانہ، ناکۆکی لەسەر ہندیکیان ہہیہ. تہواو.

^۶ - ہہیسہ می (ج ۱۰، ص ۱۱۱) دہلّیت: تہبہرانی له المعجم الصغیرو الاوسط دا هیئاویہ تی و سہنہدہکەى جییدہ.

وعمدى، اللهم اهدنى لصالح الأعمال و الأخلاق إنه لا يهدى لصالحها ولا يصرف
سینها إلا أنت^١.

ته به رانی له المعجم الصغير له ثوم سه له مه وه هیناویه تی ده لیئت:
پیغه مبه ر (ع) له دواى نویژی به یانی ده یفه رموو ﴿اللهم إني أسألك رزقا طيباً
وعلماً نافعا وعملاً مقبلاً﴾^٢.

ته به رانی له عائیشه وه هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ع) له دواى هه موو
نویژیک ده یفه رموو (اللهم رب جبريل وميكائيل وإسرافيل أعذني من حر النار وعذاب
القبر) (خوايه په روه ردگاری جبریل ومیکائیل و ئیسرافیل له گهرمای ناگرو سزای ناو
گوږ بمپاریزه و په نام بده)^٣.

ئین ئه بی شه یبه له ئه بو به کړه وه هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ع) له دواى
نویژ ده یفه رموو (خوايه من په ناده گرم به تو له کوفرو هه ژاری و سزای ناو گوږ)^٤.
نه سائی له مو عاویه وه هیناویه تی ده لیئت: بیستم پیغه مبه ر (ع) له نویژ
ده بوویه وه ده یفه رموو ﴿اللهم لا مانع لها اعطيت ولا معطي لما منعت ولا ينفع ذا
الجد منك الجد﴾^٥.

١ - هه یسه می (ج ١٠، ص ١٧٣) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن.

٢ - صحیح.

٣ - هه یسه می (ج ١٠، ص ١١١) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن. ته واو.

٤ - صحیح.

٥ - هه یسه می (ج ١٠، ص ١١٠) ده لیئت: ته به رانی له المعجم الأوسط دا ده لیئت له عه لی کوږی سه عیدی پازی
ماموستایه وه هیناویه تی و قسه یه کی بی زیانی له سه ره و که سه کانی جی متمانه ن، نه سائی جگه له قسه ی (له دواى
هه موو نویژی) هیناویه تی، ته واو

٦ - له کنز العمال (ج ١، ص ٢٩٦) دا واهاتووه.

٧ - صحیح.

٨ - له کنز العمال (ج ١، ص ١٩٦) دا هاتووه.

ئەبو داود (ج ۲، ص ۳۵۸) له زهیدی کۆری ئەرقله مه وه هیناویه تی ده لیت: ئاوی ده ست نوێژم هینا بو پیغه مبه ر (ﷺ) ده ست نوێژی گرت و نوێژی کرد و دواتر فەرمووی ﴿اللهم اغفر لي ذنبي ووسع لي في داري وبارك لي في رزقي﴾^۱.

ئەبو داود (ج ۲، ص ۳۵۸) له زهیدی کۆری ئەرقله مه وه هیناویه تی ده لیت پیغه مبه ر (ﷺ) له دواي نوێژی ده یه رموو ﴿اللهم ربنا ورب كل شيء اجعلني مخلصاً لك واهلي في كل ساعة في الدنيا والآخرة يا ذا الجلال والإكرام اسمع واستجب، الله أكبر الله أكبر اللهم نور السموات والأرض الله أكبر الله أكبر، حسبى الله ونعم الوكيل﴾ الله أكبر الله أكبر.^۲

هه روه ها له عه لیه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که له نوێژ سه لامی ده دایه وه ده یه رموو (اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أسررت وما أعلنت وما أسرفت وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم والمؤخر لا إله إلا أنت) (خوایه لیم خوش به له وهی پیشترو دواتر کردووه وهی په نهان و وهی ئاشکرا کردووه و وهی زیاده په ویم ئی کردووه. له وهش که تۆ له من زیاتر پیی شاره زایت. تۆ له پیش و کۆتایت هه یچ په روه ردگاری نیه جگه له تۆ).

^۱ - ضعیف.

^۲ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۶) دا واهاتووه.

^۳ - صحیح.

نزاکانی پیغه مبه (ﷺ) له به یانی و ئیواره دا

ئه حمده له عهبدو لای کوری قاسمه وه هیناویه تی ده لیت: دراوسییه کی پیغه مبه (ﷺ) پنی وتم که ده مبیست پیغه مبه (ﷺ) له به ره به یاندا دهیفرموو (خوایه من په نا ده گرم به تو له سزای گوړوله فیتنه ی گوړ) ﴿اللهم اعوذ بك من عذاب القبر ومن فتنة القبر﴾^{۱، ۲}

به زار له ئه بو هورهیره وه هیناویه تی که پیغه مبه (ﷺ) کاتی به یانی ده کرده وه دهیفرموو ﴿اصبحنا واصبح الملك لله والحمد لله لا شريك له لا اله الا هو واليه المصير﴾^{۳، ۴}

موسلیم و ترمزی و ئه بو داود هیناویانه وه که له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۸) له ئین مه سعوده وه هاتوه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) که ئیواره ده هات دهیفرموو ﴿امسینا وامسى الملك لله والحمد لله لا اله الا الله وحده لا يشرك له له الملك واه الحمد وهو على كل شيء قدير رب اسألك خير ما فى هذه الليلة و خیرما بعدها، واعوذ بك من شر ما فى هذه الليلة وشر ما بعدها رب اعوذ بك من الكسل وسوء الكبر لب اعوذ بك من عذاب فى النار وعذاب فى القبر﴾ (ئیواره مان کرده وه ومو لك بو خوایه و سوپاس بو خوا هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا ی ته نه ای بی هاوتا مو لك و سوپاس بو ئه وه و به سهر هه موو شتی کدا به توانایه، خوایه داوا ی خیری ناو ئه م شه وه و خیری دواتریت لیده که م، په نا ده گرم به تو له خراپه ی ناو ئه م شه وه و خراپه ی دواتری، خوایه په نا ده گرم به تو له ته مبه لی و خراپی و خو به زل زانین، خوایه په نا ده گرم به تو له سزای ناو ناگرو سزای ناو گوړ) بو به یانیش به هه مان شیوه دهیفرموو به لام له بری (امسى) (اصبح) ده فهرموو.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۵) ده لیت که سهکانی سه نه ده جی متمانه ن.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۱۴) ده لیت سه نه ده که ی جهیده.

ئەھمەد ۋە تەبەرانى لە عەبدولپەرھمانى كۆپى ئوبزاورە (ﷺ) لى
پېغەمبەرە (ﷺ) ھىناۋىيەتى كە بەيانى ۋە ئىۋارە دەھات دەيفەرەمو (بەيانىمان
كردەۋە لەسەر مىللەتى ئىسلام يان ئىۋارەمان كەردەۋە لەسەر پاكى ئىسلام ۋە لەسەر
ۋەشەي نىياز پاكى ۋە لەسەر ئايىنى پېغەمبەرمان موحەممەد (ﷺ) ۋە لەسەر مىللەتى
باۋكەمان ئىبراھىم ۋە پاك ۋە مۇسلمان بوو لە ھاۋەل دانەرەن نەبوو).^۱

ئەھمەد لە ئەبو سەلامە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسىك لە مەزگەۋتى حىمىس بوو
تېپەرە، ۋە تىيان ئەۋە خەزمەتكارى پېغەمبەر (ﷺ) مەنىش چووم بۆلەي ۋە:
فەرەمو دەھەكم پى بلى كە لە پېغەمبەر (ﷺ) بېستى ۋە لە نىۋان تۆۋ كەساندا
ئالوگۈپى پى نەكرابى، ۋەتى پېغەمبەر (ﷺ) فەرەمو (ھەر بەندەھەكى مۇسولمان
كاتى بەيانى دەكاتەۋە كاتى ئىۋارە دەكاتەۋە سى جار بلى پازىم بە خوا
پەرەردگار ۋە ئىسلام ئايىن ۋە موحەممەد پېغەمبەرەم بىت مافە لەسەر خوا لە پۇژى
دوايىدا پازى بكات).^۲

ئىبن ئەبى شەيبە لە عەبدوللەي كۆپى عومەرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
پېغەمبەر (ﷺ) لە نزاى بەيانى ۋە ئىۋارەيدا نزاىەكى ھەبوو كە تا دىناي بە جىھىشت
يان تا مرد دەست بەردارى نەبوو (اللهم إني أسألك العافية في الدنيا والآخرة، اللهم
أسألك العفو والعافية في ديني ودنياي وأهلي ومالي، اللهم استر عوراتي وآمن
روعاتي اللهم احفظني من بين يدي ومن خلفي وعن شمالي ومن فوقي وأعوذ

۱ - صحيح.

۲ - كەسەكانى ھەردووكيان صەحىحن ۋەك ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۱۱۶) دەلىت.

۳ - صحيح.

۴ - تەبەرانى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋە كەسەكانى جى متمانەن. ۋەك ھەيسەمى (ج ۱۰،
ص ۱۱۶) دەلىت ئەبو داۋود ۋە سائىش ھىناۋىيەنە.

بعظمتك ان اغتال من تحتی) جوبهیری کوری سوله یمان دهلیت واته به ناخدا بردن، نازانم ئایا ئەمه فهرمایشتی پیغه مبهه (ﷺ) بوو یان قسه ی جوبهیر.^۱

ئه حمه دو ئیبن مونیعو ئه بو یه علاو ئیبن سنی له ئه بو به کره وه هیئاویانه دهلیت پیغه مبهه (ﷺ) فهرمانی پیکردم کاتی به یانیم کرده وه کاتی ئیواره هات و کاتی شهو چوومه ناو جیگه کهم بلیم (اللهم فاگر السموات والارچ عالم الغیب والشهاده انت رب کل شی و ملیکه اشهد ان لا اله الا انت وحدک لا شریک لک وان محمداً عبدک ورسولک، واعوذ بک من شر نفسی وشر الشیگان وشرکه و ان اقترف علی نفسی سوواً اجره إلی مسلم)^۲.

ئیبن عه ساکیر له ئیبن مه سعوده وه هیئاویه تی دهلیت: که سیك هات بو لای پیغه مبهه (ﷺ) وتی ئه ی پیغه مبهه ری خوا به خوا من ترسم بو خووم مال و مندال و ژن و سامانم هه یه، پیغه مبهه (ﷺ) پیی فهرموو (هه رکات به یانیت کرده وه و ئیواره ت کرده وه بلی بسم الله علی دینی و نفسی و ولدی و اهلی و مالی) کابرا ئه وه ی وت و دواتر هاته وه بو لای پیغه مبهه (ﷺ) پیغه مبهه (ﷺ) پیی فهرموو (ما صنعت فیما کنت تجد؟) (چیتکرد له و باره ی تییدا بووبت؟) وتی: سویند به وه ی تو ی به حق ناردوو ه وه ی به دیم ده کرد نه ماوه.^۳

۱ - صحیح.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۹۴) دا واهاتوو.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۴) دا هاتوو. ئه بو داود و ترمزی به جیاوازیه کی کهم له ده قدا له فهرموده ی ئه بو هورهیره وه هیئاویانه.

۵ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۹۴) دا واهاتوو.

نزاکانی پیغہ مبر (ﷺ) له کاتی خه وتن و بیډاریدا

موسلیم و ترمزی و ئه بو داود له ئه نه سه وه هیئاویانه پیغہ مبر (ﷺ) که ده چوو
بو ناو جیگه که ی ده یفه رموو (الحمد لله الذي اطعمنا وسقانا و كفانا و آوانا، فكم ممن
لا كافي له ولا وؤدى).

ئه بو داود له ئیبن عومره وه هیئاویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که ده چوو یه ناو
جیگه که ی ده یفه رموو (الحمد لله الذي كفاني و آواني و اطعمني وسقاني، والحمد لله
الذي منّ عليّ فأفضا و أعطاني فأجزل، الحمد لله على كل حال، اللهم ربّ كلّ شيء
ومليكة اعوذ بالله من النار).^{۱، ۲}

ترمزی له حوزه یفه وه هیئاویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که ده یویست بخه ویت
دهستی ده خسته ژیر سه ری و دواتر ده یفه رموو (اللهم قني عذابك يوم تجمع او تبعث
عبادك) (خوايه ئه و پوژده ی به نده کانت کو ده که یته وه یان زیندوو ده که یته وه له سزای
خوت بمپاریزه).^{۳، ۴}

ئه بو داود له ئه بو ئه زه هری ئه نماریه وه هیئاویه تی پیغہ مبر (ﷺ) که شه و
ده چوو یه ناو جیگه که ی ده یفه رموو ﴿بسم الله وضعت جنبي لله، اللهم اغفر لي
ذنبي واخسأ شيطاني وفك رهاني واجعلني في الندي الاعلى﴾.^{۵، ۶}

^۱ - صحیح.

^۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۶) دا واهاتوه.

^۳ - صحیح.

^۴ - له (جمع الفوائد ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه. به زار له ئه نه سه وه به و شیوه هیئاویه تی و به و
دهقه هیئاویه تی (یوم تبعث) سه نه ده که ی سه نه. وه که هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۳) ده یلیت. ئیبن
ئهبی شه یبه و ئیبن جه ریر. به دوو دهق به سه حیچی داناوه، هیئاویانه وه که له کنز العمال (ج ۸،
ص ۶۷) دا هاتوه.

^۵ - صحیح.

^۶ - جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه.

ئەبو داود لە عەلیەو (ﷺ) هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە دەچووێه ناو جینگەکە ی دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بوجهك الكريم وبكلماتك التامات من شرکه دابة أنت آخذ بناصيتها أنت تكشف المغرم والمأثم، اللهم لا یغرم جندک ولا یخلف وعدک ولا ینفع ذا الجد منك الجد، سبحانک اللهم وبحمدک﴾^۱.

ئەحمەد لە عەبدوللای کوپی عەرەوێ هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) کاتی دەیویست بخەوێت دەیفەرموو ﴿اللهم فاطر السموات والأرض عالم الغیب والشهادة رب کل شیء وإله کل شیء، أشهد أن لا إله إلا أنت وحدک لا شریک لک وأن محمداً عبدک ورسولک والملائكة يشهدون اللهم إني أعوذ بک من الشیطان وشرکه او ان اقترف علی نفسی سوءاً وأجره إلى مسلم﴾^۲ ئەبو عەبدورەحمان دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) عەبدوللای کوپی عەمری فیروی ئەوێ دەکرد و کاتی دەیویست بخەوێت ئەوێ دەفەرموو.^۳

تەبەرانی بە هەمان شیوێ هیناویەتی بە لām لە گێرانهوێه کدا هاتوو ﴿علی نفسی إثماً﴾^۴ لە گێرانهوێه ک لە عەبدوللای کوپی عەرەوێ هیناویەتی بە عەبدوللای کوپی زەیدی وت: ئایا چەند وشەیکت فیڕ بکەم کە پیغەمبەر (ﷺ) فیروی ئەبو بەکری دەکردن تا کاتی دەیهوێ بخەوێت بیانلیت - بە هەمان شیوێ دەیهینیت -^۵.

^۱ - ضعیف.

^۲ - له الأذکار نەویدا هاتوو، نەسائیش هیناویەتی و له کنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا دەیداتهو پال نەسائی و ئیبن جەریر و ئیبن ئەبی دنیا بە هەمان شیوێ هیناویانە.

^۳ - صحیح.

^۴ - سەنەدەکی حەسەنە وەک هەیسەمی (ج ۱۰، ص ۱۲۲) دەلیت. لە گێرانهوێه کی دیکەدا بە سەنەدی حەسەن لێیهو هیناوه ﴿واعوذ بک ان اقترف﴾ له بری ﴿ان اقترف﴾.

^۵ - هەیسەمی (ج ۱۰، ص ۱۲۳) دەلیت: تەبەرانی بە دوو سەنەد هیناویەتی و کە سەکانی سەنەدی یەکەم صەحیح جگە لە یەحیای کوپی عەبدوللای مەغازی کە دەستەیک بە جیتمانە ی دەزانن و جگە لەوانیش بە لاوازی دەزانن. تەواو پیشتریش لەو بارەوێ فەرموودەکی ئەبو بەکرمان هینا.

ئه حمده به سەنەدى حەسەن لە عەبدوللای كۆپى عەمرەو هیناویەتى
پێغه مبهەر (ﷺ) ئەگەر بیویستایە پابكشیئت بۆ خو دەیفەر موو ﴿باسمك ربی
فاغفر لی ذنوبی﴾ (پەروەردگارم بە ناوی تۆو، دەى لە تاوانەكانم خوۆش بە) ^{٢، ١}

تەبەرانی لە المعجم الأوسط لە عەلیەو (ﷺ) هیناویەتى دەلیت: شەویك لای
پێغه مبهەر (ﷺ) مامەو، بیستم كە لە نوێژى دەبوویەو دەچوویە ناو جیگەكەى
دەیفەر موو ﴿اللهم اعوذ بمعافاتك من عقوبتك، واعوذ برضاك من سخطك، واعوذ بك
منك، اللهم لا ستطیع ثناءً علیك ولو حرصت ولكن انت كما اثنت علی نفسك﴾ ^{٤، ٣}
ئیین جەریر- بە صەحیحى داناو- وئیین ئەبى شەیبە لە بەرائەو هیناویانە
دەلیت: پێغه مبهەر (ﷺ) كە دەچوویە ناو جیگەكەى دەیفەر موو ﴿اللهم إلیك أسلمت
نفسی و وجهت وجهی إلیك فوّضت امری وإلیك الجأت ظهري رغبة ورهبة إلی،
لا ملجأ ولا منبعی منك غلا إلیك، آمنت بكتابك الذى أنزلت ونبیك الذى أرسلت﴾ لە
كنز العمال (ج ٨، ص ٦٧) دا واهاتوو.

بوخارى و ئەبوداود و ترمزى لە حوزەیفەو هیناویانە پێغه مبهەر (ﷺ) كە
دەچوویە ناو جیگەكەى دەیفەر موو ﴿باسمك اللهم احیا ءاموت﴾ كە بە یانیش
هەلەسا دەیفەر موو ﴿الحمد لله الذى أحیانا بعد ما أماتنا وإلیه النشور﴾ ^٥.

١ - حسن.

٢ - له المعجم (ج ١٠، ص ١٢٣) دا واهاتوو.

٣ - ضعيف.

٤ - هه یسه مى (ج ١٠، ص ١٢٤) دەلیت: كەسەكانى صەحیحن جگە لە ئیبراھیمى كۆپى عەبدوللای كۆپى
عەبدولقادرى كە ئیین حبان بە جى متمانەى دەزانیت. تەواو. هەرەها نەسانى و یوسفى قازى لە عەلیەو بە هەمان
شیو هیناویانە وەك لە كنز العمال (ج ١، ص ٣٠٤) دا هاتوو.

٥ - له جمع الفوائد (ج ٢، ص ٢٥٩) دا واهاتوو.

ئین جهریریش- به صه حیچی داناوه- له ئه بو زه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، به لام وا هیئاویه تی ﴿اللهم باسمک نموت ونحیا﴾ وهک له کنز العمال (ج ۸، ص ۶۷) دا واهاتوه.

ئه بو داود له عائیشه وه هیئاویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) که له شه و بیدار ده بوویه وه ده یفه رموو ﴿لا إله إلا أنت سبحانک اللهم وبحمدک استغفرک لذنبی واسألك رحمتک، اللهم ذنبی علماً ولا ترزق قلبی بعد إذ هدیتنی، وهب لی من لدنک رحمة إنک انت الوهاب﴾^{۱، ۲}

نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) له کۆره کان و له کاتی چوونه مزگه وت و مال و له مزگه وت و مال دهرچوون

ترمذی له ئین عومهره وه هیئاویه تی ده ئیت: پیغه مبه ر (ﷺ) که مجار له کۆری هه لده سا مه گه ر ئه و نزیانه ی بو هاوه لانی بکرایه ﴿اللهم اقسماً لنا من خشیتک ما تحول به بیننا و بین معصیتک ومن طاعتک ما تبلّغنا به جنّتک ومن الیقین ما تهون به علینا مصیبات الدنیا ومتعنا بأسماعنا و ابصارنا وقوتنا ما احييتنا، واجعله الوارث منا واجعل ثأرنا على نـت ضلـمنا، وانصرنا على من عادانا ولا تجعل مصیبتنا فی دیننا ولا تجعل الدنیا اکثر همّنا ولا مبلغ علمنا ولا تسلط علینا من لا یرحمنا﴾^{۳، ۴}

^۱ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) داواها توه

^۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۰) دا واهاتوه.

^۳ - حسن.

^۴ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتوه. پیشتیش له باسی که فاره تی کۆپدا هه ندی شتمان سه باره ت به م باسه هیئا.

ئەبو داود و ترمزی و نەسائی لە ئوم سەله مەوێ هیناویانە پیغەمبەر (ﷺ) کە لە مال دەر دەچوو دەیفەرموو ﴿بسم الله توكلت على الله، اللهم إنا نعوذ بك أن نزل أو نفصل أو نظلم أن نجعل أو يجعل علينا﴾^١.

ئەبو داود لە ئیبن عەمری کۆری عاصوێ هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) کە چووێە مزگەوت دەیفەرموو ﴿أعوذ بالله العظيم وبوجهه الكريم وسلطانه القديم من الشيطان الرجيم﴾ کە ئەوێ دەوت شەیتان دەیوت ئەمڕۆ پێکەردێک لە من پارێزراو بوو.^٢

ترمزی لە فاتمەێ کچی حوسەین لە دایە گەورەێەوێە فاتیمەێ گەورە هیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) کە دەضوویە مزطەوت صەلاواتی دەدا لە سەر ئیغەمبەر (ﷺ) و دەیفەرموو ﴿رب اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب رحمتك﴾ (خوایە لە تاوانەکانی خوێش بەو دەرگاکانی پەحمەتی خوێم بۆ بکەرەوێ) کاتی لە مزگەوتیش دەر دەچوو صەلاواتی دەدا لە سەر موحمەد و دەیفەرموو ﴿رب اغفر لي ذنوبي وافتح لي أبواب فضلك﴾^٣.

١ - صحیح.

٢ - له المجمع (ج ٢، ص ٢٦١) دا واهاتووێ.

٣ - صحیح.

٤ - صحیح.

٥ - ئەحمەد و ئیبن ماجە هیناویانە وەك لە المشكاة (ص ٦٢) دا واهاتووێ. لە گێرانیەوێە کە یاندا دەلیت کە چووێە مزگەوت و کاتی دەر دەچوو دەیفەرموو ﴿بسم الله والسلام على رسول الله﴾ لە بری صەلاواتی دەدا لە سەر موحمەد. ترمزی دەلیت: سەنە دەکەێ موتتەسەیل نیە، فاتیمەێ کچی حوسەینیش فاتیمەێ گەورەێ نەدیوێ.

نزاکانی پیغه مبهرا (ﷺ) له سه فهردا

ئه حمه دو به زار له عليه وه هينا ويا نه پیغه مبهرا (ﷺ) که بیویستایه سه فهرا بکات دهیغه رموو ﴿اللهم بك اصول بك اجول وبك اسیر﴾.^۱

موسلیم و نه بو داود و ترمزی له ئین عومره وه هينا ويا نه پیغه مبهرا (ﷺ) که له سهرا و شتره که ی دهچویه ده ری بۆ سه فهرا، سوپاسی خواو سوبحانه لاو الله اکبری سی جار ده کرد، پاشان دهیغه رموو ﴿سبحان الذی سخرلنا هذا وما کنا له مقرنین وانا الی ربنا لمنقلبون، اللهم انا نسالك فی سفرنا هذا البر والتقوی ومن العمل ما ترضی اللهم هوّن علینا سفرنا هذا واطوعنا بعد الأرض اللهم انت الصاحب فی السفر والخلیفه فی الأهل، اللهم انی اعوذ بك من وعشاء السفر وکأبة المنظر وسوء المنقلب فی الأهل والمال﴾ کاتی دهگه پرایه وه هه مان شتی ده فه رموو نه وه شی بۆ زیاد ده کرد ﴿أَبْیُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنا ساجدون﴾.^۲

نه بو یه علا له بهرائه وه هينا ویا نه ته ده لیت: پیغه مبهرا (ﷺ) که بۆ سه فهریک ده ده چوو دهیغه رموو ﴿اللهم بلاغاً یبلغ خیراً مغفرة من ورضوانا، بیدک الخیر إنک علی کل شیء قذیر، اللهم انت الصاحب فی السفر والخلیفه فی الأهل، اللهم هوّن علینا السفر واطوعنا الأرض اللهم اعوذ بك من وعشاء السفر کأبة المنقلب﴾.^۳

موسلیم و نه بو داود له نه بو هورهیره وه هينا ویا نه پیغه مبهرا (ﷺ) که له سه فهرا بوو به یانی ده کرده وه دهیغه رموو ﴿سمع سامع بحمد لله وحسن بلائه علینا، ربنا صاحبنا وافضل علینا عائزاً با لله من النار﴾.^۴

^۱ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۳۰) ده لیت که سهکانی ههردووکیان جی متمانه ن.

^۲ - صحیح.

^۳ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۱) دا واهاتوه.

^۴ - صحیح.

^۵ - هه یسه می (ج ۱، ص ۱۳۰) ده لیت: که سهکانی سه نه ده که سه حیحن جگه له فیتری کوپی خه لیفه که جی متمانه شه. ته واو.

^۶ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۲) دا واهاتوه.

ته به رانی له المعجم الأوسط له ثبین عومره وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له گهل پیغه مبهردا (ﷺ) سه فه رمان ده کرد که ویستی بجیته گوندیکه وه فه رموی ﴿اللهم بارک لنا فیها﴾ سی جار فه رموی ئینجا فه رموی ﴿اللهم ارزقنا حیاها وحببنا إلی اهلها وحبب صالحی اهلها إلینا﴾ (خوایه له مه یای ئیره پوزیمان بده و لای خه لکه که ی خوشه ویستمان بکه و پیاو چاکه کانی لمان خوشه ویست بکه) ^۱.

ته به رانی له صوهه یبه وه هیناویه تی پیغه مبهردا (ﷺ) هر گوندیکی بدیا یه و بیویستایه چیته ناویه وه کاتی دهیدی ده فه رمو ﴿اللهم رب السموات السبع وما اضللن وبه الرياح وما ذررن، إنا نسأل خیر هذه القرية ونعوذ بك من شرها وشر اهلها وشر ما فیها﴾ ^۲. پیشتیش نزا کانی پیغه مبهردا (ﷺ) له سه فهردا باسکرد له کاتی گرنکی نزا کان له جیهادی ری خوادا.

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۴) ده لیت: سه نه ده که ی جهیده.

^۳ - حسن.

^۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له عه تای کوپی ئه بی مهروان و باوکی که هه ردو کیشیان جی متمانه ن، ته و او..

نزاکانی پیغه مبه ر (ﷺ) له مائناویدا

ئهو داود (ج ۳، ص ۲۲۲) له قهزه عوه هیناویه تی ده لیت: ئیبن عه مهر پیی وتم: وهره با مائناوایت لیبکه م بهو جوړه پیغه مبه ر (ﷺ) مائناوای لیکردم (استودع الله دینک و امانتک و خواتیهم عملک) (نایین و سپارده و کوټا کارت ددهمه دهست خوا).^۱

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له سالمه وه هیناویه تی ئیبن عومهر نه گهر که سیکی بدایه نیازی سه فهری هیه پیی دهوت لیم نزیك بهر وه تا وهك مائناوای پیغه مبه ر (ﷺ) مائناوایت لیبکه م.^۲

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له نه نه سه وه هیناویه تی که سیك هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) وتی ئهی پیغه مه ری خوا من دمه ویت سه فهر بکه م، شتیکم پی بلی، فهرمووی (زودل الله التقوی) (خوا تویشووی له خوا ترسانت پی بدات) پاشان فهرمووی (وغفر ذنبك) (له تاوانیک خویش بیت)، وتی به دایك و باوكمه وه به قورانت بم زیاتر، فهرمووی (له هرکوی هه بویت خیرت بو ناسان بکات).^{۳، ۴}

ته به رانی و به زار له هیشامی کوپی قه تاده ی ره هاویه وه له باوکیه وه قه تاده (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: کاتی پیغه مبه ر (ﷺ) دژ به هوزده کی ئالای دایه دهستم دهستیم گرت و مائناوایم لیکرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی ﴿جعل الله التقوی زادك وغفر ذنبك ووجهك للخیر حیثما توجهت﴾.^{۵، ۶}

۱ - صحیح.

۲ - بهو شیوه دهیښنیت - ترمزی ده لیت ئهم فهرمووده سه نه دی حه سه نی سه حیجی غه ریه.

۳ - حسن صحیح.

۴ - ترمزی ده لیت ئهم فهرمووده حه سه نی غه ریه.

۵ - صحیح.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۲۱) ده لیت: که سه کانی هه ردوکیان جی متمانن.

ترمزی (ج ۲، ص ۱۸۲) له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی که سی وتی ئه ی پیغه مبهی خوا دهمه ویّت سه فەر بکه م دهی وه سیه تم بۆ بکه، فهرمووی ﴿علیک بتقوی الله التکبیر علی کل شرف﴾ (له خوا بترسه و الله اکبر بکه له هه موو شوینی) کاتی کابرا چوو پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (اللهم اطولة العبد وهون علیه السفر) (خوایه دووری بۆ پیچهره وه و سه فهری له سه ر ئاسان بکه)^۱.

نزاکانی پیغه مبهر (ﷺ) له کاتی خواردن و خواردنه وه و جل پۆشیندا

بوخاری و ئه بو داود و ترمزی له ئه بو ئوما مه وه هیئاویانه پیغه مبهر (ﷺ) که سه فره که ی هه لده گیرا دهی فهرموو (الحمد لله كثيرا طيباء مبارکاً فيه غير مکفی ولا مودّع ولا مستغنی عنه ربنا).

ترمزی و ئه بو داود له ئه بو سه عیده وه هیئاویانه ده لیّت: پیغه مبهر (ﷺ) که نانی ده خوارد یان ئاوی ده خوارد وه دهی فهرموو ﴿الحمد لله الذی اطعمنا وسقانا وجعلنا من المسلمین﴾^{۲، ۳}.

ترمزی و ئه بو داود له ئه بو سه عیده وه هیئاویانه پیغه مبهر (ﷺ) ئه گهر جلیکی تازهی بکر دایه ته بهری دهی فهرموو ﴿اللهم لك الحمد انت کسوتنی هذا - ناوی ئه و جلهی ده هیئا یان کراس بوایه یان میزه ر یان عه با - اسألك خیره وخیرما صنع له واعوذ بك من شره وشر ما صنع له﴾^۴.

۱ - حسن.

۲ - ترمزی ده لیّت ئه م فهرمووده هه سه نه.

۳ - صحیح.

۴ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

۵ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

نزاكانى پيغہ مبهري ﷺ له كاتى بينينى مانگو هره بوسكهو ههرو ره شه بادا

ترمذى (ج ۲، ص ۱۸۳) له ته لعه وه هيئاويه تى پيغہ مبهري ﷺ نه گهر مانگى چوارده شه وهى بديبايه دهيفه رموو ﴿اللهم اهلّ علينا باليمن والسلامة والاسلام، ربي وربك الله﴾.^۱

ئيبن عه ساكير له ئيبن عومره وه بهو دهقه هيئاويه تى ﴿الله اكبر اللهم اهلّ علينا بالامن والامان والسلامة والاسلام والتوفيق لما تحب وترضى ربنا وربك الله﴾.^۲

ته بهراني له رافيلى كوپى خوده يبه وه هيئاويه تى ده ليئت: پيغہ مبهري ﷺ كه مانگى چوارده شه وهى ده بينى دهيفه رموو (خير ورشد) پاشان دهيفه رموو ﴿اللهم انى اسألك من خير هذا الشهر وخير القدر واعوذ بك من شره﴾ سى جار دهيفه رموو.^{۳، ۴}

ترمذى له ئيبن عومره وه هيئاويه تى پيغہ مبهري ﷺ كه دهنگى هه وه بروسكهى ده بيبست دهيفه رموو ﴿اللهم لاتقتنا بغضبك ولا تهلكنا بعذابك وعافنا قبل ذلك﴾.^{۵، ۶}

۱ - صحيح.

۲ - وهك له كنز العمال (ج ۴، ص ۳۲۶) دا واهاتوه. ته بهرانيش له ئيبن عومره وه به هه مان شيوه هيئاويه تى به لام ئه مهى نه هيئاوه (الله اكبر) هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده ليئت له سه نه ده كه دا عوسمانى كوپى ئيبراهيمى هيئاوه كه لاوازيه كى تيدايه.

۳ - حسن.

۴ - سه نه ده كهى چه سه نه وهك هه يسه مى (ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده ليئت.

۵ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۵۹) دا واهاتوه.

۶ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۴) دا واهاتوه.

بوخاری و موسلیم و ترمزی له عائیشہ وہ هیئناویانہ پیغہمبہر (ﷺ) کاتی
 هه لکردنی ره شه با دهیفرموو ﴿اللهم إني أياك خيرها وخير ما فيها وخير ما أرسلت
 به وأعوذ بك من شرها وشر ما فيها وشر ما أرسلت به﴾ (خوایه من داوای خیری ئه
 ره شه بایه و خیری ناوی و خیری ئه وهیت لیده کهم که پیئت ناردوه. په نا ده گرم به
 تو له خراپه ی و خراپه ی ئه وهی تیادایه و خراپه ی ئه وهی پیئت ناردوه)

ئه بو داود له عائیشہ وه هیئناویه تی پیغہمبہر (ﷺ) که له ناسوی ئاسمانه وه
 گه شه یه کی بدیبا یه کاری به جیده هیشت، ئه گهریش له نویژدا بوایه دریژدی
 پیئنه ددها، پاشان دهیفرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من شرها﴾ ئه گهر باران
 دایبکردایه دهیفرموو ﴿اللهم حسیباً هنیئاً﴾^{۱، ۲}

ئین ئه بی شه یبه له عائیشہ وه هیئناویه تی ده لیت: پیغہمبہر (ﷺ) هه وریکی
 قورسی له ناسویه که وه بدیبا یه کارو باره که ی به جیده هیشت، ئه گهریش له نویژدا
 بوایه تا بجیت به دهمیه وه، ئینجا دهیفرموو: ﴿اللهم إنا نعوذ بك من شر ما أرسل به
 ﴾ ئه گهر داباریبا یه دهیفرموو ﴿اللهم حسیباً نافعا﴾ دوو یان سی جار دهیفرموو.
 ئه گهر خوا لایبردایه و باران داینه کردایه سوپاسی خوات له سهر ده کرد^{۳، ۴}.

ته به رانی له المعجم الكبير و الأوسط له سه له مه ی کوپی ئه کو ده وه هیئناویه تی
 ده لیت: ئه گهر ره شه با توندی بکردایه پیغہمبہر (ﷺ) دهیفرموو (اللهم لقعاً
 لاعقیماً) (خوایه به رداری ئه ک بی به)^{۵، ۶}

۱ - صحیح.

۲ - له جمع الفوائد (ج ۲، ص ۲۶۵) دا واهاتوه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۴، ص ۲۹۰) دا واهاتوه.

۵ - صحیح.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له موغیره ی کوپی

عه بدو ره حمان که جی متمانه شه. ته و او.

نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) لہ کاتی دیاری نہ کراودا

موسلیم لہ ئین مہ سعودوہ هیئاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) دهیفرموو ﴿اللهم إني أسألك الهدى والتقى والعفاف والغنى﴾.

موسلیم و بوخاری لہ ئه بو موسای ئه شعریه وه لہ پیغہ مہر وه (ﷺ) هیئاویانه ئه نزایه ده کرد ﴿اللهم اغفر لي خطيئتي وجهلي وإسرافي في أمري وما أنت أعلم به مني، اللهم اغفر لي جدّي وهزلي وخطئي وعمدي، وكل ذلك عندي، اللهم اغفر لي ما قدمت وما أخرت وما أضرت وما أعلنت وما أنت أعلم به مني، أنت المقدم وأنت المؤخر وأنت على كل شيء قدير﴾.

موسلیم لہ ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی ده لیّت: پیغہ مہر (ﷺ) دهیفرموو ﴿اللهم أصلح لي ديني الذي هو عصمة أمري، وأصلح لي دنياي التي فيها معاشي، وأصلح لي اخرتي التي فيها معادي، واجعل الحياة زيادة لي في كل خير، واجعل الموت راحة لي من كل شر﴾.

موسلیم و بوخاری لہ ئین عه باسه وه هیئاویانه پیغہ مہر (ﷺ) دهیفرموو ﴿اللهم لك أسلمت وبك أمنت وعليك توكلت وإليك أنبت وبك خاصمت اللهم إني أعوذ بعزتك لا إله إلا أنت ان تضلني أنت الحي الذي لا تموت والجن والأنس يموتون﴾. ترمزی لہ ئوم سه له مه وه هیئاویه تی ده لیّت: زوربه ی نزاکانی پیغہ مہر (ﷺ) بریتیبوو لہ ﴿يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك﴾^۱.

ترمزی لہ عانیشه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیّت پیغہ مہر (ﷺ) دهیفرموو ﴿اللهم عافني في جسدي وعافني في بصري واجعله الوارث مني لا إله إلا أنت الحليم الكريم، سبحان الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين﴾^۲.

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیّت فهرمووده یه کی حه سه نه.

۳ - ضعیف.

ترمرزی و ئه بو داود و ئین ماچه له ئین عهباسه وه هیناویه تی ده لیت:
 پیغه مبه (ع) نزای ده کرد و ده یفه رموو ﴿رب اعنی ولا تعن علی، وانصرنی
 ولا تنصر علی، وامکر لی ولا تمکر علی، واهدنی ویسر هداي، وانصرنی علی من
 بغی علی، رب اهلنی لک شاکراً لک ذاکراً لک راهبا لک مطوعاً إلیک مجیباً﴾ (منیبا)
 تقبل توبتی واغسل حوبتی واحب دعوتی وثبت حجتی واهد قلبی وسدد لسانی
 واسلل سخیمه قلبی ﴿له گیرانه وهی ترمیزیدا هاتووہ ﴿واها منیبا﴾^۱ ۲.

حاکم له ئین مهسعووده وه هیناویه تی - له سه ره مرچی موسلیم به سه حیچی
 داناوه - ده لیت: له نزاکانی پیغه مبه (ع) بریتی بوو ﴿اللهم إنا نسألك موجبات
 رحمتك وعزائم مغفرتك والسلامة من كل إثم والغنيمة من كل بر والفوز بالجنة
 والنجاة من النار﴾^۳ ۴.

ئه حمه دو ته به رانی له عه بدوللای کوپی عومهره وه هیناویه تی
 پیغه مبه (ع) نزای ده کرد ﴿اللهم اغفر لنا ذنوبنا وظامنا وهزلنا وجدنا
 وعمدنا وكل ذلك عندنا﴾^۵ ۶.

ته به رانی و ئه حمه دو به راز له عیمرا نی کوپی حوصهینه وه هیناویانه ده لیت:
 به گشتی نزای پیغه مبه (ع) بریتی بوو له ﴿اللهم اغفر لی ما اخطأت وما تعمدت
 وما اسررت وما اعلنت وما جهلت وما تعمدت﴾ (خوایه له و تاوانه م خوش به که به

۱ - صحیح.

۲ - ترمزی ده لیت فه رموو ده یه کی سه نه نی سه حیچه.

۳ - صحیح.

۴ - له الاذکاری نیامی نه وه وی (ص ۴۹۸) دا واهاتووہ.

۵ - حسن.

۶ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۲) ده لیت سه نه دی هه ردوکیان سه نه.

ههله و دهست نه نقهست کردومه، نه وهی به نهینی و به ناشکرا کردومه، نه وهی به نه زانی و نه وهی به نه نقهست کردومه^۱.

نه حمده له عایشه وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی ده لیت پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم احسن خلقی فأحسن خلقی﴾ (خوایه دروست کردنی منت جوان کردوه، دهی ئا کاریشم جوان بگیړه)^۲.

نه حمده و نه بو یه علا به دوو سه نه دی حه سه ن له ئوم سه له مه وه هیئاویانه پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿رب اغفر لی وارحم واهدنی السبیل الاقوم﴾^۳.
ته به رانی له المعجم الأوسط له نه نه سی کوړی مالک وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿یا ولی الإسلام واهله ثبتنی به حتی القاک﴾^۴.

نه حمده و ته به رانی له بسری کوړی نه بو نه رته نه وه هیئاویانه ده لیت: بیستم پیغه مبه (ﷺ) ن زای ده کردو دهیغه رموو ﴿اللهم احسن عاقبتنا فی الأمور کلها واجرنا من خزی الدنیا وعذاب الآخرة﴾ (خوایه له هه موو کارو باریکدا سه ره نجامان چاک بگیړه و له سه ر شوړی دنیاو سزای پوژنی دواى بمانپاریزه)^۵.

۱ - صحیح.

۲ - هه یسه می ده لیت که سه کانی سه نه ده کانیان سه حیحن جگه له عه ونی عه قبلی که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۳) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن. نه حمده و نه بو یه علا له ئیین مه سه وده وه به سه نه دی سه حیحن به هه مان شیوه هیئاویانه.

۵ - ضعیف.

۶ - صحیح.

۷ - که سه کانی جی متمانه ن وه هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۷۴ و ۱۷۶) ده لیت.

۸ - حسن.

تہ بہ رانی ئہ وہی بۆ زیاد کردووہ ہر کہسیؑ ئہ و نزیایہ بکات پیش ئہ وہی توشی بہ لا بیت دہ مریت.^۱

ئہ حمہد و تہ بہ رانی لہ ئہ بو صہرمہ وہ ہیناویانہ پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم إني أسألك غنائی و غنی مولای ﴾^۲.

بہ زار لہ ئہ و بانہ وہ ہیناویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم إني أسألك الطيبات وترك المنكرات وحب المساكين وإن تتوب علیّ وإن اردت بعبادك فتنة ان تقبضني غير مفتون ﴾^۳.

تہ بہ رانی لہ عائیشہ وہ ہیناویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) دہیفہ رموو ﴿ اللہم احعل اوسع رزقك علیّ عند کبر سنّی وانقطاع عمری ﴾ (خواہ فراوانترینی پوزیت بۆ سہر من لہ کاتی پیری و برانی تہ مہنم دابنی)^۴.

^۱ - ھہ یسہ می (ج ۱۰، ص ۱۷۸) دہ لیت: کہ سہ کانی ئہ حمہد و یہ کی لہ سہ نہ دہ کانی تہ بہ رانی کہ سہ کانی جی متمانہن.

^۲ - صحیح.

^۳ - ھہ یسہ می (ج ۱، ص ۱۷۸) دہ لیت یہ کی لہ سہ نہ دہ کانی ئہ حمہد کہ سہ کانی صہ حیجن.

^۴ - حسن.

^۵ - ھہ یسہ می (ج ۱۰، ص ۱۸۱) دہ لیت سہ نہ دہ کہی حہ سہ نہ.

^۶ - حسن.

^۷ - سہ نہ دہ کہی حہ سہ نہ و ہک ھہ یسہ می (ج ۱۰، ص ۱۸۲) دہ لیت.

کۆی نزاکان

ئێبن ئەبی شەیبە لە عائیشە (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغمبەر (ﷺ) حەزی بە کۆی نزاوو و جگە لەوەی واز لێدەهینا.^۱

حاکم لە عائیشە (ﷺ) هیناویەتی ئەبو بەکر (ﷺ) چوو بۆ لای پیغمبەر (ﷺ) ویستی قسەیکە بۆ بکات کە لە عائیشە (ﷺ) بشاریتەو، عائیشەش نزای دەکرد، پیغمبەر (ﷺ) پێی فەرموو ﴿یا عائیشە، علیک بالکوامل الجوامع﴾ (ئەو عائیشە تەواو کۆکان بلی) کاتی عائیشە تەواو بوو پرسیاری کرد لە پیغمبەر (ﷺ) ئەویش بە عائیشە (ﷺ) فەرموو بلی ﴿اللهم إني أسألك من الخير كله عاجله وآجله ما علمت منه وما لم أعلم وأسألك من خیر ما سألك منه عبدك ورسولك محمد واستعيزك مما استعاذك منه عبدك ورسولك محمد، وأسألك ما قضيت لي من أمر أنت تجعل عاقبة رشدا﴾ (خوایە من داوای هەموو خێرت لێدەکەم پێشخراو و داخراوی و ئەوەی دەیزانم و ئەوەی نایزانم، داوای بە هەشتت لێدەکەم لە گەڵ هەر وتە یان کرداری کە لە بەهەشت نزیکم دەکاتەو، پەنا دەگرم بە تۆ لە هەموو خراپە، پێشخراو و داخراوی و ئەوەی دەیزانم و ئەوەی نایزانم، داوای ئەو خێرت لێدەکەم کە بەهەندو نێراوت موخەممەد داوای کردووە، پەنا پێدەگرم لەوەی بەهەندو نێراوت موخەممەد لە دەستی پەنا ی گرتووە بە تۆ، داوات لێدەکەم لەو بوارەدا قەزای منت داناو کۆتاییەکە ی باش و خێرداریت).^۲

ئەحمەد و ئێبن ماجە لە عائیشە (ﷺ) بە هەمان شیوە هیناویەتی و ئەوەشی بۆ زیاد کردووە (پەنا دەگرم بە تۆ لە ئاگرو هەر وتە و کرداری لە دۆزەخ نزیکم دەکاتەو).^۳

^۱ - له كنز العمال (ج ۱، ۲۹۰) دا واهاتوو.

^۲ - كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۶).

^۳ - حاکم دەلیت ئەم فەرموودە سەنەدی صەحیحە وەک لە الذکاری ئیمامی ئەوەی (ص ۵۰۶) دا واهاتوو.

بوخاری له الأدب المفرد (ص ۹۴) دا له عائشه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) هاته ژوور بۆ لام ومن نویژم ده کردو پیو یستییه کی هه بوو، منیش له سه ری وه ستام، فه رموی ﴿یا عائشه علیک بجمال الدعا و جوامعه﴾ (ئهی عائشه کۆو ته واوی نزا بلێ) که لیبوومه وه وتم ئهی پیغه مبه ری خوا کۆو ته واوی نزا کان چیه ؟^۱

ترمزی (ج ۲، ص ۱۹۰) له ئه بو ئومامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) نزایه کی زۆری کرد که شتی کمان له بهر نه کرد بوو، وتمان ئهی پیغه مبه ری خوا نزایه کی زۆرت کرد که هیچیمان ئی له بهر نه کرد، فه رموی ﴿الا ادکم علی ما یجمع ذلک کلّه؟﴾ (ئایا شتی کتان پی بلیم که هه موو ئه وانه کۆ بکاته وه ؟) ده لین ﴿اللهم إنا نسألك من خير ما سألك منه نبيك محمد وتعوذ بك من شر ما استعاذ منه نبيك محمد، وانت المستعان وعليك البلاغ ولا حول ولا قوة إلا بالله﴾^۲.

په نا گرتن

بوخاری و موسلیم له ئه نه سه وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) ده یفه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والهرم والبغل وأعوذ بك من عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات﴾ له گێرانه وه یه کدا ﴿وضلع الدین وغلبة الرجال﴾ (قورسی قه رزو زالی بونی پیاوان).

موسلیم له عائشه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) له نزایه کدا ده یفه رموو (خوایه من په نا ده گرم به تو له خراپه ی ئه وه ی کردومه و خراپه ی ئه وه ی نه مکردوه).

^۱ - به هه مان شیوه له گه ل زیاده کی حاکم هیناویه تی.

^۲ - ترمزی ده لیت: ئه م فه رموده هه سه نی غه ربه، بوخاری له الأدب المفرد (ص ۹۹) به و واتایه هیناویه تی.

له نیین عومره وه دهلیت: له نزای پیغهمبه (ﷺ) بریتیوو له ﴿اللهم إني أعوذ بك من زوال نعمتك وتحوّل عافيتك وفجأة نعمتك وجميع سخطك﴾ (خوايه من پهنا دهگرم به تو له نه مانی به خششت و گوپانی عافیه تت و کتوپری به لاو سزات و هه موو توپهیت).

له زهیدی کوپری نه رقه مه وه دهلیت: نه وه تان پیده لیم که پیغهمبه (ﷺ) دهیغه رموو، نه وه دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل والجبن والبخل والهّم وعذاب القبر، اللهم ان نفسي تقواها وزكّها انت خير من زكاها انت وليها ومولاها، اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع ومن قلب لا يخشع ومن نفس لا تشيع ومن دعوة لا يستجاب لها﴾.

چوار زانای فهرمووده به سه نه دی صه حیح له عائی شه وه هیئاویانه پیغهمبه (ﷺ) نه وه وشانه ی بو نزا به کار ده هیئا و دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من فتنة النار وعذاب النار ومن شر الغنى والفقر﴾ (خوايه من پهنا دهگرم به تو له فیتنه ی دۆزه خ و سزای ناگرو له خراپه ی دهوله مه ندی و هه ژاری).^۱

ترمزی له عوقبه ی کوپری مالی که وه هیئاویسه تی دهلیت پیغهمبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من منكرات الأخلاق و الأعمال والأهواء﴾.^۲ نه بو داود و نه سائی به دوو سه نه دی صه حیح له نه نه سه وه هیئاویانه پیغهمبه (ﷺ) دهیغه رموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من البرص والجنون والجزام وسيء الأسقام﴾.

نه بو داود و نه سائی له نه بولیوسری صه حابه وه هیئاویانه پیغهمبه (ﷺ) نزای ده کردو دهیغه رموو: ﴿اللهم إني أعوذ بك من الهدم وأعوذ بك من التردّي، وأعوذ

^۱ - صحیح.

^۲ - صحیح.

^۳ - ترمزی دهلیت فهرمووده ی که حه سه نه.

بك من الغرق والحرق والهرم، وأعوذ بك من أن يتغلبنى الشكان عند الموت، وأعوذ بك أن أموت فى سبيلك مدبراً و أعوذ بك أن أموت مديناً ﴿٢٠﴾

ئەبو داود و نەسائى بە سەنەدى سەحیح لە ئەبو ھورەیرەو ھیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من الجوع فأنه بئس الضجيع وأعوذ بك من الخيانة فأنها بئست البطانة﴾ (خوايە پەنا دەگرم بە تۆ لە برسێتەى چۆنکە خراپترین، وە پەنا دەگرم بە تۆ لە ناپاکى چۆنکە خراپترین هاو دەم و پشتم) ﴿٢١﴾
ئەبو داود و نەسائى دەیان وت پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من الشقاق و النفاق و سوء الأخلاق﴾^٥.

تەبەرانی لە المعجم الصغير لە ئەنەسەو (ﷺ) ھیناویەتى دەلیت پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من القسوة والغفلة والحيلة و الذلة والمسكنة، و أعوذ بك من الفسوق والشقاق والنفاق والسمعة والرياء، وأعوذ بك من الصمم والبكم والجنون والجزام وسيىء الأسقام﴾^{٦٧}.

تەبەرانی لە عوقبەى كوپى عامرەو ھیناویەتى پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو ﴿اللهم إني أعوذ بك من يوم السوء ومن ليلة السوء ومن ساعة السوء ومن صاحب السوء ومن جار السوء فى دار المقامة﴾ (خوايە پەنا دەگرم بە تۆ لە پوژى خراپ و

١ - صحيح.

٢ - ئەمە دەقى ئەبو داودە.

٣ - ضعيف.

٤ - له الأذكار (ص ٤٩٩) دا واهاتوو.

٥ - له تيسير الوصول (ج ٢، ص ١٨٣) دا واهاتوو.

٦ - صحيح.

٧ - هه يسه مى (ج ١٠، ص ١٤٣) دا دەلیت: کەسەکانى سەنەدەکە سەحیحن.

شهوی خراپ و کاتی خراپ و هاو هللی خراپ و دراوسی خراپ و له مائی دانیشتندا) ^۱.

ئه حمه دو ئیین ئه بی شه بیه و ئه بو داود و نه سائی وجگه له وانیش له عومه ره وه
هیناویانه پیغه مبه (ﷺ) په نای ده گرت له پینچ شت ﴿اللهم انی اعوذ بک من البغل
والجبن وفتنة الصدر وعذاب القبر وسوء الحمر﴾ ^۲.
ئه بو نه عیم له الحلیه له عومه ره وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) هسه ن و
حوسه نی (ﷺ) په نا ده داو ده یفه رموو ﴿اعینکما بکلمات الله التامة من کل شیطان
وهامة ومن کل عین لامة﴾ ^۳.

په ناگرتن له جنوکه

ئه حمه دو ئه بو یه علا له ئه بو ئه یاده وه هیناویانه ده لیت به عه بدوره حمانی
کوپی خنبشی ته میم وت- که گه وره بو- ئایا پیغه مبه رت (ﷺ) بینی؟ وتی به لئ،
وتم شه وی که جنوکه کان هه لمه تیان برد بو ی پیغه مبه ر (ﷺ) چی کرد، وتی:
شه ی تانه کان ئه و شه وه دابه زین بو سهر پیغه مبه ر (ﷺ) له نیو دۆل و ده شتداو له
نیویاندا شه ی تانی هه بوو ئاگریکی به ده سته وه بوو ده یویست پیی ده موچاوی
پیغه مبه ر (ﷺ) بسوتینی، جبریل دابه زی بو لای و وتی: ئه ی موحه ممه د بلی،
فه رموی چی بلیم وتی: بلی ﴿اعوذ بکلمات الله التامة من شر ما خلق وژا وبرا ومن

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۱۴۴) ده لیت که سه کانی سه حیحن جگه له بشیری کوپی ثابت که جی
متمانه شه.

^۳ - صحیح.

^۴ - صحیح.

^۵ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) داواها توه.

ماينزل من السما و من شر ما يعرج فيها و من شرفتن الليل والنهار و من شر كل
 غارق إلا غارقاً يغرق بخير يا رحمان ﴿ بهوه ئاگره که یان کوژایه وهو خوا شکاندنی^۱ ۲
 ئه حمه دو حاکم و ترمزی له (الدعوات) له ئوبه ی کوپی که عبه وه هیئاویانه
 ده لیت: من لای پیغه مبه (ﷺ) بووم که ده شته که هات وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا
 من برایه کم هیه و ئازارو نه خووشی له گه له. فهرمووی (ئازاری چیه؟) وتی جوړه
 ده ست لیوه شانندیکی هیه، فهرمووی ده ی بیهینه بو لام، ئه ویش هیئای،
 پیغه مبه (ﷺ) به سوره تی فاتحه و چوار ئایه تی سهره تای به قهره و ئه و دوو ئایه ته
 ﴿والهکم إله واحد﴾ و ئایه ته لکورسی و سی ئایه تی کو تایی سوره تی به قهره و
 ئایه تی له ئال عمران ﴿اشهد الله انه لا إله إلا هو﴾ و ئایه تی له الأعراف ﴿إن ربکم
 الله﴾ و کو تایی سوره تی المؤمنین ﴿فتعالی الله الملك الحق﴾ و ئایه تی له سورة تی الجن
 ﴿وانه تعالی جد ربنا﴾ و ده ئایه تی له سهره تای الصافات و سی ئایه تی له کو تایی
 سوره تی حه شر و ﴿قول هو الله احد﴾ دوو په نا پیبگره که ﴿قل اعوذ برب
 الناس﴾ و ﴿قل اعوذ برب الخلق﴾ په نای دا بو لای خوا، کابرا هه تا وه که ئه وه ی
 هه رگیز هیچی نه بوو بیت^۲ ۳.

ئه گهر شه و راچله کی یان ترسا چی بلیت

۱ - صحیح.

۲ - مونزیری له الترغیب والترهیب (ج ۳، ص ۱۱۷) دا ده لیت: هه رکامیان سه نه دیکی جه ییدی بی
 به لگهی هیه و مالیک له الموطأ له یه حیای کوپی سه عیده وه به مورسه لی هیئاویه تی. نه سائیش
 له فهرمووده ی ئیین مه سه ووده وه بهو شیوه هیئاویه تی، ته و او. ئیین شه یبه ش له مه که ووله بهو
 واتایه به کورتی له گه ل جیا وازیه که له ده که کانی په نا گرتندا هیئاویه تی وه که له کنز
 العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) هاتووه.

۳ - ضعیف.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۱۲) دا واهاتووه.

تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) لە ئەبو ئوما مەھو ھېناۋىيەتى دەلىت: خالىدى كۆپى ۋەلىد (ﷺ) ھەۋالى دا بە پېغەمبەر (ﷺ) لە ھەندى بەرچاۋكەۋتن كە شەۋ دەيانىنى پىرى نادات شەۋنويژ بكات، پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئەى خالىدى كۆپى ۋەلىد ئايا چەند وشەيەكت فىر بكم بيانلىيت و سى جار بيانلىيت خوا ئەۋەت ئى لا ببات ؟) وتى: بەلى ئەى پېغەمبەرى خوا بە داىكم و باۋكمەۋە بە قوربانت بم، من لەبەر ھىوام بەتۋ ئەم سكالام لا كرديت، ھەرموۋى بلى ﴿اعوذ بكلمات الله التامات من غضبه وعقابه و سر عبادہ ومن همزات الشياطين وأن يحضرون﴾ عائىشە وتى: چەند شەۋيىكى نەبرد تا خالىدى كۆپى ۋەلىد ھات و وتى ئەى پېغەمبەرى خوا بە داىك و باۋكمەۋە بە قوربانت بم سوئند بەۋ كەسەى تۋى بە ھەق ناردوۋە ئەۋ وشانەى فىرت كردم كەسى جار و تم خۋاى گەۋرە ئەۋ بارەى لەسەر لا بردم كە جارن بەدەم كرد، گويم لىنيە بەشەۋ بچمە ناۋ لانكەى شىرى^۱.

نەسائى ۋ ئەبو داۋود ھاكم - بە صەحىحى دانائە - و ترمىزى بە ھەسەنى دانائە ۋ دەقەكە ھى ئەۋە - لە ەمرى كۆپى شوعەيب لە باۋكيەۋە لە باپىريەۋە ھېناۋانە پېغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى ﴿إذا أفرع أحدكم في النوم فليقل أعوذ بكلمات الله التامات.....﴾ (ئەگەر كەسىكتان لە خەۋدا ترسا (پاچلەكى) بابلى ﴿اعوذ.....﴾ ھەمان نزاى بەۋ شىۋە ھېنا. دەلىت: ەبدوللاى كۆپى ەمر ئەۋەى دا دەدا بەۋ مندالانەى كە ھۇشيان كىرەۋىيەۋە، ھەركامىشيان ھۇشيان نەكردبۋىيەۋە لە پەرەيەكدا دەينۋوسى و دواتر دەيكردە مى. لە گىرەنەۋەيەكى نەسائىدا دەلىت: خالىدى كۆپى ۋەلىد كەسى بوۋ لە خەۋيدا رادەچلەكا. ئەۋەى باسكرد بوۋ پېغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش ھەرموۋى (ئەگەر پاكشايت بلى اعوذ بكلمات الله.....) بە

^۱ - موضوع.

^۲ - له الترغيب والترهيب (ج ۳، ص ۱۱۶) دا ۋاھاتوۋە. ھەيسەمى (ج ۱۰، ص ۱۲۷) دەلىت لە سەنەدەكدا ھەكەمى كۆپى ەبدوللاى ئىلى ھەيە كە مەتروكە.

ہمان شیوہ نزا کہ دینیت۔ مالیکیش لہ الموطا دہلیت بیستم خالیدی کوپی ولید بہ پیغہ مبر (ﷺ) ی وت من لہ خہ و مدا دہ ترسم و رادہ چلہ کیم۔ پیغہ مبر (ﷺ) پنی فہرموو (دہ بلی...) بہ ہمان شیوہ دہیہینیت۔^۱

ئہ حمہد لہ ولیدی کوپی ولیدہ وہ ہیناویہ تی دہلیت: ئہ ی پیغہ مبر ی خوا من ترس و توقان بہ دیدہ کہم، فہرموی (ئہ گہر چوویتہ ناو جیگہ کہت بلی...) بہ ہمان شیوہ دہیہینیت۔^۲

نزای ناخوشی و خہفہت و دلتنگی و پہزارہ

ئہ حمہد و نہ سائی و ئین جہریر- بہ صہیحی داناوہ- و ئین حبان و جگہ لہ وانیش لہ علیہ وہ ہیناویہ تی دہلیت: پیغہ مبر (ﷺ) ئہ و شانہ ی فی کر دم فہرمانی پی کر دم ئہ گہر دلتنگی یان سہختیہ کم ہاتہ ری بیلیم ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْعَلِيمُ الْكَرِيمُ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الْعَالَمِينَ﴾^۳۔^۴

ئین نہ جار لہ ئہ نہ سہ وہ ہیناویہ تی پیغہ مبر (ﷺ) ئہ گہر سہختیہ کی بہا تیاہ تہ ری دہیفہرموو ﴿يَا حَيُّ يَا الْقَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ﴾^۵۔^۶

^۱ - ضعیف.

^۲ - لہ الترغیب والترہیب (ج ۳) دا وا ہاتوہ.

^۳ - صحیح.

^۴ - لہ کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۸) ہاتوہ و ئین حبان بہ صہیحی داناوہ. حاکم ہیناویہ تی- ولہ سہر مہرجی موسلیم بہ صہیحی داناوہ- وک لہ تعفہ الذاکرین (ص ۱۹۴) ہاتوہ. پیشتہر چہند پیگہیہک لہ باسی فی کر دنی زیرہ کہ کاندہا ہاتوہ.

^۵ - حسن.

^۶ - لہ کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۹) دا واہاتوہ.

ئىبن جەرير له ئه سمانى كچى عومەيسهوه هيناويەتى پيغەمبەر ﷺ ئەگەر شتى غەمبارى بکردايە يا دلتەنگ و خەفەتبار بوايە دەيفەرموو ﴿الله الله ربى لا اشرك به شيئاً﴾ (الله الله پەرورەدگارمە هيچ هاوہ ليكى بۆ دانائيم).^۱

هەر وه ها ئىبن جەرير و ئىبن ئەبى شەيبە له ئەسمائە وه به و دەقه هيناويانە: پيغەمبەر ﷺ چەند وشەيهكى فيرکردم تا له کاتى دلتەنگيدا بيانئيم - به و جوړە دەيهيئت.^۲

تەبەرانی له المعجم الأوسط والكبير له ئىبن عەباسه وه هيناويەتى پيغەمبەر ﷺ دوولای دەرگای دەست پيۆه گرت و ئيمەش له مالدە بووين، فەرمووی ﴿يا بنى عبدالمطلب إذا نزل بكم كرب أوجهد أو لأواء فقولوا الله ربنا لا نشرك به شيئاً﴾ (ئەى بەنى عەبدولموتەليب ئەگەر دلتەنگى يان ناپەرەحتى يان هيلاکيه کتان بەسەردا دابەزى بليين الله الله پەرورەدگارمانە و هيچ هاوہ ليكى بۆ دانائين).^۳

ئىبن جەرير له ئىبن عەباسه وه به و شيۆه به زيادەکەيه وه به و دەقه هيناويەتى ﴿الله الله لا شريك له﴾.^۴

بوخارى و موسليم له ئىبن عەباسه وه هيناويانە پيغەمبەر ﷺ له کاتى دلتەنگيدا دەيفەرموو ﴿لا إله إلا الله العظيم العليم، لا إله إلا الله رب العرش العظيم، لا إله إلا الله رب السموات والأرض ورب العرش الكريم﴾.^۵

۱ - صحيح.

۲ - له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوه.

۳ - ههيسه مى (ج ۱۰، ص ۱۳۷) دهليئت له سه نه ده که دا صالحى کوپى عەبدوللا ئەبو يەحيا ههيه که لاوازه.

۴ - وهك له كنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا هاتوه.

۵ - وهك له تحفة الذاكرين (ص ۱۹۳) دا واهاتوه.

ئین عه ساگیر له ثقبانه وه هیناویه تی پیغه مبه (ﷺ) نه گهر شتی بیزاری
بکردایه دهیغه رموو ﴿الله الله ربی لا اشرك به شیئا﴾^۱.

حاکم له نه بو دهر دانه وه هیناویه تی ده لیت: هر بهنده یه که هوت جار
به پراستی یان ناپراستی بلی ﴿حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهو رب العرش
العظیم﴾ خوا هو ی خه مباری ناهیلی^۲.

بوخاری له الأدب المفرد (ص، ۱۰۵) له ئین عه نباسه وه هیناویه تی ده لیت:
هر که س خه فته یان په ژاره یان دلهنگی یان ترس له سولتانیکی تووش بوو نه
نزیانه بکات گیرا ده بی بوی ﴿اسألك بلا اله الا انت رب السموات والسیع ورب
العرش العظیم، واسألك بلا اله الا انت رب السموات السبع ورب العرش الکرم،
واسألك بلا اله الا انت رب السموات السبع والأرضین للسیع وما فیهن انک علی کل
شیء قذیر﴾، پاشان داوای پیویستی هه که له خوا بکه.

۱ - صحیح.

۲ - وه که له کنز العمال (ج ۱، ۳۰۰) دا واهاتووه.

۳ - صحیح.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتووه.

نزای ترسی سولتان

خه رائیتی له (مکارم الأخلاق) له عهلیه وه هیئاویه تی پیغه مبه (ﷺ) چهند وشهیه کی فیرکرد تا له کاتی ترسی سولتان و هه موو شتیکیا بیلیت که دهیترسینی ﴿ لا إله إلا الله العظيم الكريم سبحانه الله رب السماوات السبع رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾ له لایان بلی ﴿ إني أعوذ بك من شر عبادك ﴾^۱.

ئین عه ساگیر له نه بو رافعه وه هیئاویه تی عه بدوللای کوپی جه عفری کچه کی ماره کرد له حه جاجی کوپی یوسف پی و ت: ئه گهر هاته ژوور بۆ لات بلی ﴿ لا إله إلا الله الحليم الكريم سبحانه الله رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين ﴾ دهیوت پیغه مبه (ﷺ) ئه گهر شتیکی بهاتایه ته ری وایده فهرموو. ده لیت به وه پی نه گه یشت^۲.

ئین ئه بی شه یبه له ئین عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: ئه گهر چوویت بۆ لای سولتانیکی تۆقینه ترسایت به سه رتا زال بی (سته مت لیبکات) بلی الله اکبر الله اکبر، خوا له هه موو دروستکراوه کانی به عیزه تهره. خوا له وانه به عیزه تهره که من لیی ده ترسم و هوشیاری له پوودا وهرده گرم، په نا ده گرم به و خوییه هیچ په رستراوی نه جگه له و، ئه و حه و ت ئاسمانه کی راگرتوو تا نه که ونه سه ر زه و مه گهر به مؤله تی خوی، په نات پیده گرم له ژیا نی فلان به نده ت و سه ربازو شوینکه و ت و هاوده مه جنۆکه و مرقه کانی، خوییه له ده ست ژیا نیان دراوسی و پالپشتم به شکۆت به رزو په نات گه وره و ناوت پیروزه وهیچ په رستراوی نه جگه له تو، سی جار بیللی^۳.

۱ - حسن لغیره.

۲ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۲۹۹) دا واهاتوو.

۳ - حسن.

۴ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو.

۵ - صحیح.

۶ - له کنز العمال (ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو. ته به رانیشت له ئین عه عباسه وه به و شیوه به جیاوازیه کی که له المفرد (ص ۱۰۴) له ئین عه عباسه وه به و شیوه هیئاویه تی.

ئین ئه بی شه یبه و ئین جه ریر له ئین مه سعوده وه هیناویانه ده لیت: نه گهر یه کیکتان پی شه وایه کی هه بوو ده ترسا له خو به زلزان و سته می بابلت (اللهم رب السموات السبع ورب العرش العظيم کن لی جاراً من فلان واحزابه واشیاعه من الجن والانس ان یفرطوا علیّ وان یطفوا، عز جارك وجلّ ثناؤک ولا إله غیرک) به وه له و به ریرسه وه شتیکتان تووش نابیت که رقتان لی بیت.^۱

ته به رانی له ئین مه سعوده وه به مه رفوعی به و شیوه هیناویه تی. له گیرانه وه یه کدا هاتوو (کن لی جاراً من شرفلانی بی فلان وشر الحب والانس واتباعهم ان یفرط علی احدمنهم عز جارك وجلّ ثناؤک ولا إله غیرک).^۲

نزی قه زدان وه

(ترمذی ج ۱، ص ۱۹۵) له ئه بو وائیله وه له عه لیه وه (ﷺ) هیناویه تی نوسه ری هات بو لای و وتی من ناتوانم بنوسم ده ی یارمه تیم بده، وتی ئایا چه ند و شه یه کت فی ریکه م که پیغه مبه ر (ﷺ) فی ری کردم ؟ نه گهر وه ک شاخی (سیر) بیت خوا له سه رت لاده دات، فه رموی بلی (اللهم اکفنی بعلاک عن درامک، واغننی بفضلک عمّن سواک)^۳.^۴

ئه بو داود (ج ۲، ص ۳۷۰) له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی ده لیت: پوژی پیغه مبه ر (ﷺ) چوویه مزگه وت که سی له پشتیوانان پیی وترا ئه بو ئوماه، فه رموی (ئه ی ئه بو ئوماه بوچی ده تبینم له جگه له کاتی نویژدا له مزگه وت

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۰) دا واهاتوو. بوخاریش له (الادب المفرد ص ۱۰۴) له ئین مه سعوده وه به مه وقوفی به و واتایه به کورتتر له وه هیناویه تی.

^۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۷) ده لیت: له سه نه ده که دا جه ناده ی کوپی سلم هه یه که ئین حبان به جی متمانه و جگه له و به جی متمانه ی ده زان و که سه کانی دیکه سه حیجن. ته واو.

^۳ - حسن.

^۴ - ترمذی ده لیت ئه م فه رموده هه سه نی غه ریه.

دانیشتوویت ؟) وتی هه ندی په ژارهم له گه له و قهرزم له سهره ئه ی پیغه مبهری خوا،
 فهرمووی (نایا وتهیه کت فی ربکم نه گهر بیلیت خوا په ژارته لاببات و قهرزه که ت
 له سهر لابه ری) وتم به لئى ئه ی پیغه مبهری خوا، فهرمووی (نه گهر به یانیت کرده وه و
 ئیوارته کرده وه بلی) اللهم انی اعوذ بك من الهم والحزن واعوذ بك من العجز والكسل
 واعوذ بك من الجبن والبخل واعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال) ده لیت: نه وه م
 کرد خوا په ژاره ی نه هیشتم و قهرزه که ی له سهر لابر دم.^۱

ته به رانی له موعازی کوړی جه به له وه (رحمة الله عليه) هیناو یه تی پیغه مبهر (رحمة الله عليه) پوژى
 هه یینی بوی گه را، کاتى پیغه مبهر (رحمة الله عليه) نویژى کرد و موعاز هات، فهرمووی (نه ی
 موعاز بوچی نه مبینیت ؟) وتی ئه ی پیغه مبهری خوا جوله که یه ک.. لام بوو، منیش
 هاتم بیم بولات نه وه پیى لی گرتم. پیغه مبهر (رحمة الله عليه) پیى فهرموو (نه ی موعاز نایا
 نزایه کت فی ربکم نزای پی بکه یت نه گهر هینده ی شاخی (میصر) قهرزت له سهر بیټ
 خوا له سهرت لاببات، ده ی موعاز له خوا بپاړیره وه بلی) اللهم مالک الملك تؤتی الملك
 من تشاء وتنزع الملك ممن تشاء وتعز من تشاء وتزل من تشاء و بيدک الخیر انک
 علی کل شی و قدير، تولج اللیل فی النهار وتولج النهار فی اللیل وتخرج الحی من
 المیت وتخرج المیت من الحی وترزق من تشاء بغير حساب رحمان الدنيا والاخره
 ورحیمهما تعگی منهما من تشاء وتمنع من تشاء، ارحمنی رحمه تغنینی بها عن
 رحمه عن سواک) ۲، ۳

ته به رانی له المعجم الصغیر له نه نه سی کوړی مالیکه وه هیناو یه تی ده لیت:
 پیغه مبهر (رحمة الله عليه) به موعازی فهرموو (نایا نزایه کت فی ربکم نزای پی بکه یت نه گهر

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۶) ده لیت له سه نه ده که دا نه سری کوړی مه زروق هه یه که ناینا سم،
 که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن به لام سه عیدی کوړی موسه یب له موعازی نه بیستوه.

هیندهی شاخی ئو خود قهرزت له سهر بیئت خوا له سهرت لابات ؟ ئه ی موعاز بلی... به هه مان شیوه هیناویه تی به لām له (تولج الليل، تا کو تای نه هیناوه، له گیرانه وه که ی ئه مدا واهاتووه) رحمان الدنيا والاخرة تعطيها من تشاء وتمنع منها من تشاء^۱.

نزای له به رکردن

(ترمذی ج ۲، ص ۹۱۶) له ئیبن عه باسه وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه لای پیغه مبه ر(ﷺ) بووین که عه لی کوپی ئه بوتالیب هات بو لای وتی به دایک و باو که وه به قوربانت بم ئه م قورئانه له سنگمدا ناوه ستی و نازانم چون به سهریدا زال بم، پیغه مبه ر(ﷺ) پیی فهرموو (ئه ی ئه بولحه سه ن ئایا چند وشه یه کت فیربکه م که خوا پییان سودمه ندت بکات به وه ی فیریان بوویت وئه وه ی له ده رونتدا فیربوویت چه سپاوی بکات ؟) وتی به لی ئه ی پیغه مبه ری خوا ده ی فیرم بکه، فهرمووی (ئه گهر شه وی هه یینی هات ئه گهر توانیت له سی یه کی کو تای شه ودا هه ستیت ئه و ساتیکی جی شایه ت هه یه و نزا تیایدا وه رگیراوه، یه عقوبی برام به کوپه کانی وت ﴿سوف استغفر لکم ربی﴾ ده لیت تا شه وی هه یینی دیت. ئه گهر نه توانی ئه و له نیوه ی دا هه سته، ئه گهر نه توانی له سه ره تایه وه هه سته و چوار رکات نویژ بکه، له رکاتی یه که مدا فاتیه ی قورئان و سوره تی یاسین بخوینه، له رکاتی دووه مدا فاتیه ی قورئان و (حمّ الدخان) بخوینه، له رکاتی سییه مدا فاتیه ی قورئان و (الم تنزیل السجدة) بخوینه، له رکاتی چواره مدا فاتیه ی قورئان و (تبارک المفصل) بخوینه، ئه گهر له شایه تومان بویته وه سوپاسی خوا یکه و به چاکی ستایشی خوا بکه و سه لاوات له سهر من بده و له سهر هه موو پیغه مبه رانییش بده و داوای لیخو شبوون بو باوه ردارانی نیرو می و ئه و برایانه ت بکه که به ئیمان پیشت

۱ - صحیح.

۲ - به هه مان شیوه هیناویه تی. (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که جی متمانه ن.

کهوتن پاشان له کوټایی ئه ودا بلی: خواجه به واز هیئان له سه رکه شی و تاوانه کان به یه کجاری تا منت هیشتوه ته وه په حمم پی بکه، په حمم پی بکه ئه رکی بگره نه ستو بی گرنګ نیه بوم، روزیم بده به چاک پوانین له نیو ئه ودا که تو له من رازی بکات، خواجه داهینه رو سازینه ری ئاسمانه کان و زه وی خاوه ن شکوو پیرو عیزه تی که بی سنوره داوات ئی ده کم ئه ی خودا ئه ی میهره بان به شکوو پوناکی پووت دلم په یوه ست بکه یت به له بهر کردنی کتیبه که ت وه ک فیرت کردم و پوزیم بده بخوینم به و شیوه یی تو له من رازی بکات، خواجه سازینه ری ئاسمان و زه وی خاوه ن شکوو پیرو عیزه تی بی سنور داوات ئی ده کم ئه ی خودا ئه ی میهره بان به شکوو پوناکی پووت به کتیبه که ت بینایم پوناک بکه یت و زمانم پیی پاراو کراوه بکه یت و پیی والای ببه خشی به دهرنم و سنگم فراوان بکه یت پیی و جهسته می پی بشو یت چونکه جگه له تو که س له سه رکه حق یارمه تیم نادات و ته نها تو ئه وه دینیت، هیچ هیرو قوه تی نیه جگه له خوای بالای گه و ره) ئه ی ئه بولحه سه ن سی هه یینی یان پینج یان هه وت هه یینی ئه وه بکه پشت به خوا گرا ده بیئت، سویند به وه ی منی به حق ناردوه هه رگیز هه له به موسولمان ناکات، ئین عه بباس ده لیئت سویند به خوا هینده ی نه برد پینج یان هه وت هه یینی بوو تا عه لی هات بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) له کوپکی وه هه مان کوپدا وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا من پیشترو وام لیها تبوو ته نها چوار ئایه ت و نمونه ی وام له بهر ده کرد، که ده مخویندن به سه ر دهرنمدا چارم نه ده کردن، که چی ئه مپو چل ئایه ت و نمونه ی و (هینده) فیربووم که ده مخویندن به سه ر خوئدا و امده زانی قورئان له بهر چاومدایه، من فه رمووده م ده بیست که ده مویست بیلیمه وه چارم نه ده کرد، ئه مپو چه ندین فه رمووده ده بیستم و که ده یانلیمه وه پیتیکی له بیرناکه م، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه و کات پیی فه رموو (سویند به خوای که عبه ئه بولحه سه ن باوه رداره ^۱).

نزاكانى هاوه لان (ﷺ)

ئه حمده له (الزهد) له حه سه نه وه هيناويه تى ده لئيت: بيسستم ئه بو به كر (ﷺ) له نزايه كدا ده يوت: خوايه من داواى ئه وه تى ده كه م كه له سه ره نه جامدا خير ده بى، خوايه ئه وه م بو بكه كه خيرم پى بدات بو ره زامه ندى توو پله به رزه كانى ناو به هه شته نه پراوه كان، سه عىدى كورپى مه نسوور و جگه له وىش له مو عاويه كورپى قره وه هيناويانه ئه بو به كرى صديق له نزايه كدا ده يوت: خوايه چاكترينى ته مه نم له كو تايى و چاكترينى كارم كو تاييه كانى و چاكترينى پوژه كانم له و پوژه دابنى كه پي تده گم.^۲

ئيين ئه بى دنيا له عه بدولعه زيزى كورپى سه له مه مى جاشونه وه هيناويه تى ده لئيت: كه سى كه بپروام پييه تى وتى ئه بو به كر له نزايه كدا ده يوت: داواى ته واوى به خشش له هه موو شته كانداو سوپاس كر دنت له سه ريان ده كه م تا رازى ده بيت و داوى رازى بوونيشت داوات ليده كه م كه خير بي نيته پيم له هه رچيه كدا خيرى تيايه به هه موو ئاسانكارى به كى هه موو كاره كان نه وه ك به قورس كاره كانيان ئه بى به خشنده.

هه روه ها له عه بدولعه زيزى كورپى سه له مه وه له ئه بو به زىدى مه دائينيه وه هيناويه تى ده لئيت: له نزاى ئه بو به كرى صديق برى تى بوو له (خوايه ئيمان و دلنبايى و له س ساغى و نياز پاكيم پى به خشه).^۲

ئيين ئه بى شهي به و ئه بو نه عيم له الحية له عومه روه هيناويانه ده يوت: خوايه من په نا ده گرم به تو له وهى له بي ناگاييدا دابمي نيت يان له بي ناگاييه كدا ده سته ردارم بيت يان له بي ناگايانم بگيريت.

^۱ - ترمزى ده لئيت ئه م فه رموده حه سه نى غه ريبه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتووه.

^۳ - له (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتووه.

ئه حمده له الزهد له حهسه نه وه هیناویه تی عومهر (ﷺ) دهیوت: خوایه کرده و هم چاک و پوخت له بهر خۆت بگێره و ڕیی مه ده هیچی تیدا بیّت بو خه لک (پروپامایی).

ئین سه عدو بوخاری له الأدب المفرد له عه مرى كورى مه یمنه وه هیناویانه عومهرى كورى خه تتاب له و نزاينه دا كه نزاى پیده کرد دهیوت: خوایه له گه ل چاکه کاراندا بمه یینه و له ناو خراپه کاراندا دامه نی و له سزای دۆزه خ بمپاریزه و په یوه سستی چاکه کارانم بکه، ئه حمه دیش له الزهد له ئه بولعه تاهیه وه هیناویه تی ده لیت: زیاتر نزاى عومهرى كورى خه تتاب كه ده مبیسست ئه وه بوو (اللهم عافنا واعف عنا).

ئین سه عدو ئه بو نه عیم له الحلیة له حه فسه وه هیناویانه بیستی باوکی دهیوت: خوایه کوژرانی ڕیی خۆت و مه رگی ناو شارى پیغه مبه ره که تم پی به خشه، و تم چۆن ئه وه ده بیّت؟ وتی خوا چی بویت و له کوی بهیوت ده یكات.

ئین ئه بی حاتم له عومهر وه هیناویه تی ده لیت: خوایه له سته م و بیبا وه ڕیم خۆش به یه کى وتی ئه ی ئه میرى با وه ڕداران ئه مه بو سته م، به لام بو بیبا وه ڕى چی؟ وتی مرو ف زور ستم کارو بیبا وه ڕى نوینه.

لاه کائى له ئه بو عوسمانى نه هدی وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عومهرى كورى خه تتاب ته وافی كه عبه ی ده کردو دهیوت: خوایه ئه گه ر منت له به خته وه ڕیدا نا ونوس کردوو به مه یله ره وه، ئه گه ر له به ته ختیدا ناو نوست کردوو ناوم تیایدا بسپره وه وه له به خته وه ڕیدا بمنو سه، چونکه تو چیت بویت ده یسپریته وه وه ده چه سپینیت و ئومم و لکتاب لای خۆته.

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتوو.

^۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۳) دا واهاتوو. عه بدی كورى حه مید و ئین جه ریزو ئین مونزیریش کورتتر له وه هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۴) دا واهاتوو.

ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۳۱۹) له سائیپی کوپی یه‌زید له‌باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لئیت: عومهری کوپی خه‌تتابم بینی له‌چۆله‌وانی شه‌و له‌مزگه‌وتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌کاتی وشکه‌ سالیه‌که‌دا شه‌و نویژی ده‌کردو ده‌یوت: خواجه به‌ساله‌کان له‌ناومان مه‌به‌و به‌لامان له‌سه‌ر لابه‌، ئه‌م وشه‌ی ده‌وته‌وه.

هه‌روه‌ها (ج ۳، ص ۳۲۰) له‌ سائیبه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لئیت: بینیم عومهری کوپی خه‌تتاب له‌کاتی وشکه‌ سالیه‌که‌دا جلیکی له‌به‌ردا بوو که‌ شانزه‌ پینه‌و عه‌باکه‌شی پی‌نج و بستی بوو و ده‌یوت: خواجه له‌ناو چوونی ئوممه‌تی موحه‌مه‌د له‌سه‌ر پی‌ی من دامه‌نی.

بوخاری و مالیک و ئین پراهه‌ویه‌و ئه‌بو نه‌عیم له‌ الحلیه‌- به‌ صه‌حیحی داناوه‌- له‌ زه‌یدی کوپی ئه‌سه‌لم له‌ باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب ده‌یوت: خواجه کوشتم به‌ ده‌ستی که‌سی مه‌گی‌ره‌ که‌ پکاتی یان سوچه‌یه‌کی هه‌بی‌وله‌ پۆژی دوایدا لای تو بیکات به‌ به‌لگه‌ بۆم.^۱

ئه‌بو نه‌عیم له‌ الحلیه‌ (ج ۱، ص ۵۴) له‌ سه‌عیدی کوپی موسیبه‌وه هی‌ناویه‌تی عومهری کوپی خه‌تتاب ورده‌به‌ردیکی کوکرده‌وه‌و پاشان لایه‌کی جله‌که‌ی دا به‌سه‌ریدا، دواتر له‌سه‌ری پاکشاو ده‌سته‌کانی به‌ره‌و ئاسمان به‌رزکرده‌وه‌و دواتر ده‌یوت: خواجه ته‌مه‌نم زۆرو هی‌زم لاواز بووه‌و بلاو بوومه‌ته‌وه‌، ده‌ی به‌بی فه‌وتان و که‌مه‌ترخه‌می بمبه‌ره‌وه‌ بۆ لای خۆت.

هه‌روه‌ها له‌ ئه‌سه‌ودی کوپی یه‌زیدی محاریبه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لئیت: کاتی عومهری کوپی خه‌تتاب بوو به‌ خه‌لیفه‌ له‌سه‌ر مینبه‌ر وه‌ستاو سوپاس و ستایشی خوای کردو دواتر وتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ بزائن من بانگه‌واز که‌رم ده‌ی خۆ به‌سه‌پینن، خواجه من توندوتۆپه‌م ده‌ی به‌ نه‌رمونیانم بگی‌ره‌، من ده‌ست داخه‌رم ده‌ی به‌ده‌ست به‌خشنده‌م بگی‌ره‌، من لاوازم ده‌ی به‌هی‌زم بکه‌.

۱- صحیح.

۲- له‌ (المنتخب ج ۴، ص ۴۱۳) داها توه‌.

ئەبۇ يەھىيە ئەلا بە سەنەدى سەھىيە كۆپى مۇسەببەھ ھېناۋىيەتى دەلىت: ئومۇمىي كاتى لەسەر تەرمى نوپۇزى دەكرى دەيوت: ئەم بەندەت دەستى لە دىنا بەرداۋ بە جىنى ھېشت بۇ خەلەكەكەي و ھەژارى بەردەم تۆيە تۆيش ھېچ پىۋىستىت پىنى نىيە، ئەو شايەتى دەدا ھېچ پەرسىراۋى نىيە جگە لە خواۋ مەھەممەدەش بەندەو نىرراۋى تۆيە، خوايە لىلى خۇش بەو چاۋ پۇشى لىبەكەو بىگەيەنە بە پىغەمبەرەكەي.^۱

بەيھەقى لە كەتتىرى كۆپى مۇدركەۋە ھېناۋىيەتى ئومۇمىي كە لەسەر مۇدۋىيەك دەۋەستە دەيوت: خوايە كەس و كارو سامان و خىللى داۋەتەۋە دەست تۆۋ تاۋانىشى زۆرە دەي لىلى خۇش بە.^۲

يوسفى قازى لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەيوت: (اعوذ بك من جهد البلاء ودرك الشقاء وشماتة الأعداء واعوذ بك من السجن والقيد والسوط).^۳

دەينەۋەرى لە ئەۋرىيەۋە ھېناۋىيەتى دەلىت: بىستەم عەلى كۆپى ئەبۇ تالىب ۋا نزاى دەكرى: خوايە تاۋانەكانم زىان بە تۆ ناگەيەنن و پەھمەتى تۆ بۇ من ھېچ لە تۆ كەم ناكات.^۴

ئىبن نەجار لە عەلىيەۋە ھېناۋىيەتى كە مانگى دەبىنى دەيوت: خوايە من داۋاي خىرى ئەم مانگەۋ فەتەح و سەركەۋەتنى و بەرەكەتى و پۇزى و پوناكى و پىنمۇنىت لى دەكەم و پەنادەگرم بە تۆ لە خراپەي ئەۋەي تىيادايەۋ خراپەي دواترى.^۵

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۳) دا ھاتۇۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۱۹) دا ۋاھاتۇۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۴) دا ۋاھاتۇۋە.

^۴ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۳۰۵) دا ۋاھاتۇۋە.

^۵ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۳۲۶) دا ۋاھاتۇۋە.

بهیهه قی له عومهری کوپی سه عیدی نه خه عیه وه هیئاویه تی ده لیت: له پشت
عه لی کوپی نه بو تالیبه وه له سهر تهرمی ئیبنولموکه نه ف نویژم ده کرد، چوار الله
اکبری له سهر کردو سه لامیکی دایه وه دواتر خستیه ناو گوپره که ی وتی: خواجه نه مه
بهندی توو کوپی به ندهی تویه لای تو دابه زی و توش به خیرترین که سیت که
داده به زینیت بو، خواجه دهروزه و گوپی بو فراوان بکهو له تاوانی خوش به
چونکه ته نها خیری لیده بینین و تویش زاناتریت، شایه تی دها هیچ په سترای نه
جگه له خواو تویش موحه ممه دی پیغه مبه ری خوات.^۱

ئین جهریر له نه بو هه یاجی نه سه دیه وه هیئاویه تی ده لیت: من ته وافی که عبه م
ده کرد، بینیم که سی ده یوت: خواجه له پیسکه ی دهروم بمپاریزه له وه زیاتری
ندهوت- پیموت، نه ویش وتی له وه بپاریژیم دزی ناکه م و زینا ناکه م و وانا که م،
که سه که عه بدوپره حمانی کوپی عوف بو.^۲

ئین نه بی شه یبه له نه بو عوبه یده وه هیئاویه تی ده لیت: پرسیارکرا له
عه بدوللا نه و نزایه ی نه و شه وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیی فهرمویت (نزا که پی
ده ری) چ نزایه کت کرد؟ وتی وتم: (خواجه ئیمانکی یی هه لگه پانه وه و
به خششیکي نه پراوه و هاوده می پیغه مبه رت له به رزاییه کانی به هه شتتدا
به هه شتی نه پراوه ت لی داوا ده که م).^۳

نه بو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۱۲۷) له نه بو عوبه یده وه له باوکیه وه هیئاویه تی
ده لیت: من شه وی نویژم ده کرد که پیغه مبه ر (ﷺ) دای به لامدا له گه ل نه بو بکه رو

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۹) داواها تووه.

۲ - له ته فیسری ئین که ثیر (ج ۴، ص ۳۳۹) داواها تووه.

۳ - ضعیف.

۴ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۷) داواها تووه، ئین عه ساکیرش له عومهر وه له گه ل زیاده ی
چیوکی نویژو نزایدا هیئاویه تی، وه که له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۶) داواها تووه.

عومهر دا، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (سل تعطه) (داوا بکه پیټ دهری) عومهر وتی: پاشان من چووم بۆ لای عه بدوللا وتی: من نزایه کم ههیه ناتوانم وازی لیبهینم - به هه مان شیوه هیناویه تی - نه مه شی بۆ زیاد کردوه (بیلبیلهی چاوی که نه بریته وه)^۱ له گیرانه وهیه کی دیکه لییه وه له عه ونی کوپی عه بدوللا وه هیناویه تی ئه بو به کر گه رایه وه بۆ لای عه بدوللا وتی: ئه و نزایه کی که میک له مه وپیش کردت بیلیره وه بۆم، وتی: سوپاس و ستایشی خوام کرد و دواتر وتم هیچ په رستراوی نیه جگه له توو به لیتن حه ق و گه یشتن پیټ حه ق و به هه شت حه ق و دۆزه خ حه ق و نیردراوانت حه ق و کتیب حه ق و پیغه مبه رانت حه ق و موحه ممه د حه ق.^۲

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۳) له شه قیقه وه هیناویه تی ده لیت: عه بدوللا زۆر ئه م نزایانه ی ده کرد: خواجه نیوانمان چاک بکه و ریگه کانی ئیسلامان نیشان بده و له تاریکیه کانه وه به ره و پوناکی پزگارمان بکه و خواجه دیار و نادیاره کانمان لی دوربگره و به ره که ت بخه ره بیستن و بینایی و دل و ژن و مندا له کانمانه وه و لیمان خوشبه، به راستی تو لیبوردی میهره بانی، خواجه به سوپاسگوزارانی به خششت و ستایشکارانی و دانپیدانه رانی دامانبنی و به خششه کانمان بۆ ته واو بکه.

ته به رانی له ئه بولنه حه و سه وه هیناویه تی ده لیت: له عه بدوللا ی کوپی مه سه وودم بیست ئه م نزایه ی ده کرد (خواجه من داوا ی ئه و به خششه مۆرکراوه ت لیده کم که پیټ به خشیوم و ئه و به لایه ی خوټ که توشت کردووم و ئه و فه ضله ت که پیټ داوم خواجه بمخه ره به هه شت، خواجه به فه زل و منه ت و په حمه تی خوټ بمخه ره به هه شت.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - ئه بو نه عیم (ج ۱، ص ۱۲۸) ده لیت: سه عیدی کوپی ئه بولحه سام له شه ریکه وه هیناویه تی و سه عیدی کوپی موسه بیی هیناوه ته نیوان عه ون و عه بدوللا، پاشان له و ریگه یه وه ده یهینی.

۳ - صحیح.

۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن.

ههروه‌ها له ئەبو قولابه‌وه له ئیبن مه‌سعوده‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: خوايه ئەگەر له نیو به‌د به‌ختاندا ناوت نویسوم بمسپروه‌وه له ناو به‌خته‌وه‌راندا ناو نویسم بکه.^۱

له عه‌بدوللای کورپی عه‌کیمیشه‌وه هی‌ناویه‌تی ئیبن مه‌سعود ئەم نزایه‌ی ده‌کرد: خوايه باوه‌رو دنیایی و تیگه‌یشتم زیادبکه-یان وتی زانستم-^۲.

هه‌روه‌ها له ئەبو وائيله‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: پۆژی پاش ئەوه‌ی له نویژی به‌یانی بوینه‌وه مؤله‌تمان ئی وه‌رگرت پرسیارم له ئیبن مه‌سعود کرد وتی بی‌نه ژوور. وتمان که‌می چاوه‌رپی ده‌که‌ین نه‌وه‌ک ئەوانه‌ی ناوما‌ل کاریکیان هه‌بی. ئەویش به‌ سوبحانه‌للأ‌هات وتی واده‌زانن بنه‌ماله‌ی عه‌بدوللأ‌ له بی‌ئاگایدان. پاشان وتی ئەه‌ی که‌نیزه‌ک بزانه خۆر هه‌له‌اتوه‌وه، وتی نا، پاشان تا سێ جار پیی وت، سییه‌م جار وتی به‌لی، ئەویش وتی سوپاس بو‌خوا که‌ ئەم پۆژه‌ی پی به‌خشین و له زه‌بونیه‌کانمان خۆش بو-وابزانم وتی به‌ ئاگر سزای نه‌داین-^۳.

ته‌به‌رانی له سه‌لیمی کورپی هه‌نزه‌له‌وه هی‌ناویه‌تی عه‌بدوللای کورپی مه‌سعوود هاته‌(سده‌ الشوق) وتی خوايه من داوای خیری ئی‌ره‌و خیری خه‌لکه‌که‌یت ئی ده‌که‌م و له خراپه‌ی ئی‌ره‌و خراپه‌ی خه‌لکه‌که‌ی په‌نات پی ده‌گرم.^۴

۱ - ضعیف.

۲ - هه‌یسه‌می ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ سه‌حیحن به‌لام ئەبو قولابه‌ ئیبن مه‌سعوودی نه‌دیوه.

۳ - صحیح.

۴ - هه‌یسه‌می ده‌لیت سه‌نه‌ده‌که‌ی جه‌ییده.

۵ - (هه‌یسه‌می ج ۱۰، ص ۱۱۸) ده‌لیت که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن.

۶ - صحیح.

۷ - (هه‌یسه‌می ج ۱۰، ص ۱۲۹) ده‌لیت ته‌به‌رانی به‌ مه‌وقوفی هی‌ناویه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ی سه‌حیحن جگه‌ له سه‌لیمی کورپی هه‌نزه‌له‌ که‌جی متمانه‌شه.

تہ بہ رانی لہ قہ تادہ وہ ھیناویہ تی ئین مہ سعود ٺہ گہر بیویستایہ بجیتہ گوندیک دہیوت: خوایہ ئہی پەرہردگاری ئاسمانہ کان و ئہ وہی ئاسمانہ کان سیبہریان بؤ کردوون، ئہی پەرہردگاری شہیتانہ کان و ئہ وانہش کہ شہیتانہ کان گومرایان دہکن، ئہی پەرہردگاری پەرہشہ باکان و ئہ وانہی پەررش و بلاویان دہخن، داوی خیری ئہم شوینہ و خیری ناویت لی دہکم، پہناشت پی دہگرم لہ خراپہی و خراپہی ناوی^۱.

ئہبو نہ عیم لہ الحلیۃ (ج ۱، ص ۲۳۳) لہ ئہوری کوپی یہزیدہ وہ ھیناویہ تی دہلیت: موعازی کوپی جہل (ﷺ) کہ شہو نویژی دہکرد دہیوت: خوایہ چاوہ کان خہوتوون و ئہستیرہ کان تاویان داوہ توش زیندووی قہیومیت، خوایہ ھہ و لدانم بؤ بہہشت ھیاوش و پاگردنم لہ دوزخ لاوازہ، خوایہ لای خوت پینموونیہ کم بؤ دابنی کہ تا پوژی دوی بیبہیت، بہراستی تو لہ بہلین لاندہیت^۲.

ئین ئیسحاق لہ پیگہی عروہ لہ ڙنیکی بہنی نہ جارہ وہ ھیناویہ تی دہلیت: مالی من لہ دریرترین مالہکانی دہوری مزگہوت بو، بیلال ھہموو بہیانیک بؤ نویژ بانگی لہ سہر دہدا، بہرہبہیان دہہات و لہ سہر مالہ کہ دادہ نیشٹ و چاوہرپی بہیانی دہکرد، کہ کاتی دہہات دہوہستاو دواتر دہیوت خوایہ من سوپاست دہکم و پشتت پی دہبہستم بہرانبہر قورہیش کہ ئایینہ کہت پیک رابگرن، ڙنہ کہ وتی پاشان بانگی دہدا، بہخوا نہ مدیوہ شہوی ئہوہ نہ لیت-واتہ ئہو شتانہ- ئہبو داود لہ فہرموودہیہ کہوہ بہ تاکی لیوہی گیراوہ تہوہ^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - (ھیسہمی ج ۱۰، ص ۱۳۵) دہلیت کہ سہکانی صہیحین بہ لام قہ تادہ ئین مہ سعودی نہ دیوہ.

۳ - منقطع.

۴ - تہ بہ رانی ھیناویہ تی و سہ نہ دہکی مونقہ تیعہ. وک (ھیسہمی ج ۱۰، ص ۱۸۵) دہلیت.

۵ - حسن.

۶ - لہ (البدایہ والنہایہ ج ۳، ص ۲۲۳) داواہاتوہ.

ته به رانی له زهیدی کوری ثابت هوه هیڼاویه تی کاتی پاده کشا دهیوت: خوایه من داوای دهوله مهندي مال و منداډ و مهولات لیډه کهم و په نات پیډه گرم له وهی نرات به ران بهر خزمی هه بی که په یوه ندیم له گهل بریوه.^۱

ناین سه عد (ج ۳، ص ۶۱۴) له عروه وه هیڼاویه تی سه عدی کوری عوباده (ﷺ) نرای ده کرد خوایه سوپاس و شکوم پی ببه خشه، هیچ شکویه نیه به بی کارو هیچ کاریک نیه به بی سامان، خوایه کهم باشم ناکات و منیش به ران بهری باش نابم.

نه بو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۲۱۹) له بیلالی کوری سه عده وه هیڼاویه تی ده لیت: نه بو دردا دهیوت: خوایه په نات پیډه گرم له ناکوکی دل، وتیان ناکوکی دل چی یه؟ وتی له هر دولیکدا سامانم بو دابنری.

هه روه ها له (ج ۱، ص ۲۲۰) له نیسماعیلی کوری عوبه یدولاوه هیڼاویه تی نه بو دردا دهیوت: خوایه له گهل چاکه کاراندا بممرینه و له گهل خراپه کاراندا مه مهیلره وه، له لوقمانی کوری عامر له نه بو دردا وه که دهیوت: خوایه به کاریکی خراپ توشم مه که و تاقیم مه که روه تاپی ببم به که سیکی خراپ.

هه روه ها له (ج ۱، ص ۲۲۳) له حسانی کوری عه تی وه هیڼاویه تی نه بو دردا دهیوت: خوایه په نات پی ده گرم دلی زاناکان نه فرینم ئی بکه، وتیان چون دلیان نه فرینت ئی ده که ن؟ وتی رقیان لیم بیت.

نه بو نه عیم له الحلیه (ج ۱، ص ۲۲۴) له عه بدولالی کوری یه زیدی کوری ربیعی دیمه شقیه وه هیڼاویه تی ده لیت: نه بو دردا وتی: شه ویک له سه رته تای شه وه و چووم بو مزگوت، که چوومه ژور دام به لای که سیکدا کړنوشی بر دبوو دهیوت: خوایه من ترساو په نا هیڼه رم دهی له سزای خوټ په نام بده، من داواکاری هه ژارم دهی له فه زلی خوټ پوزیم بده، تاوانبار نا تا پوزش به ینمه وه. به هیزیش نیم تا خوټم سه ربخه م، به لام تاوانباریکم که داوای لیخوشبوون ده که م، ده لیت: نه بو دردا به یانی له تاو سه رسامی به و شان ه هاوه له کانی فیری نه و نرایه ده کرد.

^۱ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۲۵) ده لیت سه نه ده که ی جه ییده.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۹) له ئومامه ی کوپری خه زه نه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم پیری به و په پری دهنگی هاواری ده کرد خواجه من په نا ده گرم به تو له خراپه، هیچ تیکه لی نه بیست. وتم نه وه کییه ؟ و ترا نه وه ی نه بو ده ردايه.

حاکم له نه بو ده ردايه وه هیناویه تی ده یوت: خواجه من په نا ده گرم به تو له وه ی له م کاره م شتی بخه یته پوو بو عه بدوللای کوپری په واحة ی برام که شه رمی لی بکات.^۱

نه بو نه عیم له الحلیة (ج ۱، ص ۳۰۸) له نافع وه هیناویه تی ئیبن عومه (رضی الله عنه)

له سه ر صه فا نزای ده کرد خواجه دووره تاوانم بگره به ئایینه که ت و گوپرایه لی کردنی خو ت و پیغه مبه ره که ت، خواجه له سنوره کانت دوورم بخه ره وه، خواجه له وانه م بگیړه که توو فریشته کانت و پیغه مبه ره کانی توو به نده چاکه کانی خو ش ده ویت، خواجه لای خو ت خو شه ویستم بکه، لای فریشته کانت و پیغه مبه ره کانت و به نده چاکه کانت خو شه ویستم بکه، خواجه بو ئاسانی ئاسانکاریم بو بکه، له سه ختی دوورم بگره و لیم خو ش به له پوژی دوا ی و دنیا ی یه که مدا، بمگیړه به پی شه و له خواتر سه کان، خواجه توو فه رموته ﴿ادعونی استجب لکم﴾ تویش له به لئین لانا ده یست، خواجه نه گه ر پینمونیت کردووم بو ئیسلام ده ی جیام مه که ره وه لی و نه ویش له من دامه رنه تا ده مبه یته وه بو لای خو ت و هر له سه ر نه و با وه پریم.

نه م نزایه ی ده کرد له گه ل نزایه کی دوورو در یژیدا له سه ر صه فا و مه روه و له عه ره فات و له نیوان دوو (جمره) وله ته و افیشدا.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۴) له عه بدوللای کوپری سه بره وه هیناویه تی ده لیت: ئیبن عومه (رضی الله عنه) که به یانی ده کرده وه ده یوت: خواجه له و به ندانه تم بگیړه که گه وره ترین پشکی هه موو خیریکم له لات هه بی که به یانیان دابه شی ده که یت و نه و رووناکیه ی پینمونی پی ده ده یت و نه و پر حمه ته ی بلاوی ده که یته وه و نه و

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۳۰۶) دا واهاتوه.

پۆزیه ی بلاوی ده که یته وه و زیانی که لای ده به یت و به لایه که هه لی ده گریته و
ناشوبی که ده یگۆریت^۱.

به زار له سه عیدی کوپی جوبه یره وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه باس (ﷺ) ده یوت:
خوایه من به پووناکی پووت که ئاسمانه کان و زهوی پی پونا که داوات لیده کهم که په ناو
پاراستن و که نار و ژیر بالی رهحه تته دابنیت^۲.

بوخاری له (الادب المفرد ص ۱۰۱) له سه عیده وه هیناویه تی ده لیت: ئین عه باس
ده یوت: خوایه قه ناعه تم پی بده و به ره که تی تیبه بو و له دوا ی هه مو نا ئاماده ییه که
خیرینه^۳.

ئیسماعیلی قازی له تاوسه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم ئین عه باس ده یوت:
خوایه شه فاعه تی گه وری موحه ممه قبول بکه و پله ی به رزی به رزتر بکه ره وه و پشکی
ته وای له دنیا و دوا پۆژدا پی به خشه وه چون به خشیت به ئیبراهیم و موسا (علیهما
السلام)^۴.

ته به رانی له ئوم در دانه وه هیناویه تی ده لیت: فو زاله ی کوپی عوبه ید ده یوت: خوایه
داوی په زامه ندی به قه زاو قه دهرت ئی ده کهم، ژیانی خوشی دوا ی مه رگت ئی دا واده کهم،
چیژی پوانین بو پوت و تاسه ی دیدارت به بی زیان و فیتنه ی گومرا که رت ئی داوا ده کهم
ده لیت ئه و نزیانه پیغه مبه ر (ﷺ) ده یکردن^۵.

۱ - صحیح.

۲ - ته به رانی به و شیوه لیوه ی هیناوه، (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۸۴) ده لیت که سه کانی سه حیحن.

۳ - صحیح.

۴ - هه یسه می ده لیت که سه کانی سه حیحن.

۵ - ضعیف.

۶ - ئین که ئیر له ته فسیره که یدا (ج ۳، ص ۵۱۳) ده لیت سه نه ده که ی جه یدی به هیزی سه حیحه، ته وای.

۷ - حسن.

۸ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۷۷) ده لیت ته به رانی له دوو موعجه می وه سیت و که بیر به سه نه دی
جی متمانه هیناویه تی، ته وای.

ئین سه عد (ج ۴، ص ۳۳۹) له مه قبریوه له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی مهروان له و نازارهیدا که تیایدا مرد هات بو لای وتی نهی نه بو هورهیره خوا شیفات بدات، نهویش وتی خواجه من دیداری تۆم پی خوشه دهی تۆش دیداری منت پی خوش بیّت، مهروان نهگیشته لای هاوه لانی (قطا) نه بو هورهیره مرد.

ته بهرانی له (المعجم الأوسط) له عه بدوللای کوری هیشامه وه هیئاویه تی هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) فیری ئهم نزایه ده بوون کاتی ده چویه سالی نوئی یان مانگی نوئی خواجه به ئاسایش و باوهرو سه لامه تی و ئیسلام و په زامندی خوی میهره بان و جیاو دووری له شهیتان بیهینه به سه رماندا^۱.

به زار له نه بو ئومامه ی کوری سه هل له نه بو هورهیره وه هیئاویه تی ده لیّت: پی موت چی نه و خه لکه ده ترسینی که چوونه گوندی یان لای گوندی بوون ده لین (خواجه تییدا پوزیان بو دابی) وتی نه وان له سته می والی و نه بارینی باران ده ترسان^۲.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۹۳) له ثابت وه هیئاویه تی ده لیّت: نه نه س (ﷺ) که نزای بو براکه ی ده کرد ده یوت: خوا سه له واتی خه لکیکی چاکه کاری له سه ر دابی، سته مکارو خراپه کار نه بن و شه و نوئرو پوژ به پوژوو بن.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ۱۰۶) له عه بدوللای کوری زوبهیره وه هیئاویه تی کاتی هه وه بروسکه ی ده بیست وازی ده هیئا له قسه کردن و ده یوت: «يُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلَائِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ» پاشان ده یوت ئهم ترساندنه بو خه لکی سه رزهوی سه خت و تونده^۳.

۱ - ضعیف.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۹) ده لیّت سه نه ده کی سه سه نه، له په راویزه کهیدا لای ئین هه جهر هاتوو: له سه نه ده که دا رشدینی کوری سه عدی هاتوو که لا وازه.

۳ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۱۳۵) ده لیّت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له قه یسی کوری سالم که جیمتمان شه.

۴ - مالیک له ئین زوبهیره وه به هه مان شیوه هیئاویه تی له المشکا دا، به لام ئهم وتی نه هیئاوه پاشان وتی تا کو تایی.

نزای هاوه لآن (ﷺ) بۆ یه کدی

ئێین عه ساگیر له سه یفی کوپی عومەر له موچه ممه دو ته لحه و مهلب و عه مرو سه عیده وه هیناویه تی ده لێن:

سه ماکی کوپی مه خزمه وه سه ماکی کوپی عوبه ی دو سه ماکی کوپی خه رشه هاتن بۆ لای عومەر. عومەر وتی به ره که تی خواتان لیبت، خواجه ئیسلامیان پی به رز رابگره و پیان پالپشتی ئیسلام بکه.^۱

ئێین ئه بی شه یبه و ته به رانی و ئه بو نه عیم له المعرفه له عه بدوره حمانی کوپی که عبی کوپی مالیکه وه هیناویانه ده لیت: من پیشره وی باو کم بووم کاتی چاوی له ده ستدا، کاتی له گه لی درده چووم بۆ نوێژی ههینی بانگی بیست داوای لیخو شبوونی بۆ ئه بو ئومامه ئه سه عدی کوپی زاره ده کردو نزای بۆ ده کرد، منیش پیم وت ئه ی بابه گیان چیه کاتی بانگت بیست داوای لیخو شبوونت بۆ ئه بو ئومامه کردو نزات بۆ کردو سه لا وات له سه ردا؟ وتی کوپی شیرینم ئه و یه که م که س بوو پیش هاتنی پیغه مبه ر (ﷺ) له (البقیع الغضامات) له گو رستانی به نی بیاضه کو ی ده کردینه وه، وتم: ئه و پو ژه چه ند بوون؟ وتی چل که س بووین.^۲

ئێین سه عد (ج ۴، ص ۲۴۳) له ئه بو ئه لعه لائی کوپی شخیر له که سیکی به نی به کری کوپی وائیله وه هیناویه تی ده لیت: من له گه ل بوره یده ی ئه سه له می له (جستان) بووم که قسه م له پرووی عه لی و عوسمان و ته لحه و زوبه یردا کرد تا

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۱) دا واهاتوه.

^۲ - (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۶).

پای ئه و وهریگرم، ئه ویش پووی کرده قیبله و دهسته کانی بهرز کرده وه و وتی
 خواجه له عوسمان خوش به و له عه لی کوری ئه بو تالیب خوش به و له ته لحه ی
 کوری عوبه یدولا خوش به و له زوبه یری کوری عوام خوش به، پاشان سه یری
 کردم وتی: بی باوک تو بکرتی منی (ده ته وی بمکوژیت)؟ وتم به خوا نه مویست
 بتکوژم به لام ئه مه م له تو ویست، وتی خه لکی له لایه ن خواوه پیشه روویان بو
 بووه، ئه گهر بیه ویت به پیشینه یان خوش ده بیت لییان و ئه گهریش بیه ویت
 به هو ی داهینان و ئه نجامدانی کاره وه سزایان ده دات، حسابیان لای خواجه.

بهشی پانزه ههم

چۆن پیغمبر (ﷺ) و هاوه لانی له جومعه و جماعهت و جهج و غهزاو ههموو باره کاندای و تاربان دهاو ده کهوتنه هاندان له سه به جیگه یاندنی فرمان با تهنهت پیچه وانهی بهرچاوی و نهزمونه کان بیت؟ چۆن به دووریان دهگرتن له دنیاو چیژه خیراکانی و هانیان ده دان بو رۆژی دواپی و چیژه ماوه کانی ههروهک تهوهی ئومهتی ئیسلامی رابگرن دهوله مهند و ههژارو تایبهتی و گشتی یه کانی له سه به جیگه یاندنی فرمانه ئاراسته کراوه کانی خواو پیغمبر (ﷺ) بو یان به جیگه یه نن، تهویش به خو ماندوو کردن و به خشیانی مال و سامانیان، نهوان له سه سامانی فهوتاو خوشیه ئاوا بوه کان رایان دههینان.

یه کهم وتاری موچه ممه د پیغه مبهری خوا (ﷺ)

پیغه مبهر (ﷺ) له مه دینه نه وه بوو له نیوانیاندا وه ستاو سوپاس و ستایشی
 خوای کرد به و شیوه یه ی شیواو یه تی، پاشان فهرمووی: (پاشان نه ی خه لکینه
 تویشوو بو خوتان پیش بخه د هزان سویند به خوا که ستان دهری پاشان واز له
 مه پرو مالته که ی دهینیت و هیچ شوانیکی نیه، پاشان په روه ردگاری پیی
 ده فهرمووی هیچ نیوه ندو ریگری که پیی لی بگری له نیوان نه و خوادا نیه، (ثایا
 نیروای من نه هات بو لاتان تا پیئت رابگه یه نیئت و سامانم پی نه دایت و فزلم
 به سهردا نه رشتیت؟ ده ی چیت پیشخست بو خوت؟ نه ویش سهیری راست و چه پ
 ده کات و هیچ نابینی، پاشان سهیری به رده می کرد ته نها دوزه خی بینی، ده ی
 هه رکامتان توانی ده موچاوی له دوزه خ پیاریزی با بیپاریزیست باب به له ته
 خورمایه کیش بیئت، هه رکه س نه وه شی به دینه کرد با به وشه یه کی پاک و جوان،
 چونکه به وه پاداشتی خیری به ده به رانبر تا حوت سهد به رانبر دهریته وه،
 سه لام و ره حه ت و به رکه تی خوا له پیغه مبهری خوا) پاشان پیغه مبهر (ﷺ)
 جاریکی دی وتاری فهرموو (سوپاس بو خوا سوپاسی ده کهم و پشتی پی ده به ستم،
 په نا ده گرین به خوا له خراپه ی دهرنمان و خراپه ی کاره کانمان، هه رکه س خوا
 رینموونی بکات هیچ گومراکه ریکی بو نیه، هه رکه سیش گومرا بیئت هیچ
 رینموونیه کی بو نیه، شایه تی دهم هیچ په رستراوی نیه جگه له خوای تاکی بی
 هاوه ل، چاکترین فهرمایشت فهرمایشتی کتیبی خوایه، هه رکه س خوا له دهرنیدا
 رازاوه ی بکات و پاش بیباوه ری بیبا ته ناو ئیسلام و به سهر قسه ی خه لکدا قسه ی
 خوا پیش بخت، سه رکه وتوه، قورئان راستترین و په وان بیژانه ترین (گه یه نه رترین)
 فهرمایشته، هه رکه ستان خوش بویت که خوای خوش دهویت، خواتان له هه موو
 دله کانتان خوش بویت، له خواو یادکردنی خوا بیزارمه بن و دله کانتان به پرووی دا
 ره ق نه بن، چونکه هه رکه س هه لبریزی و جیابکاته وه نه و نا و نراوه به چاکه ی

کاره کانی و چاکترینی بهنده کان و قسه‌ی باش و هه‌موو ئه‌و حه‌لال و حه‌رامه‌ی بۆ خه‌لک هینراوه، ده‌ی خوا به‌رستن و هیچ هاوه‌لیکی بۆ دامه‌نین و به‌شیایوی خوی لیی بترسن، خوا به‌راست بزائن به‌چاکترینی ئه‌و قسانه‌ی به‌ده‌مه‌کانتان ده‌یانلین، له‌نیوانتانا به‌پۆحی خوا یه‌کترتان خو‌ش بویت، خوا توپه‌ ده‌بیست به‌لینی بشکینریت، سه‌لام و په‌حمه‌ت و به‌ره‌که‌تی خوتان له‌سه‌ر بی^۱.

وتاری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌هه‌ینیدا

ئێبن جهریر (ج ۲، ص ۱۱۵) له‌سه‌عیدی کوپی عه‌بدوپه‌رحمانی جومه‌حیه‌وه هیناویه‌تی له‌سه‌ر وتاری پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌یه‌که‌م هه‌یینیدا که‌له‌مه‌دینه‌له‌ناو به‌نی سالم کردی له‌عه‌وفه‌وه‌ده‌یگپیته‌وه‌پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (سوپاس بۆ خوا، سوپاسی خوا ده‌که‌م و پشتی پی‌ده‌به‌ستم و داوای لیخو‌ش بوون و پینموونی لیده‌که‌م، بروای پی‌دینم و بیباوه‌ری له‌پوودا نانۆینم و دژیه‌تی ئه‌وه‌ده‌که‌م که‌به‌رانبه‌ری بی‌باوه‌ره، شایه‌تی ده‌ده‌م هیچ په‌رستراوی نیه‌جگه‌له‌خوای تاکی بی‌هاوه‌ل وه‌موحه‌مه‌دیش به‌نده‌و نی‌رراوی ئه‌وه، به‌پینموونی و پروناکی و ئامۆزگاری له‌سه‌ر پی‌پیغه‌مبه‌ران و که‌می زانست و گو‌مپایی خه‌لک و پچپانی له‌کات و نزیک بوونه‌وه‌له‌پۆژی دوا‌یی و نزیک له‌مه‌رگ ناردی هه‌رکه‌س گو‌پرایه‌لی خوا و پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی بی‌ت پیک راست پیکایه‌تی. هه‌رکه‌س لییان لا‌بدات و یاخی بی‌ت سه‌ره‌کش بووه‌و زی‌ده‌پۆیی کردووه‌و گو‌مپاییه‌کی دوورو درێژی توش بووه، وه‌سیه‌تتان لیده‌که‌م به‌له‌خوا ترسان چونکه‌چاکترین وه‌سیه‌ته‌که‌موسلمان بۆ

^۱ - ضعیف.

^۲ - ئەم پیگه‌ی فه‌رمووده‌یه‌مورسه‌له، له‌(البدایه‌والنه‌ایه‌ج ۳، ص ۲۱۴) دا‌واها‌تووه. ئێبن عه‌ساکی‌له‌ئه‌نه‌سه‌وه‌یه‌که‌م وتاری پیغه‌مبه‌ری (ﷺ) به‌ده‌قی دیکه‌به‌کورتی هیناویه‌تی وه‌ک پینشتر هیناومانه.

موسلمانى بىكەت ھانى بىدات بۇ پۇژى دۋاي و فەرمانى پى بىكەت بە لە خوا ترسان، دەى وريا بن لەۋەى خوا بەرانبەرى وريايى پىداون و ئامۇژگارى لەۋە چاكترو دىكر لەۋە چاكترو نىيە، لە خواترسان بۇ ئەۋەى كارى پى بىكەت لەسەرىيەتى ترس و بىمى لەپەرۋەردىگارى يارىدەدەرى پاستە بۇ ئەۋە بارى پۇژى دۋايىيەى ئىۋە نىازتانە بۇى (ھەۋلى بۇ دەدەن) ئەۋەى بارى نىۋان خۇى و خۋاي لەبارى نەينى و ئاشكرا چاك بىكەت و مەبەستى بەۋە تەنھا بۇ خوا بىت دەبىتە دىكرى بۇى لە پىشخەرى كارى و خەزىنەيەك بۇ دۋاي مردن كاتى كەس ھەژارە بەۋەى پىشى خستۋە، جگە لەۋەش ھەز دەكەت نىۋانى ئەۋە ئەۋ كارە خراپەى ماۋەيەكى دوور بىت، خوا ھۇشيارىتان پى دەدات لەمەر خۇى خواش بەرانبەر بەندەكان بە سۆزو مېھرە، ئەۋ كەسەى قسەى بەپاست و بەلنى بەدەست بەينى ھىچ لادانى لەۋە نىيە؟ چونكە خوا دەفەرمۇيت ﴿مَا يُبْدَلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ (لاى من قسە ناگۇپرىت و من بەرانبەر بەندەكان ستم كارنيم) دەى لە پىشخەرى كارتان و دۋايىنەى كارتان لەبارى ئاشكراو نەينى دا لە خوا بترسن چونكە ھەركەس لە خوا بترسى تاۋانەكانى لى دەسپرىتەۋە پاداشتى گەۋرەى بۇ دادەنرى، ھەر كەس لە خوا بترسى سەركەۋتلىكى گەۋرەى بەدەستەينەۋە، لە خوا ترسان پۋەكان سىپى دەكەت و پەرۋەردىگارى پازى و پلەى بەرز دەكاتەۋە، پىشكى خۇتان وەرېگرن و كەمتەرخەمى مەكەن بەرانبەر خودا، خوا كىتبى خۇى فىرى ئىۋە كردو و پى خۇى بۇ داپشتن تا ئەۋانە بناسى كە پاست دەكەن و درۆزنانش بناسى، دەى ۋەك چۆن خودا چاكەى لەگەل كردن چاكە بكەن و دژايەتى دۆژمانى خوا بكەن و لە پى خۋادا بە واتاى تەۋاۋى خۇى جىھاد بكەن ئەۋ جىاۋ پاك رايگرتوون و ناۋى ناۋن موسولمانان تا ئەۋەى لەبەرچاۋ پوونى لادەداۋ بە ھىلاكدا بچى و ئەۋەى بە پى پوونى خۇى زىندو رادەگرى زىندوۋ رايگرىت، ھىچ ھىزى نىيە جگە لە خوا، دەى زۆر يادى بكەن و كار بكەن بۇ دۋاپۇژ، چونكە ھەركەس نىۋانى خۇى و خوا پاك بىكەت خوا بەسە بۇ نىۋانى ئەۋ خەلك، ئەمە چونكە خوا لە قەزا لەسەر خەلك دادەنى و خەلكى

له سهر ئهو دانانين و خوا به سهر خه لکدا دهسته لاتی هه يه و ئه وان دهسه لاتیان به پرویدا نیه، الله اکبر، هیچ هیژی نیه جگه له خوای گه وره).^۱

وتاره کانی پیغه مبهه (ﷺ) له غه زاکاندا

ته به رانی و به زار له حه راره وه که یه کی بووه له هاوه لآن هیئاویانه ده لیت: له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) غه زامان کردو گه یشتین به دوژمنان، پیغه مبهه (ﷺ) هه ستاو سوپاس و ستایشی خوای کردو دواتر فهرمووی (ئه ی خه لکینه ئیوه به یانیتان له نیوان سه وزو زه ردو سوورو ئه وه دا که له ناوباره کاندا هه یه کرده وه، ده ی نه گه ر گه یشتن به دوژمنتان پیشه روی بکه ن، چونکه هه رکه سی له ری خوادا هه لکو تی دوو خوړی عین به ره و لای کیپرکی ده که ن، نه گه ر شه هید به بوو یه که م دلۆپی خوینی ده که ویته سه رزه وی خوای گه وره هه موو تاوانیکی ده سپرته وه دوو خوړیه که ش ته پو توژ له ده موچاوی ده سپرن و ده لین ئیستا کاتت هات، ئه ویش ده لیت من بو ئه و دوانه تانم).^۲

ته به رانی له جابره وه (ﷺ) هیئاویه تی پیغه مبهه (ﷺ) کاتی له غه زای ته بوک دابه زی، هه ستا وتاری بو خه لکدا و فهرمووی (ئه ی خه لکینه داوای به لگه و نیشانه له پیغه مبهه رتان مه که ن، ئه وانه قهومی صالح بوون داویان له پیغه مبهه ریان کرد تا وشتریکیان بو بنیریت، ئه ویش کردی، وشتره که له م لاوه (فج) ده هات و پوژی هاتنی

۱ - ضعیف.

۲ - له (البدایه والنهایه ج ۳، ص ۲۱۳) ده لیت: ئیین جهریر به و شیوه هیئاویه تی و ئیرسالی له سه نه ده که دا هه یه، ته وای. هه وره ها قورتویی له ته فسیره کهیدا (ج ۱۸، ص ۹۸) به هه مان شیوه به دوورو دریتی به بی سه نه د هیئاویه تی.

۳ - ضعیف.

۴ - (هه یسه می ج ۵، ص ۲۷۵) ده لیت له سه نه ده که دا عه باسی کوپی قه زلی ئه نساری هه یه که لاوازه.

ئاوه که ی ئه وانی ده خواردوه و ئه وانی ش شیره که یان ده دوشی وه له ئه وانه ی سودمه ند بن له سهر شیر ی، پاشان له و لاوه ده هات سهر یان بر ی، خوا سی پوژ ی بو دانان به لی نی خوا بی درو یه، پاشان ده نگه به رزه که هات و خوا ئه وانه ی له ناوبرد که له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوون جگه له که سی ک که له حهره می خوادا بوو، حهره می خوا له سزای خوا پاراستی و ترا ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه وه کی بوو ؟ فهرمووی (ابورغال).^۱

ته به رانی له حه سه نی کوپی علیه وه (ﷺ) هی ناویه تی ده لی ت: پیغه مبه ر (ﷺ) پوژ ی غه زای ته بوک چوو یه سهر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای کردو و پاشان فهرمووی (ئه ی خه لکینه من ته نها ئه و فهرمانه تان پی ده که م که خوا فرمانی پی کردو و و ئه و پیگریه تان ئی ده که م که خوا پیگری ئی کردو و، ده ی له داو ادا جوانی بنوین، چونکه سویند به وه ی گیانی ئه بولقا سمی به ده سه ته که ستان پوزیه که ی داوای ده کات و به دوایدا ده چی وه ک چون سهره مه رگی و ئه جه له که ی به دوایدا ده گه ری، ئه گه ر شتی کتان له سهر قورس بوو به گو یه رایه لی خوای گه وره داوای بکه ن و به دوایدا بچن).^۲

ته به رانی له عه بدوللای کوپی عه مره وه هی ناویه تی ده لی ت: کاتی فه تحی مه که که کرا بو پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (کفوا السلاح إلا خزاعه من بنی بکر) (چه ک لا به ن جگه له خوزاعه له به نی به ک) تا نویژ ی عه سری کرد مو له تی دان ئینجا فهرمووی (کفوا السلاح) که سی کی خوزاعه گه یشت به که سی کی به نی به ک له به یانیدا له موزده لی فه و کوشتی، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی بیست و هه ستاو وتاری داو

^۱ - (هه یسه می ج ۷، ص ۳۸) ده لی ت: ته به رانی و به زارو ئه حمه د به هه مان شی وه هی ناویانه که سه کانی سه نه ده که ی ئه حمه دیش که سانی سه حیح، ته واو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۹۶) دا واهاتوه.

فهرمووی بینیم پشتی دابوو به که عبه وه (دوژمنتین کهس بهرانبهر به خوا ئه وه یه له حهره مدا کوشتن بکات یان جگه له بکوژه کهی بکوژی یان به دوژمنایه تی و خوینی سهرده می نه فامی کهس بکوژیئت) کهسی هه ستاو وتی فلان؟ کوپمه. پیغه مبهه (ﷺ) فهرمووی (لا دعوة فی الاسلام ذهب امر الجاهلیة الولد للفراش والعاقر الأثلب) (له بانگه وازی ئیسلامدا وانیه، باری نه فامی چوو، منداڵ بو دایکی سهر چی ده بیئت، ئه سله بیش بو زیناکاره). وتیان ئه ثلهب چی یه؟ فهرمووی (بهرد) فهرمووی (دوای به یانی نویت نیه تا خوړ هه لدی. هیچ نویژیک دوای عه سر نیه تا خوړ ئاوا ده بیئت) فهرمووی (نافرته به سهر پورو خالوژنیدا ماره ناکری).^۱

(ئین ماجه ص ۴۷۸) له ئین عومه ره وه هیناویه تی پیغه مبهه (ﷺ) پوژی فه تی مه که که له سهر پلیکانه ی که عبه بوو هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کردو فهرمووی (سوپاس بو ئه و خویه ی به ئینی راست کرد به نده که ی سهر سه خت و به ته نها حیزبه کانی شکاند، بزائن بکوژی به هه له بکوژی قامچی و داره، تیایدا سه د و شتر هیه تیایدا چلیان نه وه که ی له سکیدا بیئت، بزائن هه موو تۆله سه ندنه وه یه که له سه ر ده می نه فامی و خوینی له چیژ ئه م دوو قاچه م دایه جگه له وه ی له خزمه تکاری که عبه و ئاوگیژی حاجییان بیئت، بزائن من ئه و دوانه م داوه ته وه به کهس و خاوه نیان وه که ئه وه ی که بوون).^۲

ئین ئه بی حاته م له ئین عومه ره وه هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبهه (ﷺ) پوژی فه تی مه که که له وشتره که ی (القصواء) ته وافی کردو به داره ده ستی که له ده ستیدا بوو پایه کانی ده ست لیده دا، که بینی له مزگه وتدا وشتره که دانانیشتی تا له سه ر ده ستی خه لک دابه زی، بردی بو (بطن المسیل) له وی دانیشیت، پاشان پیغه مبهه (ﷺ)

^۱ - (هه یسه می ج ۶، ص ۱۷۸) ده لیئت که سه کانی جی متمانه ن. له سه حیدا لیوه ی هاتووه ریگری کردووه له نویژ له دوای نویژی به یانی. له (السنن) یشدا هه ندیکی هاتووه، ته واو.

له سهر و لاخه که ی وتاری بۆ دان و سوپاس و ستایشی خوای کرد به و شیوه یه ی که
 شیواو یه تی و دواتر فهرمووی (ئهی خه لکینه خوای گه وره عه یبه ی نه فامی و به رزو
 گه وره پاگرتنی به باوبا پیرانی له سهر لابر دوون، ئیدی خه لکی دوو جوړن: که سی
 چاکه کارو له خوا ترس و به ریزه له به رده م خوادا، که سی لادهری سهر که ش که لای
 خوا که م و سوکه، خوای گه وره ده فهرمویت ﴿إِنَّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ
 وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ
 خَبِيرٌ﴾ پاشان فهرمووی (ئهمه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بۆ خووم و ئیوه ش
 ده که م) ^۱.

وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ) بۆ مانگی ره مه زان

ئین حوزه یه له سه لمانه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) له کوئا
 پوژی شه عباندا وتاری بۆ داین و فهرمووی (ئهی خه لکینه و مانگی گه وره ی
 پیروز پایگرتن، مانگی شه ویکی تیدایه که چاکتره له هه زار مانگ، خوا پوژوه که ی
 کردوه به فهرزو هه ستانی شه وی- نوێژکردن- به خوشبه ختی و سونه تی داناوه،
 هه رکه سه تیایدا به خه سه له تیکی خیر نزیك بیته وه وه ئه وه وایه فهرزیکی جگه
 له و مانگه دا به جیگه یانده ی، هه رکه سی تیایدا فهرزی به جیگه یه نیی وه وه
 وایه هه فتا فهرزی له جگه له و مانگه دا به جیگه یانده ی، ئه وه مانگی خوڤاگریه و
 خوڤاگریش پاداشته که ی به هه شته، مانگی یه کسان و مانگی که تیایدا پوژی
 باوه ردار زیاد ده کریت، هه رکه سی تیایدا نانی به ربانگی پوژوه وانی بدات لیخو ش

^۱ - صحیح.

^۲ - عه بدی کوپی هه مید به و شیوه هیناویه تی. هه روه که له ته فسیری ئین که شیر (ج ۴، ص ۲۱۸)

بوۋنە بۇ تاۋانەكانى و پزگار بوۋنى گەردن لە دۆزەخ و لە پاداشتیدا ۋەك ئەۋى بۇ ھەيە بەبى ئەۋەى ھىچ لە پاداشتى ئەۋ كەم بكات) وتیان ئەى پىغەمبەرى خوا ھەموومان ھىندەمان نىيە تا نانې پۆژۋە وانى بدهين، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (خوا ئەۋ پاداشتە دەدات بەۋەى بە خورمايەك يان قومى ئاۋ يان قومى شىر بەربانگ بۇ پۆژۋەوان بكاتەۋە، ئەۋە مانگىكە سەرەتاكەى پەحمەت و نىۋەندەكەى لىخۇش بوۋن و كۆتايىيەكەشى پزگار بوۋنە لە دۆزەخ، ھەركەس تىايدا ئاسان كارى بۇ مەملۇكەكەى بكات (ماندوۋى نەكات) خوا لىى خۇش دەبىت و لە دۆزەخ پزگارى دەكات، تىايدا زۆر چۈار شت بكەن: دوو خەسلەت يان پىيان پەرۋەردگارتان پازى دەكەن، دوو خەسلەت يىشيان ھىچ باكيكى تىدانىيە بۆتان، ئەۋ دوو خەسلەتەى پىيان پەرۋەردگارتان پازى دەكەن شاىەتى لا إله إلا الله و داۋاى لىخۇش بوۋن لاى خوايە، دوو خەسلەتەكەش كە ھىچ باكيكى تىدا نىيە بۆتان داۋاى بەھەشت لە خوا بكەن و پەناى پى بگرن لە دۆزەخ، ھەركەس ئاۋ بەپۆژۋەوانى بدات خوا لە ھەۋزەكەمدا قومى ئاۋى پىدەدات كە تىنوۋ نابىت تا دەچىتە بەھەشت) ^۱.

ئىبن نەجار لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى پەمەزان نزيك بوۋىيەۋە پىغەمبەر (ﷺ) لە كاتى نوپۇزى ئىۋارەدا كورتە و تارىكى بۇ داين و ھەرموۋى (پەمەزان بەرەۋ پوۋتان ھات و ئىۋارەش بەرەۋ پوۋى دەچن، دەى بزائن

^۱ - منكر.

^۲ - مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۲۱۸) دا دەلىت: ئىبن خوزەيمە لە صەھىحەكەيدا ھىناۋىيەتى، پاشان دەلىت ھەۋالەكە راستە، لە رىگەى بەيھەقى يەۋە ھىناۋىيەتى و ئەبۇ شەيجى كوپى حبانىش بە كورتى لەۋ دوۋانەۋە ھىناۋىيەتى، تەۋاۋ. ئىبن نەجارىش بە دوۋرو درىژى ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۴، ص ۳۲۳) دا ۋاھاتوۋە.

هیچ کس له ئه هلی قیبله نامینی مه گهر ئه وهی له یه کهم شهوی پهمه زاندا لیخوش بوونی بهرده که ویت).^۱

ئه سه به هانی له الترغیب والترهیب له علیه وه هیناویه تی ده لیت: یه کهم شهوی پهمه زان پیغه مبه (ع.ق.ه) هه ستاو ستایشی خوی کردو فهرمووی (ئه ی خه لکینه خوی گه وره له دوژمنی جنوکه تان پاراستنی، به لینی وه لام دانه وه پیداون و ده فهرمویت ﴿ادعونی استجب لکم﴾ (داوام لیبکه ن بۆتان گیراده کهم) بزانه خوی گه وره بو ههر شهیتانیکی سهر سه خت هه وت فریشتهی داناوه بهر نابیت تا مانگی پهمه زان ته واو ده بیت، بزانه دهرگاگانی ئاسمان له یه کهم شهویه وه تا کو تا شهوی کراوه ن، نزایش تیایدا قبول کراوه) تا یه کهم شهوی دهیه هات پشتوینی توند کردو له نیویاندا دهرچوو ئیعتکافی کردو شه وه گانی زیندو پاده گرت، وترا توند کردنی پشتوین چی یه؟ وتی له وه شه وانده دا دووری ده گرت له ژنه کان.^۲

وتاری پیغه مبه (ع.ق.ه) له جه ختکردنه وه له نویژی ههینی

(ئیبین ماچه ص ۱۷۲) له جابره وه (ع.ق.ه) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ع.ق.ه) وتاری بو داین و فهرمووی (ئه ی خه لکینه پیش ئه وهی بمن بگه پینه وه بو لای خوا، پیش پره وی به کاره چاکه کان بکه ن پیش ئه وهی سهرقال بکری ن و ئه وهی له نیوان ئیوه و په روه ردگار تاندا ههیه به زور زیکر کردنتان بو خواو زور به خشین به په نهان و ئاشکرا بگهیه نن به وه پوزی ده دری ن و سهرده خری ن و زال ده کری ن، بزانه خوا له م شوینه م و له م پوژمه م و له م مانگه م و له م ساله م دا تا پوژی داویی ههینی له سهرتان فهرز کردوه ههر کهس له ژیانمدا- یان دوا ی خوم- وازی لیبهینی پیشه وایه کی دادپه روه ر یان سته مکاریش هه بی له بهر ئه وهی به که می بگری و نکولی لی بکات

^۱ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۵) داواها توه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۳) داواها توه.

خوای گہورہ باری کۆنہ کاتہ وەو بەرہ کەت نہ خاتہ کارو بارو هیچ نویژو زەکات و
 حەج و پۆژوو چاکە یەکیشی بۆ نیہ تا ئەو کاتە ی تەوبە دەکات. ھەرکەس تەوبە
 بکات خوا لێی خوێش دەبێت، بزانن ئافرەت بەر نویژی بۆ پیاو نہ کات، هیچ
 دەشتەکیەکیش بەر نویژی بۆ کۆچەر نہ کات، فاجر بەر نویژی بۆ باوەرداری نہ کات
 مەگەر بە دەسەلاتی بیشکینی که لە شمشیر و قامچیەکی بترسی.^۱

ئەبویەعلا بە دوو سەنەد لە جابری کوپی عەبدوللّوہ ھیناویەتی دەلیت
 پیغەمبەر (ﷺ) لە پۆژی ھەینیدا ھەستا و تاری داو فەرمووی (لەوانیە کەسی کاتی
 ھەینی بیّت و ماوەی میلی لە مەدینە دوور بیّت ئامادە ی ھەینی نابێت) پاشان
 فەرمووی (لەوانیە کەس کاتی ھەینی بیّت و لە دووری دوو میل لە مەدینە بیّت
 ئامادە ی ھەینیە کە دەبیّت) لە سییەمدا فەرمووی (لەوانیە لە دووری سی میل لە
 مەدینە دوور بیّت ئامادە ی ھەینیە کە نہ بیّت و خوا مۆر بنیّت بەسەر دایەو).^۲

وتارەکانی پیغەمبەر (ﷺ) لە حەجدا

(حاکم ج ۱، ص ۹۳) لە ئیبن عەباس وە ھیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) لە حەجی
 مائاوایدا و تاری دا بۆ خەلک و فەرمووی (شەیتان بێ هیوا بوو لەوەی لە خاکتاندا
 بپەرستری، بەلام رازی یە لە جگە لەوەدا گوێرایەلی بکری لە کردارە کانتاندا کە بە
 سوک و گالتەیان دەگرن، دە ی ئە ی خەلکینە وریابن من لە نیوتاندا ئەو م بە
 جیھیشتوو کە تا دەستی پیوہ بگرن ھەرگیز گومرا نابن، کتیبی خواو سونەتی
 پیغەمبەرەکی (ﷺ)، ھەموو موسلمانێ برای موسولمانە، موسولمانان بران و بۆ

^۱ - مونزیری (لە الترغیب والترہیب ج ۲، ص ۳۱) دا دەلیت: تەبەرانی لە فەرموودە ی ئەبو
 سعیدی خودریوہ کورتتر لەو ھیناویەتی.

^۲ - ضعیف.

كهس دروست نيه له مالى براكهى ببات مهگهر شهوى له دهرونى خوښه وه پيى بدات، ستهم مهكهن و دواى من مهگه پيښه وه بۆ بيباوه پرى و بدن له ملي يه كدى) ^۱، ^۲ شهم فهرموودهى وتارى پيښه مبهى (ﷺ) له سهر هيڼانى له صهحيحدا كوكن كه فهرمووى (ئهى خه لكينه من له نيوتاندا شهوم به جيپيشتوو كه ههرگيز دواى شهوه گومرا نابن، شهگهر دهستى پيوه بگرن، كتيبي خوا، ئيوه بهرپرسيارن له من شهى ئيوه چى ده لئى ؟) ^۳.

ته به رانى شه بو به كرى خه ففاف له موعجه مه كيدا و ئيين نه جار له ئيين عه ببا سه وه هيڼا و يانه ده لئى: پيښه مبهى (ﷺ) له مزگه وتى (الخيف) وتارى بۆ داين و به و جوړه شيا و يه تى سوپاسى خواى كرد، پاشان فهرمووى (ههر كهس خه مى لاي پوژى دواى بيت خوا بارى كوډه كاته وه و دهوله مه نديه كهى ده خاته بهرچاوانى و دنيا به زه ليلي دي ت لاي، ههر كهس خه مى لاي دنيا بيت خوا بارى په شيو ده كات و هه ژار يه كهى ده خاته بهرچاوانى و دنيا نايهت بۆ لاي جگه له وهى بۆى نوسراوه) ^۴.
ئيين نه جار له ئيين عومهر وه هيڼا و يه تى ده لئى پيښه مبهى (ﷺ) وتارى بۆ داين له مزگه وتى (الخيف) له مينا و فهرمووى (خوا چاوى له و به نده بيت كه قسه كه م ده بيسيت و وهى ده گرى و ده ببات بۆ براكهى ده يگير پيښه وه، سى كهس هه ن دلى موسلمان خه وشيان پى ناگرى نياز پاكي له كاردا بۆ خوا، ئاموژگارى بهرپرسان،

^۱ - صحيح.

^۲ - (حاكم ج ۱، ص ۹۳) ده لئى بوخارى به چهند فهرمووده يه كى عيكرمه و موسليم به شه بو شه ويس به لگه يان بۆ هيڼاوه، هه موو گير هره وه كانى له سهريان كوكن.

^۳ - باسى ده ست گرتن به سونه ته وه له م وتاره دا نامويه و پيوستى پيښه تى، ته واو، زه هه بيش له سهرى كوكه.

^۴ - صحيح.

^۵ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۲) دا واهاتوه.

پەيغەمبەرلىكىنى كۆمەللى موسلمانان چونكى بانگەوازيان لە پشتيانەوہ گەمارۆ دەدات) ۲. ۱
موسليم لە جابرەوہ ھىناوۋىيەتى فەرمودەكە بە دوورو دريژى لە سەر سيفەتى
حەج ھاتووەو تيايدا ھاتووە: پيغەمبەر (ﷺ) مۆلەتى دا ھاتە عەرەفە، لەوئى بينى
چادريكى بۆ ھەلدرابوو، لەوئى دابەزى تا خۆر كەل بوو فەرمانى كرد
وشتەكەي (القصواء) ھيئن بۆى ھيئراو تا ناودۆل ھات، وتارى دا بۆ خەلكو
فەرمووى (خوينتان و سامانتان لەسەرتان ھەرامە وەك ھەرامى ئەمپوتان لەم
مانگەتاندا لەم شارەتاندا، بزەنن ھەموو شتى لەبارى سەردەمى نەزانى لە ژيەر
پيكانماد كەوتووەو خوينى سەردەمى نەفاميش كەوتووە، يەكەم خوين لە خوينمان
دەيخەم خۆى ئيبن پەيغەمبەر كۆپى ھارثە كە لە ناو بەنى سەعددا شيرى خواردو
ھوزەيل كوشتيان. سۆى سەردەمى نەفامى كەوتووەو يەكەم سوش كە فري دەدەم
سۆى عەباسى كۆپى عەبدولموتەليپە ئەوا ھەمووى فري درا، سەبارەت بە ئافەرتان
لە خوا بترسن چونكى ئيوە بە سپاردەى خوا وەرتان گرتوون و داوينيان بە وشەى
خوا بۆتان ھەلەل بوو، ماقتان بەسەريانەوہ ھەيە كەسى كە پقتانە ليى نەھيئە
سەر جيگەوبانتان ئەگەر واتان كرد لييان بەدەن بە ليدانيكى ناقورس، ئەوانيش
مافيان ھەيە بەسەرتانەوہ پۆزى و بەرگيان بەشيۆەيەكى راست و پەوا بەدەن، لە
نيوتاندا ئەوہ بەجيھيشتووە كە ھەرگيز دواى ئەوہ گومرا نابن ئەگەر دەستى پيوە
بگرن كتيبي خوا، ئيوە پرسىارم ليدەكەن دەى ئيوە چى دەليين؟ وتيان شاھەتى
دەدەين تۆگەياندت و ئامۆزگارىت كردو بە جيگەياندا، ئەويش پەنجەى بەرەو

۱ - صحيح.

۲ - (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۸) دا واهاتووە.

ناسمان بهر ڪرده وهو بهر وه خه ڪ دهيجولاندو فهرمووي (خوايه شاهيد به خوايه شاهيد به) سي جار فهرمووي.^۱

بوخاري له نيين عه عباسه وه هيئاويه تي پيغه مبهر (ﷺ) پوڙي قورباني ڪردن وتاري دا بو خه ڪ و فهرمووي (ئهي خه ڪينه ئه مڙو چ پوڙي ڪه؟) وتيان پوڙي ڪي حهرام، فهرمووي (ئمه چ شاري ڪه؟) وتيان شاري ڪي حهرام، فهرمووي (ئهي ئمه چ مانگي ڪه؟) وتيان مانگي ڪي حهرام، فهرمووي (دهي خوينتان و سامانتان و ٽاپوتان له يه ڪدي حهرامه وه حهرامي ئه مڙوتان له م شاره تاندا له مانگه تاندا) به چهند جاري دووباره ڪرده وه، پاشان سهري بهر ڪرده وه فهرمووي (خوايه ٽايا گه ياندم؟ خوايه وا گه ياندم) نيين عه عباس وتي سويند به وهي گيانمي به دهسته ئه وه وهسيه تي پيغه مبهر (ﷺ) بوو بو ئوممه ته ڪهي با ئه وهي ناماده يه بيگه يه نيٽ به وهي ناماده نيه، پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (دواي من به بيباوه م هه گه پينه وه بدن له گهر دني يه ڪدي).^۲

ئهممه له جهريره وه هيئاويه تي ده نيٽ پيغه مبهر (ﷺ) فهرمووي (بلي خه لڪي بيدهنگ بن)^۳ پاشان ئه وڪات فهرمووي (لا اعرفن بعد ما اري ترجعون كفاراً يچرب بعچكم رقاب بعچ) له گيرانه وه يه ڪي ديڪهي لييه وه له حه جي مالئاوايدا فهرمووي (ئهي جهرير بلي خه لڪي بيدهنگ بن) به هه مان شيوه هيئاويه تي.^۴

^۱ - له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۴۸) دا واهاتوره، ئه بو داودو نيين ماچه هيئاويانه وه له (ڪنز العمال ج ۳، ص ۲۳) دا هاتوره.

^۲ - له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۹۴) دا وا هاتوره، ئهممه دو نيين ئه بي شهيبه و نيين ماچه له نيين عومه ره وه ته به راني له عهماره وه ئهممه دو به غه وي له ئه بو غاديه وه (ﷺ) هيئاويانه وه له (ڪنز العمال ج ۳، ص ۲۵) دا واهاتوره.

^۳ - صحيح.

^۴ - وه له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۹۷) دا واهاتوره.

موسلیم له ئوم حوصهینه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل پیغه مبه ر (ع.ق.ا) چه جی مائئاوایم کردو ئوسامه و بیلام بینین یه کیکیان ره شو ی و شتره که ی پیغه مبه ری (ع.ق.ا) گرتبوو، نه وی دیکه شیان جله که ی به رز کردبو و به وه له گه رما ده یپاراست تا (جمره العقبه) ی وه شان د، پیغه مبه ر (ع.ق.ا) شتیکی زوری فه رموو، پاشان بیستم ده یفه رموو (إن امر علیکم عبد مجدّع - حسبته ا قالت اسود - یقودکم بکتاب الله فاسمعوا له واطیعوا) (نه گه ر به نده یه کی که منه ندام - وایزانم وتی ره ش - بوو به نه میرتان به کتیبی خوا پیشهنگی کردن لی بیستن و گوپراهی لی بن).^۱

نه حمه د له نه بو ئومامه وه (ع.ق.ا) هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ع.ق.ا) له وتاری سالی چه جی مائئاواییدا فه رموو ی (خوای گه وره مافی هه موو خاوه ن مافیکی داوه و هیچ وه سیه تی بو که سی میرات نیه، کوپ بو جیگه و بو زیناکار به رده و حیسابیان لای خوا یه، هه رکه سه بو جگه لای باوکی بکات یان خو ی بداته وه پال جگه له مه والیه کانی نه و نه فرینی خوای لی بیست تا پوژی دوای، هیچ ئافره تی به بی مؤله تی میرده که ی له ماله که ی نه به خشیت) وترا نه ی پیغه مبه ر (ع.ق.ا) ته نانه ت خواردنیش؟ فه رموو ی (نه وه چاکترینی سامانمانه) پاشان پیغه مبه ری خوا (ع.ق.ا) فه رموو ی (العاریه مؤداه والمنعه مردوده، والدین مقچی، والزعم غارم).^۲

نه حمه د له نه بو ئومامه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع.ق.ا) نه و پوژ له سه ر و شتری (جدعا) (گو ی براو) بوو، دوو پیکانی له سه ر شو ن پیکه ی دانا بوو به رز بوو

^۱ - له (البدايه والنهايه ج ۵، ص ۱۹۶) دا واهاتووه، نه سانیش به هه مان شیوه هیناویه تی. وه که له (کنز العمال ج ۲، ص ۶۲) دا واهاتووه، (ئین سه د ج ۲، ص ۱۸۴) به هه مان شیوه هیناویه تی. - صحیح.

^۲ - چوار زانای فه رموده هیناویانه و ترمزی ده لیت فه رموده که چه سه نه، نه بو داود ده لیت نه بو ئومامه وتی پوژی قوربانی کردن له مینا وتاره که ی پیغه مبه رم (ع.ق.ا) بیست.

تا خه ڪڍ دهنگي ببيستي، بهو په پري دهنگيه وه فهرمووي (نايا دهبيستن؟) يه ڪي له دهسته ڪاني خه ڪڍ وتي ئه ي پيغه مبهري خوا هيچمان پي راده سپيريت؟ فهرمووي (پهروهردگارتان بپهرستن و پينج نويژه ڪه تان بڪه و مانگه ڪه تان - په مه زان - پوڙوو بگرن و نه گهر زمانتان پيڪرا گوپرايه ل بن، ده چنه به هه شتي پهروهردگارتان) ^۱.

ئهو داود له عه بدوره حماني ڪوپي مه عازي ته يمي (ﷺ) هيئاويه تي ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) وتاري بو داين و ئيمه له مينا بووين، گويمان ڪرايه وه تا ئه وه ي ده يفه رموو ده مانبيست له ڪا تي ڪدا له شويني خو مان دا بووين، پيغه مبهري (ﷺ) شيوه نه ركه ڪاني فيرده ڪردن تا گه يشته وه شاندي بهرده ڪان، ئه و ڪات دوو سه باحه ڪه ي دانا، پاشان فهرمووي به ردي (چه وي) وه شاندي، فهرماني به ڪوچه ران ڪرد له پيشه وه ي مزگه وت دابه زين، فهرماني به پشتيوانا نيش ڪرد له دواوه ي مزگه وت دابه زين، پاشان دواي ئه وه خه لڪي دابه زين. ^۲

ئين سه عد (ج ۲، ص ۱۸۵) و نه حمه دو نه سائيش هه رواو ئهو داوديش له رافيعي ڪوپي عه مري موزه ني وه (ﷺ) هيئاويانه ده ليت: پيغه مبهري (ﷺ) بيني له مينا له سه ر ولاخي ڪي سپي خال خالي وتاري بو خه ڪڍ ده داو عه ليش پي بو ده ڪرده وه خه لڪيش هه ندي به پيوه بوون و هه ندي دانيشتبوون. ^۳

نه حمه د له ئهو حره ي رقاشيه وه له ماميه وه هيئاويه تي ده ليت: من جلّه وي وشتره ڪه ي پيغه مبهري (ﷺ) له نيوه ندي پوڙاني (التشريق) دا گرتبوو ڪه خه لڪي

۱ - صحيح.

۲ - ترمذي هيئاويه تي و ده ليت: فهرمووده ي ڪي حه سه ني سه حيه، له (البدايه و النهايه ج ۵، ص ۱۹۸) دا واهاتوه.

۳ - صحيح.

۴ - له (البدايه و النهايه ج ۵، ص ۱۹۸) دا واهاتوه.

مالئاوایان لیده کرد، فهرمووی (ئهی خه لکینه ئایا ده زانن ئیوه له چ مانگی کدان؟ وه له چ پوژیکدا؟ وه له چ شاریکدا؟ وتیان له پوژیککی ههرام داین و مانگیکی ههرام و شاریککی ههرام، فهرمووی (دهی خوینتان و سامانتان و ئابروتان له سه رتان ههرامه وهك ههرامی ئه مپوژتان دا له م مانگه تاندا له م شاره تاندا تا ده گه نه وه به خودا) پاشان فهرمووی (لیم بییستن ده ژین، وریا بن سته م مه که ن چونکه مالی موسولمان هه لال نیه بوژان مه گهر به ویستی خو، وریا بن هه موو خوین و سامان و پیزو شانازییه کی سه رده می نه فامی له ژیر ئه م دوو پییه مدایه تا پوژی دوایی، یه که م خوین ده خریته ژیر پیم خوینی په بیعه ی کوپی حارشی کوپی عه بدولموته لیبه لای به نی سه عه شیر خوار دوو هوزه یل کوشتیان، بزائن هه موو سویه کی سه رده می نه فامی فری دراوه و خوا قه زای وا داناوه، یه که م سوو فری بدری سووی عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب بیست، سه رمایه تان بو خوژانه سته م مه که ن و سته متان ئی نه کری، وریا بن سه رده م وهك شیوه ی خو دی ده خولیته وه له و پوژه وه ی خوا ئاسمانه کان و زه وی دروست کردوه پاشان ئه م ئایه ته ی خویند ﴿انَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ﴾ وریا بن دوای من مه گه پینه وه بو بیباوه پی بدن له گهر دن یه کدی، وریا بن شهیتان بیه یوا بووه له وه ی نوژکه ران بیپه رستن به لام ئه و له تیکدانی نیوانتا ندایه، سه باره ت به ئافره تان له خوا بترسن چونکه ئه وانه لاتان ئه مانه تن و بو خویمان هیچیان له ده ست نیه، ئه وان مافیان له سه ر تانه و ئیوه ش مافتان له سهریان هیه به وه ی جگه له ئیوه که س نه هیئنه سه ر جیتان و له مالتاندا موله ت به که سی نه ده ن که ئیوه هه زی پی ناکه ن، ئه گهر له (نشون) لادانیان ترسان ناموژگار ییان بکه ن و سه رجییان ئی بتوژینن و به لیدانیکی نا قورس و بی زیان لییان بدن، ئه وان پوژی و به رگیان به شیوه یه کی په و او دروست بو هیه، ئیوه به ئه مانه تی خوا ئه وانتان بردوون و به وشه ی خوا داوینیان به هه لال داناوه بو خوژان، وریا بن هه رکه س سپارده یه کی لایه بابیداته وه به

خاوه نه كهی) دهستی كرده وهو فهرمووی (ثایا گه یاندم ثایا گه یاندم ؟) پاشان فهرمووی با ئه وهی ئاماده یه بیگه یه نیت به وهی ئاماده نیه، چونگه له وانه یه پیگه یه نراویك به خته وهر تربیت - پیی - له بیسه ری) حمید ده نیت: حه سه ن کاتی ئه و وتهی پیی گه یشت وتی سویند به خوا گه یانیدیان به خه لکانی كه پیی به خته وهر ترن.^۱

به زار له ئیبن عومه ره وه به و واتایه هیئاویه تی و له سه رتاكه یه وه ئه وهی بو زیاد كرده و وتی ئه و سوره ته له مینا دابه زی بو سه ر پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی له نیوه ندی پوژانی (التشریق) له حه جی ما ئئا واییدا بوو ﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ﴾ ئه و کات زانی کاتی ما ئئا واییه، بویه فهرمانی كرد وو شتره كه ی (القصواء) به یئن، بو ی هیئرا، ئینجا سوار بوو، له عه قبه وه ستا لای خه لك و هیئده ی خوا بیه ویت خه لكی له ده وری كو بو ونه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) سو پاس و ستایشی خوای گه و ره ی كرد به و جو ره ی شیاویه تی، پاشان فهرمووی (اما بعد ایها الناس فإن كل دم كان فی الجاهلیة فهو هدر) فهرمووده كه دینیت و تیایدا هاتووه (ئه ی خه لكینه شه یقان بیهیوا بووه له شار تاندا له كو تا زه مان بپه رستری، ئه و لیقان پازی یه به كار ه به كه م سه یركرا وه كان، ده ی بو ئاینتان وریای بن به هو ی كار ه به كه م سه یركرا وه كان) ئه وه شی زیاد كرده و فهرمووی (ئه ی خه لكینه من له نیوتاندا ئه و هم به جیه یشتو وه كه ئه گه ر وه ریبگرن هه رگیز گومرانا بن، كتیبی خوا دوه كاری پیی بكه ن) له كو تاییه كه شدا هاتووه (ده ی بزائن، ئه وه تان ئاماده یه بیگه یه نیت به وه تان كه ئاماده نیه، دوا ی من هیچ پیغه مبه ری نیه و دوا ی ئیوه هیچ ئوممه تی نیه) پاشان ده سته كانی به رز كرده و فهرمووی (خوایه شاهید به)^۲.

۱ - ضعیف.

۲ - صحیح.

بهیہقی له جابری کوپی عہدوللآوہ (ﷺ) هیڼاویہتی دهلیت: پیغہمبہر (ﷺ) له نیوہندی پوژانی ته شریقا وتاری مائناوای بو داین و فہرمووی (نہی خہ لکینہ پەروردگار تان یہ کہو باوکتان یہ کہ، وریابن ہیچ فہزلیکی عہرہبی بہ سہر عہجہمی و عہجہمی بہ سہر عہرہبی و سور بہ سہر پەش و پەش بہ سہر سوردانہ جگہ بہ تہقوا، بہ پیز ترینتان لای خوا له خوا ترس ترینتانه، بزائن نایا گہ یاندم؟) وتیان بہ لئی نہی پیغہمبہری خوا، فہرمووی (دہی با نامادہ تان بیگہ یہ نیټ بہوہی نامادہ نہ بوہ).^۲

(ئین ماجہ ص ۵۶۵) له عہدوللآی کوپی مہ سعوودہوہ هیڼاویہتی دهلیت: پیغہمبہر (ﷺ) لہ سہر و شترہکە (المخصرہ) بوو لہ عہرہفات کہ فہرمووی (نایا دہزائن نہ مہ چ پوژیک و چ مانگیک و چ شاریکە؟) وتیان نہ مہ شاریکی حہرام و مانگیکی حہرام و پوژیکی حہرام، فہرمووی (دہزائن سامانتان و خوینتان لہ یہ کدی لہ سہرتان حہرامہ وک حہرامی ئەم مانگہ تان لہم شارہ تان لہم پوژہ تاندا، وریا بن من لہ سہر حہوز و ئیوہ لہ گہ لان بہ زورتر دادہ نیم، دہی پووم پەش مہ کەن، وریا بن من خہ لکانی پزگار دہ کەم و خہ لکانی لہ دہستیان پزگار دہ کریم، دہ لیم پەروردگارا هاوہ لہ کە کانم، دہ فہرمویت تونازانیت دواي تو چییان کردو داہینا)^۳.

^۱ - ئین عومہر بہ دوورو دريژي ئەم فہرموودہیہی هیڼاوہ لہ (البدایہ والنہایہ ج ۵، ص ۲۰۲) دا. فہرموودہکە ی ئەبو حرہی پەقاشیش لہ مامیہوہ لہ لایەن بہ غەووی و باوردی و ئین مەردوہیہ شہوہ بہ دوورو دريژي ہاتووہ. وک لہ (کنز العمال ج ۳، ص ۲۶) دا ہاتووہ.

^۲ - بہیہقی دهلیت کہسی کہ لہ بیرچوونی ہیہ لہ سہنہ دہکە دا ہیہ، لہ (الترغیب والترہیب ج ۴، ص ۳۹۲) دا واهاتووہ.

^۳ - صحیح.

^۴ - ئین ماجہ دهلیت فہرموودہکە غەریبہ، ئەحمەدیش بہ ہمان شیوہ هیڼاویہتی وک لہ (کنز العمال ج ۳، ص ۲۵) دا ہاتووہ.

وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سهر ده جال و موسه یله مه و یه نجووج و مه نجووج و داچوون

ئه حمده له عه بدوللای کورپی عومهره وه هیناویه تی ده لیت له حه جی مالئاوایدا
قسه مان ده کردو نه مان ده زانی مالئاواییه له پیغه مبهەر (ﷺ). له حه جی مالئاوایدا
پیغه مبهەر (ﷺ) وتاری داو باسی مه سیحی ده جالی کردو زور له سهری چوو، پاشان
فهرمووی (خوای گه وره هر پیغه مبهریکی ناردی ئوممه ته که ی هوشیاری پیداه،
نوح و پیغه مبههرانی دواتری هوشیاران پیداه به لام له به زم و باری له ئیوه
شاراوه ته وه)، ئه وه تان لی شاراوه نه بیست په روه ردگارتان چاوی کویر نیه) ^۱.

ئه حمده دو ته بهرانی - ده قه هی ئه وه - له سه فینه وه (ﷺ) هیناویانه ده لیت:
پیغه مبهەر (ﷺ) وتاری بو داین و فهرمووی (پیش من هر پیغه مبهری بووه هوشیاری
به ئومه ته که ی داوه له سهر ده جال، ئه و چاوی چه پی کویره، چاوی راستی پارچه
گۆشتیکی (په له یه کی) توندو توخی هیه، له نیو چاوانیدا نوسراوه کافر، له گه لیدا
دوو دۆل دهرده چن، یه کیکیان به هه شت و ئه ویتریان ناگره، به هه شتی ئه و دۆزه خو
دۆزه خی ئه و به هه شته، دوو فریشته ی له گه ل دایه وه دوو پیغه مبههرن له
پیغه مبههران، یه کیکیان له راستیه وه ئه ویتریان له چه پیه وه، ئه مه ش فیتنه یه بو
خه لک، ده لیت مه گهر من په روه ردگارتان نیم زیندوو ده که مه وه و ده مرینم؟ یه کی له
فریشته کان ده لیت درۆت کرد، هه رکه س له خه لک ببیستی له گه ل ئه و فریشته
ده بیست، ئه وی دیکه ش ده لیت راست ده که ییت، خه لکی ده بیستن واده زانن ده جالی
به راست داناوه، ئه وه ش فیتنه و تاقیکردنه وه یه، پاشان ده چیت تا دیته مه دینه و

^۱ - صحیح.

^۲ - هه یسه می ج ۷، ص ۳۳۸) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیح و هه ندیکی له
سه حیه که دا ها تووه، ته واو.

مۆلّه تی پینا دریت تیایدا، دواتر ده لیت ئه وه گوندی ئه و کابرایه، پاشان ده چیت تا دیته شام له وی خوی گه وره لای (عقبه افیق) له ناوی ده بات^۱.

ئه حمده له جه نادهی کوری ئه بو ئومه ییه ی ئه زدییه وه هیناویه تی ده لیت: من و یه کیك له پشتیوانان چوین بو لای هاو لایکی پیغه مبه ر (عربی) و تمان فره مو و ده یه کمان بو بلی که پیغه مبه ر (عربی) له سه ر ده جال فره مو و بی تی و لیت بیستی، و تی پیغه مبه ر (عربی) و تار ی بو داین و فره مو و (هوشیاریتان پیده دم له سه ر ده جال - سی جار - هه رچی پیغه مبه ره هوشیاری له سه ر داوه، ئه ی ئومه ت ده جال له نیو ئیوه دایه،، ئه و که سیکی گه ن رهنگی چاوی چه پ براه، به هه شتیك و دۆزه خیکی له گه له، له گه لیدا چه ند شاخی له نان و روباری له نا و هه یه، ئه و باران ده بارینی و درخت ناوینی، به سه ر ده رو نیكدا زال ده بی و ده یكوژی و به سه ر جگه له و دا زال نابیت، له زه ویدا چل به یانی ده مینیته وه ده گاته هه موو کونج و لایه ک، نزیک ی چوار مزگه و ت نابیته وه، مزگه و تی (الحرام) و مزگه و تی مه دینه و مزگه و تی (الطور) و مزگه و تی (الأقصى) لیتان تی که ل نه بی چونکه په ره ردگار تان کویر نیه)^۲.

(حاكم ج ۴، ص ۵۳۶) له ئه بو ئوما مه ی باهلییه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (عربی) پوژی و تار ی بو داین و زۆربه ی و تاره که ی باسی ده جال بوو له باریه وه قسه ی بو ده کردین تا له و تاره که ی لیبوویه وه، ئه و پوژه تیایدا پیی فره مو وین (خوا هه ر پیغه مبه ریکی نار دبی هوشیاری داوه به پیغه مبه ره که ی له سه ر

۱ - حسن.

۲ - (هه یسه می ج ۷، ص ۳۴۰) ده لیت که سه کانی جیمتمان نه و قسه یه کی بی زیانیش له سه ر هه ندیکیان هه یه، ته و او.

۳ - صحیح.

۴ - (هه یسه می ج ۷، ص ۳۴۳) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که که سانی سه حیح.

دهجال، من کۆتای پیغه مبه رانم و ئیوهش کۆتای گهلانن و دهجال بێ ئەملاو ئەولا له نیوان ئیوهدا دردهچی، ئەگەر درهچیت و من له نیوتاندا بم من پالپشتی هه موو موسلمانیکم، وه ئەگەر دواى من له نیوتاندا درهچى هه موو كهسى بهرپرسی خۆیه تی و خواش بهرام بهر هه ر موسلمانى جیگره وهى من، ئەو له پێیهك له نیوان عیراق شامدا دردهچیت، بهراست و به چهپدا خراپه ده نیتوه، ئەى بهندهكانى خوا دهى پى چهسپاو بن، چونكه ئەو دهست پیدهكات ده لیت من پیغه مبه رم دواى منیش پیغه مبه رى دى نیه، دواتر زۆر تر درهچیت تا ده لیت من پهروه ردگارتانم، ئیوه پهروه ردگارتان نابینن تا دهمرن، ئەو له نیو چاوانیدا نوسراوه كافر، هه موو باوهردارىك دهیخوینیته وه، ههركهس له ئیوه پى گهیشته با تف بكاته ناوچاوى و سه ره تاكانى سوره تی (اصحاب الكهف) بخوینى، ئەو زال ده بى به سه ر نه فسى له ئاده میزاددا و ده یكوژیت و زیندوى دهكاته وه و له وه تی په رناكات و به سه ر جگه له و نه فسه دا زال نابیت، له فیتنه و تاقیكردنه وهى ئەوه یه به هه شتیک و دۆزه خیکى له گه لدایه جا دۆزه خه كهى ئەو به هه شته و به هه شته كهى دۆزه خه، هه ر كهس به ر ئاگرى كهوت با چاوه كانى دابخات و په نا بباته به ر خوا ئاگره كه له سه رى سارد و سه لامهت ده بیت وهك چۆن ئاگر بو سه ر ئیبراهیم سارد و سه لامهت بوو، له فیتنه كهى ئەوه شه هدا به لای دهسته یه كدا بهروای پیدینن و بهراستى دهزانن، ئەویش هاواریان بو دهكات و ئاسمان ئەو پۆژه یان بارانیان به سه ردا دهبارینى و ئەو پۆژه زهوى بو یان به پیت ده بى و ئەو پۆژه ولاخ و مالا تیان له جار ان باشت ر دهچن و قه له و ترو مل به رز ترو شیر زیاتر، ده دات به لای دهسته یه كدا بهروای پى ناهینن و به دروى دهخه نه وه، ئەویش له دژیان هاوار دهكات، به وه هیچ گیانه وه رى كه له وان به زیندویتى به یانى ناكاته وه، پۆژه كانى چل پۆژن، پۆژى وهك سالیك و پۆژىك وهك مانگیك و پۆژى وهك ههفته یهك و پۆژى وهك پۆژانى دیکه، كۆتا پۆژه كانى وهك تراویلكه (سه راب) وایه، كهس به یانى له بهر ده رگای مه دینه یه پیش ئەوهى بگاته لای ده رگا كهى دیکه ی ئیواره دهكاته وه) وتیان ئەى پیغه مبه رى خوا له و پۆژه

كورتانەدا چۆن نوپۇز بىكەين؟ ھەرموۋى تەقدرون فىھا ثم تصلون كماً تەقدرون فى
الأيام الطوال) (تيايدا پىۋان كارى بىكەن و دواتر چۆن ۋەك پۇژە درىژەكان پىۋانەتان
دەكرد بەۋ شىۋە نوپۇز بىكەن) ^۱.

ئەبۇ يەئلا ھە جابر ھە ھىناۋىيەتى دەلىت پىغەمبەر (ﷺ) پۇژى لەسەر مېنبەر
ۋەستائ ھەرموۋى (ئەى خەلكىنە من بۇ خىرى كە لە ئاسمانە ۋە ھاتى كۆم
نەكردوۋنەتەۋە) ھەرموۋەدى (الجساسە) دىنى ۋە ۋەشى بۇ زىادكردوۋە (ئەۋ مەسىحەۋ
زەۋى بۇ دەپىچرىتەۋە لە چل پۇژدا مەگەر ئەۋەى لە تەيبەيە) ھەرموۋى (تەيبە مەدىنەيە،
ھەر دەرگايەكى فرىشتەيەكى شمشىر بەدەستى لەسەر شمشىرەكى پى نادات، لە
مەككەش بە ھەمان شىۋەيە) ^۲.

ئەھمەد لە ئەلەبە لە عبادى عەبدى خەلكى بەسەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت:
پۇژىك نامادەى وتارى سەمەرى كوپى جوندب بووم، لە وتارەكەيدا ھەرموۋەيەكى
لە پىغەمبەر ۋە (ﷺ) گىپرايەۋە، وتم ھەرموۋەدى خورگىرانى باسكرد تا وتى:
دەرگەۋتنەۋەى خور لە دانىشتنى لە پكاتى دوۋەمىدا بوو، زوھەير وتى-وابزانم
وتى- سەلامى دايەۋە سوپاس و ستايشى خاۋى كردو شاىەتى دا ئەۋ بەندەۋ
نېرراۋى خوايە، پاشان ھەرموۋى (ئەى خەلكىنە خواتان لى بە شاىەت دەرگرم) (لەبەر
خاۋاۋاتان لى دەكەم) ئەگەر دەرگرم من لە شتىكدا كورتىم نواندوۋە لە گەيانندى
پەيامەكانى پەرۋەردگارم ئەۋەم پى بلىن) كەسانى ھەستان وتيان شاىەتى دەدەن
تۇپەيامەكانى پەرۋەردگار گەيانندو ئامۇزگارى ئوممەتت كردو ئەۋەى لەسەرت

۱ - صحيح.

۲ - (حاکم دەلىت ئەم ھەرموۋە لەسەر مەرجى موسلىم صەحىحەۋ بوخارى و موسلىم بەۋ دەقە
نەيانىناۋە، زەھەبىش لەسەرى كۆكە.

۳ - صحيح.

۴ - (ھەيسەمى ج ۷، ص ۳۴۶) دەلىت ئەبۇ يەئلاش بە دوو سەنەد ھىناۋىيەتى، كەسەكانى
سەنەدىكىان كەسانى صەحىحن، تەۋاۋ.

بوو به جیت گیاند، پاشان فهرمووی (پاشان خه لکانی بانگه شهی نه وه دهکن گیرانی نهو خوره و نهو مانگو و ناو ابوونی نهو نه ستیرانه له هه لاهاتنیان له بهر مهرگی که سانی گه وره ی سهرزه وی یه، نهوان درو دهکن به لام چهند نایه تیکن له نایه ته کانی خوی گه وره که بنده کانی پی تاقی دهکاته وه تا بروانی کامیان ته و بهی لادهکات، به خوا من له و کاته وهی هه ستاوم نویژ دهکم دهر و انم بو نه وهی نیوه له باری دنیا و دوا پرژتاندان پی دهگن، به خوا پرژی دوا یی نایه ت تا سی (۳۰) درون دهر دهکون کوتایان که کویری دهجاله که چاوی چهقی مه سحراره وه چاوی نه بو یه حیا- پیریکی نهو کاتی نیو پشتیوانان بوو له نیوان نهو مالی عایشه دا بوو- وایه ههرکات دهر دهچیت بانگه شه دهکات خواجه، ههر کهس بر وای پی بهینی و به راستی بزانی و شوینی بکه ویت کرده وهی باشی پیشتری سودی پی ناگه یه نیت، ههر که سیش بر وای پی نهکات و به دروی بزانیته له سهر هیچی له کرده وهی پاردووی سزا ندریت، دواتر به سهر هه موو سهرزه ویدا زال و دیار ده بیته جگه له حهره م و بهیتولموقه دهسه، له بهیتولمه قدیس دا گه ماروی باوه پرداران ده دات، بومه له رزه یه کی توند دایان ده گریته پاشان خوی گه وره له ناوی ده بات تا بناغهی حه وشه که- حه سه نی نه شیه ب ده لیت رهگی درخت- هاوار دهکات- یان وتی ده لیت- نهی باوه پردار یان وتی نهی موسولمان- نه وه جوله که یه- یان وتی نه وه بیباوه ره- وهره بیکورته، فهرمووی: نه وه ههر گیز وانا بیته تا چهند پرو وداوی ده بینن له دهر و نتاندان باریان گه وره ده بیته و له نیو خوتاندان پرسیارده کن نایا پیغه مبه رتان هیچ باسی نه وهی بو کردوون؟ ههر وه ها تا چهند شاخی له ریزی خو یان ناو ابن دبکه ون، پاشان به دوا ی نه وه دا گرتن و سهندنه وه یه (القبضی) ده لیت پاشان ناماده ی وتاریکی سه مره بووم که تیایدا نهو وتاره ی باسکرد که وشه یه کیشی له شوینی خوی پاش و پیش پی نه کرد،^۱

هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۳۴۲ ده‌لێت: ئەحمەد و بەزار هەندیکیان هیناوه‌و تیایدا ده‌فرمویت (هه‌رکەس پشت به‌خوا به‌ستی و بلی پەرودرگارم خوايه زیندوووه‌و نامری هیچ سزایه‌کی له‌سه‌ر نیه، هه‌رکەسیش بلی تو پەرودرگاری منیت تووشی بوو هه‌لخه‌له‌تاوه).^۱

ئەحمەد و تەبه‌رانی له‌ئەبو به‌کره‌وه هیناویانه ده‌لێت: پێش ئەوه پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) قسه‌ له‌سه‌ر موسه‌یله‌مه بکات خه‌لکی زۆر گه‌وره‌یان ده‌کرد، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) وتاری له‌سه‌رداو فرمووی (پاشان، سه‌بارەت به‌باری ئەو کابرای که زۆر له‌سه‌ری ده‌لێن ئەوه درۆزنیکه له‌سی (۳۰) درۆزنه‌که له‌نیوه‌ندی پۆژی دوااییدا ده‌رده‌چن، هه‌رچی شاره‌ ترسو بیمی مه‌سیحی پی ده‌گات).^۲

ئەحمەد و تەبه‌رانی له‌ ئیبن حه‌رمه‌له‌وه له‌ خالیدی کوپی عه‌بدوللای کوپی حه‌رمه‌له‌ له‌ پوریه‌وه هیناویه‌تی ده‌لێت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) سه‌ری له‌ تاو پیوه‌دانی دوپشکه‌وه به‌ستبوو فرمووی (ئیه‌ ده‌لێن هیچ دوژمنی نیه، ئیه‌ به‌رده‌وام شه‌ر ده‌کن تا یه‌ئجوج و مه‌ئجوج که پوو پان و چاو بچوک قژو موو سوور باون. دین و له‌ هه‌موو به‌رزاییه‌که‌وه ده‌رده‌که‌ون ده‌موچاویان وه‌ک قه‌لغانی یه‌ک له‌سه‌ر یه‌ک وایه).^۳

^۱ - که‌سه‌کانی ئەحمەد سه‌حیحن جگه‌ له‌ عه‌لبه‌ی کوپی عباد که ئیبن حبان به‌ جی متمانه‌ی داناوه، ته‌واو.

^۲ - صحیح.

^۳ - (هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۳۳۲) ده‌لێت یه‌کی له‌ سه‌نه‌ده‌کانی ئەحمەد و تەبه‌رانی که‌سانی سه‌حیحن - ته‌واو - (حاکم ج ۴، ص ۵۴۱) له‌ ئەبو به‌کره‌وه به‌و شیوه‌ هیناویه‌تی و ئەوه‌شی بو‌ زیادکردوو (جگه‌ له‌ مه‌دینه که له‌سه‌ر هه‌موو ده‌روازه‌یه‌کی ئەو پۆی دوو فریشته هه‌ن ترسی مه‌سیحی ئی ده‌تویننه‌وه).

^۴ - ضعیف.

ٺه حمه دو ته بهراني له به قيره ي ڙني قه عقاوه هيناويانه ده لیت: من له
 کوږو نه يزي ئافره تاندا دانيشتبووم که بيستم پيغه مبر (ﷺ) وتاري دداو به
 دهستي چهي ئاماڙهي ده کردو ده يفهرموو (ئهي خه لکينه ئه گهر بيستان به
 داچونیک ليړه دا پوڙي دواي ديټ) ۲. ۳

۱- (هه يسه مي ج ۸، ص ۶) ده لیت که سه کاني سه نه ده که که ساني سه حيحن.

۲- ضعیف.

۳- (هه يسه مي ج ۸، ص ۹) ده لیت: له سه نه ده که دا ئيبن ئيسحاق هه يه که موده له سه و که سه کاني
 ديکه ي يه کي له سه نه ده کاني ٺه حمه د که ساني سه حيحن. ته واو.

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سه سه رکونه کردنی غه یبهت

ئه بو یه علا له بهرائه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) وتاری بو داین تا گوئی له عه تیقه ی ناو مال بوو فهرمووی (ئه ی کۆمه لی ئه وانه ی به زمانی باوه ری هیناوه و ئیمان نه چووه ته ناو دلی، غه یبه تی موسلمانان مه که و به شوین عه یب و ئابرویاندا مه چن، چونکه هه رکه س شوین ئابروی برا که ی بکه ویت خوا شوین ئابروی ده که ویت، هه رکه سیش خوا شوین ئابروی بکه ویت له نیوه ندی مالی خویدا ئابروی ده بات).^{۱، ۲}

ته به رانی له ئین عه باسه وه به و شیوه هیناویه تی به لام له گیرانه وه که یدا هاتوه (لا تؤذوا المؤمنین ولا تبعوا عوراتهم، فانه من يتبع عورة اخيه المسلم هتک الله ستره) (ئیمانداران ئازار مه ده و شوین ئابرویان مه که و، چونکه هه رکه س شوین ئابروی برا موسولمانه که ی بکه ویت خوا په رده و پوشته ی ده شکینیت).^{۳، ۴}

وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سه سه فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه

ئین ماچه و ئین حبان له عایشه وه (رضی الله عنه) هیناویانه ده لیت: پیغه مبهەر (ﷺ) هات بو لام که پروخساریم بینی زانیم شتیکی لایه، ده ستنوویژی گرت و که س قسه ی نه کرد، من خۆم لکاند به حوچه که وه تا فه رمایشته که ی ببیستم، له سه سه مینبر دابه زی و سوپاس و ستایشی خوای کردو فهرمووی (یا ایها الناس إن الله

۱ - حسن.

۲ - (هه یسه می ج ۸، ص ۹۳) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

۳ - حسن.

۴ - (هه یسه می ج ۸، ص ۹۴) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن به یه قی له به رائه وه به هه مان شیوه هیناویه تی وه که له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۰) دا واهاتوه.

يقول لكم مروا بالمعروف وانها عن المنكر قبل ان تدعوا فلا اجيب لكم وتسألوني فلا اعطيكم وتستنصروني فلا انصركم (ئەي خەلکينه خوا پیتان دەفەر مویت: چاکە بەرەو پێی بەرن و پێگری لە خراپە بکەن پیش ئەوەی نزا بکەن و بۆتان گیرا نەکەم و داوام لێبکەن نەتاندمی و داوای سەرکەوتنم لێبکەن و سەرتان نەخەم) لەوە زیاتری نەفەر موو تا دابەزی^۱.

وتاری پیغەمبەر (ﷺ) لە ھۆشیاری دان لە سەر ئاکاری خراپ

حاکم - لە سەر مەرجی موسلیم بە صەحیحی داناو و دەرکە ھی ئەو - و ئەبو داود بە کورتی لە عەبدوللای کورپی عومەر و ھیناویانە دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) وتاری بۆ داین و فەرمووی (وریای سەتەم بن چونکە سەتەم تاریکی پۆژی دواییە، وریای داوین پیسی و داوین پیسکاری نواندن بن، وریای پۆدی بن چونکە ئەوانە ی پیش ئیو بە پۆدی لە ناوچوون، فەرمانی پیکردن بە پچراندنی خزمایەتی ئەوانیش بریان، فەرمانی پیکردن بە بەخیلی ئەوانیش کردیان، فەرمانی پیکردن بە خراپە ئەوانیش فاجر بوون و خراپەیان کرد) کەسی ھەستا و تی ئەی پیغەمبەری خوا کام ئیسلام بە فەزڵتەر؟ فەرمووی (ئەو موسولمانان لە زمان و دەستت پارێزراو بن) ئەو کابرا یان جگە لە و تی: ئەی پیغەمبەری خوا کام کۆچ چاکترینە؟ فەرمووی (واز لەوە بیھینی کە پەرەدگارت ھەزی پی ناکات، کۆچ دوو گۆچە کۆچی حازرو کۆچی بادی، کۆچی بادی ئەو یە ئەگەر بانگرا وەلام بدیرتەو و ئەگەر فەرمانکرا جیبەجی بکری، کۆچی ئامادە گەرەترینە لە دەستکەوت و بە

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغیب والترہیب ج ۴، ص ۱۲) دا واهاتوو، ئەحمەد و بەزار بە ھەمان شیوہ ھیناویانە وەك له (المجمع ج ۷، ص ۲۶۶) دا واهاتوو.

فه زلتره له پاداشتدا) ^۱. له سهره تا كه شيه وه ئه وهى زياد كردووه (اياكم والخيانة فانها بنست البطانة). (ورياى ناپاكي بن چونكه هاوده ميكي خراپه). ^۲

وتارى پيغه مبهري (ﷺ) سه بارهت به هو شياري دان له سهر تاوانه گه وره كان

ئه حمه دو ترمزى - ده لىت فه رموده كه غه ريبه - به غه وى و ئيبين قانع و ئه بو نه عيم له ئه يمه نى كوپى خريمه وه هينا و يانه ده لىت: پيغه مبهري (ﷺ) وتارى ده دا فه رموى (ئهى خه لكينه شايه تى دانى درو هاوسهنگ به هاوه ل دانان بو خوا وه ستاوه، سى جار فه رموى، پاشان ئه م ئايه تهى خو ينده وه (فاجتنبوا الرجس من الاوثان واجتنبوا قول الزور) ^۳.

ئيبين ئه بى دنيا له ئه نه سى كوپى ماليكه وه (ﷺ) هينا و يه تى ده لىت: پيغه مبهري (ﷺ) وتارى بو داين و باسى سوو گه وره ي مه سه له كه ي كردو فه رموى (دره مى كه كه سى له سوو وه ده ستى بكه وىت لاي خوا له تاواندا له سى و شه ش زينا گه وره تره كه كه سى بيكات، گه وره ترين سووش ئا بروى كه سى موسولمانه) ^۴.

^۱ - صحيح.

^۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۴، ص ۱۵۸) دا واهاتووه، ته به رانى له هه رماسى كوپى زياده وه به كورتى هينا و يه تى وه كه له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۴۶۷) دا هاتووه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - ضعيف.

^۵ - له (كنز العمال ج ۴، ص ۷) دا واهاتووه.

^۶ - صحيح لغيره.

^۷ - له (الترغيب والترهيب ج ۴، ص ۲۸۲) دا واهاتووه.

ئین ئه بی شه یه له ئین موسای ئه شعریه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ع) پوژی و تار ی بو داین و فه رمووی (ئهی خه لکینه له هاو هلاک دانان بترسن چونکه شاراو تهر له تر په ی میرووله) که سی که ویستی قسه بکات وتی: چو ن خومان ی بیاری زین له کاتی کدا سوکتره له تر په ی میرووله ئهی پیغه مبه ری خوا، فه رمووی بلین (اللهم إنا نعوذ بك أن نشرك ونحن نعلمة ونستغفرک لما لا نعلمة) (خوایه ئیمه په نا ده گرین به تو به وه ی هاو هلاک دابین و ئیمه بی زانین و داوای لیخو ش بوونت لی ده که یین بو ئه وه ی نایزانین) ^۱.

وتاری پیغه مبه ر (ع) له سه ر سوپاس گوزاری

عه بدوللای کور ی ئه حمه دو به زارو ته به رانی له نوعمانی کور ی به شیر ه وه هیناویانه ده لیت پیغه مبه ر (ع) له سه ر ئه و مینه ره فه رمووی (من لم یشکر القلیل لم یشکر الکثیر ومن لم یشکر الناس لم یشکر الله عزوجل، والتحدث بنعمة الله شکر وترکها کفر، والجماعه رحمه و الفرقة عذاب) (هه رکه س سوپاس له سه ر که م نه کات سوپاس له سه ر زو ر ناکات، هه رکه س سوپاسی خه لک نه کات سوپاسی خوا ناکات، باسکردنی به خششی خوا سوپاسکردنه و باسنه کردنی کو فر پیکردنه دان پیدانه نانه، کو مه لبوون ره حمه ت و جیای سزایه) ئه بو ئوما مه ی باهلی وتی به ره و ره شی گه وه بچن، که سی وتی ره شی گه وه چیه؟ ئه بو ئوما مه ئه و ئایه ته ی سوره تی نوری خوینده وه ﴿فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ﴾ ^۲. ئین نه جار له ئه بو زه ره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ع) و تار ی ده داو ئه م ئایه ته ی خوینده وه (اعلموا آل داود شکراً وقلیل من عبادی الشکور)

^۱ - حسن لغیره.

^۲ - له (کنز العمال ج ۲، ۱۹۶) دا واهاتوه.

^۳ - (هه یسه می ج ۵، ص ۲۱۸) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

پاشان فەرموۋى (من اوتى ثلاث فقد اوتى مثل ما اوتى داود، خشية الله فى السروا العلانية والعدل فى الغضب والرضا والقصد فى الفقر والغناء) (ھەركەس سىيانى ھەبىت ۋەك داۋدى كىردۈۋە، لە خوا ترسان لە نەيتى ۋ ئاشكرادا، دادپەرۋەرى لە توپەرى ۋ پەزىمەندى خالدا، پاسترەۋى لە ھەژارى ۋ دەۋلەتەندىدا).^۱

ۋتارى پىغەمبەر (ﷺ) لە سەر چاكەى ژيان

عەسكەرى لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) داۋ فەرموۋى (ھىچ خىرى نىيە لە ژياندا جگە بۆ گويگىرىكى تىگەشتوۋ يان زانايەكى زمان پاراۋ (دەربى) ئەى خەلىكىنە ئىۋە لە سەر دەمى ئاگر بەستدان (ھەدنة) ۋە بەپىردنتان خىرايە ۋ ئىۋە شەۋ پوژ دەبينن ھەموو نويىك كۆن دەكەن ۋ ھەمو دورىك نزيك دەكەنەۋە ھەموو جى بەلىنى دىنن، دەى ئامادەبن بۆ جىھاد لەبەر دوورى (مىضمار) مىقداد وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ھودنە چى يە؟ فەرموۋى (بە لاۋ داپران ئەگەر بارەكان بەسەرتاندا داكەۋتن ۋەك بەشە شەۋى تارىك بىنەۋنە قورئان، چونكە شەفاعەتارىكى سكالكارو قسە ۋەرگىراۋىكى بەپاست دانراۋە، ھەركەس لە پىش خۇيەۋە داىبنى بەرەۋ بەھەشت دەىبات، ھەركەسىش لە دوايەۋە داىبنىت بەرەۋ دۆزەخى دەىبات، قورئان بەلگەۋ پىنىشاندرە بۆ چاكترىنى پىگەۋ جىاكەرەۋەى بىبەك ۋ بىنەما نىيە، دىارو ناخى ھەيە، دىارەكەى ھوكم ۋ ناخى زانستە، دەرىيى قولىۋ سەرسۈپھىنەرەكانى نازمىردىن ۋ زاناکان لىي تىر نابن،

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

ئەو پەتى پتەوى خوايە و پىي راست پىنموونى كراوه. تيايدا چراكانى پىنموونى و پووناكى بەخشى حىكمەت و پىنشانەرى بەلگە ھەيە).^۱

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر چاۋ نەبرىنە دنيا

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۳، ص ۲۰۲) لە حوسەینی كورپی عەلیەو (ﷺ) ھىناویەتى دەلیت: پىغەمبەر (ﷺ) م بینى وتارى بۆ هاوہ لانى دەداو دەیفەر موو (ئەى خەلکینە وەك ئەوہى مردن تيايدا لەسەر جگە لە ئیمە نوسرايىت، وەك ئەوہى حەق تيايدا لەسەر جگە لە ئیمە واجب بوويىت، وەك ئەوہى ئەو مردوانەى بەپى دەكرىن سەفەرىكى كەم بىت و بۆ لامان بگەرپىنەو، دواماوہيان دەخوین وەك ئەوہى دواى ئەوان نەمرى ھەمیشەى بىت، ھەموو ئامۆزگارىەكمان لە بیرکردووە و لە ھەموو چەرەسەریەكى گەورە بىخەم بووین، سەربەرزى بۆ ئەوہى عەیب و عارى خوئى سەرقالى کردووە لە پوانینە عەیب و عارى خەلک، سەربەرزى بۆ ئەوہى دەستكەوتى پاكەو نەینى چاكە و ئاشكرای دروست و باشە پىرەوى راستال و پىكە، سەربەرزى بۆ ئەوہى لەبەرخوا بەبى ھىچ كەمىەك خاكیە و لەوہى كوئى دەكاتەو بەبى تاوان و لادان دەبەخشىت و تىكەلى دارو دەستەى فیقھو دانایىیە و پەحمى بۆ دارو دەستەى زەلیلى و ھەژاران ھەيە، سەربەرزى بۆ ئەوہى زیادەى سامانى دەبەخشى و زیادەى قەسەى دەگریتەو و سوننەت فراوانى پىداوہ و لەبرى سوننەت ناچى بۆ ھىچ

^۱ - (کنز العمال ج ۱، ص ۲۱۸).

بیدعہ یەك) پاشان دابەزی،^۱ لە سەرەتاکەیدا دەلیت پیغەمبەر (ﷺ) لە سەر
وشتەرەکی (الجدعاء) وتاری بۆ داین و فەرمووی (ئەی خەڵکینە) بە ھەمان شیوہ
دەیهێنیت و ئەوەشی بۆ زیاد کردوو (بیوتەم اجدائهم و ناکل تراثهم) (مالەکانیان
گۆریان و ئیمەش دواماوہیان دەخوین) لە گیرانەوہ کەیدا ھاتوو (شوین سوننەت
بکەوی و بەرەو بیدعە تیی نەپەرینیت) بەزار لە ئەنەسەو بە ھەمان شیوہ
ھیناویەتی، لە گیرانەوہ کەیدا ھاتوو لە سەر وشتی عەزبای نەوہک جەدعا نەبوو،
لە گیرانەوہ کەیدا ھاتوو (نبوتهم اجدائهم) لە گیرانەوہ کەیدا ھاتوو تیکەلی دارو
دەستە ی فیکە بیٹ و دووربگریٹ لە دارو دەستە ی گومان و بیدعو ئاشکرای چاک و
دروست بی و خەلکی لە خراپە ی دوور بگری^۲.

تەبەرانی لە (المعجم الأوسط) لە عائیشەوہ ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ)
لە سەر مینبەر بوو خەلکی لە دەوری بوون فەرمووی (ئەی خەڵکینە لە خوا شەرم
بکەن بە تەواوی واتای شەرم) کەسی وتی ئەی پیغەمبەری خوا ئیمە شەرم لە خوا
بکەین؟ فەرمووی (من کان منکم مستحییا فلا یبیتن لیلة الا واجلة بین عینیہ ولیحفظ
البطن وما وعی الراس وما حوی ولیذكر الموت والبلى، ولیترك زينة
الدنيا) (ھەرکامتان شەرم دەکات شەوی ناخەوی مەگەر ئەوہی سەرە مەرگی لەبەر
چاوی بیٹ، وە باسکی و ئەوہی وەرگرو خاوەن وەعیو سەرو ئەوہی لە خۆدەگریٹ

۱ - ئەبو نەعیم دەلیت ئەم فەرموودە لە فەرموودە ی ئەنەس لە پیغەمبەرەوہ (ﷺ) دەگریتەوہ،
تەواو، ئین عەساکی بە ھەمان شیوہ فەرموودەکی ئەنەس دینیت وەک لە (کنز العمال ج ۸،
ص ۲۰۴) دا و ھاواتووہ.

۲ - ضعیف.

۳ - (ھەیسەمی ج ۱۰، ص ۲۲۹) دەلیت بەزار ھیناویەتی و لە سەنەدە کەدا نەسری کوپی میحزەر و
لاوازی دیکە ی جگە لەو ھەن، تەواو.

بپیاریزیت، وهبا بیرى مهرگو و توو شبوون و نه مان بکاته وه و واز له جوانى دنيا
بیئى) ۱.

وتارى پیغه مبهەر (عربی) سه بارهت به چه شر

بوخارى و موسليم و جگه له وان له ئيبى عه ببا سه وه هینا و یانه ده لیت بیستم
پیغه مبهەر (عربی) له سه ر مینه ر وتارى ده داو ده یفه رموو (ئیوه به پی په تی و پروتی و
خه ته نه نه کراوی ده گه نه وه به خوا) له گیرانه وه یه کدا ئه وه ی بو زیاد کردوو (پیاده)
له گیرانه وه یه کدا ده لیت پیغه مبهەر (عربی) له نیوماندا هه ستا ئاموژگارى ده کردین
فه رموو (ئهی خه لکینه ئیوه به پی په تی پروت و خه ته نه نه کراوی لای خوا
کو ده کرینه وه) (کما بدانا اول خلق نعیده وعداً علینا إنا کنا فاعلین) بزائن یه که می
دروستکراوه کان به به ری ئیبراهیمدا (علیه السلام) ده کری، بزائن که سانی له
ئومه ته که م ده هینریت و به ره و چه پ ده بریت ده لیم خوا یه ها وه له کانم ده فه رمویت
تو نازانیت دوا ی تو چیان کردو داهینا، منیش وه ئه وه ده لیم که به نده ی صالح
وتی (كنت علیهم شهيدا مادمت فیهم) تا (العزیز الحکیم) پیم ده وتری نه وان به رده وام
به دوا ی خو یاندا هه لده گه پانه وه له و کاته وه ی تو لییان جیا بو ویته وه و
به جیتیه شتن) له گیرانه وه یه کی دیکه دا ها تو وه فه رموو منیش ده لیم (سعاً
سعاً) (دوورین دوور بن) ۲.

۱ - حسن.

۲ - ترمزی له ئیبى مه سعود وه به هه مان شیوه هینا و یه تی و ده لیت فه رموو ده یه کی غه ربیه،
له (الترغیب والترهیب ج ۵، ص ۲۰۰) داوا ها تو وه.

۳ - له (الترغیب والترهیب ج ۵، ص ۲۴۵) داوا ها تو وه.

وتاری پیغه مبه (ﷺ) له سهر قه دهر

ته به رانی له (المعجم الأوسط) و نه بوسه هلی جنديسا بووری له عه لیه وه (ﷺ)
 هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) چوویه سهر مینه رو سوپاس و ستایشی خوای
 کردو فهرمووی (کتیبی خوا تیایدا دارود ده سته که ی به هه شتیه کانی به ناویان و
 ره چه له کیانه وه نویسه و کویان ده کاته وه زیاده و که م ناکه ن تا پوژی دوايي، پاشان
 فهرمووی کتیبی تیایدا خوا دارو ده سته ی دوزه خیه کانی به ناویان و ره چه له کیانه وه
 نویسه و، کویان ده کاته وه زیاده و که م ناکه ن تا پوژی دوايي، هاوه لی به هه شت
 موکراره به کاری دارو ده سته ی به هه شت با هه رکاری بکات، هاوه لی دوزه خ
 موکراره به کاری دارو ده سته ی دوزه خ با هه رکاری بکات هه ندی جار پی
 به دبختی به دارو ده سته ی به خته وهری ده گیریت تا ده وتریټ چهنده لیان ده چن
 به لکو هه ر له وانن، به خته وهری پیان ده گاته وه هه ولی پرگار کردنیان ده دات،
 هه ندی جار پی به خته وهری به دارو ده سته ی به خته وهری ده گیریت تا ده وتریټ
 چهنده له وان ده چن به لکو هه ر له وانن، به دبختی پیان ده گاته وه هه ولی
 ده هینانیان ده دات، هه رکه س خوا له (ام الكتاب) دا به به خته وهری بینووسیټ له
 دنیا دهری ناکات تا به کاری به کاری دینیت که پیش مردنی پی به خته وهری
 ده کات با ته نانه ت هینده ی کاتی جووله ی ده ست بی له دوشینی و شتردا، هه رکه س
 خوا له کتیبا به به دبخت ناوی نویسیټ له وه دنیا دهری ناکات تا کاریکی پی
 ده کات له پیش مردنی که پی به دبختی ده کات با ته نانه ت هینده ی کاتی جووله ی
 ده ست بی له دوشینی و شتردا، کاره کان به سهره نجامه کانیان) ١.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر سوۋدى مېھرى پىغەمبەر (ﷺ)

ئىبن نەجار لە ئەبو سەئىدەھ (ر.ھ.) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەسەر مېنبەربوۋ دەيفەرموۋ (ئەو چىيە كەسانى دەلىن: مېھرى پىغەمبەر (ﷺ) لە پۇژى دوايىدا سوۋدى نىيە، بەخا مېھرى من لە دىئاو پۇژى دوايىدا گەيشتوۋ پەيۋەستە، من ئەي خەلكىنە لە پۇژى دوايىدا لە پىش ئىۋەھ لەسەر ھەوز دەيم، كەسانى دەلىن ئەي پىغەمبەرى خا من فلانى كوپى فلانم، منىش دەلىم بۇ رەچەلەك دەيناسم، بەلام ئىۋە دواى من لاتان داۋ بە قەھەرى ھەلگەرەنەھ) ^۲.

وتارى پىغەمبەر (ﷺ) سەبارەت بە والىيە كاربەدەستەكان

تەبەرانى لە ئەبو سەئىدەھ (ر.ھ.) ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) وتارى بۇ دايىن و تيايدا فەرموۋى (بزانن من خەرىكە داۋام لىبكرى و ۋەلام بدەمەۋە لە دواى مەنەھ كاربەدەستانى بىن بۇ لاتان كە كاردەكەن بەۋەي دەيزانن و كاردەكەن بەۋەي دەيناسن، گوپرايەلى ئەوانە گوپرايەلى يە، بە ھەمان شىۋە سەردەمى دەيىنن دواتر كاربەدەستانى لە دوايان دىن بۇ تان كاردەكەن بەۋەي ئىۋە نايزانن و كاردەكەن بەۋەي نايناسن، ھەركەس پىشەنگيان بكات و دلسۆزيان بۇ بنوئىنى ئەوانە لە ناۋچوون و لە ناۋبەرن و بەجەستەتان تىكەلىان بكەن و بە كارەكانتان لىيان جىابگرن، شاىەتى لەسەر چاكەكار بەدن كە چاكەكارە و لەسەر خراپەكارىش) ^۴.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۸۷) داۋاھاتوۋە، ھەيسەمى ج ۷، ص ۲۲۳) دەلىت تەبەرانى بە المعجم الأوسط ھىناۋىيەتى و تيايدا ھەمادى كوپى واقدى صەفار ھەيە كە لاۋازە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۱، ص ۱۹۸) دا ۋاھاتوۋە، ئەھمەدىش لە ئەبو سەئىدەھ بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە تەفسىرى (ئىبن كەئىر ج ۳، ص ۲۵۶) دا ھاتوۋە.

^۴ - ضعيف.

(بوخاری ج ۲، ص ۹۸۲) له ئه‌بو حه‌میدی ساعیدیوه هیناویه‌تی ده‌لیت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کار به‌ده‌ستکی دانا، کار به‌ده‌سته‌که کاتی له کاره‌که‌ی ته‌واو بوو هات بو‌لای وتی: ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئه‌وه بو‌ئیوه‌و ئه‌مه‌ش دیاریم کرا، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (ئه‌گه‌ر له مائی باوک و دایکت دابنیشتیایه سه‌یرت بکردایه ئایا خه‌لاتت ده‌کرا یان نا؟) پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) دوا‌ی نویژ هه‌ستاو شایه‌توومانی فه‌رمووو سوپاسی خوای کرد به‌وجو‌ری شیاویه‌تی و دواتر فه‌رمووی (پاشان باری ئه‌و کار به‌ده‌سته چی یه که ده‌یخه‌نه سه‌ر کاری دیته‌وه لامان و ده‌لیت ئه‌مه له کاره‌که‌تان و ئه‌مه‌ش خه‌لاتم کرا، ئایا ئه‌گه‌ر له مائی باوکی و دایکی دابنیشتیایه سه‌بری بکردایه خه‌لاتی ده‌کرا یان نا؟ ده سویند به‌وه‌ی گیانی موچه‌مه‌دی به‌ده‌سته هه‌رکامتان شتی ناپاکی لی بکات له پوژی دوا‌ییدا ده‌هینری و له‌سه‌ر گه‌ردنی هه‌لده‌گیریت، ئه‌گه‌ر و شتری به‌هینری نرکه‌و ده‌نگی ده‌بی، ئه‌گه‌ر مانگایه به‌هینری بو‌په‌ی ده‌بی، ئه‌گه‌ر مه‌پری به‌هینری باره‌ی ده‌بی، به‌پراستی من که‌یاند (ئم) ئه‌بو حه‌مید ده‌لیت پاشان پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) ده‌ستی به‌رزکرده‌وه تا سه‌یری سپیایی بن بالیمان کرد، ئه‌بو حه‌مید ده‌لیت زه‌یدی کو‌پی ثابتیش له‌گه‌ل مندا ئه‌مه‌ی له پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بیست بو‌ون پرسیری لی بکه‌ن.^۲

^۱ - (هه‌یسه‌می ج ۵، ص ۲۳۷) ده‌لیت ته‌به‌رانی له‌ الاوسط له موچه‌مه‌دی عه‌لی مروزی مامو‌ستایه‌وه هیناویه‌تی که‌ لاوازه. ته‌واو.

^۲ - موسلیم و ئه‌بو داود و ئه‌حه‌مدیش هیناویانه وه‌ک له الجامع الصغیر دا هاتوه.

وتاری پیغه مبه (ﷺ) له سه ر پشٹیوانان

ئه حمده له ئه بو قه تاده وه هیناویه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه (ﷺ) له سه ر مینه به پشٹیوانانی فهرموو (بزانن خه لکی جلی سه رو پشٹیوانان جلی خواروو من، ئه گهر خه لکی شیوی بگرن و پشٹیوانانیش شیوی بگرن به دناییه وه من شیوه که ی پشٹیوانان ده گرمه بهر، ئه گهر کوچ نه بویه من یه کی ده بوم له پشٹیوانان، جا هه رکه سه کاروباری پشٹیوانانی گرته ده ست با چاکه له گهل چاکه کاریان بکات و چاوپووشی له خراپه کاریان بکات، هه رکه س بیان ترسینی ئه وه ی ترساندوه که له نیوان ئه و دوانه دایه - ئاماژه ی بو خوی کرد)^۱.

ههروه ها له عه بدوللای کوپی که عبی کوپی مالیکی ئه نساریه وه که یه کیك بوو له و سیانه ی تورانن دای گرتن واته باوکی هیناویه تی هه ندی له هاوه لانی پیغه مبه (ﷺ) پییان وت پوژی پیغه مبه (ﷺ) سه ری خوی به ستبوو ده رچوو له وتاره که یدا فهرمووی (پاشان ئه ی کو مه لی کوچه ران ئیوه واتان لیها توه زیاده که ن و پشٹیوانان له و شیوه ی که ئه مپو له سه ری هه ن زیاتر ناکه ن، پشٹیوانان ئه و پشته من که داومه ته پالیان ده ی ریزی به ریزیان بگرن و چاوپووشی له خراپه کاریان بکه ن)^۲.

۱ - صحیح.

۲ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۳۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن جگه له یه حیای کوپی نه زری ئه نساری که جی متمانه شه.

۳ - صحیح.

۴ - (هه یسه می ج ۱۰، ص ۳۶) ده لیت که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن.

وتاره جیاجیاکانی پیغه مبهەر (ﷺ)

ئەبو یەعلاو بەزار لە ئەبو بەکرەو هیناویانە دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) لەسەر پلەکانی مینهەر بوو دەیفەرموو (اتقوا النار ولو بشق تمره فانها تقیم الحوج وتدفع میتة السوء وتقع من الجائع موقعها من الشبعان) (لە ناگر بترسن و خۆپاریزن و با بە لەتە خورمایەکیش بێت، چونکە لاری رێک دەکاتەو و مردووی خراپە (پەلە ی خراپە) لادەبات و شوینی برسی لە تیر دادەنێ).^۱

ئەحمەد و ئیبن ئەببە شەیبە و ئیبن ماجە لە عامری کۆری رەبیع لە باوکیەو هیناویانە دەلیت: بیستم پیغه مبهەر (ﷺ) و تازی دەداو دەیفەرموو (هەرکەس سەلەواتیکم لەسەر بدات فريشته کان بەردەوام سەلەواتی لەسەر دەدەن تا سەلەوات لەسەر من بدات، دە ی با بەندەیک لەو دا زیاد یان کەم بکات).^۲

ئیبن جەریر لە عەبدوللای کۆری عەمرەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) لە نیوماندا هەستاو و تازی دەداو دەیفەرموو (من ستره ان يزحزح عن النار ويدخل الجنة فليدركه موته وهو يؤمن بالله واليوم الآخر وليأت إلى الناس ما يجب ان يؤتى إليه) (کێ حەز دەکات لە دۆزەخ دوور بگرێ بچیت بەهەشت با کە مەرگی پێی دەکات ئەو پڕوای هەبێ بەخوا و پۆژی دواپی و ئەو ببات بۆ خەڵک کە حەز دەکات بەینریت بۆلای).^۳

بوخاری و موسلیم لە ئەنەسەو هیناویانە دەلیت: پیغه مبهەر (ﷺ) و تازیکی دا کە هەرگیز و تازی لەو شیووم نەبیستوو، فەرمووی (ئەگەر ئەو بزانن کە من

۱ - ضعیف جدا.

۲ - له (الترغيب والترهيب ج ۲، ص ۱۳۴) داواها توه.

۳ - حسن.

۴ - له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۱۶۰) دا واهاتوه.

۵ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۷۶) داواها توه.

دەيزانم بە دۇنيايىيە ۋە كەم پىدەكەنن و زۆر دەگرين) ھاۋەلان سەريان دانەۋاندو گريان داي گرتن.

لە گىرپانە ۋە يەكدا پىغەمبەر (ﷺ) شتىكى لەسەر ھاۋەلانى بىست و وتارى داو فەرموۋى (بەھەشت و دۆزەخم بۇ خرايە پوو ۋەك ئەمروم لە خىرو خراپەدا نەدى، ۋە ئەگەر ئەۋە بزائن كە من دەيزانم كەم پىدەكەنن و زۆر دەگرين) ھىچ پۇژى ھىندەى ئەو پۇژە بۇ ھاۋەلان سەخت نەبوو، سەريان دانەۋاندو گريان دايگرتبوون.^۱

ئىبن ئەبى حاتم لە ئەبو سەئىدە ۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) وتارى داو ئەم نايەتەى خوئندەۋە (ئە من يأت ربە مجرمأ فأن لە جەنم لا يموت فيها ولا يحيى) پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (أما أهلها الذين هم أهلها فلا يموتون فيها ولا يحيون، وأما الذين ليسوا من أهلها فأن النار تمسهم ثم يقوم الشفعاء فيشفعون فتجعل الضباط فيؤتى بهم نهراً يقال له الحياة أو الحيوان فينبتون كما ينبت العشب فى الحميا السيل)^۲. (ئەو دەستەى كە دەستەى ئەوئ تيايدا نامرن و زىندوو ناكريئەۋە، ئەۋانەش لە دەستەى نين ئەۋا دۆزەخ توشيان دەبى پاشان سكالآكاران ھەلدەستن سكالآۋ داۋادەكەن، دەستەكان دەھىنريئ بۇ پوبارى پىي دەوترى ژيان يان (الحيوان) سەردەردىننەۋە ۋەك چۆن گژوگيا لە نىۋ لىتاۋى لافاۋدا سەردەردىنى)

ئىبن ئەبى دىناۋ ئىبن نەجار لە ئەبو ھورەيرەۋە ھىناۋيانە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لە نىۋماندا ھەستائ فەرموۋى (ئەى خەلكينە گومانئان بۇ

^۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۲۲۶) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - صحيح.

^۳ - لە تەفسىرى (ئىبن كەثير ج ۴، ص ۱۵۹) داۋاھاتوۋە.

په روږدگاری جیهانیان باش بیت، چونکه په روږدگار له گهل گومانی بنده که یدایه بوی).^۱

(حاکم ج ۴، ص ۴۲۶) له ئه بو زوه یری ئه قه فیه وه هیناو یه تی ده لیت: بیستم پیغه مبه ر (ﷺ) له وتاره که یدا ده یفه رموو (ئهی خه لکینه خه ریکه دارو ده سته ی به هشت و داو ده سته ی دوزه خ بناسن) یان فه رموی (چاکتان و خراپتان) یه کی وتی ئهی پیغه مبه ری خوا به چی؟ فه رموی (به ستایشی باش و ستایشی خراپ، نیوه شایه تی یه کدین به سه ر یه که وه).^۲

حه سته نی کوږی سوفیان و ئه بو نه عیم له عه بدول لای کوږی ئه عله به وه له باوکیه وه هیناو یه تی پیغه مبه ر (ﷺ) له نیوتاندا هه ستاو وتاری داو فره مانی کرد به صه ده قه ی فیتر یه ک مشت خورما یان مشت ی جو بو هه رکه سیك، یان فه رموی بو هه سه ریك - گه وړه و بچووک و نازاد و کویله ش -^۳.

کو وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ)

به یه قی له (الدلائل) وئین عه ساکیر له میژو وه که یدا له عوقبه ی کوږی عامری جوهه نیه وه هیناو یانه ده لیت: له غه زای ته بوکدا ده رچووین، پیغه مبه ر (ﷺ) پاکشا له شه ویکدا، هه لنه سا تا خوړ هینده ی رمی ده رها تبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (الم اقل لك يا بيلال اكل لنا الفجر) (ئهی بیلال مه گه ر پیم نه وتیت به یانیمان بو بپاریزه)

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۱۴۳) داواها توه.

^۲ - صحیح.

^۳ - حاکم ده لیت هم فه رموده سه نه دی صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یناوه، زه ه بی ده لیت صه حیحه.

^۴ - صحیح.

^۵ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۳۳۸) داواها توه.

وتی ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا منیش هه‌مان باری توّم به‌سه‌ره‌ات، که‌سیک چوویه
 ئه‌ولاو دواتر نویژی کرد پاشان سوپاسی خوی کردو پاشان ستایشی له‌سه‌ر کرد،
 ئینجا فه‌رمووی (پاشان راستترین وته‌ کتیبی خواجه و پته‌وترین ری وشه‌ی له
 خواترسیه و چاکترین میلله‌ت میلله‌تی ئیبراهیمه و چاکترین سوننه‌ته‌کان سوننه‌تی
 موحه‌مه‌دن، شه‌ره‌فمه‌ندانه‌ترین قسه‌یادی خواجه، چاکترین چیرۆک و گیرانه‌وه‌ ئه‌و
 قورئانه‌یه، چاکترین کاره‌کان ئه‌وانه‌ن عه‌زم به‌کاربیّت، خراپترینی کاره‌کان
 داهینراوه‌کانیه‌تی، چاکترین پینموونی پینموونی پیغه‌مبه‌رانه، چاکترین مه‌رگ
 کوژرانی شه‌هیدانه، کویرانه‌ترین کویری گومرای دواي پینموونی یه، چاکترین
 زانست ئه‌وه‌یه سود به‌خش بیّت، چاکترین پینموونی ئه‌وه‌یه بگیریته‌ به‌ر، خراپترین
 کویری کویری دلّه، ده‌ستی به‌رز چاکتره له ده‌ستی نزم، ئه‌وه‌ی که‌م و به‌سه‌ باشتره
 له‌وه‌ی زۆرو تیرکه‌ره، خراپترین پۆزش هینانه‌وه‌ ئه‌و کاته‌یه مه‌رگ ناماده‌ بیّت،
 خراپترین په‌شیمانی هی پۆژی دواي یه، خه‌لکانی هه‌ن نویژ ناکه‌ن مه‌گه‌ر له
 دواوه، هه‌یه نا به‌ ئاشکرا نه‌بیّت یادی خوا ناکات، گه‌وره‌ترینی تاوانه‌کان زمانی
 درۆزنه، چاکترین ده‌وله‌مه‌ندی ده‌وله‌مه‌ندی ده‌رونه، چاکترینی تویشوو له
 خواترسانه، سه‌ری دانایي له خوا ترسانه، چاکترین شتی له دلدا بچه‌سپی
 دلنیايي، گومانکاری له بیباوه‌ریه، شیوه‌ن کردن له کاری نه‌قامیه، ناپاکی له
 خۆله‌میش کوکراوه‌ی دۆزه‌خه، که‌نز کوکردنه‌وه له داخکردنی ئاگره، شیعر له
 ئاوازه‌کانی ئیبلیس، مه‌ی کوکهره‌وه‌ ریگه‌خه‌ری تاوانه، ئافه‌ره‌تان په‌تی شه‌یتانن،
 گه‌نجان به‌شیکن له شیّتی، خراپترین ده‌سکه‌وت ده‌سکه‌وتی سه‌وه، خراپترین
 خواردن خواردنی مالی هه‌تیوه، به‌خته‌وه‌ری ئه‌وه‌یه به‌ جگه له خۆی ئامۆژگاری
 بکری، به‌دبه‌خت ئه‌وه‌یه له سکی دایکیدا لاساریبّت، هه‌رکامتان ده‌گورپیت بۆ باری
 چوار بال، کاروبار به‌ کوّتاییه‌که‌یه‌تی، ده‌سکه‌وتی کار کوّتاییه‌کانیه‌تی، خراپترین
 گیرانه‌وه‌ گیرانه‌وه‌ی درۆیه، هه‌رچه‌ک که‌ دیت نزیکه، قسه‌ وتن به‌ موسلمان فاسق
 بوونه، کوشتنی باوه‌ردار کوفره، خواردنی گوشتی له‌سه‌رکه‌ش بوونه له خوا،

دەستۈردانە سامانى ۋەك دەستۈردانە خۇيىيەتى، ھەركەس سۈيىند بەسەر خوا
بخوات بە درۋى دەخاتەۋە، ھەركەس لىخۇش بوۋنى ھەبى خوا لىي خۇش دەبىت،
ھەركەس لىبۈوردنى ھەبىت خوا لىي دەبۈورى، ھەركەس قىن بخواتەۋە خوا
پاداشتى دەداتەۋە، ھەركەس لەسەر سەختى و موسىيەتتى خۇپاگرىي خوا قەرە
بوۋى بۇ دەكاتەۋە، ھەركەس شوين سومە بکەۋى خوا سومە دارى دەكات،
ھەركەس خۇپاگرىي خوا ئاسان و سووك دەكات، ھەركەس لە خوا ياخى بىت خوا
سزاي دەدات، خۋايە لە من و ئومەتەكەم خۇش بە، خۋايە لە من و ئومەتەكەم
خۇش بە، خۋايە لە من و ئومەتەكەم خۇش بە، داۋاي لىخۇش بوۋن لە خوا دەكەم
بۇ خۇم و ئۈۋەش)^۱.

ئەحمەد لە عياضى كوپى حمارى مەجاشىيەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ)
پۇژى و تارى داۋ تىايدا فەرمۈۋى (پەرۋەردگارم فەرمانى پىكرىم ئەۋەى نايزانن
فىرتان بىكەم لەۋەى كە لەمپۇژەمدا فىرى بوۋم، ھەر سامانى بەندەكانم بەدەستى
دەخەن ھەلەلە، من(خۋاي گەۋرە) ھەموو بەندەكانم بە پاكى دروست كردوۋە
شەيتانەكان ھاتن بۇ لايمان و لە ئايىنيان گومپريان كردن و ئەۋەى بۇم ھەلەل
كردبوۋن لىيان ھەرام كردن و فەمانيان پىكرىم ھاۋەلىكم بۇ دابنىن كە ھىچ
دەستەلەم پى دانەبەزاندوۋە، پاشان خۋاي گەۋرە سەيرى زەۋى كردو لە ەرەب و
عەجەميان توۋرەبوۋ جگە لە ماۋەيەك لە بەنى ئيسرائىل وتى من تۇم ناردوۋە تا

^۱ - ضعيف.

^۲ - ئەبۇ نەسرى سىجىزىش لە ئەبۇ دەردائەۋە بە مەرفوعى ھىناۋىيەتى، ئىبن ئەبى شەيبە ۋە ئەبۇ
نەعيم لە الحلية والضاعى لە الشهاب لە ئىبن مەسعود ۋە بە مەوقوفى ھىناۋىيە، ھەندى لە وان
شەرحى(الشهاب)يان كردوۋە دەلىن فەرمۇدەكە ھەسەنى غەرىبە، ەسكەر ۋە دەيلەمىش لە
عوقبەۋە ھىناۋىيە، لە الجامع الصغرى سىوتيدا ۋە شەرھەكەى(فيض القدير) ى مەناۋى(ج ۲، ص ۱۷۹)
دا ۋاھاتوۋە، حاكم لە فەرمۇدەكەى عەقبەۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە(زاد المعاد ج ۳، ص ۷) داۋاھاتوۋە.

تاقیت بکه مه وه و پیّت تاقی بکه مه وه، کتیبیکم بو دابه زاندوویت که ئاو نایشواته وه
 خه وتوو بیدار دهیخوینیتته وه، پاشان خوا فه رمانی پیکردم قورپهیش کلپه پیبدهم،
 وتم په روه ردگارم سه رم نه وکات سه رم ده شکینن و وهک ناخی برژاو جیی دیلن،
 فه رمووی دهی داوای ده رچوونیان ئی بکه، وهک چۆن داوای ده رچوونیان لیگردیت و
 غه زایان بکه غه زات ده کهین و به سه ریاندایا به خشه دواتر به سه رتدا ده به خشین و
 سوپایه که بنیره پینج نه وهندهی ده نیرین، به وانیهی گوپرایه لئن شه پ له گه ل نه وانیه
 بکه که لیّت یاخی ده بن، ده ستهی به هه شت سیانن، خاوه ن ده سته لاتی دادوهری
 سه رکه وتوو به خشه رو چاکه کار، که سیکی میهره بانی دلنهرم بو هه موو نزیک
 خزم و موسلمانن، که سیکی پاکی هه ژاری خاوه ن مال و منالی چاکه کارو به خشه ره
 دار و ده ستهی دۆزه خیش پینجن، لاوازی که هیچ ئایینی نیه، نه وانیهی له نییوتاندا
 شوینکه وتهن و به داوای مال و مندال و ساماندا ناچن نه و ناپاکه ی که ترسی
 چاوچنۆکی بو شاراو نه ییه و نه گهریش که م بیّت ناپاکی لیده کات، که سی هه رچی
 به یانی و ئیواره ده کاته وه له سه ر مال و مندال و سامانت فیلت ئی ده کات) هه روه ها
 باسی پیسکه یی یان درۆو ئاکار خراپی کردووه.

نه حمه دو ترمزی و حاکم و به یه قی له نه بو سه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیئاویانه
 ده لیّت: پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی عه سری کردو نه وه ی بیرى چوو بیرى چوو، له نیو
 وتاره که یدا فه رمووی (پاشان دنیا شیرین و سه وزه، خوا تیایدا به جیگیر دایناون
 سه یر ده کات بزانی چۆن کارده که ن دهی له دنیاو له ژن بترسن و خو پپارینن،
 چونکه یه که م فیتنه ی به نی ئیسرائیل له ئافره تاندا بوو، وریابن ئاده میزاد له سه ر
 چه ند چینیکى جیاجیا دروستکراون، هه یانه به باوه پرداری له دایک ده بیّت و به
 باوه پرداری ده ژى و به باوه پرداری ده مریت، هه یان به بیباوه پى له دایک ده بیّت به بی
 باوه پى ده ژى و به بی باوه پى ده مریت، هه یانه به باوه پرداری له دایک ده بیّت، وریا بن

۱- موسلیم و نه سائیش هیئاویانه، وهک له ته فسیری (ئین که ژیر ج ۲، ص ۳۵) دا واهاتووه.

تورپهیی پشکویهک له ناوسکی ئاده میزاددا داده گیرسیینی، ئایا سهیری پشکوی چاوهکانی و فوتیبوونی مل و قورگی ناکهن، ئه گهر یه کیکتان شتیکی له وهی بینی ئه وه با له سه زهوی دابنیشیت، بزائن چاکترینی که سهکان ئه وه یه تورپهیی هیواش و په زامه ندی خیرایه، خراپترینی که سهکان ئه وه یه زوو تورپه ده بیئت و درهنگ رازی ده بیئت، ئه گهر که سی تورپهیی هیواش و دامرکانه وهشی هیواشه ئه وهش زوو تورپه ده بی و دامرکانه وهشی خیرایه، ئه مه یان به رامبه ر ئه ویانه، بزائن چاکترینی بازرگانان ئه وه یه که به جیگه یاندنی باش و داوای باش بیئت، خراپترینی بازرگانان ئه وه یه به جیگه یاندنی خراپ و داوای خراپه، ئه گهر که سی به جیگه یاندنی باش و داوای خراپ یان به جیگه یاندنی خراپ و داوای چاک بیئت ئه وه به وه یه، بزائن هه ر ناپاکێ له پوژی دوا ییدا به پیی ناپاکیه تی ئالایه کی هه یه، وریابن گه وره ترین ناپاکێ ئه میریکی گشتیه، بزائن که س له ترسی خه لک ریگرنه بی ئه گهر حه قی زانی قسه ی حه ق بکات، وریابن چاکترینی جیهاد وشه یه کی حه قه لای سولتانیکی سته مکار، بزائن نمونه ی ئه وه ی له دنیا دا ماوه له وه یدا که چوو وه ک ئه وه ی که له ئه مپو تاندا ماوه له وه ی که لی چوو وایه).^۱

ئین مه رده ویه و به یه قی له (شعب الإیمان) و ئین عه ساکیر له سائیبی کوپی مه جان له خه لکی شامه وه که هاوه لانی بینیه هیناویه تی ده لیئت: کاتی عومه ر چوویه شام سوپاس و ستایشی خوای کرد و که وته ئاموژگاری و زیکرد و فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه، پاشان وتی پیغه مبه ر له نیوماندا وتاری ده دا و وه ستابوو وه ک ئه م وه ستانه ی من له نیوانتاند. فه رمانی کرد به له خوا ترسان و سیله ی

۱ - ضعیف.

۲ - له الجامع و شهرحه کیدا ها تووه. مه ناوی ج ۲، ص ۱۸۱ ده لیئت له سه نه ده که دا عه لی کوپی زه میدی کوپی جدعان هه یه که زه هه بی که (الضعفاء) دا هیناویه تی. ئه حمه دو یه حیا ده لین هیه نیه. ته واو.

په حم و چا کړدنی نیوانی که سه کان و فهرمووی (علیکم بالجماعة) له ده قیځدا هاتووه (گوښکرو گوږپرایه ل بن، چونکه دهستی خوا له سهر کوښل بوونه، شهیتان له گهل یه کدایه و له دوو دورتره. که سی به تهنه له گهل نافرته تی نه بی، چونکه شهیتان سییه میانه، هرکه س خراپه ی خوی پی خراپ و چاکه ی پی خوش بوو، نه وه نامارهی موسلمانې باوه رداره، نامارهی دوپروو نه وه یه که خراپه ی خوی به خراپه نازانی و چاکه ی دلخوشتی ناکات، نه گهر خهیریکی کرد له و خیره دا لای خوا هیچ پاداشتی نییه، نه گهریش خراپه یه کی کرد له سهر نه و خراپه یه له سزای خوا ناترسی، ده ی له داوای دنیا دا به جوانی داوا بکن، چونکه خوا زامنې پوزیتان بووه. هه موو نه و کاره ی بو ته و او ده کړی که ټیشکهر بووه، پشت به خوا ببه ستن بو کاره کانتان، چونکه خوا چی بویت دهی سرپیته وه و ده چه سپینې و نومولکیتاب لای خوا یه. صه له واتی خوا له سهر پیغه مبه رمان موحه ممدو ئالی و سه لام و په حمه تی خوی له سهر، سه لامتان لیبت).^۱

(کوټا وتاره کانی پیغه مبه ر (ﷺ))

ته به رانی له مو عاوییه ی کوری نه بو سوفیانه وه هی ناوییه تی ده لیټ: پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (صبوا علی من سيع قرب من آبار شتی حتی اخرج الی الناس فاعهد إلیهم) (له حوت سه تل له بیرې جیا جیا ناوم به سهر دا بکن تا بچم بو لای خه لک و رایان سپیرم) ټینجا سهر ی به سستبوو چوویه دهر تا چوویه سهر مینبه رو سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان فهرمووی (به ندهیه ک سهر پشک کرا له نیوان دونیا و نه وه ی لای خوا یه، نه ویش نه وه ی ه لبرارد که لای خوا یه). تهنه نه بوبه کر لیی ټیگه یشت و گریا، وتی به دایک و باوک و مندا لمانه وه به قوربانت بین،

^۱ - بهیه قی و ټین عه ساکیر ده لیز نه وه وتاری عومهری کوری خه تتاب بوو بو خه لکی شام که له پیغه مبه ر وه (ﷺ) وهریگرتبوو. له (کنز العمال، ج ۸، ص ۲۰۷) دا واهاتووه.

پيڻه مبر (ﷺ) فرموي (له سه رخوبه، به فنه زترين كه س لای من له هاوہ ليٽي و
خاوهن ده ستدا کوڀي نه بوقوحافه يه، سهيري نه و درگا به پرودا کراوانه ي ناو
مزگه وت بکه ن و دايان بخن جگه له درگای نه بوبه کر، چونکه من پروناکيه کم لي
ديوه) ۱.

به يهه قی له نه يوبی کوڀي به شيره وه هيٺاويه تي، پيڻه مبر (ﷺ) له نه خوشيه كه يدا
فرموي (افيضوا علي) (ٽاوم به سهر دا بکه ن) به و شيويه هيٺاويه تي و نه وه شي بؤ زياد
کردوه: يه كه م شت پاش سوپاس و ستايشي خوا باسي كرد باسي هاوہ لانی ئو خود
بوو، داواي لي خوشبوون و نزي بؤ كردن، پاشان فرموي نه ي کوهم لي کوچه ران ئيوه
زياد ده که ن و پشتيوانان له سهر باري خويانن زياد ناکه ن، نه وان تاييه تمه نداني منن که
خوم داوه ته پاليان، ده ي پيڙي به پيڙيان بگرن و چاوپوشي له خراپه کاريان بکه ن) پاشان
فرموي (نه ي خه لکينه به نديه ک له به نده کاني خوا.) به هه مان شيوه هيٺاويه تي و تيايدا
هاتووه: نه بو به کر له نيو خه لکدا لي تيگه يشت و گريا ۲.

نه حمه د له نه بو سه عيده وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده ليٽ: پيڻه مبر (ﷺ) و تاري داو
فرموي (خوا به نديه كي سهر پشك كرد له نيوان دنياو نه وه ي لای خويه تي، نه و
به نده ش نه وه ي لای خوي هه لٻار د) نه بو به کر گريا، ئيمه ش سهر مان سوڀما له و
گريانه ي به وه ي پيڻه مبر (ﷺ) باسي به نديه كي كرد، پيڻه مبر (ﷺ) خوي سهر
پشك کراوه که بوو نه بو به کر له هه موومان پيئي زاناتبوو، پيڻه مبر (ﷺ)
فرموي (خاوهن منه ترين كه س له سهر م له هاوہ ليٽي و سامانيدا نه بو به کره، نه گهر
هاوده ميكي ته واوم) (خليل) جگه له په روه ردگارم بگرتايه نه بو به کر م ده گرت به لام

۱ - حسن.

۲ - هه يسه مي (ج ۹، ص ۶۲) ده ليٽ: ته به راني به کورتي هيٺاويه تي، به لام نه وه ي بؤ زياد کردوه:
باسي کوڙاواني ئو خودي کردو زور سه لاواتي له سهر دان، سه نه ده که ي حه سه نه. ته واو.

۳ - ضعيف.

۴ - ئينن که ثير له (البدایة ج ۵، ص ۲۲۹) دا ده ليٽ: نه م سه نه ده مورسه له و چه ندين شايه تي هه ن.

خۆشهويستى و هوگرى ئىسلامه، له مزگهوتدا دهركايهك ناميى مهگهر داخرايى جگه له دهگاي ئهبو بهكر).^۱

بوخارى له ئين عهبابسهوه هيناويهتى پيغه مبهري (ﷺ) لهو نهخوشيهيدا كه تيايدا مرد سهري خوى به بهستنيكى رهش بهستبوو و ليفهيهكى دابوو بهسهر شانه دانيدا درچوو و لهسهر مينبهري دانىشت، وتارهكه سهبارت به پشتيوانان دينى تا وتى: كوئا كوړبوو كه پيغه مبهري (ﷺ) تيايدا دانىشت تا مرد، واته كوئا وتارى پيغه مبهري (ﷺ) بوو.^۲

تهبه رانى له عهبدوړه حمانى كوپى كه عبي ماليكه وه له باوكيه وه، كه يهكى بوو لهو سيانهى نه دوينران، هيناويهتى پيغه مبهري (ﷺ) ههستا وتارى دداو سوپاس و ستايشى خواى كردو داواى ليخوشبوونى كرد بۆ ئه و شههيدانهى پوژى ئوحد كوژدان و فرمووى (ئيوه ئهى كومه لى كوچهران) وهسيهتى بۆ پشتيوانان بهو شيوهى پيشووى فرموده دى ئه ييوب لاي بهيهقى دينى.^۳

تهبه رانى له عهبدوللاى كوپى كه عبي ماليك له باوكيه وه هيناويهتى دهليت كوئا وتارى پيغه مبهري (ﷺ) به هه مانشيوه به كورتى دهيهينى.^۴

حاكم (ج ۴، ص ۷۸) له عهبدوللاى كوپى كه عبه وه له باوكيه وه بهو شيوه هيناويهتى ئه بو هورهيره و ئين عهبابس دهيانوت بيستان پيغه مبهري (ﷺ) له كوئا وتاريدا دهيفه موو (ههركهس ئه و پينچ نويزه لهسهر نوسراوانه به جهماعهت بپاريژى يه كه م كه سه لهسهر پردى صيراط دهپهريته وه وهك تيشكى برقه دار، خواش له يه كه م دهستهى شوين كه وتواندا حهشرى دهكات و له هه موو پوژو شهويكدا بيانپاريژى پاداشتى وهك ههزار شههيد وايه كه له رپى خوادا كوژابن).^۵

^۱ - بوخارى و موسليم به هه مان شيوه هيناويانه وه له (البدایة والنهایة ج ۵، ص ۲۲۹) دا هاتوه.

^۲ - له (البدایة والنهایة ج ۵، ص ۲۲۰) دا هاتوه، ئين سه عه (ج ۲، ص ۲۵۱) له ئه بو سه عيده وه به و اتايه هيناويهتى.

^۳ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۳۷) ده ليت كه سه كانى سه نه ده كه سه حيجن.

^۴ - (هه يسه مى ج ۱۰، ص ۳۷) ده ليت كه سه كانى ته به رانى سه حيجن، ته و او.

^۵ - ضعيف.

^۶ - (هه يسه مى ج ۲، ص ۳۹) ده ليت له سه نه ده كه دا به قيهى كوپى وه ليد هه يه كه موده لله سه و عه نه نهى هه يه، ته و او.

(وتاری پیغہ مہر (ﷺ) لہ بہ یانیہ وہ تا ئیوارہ)

حاکم (ج ۴، ص ۴۸۷) لہ ئہ بو زہیدی ئہ نساریہ وہ ہیئاویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) نویژی بہ یانی بو کردین و وتاری بو داین تا نیوہ پو، پاشان دابہ زی و نویژی نیوہ پوی کرد، دواتر وتاری بو داین تا عسر ئینجا دابہ زی و نویژی عہ سری کرد، پاشان سہرکەوت و وتاری بو داین تا ئیوارہ، ھاوآی پیداین چی دہ بیت و زانترینمان زیاترینی لہ بہر کرد.^۱

(چوئیتی پیغہ مہر (ﷺ) لہ کاتی وتاردا)

ئین سہ عد (ج ۱، ص ۳۷۶) لہ جابری کوپی عہ بدوللاوہ ہیئاویہ تی پیغہ مہر (ﷺ) ئہ گەر وتاری بو خەلک بدایہ چاوہکانی سوور دہ بوون و دہنگی بہرز دہ کردہ وہ و تورہیی زیادی دہ کرد وک ئہ وہی بیداری بہخش بیت لہ مہر سوپایہ کە ہاتبی یان نزیکتان بوو بیتہ وہ پاشان دہیفہرموو (من نیردراوم و پوژی دواپیش وک ئہ ووانہ) ئاماژہی بہ پەنجہی نیوہندو شایہ توومانی دہ کرد، پاشان دہیفہرموو (چاکترین پینموونی رینموونی موخہ ممہدہ و خراپترین بارہکان دہینانہ کانیہ تی و ھاووو بیدعہ یہک گومپاییہ، ھەرکەس بمری و سامانی بہ جی بہیلی ئہوا بو مال و منالیہ تی، ھەرکەسیش قہرزی یان لہ دہست چوونی بہ جی بہیلی بو من و لہ سہر منہ).^۲

^۱ - صحیح.

^۲ - حاکم دہ لیت سہ نہ دہکە صہیح و بوخاری و موسلیم نہ یانہ ئیوارہ، زہمہ بیش بہ صہیحی داناوہ.

^۳ - بہ یہقە لہ (الاسماء والصفات ص ۱۴۴) لہ جابرہ وہ بہ ھا مان شیوہ ہیئاویہ تی و لہ گیرانہ وکەیدا ھا تووہ: دہنگی بہرز کردہ وہ، موسلیم لہ صہیحی خویدا ہیئاویہ تی.

(وتاره کانی نه میری باوه رداران نه بو به کری صديق (ﷺ))

ئین سهدو مه حاملی و جگه له وانیش له عروه وه هیناویانه ده لیت: کاتی نه بو به کر بوو به خلیفه وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان وتی: پاشان نهی خه لکینه من کارو بارتانم گرتوه ته ده ست و من چاکترینتان نیم به لام قورئان دابه زیوه و سوننه ته کانی پیغه مبه (ﷺ) دانراون، زانیومانه ژیرترینی ژیری له خوا ترسان و گه مژه ترینی گه مژه یی خراپیه، به هیژترینتان لای من لاوازه تا مافی لی وهرده گرمه وه، لاواژترینتان لای من به هیژه تا مافی وهرده گرم، نهی خه لکینه من شوین که و ته م و بیدعه ساز نیم، نه گهر چاکم کرد یارمه تیم بدهن، نه گهر لامدا پیکم بکه نه وه، نه مه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بو خوم و ئیوهش ده کم، له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۰) دا هاتوه دهینه وهری له عه بدولای کوی عه کیمه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی نه بو به کر به یه تی پیدرا چوویه سهر مینه رو پله کانی له شوینه که ی پیغه مبه (ﷺ) دابه زی و سوپاس و ستایشی خوی کردو پاشان وتی: نهی خه لکینه بزائن، به هه مان شیوه هیناویه تی و له کو تاییه کهیدا نه وهی بو زیاد کردوه، مو حاسه به ی خوتان بکه ن پیش نه وهی مو حاسه به بکرین، ههر گه لی واز له جیهادی پیی خوا به یئن خوا هه ژاریان ده کات، ههر گه لی تیایدا داوین پیسی دهر بکه ویت خوا هه موویان تووشی به لا ده کات، دهی تا گوپرایه لی خوام گوپرایه لیم بکه ن، نه گهر له فه رمانی خوی گه وره لامدا هیچ گوپرایه لیه کم له سهرتان نیه، نه مه ده لیم و لای خوا داوای لیخو شبوون بو خوم و ئیوهش ده کم، له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۵) دا واهاتوه، به یه قی ج ۶، ص ۳۵۳ له حه سه نه وه هیناویه تی و هه ندی له وهی پیشووی هیناوه و له دوی گه مژه ترین گه مژه یی خراپه کاریه نه مه ی هیناوه، بزائن لای من راستگو یی نه مانه ته و درو خیانه ته، له دوی وتهی من باشتترینتان نیم حه سه ن وتی: به خوا نه و باشتترینان بوو به بی بهرگریکردن به لام باوه ردار خاکی ده جو لیته وه، نه وهشی زیاد کردوه وتی: حه زم ده کرد که سیکی دیکه تان نه م کاره له یری من وهرگیری، حه سه ن ده لیت به خوا

پاست دهکات نه گهر ئیوه منتان بویت، بهو شیوهی خوا پیغه مبه ره که ی به سروش له سهر پاست دهگرت من نه وه نیم به لکو منیش مروقیکم بویه وریا بن.^۱

نه بوزهری هرهوی و ئین راههویه هیئاویانه وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۲۶) دا هاتوو له حهسه نه وه که نه بو به کری صدیق وتاری داو وتی به خوا من باشتینتان نیم و من حهزم بهم شوینهم نه ده کردو حهزم ده کرد له نیوتاندا که سی نه مه ی له دهست وهر بگرتمایه، ئایا وادهزانن من له نیوتاندا به سوننه تی پیغه مبه ره (ﷺ) کار ده که م؟ دهی پیی هه لئاسم، پیغه مبه ره (ﷺ) به سروش پاک راده گیراو فریشته ی له که لدا بوو منیش شهیتانم له که ل که دهستم لی به رنادات، نه گهر توو ره بووم دوورم لی بگرن تا کار نه که مه سهر ههست و پوو خسارتان، دهی وریام بن، نه گهر پیک چوم یارمه تیم بدن، نه گهریش لامدا راستم بکه نه وه، حهسه ن ده لیت سویند به خوا وتاری بوو دوا ی نه وه وتاری وا نه بوو.

نه بو زهری هرهوی له قه یسی کوپی نه بو حازمه وه به کورتی هیئاویه تی وه که له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۶) دا هاتوو، له گیرانه وه که یدا هاتوو: من مروقیکم و پاست ده پیکم و هه له ده پیکم، دهی نه گهر راستم پیکا سوپاسی خوا بکه ن، وه نه گهر هه له م کرد راستم بکه نه وه.^۲

نه حمه دیش له قه یسی کوپی نه بو حازمه وه هیئاویه تی ده لیت: من لای خه لیفه ی پیغه مبه ره (ﷺ) نه بو به کری صدیق دانیشتبوو، نه مهش مانگی دوا ی مردنی پیغه مبه ره (ﷺ) چیروکی باس دهکات له ناو خه لکدا بانگ کرا، کاتی نویره، خه لکی کو بوونه وه، چوو یه سهر مینه بر شتیکی بو دروستکرا بوو که له سهری وتاری دها، نه وهش یه که م وتاری ناو ئیسلام بوو، سوپاس و ستایشی خوا ی کردو دواتر وتی: نه ی خه لکینه حهزم ده کرد جگه له من نه م کاره ی له دهست وهر

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

بگرتماہ، نہ گہر بہ سوننہ تی پیغہ مہرتان سہیرم کہن نایتوانم، ئەو لە شہیتان بہ دوور بوو و لە ئاسمانہ وہ سروشی بو دادہ بەزی،^۱ (ہہیسە می ج ۵، ص ۱۸۴) دەلیت لە سەنەدە کەدا عیسا ی کوپی موسەریب ھەیە کہ لاوازە، پیشتر لە ڕیگە ی عیسا ی کوپی عەتیە لای تەبەرانی لەو وتارە مان ھینا کہ وتی: خەلکی بە حەزو ناحەز ھاتنە ناو ئیسلام، ئەوان جی پەناو دراوسینی خوان، ئەگەر توانیتان خوا شتی لە زیمە ی خۆتان داوا نەکات بیکەن، من شەیتانیکم لایە ئەگەر بینیتان توو پرە بووم لیم دوور بگرن تا سووکایە تی بە ھەست و پرووتان نەکەم، ئە ی خەلکینە بە وردی بچن بە دوا ی دەستکەوتەکانی غولامە کانتاندا، چونکە گوشتی بە حەرام پەیدا بووبی بو ی نیە بجیتە بە ھەشت.^۲

تەبەری لە میژووە کەیدا (ج ۲، ص ۴۶۰) لە عاصمی کوپی عەددیە وہ ھیناویە تی دەلیت: بانگەری ئەبو بەکر پوژی دوا ی مردنی ئەبو بەکر ھاواری کرد تا سوپا ی ئوسامە بنیری وتی: بزائن لە مەدینە کەس لە سەربازی ئوسامە نەمینێ مەگەر چووبی بو سەربازگە کە ی (جورف) ھەستا و وتاری دا بو خەلک و سوپاسی ستایشی خوا ی کرد و وتی: ئە ی خەلکینە من وە ک ئیوہم و نازانم لەوانە یە ئەرکیکم بەسەردا بەدەن کہ پیغە مہر (ﷺ) بەرگە ی گرتبی، خوا موخە مەدی لە جیہانیاندا ھەلبژاردووە و لە چەر مە سەریە کان پاکی پاگرت، من شوینکەوتەم و بیدعە ساز نیم، ئەگەر راست بووم شوینم کە و ن ئەگەر لامدا راستم بکەنە وہ، پیغە مہر (ﷺ) مردو کەس لەم ئوممە تە سکا لای ستەمی لیدانی قامچیە کیشی نەبوو، بزائن من شەیتانیکم ھە یە دەستم لی ھەلناگری، ئەگەر ھات بو لام لیم دوور بگرن تا ھەست و پرووتان لە کەدار نەکەم، ئیوہ بە یانی و ئیوارە لە چاوہ پروانی سەرمەرگی کدان کہ زانستە کە ی لیتان نادیار کراوہ، جا ئەگەر توانیتان ئەو سەرمەرگە کہ ھات ئیوہ لە

۱ - ضعیف.

۲ - ضعیف.

كارى چاكەدا بن وابكەن، تەنھا پىشت بە خواش ئەۋەتان پى دەكرى، دەى بۇ ئامادەسازى مەرگەتان كىبرىكى بكن پىش ئەۋەى سەرەمەرگەتان پى كارەتان پى بپى، خەلكى مەرگىيان لەبىر كىردوۋە كارىيان بۇ جگە لەۋەى دەى ورىا بن وانەبن، خىراۋ خىراۋ نەجات و نەجات، بە دواتانەۋە داۋاكارىكى خىراى دىارىكرەۋ ھەىە كە خىرا دەچى، ورىاى مەرگ بن و پەند ۋەربگىرن لە باۋباپىران و مندالان و برايان و خۇزگە بە زىندوۋەكان مەبەن جگە لە خۇزگەى مردوۋەكان پى دەخۋازن.

ئىبن زەنجەۋىيە لە سەئىدى كوپرى ئەبو مەرىيە مەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستم كاتى ئەبو بەكر (ﷺ) بوو بە خەلىفە چۈۋىيە سەر مەنبەرە سوپاس و ستايشى خۋاى كىردو دواتر وتى: بەخۋا ئەگەر لەبەر فېرۇ چۈۋىيە بارتان نەبۋاىيە ئىمە ئامادە بىن ھەزم دەكرە ئەم كارە لە گەردنى ئەۋەتان بۋاىيە كە زۇر رەم بۋى ھەىە، دواتر ھىچ خىرى لى نەدىبائە، بزانن سەرگەش و بەدبەختتەن كەسى دنياۋ دۋاپۇژ پاشاكانن، خەلكى سەرىيان بەرز كىردەۋە، ئەۋىش وتى لەسەر خۇبن ئىۋە پەلە دەكەن، ھەر پاشاىەك دەسەلات ۋەردەگرى خوا مۈلكى دەزانىت پىش ئەۋەى پى بدات، بۋىيە نىۋەى تەمەنى كەم دەكاتەۋە ترس و خەفەت دەكاتە ھاۋدەمى و لەۋەيدا لە دەست يەتى دۋور لەۋەى بەدەستى خەلكە تامەزىۋى دەكات و ژيانى بەر تەسك دەبىت ئەگەرچى خۋاردنى پاك و جلى جوان بپۇشى تا سىبەرى دەپراۋ گىيانى دەچى ۋەگەرپىتەۋە لای خوا، خواش بە سەختى موحاسەبەى دەكات و كەم لىى خۇش دەبى، بزانن ھەژاران لىخۇشبوۋانن، بزانن ھەژاران لىخۇشبوۋانن، بزانن ھەژاران لىخۇشبوۋانن.^۱

ئەبو نەئىم (الحلیۋە ج ۱، ص ۳۵) لە عەبدوللاى كوپرى عەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبو بەكر (ﷺ) وتارى بۇ داین و وتى: پاشان ۋەسىيەتەن بۇ دەكەم بە لە خوا ترسان و ستايشى خوا بكن بەو جۈرەى شىاۋىيەتى و ھىۋاۋ ترس تىكەل

^۱ - لە (كنز العمال ج ۳، ص ۱۶۲) دا ۋاھاتوۋە.

بەكەن و زۆر چوون لەسەر داواكردن بگرنە بەر، چونكە خوا ۋەسفى زەكەرىيا و مال ۋە منالى كردوو ۋە دەفەرموئەت (ئەھم كائوا يۇسارەون فې الخىرات و يەدعوئنا رغباً و رهباً و كائوا لانا خاشعەين) پاشان ئەى بەندەكانى خوا بزانن خواى گەورە بە ھەقى خۆى ئىۋەى بە پەھن گرتوو، لەسەر ئەۋەش بەلئىنتانى لى سەندوون كەمى لەناو چووى لە ئىۋە كرىۋە بە زۆرى ماۋە لەناو نەچوون، ئەۋە كتئىبى خوايە لە ناۋتاندا ۋە سەر سۈپھىنەرىيەكانى لە ناۋ ناچى ۋە پروناكىيەكەى ناكوژئەتەۋە، دەى قسەى بە راست بزانن ۋە كتئىبەكەى بە ئاموژگارى ۋە رېگرن ۋە رچاۋ پوونى لىۋەر بگرن بۆ پوژى تارىكى، بەلكو بۆ پەرسەش دروستى كردوون ۋە پەرزە نووسەرەكانى لەسەر پاسپاردوون تا چى دەكەن بىنووسن، پاشان بەندەكانى خوا بزانن بەيانى ۋە ئىۋارە لە نۆبەى سەرەمەرگىكدان كە زانىارى لەسەرى لىتان نادىارە، ئەگەر توانىتان كاتى سەرەمەرگەتەن دىت لە كارى پى خاۋا بن وابكەن، ئەمەش ناتوانن مەگەر بە پىشتىۋانى خوا، دەى بۆ ئاسانكارى سەرەمەرگەتەن كىركى بەكەن پىش ئەۋەى سەرەمەرگەتەن بىت ۋە بەرە خراپترىنى كارەكانتەن بگىرئەتەۋە، چونكە خەلكانى ئەجەلىان بۆ جگە لە خۆيان دادەنن ۋە خۆيان لە بىر دەكەن دەى رېگرىتەن لىدەكەم ۋەابن، فرىاد فرىاد، پزگار بوون پزگار بوون، بە دواتانەۋە داۋاكارىكى خىرا ھەيە كە بارى خىرايە.^۱

ئەبو نەعم (الحلى ج ۱، ص ۳۵) لە عومەرى كۆرى دىنارەۋە ھىناۋىيەتى دەلئەت: ئەبو بەكر (ﷺ) وتارى داۋ وتى: ۋەسىيەتەن بۆ دەكەم بە لە خواترسان بە ھەژارى ۋە لاۋزىتەن لى بترسن ۋە ستايشى بەكەن بەۋ جۆرەى شىاۋىيەتى ۋە داۋى لىخۆشبوونى لىبەكەن چونكە ئەۋ لىبوردەيە، بە ھەمان شىۋەى فەرموودەكەى عەبدوللاى كۆرى عەكىم ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى بۆ زىاد كردوو، بزانن ئىۋە تا

^۱ - ئىبن ئەبى شەيبە ۋە ھادو ھاكىم ۋە بىھەقىش بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەنە، ئىبن ئەبى دىناش ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۶) ۱۵ ھاتوو.

پوخت له بهر خوا کار بکه ن گوی پرایه لی په روهر دگارتان و پاریزهری مافتان بوو، دهی له پرژه کانی پیشووتاندا باجه کانتان بدن و بیکه ن به سوننه تی بهر دهستان له کاتی هه ژاری و پیو یستیتاندا وه فا خوازی پیشینه تان ده بی، پاشان به نده کانی خوا بیر ده که نه وه له وانه ی پیشوو دوی نی چو ن بوون و نه مړو چو ن، کوان نه و پاشایانه ی زهویان له ده ست بوو و بنیادیان دنا؟ له بیر چوون و باسیان نه ما، نه مړو هیچ نین، مالیان ویرانه یه به وه ی سته میان کردو له ناو تاریکیه کانی گو پره کاند، نایا هیچیان ی هه ست ده کری یان چرپه یه کیشیان ی ده بی ستری، نه و هاوړی و برایانه تان که ده تانناسین کوان؟ چیان پیش خستوو هات رییان و تووشی به خته وهری یان به ده بختی بوون، خوا له گه ل هه ر به نده یه کیدا هیچی له نیواندا نیه تا به وه خیری بداتی یان خراپه ی ی لا بدات جگه له گوی پرایه لی خواو شوینکه وتنی فرمانی، خیری نیه له خو شیه ک دواتری دوزخ بی ت و هیچ خراپه یه ک نیه له ناخو شیه ک دواتر به هه شت بی ت، نه مه ده لیم و داوای لی خو شبوون له خوا ده که م بو خو م و نیوه ش.

له نه عیمی کوړی نه معه شه وه هی ناو یه تی ده لی ت: له وتاری نه بو به کردا (ﷺ) هاتبوو: پاشان نیوه به یانی و نیواره له به رده م سه رمه رگی کی دیاریکراودان، به هه مان شیوه ی فرموده ی عه بدول لای کوړی عه کیم هی ناو یه تی و نه وه شی بو زیاد کردوه هیچ خیری نیه له قسه یه کدا له بهر خوا نه بی ت و هیچ خیری له سامانی کدا نیه که له بهر خوا نه به خشری، خیر نیه له وه دا که نه قامی به سه ر نه رمونیانی و ژیریدا زال بی ت، هیچ خیری نیه له وه دا له ری خوادا له سه رکونه ی سه رکونه که ران ده ترسی.

۱ - له (الحلیه ج ۱، ۳۶) دا هاتوو. ته به رانی به دوورو دریژی له ریگه ی نعیمی کوړی نه معه وه به زیاده یه ک هی ناو یه تی که نه بو نه عیم باسی کردوه وه ک نیین که شیر له (ته فسیره که یدا ج ۴، ص ۲۴۲) هی ناو یه تی ده لی ت: سه نه ده که ی جهیده و که سه کانی هه موویان جی متمانه ن،

ته بهری له میژووه کهیدا (ج ۱، ص ۶۶) له عاصی کوږی عه ددیوه به سهندی که
 سه بقی تیدایه نه و وتاره ی هیناوه، سهرتا وتاریکی دیکه دینی وهک هیئامان،
 پاشان ده لیت: هه روه ها هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کرد پاشان وتی: خوا
 له کاره کاند ا ته نها نه وه قبول دهکات که له بهر خوی بیت، دی له کاره کانتاندا له بهر
 خوا بیکه، بزائن نه و کاره ی له بهر خوا دهیکه گویرایه لیه که که دهیکه و
 هه لیه که به سهریدا زالبوون و باجیکه به جیتان گه یاندووه و پیشینه یه که له پوژانی
 فهرتاودا بو ماوه و نه فه وتاوی پیشتان خستووه بو کاتی هه ژاری و پیوستیتان،
 نه ی به نده کانی خوا په ند وهر بگرن به مردووه کانتان و بیربکه نه وه له وانه ی
 پیشووتان دوینی چون بوون و نه مرؤ چون، خو سه پینان کوان؟ کوان نه وانه ی
 باسی شهرو زالبوونی مهیدانی شهریان هه بوو؟ میژو و ده یانله رینیتته وه و پهرش و
 که و ته قسه کان به سهریاند ا دهکون و به جیان دین، پیسه کان بو نافرته
 پیسه کان و نافرته پیسه کان بو پیاوه پیسه کان، کوان نه و پاشایانه ی زهویان
 به ده ست بوو بنیادیان دهن ا؟ دور که وتن و باسیان له بیر کران و بوونه هیچ، بزائن
 خونا داوییه کانی له سهریان هیشتووه ته وه و ناره زووه کانیان لی براوه و چوون و
 کاره کانیان کاریان و دنیاش دنیای جگه له وانه و نیمه ش دوی نه وان ماوین.

حه کیم و عه سکه ری و به یه قی له نه بو به کری کوږی موحه ممه دی کوږی عه مری
 کوږی حه زمه وه هیئاویانه ده لیت نه بو به کر وتاری بو داین و وتی پیغه مبه ر (ﷺ)
 فهرمووی (تعوذوا بالله من خشوع النفاق) (په نا بگرن به خوا له خشوعی دوو پووی)

ماموستا که شی جهریری کوږی عوسمان که نه عیمی کوږی نه معیه نایناسم نه فی و چه سپانی
 له سهر پزی جگه له وه ی نه بو داودی سحبه ستانی حوکمی داوه به وه ی ماموستا کانی جهریر
 هه موویان جی متمانه ن، چه ند شاهیدی له چه ند لایه کی دیکه وه نه و وتاره یان گپراوه ته وه.

وتیان ئەی پیڤه مبه‌ری خوا خشوعی دوو پوویی چیه؟ فه‌رمووی (خشوعی جه‌سته‌و دوو پوویی دل).^۱

ئەبو نه‌عیم له (الحلیة) و ئیبن جهریر له ئەبولعالیه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کری صدیق و تازی بۆ داین و وتی پیڤه مبه‌ری خوا (ع) فه‌رمووی (للا عن رکعتان وللمقیم اربع، مولدي بمكة ومهاجري بالمدينة فاذا خرجت مصعدا من ذي الحليفة صليت ركعتين حتی اربع).^۲

ئەحمەد له الزهد له ئەبو زه‌مه‌روه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کر و تازی دا بۆ خه‌لک و سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان وتی: دواتر شامتان بۆ فه‌تح ده‌کریت و دینه‌ خاکیکی چاک و تیایدا تیر نان و پۆن ده‌خۆن و دواتر تیایدا مزگه‌وت بنیاد ده‌نن، وریا بن خوا واتان لی‌بینیت بۆ رابواردن بچنه‌ ناوی به‌لکو مزگه‌وت بۆ زی‌کر بنیاد نراوه.^۳

ئیب‌ن ئەبی شه‌یبه له ئەنه‌سه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: ئەبو به‌کر (ع) و تازی بۆ داین و باسی سه‌ره‌تای دروستبوونی مرو‌قی ده‌کرد و ده‌یوت دوو جار له پیره‌وی میزه‌وه دروستکراوه، هی‌نده باسی ده‌کرد تا هه‌ر کامان بی‌زی له خۆی ده‌کرده‌وه.^۴ پی‌یشت‌ر وتاره‌که‌ی ئەبو به‌کرمان هی‌نا له‌سه‌ر هاندان دژبه‌ شه‌ری هه‌لگه‌پاوه‌کان و وتازی له‌سه‌ر هاندان بۆ جیهاد، و تازی له‌سه‌ر ده‌رچوون بۆ شه‌ری پۆم و وتازی له‌ کاتی چوونیان بۆ شام له‌باسی جیهاددا، و تازی له‌سه‌ر هۆشیاری‌دان له‌ دووبه‌ره‌کی و وتازی له‌ چه‌سپاندنی مه‌رگی پیڤه مبه‌ر (ع) و پشت به‌ستن به‌ ئایینه‌که‌ی و وتازی بۆ له‌ پیشت‌ر بوونی قوربه‌یش بۆ خه‌لافه‌ت و وتازی له‌ پۆزش هی‌نانه‌وه له‌ قبول‌کرنی

^۱ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۲۹) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۳۹) دا هاتوه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۵۹) دا واهاتوه.

^۴ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۵) دا واهاتوه.

خیلافهت و وتاری له بهر په رچدانه وهی به یعهت و وتاری له سهر سیفه ته کانی خلیفه له باسی گرنکی دانی هاو هلان به یه کده نگی و یه کپیزی، وتاری له سهر پاقه ی نایه تی (لَا یَضْرُکُمْ مِّنْ ضَلٍّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ) له باسی فرمان به چاکه و پیگری له خراپه.

(وتاره کانی نه میری باوه رداران

عومهری کوری خه کتاب (ﷺ))

ئین سه عد (ج ۳، ص ۲۷۵) له همیدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: که سی که ناماده ی مهرگی نه بو به کر بوو وتی که عومهر له به خاک سپاردنی لی بوویه وه دهستی هینا به سهر خوئی گوږه کهیدا تا توژی پروات، ئینجا له شوینی خوئی هه ستاو وتاری داو وتی خوا ئیوه به من و منی به ئیوه تاقیکردووه ته وه و منی له نیوانتاندا هیشتووه ته وه دوا ی دوو هاو هل، به خوا چی کارتان بیته لام و که سی جگه له من بیگریته ده ست و لیم دوورو نادیار نه بیته که مته رخه می له به شو سپارده دا ناکه م، نه گهر چاکه بکه ن چاکه یان له گهل ده که م، نه گهریش خراپه بکه ن چاره یان ده که م، کابرا وتی به خوا تا دنیای به جیهیشت له وه زیاتر نه چوو.

دهینه وه ری له شه عبیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوری خه کتاب چوو یه سهر مینه بر وتی: خوی گه وره وام نابینیت من خوم شیاو به کوپی نه بو به کر بزانه، پلیکانی دابه زی و سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی قورئان بخوینن پیی شاره زا ده بن و کاری پیبکه ن ده بنه داروده سته ی، خوتا پیوان بکه ن پیش نه وه ی بکیشرین، خو برا زینه نه وه بو خسته نه پوه گه وره که نه و پروژ له به رده م خوادا ده خرینه پروو شاره وه تان نامینی، خاوه ن ماف ناگات به ماف که له سهر که شی خوادا گوپرایه لی بنوینی، وریا بن من له مال و سامانی خوادا خوم

داناوہ له پہلی بهرپرسی هه تیودا ئه گهر پیویستم نه بوو لیی وهرناگرم، ئه گهریش هه ژار کهوتم به رهواو دروستی لیی دهخوم.^۱

ئین موبارهك و سه عیدی کوپی مه نسوورو ئه حمهد له الزهدو ئین ئه بی شهیبه و جگه له وانیش له عه مرهوه هیئاویانه له وتاره کهیدا وتی: مو حاسه بهی خوتا بکه ن پیش ئه وهی مو حاسه به بکرین چونکه بومو حاسه به تان ئاساتره، خوتان بییون پیش ئه وهی بییورین، خو برا زیننه وه بو خستنه پرووی گهره ئه و پوژهی دهرینه پروو و هیچتان لی شاراو ه نیه.^۲

ئه حمهدو ئین سه عدو موسه دده دو ئین خوزهیمه و حاکمو بهیه قی و جگه له وانیش له ئه بو فراسه وه هیئاویانه ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب و تاری داو وتی: ئه ی خه لکینه ئیمه که پیغه مبه رمان (ﷺ) له نیودا بوو و سروشی بو داده بهزی و خوا هه والی ئیوهی پیده داین ئیوه مان ده ناسی، بزانی پیغه مبه ر (ﷺ) چوو و سروش دا برا، ئیمه به وهی پیتان ده لیتن ده تان ناسین، هه رکامتان چاکه ی نواد گومانی خیری پیده به یین و له سه ری خو شمان ده ویت، هه رکه س خراپه یه کمان بو نیشان بدات گومانی خراپی پیده به یین و له سه ری رقمان لیی ده بیت، نه ئینه کانتان له نیوان خوتان و په روه ردگار تان دایه، بزانی باری ها تووه و من واده زانم هه رکه س قورئان له بهر خوا و به خششی خوا بخوینی واده زانم کو تاییه که ی واده بی خه لکانی ده یخوینن له بهر ئه وهی لای خه لکه، ده ی له بهر خوا بیخوینن و به کاره کانتان بتانه وی، وریا بن به خوا من کار به ده ستانم نانیرم بو لاتان تا بدن به پرو تانداو سامانتان ببه ن، به لکو ده یان نیرم بو لاتان تا ئایینتان فی ر بکه ن و شاره زایی سوننه تان بکه ن، هه رکه س به جگه له وه کار ده کات به رزی بکه نه وه بو لام سویند

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۰) دا واهاتوو، فه زائیلی له شه عبیه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی

وهك له (الریاض النفرة ج ۲، ص ۸۹) دا ها تووه

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا واهاتوو.

بهودی گيانمی به دهسته تولهی لی دهکه مه وه بوی، وریا بن مه دهن له موسلمانان و زهلیلیان بکه و مه یانبه نه لای درهختی چوار دور دراو و به فیرویان بدن^۱.

عه بدوره زاق و ته یالسی و نه حمه دو دارمی و ترمزی به صه حیچی داناوه، و نه بو داود و نه سائی و ئین ماجه و جگه له وانیش له نه بو عه جفائه وه هیئاویانه ده لیت: عومهر و تاری داو وتی: وریا بن له مارهیی ئافره تاندا پۆمه چن، چونکه نه گهر له دنیا دا پیزداری بیّت یان لای خوا له خوا ترسان بوايه پیغه مبه (ﷺ) له هه مووتان له پیشتر بوو پیی، پیغه مبه (ﷺ) بۆ هیچ ژنیکی و بۆ به شوودانی هیچ کچیکیشی له دوانزه ئوقیه زیاتر نه چوو، هه نیه بۆ مارهیی ژن هینده ده چی تا ده بیته دورژنایه تی بوی له دهروونیداو ئافره ته که ده لیت: له بهر تو په تم هه لواسی بۆ نه وهش له غه زاکانتاندا ده لیئ: فلان کهس شه هید بوو یان فلان به شه هیدی مرد، له وانیه له دهسته وسانی و لاخه که ی یان لاشانی و لاخه که ی زیر یان وهره قی دانا بیّت به مه بهستی بازرگانی، وا مه لیئ، به لکو نه وه بلین که پیغه مبه (ﷺ) فره مووی (من قتل او مات فی سبیل الله فهو فی الجنة) (هه رکهس له پیی خوادا کوژا یان مرد له به هه شته).^۲

سه عیدی کوپی مه نسوورو نه بو یه علا له مه سروه وه هیئاویانه ده لیت: عومهری کوپی خه تتاب چوو یه سه ر مینه رو دواتر وتی: ئه ی خه لکینه زۆریتان له مارهییدا چیه؟ پیغه مبه (ﷺ) و هاوولانی مارهیی نیوانیان له چوار سه د دره هم

^۱ - صحیح.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۹) دا ها تووه، (هه یسه می ج ۵، ص ۲۱۱) ده لیت نه مدیوه نه بو فراس جه رح و ره خنه ی له سه ر بی و جی متمانه شی پی درابی، که سه کانی دیکه جی متمانه ن، ته واو. حاکم (ج ۴، ص ۴۳۹) ده لیت نه م فره مووده له سه ر مه رجی موسلیم صه حیحه و بوخاری و موسلیم نه یان نه یناوه و زه هه بیش له سه ری کوکه.

^۳ - صحیح.

تیغه ده پهری، نه گهر زوری نه وه له خوا ترسی لای خویان پیزداری بوايه نه تانده توانی پیش پیغه مبه ران و هاو هالانی بکهون، له (کنز العمال) واهاتووه، پیشتر هندی ریی نه و وتاره مان له باسی هاوسه گریدا هیئا.

نه بو داود له کتیبی (القديّة) و ئین جهریرو ئین نه بی حاته م و جگه له وانیش له عومره وه هیئاویانه له جابیه وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: هرکس خوا پینمونی بکات هیچ گومراییه کی بو نیه و هرکس خوا گومرای بکات هیچ پینموونییه کی بو نیه، قه شهیه که له بهر ده میدا بو به فارسی قسه یه کی کرد، عومه به وهرگیرکی وت که وهرگیرانی بو ده کرد چی ده لیت؟ وتی ده لیت خوا هیچ کهس گومرا ناکات، عومه وتی: درو ده کهیت نه ی دوزمنی خوا، خوا تو ی دروست کردو نه ویش گومرای کردویت و نه ویش نه گهر بیه ویت ده تخاته ناو دوزه خ، نه گهر به لینی بریار دراو نه بوايه ده مدا له ملت، پاشان وتی خوا که ناده می دروست کرد وچه کانی نایه وه و به هشتیه کان و کاری نه وانی نووسی و ده سته ی دوزه خیه کان و نه و کارانه ی ده یکن، پاشان وتی: نه وانه بو نه وی و بو نه وی، خه لکی بلاوه یان کردو له سهر قه در که و تنه ناکوکی، لاله کائی و ئین عه ساکیرو جگه له وانیش له عه بدوره حماني کوری ئوبز او ه هیئاویانه ده لیت عومه هات، پیی وترا خه لکانی له سهر قه در قسه ده کهن، نه ویش هه ستاو وتاری داو وتی: نه ی خه لکینه نه وانه ی پیش ئیوه به هیلک چوونیان له سهر مه سه له ی قه در بوو، سویند به وه ی گیانی عومه ری به ده سته بیستم دوو کهس له سهری قسه بکهن ده دم له ملیان، خه لکی بیده نگ بوون و دوا ی نه وه کهس قسه ی نه کرد تا له سهر ده می حه ججا جدا هه لکه وته یه که در که وت.

عه ده نی له باهلیه وه هیئاویه تی عومه له نیو خه لکدا هه ستاو وتاری دا کاتی هاته شام له جابیه وه وتاری داو وتی فیری قورئان بن پیی شاره زا ده بن و کاری

^۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۸۶) دا واهاتووه.

پیبکەن دەبنە داودەستەیی، چونکە ناگاتە پایەیی خاوەن مافی بەوەی لە سەرکەشی
خوادا گوێپرایەلی بکری، بزانی ئەجەل نزیک و پۆژی خوا دوور ناخاتەو، قسەییەکی
بە حەق و بیر خستەوێهەکی گەرە، بزانی نیوانی بەندەو پۆزیەکی پەرەییە
هەیه ئەگەر خۆی رابگریت پۆزیەکی دیت بۆ لای، ئەگەریش تیکی بشکینی
پەرە دەپری و ناگاتە سەرروی پۆزیەکی، ئەسپ پەرەردە بکەن و تیر بهاویژن و
نەعل لە پی بکەن و وەك مەعد بژین، وریای ئاکاری عەجەم و دراوسییهتی خۆ
سەپیان بن و لە نیوتاندا خاچ بەرز نەکریتەو و لەسەر سفریەك دانەنیشن کە مە
تیدا دەخوریتەو و بەبی جل و پەرە نەچنە حەمام و واز لە ژاننتان نەهیئن بچنە
حەمامەکان چونکە ئەو حەلال نیە، وریا بن دواي ئەوەی لە ولاتیان دابەزین
عەقدیکی عەجەم وەرنگرن کە کوئتتان بگات، چونکە دەبی بگەرینەو بۆ ولاتتان،
وریای بچووکەکان بن نەیانخەنە گەردنتان، سامانی مەر و مالاتی عەرەب لەگەل
خۆتان ببەن بۆ هەر شوینی کە دیبەن، بزانی خواردنەوکان لە سی شت دروست
دەکرین، لە میوژو هەنگوین و خورما، هەرکامیان بمەیت مەیه و حەلال نیە، بزانی
خوا سی دەستە پاک ناکاتەو و سەیریان ناکات و لە پۆژی دوایدا نزیکیان
ناکاتەو و سزایەکی سەختیان بۆ هەیه، کەسی دەستی بدات بە پیشەواکەیی کە
مەبەستی پیی دنیا بی، ئەگەر دەستی کەوت وەفای بۆ دەبی و ئەگەر نا وەفای بۆ
نابی، کەسیکیش دواي عەسر کالایەك ببات و سویند بە خوا بخوات کە ئەوئەندە
پیداو لەبەر ئەو بکەردی، قسە و تن بە باوەردار فاسق بوون و کوشتنی
بیباوەریە، بۆت پەوا نیە لەسەر و سی پۆژ براکەت نەدوینی، هەرکەس بچی بۆ لای
جادوگەر یان فالی یان قاوێ گەرەوێهەك و پەوا بە قسەکی بکات بیباوەری نواندووە
بەوەی دابەزیووە بۆ سەر موخەممەد.

^۱ - (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا واهاتوو.

له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۰) له مووسای كورې عوقبه وه هیناویه تی ده لیت: نه مه وتاری عومهری كورې خه تتاب بوو له پوژي جابیه، پاشان وهسیه تتان بو ده كم به له خواترسان نهو خوايهی ده مینې و جگه لهو له ناو ده چي، به گوپراهی لی خوا وهلیه كانی پزدارو به سهر كesh بوون لیی دوژمنانی گومرا دهكات، هیلاك بهری هیلاكیهك پوژشی نیه له كاری گومراهیهك كه حسابی بكات به پزیموونی یان نه كړدنې حقیك كه به گومراهی بزانی، حه قترین شتی كه سهر پهرشتیار له سهر پهرشتیه كهیدا به لینی دهاا نهو هیه به لین به خه لك بدات بهو مافه ی له لایه ن خواوه له سهریه تی له ئهركی ئایینیان كه خوا به رهو نهو ئایینه پزیموونی كړدوون، ئیمه له سهرمانه فهرمانی نهو هتان پیبكهین كه خوا فهرمانی پیکردوون گوپراهی لی بنو پزیموون لیبكهین له وهی خوا پزیموون لیكردوون كه نهویش لادان و یاخیبوونه لیی، ههروه ها فهرمانی تیدا به جی بگه یه نین له نیو دوورو نزیکی خه لكداو باكمان مه بی به وهی به لای حه قدا دهكات، من دهزانم خه لكانی هیوا خوازی ناو ئایینیان و ده لین له گهل نویژكه راندا نویژ دهكین و له گهل مواهیداندا جیهاد دهكین و بهر كوچ دهكین، هه موو نه مانه خه لكی دهیكه ن كه به حه قی خوی نایگرنه نه ستو، ئیمان به خو پازاندنه وه نیه به لكو نویژ كاتیکی هیه كه خوا دایناوه و ته نها لهو كاته دا دروست و گونجاوه، كاتی نویژی به یانی نهو كاته یه كه سی شهوی به رهو ئاوابوون ده بات و له سهر پوژوه و وان خواردن و خواردنه وه قه دهغه ده كریت، دهی پشکی له قورئان وه ربگرن، كاتی نویژی نیوه پووش نهو كاته یه خوړ كه می له گه ردوون كه چ ده نوینی تا سیبهرت وهك خوته، نهو كاته یه كه مه هجر به جی دهیلری، نه گهر زستان بوو كاتی خوړ له گه ردوون كه چ ده بی تا له سهر نه بروی راستت ده بی، له گهل مهرجه كانی خوا له سهر ده ستونویژو چه مینه وه و كړنووش، نه مه تا له نویژ خه وترو نه بییت، كاتی نویژی عه سر نهو هیه خوړ سپی و پوخته پیش نه وهی زهره هه لگه پری به ماوهی پری سواری و شری قورس كه دوو فهرسه خ ببری له پیش ئاوابوونی خوړه، نویژی خه وتنانیش كاتی شهو تاریك هه لده گه پری و

سوورايى ئاسۇ نامىنى تا سىيەكى شەۋ دەمىنى، ھەركەس پىش چاۋى داخست و خەۋت خوا چاۋەكانى دانەخا، ئەۋ كاتە كاتى نوپۇزە ﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾ كەس ھەيە دەلىت من كۆچم كىدوۋە كۆچىشى نە كىدوۋە، كۆچەرەن ئەۋانەن ۋازىيان لە خراپەكان ھىناۋە، خەلكانى دەلىن جىھادمان كىدوۋە، جىھادى پىي خوا جىھادى دژ بە دوژمن و دور گرتنە لە ھەرام، ھەندى جار خەلكانى شەر بە چاكى دەكەن لە پىناۋ پاداشت و زىكردا نايكەن، بەلكو شەر مەرگىكە لە مەرگەكان و ھەركەس لەسەر چى شەپى كىدوۋە بەۋە دەپىت، كەس ھەيە بە سىروشتە دىلپىرەكەى شەر دەكات و ئەۋەى ناسراۋە نەناسراۋە پزگار دەكات، كەس ھەيە بە سىروشتى خۆى ترسنۆكە و دايك و باوكى دەدات بە دەستەۋە، سەگ لە پشت خاۋەنىيەۋە دەۋەپى، بزانن پۇژۋو ھەرامىكە تىايدا نابى ئازارى موسولمانان بدرى ۋەك چۆن مەۋە لە چىژى خواردن و خواردنەۋە ھاۋسەر پىگىرى لىدەكرىت دەى ئەۋە پۇژۋوى تەۋاۋە، زەكات دان كە پىغەمبەر (ﷺ) ھەرزى كىدوۋە تا دەروونىيانى پىي پاك پابگىن چاكەى ئى چاۋەپۋان ناكەن، دەى لەۋەى ئامۇژگاريتان دەكرى تىبگەن چونكە شەر بەر كەۋتوۋ ئەۋەيە شەپى ئايىنى كرابى و بەختەۋەرىش ئەۋەيە بە جگە لەۋە ئامۇژگارى بكرى و لارو بەدبەختىش ئەۋەيە لەناۋ سكى دايكىيەۋە لاسار بىي، خراپترىنى كارەكان بىدە سازىيەكانىيەتى، دەستگرتن بە سوننەتەۋە باشترە لە خۆ ماندوۋ كىدن لە بىدەيەكدا، خەلكى بىزارىيەكيان لە سولتانىيان ھەيە دەى پەنا دەگرم بە خوا ئەۋە بگات بە من، ئىۋەش دورىن لە زۆر پق و ئارەزۋوى شوپىنكەۋتەۋە دىيائى بە دۋادا چۈۋو من دەترسم پال بدەن بە لاي ئەۋانەدا كە سىتەم دەكەن، دەى دىنيا بن لەۋەى سامانى لا دەبىي، بنەۋە ئەۋ قورئانە چونكە تىايدا پۈۋوناكى و شىفا ھەيە جگە لەۋەش بەدبەختىيە، ئەۋەى لەسەرمە لەۋەى كە خوا كارو بارو ئامۇژگارى كىرنى ئىۋەى پىي سپاردوۋم بەجىمگەياند، ھەرامانمان كىد خۇراك و موۋچەتان بدرى، سەربازەكانمان بۇ ناۋنوس كىدن و مەغازىيەكانتايمان بۇ ئامادە كىدن و مال و ھالمان بۇ چەسپاندن و

ئەوێ پیتان گەشت بۆمان زیادو فراوان کردن و ئەوێش کە لەسەری شەپتان دەکرد هەروا، دەوێ هیچ بەلگەیه‌کتان لای خوا نیە بەلکو خوا بەلگەوێ لەسەرتان هەیه، ئەمە دەلیم و لای خوا داوای لیخۆشبوون دەکەم بۆ خۆم و ئێوێش.

ئێبێن کەشێر لە (البداية والنهاية ج ٧، ص ٥٦) سەیف باسی لەوێ دەکات لە دەقەکەیدا بەوێ عومەر لە مەدینە بە سواری ئەسپی سوار بوو تا خێرا بچێ دواوێ ئەوێ عەلی کوێرێ ئەبو تالیبی لەسەر دانا، چوو تا گەشتێ جاییە لەوێ دابەزی و وتاریکی دوور درێژی پیشکەش کرد، تیایدا هااتبوو: ئەوێ خەلکێنە نەینێه‌کانتان باش بکەن ئاشکراتان چاک دەبێ، کار بکەن بۆ پوێ دواپیتان دنیااتان زامن دەبێ، بزانی هەركەس لە نیو ئەو ئەدەمدا باوکیکی زیندوو نیە و لە نیوان ئەو و خواشدا هیچ نیە دەوێ هەركەس خۆشەویستی پێی بەهەشتی دەوێت با پەییوەستی کۆمەڵبوون بێت چونکە شەیتان لەگەڵ یەکدایە و لە دوان دوور ترە، هیچ کامتان بە تەنها لەگەڵ ئافرەتی نەبێ چونکە شەیتان سییەمیانه، هەركەس چاکەکانی دلخۆش و خراپەوێ دلگراوێ بکات ئەو باوەردارە، ئەمەوێ لە وتاریکی دوورو درێژدا هیناوە کە ئێمە کورتمان کردووەتو، تەواو.

ئەحمەد (ج ١، ص ١٨) لە ئێبێن عومەرەو هیناویەتی عومەری کوێرێ خەتتاب لە جاییە وتاری داو وتی: پێغەمبەر (ﷺ) لەم شوێنەوێ من لە نیوتاندا هەستاو فەرمووی (وەسیەتی خێر بە هاوێ لانا بخوانن، دواتر ئەوانەوێ دواوێ ئەوان دین، پاشان درو بلاو دەبێتووە تا کەس هەیه پێش ئەوێ پرسیارو داواکاری لیبکری دەستپیشخەری بۆ شایەتی دەدات، هەركامتان نیوەندی بەهەشتی (بحبحة) ویست با پەییوەستی جەماعەت بێت چونکە شەیتان لەگەڵ یەکەو ئەو لە دوان دوورترە، کەستان لەگەڵ ژنی بە تەنها نەبێ چونکە شەیتان سییەمیانه، هەركەس چاکەوێ خۆشحال و خراپەوێ دلگراوێ بکات ئەو باوەردارە).

ههروه ها له (ج ۱، ص ۵۱) له سوهیدی کوپی غه فله وه هیئاویه تی عومه ر (به هه مان) له جابیه وتاری دا بو خه لک و وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) ریگری کرد له پویشینی ئاوریشم جگه له هینده ی شوینی دوو یان سی یان چوار په نجه، ئاماره شی کرد به دهستی،^۱ له (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۷۹) یشدا سهیف دوا ی باسی هاتنی عومه ر دوا ی تاعوونی عه مواس له کو تای سی سالی حه قده دا ده لیّت: کاتی ویستی بگه ریته وه بو مه دینه (له ذیلحه جه ی ئه و ساله دا) وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوا ی کرد و دواتر وتی: بزانی من له سه ر ئیوه دانراوم و ئه وه ی له سه رم بوو سه باره ت به وه ی خوا باری ئیوه ی دامه ده ست گه یاندم، ئه گه ر خوا بیه ویّت له نیوتاندا ده سته که وت و مال و مه غازیتانمان فراوان کردوه، ئه وه ی لامانه پیمان گه یاندم، سه ربازمان بو ری که خستن و عروجمان بو ئاماده ساز کردن، ئاماده سازیمان کردوه بو تان و چی ده سته که وتان پیگه یشتووه بو مان فراوان و زیاده کردوون، ئه وه ش له شامتاندا له سه ری ده جه نگان هه روا، خواردنه کانیشتانمان بو ناوه ییان، فه رمانمانکرد به موچه و پوژی و ده سته که وته کانتان، هه رکه س شتیکی زانی که پیویست بوو کاری پیبکری با فیрман بکات و پیمان بلی تا به ویستی خوا کاری پیبکه یین، هیژیش ته نها لای خوایه، ته واو.

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۲۸۱) له عروه ی کوپی زوبه یرو جگه له ویشه وه هیئاویه تی عومه ر وتاری داو سوپاس و ستایشی خوا ی کرد به و جوژه ی شیواویه تی، پاشان خه لکی بیر هیئاویه وه به یادی خواو پوژی دوا یی، پاشان وتی: ئه ی خه لکینه من به به رپرستان دانراوم و ئه گه ر هیوا ی ئه وه نه بیّت چاکترینتان بم بو تان و به هیژترینتان بم له سه رتان و سه رسه خترینتان بم بو خو گرتنی گرنگی کاروبارتان ئه وه م له نه ستو نه ده گرت لیّتان، به سه بو عومه ر غه مبارو دلگران بی که چاوه ریی هاتنی مو حاسه به یه بو وه رگرتنی مافه کانتان چون داده نریت و

ھەلدەگىرىت من لە كوى دايان بنىم و چۆن لە نىوتاندا پى بېرم، دەى پەرۋەردگارم پىشتىوانە چونكە عومەر متمانەى بە ھىزو لىزانى نىيە ئەگەر خۋاى پەرۋەردگارى بە رەحمەت و پىشتىوانى و پالپىشتى خۋى فرىاي نەكەۋىت.

بەو سەنەدەش ھىناۋىيەتى عومەر وتارى داو وتى: خوا كارو بارى ئىۋەى داۋەتە دەستم و منىش چاكتىن شت بۆتان دەزانم و داۋا لە خوا دەكەم لەسەرى پالپىشتەم بىكات و لە لای پاسەۋانىم بىكات ۋەك لە جگە لەۋىدا پاسەۋانى كردووم، ھەرۋەھا دادپەرۋەرىم پى بىبەخشى لە دابەشكردنتاندا ۋەك ئەۋەى فەرمانى پىكردوۋە، من كەسىكى موسولمان و بەندەيەكى لاۋازم ئەگەر خوا پىشتىوان نەبى، ھەرگىز ئەو خىلافەتەتان كە لەسەرى دانراۋم ھىچ لە ئاكارم ناگۆرىت پىشت بەخوا، گەرەيى بۆ خۋاىو بەندەكان ھىچيان لى نىيە، دەى كەستان نەلەين عومەر لەو كاتەۋەى بوو بە خەلىفە گۆرا، لە خۆمەۋە حەق دەناسم و پىشپەرۋەى دەكەم و بارى خۆمتان بۆ پروون دەكەمەۋە، جا ھەر كەسى پىۋىستىيەكى ھەبوو يان ستەمىكى لاۋو يان لە ئاكارىكدا سەر كۆنەى لەسەرمان ھەبوو با بىتە لام و پىم بلى چونكە كەسىم لە ئىۋە، دەى لە خوا بترسن لە نەينى و ئاشكراۋ حورمەت و ئاپروۋتانداندا لە خۆتانەۋە حەق بەدەن و بەسەر يەكدا ھەول مەدەن حوكم بە لای مندا بىنن، چونكە نىۋانى من و ھەر كەسى ھىچى تىدا نىيە، من ئەۋەتانم لا ئازىزە كە باش بىت و بەرامبەرم بە عىزەت و راست بلى بىت، ئىۋە خەلكانىكن بە گىشتى لە ولاتى خۋادان، خەلكى شۋىنى ھىچ كىشتوكال و شىردانى تىدا نىيە جگە لەۋەى خۋا بۆى دەنيرى، خۋاى گەرە بەلەينى رىزدارىيەكى زۆرى پىداۋن و منىش لە سپاردەكەم و ئەۋەشى تىيادام بەپىرسم، پىشت بەخوا ئاگادارم بەۋەى لە دەۋرو لە لامە و نايدەمە دەست كەس و دۋاى ئەۋەش ناتوانم جگە بە يارمەتى جى متمانەكان و دارو دەستەى ئامۆزگاريتان بۆ گىشتى، من سپاردەكەم نادەمە كەسى جگە لەۋان پىشت بەخوا.

ئىبن جەرير لە مىژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۲۸۲) ھىناۋىيەتى عومەر وتارى داو پاش سوپاس و ستايشى خۋا سەلەۋاتدان لەسەر پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ئەى خەلكىنە

هه‌ندی له‌چاوه‌سه‌ر بوون هه‌ژاریه‌و هه‌ندی له‌بیهیوایی ده‌وله‌مه‌ندیه، ئیوه‌ئه‌وه‌ کۆده‌که‌نه‌وه‌ که‌ نا‌یخۆن و هیوای ئه‌وه‌ ده‌خوازن که‌ پێی ناگه‌ن، ئیوه‌ئه‌جه‌لتان له‌سه‌ره‌ ده‌ی مالی سه‌رکه‌شی چیه، ئیوه‌ له‌ سه‌رده‌می پێغه‌مبه‌ردا سه‌روشی خوا‌ییتان به‌دیده‌که‌ر جا هه‌رچی نه‌ینی بوایه‌ په‌نه‌انیه‌که‌ی ده‌رده‌که‌وت و هه‌رچی ئاشکرا بوایه‌ ئاشکراکه‌ی وه‌رده‌گیرا، ده‌ی چاکترینی کاری خۆتانمان بو‌ نیشان به‌دن و خواش دانا تره‌ به‌ نه‌ینه‌کان چونکه‌ هه‌رکه‌س شتی‌کمان بو‌ نیشان بدات و بانگه‌شه‌ی ئه‌وه‌ بکات په‌نه‌ان و ناخی چاکه‌ به‌روای پێناکه‌ین، هه‌رکه‌سه‌یش چاکه‌یه‌کمان به‌ ئاشکرا بو‌ بنوینی گومانی باشی پێده‌به‌ین، بزانه‌ هه‌ندی له‌ چروکی به‌شی‌که‌ له‌ دو‌وپوویی، ده‌ی به‌خشن ﴿خِیْوًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ یُوقِ شَحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِکَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ ئه‌ی خه‌لکینه‌ دل و ده‌روونتان پاک و کاروبارتان پێک رابگرن و له‌ خوای په‌روه‌ردگارتان بترسن و جلی قیبتی مه‌که‌نه‌ به‌ری ژنه‌کانتان چونکه‌ ئه‌گه‌ر پشتی دانه‌پۆشی وه‌سف ده‌کری، ده‌ی خه‌لکینه‌ من هیوام وایه‌ به‌ پێکی ده‌رچم نه‌ هیچم بو‌ بێ و نه‌ هیچم له‌سه‌ربی، هیوام وایه‌ ئه‌گه‌ر که‌می یان زۆر له‌ نیوتاندا بم به‌ حق کارتانه‌ نیودا بکه‌م پشت به‌ خوا، یه‌ک موسوڵمانیش نه‌می‌نی ئه‌گه‌ر له‌ مالی خۆشیدا بێ به‌شو و پشکی خۆی له‌ سامانی خوادا بگاته‌ ده‌ستی و خۆی کاری بو‌ نه‌کات و پوژی بو‌ دانه‌نی، ئه‌و سامانه‌ی خوا پێیداوێ چاکێ رابگرن، که‌می‌ک له‌ نه‌رم و نیانیدا باشت‌ره‌ له‌ زۆریک له‌ توندو تیژیدا شه‌پو کوشتن مه‌رگی‌که‌ له‌ مه‌رگه‌کان تووشی چاک و خراپ ده‌بی، شه‌هید ئه‌وه‌یه‌ چاوه‌ریی پاداشتی لای خوایه‌، ئه‌گه‌ر که‌سی‌ک‌تان و شتریکی بینی با پشت به‌به‌ستی به‌ درێژی زه‌به‌لاح تا به‌ گوچانه‌که‌ی لێی بدات ئه‌گه‌ر بینی دلێ ئاسنه‌(ره‌قه‌) با بی‌فرۆشیت.

ئىبن جەرير لە مەبئى ژۆه كەيدا (ج ٣، ص ٢٨٢) لە عروەو جگە لە وىشەو ھىناو ىھىتى دەلىت وتيان: عومەر و تارى داو وتى: خواى گەورە سوپاس و ستايش بۆ ئەو ىھىت سوپاسى لەسەر پىويست كردن و ھەجى لەسەر دانان و بەو پىژەى دنياو دوا پۆژەى بەبى داواتان بۆى و ھەزتان لىي پىي بەخشىن، خواى گەورە دروستى كردوون و ئىو ىھىت بۆ خۆى و پەرسىشى نەبوون، خوا دەيتوانى بتانكات بە سووكتىرەن دروستكراوى لەسەرى گشتى دروستكراو ھەكانى بۆ ئىو ىھىت دانان و ئىو ىھىت نەكرد بە

شتی جگه له خوی (سخر لکم ما فی السموات وما فی الأرض واسیع علیکم نعمه
 ظاهرة وباطنة) له وشکانی و ده ریادا هه لیگرتوون و پۆزی پاکی پیداون به لکو
 سوپاس گوزار بن، پاشان بیستن و بینینی پیداون له گه ل به خششه کانی خوا
 له سهرتان، هه ندی نیعمه ت هه موو ئاده میزاد به پیکه وتوو، تیایدا هه ندی تایبته
 کراوه به دارو دهسته ی نایینتان، پاشان له و به خششانه ی به گشتی و تایبته یوه له
 ده ولته و کات و چینتاندا هه ن، له و به خششانه به خششی نیه به تایبته بگات به
 که سی مه گهر ئه وه ی پیی ده گات له نیوان هه موو خه لکدا دابه شی بکات و سوپاسی
 به دوایاندا بیته و مافیان قورس بکات به بی یارمه تی خوا له گه ل ئیمان به خوا
 پیغه مبه ره کهیدا، ئیوه له سهر زه ویدا دانراون و به سهر خه لکیکدا زالن و خوا
 ئاینه که تانی سهر خستوو، هیچ ئومه ته یکی پیچه وانه به نایینتان نابیت مه گهر
 دوو ئومه ته، ئومه ته یك دور خواز له ئیسلام و موسلمانان سهرانه تان پیده ده ن و
 وریای ژیان و بژیوی خویانو و سهر شانیا ن باری قورسه و ئیوه ش سوودتان بو
 هه یه، ئومه ته یکی ش چاوه پروانی پروداو و سزای توندی خوایه به شه و پۆژ، خوا
 دلێ پر کردوون له ترسو هیچ په ناگه یه کیان نیه په نای بو به ن و بو
 پا کردو و یه کیان نیه متمانه ی پی بکه ن، سهر بازانی خوا تیکیان شکاندون و
 دابه زیوه ته مه دیدانیا ن له گه ل ژیان فراوانی و زۆری سامان و به دوا داها تنی دهسته کان و
 به ره به سستی سهر سنووره کان پشت به خوا سه لامه تی به رزو شکو دابه زیوه، له و
 سه لامه ته ی له و کاته وه ی ئیسلام ها تووه ئومه ته هینده پیی باش نه بووه، خوا
 جی سوپاسه له گه ل له و فتوحاته گه و رانه ی هر ولاتی کدا، ئیدی بوچی له گه ل
 ئه مه دا سوپاسی سوپاس گوزاران و یادی یادکاران و ئیجتیهادی موحته هیدان نه بی
 له گه ل ئه م هه موو نیعمه تانه دا که ئه ژمار نا کرین و پیوانه نا کرین و ناتوانری مافیان
 به جی بگه یه نریت مه گهر به یارمه تی و په حمه ت و میهره بانی خوا، داوا له و خوایه
 ده که یه که هیچ په رستراوی نیه جگه له و که سه ی ئه مه ی پی به خشین تا کار کردن
 به گوپراهی و پیشهره ی بو په زامه ندی خویمان پی به خشی، به نده کانی خوا بیر

پېئانى خوا بۆتان بېكەنەۋە ھىۋاي بە تەۋاۋ گەيشتىنى بەخشىنى خوا لەسەرتان بخوانن لە كۆپى تاك و دوانەتاند، چونكە خوا بە مووساى فەر موو ﴿(أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ)﴾ بە موخەممەدىشى فەرمو ﴿إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ دەى ئەگەر ئىۋە لاۋازو بېبەشى خىرى دنيا بن لەسەر لقيكى حەق بپراۋى پېئىنن و بۆى دەحەسىنەۋە لەگەل ناينى خواۋ ناينەكەيداۋ ھىۋاي خىرى دۋاي مەرگى پى دەخوانن ئەۋەيە پەۋايە، بەلام ئىۋە لە ھەموو خەك ژياننان باشترو زۆرتەر نەزانى بەرامبەر بە خواش لەۋيى، ئەگەر ئەۋەى پى ھەۋلى پزگارى ئىۋەى دا بەختىكى دنيايىتانى لى نەبوو جگە لەۋەى متمانەيە بۆتان لە پۆژى دوايىتاندا ئەۋ پۆژەى گەپانەۋە بە پوۋدا كەۋتنەۋە بەرەۋ ئەۋيى، ئىۋە لە ژيانى سەختى وادا بن كە زۆر سازەكان لەسەرى بن لەسەر پشكتان چروك بن لى جگە لەۋە نیشان بەدن لە پىش ئەۋەدا ئەۋ كات فەزلى دنياۋ پىزى دۋاپۆژتان بۆ كۆدەكەتەۋە ئەۋەش كە دەيوت لە نىۋوتاندا بۆ ئەۋى كۆ بكاۋە، دەى خواتان بىر دەخەمەۋە لە دل و دەروونتاندا مافى خوا بزانن، نەكەن بىزانن و كەمتەرخەمى بكن لەسەر گوپرايەلى خواۋ لەگەل بەختەۋەرى بەخششەكاندا دەست تىكەل بكن لە ترسى گوپرايەلى و گواستەۋەى و گوپانى چونكە ھىچ شتى ھىندەى پى نەزانىنى بەخشش دامالەرى بەخشش نى، سوپاس پارىزەرە بۆ جگە لەۋە گەشەيە بۆ بەخشش و گىراکردنى داۋى زياتر ئەمە مافى خوا بوو لەسەرم بۆتان تا فەرمان و پىگىرى واجبتان پى بلىم.

ئىبن جەرير لە كۈلەيىبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر پۆژى ھەينى وتارى داۋ سورەتى ئال عىمرانى خویند، كە گەيشتە ئەم ئايەتە ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾ وتى پۆژى ئوحد كە ئەۋانمان شكاند پامکرد تا چومە سەر شاخەكە، دەمدى ۋەك بەرخى شاخاۋى سەرۋ خوارم بوو خەلكى دەيانوت موخەممەد كۆژا، وتم ھەركەس بلى موخەممەد كۆژا دەيكۆژم، ئىمە لەسەر شاخەكە كۆبوۋىنەۋە ئەم ئايەتە دابەزى ﴿إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ﴾.

ئین موزیر له کوله یبه وه هیناویه تی دهلیت: عومر له سهر مینبه سوره تی
 ئال عیمرانی دهخویندو وتاری بۆ داین و دهیوت: ئەم سورته ئوحد بوو، پاشان
 وتی: پۆژی ئوحد له دهوری پیغه مبه (ﷺ) بلاوه مان کرد، من چومه سهر
 شاخه که بیستم جوله که یه دهیوت موحه ممه کوژا، وتم بیستم هه رکه س بلی
 موحه ممه کوژا دهدهم له ملی، سه یرم کرد پیغه مبه (ﷺ) دیار بوو و خه لکی
 گه رانه وه بۆ لای، ئەوکات ئەو ئایه ته دابه زی ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ
 الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ
 شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ﴾^۱

ئهو عوبه یدو خه رائیتی و صابوونی و عه بدو ره زاق له عه بدو لای کوری عه ددی
 کوری خیاره وه هیناویانه وتی: بیستم عومهری کوری خه تتاب له سهر مینبه
 دهیوت: بهنده ئەگه ره له بهر خوا خاکی بوو خوا دانایی بهرز دهکاته وه و بژیره وه خوا
 بتبوژینیته وه، خویشی له دهروونی خویدا که مه و له بهر چاوی خه لک گه وره یه،
 ئەگه ره خوئی به گه وره زانی و خو به زل زانی گرتی خوا به پرووی زه ویدا ده شکینیته وه و
 ده فهرموئی و س به خوا نوزه ت بهری، خوئی به گه وره ده زانی و له بهر چاوی خه لک
 که م و سووکه تا ئەوهی له به راز لایان سووکت.^۲

خه تیپ له ئەبو سه عیدی خودریه وه هیناویه تی دهلیت: عومهری کوری خه تتاب
 وتاری بۆ داین و تی من له وانه یه له شتی که بۆتان ده گونجی پیگریتان لیبه که م و
 شتانیکتان پی بلیم که بۆتان شیاوو گونجاو نین، له کو تایی قورئاندا دابه زینی
 ئایه تی سوو بوو، پیغه مبه (ﷺ) مردو بۆی پروون نه کردینه وه، دهی ئەوهی
 گوماندارتان دهکات وازی لی بهین بۆ ئەوهی گومانانان ناهیلی.^۳

۱ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۱۳۸) دا واهاتوو.

۲ - له (کنز العمال ج ۲، چ ۱۴۳) دا واهاتوو.

۳ - له (کنز العمال ج ۲، ص ۲۳۲) دا واهاتوو.

ئهحمه دو ئه بو یه علاو ئه بو عوبهید له ئین عه ببا سه وه هیئاویانه ده لیت:
 عومەر (رضی اللہ عنہ) و تاری داو باسی ره جمی کردو وتی: فیلی لی مه کهن چونکه سنوری که
 له سنوره کانی خوا، بزائن پیغه مبه ر (صلی اللہ علیہ وسلم) ره جمی کردو وه ئیمهش دوا ی ئه و
 کردو ومانه، ئه گهر کهسانی نه یانوتایه عومەر زیادهیه کی خسته قورئان که تیایدا
 نیه له لایه کی موصحه فه که وه ده منووسی عومهری کوپی خه تتاب و عه بدو ره جمانی
 کوپی عه وف و فلان و فلان شایه تی ده دن پیغه مبه ر (صلی اللہ علیہ وسلم) ره جمی کردو وه ئیمهش
 دوا ی ئه و ره جمان کردو وه، بزائن دوا ی ئیوه خه لکانی دین به ره جم (به رد باران
 کردن) و ده جال و شه فاعهت و سزای ناو گوپو هاتنه ده ری خه لکانی له دوزه خ پاش
 ته واو بوونی سزایان به روا ناکهن.

مالیک و ئین سه عدو موسه دده و حاکم له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هیئاویانه
 عومەر که له مینا دابه زی له ئه به ته ح دانیشته و کلویه کی خولی کو کرده وه لایه کی
 جله که ی به سه ردا داو دواتر له سه ری پاکشاو ده سته کانی به ره و ئاسمان به رز
 کرده وه وتی: خوایه ته مه نم زور بو وه لاواز بووم و هاو لاتیانم فراوان و بلاو بوون
 ده ی به بی فه وتان و که مته رخمی بمبه ره وه لای خوت، که هاته وه مه دینه و تاری دا
 بو خه لک و وتی ئه ی خه لکینه من فه رزه کانم به فه رزو سوننه ته کانم به سوننهت بو
 دانان و له سه ر پوونی به جیم هیشتن، پاشان دهستی راستی دا به سه ر دهستی
 چه پیداو وتی به راست و چه پدا گومرا ده بن به خه لک، پاشان وریا بن ره جم له بیر
 بکه ن و یه کی بلی له قورئاندا باسی نابینن، من پیغه مبه ر (صلی اللہ علیہ وسلم) بینیه ره جمی
 کردو وه ئیمهش دوا ی ئه و ره جمان کردو وه، به خوا ئه گهر له بهر ئه وه نه بیته خه لک
 بلی عومەر زیاده ی بو قورئان نووسی له قورئاندا ده منووسی ئیمه خویندو ومانه:
 پیاوو ژن ئه گهر زینایان کرد ره جمیان بکه ن، سه عید وتی: زولحه جه چوو تا لیی
 درا.

ته يالسى و ئيين سەعدو ئيين ئەبى شەيبە و ئەحمەدو ئيين حبان و موسليم و نەسائى و ئەبو عوانە و ئەبو يەعلا لە مەعدانى كۆپى ئەبو تەلحەى يەعمريە وە هينايانە عومەرى كۆپى خەتتاب پۆژى هەينى چوويه سەر مەنبەر و سوپاس و ستايشى خواى كرد، پاشان باسى پيغەمبەر (ﷺ) و ئەبو بەكرى كردو وتى من خەويكم بينيوە تەنها وا دەزانم مەرگم نزىكە، بينيم كە لە شيرى دوو دەنووكى ليدام سور ڤەنگ، منيش گيڤرامە وە بۆ ئەمسانى كچى عومەيس و وتى كە سىكى عەجەم دەتكوژيت، خەلكى فەرمانم پيدەكەن كە سى دواى خۆم دابنيم، خوا ئايينى خۆى و ئەو خيلافەتە لەناو نابات كە پيغەمبەرەكەى پى ناردووە، ئەگەر بارىكم بۆ پيشخرا ئەو شور و پاويژ لەو شەش كەسانە بيت كە پيغەمبەر (ﷺ) مردو ليان پازى بوو، عوسمان و عەلى و زوبەيرو تەلەو عەبدو ڤەحمانى كۆپى عەوف و سعدى كۆپ ئەبى وەقاص، بەيعة تان بەهەر كاميان دا گويگرو گويڤرايەلى بن، من دەزانم خەلكانى ئەو كارە دەتوانن، من لەسەر ئىسلام بە دەستانى خۆم شەڤم لەگەل كردون ئەوانە دوژمنانى گومڤراى بيڤاوڤرى ئىسلام و من واز لە هېچ ناھينم لە لام گرنگترە، ئەى هاوار لەو كاتە وەى هاو دەمى پيغەمبەر (ﷺ) بووم هيندەى مەسەلەى بۆ هېچ شتى ليم تووڤرە نەبوو تا ئەو وەى بە پەنجەكانى داي بەسەر سنگمداو وتى: ئايا (الصيف) ت بەسە كە لە كوڤتايى سورەتى النساء دابەزى، من ئەگەر بژيم دادو ڤريارىكى بۆ دادەڤيژم كە ئەو وەى خویندەوارو نەخویندەوارە بيزانى، من خوا بە شايت دەگرم لەسەر سەركردهكانى ناوچەكان كە من ناردووم تا خەلكى فيرى ئاينيان و سوننەتى پيغەمبەريان بكەن و ئەو وەى بەسەرياندا گشگير كراو بەرزى بكەنەو بۆم، پاشان ئيوە ئەى خەلكينە لە دوو درەخت دەخۆن كە بە پيسيان دەزانم، سىرو پيان، ئەى هاوار، بەخوا من پيغەمبەرى خوام دەدى كە بۆنى لە كەسيك بەدى دەكرد فەرمانى پيدەكردو دەستى دەگيراو لە مزگەوت دەردەكرا تا

دهبرايه به قيع، جا ههركهس ههردهبوو بيهخوات با بيكوليئى، ئينجا وتارى پوژى ههينى دا بۆ خه لك و پوژى چوار شه ممه چوار پوژ له مانگى زيلحه جه مابوو پيكر. ^١ ته به رانى له (المعجم الأوسط) و ئه حمه دو شاشى و به يهه قى و سه عىدى كوپى مه نسوور له يه سارى كوپى مه عرووره وه هيناويانه ده ليئت عومه ر (ﷺ) وتارى بۆ داين و وتى ئه ي خه لكينه پيغه مبه رى خوا (ﷺ) ئه م مزگه وته ي دروستكردو ئيمه ي كوچه ران و پشتيوانان له گه لى بووين، ئه گه ر قه ره بالغي زور بوو با ههركامتان و له سه ر پشتى براكه ي كرنووش به رى، بينى خه لكانى له ريگه دا نويژيان ده كرد، وتى له مزگه وتدا نويژ بكه ن. ^٢

ئيين عه ساكيرو سه عىدى كوپى مه نسوورو ته مام له ئيين عومه ره وه هيناويانه ده ليئت كاتى عومه رى كوپى خه تتاب بوو به خه ليفه وتارى دا بۆ خه لك و وتى: پيغه مبه ر (ﷺ) مۆله تى مۆتعه ي پيڊاين سى جارو دواتر هه رامى كرد، سويند به خوا ههركه سى بناسم مۆتعه بكات و ژنى هه بى به رد بارانى ده كه م مه گه ر چوار شايه تم بۆ بينى كه شايه تى به دن پيغه مبه ر (ﷺ) پاش هه رامكردنى هه لالى كردوه، ههركه سى له موسولمانان بينيم مۆتعه بكات سه د جه لاي ليده ده م، مه گه ر چوار شايه تم بۆ بينى كه پيغه مبه ر (ﷺ) پاش هه رامكردنى هه لالى كردوه.

به يهه قى له عه بدوللای كوپى سه عىد له باپيريه وه هيناويه تى بيستى عومه رى كوپى خه تتاب (ﷺ) له سه ر مينبه ر ده يوت ئه ي كو مه لى موسولمانان خواى گه وه له ولاتانى عه جه مه وه ژن و منالى ئه وانى پيڊان كه نه يدابوون به پيغه مبه ر (ﷺ) و ئه بو به كرىش، من ده زانم كه سانى ده چنه لاي ژنان، ده ي ههركه س له ژنى له ئافره تانى عه جه م مندالى بوو ئه وا داىكى مندا لكه مه فروشن چونكه ئه گه ر وابكه ن له وانه يه كه س له گه ل هه راميدا جووت بى و نه شزانى. ^٣

^١ - له (كنز العمال ج ٣، ص ١٥٣) دا واهاتوه.

^٢ - له (كنز العمال ج ٤، ص ٢٥٩) دا واهاتوه.

^٣ - له (كنز العمال ج ٨، ص ٢٩٢) دا واهاتوه.

ئىبن جەرر لە مەرور يان ئىبن مەرورى تەمىمىيە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت: بىسىم
 عومەرى كۆرى خەتتاب چۈۋىيە سەر مەنبەر ۋە لە خوار شۈيىنى پىغەمبەر (ﷺ) بە
 دوو پلىكان دانىشت، وتى ۋەسىيەتتان بۇ دەكەم لە خوا بترسن و گويگرو گويپرايەل
 بن بۇ ئەو كەسەى خوا كاروبارى ئىۋەى داۋەتە دەستى.^۱

بەيھەقى لە ئەبو ھورەيرە ۋە ھىناۋىيە تى دەلىت عومەرى كۆرى خەتتاب لە
 وتارىدا دەيوت: ھەركامتان لە دەست ئارەزوو توۋپەيى و چاۋچنۇكى پارىزراو
 بى و بەرەو پاستگۆيى رىنمۈنى كرابى سەرکەوتوۋە چونكە بەرەو خىرى
 رادەكىشى، ھەركەس درۆبكات خراپە دەكات، ھەركەس خراپە بكات بە ھىلاك
 دەچى، ورياي خراپە بن، تاوان و دەرچوۋنى كەسى چى بى كە لەخۆل دروستكراۋەو
 بۇ ناو خۆل دەگەرپىتەۋە، ئەمرو زىندوو بەيانى مردوۋە، كارى پوژ بۇ پوژ بكنە،
 دور بگرن لە نزاى ستەملىكراو، خوتان بە مردوۋان بژمىرن.^۲

بوخارى لە (الأدب المفرد) و ئىبن خوزەيمە ۋە جەعفەرى فريابى لە قوبەيسەۋە
 ھىناۋىيە تى دەلىت بىسىم عومەر لەسەر مەنبەر بوو دەيوت: ھەركەس پەحم نەكات
 پەحمى پىناكرىت، ھەركەس لىخوشبۈۋنى نەبى لىخوشبۈۋنى بۇ نىيە، ھەركەس
 تەۋبە ۋەرگرتنى نەبى تەۋبەى بۇ نىيە، ھەركەس ترسو تەقۋاى نەبى ترسو تەقۋاى
 بۇ نىيە.^۳

ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۵۴) لە عەبدوللەي كۆرى خەراش لە مامىيە ۋە
 ھىناۋىيە تى دەلىت: بىسىم عومەرى كۆرى خەتتاب لە وتارىدا دەيوت: خوايە بە
 پەتى خۆت پەيوەست و لەسەر فەرمانى خۆت چەسپاۋمان بكنە، ئەحمەد شى لە

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - حسن.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتوۋە.

^۴ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا ۋاھاتوۋە.

الزهد و رهياني و لاله کائي و نيين عه ساکير هيئاويا نه و نه و شيان بو زياد کردوه:
له فه زلي خوتمان پي ببه خشه.^۱

نه حمه د(ج ۱، ص ۱۷) له نه بو سه عيده وه هيئاويه تي ده ليت عومر وتاري دا بو
خه لك و وتي خوي گه وره چندي ويست موله تي دا به پيغه مبه ركه ي، پيغه مبه ري
خو اش له پيناو خوادا پري بري ﴿وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا
اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَخْلُقُوا رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحَلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَّرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ
بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامٌ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ وهك خوا فه رمانی پيكردون، داوينی
نه و نافر ده تانه ش پاك راگرن.^۲

نه حمه د(ج ۱، ص ۲۰) له نيين زوبه يره وه هيئاويه تي ده ليت: بيستم عومري
كوپري خه تتاب له وتاريدا ده يوت له پيغه مبه ري خوي بيستوه ده يفه موو(هه ركه س
له دنيا ناوريشم بپوشي له پوژي دواييدا نايپوشي).^۳

نه حمه د(ج ۱، ص ۳۴) له نه بو عوبه يدي مه ولاي عه بدورپه حماني كوپري عه وفه وه
هيئاويه تي له گهل عومري كوپري خه تتابدا ناماده ي جه ژن بووو پيش نه وه ي وتار
بدات به بي بانگو قامه ت نويزي كرد، پاشان وتاري داو وتي: نه ي خه لكينه
پيغه مبه ري خوا دووره په ريزي كردوه له پوژووي نه و دوو پوژه، يه كيكيان پوژي
پوژوو كردنه وه و جه ژنتانه، نه وي ديكه ش نه و پوژه ي له بونه تان ده خون.

۱ - وهك له (كنز العمال ج ۱۰، ص ۳۰۳) دا هاتوه.

۲ - صحيح.

۳ - صحيح.

ٺه حمده (ج ١، ص ٤٣) له عهلقه مهى ڪوپى وه قاصى له يثيه وه هيئاويه تي بيستي عومهرى ڪوپى خه تتاب وتارى دها بؤ خه لك و ده يوت: بيستم پيغه مبهري خوا دهيفه رموو (انما الأعمال بالنيات وانما لكل امرئ ما نوى، فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله، ومن كانت هجرته الى دنيا يصيبها او امرأة يتزوجها فهجرته الى ما هاجر اليه) (ڪار به نيته وه هر ڪه سهو به پيى نيته ڪه يه تي هر ڪه س ڪوچى له بهر خواو پيغه مبهري ڪه ي بيت ٺهوا ڪوچه ڪه ي بؤ خواو پيغه مبهري ڪه يه تي، هر ڪه سيش ڪوچى له بهر دنيا يه ڪ بيت ڪه ده ستي بڪه وي يان ڙنى به هاوسهر بگري ٺهوا ڪوچى ٺهويه ڪه ڪوچى بؤ ڪردوه).^١

ٺيبن سهه (ج ٣، ص ٣٢٢) له سوله يمانى ڪوپى يه ساره وه هيئاويه تي ده لئيت: عومهرى ڪوپى خه تتاب له سالى نه بو نيدا وتارى دا بؤ خه لك و وتى: ٺه ي خه لڪينه له خوا بترسن سه بهارت به خوتان و ٺه واره تان ڪه خه لك ٺاگادارى نيه، من به ٺيوه و ٺيوه ش به من له تاقير ڪردنه وه داين، نازانم توڙه يي من جگه له ٺيوه يان ٺيوه بؤ جگه له من بيت يان من و ٺيوه شى داگرتوه، ده ي با له خوا بپار يينه وه دلان ساغ بڪات و په حمان پي بڪات و وشڪه ساليان له سهر لابتات، ٺه و پوڙ عومهر بينرا ده سته ڪانى بهرز ڪرد بوويه وه نزاى ده ڪرد و ٺه و خه لڪيش زور گريان، ٺينجا عومهر دابه زى.^٢

ٺه حمده (ج ١، ص ٤٤) له ٺه بو عوسمانى نه هديه وه هيئاويه تي ده لئيت: من له ڙير مينبهري عومهر دا دانيش تبووم ڪه وتارى دها بؤ خه لك و له وتاره ڪه يدا ده يوت: بيستم پيغه مبهري خوا (ﷺ) دهيفه رموو (ان اخوف ما اخاف على هذه الأمة كل منافق عليم اللسان) (ترسنا ڪترين شتى بؤ سهر ٺوممه ته ڪم ليى ده ترسم هه موو دوو پوييه ڪى زمان زانايه)، پيشتر يش وتاره ڪاتى عومهر مان له باسى يه ڪدهنگى و يه ڪريزدا هيان.^٣

١ - صحيح.

٢ - صحيح.

٣ - صحيح.

وتاره کانی نه میری باوه رداران عوسمانی کوری عه فنان (ﷺ)

ئین سه عد (ج ۳، ص ۶۲) له ئیبراهیمی کوری عه بدوره حمانی مه خزومیه وه
هیناویه تی عوسمان (ﷺ) که به یعه تی پیدرا چوو بو لای خه لک و وتاری بو دان و
سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: نهی خه لکینه یه کهم سوار بوون
سه خته و دوی نه مپو پوژانی هه و نه گهر بژیم وتار به هه مانشیوه دیته خزمه تان و
ئیمه وتار بیژن و دواتر خوا فیрман ده کات.

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۳۰۵) له ریگهی سه یف له به دری کوری
عوسمان له مامیه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی نه هلی شوورا به یعه تیان دا به
عوسمان ده رچوو له و په ری دلته نگیدا بوو، چوویه مینه ره که ی پیغه مبه ری خوا
وتاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کردو سه له وانی دا له سه ر پیغه مبه ر
(ﷺ) و وتی ئیوه له مالی گوپان و چووندان و له پاشماوه ی ته مه ندان، ده ی خیر
پیش مه رگتان بخه ن هینده ی ده توانن چونکه به یانی و ئیواره ده که نه وه، وریابن
دنیا به سه ر سه رکه شیدا پیچراوه یه وه ﴿فَلَا تُغْنِکُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغْنِکُمُ بِاللَّهِ
الْغُرُورُ﴾ په ند وهر بگرن له وه ی که پابردووه دواتر ورده کار بن و بیئاگا مه بن چونکه
نه و لیقان بیئاگا نیه، کوان کوران و برایانی دنیا که دنیا یان گرتنه ده ست و بنیادیان
ناو ماوه یه کی دوورودیژ تیایدا ده یانگوزهراند؟ ئایا قووتی نه دان؟ ده ی دنیا فری
ده نه نه و باره ی که خوا فری داوه، به دوی دوا پوژدا بچن، چونکه خوا نمونه ی
بو هیناوه ته وه و به خیرای داناوه و ده فره رمویت ﴿وَأَضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
كَمَا أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَّاحُ وَكَانَ
اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِرًا {٤٥} الْأَمْالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَّاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا﴾ (الكهف ٤٥) خه لکی چوون به ره و پووی و
به یعه تیان پیدرا.

ئىبن جەرر (ج ۳، ص ۴۴۶) بە سەنەدىيى كە سەيفى تىدایە لە عوتبەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت عوسمان دۋاى ئەۋەى بەيىعتى پىدرا وتارى دا بۆ خەلك و وتى: پاشان من ئەۋەم خراۋەتە سەر شان و قىۋولمە، بزائن من شوينكەۋتەم بىدە ساز نىم، رىيا بن لە دۋاى قورئان و سوننەتى پىغەمبەر كەى ئىۋە سىيەم شىتقان لە سەر منە: ئەۋىش شوينكەۋتەنى ئەۋانەى پىش خۆم لەۋەى لە سەرى يەككەنگن و داتانناۋە بوو بە سوننەتى ئەھلى خىر لەۋەى ھەروا داتاننەناۋە، دەست گرتەۋە لىتان مەگەر لەۋەى حەزى پىۋىست بوونىتان ھەبى، بزائن دنيا سەۋزەۋ لای خەلك خۆشەۋ زۆرىكى خەلك داۋىانە بە لايدا، دەى پال مەدەنەۋە بە دنياۋەۋە متمانەى پى مەكەن چونكە متمانەى نىە، بزائن دنيا ۋە لا نراۋ نىە مەگەر ئەۋەى ۋەلاى دەنىت.

دەينەۋەرى لە (المجالسة) و ئىبن عەساكىر لە مۇجاھىدەۋە ھىناۋىيە دەلىت: عوسمانى كۆپى عەففان وتارى داۋ لە وتارەكەيدا وتى: ئادەمىزاد بزائن كە فرىشتەى مەرگ كە پاسبىردراۋە بۆت بەردەۋام بە دۋاى تۆۋەيەۋ لەۋ كاتەۋەى تۆ لە دنيايت ھەنگاۋى بۆ جگە لە تۆ ناۋە، وا ديارە لەبەر تۆ پىي تىرى بىۋەۋە بەرەۋ پووت دى، دەى ھۆشيارى خۆت ۋەربگرەۋ ئامادە سازى بۆ بكو بىئاگا مەبە چونكە ئەۋ لىت بىئاگا نىە، بزائە ئەى ئادەمىزاد ئەگەر لە خۆت بىئاگا بىت و ئامادە ساز نەبىت جگە لە تۆ ئامادە سازى بۆ ناكات، ھەر دەبىت بگەيتەۋە بە خوا، دەى ھۆشيارى خۆت ۋەربگرەۋ مەيدەرە پال جگە لە خۆت، والسلام.^۱

دەينەۋەرى و ئىبن عەساكىر لە ھەسەنەۋە ھىناۋىيەۋە عوسمانى كۆپى عەففان وتارى دا بۆ خەلك و سوپاس و ستايشى خۋاى كردو وتى: ئەى خەلكىنە لە خوا بترسن چونكە لە خوا ترسى دەۋلە مەندى و دەستكەۋتە، ژىرتىن كەس ئەۋەيە بە

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۹) دا ۋاھاتوۋە.

خودا بچیتته وه کار بکات بۆ دواى مهرگو و له پرووناکی خوا پرووناکیه بۆ تاریکی ناو گوڤ وهر بگریت، با هر بندهیه که بترسی له وهی خوا به کویری حه شری بکات له کاتی که چاوی هیه، به سه بۆ دانا قسه ی پوخت بیستی و که پیش له دور وه هاوار دهکات، بزانی هه رکهس خوی له گه لدا بی له هیچ نه ترسی و هه رکهس خوا له درژی بی دواى نه وه چ هیوایه کی هه بیٔ.

ئین جهریرو ئین ئه بی حاته م له حه سه نه وه هیئاویانه ده لیٔ: عوسمان له سه ر مین به ر بینى وتی: ئه ی خه لکینه له نه یئانه دا له خوا بترسن چونکه من بیستم پیغه مبه ر (صلی الله علیه و آله) فه رموی (والذي نفس محمد بيده ما عمل احد عملاق سراً الا ابسه الله رداءه علانية، ان خيراً فغير وان شراً فشر) (سویند به وه ی گیانی موحه مبه دی به ده سته هه رکه سی به نه ینی کار ی بکا خوا به ئاشراییه که ی عه باکه ی ده دات به سه ردا، ئه گه ر خیر بوو ئه وا خیره و ئه گه ر خراپ بوو ئه وا خراپه) پاشان ئه و ئایه ته ی خویند (وریاشا، نه یفه رموو وریشا، (وَلِبَاسُ التَّقْوَى ذَٰلِكَ خَيْرٌ).

ئه حمه دو به زارو مروزی و شاشی و ئه بو یه علاو سه عیدی کوپی مونسوور له عه بدی کوپی زاهیره وه هیئاویانه ده لیٔ: بیستم عوسمان وتاری ده داو ده یوت: سویند به خوا ئیمه له سه فه رو مال هاو ده می پیغه مبه ر (صلی الله علیه و آله) بووین، ئه و سه ردانی خوشی ئیمه ی ده کردو له مردوو خسته ژیر خاکدا له گه لمان بوو له گه لمان شه پی ده کردو به زۆرو که م دلنه وایی داینه وه خه لکانی هه ندی شتم پی ده لین له سه ری له وانه یه که سیان هه رگیز نه یان دی بیٔ.

١ - له (کنز العمال ج ٨، ص ٢٢٤) دا واهاتوه.

٢ - ضعیف.

٣ - له (کنز العمال ج ٢، ص ١٣٧) دا واهاتوه.

٤ - صحیح.

٥ - له (کنز العمال ج ٤، ص ٤٤) دا واهاتوه.

(هه‌یسه‌می ج ۷، ص ۲۲۸) ده‌لێت نه‌حمه‌دو نه‌بو یه‌علا هیناویانه‌و نه‌بو یه‌علا نه‌وه‌شی بۆ زیاد کردووه: نه‌عیونی کوپی ژنی فه‌رزده‌ق وتی: نه‌ی نه‌ه‌شل تو گۆپیوته، وتی نه‌وه‌ کییه؟ وتیان نه‌عیون، وتی به‌لکو تو نه‌ی به‌نده، خه‌لکی پرویانکرده نه‌عیون تا لێی بدن، یه‌کی له‌ به‌نی له‌یث خه‌لکه‌که‌ی له‌ نه‌عیون دوور خسته‌وه تا برده‌ی مائی خۆی.^۱

شافعی و به‌یه‌قی (ج ۸، ص ۹) له‌ مالیکه‌وه له‌ سو‌هه‌یلی کوپی مالیکی مامی له‌ باوکیه‌وه هیناویانه بیستی عوسمانی کوپی عه‌فان له‌ وتاره‌که‌یدا ده‌یفه‌رموو: بچووک مه‌خه‌نه ئیشکردن چونکه‌ که‌ ئیشتان پیکرد دزی ده‌کات، که‌نیزه‌کی بی پیشه مه‌خه‌نه کاسپی و کارکردن چونکه‌ نه‌گه‌ر نه‌وه‌تان پی پاسبارد کاسپی به‌ داوینی ده‌کات، نه‌گه‌ر خوا توانای داوون ده‌ستبگره‌وه، له‌ خواردندا پاک و خوشی خواردن بخۆن.^۲

به‌یه‌قی له‌ زه‌یدی کوپی سه‌له‌ته‌وه هیناویه‌تی بیستی عوسمان له‌سه‌ر مینبه‌ر ده‌یوت: نه‌ی خه‌لکینه‌ وریای تاو له‌ بن چونکه‌ باسکراوه له‌ مائی یه‌کیکتاندا، هه‌رکه‌س نه‌وه‌ی له‌ ما‌لدا هه‌بوو با بیسووتینی یان بیشکینی، جاریکی تر عوسمان له‌سه‌ر مینبه‌ر بوو وتی نه‌ی خه‌لکینه‌ من له‌سه‌ر نه‌و تاو له‌یه‌ قسه‌م بۆ کردن و نه‌مدی ده‌ری بکه‌ن و فری بدن، خه‌ریکه‌ فه‌رمان بکه‌م به‌ باره‌ دارو دواتر بنیرم بۆ هه‌ر مائی نه‌وه‌ی تێدایه‌ بیسووتینم به‌ سه‌ریاندا.^۳

^۱ - که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که‌ سه‌حیحن جگه‌ له‌ عه‌ببادی کوپی زاہیر که‌ جی متمانه‌شه، ته‌واو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - به‌یه‌قی ده‌لێت هه‌ندی له‌ عوسمانه‌وه به‌ مه‌رفووعی ده‌یه‌نینن له‌ فه‌رمووده‌که‌ی شه‌ریه‌وه، ره‌فه‌کردنه‌که‌شی لاوازه، له‌ (کنز العمال ج ۵، ص ۶۷) دا واهاتووه.

^۴ - له‌ کنز العمال ج ۷، ص ۳۲۴) دا واهاتووه.

بهیهه قی و ئین عه ساگیر له سالمی مه ولای عه بدوره حمانی کوپی حه میده وه
هیناویانه عوسمانی کوپی عه فغان له مینا نویژی ده کردو دواتر وتاری دا بو
خه لک و وتی ئه ی خه لکینه سوننه ت سوننه تی پیغه مبه ر (ﷺ) و دوو هاوه له که یه تی،
به لام پروداوی گشتی ناو خه لک ترسام بیکه ن به سوننه ت.^۱

ئین عه ساگیر له قوته یبه ی کوپی موسلیمه وه هیناویه تی ده لیت: حه جاجی
کوپی یوسف وتاری بو داین و باسی گوپی بو کردین و به رده وام ده یوت: مالی
ته نهایی و مالی نامویی، تا گریاو ئه وانه ی ده وریشی گریان، پاشان وتی بیستم له
ئه میری باوه رداران عه بدولمه لیک کی کوپی مه روان ده یوت: بیستم مه روان له وتاریدا
ده یوت: پیغه مبه ر (ﷺ) سهیری هر گوپیکی بکردایه و باسی بکردایه ده گریا.^۲

ئه حمه د (ج ۱، ص ۶۲) له سه عیدی کوپی موسه یبه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم
عوسمانی کوپی عه فغان له سه ر مینه ر وتاری ده داو ده یوت: من له نیوان
جوله که دا (هۆزیک جوله که) خورماف ده فروشت، به و هۆزه ده وترا به نو قه ینوقاع، به
قازانجی ده مفروشت، پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وه ی بیست و فهرمووی (ئه گه ر کهریت پیوانه ی
بکه و ئه گه ریش فروشتت پیوانه ی بکه)^۳.

ئین جهریر له میژوه که یدا (ج ۳، ص ۴۴۶) له ریگه ی سه یف له به دری کوپی
عوسمان له مامیه وه هیناویه تی ده لیت: کوئا وتاری عوسمان له جه ماعه تدا ئه وه بوو
وتی: خوا دنیای پیداون تا دوا پوژی پی به ده ست بخه ن، پیی نه داو تا پالی پی
بده نه وه، دنیا له ناو ده چی و دوا پوژ ده مینیته وه، ده ی له ناو چوو نه تانخه له تیئی و

۱ - له (کنز العمال ج ۴، ص ۲۳۹) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۰۹).

۳ - حسن.

۴ - ئه حمه د (ج ۱، ص ۷۲) له حه سه نه وه هیناویه تی ده لیت: عوسمانم بیینی له وتاره که یدا
فهرمانی ده کرد به کوشتنی سه گ و سه برینی کوتر.

بيناگاتان نه کات له له ناو نه چوو، دهی ئه وهی ده مینیتته وه پیش فه وتاوی بخه ن چونکه دنیا ده پچری و گه رانه وه بو لای خواجه، له خوا بترسن چونکه له خوا ترسان قه لغانه له توندی و سزای خواو پیناوی لای خواجه، هوشیاری وهربگرن و په یوه سستی جه ماعه تتان بن، مه بنه ده سته ده سته ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾.

پیشتریش باسی وتاری عوسمانمان کرد له فه زلی پاسه وانی پری خوا له باسی جیهاددا.

(وتاره کانی ئه میری باوه رداران عه لی کوری ئه بو تالیب (ع))

ئین جهریر له میژوه کهیدا (ج ۳، ص ۴۵۷) به سه نه دی که سه یفی کوری عه لی کوری حوسهینی تیدایه یه کهم وتاری عه لی (ع) هی ناوه کاتی بوو به خه لیفه سوپاس و ستایشی خوی کردو وتی: خوا کتییکی پرینمونی کاری ناردوه تیایدا چاکه و خراپه ی پوون کردوه ته وه، دهی چاکه بگرنه به رو ده سته رداري خراپه بن، فه رزه کان به جی بگه یه نن بو په روه رداگارتان به ره و به هه شتتان ده بات، خوا حه رام گه لیکی دیاری حه رام کردوه و حورمه تی موسلمانان داوه به سه ر هه موویانداو نیاز پاکی و یه کده نگی موسولمانانی تووندو تۆل کردوه، موسولمان ئه و که سه یه خه لکی له ده سستی و زمانی پاریزراو بن مه گه ر له سه ر حه ق، ئازاردانی موسلمان دروست نیه مه گه ر ئه وهی واجب بووه، ده ست پیشخه ر بن بو کاری گشتی و به تایبه ت مه رگی یه کیکتان چونکه له پیش یان له دواوه تانن، کات هه رده شه تان لیده کات، بار قورس مه بن ده گن چونکه خه لکی دوا پوژیان چاوه رپیان ده کات، ئه ی به بنده کانی خوا له خوا بترسن سه باره ت به به بنده کانی و ولاتی، ئیوه به رپرسن ته نه ات له خاک و ئازده له کانیش، گوپرایه لی خوا بن و لی یی یاخی مه بن،

ئەگەر خەرتان بینی وەریبگرن، ئەگەر خراپەتان بینی لێی دوربگرن، بیر بکەنەو
 کە ئیوە کەم و لاواز بوون لە زەویدا، ئەبو شەیح لە عەلیەو هیناویەتی و تەری داو
 وتی: خەلی کەسی بۆ کەسە کە لە کەسە کە بۆ خەلە کە باشترە، ئەو ئەگەر دەستیان
 لێ بگریتهو یە ک دەست کەمی کردوو، بەلام دەستیکی زۆر لەگەڵ هەواداری و
 پاراستنیان و سەرخستیان بۆی وازی لێ دینن تا ئەوێ لەوانە یە کەس پشتگیری
 کەسی بکات و تەنها بە ڕەچەلەکی بیناسی، من لەسەر ئەمە چەند ئایەتیکی
 قورئانمان بەسەردا دەخوینمەو، ئەم ئایەتە ی خویند ﴿قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ
 آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ﴾ (هود: ۸۰) عەلی وتی پایە ی پتەو خەلە، لوو خەلی نەبوو،
 سویند بەوێ هیچ خاویە ک نیه جگە لەو خوا داوی لوو هەر پیغەمبەریکی ناردبێ
 لەناو سامانیکی (دەسەلاتیکی) هۆزە کەیدا بوو، ئەم ئایەتە ی لەسەر شووعیب
 خویندەو (وانا لنراک فینا ضعیفا) دەلیت دەست بەستراو بوو بۆیە بە لاوازیان
 دادەنا (ولو لا رهطک لرجمناک) عەلی وتی: سویند بەوێ هیچ پەرستراوی نیه جگە
 لەو لە پەرەدگاریان نەترسان بەلکو لە هۆز ترسان.^۱

حوسینی کۆری یەحیای قەتان و بەیەهقی لە شەعبیەو هیناویانە دەلیت: عەلی
 لە پەمەزاند و تەری دەدا دواتر دەیوت ئەمە ئەو مانگە پیروزیە کە تیایدا خوا
 پۆژووی فەرز کردوو و شەو نوێژی فەرز نەکردوو تا کەسی هۆشیاری لەو
 وەربگری بلی ئەگەر فلان پۆژوو بگری پۆژوو دەگرم و ئەگەر فلان پۆژووی کردو
 پۆژوو دەکەمەو، وریا بن پۆژوو خواردن و خواردنەو نیه، بەلکو لە خۆ
 گرتنەو شە لە درۆ پووچەلی و کوفر، وریا بن پیش مانگ مەکەون ئەگەر مانگتان
 بینی پۆژوو بگرن و ئەگەر هەمدی بینیتان پۆژوو بکەنەو، ئەگەر لیتان دیار نەبوو

^۱ - لە (کنز العمال ج ۱، ص ۲۵۰) دا واهاتوو.

ماوهی مانگه که ته‌واو بکه‌ن، ده‌لیت دواي نوږی به‌یانی و نوږی عه‌سر نه‌مه‌ی ده‌وت.^۱

صابوونی و ئین عه‌ساکیر له‌عه‌لیه‌وه هی‌ناویانه وتاری داو سوپاس و ستایشی خواي کرد پاشان باسی مه‌رگی کردو وتی: به‌نده‌کانی خوا به‌خوا مه‌رگ ئی درباربوونی نیه، نه‌گه‌ر بوی هه‌ستن ده‌تانگری نه‌گه‌ر لیی پراکه‌ن پیتان ده‌گاته‌وه، ده‌ی فریاد فریاد، پزگاری پزگاری، داواکاریکی تیژو خیرا به‌دواتانه‌وه‌یه (گوږ)، ده‌ی له‌فشارو ترسو تاریکی گوږ بترسن، وریا بن گوږ چالیکه له‌چاله‌کانی دوزه‌خ یان باخچه‌یه که له‌باخچه‌کانی به‌هه‌شت، بزاندن هه‌موو پوږی سی جار قسه ده‌کات و ده‌لیت من مالی تاریکیم، من مالی کرم، من مالی ترسم، بزاندن له‌پشت نه‌وه‌وه سه‌ختتر هه‌یه، ناگری که تینه‌که‌ی زورو چالی قول و به‌رگی ناسن و خه‌زنه‌داری مالیکه، هیچ ره‌حه‌تیکی خواي تیدا نیه، وریا بن له‌پشت نه‌وه‌وه به‌هه‌شتی هه‌یه که پانیه‌که‌ی هی‌نده‌ی ناسمانه‌کان و زه‌ویه بو له‌خوا ترسان ناماده کراوه، خوا ئیمه‌و ئیوه‌ش له‌خوا ترسان بگیری و ئیمه‌و ئیوه‌ش له‌سزای سه‌خت بیاریزی.^۲

ئین که‌تیر له‌(البداية والنهاية ج ۸، ص ۶) دا ئه‌م وتاره‌ی له‌ئوصبوغی کوپی نه‌باته‌وه هی‌ناوه‌و ده‌لیت پوږی عه‌لی چوویه سه‌ر مینه‌رو سوپا و ستایشی خواي کردو باسی مه‌رگی کرد، وتاره‌که به‌و جوړه دینیت و له‌دواي (من مالی ترسم) نه‌مه‌ی هی‌ناوه: له‌پشت نه‌مه‌وه پوږی هه‌یه تیایدا منال و پیرو گه‌وره تیایدا سه‌ر مه‌ست ده‌بی و سک پر سک که‌ی داده‌نیت و خه‌لکی ده‌بینین سه‌رخوشیش نین به‌لکو سزای خوا سه‌خته، له‌گیرانه‌وه‌که‌یدا نه‌وه‌شی زیاد کردووه: گریاو موسولمانانی ده‌وریشی گریان.

^۱ - کنز العمال ج ۴، ص ۳۲۲.

^۲ - له‌(کنز العمال ج ۸، ص ۱۱۰) دا واهاتووه.

دھینہ وهری و ئین عه ساکیر له عه بدوللای کوری صالحی عه جلی له باوکیه وه
هیناویانه دهلیت: عهلی کوری ئه بو تالیب پوژی و تاری داو سوپاس و ستایشی
خوای کردو سهله واتی دا له سهر پیغه مبه (ﷺ) و پاشان وتی: بهندهکانی خوا
ژیانی دنیا سهرکه شتان نه کات چونکه دنیا شوینی به لای چواردهور دهره، به
له ناوچوون ناسراوه، به ناپاکی وه سفکراوه، چی تیدایه به ره و ئاوابوون دهچی و له
نیو خه لکه کهیدا چهند دهولت و سهره سهره یه که، ئه وهی بوی دابه زی هه رگیز له
خرابهی پزگاری نابیت، خه لکه کهی ساتی له خوشگوزهرانی و کامه رانیدان که
دهکه ونه به لاو سهرکه شی، ژیان تیایدا سهرکونه کراو خوشگوزهرانی تیایدا نا
هه میشه ییه، که سهکانی ناوی چهند ئامانجیکی له بهر چاو دانراون و به تیرهکانی
تیریان ئاراسته دهکات و به مهرگی دهیان شکینی، بهندهکانی خوا ئیوه و ئه وهی که
له م دنیا به دان له پیگه ی ئه وه وه که چوه که ته مهنی له ئیوه زیاترو توانای له ئیوه
زورترو بینا و مالی زیاترو جیدهستی زورتربوو که چی دهنگیان کپ و کوژراوه بوو
پاشان ماوهی زوری خوئی و جهسته یان فهوتاو مالیان ویرانه و جیدهستیان سڤاوه
بوو و گوژان به کوشکی بنیاد نراو و کورسی و پاخهرو پشتیتی ساززای بهرد،
بهردهکانیش به سهر گوژه کانه وهن که له سهرویرانه ی فهوتاو بینایان به خول بنیاد
نراوه، شوینی نزیککراوه و دانیشتووی ناموی نیوان دارودهسته ی بینا و ترساوان و
دارودهسته ی سهرقالبووانه، به بنیادو بینا ئارام ناگرن و په ییوهندی دراوسییه تی
نیوانیان له نزیک و پیکه وه لکانی مالیانه وه نیه، چوئن په ییوهندی له نیوانیاندا
هه بی که به که له کی له ناو بهری ویران و دامای کردوون و تاش و بهردهکان
خواردونیان؟ دوا ی ژیان بوون به مردوو و دوا ی خوشگوزهرانی بوون به ئیسک و
پروسک، خوشه ویستان وه لایان نان و له خولدا نیشته جی بوون و هیچ په ناو
دهربازیه کیان نیه، هاوار، ئه مه قسه یه که دهلیت و له دوا یانه وه بهرزه خه تا پوژی

زىندو دەكرىنەۋە ھەك ئەۋەى ئىۋەش ھەك ئەۋان لە ژىيانى لەناۋ چوون و مالى
مردوۋاندا تووش بووین، كەۋتەنە ئەۋ شۋىنەۋ ئەۋ مالىئاۋىي خۋازە بتانگىرىتە خۇ،
دەى چى دەكەن ئەگەر بارەكان كۆتاييان پى بى ۋ گۆرەكان ھەلۋەشۋىنەۋە چى لە
دەروۋنەكاندا ھەيە بىتەۋە كايە لەبەردەم خۋايەكى بە تۋاناۋ شىكۇدا بۇ چىنەۋەى
رەنجتان ۋەستان؟ دلەكان لە تاۋ تاۋانى پىشۋويان دىق دەكەن ۋ پەردەتان لەسەر لا
دەبرى ۋ عەيب ۋ نەيىنەكانتان دەردەكەۋى، ئەۋ كات ھەركەس بە پىي ئەۋەى بە
دەستى ھىناۋە پاداشت دەدرىتەۋە تا ئەۋانەى خراپەيان كىدوۋە بەپىي
كىدەۋەيان ۋ ئەۋانەى چاكەيان كىدوۋە بە چاكە پاداشت بدرىنەۋە، كىتب دادەنرى
تاۋانباران دەبىنىت تۋقاون لەۋەى تىيادايە ۋ دەلۋن خۋزگە ئەم كىتبە نەبۋايە كە
گەرەۋە بچوۋكى بە جىنەھىشتۋەۋ ھەموۋى ژماردوۋە چىمان كىدوۋە تىيادا
دەبىنن ۋ پەرۋەردگارىش سىتەم لە كەس ناكات، خۋا ئىمەۋ ئىۋەش ۋا لىبكات بە
كىتبەكەى كار بىكەين ۋ شۋىنكەۋتەى ئازىزانى بىن تا شۋىنى سۋكنايى ۋ
دانىشتنى فەزلى خۋا بمانگىرىتەۋە بە راستى ئەۋ سۋپاسكارى شىكۇدارە.^۱

ئىبن جەۋزى لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۲۴) دا بە دوۋرو درىژى ھىناۋىەتى ۋ لە
سەرەتاكەيەۋە ھاتوۋە: عەلى كۆپى ئەۋ تالىب ۋ تارى داۋ ۋتى: سۋپاس بۇ خۋا،
سۋپاسى دەكەم ۋ پىشتى پى دەبەستەم ۋ پىروى پى دىنم ۋ پىشتى پى دەبەستەم،
شاىەتى دەدەم ھىچ پەرستراۋى نىە جگە لە خۋاى بى ھاۋتاۋ موخەممەدىش بەندەۋ
نۆردراۋى خۋايە، خۋا بە رىنمونى ۋ ئايىنى ھەق ناردى تا لارىتان لا بەرىت پىي ۋ
لە بىئاگايى بىدارتان بىكاتەۋە، بزانن ئىۋە دەمرن ۋ دۋاى مەرگ زىندوۋ دەكرىنەۋەۋ
لەسەر كارەكانتان دەۋەستىنرىن ۋ لەسەريان پاداشت دەدرىنەۋە، دەى ژىيانى دىنا
سەرەشتان نەكات، بەۋ شىۋە دەيەيىت.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۶) ۋ (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۳) دا ھاتوۋە.

ئەبۇ نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۷۷) لە جەغھەرى كۆپى موحەممەد لە باۋكى لە باپىرىيەۋە ھىناۋىيەتى عەلى (ﷺ) لەگەل تەرمىكدا چو، كاتىك تەرمەكە خرايە ناو گۆرەكەى كەس و كارەكەى شىۋەن و گريانىان دەسپىكرد، عەلى وتى بۇ چى دەگرىن؟ بەخۇا ئەگەر چاۋ بىنىيان ۋەك ھى مردوۋەكەيان بىت ئەو چاۋ بىنىيەيان سەرسام رايان دەگرىت لەسەر مردوۋەكەيان، ئەو لە نىۋياندا گەرانەۋەى بۇ ھەيە دواترىش گەرانەۋە تا كەسيان نامىنن، پاشان ھەستاۋ وتى: بەندەكانى خوا ۋەسىيەتتان بۇ دەكەم بە لە خوا ترسان، ئەو خوايەى نمونەى بۇ ھىناۋەتەۋەو كات و مەرگى بۇ دىارى كردوون و گوئى بۇ داناۋن تا چى دەبىستى لىي تىبگەن و بىنن تا پەردەى لاچى بۇتان و دل تا چى تووش دەبى لە رىزبەندى وئەكانىدا لىي تىبگات، ئەۋەشى بىيادى ناۋە چونكە خوا بى مان دروستى نەكردوون و ھەروا باسى لەسەر نەھىناۋن، بەلكو بە بەخششە تەۋاۋەكان رىزدارى كردوون و بە زۆرتىن بەخششەكان بەخششى كردوون و سەرژمىرى بە چوار دەورتاندا داناۋەو پاداشتى بۇ قەپرەول داناۋن و لە سەختى و خوشىدا، دەى بەندەكانى خوا لە خوا بترسن و لە داخاۋىدا گورچ و گول بن و كار پىش بخەن بۇ دواى پەردى پىۋىستىيەكان و لەناۋبەرى ئارەزوۋەكان (مەرگ) چونكە دىنا خوشىيەكانى بەردەوام نىن و دلىيى لە تووش بوون و بەسەردا ھاتنەكانى نى، سەرگەشىيەكى زۆرو سايەيەكى لاۋازو سەنادىكى لاربوۋەۋە بە وىستى زىدەپۇيى دەپوات و بە سەختى ئارەزوۋەكانى بەدواى خۇدادەگەپىتەۋە، بەندەكانى خوا پەند لەپووداۋو بەسەرھاتەكان ۋەربىگرن، پەند لە ئايەت و ئەثرەو جىدەستەكان ۋەربىگرن، بە ترساندەكانى راجلەكن و سوود لە ئامۇزگارىيەكان ۋەربىگرن، ۋەك ئەۋەى مەرگ قەپى پىدا كردبن و مالى خول لە خوى گرتبن و تۇقىنەرى بارەكان بە فوۋى (صور) ھاتنەۋەى ناو گۆرەكان تووشتان بووبى، چوون بەرەو مەحشەرە ۋەستانى لىپچىنەۋە بە چوار دەوردانى توانى خۋاى خاۋەن دەسەلات، ھەركەسى و شۇفىرىكى لەگەلە كە بەرەو مەيدانى حەشرى دەبات و شايەتى كە شايەتى دەدات

لهسەر كارى، زهوى به پووناكى پهروهردگارى پرشنگاوى و پووناك دهبى و كتيب دادهنرى و پيغه مبه ران و شه هيدان دهينري و به حق و راستى و بهبى سته ملي كردن دادوهريتان له نيودا دهكريت، بۇ ئه و پۇژه شارو ولاتان پيكا ددهن و هاواركه ر هاوار دهكات پۇژى ليكه لهوشان و بهدركه وتنه و خور تيشكى ناميني و ئارزله كانيش له شويىنى حهشردا حهشر دهكرين، نهينيه كان دهردهكه ون و خراپه كاران قور بهسەر دهن، دلله كان شيو دهكه ون و تونديهكى زور سزايهكى شيوهن خواز له لايه ن خواوه تووشى دۇزه خيه كان دهبيت، دۇزه خ دهردهكه ويىت كه نركه و هاوارو گرمه و توورپه يى و ترساندى هيه، گهرماي كليه و تيني زور گرمى بزيكه ددهات، ئه وهى هه ميشه ييه تيايدا هه ناسه يه كيشى بۇ نيه، ئاهو خه فه تى نابريته وه و كوت و بهندى لا ناچى، كومه لى فريشته يان له گهلدان موژده ي دابه زيني زورى گرو تين و تيندانى دۇزه خيان پيده دن، له خواو خوشه ويستانى خوا دورو جيان و به ره و دۇزه خ دهرين، بهنده كانى خوا له خوا بترسن، ترسانى له زهليلى و سهردانه واندن و وريايى بيه نه و خوت بگروه و بۇ داوا خيرا بكه و پرگار بوونى به پاكردن و ههنگاوى پاكردن و چون به ره و گهرانه وه بۇ قيامهت و تويشو پى بوون بنوينه، بهسه كه خوا بينه رو توله سينه، بهسه كتيب سكالاکاره، بهسه بۇ بهه شت پاداشت و دۇزه خ سزا بهخش بيت، لاي خوا داواي ليخوشبوون بۇ خوم ئيوهش دهكه م.

دهينه وه رى و ئين عه ساكير له عهليه وه(ﷺ) هيناويانه وتارى دا بۇ خه لك و سوپاس و ستايشى خواي كرد، پاشان وتى: دنيا پشتى هه لكرد و مؤله تى مائلئاويى دا، دوا پۇژيش وا هات و خوى نواند، ئه مرق ئاواز و خوشى و سبه ينى كيبرىكى، وريا بن ئيوه له پۇژانى هيواو ئاواتيكان كه له پشتيه وه نه جهل هيه، ههركه س پيش هاتنى سه ره مه رگى له پۇژانى هيويدا كه مه ترخه مى بكات دهست شكاو و قور بهسهره، وريا بن له كاتى خوشيدا كار بكه ن بۇ خوا وهك چون له كاتى ترس و سهختيدا كارى بۇ دهكه ن، بزائن، من كه سى خه و تووترم له داخوازي كه رى

به ههشت نه دیوه و کەسی خەوتوو ترم لە کەسی پاگردوو لە دۆزەخ نەدیوه، هەرکەس حەق سوودی پێ نەگەیه نیت پوچەل و باتل زیانی پێ نەگەیه نیت، هەرکەس پینموونی پێکی نەکاتەوه گومرایی لایەدا، وریا بن ئیوه فەرمانی کارتان پیکراوه و بەرهو تویشوو هەلگرتن پینموونی کران، ئەهی خەلکینە بزائن دنیا خستنه پروویەکی نامادەیه و چاک و خراپ لێی دەخۆن، دواپۆژ بەلینیکی پاسته و تیایدا خوای بە توانا حوکم دەکات شەیتان مۆژدەهی هەژارو فەرمانی پیداوین پیسیستان بۆ دەخاتە پوو خواش بەلینیی لیخو شبوون و فەزلی خوستان پێ دەدات، چونکە خوای گەورە بەلینیی بەهەشتی داوه بۆ ئەوهی گوپرایەلی دەکات و دۆزەخی بۆ ئەوهی لێی یاخی دەبێ، ئەوه دۆزەخیکە دەنگی دانامرکیتهوه دیلی بەرنابیت، گەرمای سەخت و قوولی زۆرو ئاوی کولخواردوه، ترسناکترین لێی دەرسم شوینکەوتنی ئارەزووه کان هیوا درێژیه.^۱

ئێبن نەجار لە زیادی ئەعرابیهوه هیناویەتی دەلیت: ئەمیری باوه پداران عەلی کوپی ئەبو تالیب لەسەر مینبەری کوفە لە دواي فیتنەو دەس بەتالبوونی لە شەپی نەهرهوان وتاری پیشکەش کردو سوپاسی خوای کردو پەند هیلاکی کردو گریا تا پیشی بە فرمی سکه کانی تەپبوو، دواتر پیشی تەکاندو چەند دلوپیکی بەر خەلکی کەوت، ئیمە دەمانوت هەرکەس لەو دلوپانەهی بەر بکەویت خوا دۆزەخی لەسەر حەرام دەکات، پاشان وتی ئەهی خەلکینە لەوانە مەبن بەبێ کردار هیوای پۆژی دوايي دەکەن و بە هۆی هیوا درێژیهوه تەوبەو گەپانەوه دوا دەخەن، لە دنیا دا قسەهی دنیا نەویستان و کردەهی دنیا ویستان دەنوینی، ئەگەر لە دنیا ی پیدری لێی

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۴) دا واهاتوه، ئێبن کەثیر لە (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۷) ئەو وتارەهی بە دوورو درێژی لە وەکیع لە عەمری کوپی منبە لە ئەوفاي کوپی دلەوه هیناوه دەلیت لە گیرانەوهیه کدا واهاتوه: شوینکەوتنی ئارەزووه کان پێی لە حەق دەگریت و هیوا درێژی پۆژی دوايي لەبیر دەباتەوه

تیر ناخوات و نه گهر پیی نه دری پازی نابی، ناتوانی سوپاس بکات له سهر نه وهی پیی دراوه و هیوای زیاتر له وه دهخوای که ماوه، فه رمان دهکات و خوئی نایکات و دووره په ریژی دهکات و خوئی واز ناهینی، پیاوچاکانی خوش دهویت و کرداری نه وان ناکات و پقی له سته مکارانه و خویشی له وانه، دهروونی زال بووه به سهر نه وهیدا که گومان دهبات و به سهر دلنیایدا زال نابی، نه گهر بیباک بوو ناشووب و نه گهر نه خوش بوو خهفت دایده گری و نه گهر هه ژار کهوت بی هیواو ترساو دهبی، نه و له نیوان تاوان و به خششدا دیت و ده پوات، سه لامه ته و سوپاس ناکات و تووش دهبی و خو پراگر نیه له سهری، وهک نه وهی بیدار کراوه له مهرگ بو جگه له وه، وهک نه وهی که سی که به لین و سهرکونه پووی تیگردوه جگه له وه، نهی نامانجهکانی مهرگ، نهی بارمتهکانی مردن، نهی میوهی زمان و نهی پووناکی پووداران، نهی بیدهنگبوانی به ردهم سکالا، نهی نه وهی فیتنهکان دایگرتووه و له مه عریفه ی په ندوه رگرتنهکان دوورخراوه ته وه، به حق نه مه دهلیم: نهی نه وهی پزگاری بووه به مه عریفه ی دهروونی بووه و نه وهش مالویران بووه له خو یه وه، خوا ده فهرمویت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ خوا ئیمه و ئیوهش له وانه بگپریت که ناموزگاری ده بیستن و وه ریده گرن و بانگ ده کرین بو کارو کار ده کن.^۱

ئین نه بی دنیا و ئین عه ساگیر له یه حیای کوپی یه عمره وه هیناویانه عه لی کوپی نه بو تالیب و تاری دا بو خه لک و سوپاس و ستایشی خوی کرد و دواتر وتی: نهی خه لکینه نه وانی پیش ئیوه به گرتنه بهری تاوان و سهرکهشی له ناوچوون چونکه خوا په رست و نه حبارهکانیان ریگریان لی نه ده کردن، خوی گه وره سزای به سهردا داباراندن، دهی فه رمان به چاکه و ریگری له خراپه بکه ن پیش نه وهی نه و سزایه ی تووشی نه وان بووه تووشی ئیوهش بیت، بزنان فه رمان به چاکه و ریگری

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۵) دا واهاتوه.

لە خراپە پۇزى نابېرىۋ مەرگ پېش ناخات، بارەكە لە ئاسمانەۋە بۇ زەۋى دادەبەزىت ۋەك دلوپى باران بۇ ھەركەسى بەۋ جۆرەى خوا قەدەرى بۇ دانائە بە بى كەم و زیاد مال و منال يان سامان يان گيان كەم و زیاد ناكات، ئەگەر كەسىكتان لە مال و منال يان سامان يان گيانىكدا توۋشى كەمى بوو بىنى خەلكى دىكە جۆرىكى دىكەيە با ئەۋە ئەبىت بە فېتنە بۇى چونكە كەسى موسولمان ھەرچەندە كەمىەكى بەرچاۋ كەوت ملكەچىەكى بۇ دەنۋىنى كاتى باس دەكرى و زورى خەلك ۋەك كەسى قومار كەر وايە كە لە يەكەم قوماردا ھىۋاى وايە دەستكەۋتى بۇ بە دەست بخت و پىدانی لەسەر لابات، موسولمانى پاكى دوور لە ناپاكىش چاۋەپى يەكى لە دوو چاكەكەيە ئەگەر داۋا لە خوا بكات لای خوا باشتى بۇ ھەيە، يان خوا سامانى پىدەدات و ئەۋكات خاۋەن مال و سامان و ژن و مال دەبى، چاندن دوو جۆرە: مال و منال بۇ دىناۋ كارى چاك بۇ پۇژى دوايى، خوا بۇ خەلكانىك ھەردوۋكىيان دەبەخشىت، سوفيانى كوپى عوبەينە دەلىت كى بەۋ جوانىەى ئەۋ قسە دەكات جگە لە ەلى كوپى ئەۋ تالىب.

بەيھەقى لە ئەۋ وائىلەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: ەلى(ﷺ) لە كوفە وتارى داۋ بىستم لە وتارەكەيدا دەيوت ئەى خەلكىنە ھەركەس چاۋەژار بى ھەژار دەكەۋى و ھەركەس تەمەن بكات توۋش دەبى، ھەركەس ئامادەسازى توۋشبوۋنى نەبى كە

۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۰) و (المنتخب ج ۶، ص ۳۲۶) دا ۋاھاتوۋە، لە (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۸) لە ئىبن ئەبى دىناۋە بە سەنەدەكەى لە يەحىاۋە ھىناۋىەتى و لە (بارەكە لە ئاسمانەۋە دادەبەزى) تا كۆتايىيەكەى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى، تىايدا ئەمە ھاتوۋە (كە خاۋەن مال و منال و سامان بوو پەرچەلەك و ئايىنىشى لەگەلدا بى، يان خوا لە پۇژى دوايىدا پىنى دەبەخشى، جا پۇژى دوايى باشترو ماۋەترە، چاندن دوانە دىيائى كە سامان و لە خوا ترسانە، پۇژى دوايى كە ماۋە لەناۋ نەچۈۋە باشەكانن.

تووشبوو خو پاناگری، هه رکهس خاوهن مولک بێ پێشخستنی ههیه و هه رکه سیش راویژ نه کات په شیمانه، له پشت ئەم قسانه وه دهیوت: خه ریکه وای لیبیت ئیسلام تهنا ناوی بمینی و قورئان تهنا وینهی بمینی، دهیوت وریا بن کهس شهرم نه کات له فیروون، هه رکهس پرسیری لیبکری له وهی نایزانی با بلی نازانم، مزگه وته کانی ئەمپوتان بنیاد و دلهکان و جهسته تان ویرانن له پینموونی، خراپی ژیر ئاسمان فیهناسه کانتانن فیتنه له وانه وه درده که ویت و له وانیشه وه دهگه ریته وه، کهسی هستاو وتی: ئەی چی ئەی ئەمیری باوه پداران، وتی کاتی فیهقه له ناو بچووک و گه مره کانتانداو داوین پیسی له ناوچه کانتانداو دهسلات له ناو بچووک کانتاندا دردهوت ئەو کات پوژی دواپی دیت.^۱

ئین که ئیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۳۰۷) دا هیناویه تی عهلی (رضی الله عنه) له نیویاندا ههستا تا وتار بدات، وتی سوپاس بو خوی داهینه ری ئاسمانه کان و هینه ری بهیانی و بلاوکه ره وهی مردووه کان و زیندووه ره وهی ئەوانه ی له ناو گوپه کاندان، شایه تی ددهم که هیچ په رستراوی نیه جگه له خواو موچه ممه دیش بهنده و نیردراوی خوایه، وه سیه تان بو ده کهم به له خوا ترسان چونکه چاکترین شتی بهنده کان ته وه سوولی پیبکه ن ئیمان و جیهادی پی خوایه، وشه ی نیاز پاکیش که پاک و فیتره ته، نوێژکردن که میلله ته و زه کات دان چونکه له فره زی خوایه، پوژووی په مه زان چونکه قه لغانه له سزای خوا، حه جی مالی خوا چونکه دژی هه ژاری و له ناو به ری تاوانه، په یوه ندی خزمایه تی چونکه زیاده کهری سامان و دوا خه رو له بیر به ری مه رگه و خو شه ویستی ناو که سوکاری، به خشی نی نهینی چونکه هه له ده سپرته وه توو په یی په ره ردگار ده کوژینیته وه، چاکه کردن چونکه خراپه له مردوو و درده گری و له سه ختی هکان ده پیاریزی، له زیکری خواو پوچن چونکه چاکترین زیکهر، برۆن به ره و ئەوه ی که به لێن دراوه به له خوا ترسان چونکه

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۱۸) دا واهاتوه.

بەلئىنى خوا راستىن بەلئىنە، پىشەنگى بىكەن بە پىنمۈنى و پىيازى
 پىغەمبەرتان (ﷺ) چۈنكە چاكتىن پىنمۈنى، سۈننەتى پىغەمبەر بىگرنە بەر
 چۈنكە چاكتىنى سۈننەتەكانە، فىرى قورئان بن چۈنكە بە فەزلىتىن قەسە، لە
 ئايىندا شارەزا بن چۈنكە بەھارى دالەنە بە پووناكى قورئان شىفا بخوازن چۈنكە
 شىفایە بۇ دەردى ناو دالان، بە چاكى بىخویننەۋە چۈنكە جۈانتىن گىرەنەۋە،
 ئەگەر قورئانتان لا خوینرا گوئى لى بىگرن و بىدەنگ بن بەلكو پەھمتان پى بىرىت،
 ئەگەر بە زانستى پىنمۈنى کران كارىكەن بەۋەدى دەيزانن بەلكو پىنمۈنى بىرىن،
 چۈنكە زانای ئىشكەر بەبى زانستى ۋەك نەزانى خۇ سەپىنە كە لە نەزانىكەى رىك
 نابىتەۋە ۋایە، بەلكو ۋا دەبىنم بەلگە گەۋرەترو ھىمانى بەردەۋامترە بەسەر ئەۋ
 زانایەى كە زانستى لى دامالراۋە تا ئەۋ نەزانەى لە نەزانى خۇیدا دەستە ۋەستاۋە،
 ھەردووكيان مالویرانى گومپابوون، دوو دل مەبن گەرنا گومان دەكەن، گومان
 مەكەن گەرنا بىباۋەر دەبن، مۆلەت بە خۇتان مەدەن كە لادەدەن، لە ھەقدا لامەدەن
 ئەگەرنا خەسارۋمەند دەبن، وریا بن لە راست و پىكەرەۋى ئەۋەىە متمانە بىكەن، لە
 متمانەش ئەۋەىە سەرکەش نەبن، ئەۋەتان زۆرتەر ئامۇزگارى خۇى دەكات زىاتر
 گوپراپەلى پەرۋەردىگارى تى ناپاكتىنتان بۇ خۇى لادەرتىنتانە لە پەرۋەردىگارى،
 ھەركەس گوپراپەلى خوا بىكات پارىزراۋە مۇژدەى بۇ ھەىە، ھەركەس لە خوا
 یاخى بىت دەترسى ۋ پەشىمان دەبىتەۋە، پاشان (داۋای دلىایى لە خوا بىكەن و لە
 سەلامەتیدا بەرەۋ لای بچن، چاكتىن بەردەۋامى دەروون دلىایى، سوورتىنى
 كارەكان چاكتىنەكانىەتى)، داھىنراۋەكانى خراپتىنەكانىەتى، ھەموو داھىنراۋى
 بىدەۋ ھەموو داھىنەرى (لە ئايىندا) بىدەۋ داھىنەرە، ھەركەس بىدەۋ ساز بى
 فەۋتاۋە، ھەركەس بىدەۋەك داھىنەى سۈننەتلىكى لە بەرامبەرادا ۋازلىھىناۋە،
 گەمژە ئەۋەىە ئايىنى ۋەلا نابى ۋ خۇى خەسارۋ مەند كىردى، پوپامایى لە ھاۋەل
 دانانە و نیاز پاكى لە كىردا لە ئىمانە، كۆپى پابواردن قورئان لە بىر دەباتەۋە
 شەیتان تىايدا ئامادەىەۋ بانگەۋاز بۇ ھەر لاریك دەكات، كۆپى ئافرەتان دالان

ژه‌نگاوی ده‌کات و چاوه‌کان پووی تیده‌که‌ن و داوی شه‌یتانه، دهی له‌گه‌ل خوا پاست بن چونکه خوا له‌گه‌ل پاست‌گودایه، دوور بگرن له درۆ چونکه درۆ دوور‌گرتوو له ئیمان، وریابن پاست‌گویی له‌که‌ناری پزگاری و پیزدایه و درۆ له‌که‌ناری که‌وتن و هیل‌کیدایه، وریا بن و حه‌ق بلین پیی ده‌ناسرین و کاری پیبکه‌ن له دارو ده‌سته‌ی ده‌بن، سپارده‌ بده‌نه‌وه به‌ خاوه‌نه‌که‌ی و په‌یوه‌ندی خزمایه‌تی بکه‌ن له‌گه‌ل ئه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی‌تان له‌گه‌ل ده‌بری، فه‌زل بپژن به‌سه‌ر ئه‌وه‌دا که بیبه‌شتان ده‌کات، ئه‌گه‌ر به‌لین‌تان دا بیبه‌نه‌ سه‌ر، ئه‌گه‌ر حوکمتان دا دادپه‌روه‌ر بن، به‌ باوباپیرانتانه‌وه مه‌نازن و به‌ ناونا‌توره‌ که‌س ناو نه‌به‌ن، شتی یه‌کدی زه‌وت مه‌که‌ن، پالپشتی لاوازو سته‌ملیکراو و هه‌ژاران و که‌سانی پیی خوا و پی‌وارو داواکه‌ران و کۆیله‌کان بکه‌ن، په‌حم بکه‌ن به‌ بیوه‌ژن و هه‌تیو، سه‌لام بلاو بکه‌نه‌وه و ده‌لامی سه‌لام بده‌نه‌وه وه‌ک خوی یان باشت‌ر له‌ خوی ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ پیزی لاواز بگرن و مل دانه‌وینن بو دراوسی، سه‌ردانی نه‌خۆش بکه‌ن و له‌گه‌ل ته‌رمدا بچن و به‌نده‌ی خوا بن و برای یه‌ک بن، پاشان دنیا پووی وه‌رگپراو مۆله‌تی مال‌ئاوایی داوپۆژی دوا‌یی پووی تی‌کردین، ئه‌مپۆ رۆژی ئاماده‌سازی و سبه‌ی کی‌برکی، پی‌شت‌رین به‌هه‌شت و نیازو کۆتا دۆزه‌خ، وریا بن له‌ پۆژانیکی مۆله‌تدان که دوا‌ی ئه‌وه مه‌رگ دی و په‌له‌یه‌تی، هه‌رکه‌س له پۆژی مۆله‌تیدا پی‌ش هاتنی مه‌رگی به‌ نیاز پاک‌ی بو خوا کار بکات کاری باشی کردوو و به‌ هیوای ده‌گات، هه‌رکه‌س که‌مه‌ترخه‌می تیا بکات به‌ خه‌ساره‌ت چوو و هیوا براوه‌ و ئومیدی زیا‌نی پی‌گه‌یاندوو، ده‌ی له‌ خۆشی و ناخۆشیدا کار بکه‌ن، ئه‌گه‌ر خۆشیه‌کتان هه‌بوو سوپاسی خوا بکه‌ن و بیرى ناخۆشیتان هه‌بی، ئه‌گه‌ر ناخۆشیه‌کتان تووش بوو یادى خوا بکه‌ن و خۆشی بنینه‌ لا، چونکه خوا مۆله‌تی چاکه‌ی داوه بو موسو‌لمانان و زیاده‌ش هه‌یه بوئه‌وه‌ی سوپاسگوزار بی‌ت، من نابینم که‌س وه‌ک داواکاری به‌هه‌شت و پرا‌کردوو له‌ دۆزه‌خ خه‌وتوو بی‌ت، زۆرت‌رین ده‌سته‌که‌وتووش له‌ شتی که‌ بو پۆژی به‌ده‌ستی خستوو که‌ تیا‌یدا خه‌زینه‌کان

دہکریئہ وہو نہینہ کان نامینن و گہورہ کان تیایدا کو دہبنہ وہ، ہرکس حق سوودی پینہ گہیہ نیت پوچی و باتل زانی پی دہگہیہ نیت، ہرکس پینموونی بہ پی راستدا نہیبات گومرای پایدہ کیشت، ہرکس دلنایبی سوودی پینہ گہیہ نیت گومان زیانمندی دہکات، ہرکس ئیستای سوودی پینہ گہیہ نیت نہ وہی لی دوورہ شہلترہ نامادہ نہ بووی دہستہ وسانترہ، ئیوہ فہرمانتان پینکراوہ بہ کارو پیتان پی نشان دراوہ بو تویشوو، بزائن ترسناکترین شتی لی دہترسم دوو شتن: هیوا دریژی و شوینکە و تنی ئارہ زوہ کان، هیوا دریژی پوژی دواپی لہ بیر دہباتہ وہ، شوینکە و تنی ئارہ زوہ کان لہ حق دوورت دہگری، وریا بن دنیا پووی وەرگیپراو چووو پوژی دواپی بہرہو پوومان دیت، ہر دووکیان کوپیان ہہیہ، دہی کوپی پوژی دواپی بن ئەگەر توانیتان و لہ کوپانی دنیا مہبن، ئەمرو کارہو موحاسہ بہ نیہ، سبہینی موحاسہ بہیہ و کار نیہ، ئین کەثیر دہلئت ئەم وتارہ زور بہ سوودو پەوان بیژانہ و کۆکەرہ وہو دور گر لہ خراپہیہ، چەند شاہیدی لہ چەند لایہ کی دیکہ وہ بہ موتتہ سیلی لییان گیراوە تہ وہ، سوپاس و منہت بو خواہیہ، تہ واو. تہ بہرانی لہ ئەبو خیرہ وہ هیئاویہ تی دہلئت: من هاو دەمی علی بووم تا ہاتہ کووفہ و چوویہ سەر مینبەر و سوپاس و ستایشی خودای کردو، پاشان وتی ئیوہ بارتان چۆنہ ئەگەر لہ نیوانتاندا نہ وہی پیغہ مہرتان (ﷺ) ہہبی؟ وتیان بہ چاکی خزمەتیان دہکەین، وتی سویند بہ خوا دینہ ناوتان و ئیوہش دہچن بویان و دہیانکوژن پاشان وتی:

هم اوردوه بالغرور و غردوا..... اجیبوا دعاه لانجاة ولا غزرا^۱

ہہیسہ می (ج ۹ ص ۱۹۱) دہلئت لہ سەنہ دہکەدا سەعیدی کوپی وەہب ہہیہ کە دواہینہ و نایناسم، وتاری بو داین و وتی: ہرکس بلی شتی کمان لایہ دہخوینینہ وہ جگہ لہ قورئان و ئەم پەراوہ پەراویکە تیایدا دانی و شترو شتی لہ

برینه کانی تیدایه ئهوا درۆ دهکات، تیایدا وتی پیغه مبه‌ر (ﷺ) فه‌رمووی (المدينة حرم ما بین عیر الی ثور فمن احدث فيها حدثا او اوى محدثا فعليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين، لا يقبل الله منه يوم القيامة عدلا ولا صرفا، ومن ادعى الى غير ابية او تولى غير مواليد عليه لعنة الله والملائكة والناس اجمعين، لا يقبل الله من يوم القيامة صرفا ولا عدلا، وذمة المسلمين واحدة يسعى بها ادناهم).

ئه‌حمه‌د (ج ١، ص ١٢٧) له ئیبراهیمی نه‌خه‌یه‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لقه‌مه‌ی کو‌ری قه‌یس، دای به‌و مینه‌ره‌داو وتی عه‌لی (ﷺ) له‌سه‌ر ئه‌م مینه‌ره‌ه و تازی بو‌ داین و سو‌پاس و ستایشی خوای له‌سه‌ر کردو چه‌ند خوا بیه‌ویت زی‌کری کردو وتی: چاک‌ترین که‌سان دوا‌ی پیغه‌مبه‌ر ئه‌بو‌به‌کرو پاشان عومه‌ر بو‌ون، پاشان دوا‌ی ئه‌وان هه‌ندی شتمان کرد خوا حوکمی تیادا ده‌دات، هه‌روه‌ها له (ج ١، ص ١٠٦) له ئه‌بو جو‌حه‌یفه‌وه هی‌ناویه‌تی چوویه سه‌ر مینه‌ره‌ واته عه‌لی (ﷺ) سو‌پاس و ستایشی خوای کردو سه‌لا‌واتی دا له سه‌ر پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) و وتی چاک‌ترینی ئه‌م ئومه‌ته دوا‌ی پیغه‌مبه‌ره‌که‌ی ئه‌بو‌به‌کرو دو‌وه‌م عومه‌ره، خوا خیر دینیتته ئه‌و شوین و باره‌ی که‌ پیی خوشه، هه‌روه‌ها له وه‌بی سه‌وائیه‌وه به‌و واتایه هی‌ناویه‌تی، به‌لام ئه‌مه‌ی نه‌هی‌ناوه (پاشان چه‌ند بار ی‌کمان داهینا) ده‌لیت وتی دو‌ور نییه‌ لامان که سو‌کنایی له سه‌ر زمانی عومه‌ر (ﷺ) ده‌رده‌که‌وی.

ئین ئه‌بی عاصم و ئین شاهین و لاله‌کائی و ئه‌سبه‌هانی و ئین عه‌سا‌کیر له عه‌لقه‌مه‌وه هی‌ناویانه ده‌لیت: عه‌لی (ﷺ) و تازی بو‌ داین و سو‌پاس و ستایشی خوای له سه‌ر کردو دواتر وتی: بیستوو‌مه خه‌ل‌کائی فه‌زی من ده‌دن به‌سه‌ر ئه‌بو‌به‌کرو عومه‌ردا (ﷺ)، ئه‌گه‌ر من پیش ئه‌وه ئه‌م قسه‌م بک‌ردایه له سه‌ری خه‌ل‌کم سزا ده‌دا، به‌لام هه‌زن‌اکه‌م پیش وتنی ئه‌م سزای که‌س بده‌م، هه‌ر که‌س دوا‌ی ئه‌م شوینهم شتی له‌وه بلی ئه‌وه درۆ هه‌له‌به‌سته‌ی کردوو‌ه و چی سزا له سه‌ر ئه‌و که‌سه هه‌یه له سه‌ر ئه‌مانه‌ش هه‌یه. چاک‌ترین که‌س دوا‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا (ﷺ) ئه‌بو‌به‌کرو

پاشان عومره (ع) پاشان دواى ئهوان هه ندی شتمان کرد که خوا به ویستی خوئی
حوکمی له سهر دهدات.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة) له زهیدی کوپ وه به وه هی ناویه تی سو هیدی کوپی غه فله
چوو بۆ لای عه لی (ع) له کاتی خیلافه تیدا، وتی ئه ی ئه میری باورداران من دام به
لای خه لکی کدا باسی ئه بوبه کرو عومهریان به جوړی ده کرد که ئه وان وانه بوون،
ئه ویش هه ستاو چوو به سهر مینه به رو وتی سویند به وه ی دانه ی ده ره ی ناوه ته نها
باوه رداری به فه زلی ئه بوبه کرو عومهری خو ش ده ویت و سه رکه شی ده رچوو رقیه تی
له و دووانه، خو شه ویستی ئه وان نزیک بوونه وه و رقبوون لیان ده رچوونه. چیه
خه لکانیک باسی دوو براو دوو وه زیرو دوو هاوه لی پیغه مبه ر (ع) و دوو گه وره ی
قوپه یش و دوو باوکی موسلمانان ده که ن؟ من دوورم له وانه ی به خراپه باسی ئه و
دووانه ده که ن و سزای له سه ره.^۲ پیشت ر پی ش ئه م و تاره به دوورو دریشی ها تووه له
باسی توورده بوون له که سه گه وره کان.

لاهه کائی و ئه بو تالیبی عشاری و نه سر له عه لی کوپی حوسه ی نه وه هی ناویانه
ده لیت گه نجیکی به نی هاشم به علی کوپی ئه بو تالیبی و ت کاتی له صفین ها تووه
بیستم ئه ی ئه میری باوه رداران له هه ینیدا و تارت ده دا ده توت خواجه به و جوړه ی
خه لیفه راشیدینه کانت ئیسلام کرد ئیغه ش ئیسلام بکه، ئه وانه کی ن؟ چاوه کانی
په رفرمی سک بوون و وتی ئه بوبه کرو عومهر دوو پی شه وای پینموونی و گه وره و زانای
ئیسلامن و دوا ی پیغه مبه ر (ع) پینموونی به وانه، هه رکه س شوینیان بکه و ی به ره و
ریی راست پینموونی ده کری، هه رکه س پی شه نگیان پیوه بکات راست ده چی
هه رکه س په یوه ستیان بی له حیزبی خواجه، حیزبی خواش سه رکه و توان.^۳

۱ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۶) دا واهاتووه.

۲ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۳) دا ها تووه.

۳ - له (المنتخب ج ۴، ص ۴۴۴) دا ها تووه.

ئەحمەد (ج ٦، ص ١١٦) لە شەخیکی بەنی تەمیمەو ھیناویەتی دەلیت: عەلی (ﷺ) و تاری بۆ داین یان وتی: خەلکی سەردەمیکیان بەسەردا دی ئەوێ شتی لە دەستە دەیکەزیت، دەلیت فەرمانی نەکراوە بەوەش، خوا دەفەرمویت فەزلی نیاوتان لەبەر مەکەن خراپەکان گەورەو بەرزو چاکەکان زەلیل دەکەن و ناچاران دەفروشرین، پیغمبەر (ﷺ) ڕیگری کردووە لە فروشتنی ناچاران فروشتنی (الغرر) و فروشتنی بەرھەم شیت پیگەیشتنی.^١

ئەحمەد (ج ١، ص ١٤١) لە ئەبو عوبەیدە مەولای عەبدوڕەحمانی کۆری عەوفەو ھیناویەتی دەلیت: پاشان لەگەڵ بینیم پیش ئەوێ و تار بەت بەبی بانگ و قامەت نوێژی کرد، پاشان و تاری داو وتی ئەو خەلکینە پیغمبەری خوا ڕیگری کردووە پاش سێ شەو قوربانیەکانتان بخۆن، دەو ئیدی وانەکەن.

ئەحمەد (ج ١، ص ١٥٠) لە ربیع کۆری حەراشەو ھیناویەتی بیستی دەیوت: پیغمبەر (ﷺ) فەرمووی (لا تکذبوا علی فانه من یکذب علی یلج النار) (درۆ بە دەمەو مەکەن چونکە ھەرکەس درۆ بە دەمەو بکات دەچیتە دۆزەخ کڵەبی پی دەدا) تە یالسی (ص ١٧) لە ربیعەو بە ھەمان شیو ھیناویەتی.^٢

ئەحمەد (ج ١، ص ١٥٦) لە ئەبو عەبدوڕەحمانی ولەمیەو ھیناویەتی دەلیت: عەلی (ﷺ) و تاری داو وتی ئەو خەلکینە سنوور لەسەر نزیکانتان پەپرەو بکەن کامیان شووی کەردبوو یان نا، چونکە کەزەکیکی پیغمبەر (ﷺ) زینای کرد پیغمبەر (ﷺ) فەرمانی پیکردم سنووری لەسەر پەپرەو بکەم منیش چووم سەیرم کرد نزیکە (تەماس) خوینی مندالبوون بوو، ترسام ئەگەر جەلدی لیبەم بمریت،

١ - ضعیف.

٢ - صحیح.

هاتم بۆ لای پیغه مبه‌ر (ﷺ) ئه‌وه‌م بۆ باس کرد، ئه‌ویش فه‌رمووی (احسنت) (باشت کرد).^۱

عه‌بدو په‌ره‌زاق و ئه‌بو عوبه‌یده‌و حاکم و ئه‌بو نه‌عیم له‌ عه‌مری کوپی عه‌لا ئه‌وه‌ هیناویانه‌ ده‌لیت عه‌لی (ﷺ) وتاری داو وتی ئه‌ی خه‌لکینه‌ سویند به‌وه‌ هیچ په‌رستراویک نیه‌ جگه‌ له‌و له‌ مال و سامانتان که‌م و زۆر هیچم ده‌ست لی‌نه‌ داوه‌ جگه‌ له‌مه‌. له‌ کراسه‌ که‌یدا شتیکی ده‌ره‌ینا که‌ بۆنی تی‌دا بو، وتی دیه‌قانی خه‌لاتی کردم.^۲

ئین مه‌رده‌ویه‌ له‌ عومه‌یری کوپی عه‌بدولمه‌لیکه‌وه‌ هیناویه‌تی ده‌لیت: عه‌لی کوپی ئه‌بو تالیب (ﷺ) له‌سه‌ر مینه‌به‌ر کووفه‌ وتاری بۆ داین وتی: من ئه‌گه‌ر په‌رسیارم له‌ پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) نه‌کردایه‌ پیشمه‌دوت و ئه‌گه‌ر په‌رسیارم لی‌ بکردایه‌ له‌سه‌ر خیر هه‌والی پی‌ده‌دام بۆی گیرامه‌وه‌و فه‌رمووی (خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رموینت: سویند به‌ به‌رزیم له‌ سه‌رو عه‌رشه‌وه‌ هه‌ر خه‌لکی گوندی و خه‌لکی مالی و که‌سی له‌ ده‌شت و ده‌ری له‌سه‌ر ئه‌وه‌ بن که‌ من پی‌م ناخۆشه‌ له‌ یاخی بوون لی‌م پاشان له‌وه‌وه‌ بۆ ئه‌وه‌ی من پی‌م خۆشه‌ له‌ گوپراه‌یه‌ لی‌م منیش ده‌گوپیم بۆیان له‌و سزایه‌م که‌ پی‌یان ناخۆشه‌و بۆ ئه‌وه‌ی پی‌یان خۆشه‌ له‌ په‌حمه‌تم، هه‌ر خه‌لکیکی گوندی و خه‌لکی مالی و که‌سی له‌ ده‌شت و ده‌ر له‌سه‌ر ئه‌وه‌ بن که‌ من پی‌م خۆشه‌ له‌ گوپراه‌یه‌ لی‌م دواتر بگوپین لی‌ی بۆ ئه‌وه‌ی پی‌م ناخۆشه‌ له‌ یاخی بوون و لادان لی‌م منیش بۆیان ده‌گوپیم له‌وه‌ی پی‌یان خۆشه‌ له‌ په‌حمه‌تم بۆ ئه‌وه‌ی پی‌یان ناخۆشه‌ له‌ تووپه‌بوونم.^۳

^۱ - حسن.

^۲ - له‌ (المنتخب ج ۵، ص ۵۴) دا و هاتووه‌.

^۳ - له‌ (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۳) دا و هاتووه‌.

وتارەكانى ئەمىرى باۋەرداران ھەسەنى كۆرى ەلى (سەئىد)

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۸) لە ھوبەيرە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى ەلى كۆرى ئەبو تالىب مرد ھەسەنى كۆرى ەلى (سەئىد) ھەستە ۋە چۈيە سەر مېنبەر وتى ئەى خەلىكىنە ئەمشە ۋە سەى مرد كە پىشىنان پىشى نەكە وتوون ۋە دوايىنەكان پىى نەگەشتوۋە، پىغەمبەر (سەئىد) بە دەستە دەينارد ۋە جبرىل لە پاستى ۋە مىكائىل لە سەروويە ۋە چواردەورىان دەدا لاي نەدەكرەدە ۋە تا خوا فتى بۇ دەنارد، تەنھا ەوت سەد درەمى بەجىھىشت وىستى خزمەتكارىكى پى بىرى، لە ۋە شەۋەدا كە پۇخى عىساي كۆرى مەريەم بەرزكرايە ۋە شەوى بىست ۋە ەوتى پەمەزان مرد، لە گىرەنە ۋە يەكى دىكەدا ھاتوۋە، مرد... تا كۆتايىيەكەى.^۱

ئەبو يەعلا ۋە ئىبن جرير ۋە ئىبن عساكر لە ھەسەنە ۋە ھىناۋىيە ۋەك لە (المنتخب ج ۵، ص ۱۶۱) دا ھاتوۋە كاتى ەلى (سەئىد) كۆرە ھەستە ۋە تارى دا ۋە سوپاي ۋە ستايشى خۋاي كرد ۋە پاشان وتى: پاشان بەخوا ئەمشە ۋە شەۋىكدا كە قورئانى تىدا دابەزى ۋە عىساي كۆرى مەريەم بەرزكرايە ۋە يوشەى كۆرى نون گەنجى موسا كۆرە دا بەسەر بەنى ئىسرائىلدا لە ۋە شەۋەدا كە سىكتان كۈشت.

تەبەرانى لە ئەبو توفەيلە ۋە بە واتاي گىرەنە ۋە كانى ئىبن سەعد ۋە ئەبو يەعلا ۋە جگە لە وىش ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى بۇ زىاد كرد ۋە پاشان وتى: ھەركەس منى ناسى ناسىۋمى ۋە ھەركەس نەيناسم من ھەسەنى كۆرى موحەممەد (سەئىد) پاشان ئەم ئايەتەى خويندە ۋە كە يوسف وتى ﴿اَتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ﴾ پاشان كىبى خۋاي گرەتەبەر، پاشان وتى من كۆرى مۇژدەدەرم، من كۆرى ترسىنەرم، من كۆرى پىغەمبەر، من كۆرى ئومەم كە بە مۇلەتى خوا بانگەواز بۇ خوا دەكات، من كۆرى چراى پووناكى بەخشم، من كۆرى ئەۋەم كە بە پەحمەت بۇ

^۱ - ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۶۵) لە ھوبەيرە ۋە بە دەقى دوۋەم بە واتايە ھىناۋىيەتى، ئەحمەدیش (ج ۱، ص ۱۹۹) بە كورتى لىۋەى ھىناۋە.

جیہانیان نیّر دراوہ، من لهو ئالو بهیتم که خوا پیسی لی لابر دوون و پاک رایگرتوون، من لهو ئالو بهیتم که خوا خوشه ویستی و هه واداری ئهوانی فهرز کردووه و لهو قورئانهی بۆ سهر موحه ممد دابه زیوه هاتووه ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾^۱ به لام بهزار وایهیناوه: ئالای پیده دا که جهنگ قورس ده بوو جبریل له لای راستیه وه شه ری ده کرد، ده لیت: له بیست و یه کی ره مه زاندا بوو.^۲

حاکم له (المستدرک ج ۳، ص ۱۷۲) له علی کوپی حوسهینه وه (ﷺ) به واتای گیرانه وه که ی ئه بو توفیل هیناویه تی و ئه وه شی بۆ زیاد کردووه: من لهو ئالو بهیتم که جبریل داده به زی بۆ لامان و لای ئیمه بهرز ده بوویه وه، ئه وه شی زیاد کردووه ﴿وَمَنْ يَفْتَرِ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾ جا چاکه به ده ست خستنی خوشه ویستی ئیمه ی ئالو بهیتمه، زه هه بی ده لیت صه حیح نیه و حاکم بیده نگ بوو له سه ری.

ته به رانی له ئه بو جه میله وه هیناویه تی کاتی علی کوژرا حه سه نی کوپی علی بوو به خه لیفه کاتی نویژی ده کرد بۆ خه لک که سی هه ستا بۆ لای و خه نجه ریکی لیډا، چهند مانگی نه خوش که وت، پاشان هه ستاو له سه ر مینه ر وتاری داو وتی ئه ی خه لکی عیراق له خوا بترسن سه باره ت به ئیمه چونکه ئیمه سه رکرده و پیشره تانین، ئیمه ئه و ئالو بهیتمه ی که خوا ده فره مویت ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ ئه و پوژه به رده وام قسه ی ده کرد تا له مرگه وتدا ده بینرا ده گریا.^۳

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۴۶) ده لیت ته به رانی به کورتی و ئه بو یه علا به کورتی و بهزار به هه مان شیوه هیناویانه.

^۲ - ئه حمده به کورتی یه کی زور هیناویه تی و سه نه ده که ی ئه حمده و چهند ریگه یه کی بهزار و ته به رانی له المعجم الکبیر دا حه سه نن. ته و او.

^۳ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۷۲) ده لیت که سه کانی جی متمانه، ته و او.

ئین ئه بی حاتم له ئه بو جه میله وه به هه مان شیوه هیئاویه تی و له گیرانه وه کهیدا هاتوو بهردهوام دهیوت تا کهس له ئه هلی مزگهوت نه ما مه گهر ئه وهی هه موو ده گریان.^۱

ته به رانی له المعجم الکبیر له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: حه سه نی کوری عه لیم (رضی الله عنه) له نه خله بینی کاتی مو عاویه له گه لی ئاشته وایی کرد، مو عاویه پیی وت: ئه گهر بر او ده ته وه دهی قسه بکهو بهو خه لکه بلی که تو ئه م کارهت داوه ته دهست من، و ازانم سوفیان وتی به خه لک بلی که وازت لهو کارو باره هیئاوه، ئه ویش هه ستایه سه ر مینه رو سو پاس و ستایشی خوی کرد، شه عبی ده لیت: من گویم لی گرت پاشان وتی: پاشان ژیرانه ترین شت له خوا ترسانه و گه مرهین ترین شت لادان و تاوانه، ئه و باره ی من و مو عاویه له سه ری نا کوک بوین یان مافی منه و له بهر ویستی چاکه بو ئه م ئوممه ته و نه پزانی خوینیان وازی لی دینم بو مو عاویه، یان حه قه بو که سی که له من شیاو تره بو ی بو یه ئه مه ده کم، ده زانم له وانه یه فیتنه یه ک بیت بو تان و حه سانه وه یه کی کاتی بیت.^۲

حاکم (ج ۳، ص ۱۷۵) له ریگه ی موجالید له شه عبیه وه هیئاویه تی ده لیت: حه سه نی کوری عه لی (رضی الله عنه) له نه خله و تازی بو داین کاتی له گه ل مو عاویه ری که و تنی کرد، هه ستاو سو پاس و ستایشی خوی کرد، به هه مان شیوه هیئاویه تی، دوی کاتی بیت ئه مه ی هیئاوه ئه مه ده لیم و لای خوا داوای لی خوشبوون بو خو م و ئیوه ش ده کم.^۳

^۱ - وهک له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۳، ص ۴۸۶) دا هاتوو.

^۲ - هه یسه می (ج ۴، ص ۲۰۸) ده لیت له سه نه ده که دا موجالیدی کوری سه عید هه یه که قسه ی له سه ره و جی متمانه شه و که سه کانی دی که ی سه حیح، ته و او.

^۳ - به یه قی (ج ۸، ص ۱۷۳) له ریگه ی موجالیده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی.

وئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۴، ص ۱۲۴) هیناویه تی حه سه نی کوپی عه لی له و تاره دا دهیوت: پاشان ئه ی خه لکینه خوا پینمونی کردوون به سه ره تامان و خوینی پاراستوون به کو تامان، ئه م باره ماوهیه که و دنیا چهند ده ولت و سه رده میکه، خوای گه وره به پیغه مبه رکه ی (عزیز الله) ده فهرمویت: ﴿وَإِنْ أَذْرِي لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ﴾ وایده بینم تا قیکردنه وهیه که بو تان و حه سانه وهیه که تا ماوهیه ک.

وتاری ئه میری باوه رداران موعاویه ی کوپی ئه بو سوفیان (عزیز الله)

ئین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۱، ص ۲۰) له موحه ممه دی کوپی که عبی قوره زیه وه هیناویه تی ده لیت: موعاویه ی کوپی ئه بو سوفیان (عزیز الله) له مه دینه وتاری ده داو دهیوت (لا مانع لما أعطی الله ولا معطى لما منع الله ولا ينفع ذا الجد منه الجد من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين) (ئه ی خه لکینه هیچ پیرگری نیه بو ئه وه ی خوا پیی ده به خشی، هیچ به خشهری نییه بو ئه وه ی خوا لیی ده گریته وه، خاوه ن گرنکی سودی بو نابی، هه رکه س خوا خیری بو بویت له ئاییندا شاره زای ده کات) ئه م وشامه م له پیغه مبه ر (عزیز الله) له سه ر پله کانی ئه م مینه ره.

هه روه ها له موحه ممه دی کوپی عه بدولبره حمانه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم موعاویه وتاری بو داین و دهیوت: بیستم پیغه مبه ر (عزیز الله) ده فهرموو: (من يرد الله به خيرا يفقهه في الدين وانما انا قاسم والله يعطى، ولن تزال هذه الامة قائمة على الحق لا يضرهم من خالفهم حتى ياتي امر الله) (هه رکه س خوا خیری بو بویت له ئاییندا شاره زای ده کات، من دابه ش کهرو خوا به خشهره، ئه م ئوممه ته به رده وام له سه ر حه قه ئه وه ی لیان لاده دات زیانیان پی ناگه یه نیت تا فرمانی خوا دیت).^۱

ئه حمه دو ئه بو یه علاو یه عقوبی کوپی سوفیان و جگه له ویش له عومهری کوپی هانیئه وه هیناویانه موعاوییهی کوپی ئه بو سوفیان (ﷺ) وتاری بۆ دان و وتی: بیستم پیغه مبهری خوا (ﷺ) دهیفرموو: (بهردوام دهستهیهک له ئوممه ته کهم له سههر فرمانی خوان ئه وهی پیچه وانه یان دهکات یان پشتیان بهر ده دات زیانیان پی ناگه یه نیت تا فرمانی خوا دیت و ئه وان له سههر ئه وهن) له دهقیکی دیکه دا (به سههر خه لکدا زالن) عومهری کوپی هانی ده لیت: مالیکی کوپی یه خامر هه ستاو وتی له موعاذی کوپی جه به لم بیست له شام بوو ئه وهی ده وت،^۱ ئین عه ساکیر له یونسی کوپی جه لیسى جوندیه وه هیناویه تی به هه مان شیوه ده یه نیت ئه وه شی بۆ زیاد کردوه پاشان ئه م ئایه ته ی وت ﴿إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِي مَتُوفِّكْ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ﴾ (آل عمران ۵۵) ههروه ها له مه کحول له موعاوییه وه هیناویه تی که کاتى له سههر مینه بهر بوو وتاری ده دا وتی بیستم پیغه مبهر (ﷺ) دهیفرموو (ئه ی خه لکینه زانست فیڕ بوون و فیه به فیه وه رگرتنه، هه رکهس خوا خیری بۆ بویت له ئاییندا شاره زای دهکات، بهنده زاناکانی خوا ده ترسن. بهردوام دهستهیهک له ئوممه ته کهم له سههر هه قن و به سههر خه لکدا دیارو زالن گوئیان لی نیه کی پیچه وانه یان ده بی و کی دژایه تیان دهکات تا فرمانی خوا دیت و ئه وان زال و دیارن)^۲.

۱ - صحیح.

۲ - ضعیف.

۳ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۱۳۰) دا وا ها تووه.

وتاره کانی نه میری باوهرداران عه بدوللای کوری زوبهیر

تبهه رانی له موحه ممه دی کوری عه بدوللای تهقه فیه وه هیناویه تی ده لیت:
 ناماده ی وتاری ئین زوبهیر بووم له کاتی حه جدا وتی: هه ستمان نه کرد تا پوژی
 پیش (الترویة) لامان دهرچوو و ئیحرامی به ستبوو، که سی خاوه ن بالایه کی جوان
 هات و وتیان نه وه نه میری باوهردارانه، چوویه سه سهر مینه بهرو دوو جلی سپی له بهردا
 بوو، سه لامی له خه لکه که کرد و نه وانیش وه لامیان دایه وه، پاشان جواترین
 (لبیک) ی کرد که شتی وام هه رگیز نه بیستبوو، پاشان سوپاس و ستایشی خوی
 کرد، ئینجا وتی: پاشان ئیوه له چه ندین ئاسوو وه وه هاتوون بو لای (مالی)
 خوا، ده ی مافه له سه ر خوا پیزی وه فدی بگری، هه رکه س هاتوو داوای نه وه بکات
 که لای خوییه نه و داواکاری لای خوا بی هیواو ده ست به تال نابی، ده ی به کردار
 قسه کانتان پشت راست بکه نه وه چونکه کردار مولک سه لمینی وته یه، نیاز نیازی
 دله کانه، الله الله بو نه پوژانه تان، نه پوژانه تیایاندا خوا له تاوانه کان خوش
 ده بی، له چه ندین ئاسوو هاتوون، به نیازی بازرگانی سامان و دنیا نه هاتوونه ته
 ئیره، پاشان (لبیک) ی کرد و خه لکیش (لبیک) یان کرد، قسه یه کی زوری کرد، دواتر
 وتی: پاشان خوی گه وه له قورئانه کهیدا فهرموویه تی: ﴿الْحَجُّ أَشْهَرُ مَعْلُومَاتٍ﴾
 ده ی نه وه سی مانگه شه وال و زولقه عده وه ده پوژی ذیلحه جه ﴿فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ﴾
 ﴿فَلَا رَفْثَ﴾ جووت نه بی (نه چیته لای هاوسه ری) ﴿وَلَا فُسُوقَ﴾ قسه و جنیو نه لی (وَلَا
 جِدَالَ) ده مه بولی و گاله نه کات (وما وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
 التَّقْوَى) هه روه ها ده فهرمویت ﴿لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ﴾ بازرگانی بو
 حه لال کردن پاشان فهرمووی ﴿فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِّنْ عَرَفَاتٍ﴾ نه شوینه ی که تیایدا
 ده وه ستن تا خورئاوا ده بیت دواتر ده که وه نه ری ﴿فَادْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ﴾ نه و
 شاخانه ن که به زوری له موزده لیفه ن ﴿وَادْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ﴾ نه مه به گشتی نیه، نه وه
 بو خه لکی ولاته که یه ده سته یه که ده چوون و خه لکیش له عه ره فات ده چوون خواش

ئەھدى لى قىبول نە كىردىن (خۇيان جىيا بىكەنەھ) بۇيە ئەم ئايەتەھى دابەزاند ﴿ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ﴾ بۇ شوينەكانتەن ئەوان لە ھەجىيان دەبوونەھ بە باوباپىرانيانەھ دەياننازى، خواش ئەم ئايەتەھى دابەزاند ﴿فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ﴾ لە دنياياندا كار دەكەن بۇ دنياو دوا پۇژيان، دەلەت پاشان قورئانى خويىند تا گەيشتە ﴿وَادْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ﴾ ئەوانى پۇژانى (التشريق) ن تىياياندا يادى خوا بە (سبحان الله و الحمد لله ولا اله الا الله والله اكبر) خوا بە شكودار دانان ھەبى، پاشان باسى شوينى خەلكى كرد، وتى: خەلكى مەدينە لە (ذى المليفه) و خەلكى عىراق لە (العقيق) و خەلكى نەجدو تائيف لە (قرن) و خەلكى يەمەن لە (يلملم) و دواتر نزاى دژى بى باوھپانى ئەھلى كىتاب كردو وتى خوايە بى باوھپانى ئەھلى كىتاب سزا بدە، ئەوانەھى نكولى لە ئايەتەكانت دەكەن و پىغەمبەرانت بە درۆ دەخەنەھو رى لە رىبازى دەگرن، خوايە سزايان بدەو دلەيان بىكە بە ئافرەتەنى خراپ نزاىەكى زۆرى كرد پاشان وتى: لىرەدا كەسانى ھەن خوا دلەى كویر كردوون وەك چۆن چاوى كویر كردوون فەتواى مۆتە دەدەن بەھدى پىياو لە خوراسانەھ بە پىرھەھى ھەج بىت تا كاتى دىت دەلەن لە ھەجەكەت تا ئىرە بە ھەمرە نوسراو ئىستا بەدوا بە ھەج دەنوسرى، سويند بە خوا مۆتە تەنھا بۇ گەمارۆ دراو، پاشان (لبىك) ى كردو خەلكىش (لبىك) يان كرد، ھەرگىز پۇژى وام نەدىبوو ھىندە بگىت^۱ ۲.

۱ - ضعيف.

۲ - ھەيسەمى (ج ۳، ص ۲۵۰) دەلەت لە سەنەدەكەدا سەئىدى كوپرى مەرزە بان ھەيە كە جى متمانەشەو قەسەھىكى زۆرىشى لە سەر، جگە لە وىشى تىدایە كە نايناسم. تەواو. ئەبو نەعمىش لە (الحلية ج ۱، ص ۳۳۶) لە موخەمەدى كوپرى عەبدوللەھى تەقەفىھە بە ھەمان شىو ھىناوئەھى بەلام تىايدا ئەھدى نەھىناو (قەسەھىكى زۆرى كرد... تا وتەھى گەمارۆدرا) لە سەنەدەكەيدا سەئىدى كوپرى مەرزە بان ھەيە.

ئین جریر له تهفسیره کهیدا (ج ۲، ص ۱۶۸) له هیثامی کوپی عمره وه هیئاویه تی دهلیت: عه بدوللای کوپی زوبهیر له وتاره کهیدا وتی بزائن هموو عه رده وهستانی که جگه له (بطن عرنه) بزائن موزده لیفه همووی وهستانی جگه له (بطن محسن).

ئهبو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۳۷) له عه باسی کوپی سه هلی کوپی سه عدی ساعدی نه نساریه وه هیئاویه تی دهلیت: بیستم ئین زوبهیر له وتاری سهر مینبهری مه که دا دهیوت ئهی خه لکینه پیغه مبهری خوا (عجله) دهیغه رموو (لو ان ابن ادم اعطی وادیا من ذهب احب الیه ثانیا ولو اعطی ثانیا احب الیه ثالثا، ولا یملأ جوف ابن ادم الا التراب ویتوب الله علی من تاب) (ئه گهر ئاده میزاد دۆلی له زیپی پیبدری دووهمی لا ئازیز ده بیئت، ئه گهر دووانی پیبدری سییه می لا خوشه ویست ده بیئت، هیچ بۆشایی و (ناوسکی) ئاده میزاد تیر ناکات جگه له خۆل، خوا خوش ده بیئت له وهی تهوبه بکات).

ئهبو داودو ته یالسی (ص ۱۹۵) له عه تائی کوپی ئهبو رباحه وه هیئاویانه دهلیت: ئین زوبهیر وتاری بۆ ده داین که وتی پیغه مبهری (عجله) فهرمووی (نویژی له م مزگه وتی مندا له هزار نویژی جگه لی ره به فزل تره جگه له مزگه وتی الحرام، وه نویژ له مزگه وتی الحرام به سه د به رامبه ر فزلی هیه) عه تا وتی واته سه د هزار، دهلیت وتم ئهی موحه ممه د ئهو فزله ی له مزگه وتی "الحرام" باس ده کری به ته نها له وییه یان له هموو شوینه کانی ئه وی، فهرمووی نا به لکو هموویان چونکه هموویان به شیکن له مزگه وت.

ئه حمه د له موسنه ده کهیدا (ج ۴، ص ۴) له وه بی کوپی کیسانی مه ولای ئین زوبهیره وه هیئاویه تی دهلیت: بیستم ئین زوبهیر له پۆژی جهژن کاتی نویژی

دهکرد پیش وتار دواتر ههستاو وتاری داو وتی: ئە ی خه لکینه ههردوو سوننه تی خواو پیغه مبه رخوا.

ئه حمده (ج ٤، ص ٥) له پابته وه هیناویه تی ده لیت بیستم عه بدوللای کوری زوبه یر وتاری ده داو ده یوت: موحه ممه د (ﷺ) فه رموی (هه رکه س له دنیا ئاو ریشم بیوشی له پوژی دوا ییدا (نایپو شیت).

ئه حمده (ج ٤، ص ٥) له ئەبو زوبه یره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عه بدوللای کوری زوبه یر له سه ر ئەم گوڤه قسه ی ده کردو ده یوت پیغه مبه ر (ﷺ) ئە گه ر له دوی نوێژ یان نوێژه کان سه لامی بدایه ته وه ده یفه رموو (لا اله الا الله وحده لا شریک له له ملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، لاحول ولا قوة الا بالله ولا نعبد الا اياه، اهل النعمة والفضل والثناء لا اله الا الله مخلصين له الدين ولو كره الكافرون).

ئه حمده (ج ٤، ص ٦) له پوه یره وه هیناویه تی ده لیت: بیستم عه بدوللای کوری زوبه یر له سه ر مینه ر بوو ده یوت: ئەوه پوژی عاشورایه، ده ی پوژووی تیدا بگرن چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمانی کردو وه به پوژوو گرتنی.

بوخاری له (الأدب المفرد ص ١٨٦) له کلثومی کوری جه به ره وه هیناویه تی ده لیت: ئین زوبه یر وتاری بو داین و وتی: ئە ی خه لکی مه کهه بیستوومه که سانیک ی قوڤه یش یاریه که ده که ن پیی ده وتری نه رده شیر که له مه یسه ره، خوا ده فه رمویت (انما الخمر والميسر) من سویند به خوا ده خوّم هه رکه سی ببینم ئەو یاریه ی پییه له پوو پوو خساری سزای ده ده م و شتی ده ده م به وه ی ده یه ینیت بۆم.

وتاره کانی عه بدولای کوری مه سعود (رضی الله عنه)

ته به رانی له ئه بو دهر دانه وه هی ناویه تی ده لیت: پیغه مبه (رضی الله عنه) و تار یکی کورتی پیشکش کرد، له وتاره که ی بوویه وه فهرمووی (ئه ی نه بو به کر ههسته و تار بده) نه ویش و تاره که ی له پیغه مبه (رضی الله عنه) کورتربوو، ئینجا که لی بوویه وه پیغه مبه (رضی الله عنه) فهرمووی (عومر ههسته و تار بده) نه ویش و تار یکی کورتتر له هی ههردو کیانی پیشکش کرد، که لی بوویه وه پیغه مبه (رضی الله عنه) فهرمووی (ئه ی فلان ههسته و تار بده) نه ویش خوی له گه ل ماندوو کرد پیغه مبه (رضی الله عنه) فهرمووی (اسکت، او اجلس، فان التشقیق من الشیطان وان البیان من السحر) (بیذهنگ به، یان دابنیشه، چونکه زور له خو کردن له شهیتانه و به یان و رهوان بیژی (له سیحره)) فهرمووی: (ئه ی کوری ام عه بد ههسته و تار بده) نه ویش ههستا و سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی خه لکینه خوی گه وره په روهردگارمان و ئیسلام نایینمان و قورئان پیشه و امان و که عبه قیبله مان و نه مهش پیغه مبه رمانه، به دهستی ناماژهی کرد بو پیغه مبه (رضی الله عنه) رازین به وهی خواو پیغه مبه ره که ی بو ئیمه پیی رازین، رقامانه له وهی خواو پیغه مبه ره که ی رقیان لییه تی بو مان، پیغه مبه (رضی الله عنه) فهرمووی: (ئین ئهم عه بد پیکای، ئین ئوم عه بد پیکای و راستی وت، رازیم به وهی خوا بو خوم و ئوممه ته که م و ئین ئوم عه بد پیی رازیه) ^۱.

ئین عه ساکیر ده لیت: سه عیدی کوری جوبه یر له ئه بو دهر دانه وه به هه مان شیوه هی ناویه تی، له گیرانه وه یه کدا هاتوو (رضیت ما رضی الله بقی و لامتی وابن ام عبد، و کرهت ما کرهه الله لی و لامتی وابن ام عبد) ئین عه ساکیر ده لیت: سه عیدی کوری جوبه یر نه بو دهر دانی نه دیوه، له عه مری کوری حوره یشیشه وه فهرمووده که ی

۱ - (رضی الله عنه)

۲ - هه یسه می (ج ۹، ص ۲۹۰) ده لیت: که سه کانی جی متمانه ن به لام عوبه یدولای کوری عوسمانی کوری خو ته یم له نه بو دهر دانی نه بیستوو، خواش زاناتره. ته و او.

هيٺا وه تي ايڏا ها تووه: پيڻه مبهري (ﷺ) پيئي فهرموو (قسه بکه) ٺه ویش له سهره تاي قسه که يه وه سوپاس و ستايشي خوي کردو سهلامی بو سهر پيڻه مبهري ناردو شايه توماني به حقي وت و تي: رازين به خوا په روه دگارمان و ئيسلام ئاينمان بيټ و منيش بو ئيوه به وه رازيم که خواو پيڻه مبهري که ي رازي بکات، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووي (بو ئيوه رازيم به وه ي کوري نوم عه بد پيئي رازي بو).^۱

ٺه حمه د (ج ۱، ص ۴۲۱) له ٺه بو ٺه حوه صي جه شه مي وه هيٺاويه تي ده ليت: ئين مه سعود پوڙي و تاري ده دا که ماري به سهر ديواره که دا ده چوو، ٺه ویش و تاره که ي بري و به داره که ي ده ستي ليڏا تا کوشي، بيستم پيڻه مبهري (ﷺ) ده ي فهرموو (هرکه س ماري بکوڙي وه ٺه وه وايه که سيکي بي باوه ري خوين حه لالي کوشي) (من قتل حية فکانما قتل رجلا مشرکا قد حل دمه).

ئين سه عد (ج ۳، ص ۶۳) له ٺه بو وائي له وه هيٺاويه تي عه بد و لالي کوري مه سعود له مه دينه وه بو کووفه به هه شت پوڙ چوو کاتي عوسماني کوري عه فغان بوو به خه ليفه، سوپاس و ستايشي خوي کرد پاشان وتي: پاشان ٺه مي ري باوه داران عومري کوري خه تتاب مردو له و پوڙه پوڙي پر گريان ترمان نه دي وه، ئيمه ي هاوه لاني موحه ممد کو بوي نه ته وه و چاکترمان له سه روتر نه خسته پوو تا به يعه تمان دا به ٺه مي ري باوه داران عوسمان، ده ي ئيوه ش به يعه تي پيڏهن.

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۷) دا وا ها تووه.

وتارى عوتبەى كورى غەزوان (ﷺ)

موسلم لە خالىدى كورى عومەيرەو ھىناۋىيەتى دەلىت: عوتبەى كورى غەزوان (ﷺ) كە ئەمىرى بەسرە بوو وتارى بۇ دايىن و سوپاس و ستايشى خۋاى كرد، پاشان وتى: پاشان دنيا مۇلەتى گەرەنەو و پىچراندنى داو خىرا پورى وەرگىرا، ھىچى لىنەماو جگە لە بەرماو ھىكى ناو قاپ كە خاۋەنەكەى بىخوات، ئىۋە لەم دنياۋە دەچن بۇ مالى كە ھەرگىز ئاۋا بوۋنى بۇ نىيە، دەى بەۋەى لە لاتانە بە خىر بگوزنەو و چونكە بۇمان باسكراۋە بەردى دەخىتە لايەكى دۇزەخ ھەفتا سال دەچىتە خوار دەنگى كەوتنى نابستى سويند بە خوا دۇزەخ پىر دەبىت، ئايا سەرتان سوپ دەمىنىت؟ بۇشمان باسكراۋە لە نىۋان دوو لاي مصراعى بەھەشتدا چل سال رىگەيە، پۇژى دى پرە، ھەوت كەس بوين لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) كە ھىچ خواردنىكمان بۇ نەبوو جگە لە گەلای دار تا گورچىلەمان پەكى كەوت، پىستەيەكم دەست كەوت لە نىۋان خۇم و سەعدى كورى مالىكدا دابەشمان كرد، من نىۋەيم جيا كردهو و ئەۋىش واى كرد، ئەمرو ھەركامان ئەمىرى ناۋچەيەكە لە ناۋچەكان، پەنا دەگرم بە خوا لەۋەى لە دەروۋنى خۇمدا گەرەو لاي خوا بچووك بم.^۱

حاكم لە (المستدرک ج ۳، ص ۲۶۱) لە خالىدەو بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە كۇتايىيەكەيدا ئەۋەى زىاد كردوۋە ھەرچى پىغەمبەرايەتى ھاتوۋە كەمى كردوۋە تا كۇتايىيەكەى بوۋە بە پاشايەتى، ئىۋە دواتر ئەزمون دەكرىن يان سەركردەكانى دواى من تووش دەكەن.^۲

^۱ - لە (الترغيب والترهيب ج ۵، ص ۱۷۹) دا وا ھاتوۋە.

^۲ - حاكم دەلى: لەسەر مەرجى موسلم صەحىح و بوخارى و موسلم نەيانھىناۋە. ئىبن جەۋزى لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۵۲) لە موسلىمەو ھىناۋىيەتى، نابلسى لە (ذخائر الموارىث ج ۲، ص ۲۲۹) ھىناۋىيەتى و داۋىيەتەو پال موسلم و ئىبن ماجە لە الزھد و ترمزى لە باسى دۇزەخدا

ئین سهد (ج ۷، ص ۶) له موصعه بی کوری موحه ممدی کوری شه رحه بیله وه به دوورو دریژی له گهل زیاده که ی حاکم هیناویه تی و له سهره تاکه یه وه نه وه ی زیاد کردووه: عوتبه وتاری دها بو خه لک و نه وه یه که م وتاری بوو له به سره وتی: سوپاس بو خوا، سوپاسی ده که م و پشته پی ده به ستم و پروام پییه تی و پشته پی ده به ستم، شایه تی دهم هیچ په سترای نیه جگه له خوا موحه ممدیش به نده و نیردراوی خوایه، پاشان نه ی خه لکینه، به هه مان شیوه هیناویه تی.

وتاره کانی حوزه یفه ی کوری یه مان (عربی)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۸۱) له نه بو عه بدوړه حمانی سوله میه وه هیناویه تی ده لیت: له گهل باوکم له مه دائین چوم بو جومعه و له نیوان ئیمه و مزگه و تدا فه رسه خی ری بوو، حوزه یفه ی کوری یه مان بهر پرسى مه دائین بوو، چوو یه سهر مینه به رو سوپاس و ستایشی خوا ی کرد، پاشان وتی: «اَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» بزائن مانگ له ت بوو، بزائن دنیا مؤله تی جیا بوونه وه وه رگرت و نه مړو مضمارو سبه ینی کیبرکی، به باوکم وت: یانی چی کیبرکی؟ وتی نه وه ی به ره و به هه شت راده کات، ئین جریر له عه بدوړه حمانی سوله میه وه به هه مان شیوه هیناویه تی و له سهره تاکه یه وه نه وه ی زیاد کردووه بزائن خوا ده فه رمویت «اَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» بزائن پوژی دوا یی نزیک بوته وه، له کو تاییه که یدا هاتووه به باوکم وت مه گهر سبه ینی خه لکی کیبرکی ده که ن؟ وتی کوری شیرینم تو نه زانیت، نه وه کیبرکی یه به کاره کان، پاشان هینی دواتر هات و ئاماده بووین حوزه یفه وتاری داو وتی بزائن خوا ده فه رمویت «اَفْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ» بزائن دنیا

هیناویانه. نه حمه دیش (ج ۴، ص ۱۷۴) له خالیده وه به هه مان شیوه و به زیاده یه کی حاکمیشه وه هیناویه تی. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۷۱) دا به و اتایه هیناویه تی.

مۆلەتى جيا بوونەمى وەرگرتوو و ئەمۇ كارو سبەينى كىركى، مەبەست دۆزەخ و كىركى كەر ئەو ھەيە بەرەو بەھەشت پادەكات.^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۱) لە کردوسەو ھیناویەتى دەلیت حوزەیفە لە مەدائین وتارى دا وتى ئەى خەلکینە مۆچەى منالەكانتان لە خو بگرن ئەگەر حەلال بوو بىخۆن و ئەگەر وا نەبوو وازى لى بەینن چوونکە من بستمومە پیغەمبەر (ﷺ) دەیفەرموو (انھ لیس لحم ینبت من سحت فیدخل الجنه).

عەبدورەزاق لە ئەبوداودی ئەحمەدیەو ھیناویەتى وەك لە (کنز العمال ج ۲، ص ۲۱۸) دا وا ھاتوو دەلیت: حوزەیفە لە مەدائین وتارى بۇ داین وتى: ئەى خەلکینە بە دواى لاوازەكانتاندا بچن و بزائن لە کوپزو مۆچەكەیان بۇ دینن، چونکە گوشتى بە ناحەلال ھاتبى ھەرگیز ناچیتە بەھەشت، بزائن فرۆشەرو کرپارو ئەوانەى گرنكى پى دەدەن وەك بخۆرى وان.

وتارى ئەبو موسای ئەشعەرى (رضی اللہ عنہ)

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۱۱۰) لە قەسامەى كورى زوھەیرەو ھیناویەتى ئەبو موسا وتارى دەدا بۇ خەك لە بەسرە، دەپوت: ئەى خەلکینە بگرن ئەگەر نەگریان خۆتان بگریەن، چوونکە دارو دەستەى بەھەشت فرمیسك دەپژن تا دەپچرى، دواتر خوین بە فرمیسك دەپژن تا ئەگەر کەشتى تیا دابنرى دەچیت.^{۲، ۳}

^۱ - وەك لە تەفسیری ئىبن کەثیر (ج ۴، ص ۲۶۱) دا ھاتوو، حاکم لە (المستدرک ج ۴، ص ۶۰۹) لە ئەبو عەبدورەحمانەو بە ھەمان شیو ھاتوو دەلیت: ئەم فەرموودەىە صەحیحە و بوخارى و موسلم نیا نەیناوە و زەھەبى دەلیت صەحیحە.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۶۱) لە قەسامەو بە ھەمان شیو ھیناویەتى و ئەحمەد لە موسنەدەكەیدا لیو ھیناوە

وتاری ئیبن عه عباس (ﷺ)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۴) لە شەقیقەو هیناویەتی دەلیت: ئیبن عه عباس لە کاتی حەجدا وتاری بۆ داین و دەستی کرد بە سورەتی بەقەرە و دەخویندو ڕاڤەتی دە کرد، منیش دەموت: کەسی واو قەسە وام نەبیستوو، ئەگەر فارس و پۆم گوئی لیبگرن موسولمان دەبن.

وتاری ئەبو هورەیره (ﷺ)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۳۸۳) لە ئەبو یەزیدی مەدینیەو هیناویەتی دەلیت: ئەبو هورەیره لە سەر مینبەری پیغمبەر (ﷺ) لە مەدینە خوارتر لە شوینی پیغمبەر (ﷺ) وەستابوو وتی: سوپاس بۆ ئەو خواپەتی ئەبو هورەیره بۆ ئیسلام رینموونی کرد، سوپاس بۆ ئەو خواپەتی ئەبو هورەیره فیقری قورئان کرد، سوپاس بۆ ئەو خواپەتی بە موحمەد (ﷺ) ئەبو هورەیره منەتبار کرد، سوپاس بۆ ئەو خواپەتی خواردنی پیدام و ئاوریشمی کرد بەرم، سوپاس بۆ ئەو خواپەتی کچی غەزوانی لی ماره کردم دواي ئەو هی من پیشتەر لە سەر خواردنی سکم کریگرتەتی بووم، دووری لیگرتەو منیش وە ئەوم کرد، پاشان وتی: هاوار بۆ عەرەب لە دەست خراپەتیەک نزیک بوەتەو، لە دەست دەسلەلاتی مندالان کە تیایدا بە ئارەزوو حوکم دەکەن و بە توورەبوون دەکەونە کوشتن، ئەو بەنی فەرەخ مۆردەتان لیبت، سویند بەو هی گیانی بە دەستە ئەگەر دین بە سترابی بە ئورەیاو خەلکانی لیبتان وەرەگرن.

حاکم (ج ۴، ص ۴۳۳) لە ئەبو حەبیبەو هیناویەتی چوویە مال و عوسمان تیایدا گەمارۆ درابوو، بیستی ئەبو هورەیره مۆلەتی وەرەگرت تا قەسە لە گەل عوسمان بکات ئەویش مۆلەتی دا، هەستاو سوپاس و ستایشی خواي کرد، پاشان وتی من بیستم پیغمبەری خوا دەیفەرموو (ستلقون بعدی فتنة واختلافا) او قال: اختلافا

وقتنة) (دواى من تووشى ناكۆكيەك دەبن) كەسى پىيى وت: ئەي پيغەمبەرى خوا
فەرمانى چىمان پىيى دەكەن؟ فەرمووى: (عليكم بالامير واصحاب) (لەگەل ئەمىرو
ھاۋەلەكانى بن) ئەۋىش ئامارەى بۇ عوسمان دەكرد^۱.

وتارى عەبدوللاى كوپى سەلام (ﷺ)

تەبەرانى لە عەبدولمەلىكى كوپى عومەيرەۋە ھىناۋىيەتى موھەممەدى كوپى
يوسفى كوپى عەبدوللاى كوپى سەلام (ﷺ) مۆلەتى لاي ھەجاجى كوپى يوسف
ۋەرگرت، ئەۋىش مۆلەتى پىدا، چوۋىيە ژوورو سەلامى لىكردو فەرمانى بە دوو
كەسى ئەملاۋ لاي كرد تا پىيى بۇ بىكەنەۋە، ئەۋانىش پىيان بۇ كىردەۋە ئەۋىش
دانىشت، ھەجاج پىيى وت: خوا ئاگاي لە باوكت بىت فەرموودەيەكم پىيى بلى كە
عەبدولمەلىكى كوپى مەروانى باوكت لە عەبدوللاى كوپى سەلامى باوكتەۋە
گىراپىتيەۋە؟ وتى: چ ھەدىتى بەر پەھمەتى خوا كەۋىت فەرموودە زۆرە. وتى:
فەرموودەى مىسرىيەكان كاتى گەمارۆى عوسمانياندا، وتى: ئەۋە دەزانم،
عەبدوللاى كوپى سەلام ھاتو عوسمان گەماۋر درابوو، چوو بۇ لاي و پىيان بۇ
كىردەۋە تا چوۋىيە ژور، وتى: سەلام ئەي ئەمىرى باۋەرداران، وتى: عليك السلام
بۇچى ھاتوۋىت ئەي عەبدوللاى كوپى سەلام؟ وتى ھاتووم تا بىمىنمەۋە تا شەھىد
دەبم يان خوا دەرووت لىدەكاتەۋە، وا دەزانم ئەمانە دەتكوژن، ئەگەر تۇيان كوشت
بۇ تۇ خىرو بۇ ئەۋان خراپەيە، عوسمان وتى: داۋات لىدەكەم بەۋ ھەقەى لەسەر تۇ
ھەمە بچىتە دەر بۇ لايان خوا خىرىكت بۇ بىئىرى ۋ خراپەيەكت پىيى دوور بخاتەۋە،
ئەۋىش بىستى ۋ گويپرايەلى بوو ۋ چوۋىيە دەر بۇ لايان، كە بىنييان كۆبوونەۋەۋە

۱ - صحيح.

۲ - حاكم دەلىت: ئەم فەرموودە سەنەدى سەھىھە ۋ بوخارى ۋ موسلىم نەيانھىئاۋە. زەھەبى
دەلىت سەھىھە.

وایانزانی به ههولێ دهست خوۆشکهریان هاتوو، ئههیش ههستاو وتاری داو سوپاس و ستایشی خوای کرد، پاشان خوای گهوره مهحه مهدی به موژده هینهرو ترسینه ناردوو، موژدهی بهههشت بو ئهوهی گوپرایه لیه تی و ترسینه بو ئهوهی له فه رمانی لا ده دات، ئهوهی شوینی ده که ویت به سه ره هه موو ئایینه کاندای سه ری ده خات با بی باوه پرنیش هه نه که ن، پاشان شوینی بو هه لباردو مه دینه ی بو هه لباردو کردنی به مالی کوچکردن و مالی ئیمان، سویند به خوا به رده وام فریشته کان له هاتنی پیغه مبه ره وه (ﷺ) تا ئه مپو چوار ده وری مه دینه یان داوه، به رده وام شمشیری خوا له هاتنی پیغه مبه ره وه تا ئه مپو به پووتاندا لابه راوه، پاشان وتی: خوا موحه ممه دی به حه ق ناردو هه رکه س پینموونی ویست به پینموونی خوا پینموونی ده کری و هه رکه س گومرا بی پاش به لگه و پونکردنه وه گومرا بون، له پیشت هه یچ پیغه مبه ری نه کوژراوه مه گه ره ئه وهی حه فتا هه زار جه نگاوه ر پینی کوژراون که هه موویان پینی ده کوژران، هه ر کاتی که خه لیفه یه ک کوژرا بیت به وه سی و پینج هه زار جه نگاوه ر بکوژی له پوژی دوا ییدا به ده ست به راوی و شه له لی ده یته وه لای خوا، بزانه کوچ مافیکی به لای باوکه وه هیه ئه و پیاوه ش ئه و ئیوه مافه ی له سه رتانه، وتی: ئه وانیش هه ستان و وتیان جووله که دروی کرد، جووله که دروی کرد، وتی: به خوا ئیوه درو تان کردو ئیوه تاوانبارن، من جووله که نیم و یه کیکم له مو سلمانان، خوا و پیغه مبه ره (ﷺ) و باورداران ئه وه ده زانن، خواش له قورئاندا ده فه رمو یت ﴿قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ﴾ ئایه تیکی دی که ش ده فه رمو یت ﴿قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ وَشَهِدَ شَهِدٌ مِّنْ بَنِي اِسْرَٰئِیْلَ عَلٰی مِثْلِهِ فَاَمَنْ وَاسْتَكْبَرْتُمْ﴾^۱.

^۱ - فه رموو ده که سه به ره ت به شه هیدی عوسمان دینی، هه یسه می (ج ۹، ص ۹۳) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که جی متمانه.

وتاری حوسهینی کوپی عهلی (ع)

ته بهرانی له موحه ممه دی کوپی حوسهینه وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوپی سه عد لای حه سه ن دابه زی و دلیا بوو دهیکوژن له نیو هاوه لانی دا هه ستاو وتاری داو سوپاس و ستایشی خوی کرد، دواتر وتی: ئەو باره هاتوو ه که دهییبن و دنیا گوپاو و بیزاروه، چاکه پرووی وهرگپراوه و چوو ه تا هیچی لیئه ماوه جگه له بهر ماوه ی ناو قاپ جگه له ژبانی سوک وهک له وه پرگای پروتاوه، ئایا حه ق نابینن کاری پیناکری و باتل پیکری لی ناکری؟ با باوه پردار بو گه یشتن به خوا ههول بدات چونکه من مهرگ به بهخته وهری و ژبان له گه ل سته م کاران به دلته نگه ی و ناخووشی ده زانم،^۱ ده لیم ئیبن جهریر له میژوو ه کهیدا (ج ۴، ص ۳۰۵) ئەو وتاری له عوقبه ی کوپی ئەبو عیزاره وه هیئاوه، ده لیت: حوسهین له (ذی حسم) هه ستاو سوپاس و ستایشی خوی کرد، به هه مان شیوه هیئاویه تی ههروه ا له عوقبه ی کوپی ئەبو عیزاره وه هیئاویه تی حوسین وتاری دا بو هاوه لانی خو ی و هاوه لانی (الحر) له (البیضة)، سوپاس و ستایشی خوی کردو دواتر وتی: ئەو خه لکینه پیغه مبهری خوا (ع) فه رموی: (من رای سلطانا جائرا مستعلا الحرم الله ناکثا لعهد الله مخالفا لسنة رسول الله يعمل فی عباد الله بالاثم والعدوان فلم یعبر علیه بفعل ولا قول کان حقا علی الله ان یدخله مدخله) (هه رکه س سولتانیکی سته م کاری ره واکه ری حه رامی خواو شکینه ری به لینی خواو پیچه وانه کاری سوننه تی پیغه مبهری بینی که له ناو بهنده کانی خوا دا به تاوان و دژایه تی کاری کرد به کردارو قسه له پرویدا بوهستی مافی خوی بهیاته شوینه که ی) بزائن ئەوانه په یوهستی گوپرایه لی شهیتان بوو وازیان هیئاوه له گوپرایه لی خوی میهره بان، خراپه یان نواندوو وه سنوریان له کار خستوو وه و دهست کهوت پیش دهخن و

^۱ - هه یسه می (ج ۹، ص ۱۹۳) وتی: موحه ممه دی کوپی حه سه ن ئیبن زبالیه که وه لا نراوه و به چیروکه که نه گه یشتوو وه، ته و او ..

حه رامي خوا حه لال و حه لالی خويان حه رام كردووه، من شياو ترينم كه له پرودا بوه ستم، نامه ي ئيوه م بو هات و نيردراوتان هات بو لام و به يعه تي ئيوه ي پيدام كه نامده ن به ده سته وه و پشتم به رناده ن، نه گهر به يعه تتان بوم به دي بينز راستتان پيكاوه، من حوسيني كوري علي و فاتيমে ي كچي پيغه مبهري خوام، گيانم له گهل گيان ي ئيوه كه سوكارم له گهل كه سوكار تانه، ده ي من پيشه نكم بوتان، نه گهر يش وانه كن به لينتتان شكاندووه و به يعه تي من له گهر دني خوتان لابر دووه، ده ي به خوا شتيكي نامو نيه ليتان، ئيوه نه مه تان كرد به باوكم و براكه م و ناموزاكه م، هه لئه تاو نه وه يه به ئيوه هه لئه تي، به ختتان هه له كردو پشتكتان فوتاند، هه ر كه س به لين ي شكاند به پروي خويدا شكاندي، خواش بيباكه ليتان، سه لام و پر حمه تي خواتان ليبيت.

وتاري يه زيدي كوري شه جهره (الله)

ته به راني له مواهيد له يه زيدي كوري شه جهره وه كه له وانه بوو قسه و كرداري يهك بوون، هيئاويه تي ده ليت: وتاري بو داين و وتي: نه ي خه لكينه بيري به خششه كاني خوا بكه نه وه كه له سهر تانن، به خششه كاني خوا له سهر تان چهن باشن، ده بينين سورو سه وزو زهر دن، له نيو كه سانيشدا به و جوړه كه تيايدان، كاتي خه لك ي پريزان ده به ست بو شه ر پريزان ده به ست ده يوت: ده رگا كاني به هه شت و ئاسمان و دوزه خ كرانه وه و خوړيه كان پارزينرانه وه و ده ركه وتن، نه گهر كه سي به ره و پشت بچي ده لي خوا سه ري بخه، نه گهر يش پاكات پوزشي بو ديننه وه و ده لين خوايه لي خوش به، ده ي به دايك و باوكمه وه به قوربان ت بم به پروي دوژمندا بچن و خوړيه كان دامه شكينن، چونكه يه كه م دلويه خوين كه ده رڅي هه موو كاريكي (خراپه ي) ده سرپيته وه و دوو خوړي داده بن بوي و ده موچاوي ده سپرن و ده لين: كات هات ئيمه بو توين، نه ويش ده لي من بو ئيوه م، پاشان سه د جل

ده پوښی که له چنینی مروځ نین به لکو هی به هه شتن نه گهر بخړینه نیوان دوو په نجه هیشتا فراوانی دهنوینن، دهیوت: بیستوومه شمشیرکان کلیلی به هه شتن.^۱

هه یسه می (ج ۵، ص ۶۹۴) له مواهید له یه زیدی کوږی شه جهری په هاویه وه هیناویه تی که له سهرکرده کانی شام بوو و مواویه له سهر سوپا دایده نا، پوځی وتاری بو داین و وتی: نهی خه لکینه بیري به خششی خوا بکه نه وه له سهرتان، نه گهر نه وه ببینن که من دهیبنم له سورو پرش و سهوزو سپی، له بارو حالیشدا نه وهی که هه یه، نه گهر کاتی نویژ دی دهرگا کانی ناسمان و به هه شت و دوزه دهرکړینه وه و حوری رازینراونه ته وه و دهرده که ون، که که سی به ره و پرووی جهنگ دی ده لیت: خوایه چه سپاوی بکه، خوایه سهری بخه، کاتی دهرپوا پشستی بهر ناده و ده لین خوایه لی خوش به، خوایه رحمی پیبکه، دهی به دایک و باوکه مه وه به قوربانت بم به پرووی نه و خه لکه دا بچن، چونکه که سیکتان به ره و پیش ده چی یه که م دلوی خوینی تاوانه کانی دهرسپرته وه وک چون گه لای درخت دهره ریت، دوو حوری داده به زن بو لای و توژی سهر و پروخساری دهرسپن نه ویش پییان ده لی من هی نیوهم، نه وان ده لین نا نیمه هی توین، سه د جلی دهرکړینه بهر که نه گهر بخړینه نیوان نه م دوو په نجه وه (شایه تومان و په نجه ی ناوه راست) هیشتا ماوه ده مینی، له چنینی مروځ نین، به لکو هی به هه شتن، نیوه لای خوا به ناو و پروخسارو بهرگو رهنګ و سکا لاو کوږتان ناووس کراون، نه گهر پوځی دواپی هات دهرتری نهی فلان نه وه پروناکی تویه، فلانه که س تو هیچ پروناکیت بو نیه، دوزه خیش که ناریکی هه یه وک که ناری دهریایه ک که مارو نه ژدیهای وک دارخورماو دوویشکی وه ولاخ تیدابیت، که خه لکی دوزه خ وا هاوار ده که ن دوزه خ باریان سووک بکات دهرتری

دەریچن بۆ کەنارەکە، ئەوانیش دەچن، ئەژدیهاو مارەکان لێو دەموچاویان دەگرن چەندە خوا بیهوێت، ئەوانیش لە تاو ڕاکردن لە دەستیان بەرەو دۆزەخ پەنا دەبەن، گەڕی بە سەریاندا زال دەبی و پیستی هەر کامیان وا ڕەق دەبێت دەلیی ئیسکە، یەکیکیان دەلێت: فلانە کەس ئەو ئازارت دەدات؟ دەلێت بە ئی دەلێت ئەو لەبەر ئەو ئازاری باوەردارانت دەدا.^۱

وتاری عومەیری کۆری سەعد (ﷺ)

ئێین سەعد (ج ۴، ص ۳۷۵) لە سەعیدی کۆری سوید لە عومەیری کۆری سەعدەووە هیناویەتی، ئەو ئەمیر بوو لەسەر مینبەر لە حیمص وتاری دەدا، لە هاوێلانی پیغەمبەر بوو (ﷺ) دەیوت: ئیسلام دیواریکی پتەو و دەرگایەکی توندو تۆلە، دیواری ئیسلام دادپەروەری و دەرگاکەشی حەقە، ئەگەر دیواریکە کەوت و دەرگاکە شکا ئیسلام دادەکریتەو، ئیسلام بەردەوام پتەو و کاتی دەسەلات بە هیزی بی، بەهیزی دەسەلات کوشتنی بە شمشیر و لێدان بە قامچی نیە بەلکو بەجیگەیانندی حەق و دادپەروەری نواندە.

وتاری سەعدی کۆری عوبەیدی قاری باوکی عومەیرە (ﷺ)

ئێین سەعد (ج ۳، ص ۴۵۸) لە سەعدی کۆری عوبەیدەووە هیناویەتی وتاری بۆ دان وتی: ئیمە سبەینی دەگەین بە دوزمن و شەهیدیش دەین، دەی خوینمان مەشۆن و ئەو جلە کفنمان بێت کە لەبەرمانە.

^۱ - ئێین موبارەک و ئێین مندەو بەیەقی لە ڕیگەیی موحاممەدەو بە مەوقوفی و بە دوورو درێژی هیناویانە، وەک لە (الأصاۃ ج ۳، ص ۶۵۸) دا هاتووە.

وتاری موعازی کوری جه بهل (ع.ع.ع.)

ئین جهریرو ئین ئه بی حاته م له سه له مه ی کوری سه بره وه هیناویه تی ده لیت: موعاز (ع.ع.ع.) له شام وتاری بو داین و وتی: ئیوه باوه ردان و ئیوه داروده سته ی به هه شتن، من هیوام وایه خوی گه وه ئه وانه بخاته به هه هه شت که به کویله یان ده گرن له فارس و پۆم، ئه وه ش به وه ی ئه گه ر که سیکتان یه کی که له وان کاریکی بو کرد بلیت: باشت کرد به ر په حمه تی خوا بکه ویت، خوا به رکه ت به سه ردا برژی، پاشان ئه م ئایه ته ی خوینده وه ﴿وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِّن فَضْلِهِ﴾^۱.

وتاری ئه بو ده رداو (ع.ع.ع.)

ئین عه ساکیر له چه وشه بی فه زاریه وه هیناویه تی بیستی ئه بو ده ردا له سه ر مینه ر وتاری ده داو ده یوت من ده ترسم ئه و پۆژه ی په ره ردا گه رمان بانه گم ده کات به فرمویت عوه یمر، منیش بلیم به لی، به فرمویت چۆن کارت کرد به وه ی ده ترانی، هه موو ئایه تیکی سه رکۆنه که رو فرمانکه رم به سه ردا بخوینته وو په رسیارم لیبکات له سه ر فه رزه که ی به وه ئایه تی فرمانبه ر شایه تیم له سه ر بدات که نه مکرده وه، ئایه تی سه رکۆنه که ریش شایه تیم له سه ر بدات ده سته ردا ر نه بووم (له خراپه) ئایا خوا وازم لیدینی؟^۲.

^۱ - له ته فسیری ئین که تیر (ج ۴، ص ۱۱۵) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۷۸) دا واهاتوه.

به شي شانزه هم

اچون پيغهمبر (ﷺ) او هاوه لڏائي (ﷺ) ٿاموڙ گاريان ده ڪردو
 وهريان ده گرت له مال و سه فهدا، چون چاويان هه لڏه گرت
 له رووخسارو چيڙه ڪاني دنيا تا چاو بڪهن له خوشي و
 به خته وهريه ڪاني روڙي دوايي و له بهردهم خوادا به جوڙي
 هوڻشيار بن ڪه چاوه ڪان فرميسڪاوي و دل ڪان راجله ڪاو بن
 وه ڪ ٿه وهي روڙي دوايي له بهردهم ڪاندا ديارو باري
 مه حشر له بهر چاويان بيت، چون به ٿاموڙ گاريه ڪانيان
 دهستي ٿوممه تي موحه ممه ديان ده گرت و بهره و لاي
 خولقينه ري ٿاسمانه ڪان و زهوي يان ده بردو ده ماره ديارو
 شاراهه ڪاني هاوه لڏانان بو خوايان ليده بري.

ئامۇڭگارىيە كانى پىڭغە مېەر (ﷺ)

ئىبن حبان لە صەھىحە كەيدا دەقەكە ھى ئەۋە ھاكەم بە صەھىحى دانائە، لە ئەبۇ زەررە ھىناۋىيەنە دەلىتە ۋەم ئەى پىڭغە مېەرى خوا (صەھ) ى ئىبراھىم چى بوو؟ فەرەمۋى (كانت امثالا كلها ايها الملك المسلط المبتلى المغرور انى لم ابعثك لتجمع الدنيا بعضها على بعض ولكنى بعثت كل ترد عنى دعوة المظلوم فأنى لا اردھا و ان كانت من كافر، وعلى عاقل مالم يكن مغلوبا على عقله ان يكون له ساعات فساعة يناجى فيها ربه، رساعة يحاسب فيها نفسه، وساعة يتفكر فيها في صنع الله عز وجل، وساعة يخلو فيها لحاجته من المطعم والمشرب، وعلى العاقل ان لا يكون ظاعنا الا لثلاث: ترد لمعاد او مرمة لمعاش او لذة غى غير محرم، وعلى العاقل ان يكون بصيرا بزمانه مقبلا على شأنه حافظا للسانه، ومن حسب كلامه من عمله قل كلامه الا فيما يعنيه) (ھەمۋى پەندۈ نەمۋنە بوو، ئەى پادىشاى دەسەلات پىندراۋى تەۋۋش بوۋى ياخى بوو، مەن تۆم نەناردۋە تا دىنيا بەسەر يەكدا كۆ بكەيتەۋە، بەلكو ناردۋومىت تا نزاى سەتەملىكراۋم لى بگىرپىتەۋە چۈنكە مەن ناىگىرپەۋە ئەگەر بىباۋەرىش بىت، لەسەر ژىرى كە زالبۋون بەسەر عەقلىدا نەبىت، پىۋىستە چەند كاتىكى ھەبىت، تا تىايدا موناچاتى پەرۋەردگارى بكات، ساتى تىايدا موحاسەبەى خۋى بكات، ساتى تىايدا بىر لە درۋستكراۋەكانى خوا بكاتەۋە، ساتى تىايدا دابنى بۇ پىۋىستى خۋى لە خواردن و خواردنەۋە، لەسەر ژىر پىۋىستە سەرقال نەبى جگە بۇ سىيان: تۋىشۋىيەك بۇ پۇژى دۋاىى يان كارى بۇ ژيان يان چىژى لە جگە بۇ ھەرامبۋودا، ژىر دەبى بەرچاۋپۋونى سەردەمى خۋى بى ۋە بەسەر كارۋ بارىدا پۋوبە پىش بى، زمانى بپارىژى، ھەركەس ورياي قسەى بى لەكارىدا قسەى كەم دەبى جگە لەۋەى كە گرنگىيەتى) ۋەم ئەى پىڭغە مېەر خوا ئەى (صەھ) ى مووسا (د.خ) چى بوو؟ فەرەمۋى: (كانت عبرا كلها عجت لمن ايقن بالموت ثم هو يفرح، عجت لمن ايقن النار ثم هو يضحك، عجت لمن ايقن بالقدر ثم هو ينصب،

عجبت لمن رأى الدنيا وتقلبها بأهلها ثم اطمأن اليها، عجبت لمن إيقن بالحساب غدا
 ثم لا يعمل (همووی پهند بوو، سهرم سوپدهمیڼی له وهی دلنیایه له مهرگ کهچی
 دواتر دلخوش دهییت، سهرم سوپ دهمیڼی له وهی دلنیایه له دوزخ پاشان
 پندهکهنی، سهرم سوپ دهمیڼی له وهی دلنیایه له قهدهر دواتر خو ماندوو دهکات،
 سهرم سوپ دهمیڼی له وهی دنیاو جیابوونه وه له که سوکاری (بردنی که سوکاری)
 دهبینی، دواتر لی دلنیایه، سهرم سوپ دهمیڼی له وه دلنیایه له موحاسبه بهی
 سبهینی دواتر کار ناکات، وتم ئه ی پیغه مبهری خوا وهسیه تم بو بکه،
 فهرمووی: (وهسیه تم بو دهکم به له خوا ترسان چونکه سهری هه موو شته) وتم ئه ی
 پیغه مبهری خوا زیاترم پی بفهرموو، فهرمووی (قورئان بخوینه و یادى خواى گه وره
 بکه چونکه له زه ویدا پرووناکیه بو و له ئاسمانیشدا خه زینه یه بو و) وتم ئه ی
 پیغه مبهری خوا زیاترم پی بلی، فهرمووی (وریای زور پیکه نین به چونکه دل
 دهرمیڼی و نووری دهم و چاو ده بات) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا زیاترم پی بفهرموو،
 فهرمووی (جیهاد بکه چونکه ره بانیه و که نارگیری ئوممه تی منه) وتم ئه ی
 پیغه مبهری خوا زیاترم پی بلی، فهرمووی (هه ژاران و دانیش توویانت خوش بویت)
 وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (سهیری ئه وهی خوار خو و بکه و
 سهیری سهرووی خو و مه که، چونکه ئه وه شیوا ترین پییه تا به خششی خوات له لا
 که م و سووک نه بیست) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (حق بلی با
 تالیش بیست) وتم ئه ی پیغه مبهری خوا بو م زیاتر بکه، فهرمووی (با ئه وهی له خو و
 دهیزانیت له خه لکت بگپریته وه، ئه وهی دهیکه ییت به سهر ئه وانی مه بیینه، هیڼده
 به سه بو ی عه یبه بیست ئه وهی خه لک بزانیست که له خو ودا نایزانیت و ئه و هیان له سهر
 ببینیت که خو و بو ی ده چیت) پاشان به دهستی دای به سهر سنگمداو فهرمووی

(ئەى ئەبوزەر ھىچ عەقلى ۋەك ورد بوونەۋەو بىر كۈرئەنەۋە نىيە، ھىچ ۋەرعىك ۋەك دەست گۈرتنەۋە نىيە، ھىچ گەۋرەيى و ناوبانگى ۋەك ئاكار جوانى نىيە) ^۱ ۲.

رامھورمىزى لە الامثال لە عائىشەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) پۇژى بە ھاۋەلانى فەرموو (ئاي دەزانن نمونەى يەكىكتان و كەسو كارو مال و سامان و كارى چىيە؟) وتيان خواو پىغەمبەرەكەى زاناترن، فەرموۋى: (نمونەى يەكىكتان و ژنو منال و سامان و كوپى و كارى ۋەك كەسى ۋايە كە سى براى ھەبى، كاتى سەرە مەرگى ھات يەكىك لە براكانى بانگ بكات و بلى من ئەو بارەم دابەزىۋەتە سەر كە دەيىنىت دەى من چىم لاي تۆ ھەيەو چىم لە لاتە؟ ئەۋىش بلى: تۆ لاي من ئەۋەت ھەيە كە خزمەتت بكم و بى ھىوات نەكەم و ھەستم بە كارو بارت، ئەگەر مردى بتشۆم و كفت بكم لەگەل ھەلگران ھەلتبگرم، ماۋەيەك ھەلتبگرم و ماۋەيەكەش پىشپەۋى و پىنمونى بكم، كە گەپامەۋە لاي ئەۋە پرسىارم لىدەكات لەسەر تۆ بە چاكە ستايش و باست بكم، ئەۋە ئەو برايەتى كە كەسو منالەتى دەيىن؟) وتى ھىچ سودىكى لى نابىستىن ئەى پىغەمبەرى خوا، فەرموۋى (پاشان بە براكەى دىكەى بلى دەيىنىت چىم تۈۈش بوۋە دەى چىم لاي تۆ ھەيەو چىم لە لاتە؟ دەلىت: لاي من ھىچت نىيە جگە لەۋەى مەگەر ئەۋەى لە ناو زىندوۋاندا بيت، ئەگەر مردىت بەرەو شوينى دەبريىت و منىش بەرەو شوينىك دەبريىم، ئەو برايەتى كە سامانىيەتى چۆنى دەيىن؟) وتيان ھىچ سودىكى لى نابىستىن ئەى پىغەمبەرى خوا،

۱ - ضعيف جدا.

۲ - مونزىرى لە (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۴۷۳) دا دەلىت: ئىبراھىمى كوپى ھىشامى كوپى يەحيىا غسانى لە باوكىيەۋە بە تەنھا ھىناۋىيەتى، فەرموۋەكە دورو درىژە و لە سەرەتايەۋە باسى پىغەمبەرەنەو منىش ئەم بەشەيم ھىنا لەبەر ئەۋەى پەندى گەۋرەو ئامۇزگارى گرنگى تىدابوو، ئەبو نەعيم لە (الحلية ج ۱، ص ۱۶۶) لە رىگەى ئىبراھىمى كوپى ھىشامەۋە فەرموۋەكەى بە تەۋارى ھىناۋە، ھەرۋەھا ھەسەنى كوپى سوفيان و ئىبن عەساكىرىش ھەموۋيان ھىناۋە ۋەك لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۱) دا ھاتوۋە.

فهرمووی: (دواتر به براهی دیکه دی دهلیت ده بینیت چیم تووش بووه و که سوکارم چوَن وه لای دمه وه، چیم لای تویه و چیم لاته؟ دهلیت من هاو ده متم له ناو گو پرتدا و له ترساویتدا هاو پرتم و پوژی پیوان له تای ترازو و مدا داده نیشم و پیوانه ی قورس ده کهم نه وه نه و براهی ته که کرداریه تی، چوَن ده بینن؟) وتیان باشتین براو باشتین هاو له نه ی پیغه مبهری خوا، فهرمووی: ده ی باره که به و شیوه یه، عایشه وتی: عه بدوللای کوپی کرز هه ستا و وتی نه ی پیغه مبهری خوا نایا موله تم ده دیت له سه ر نه وه چهند دیره شیعیک بلیم؟ فهرمووی به لی، نه ویش چوو شه ویکی نه برد تا گه رایه وه بو لای پیغه مبهری خوا (صلوات) و له بهر ده میدا وه ستا و خه لکی کو بوونه وه و نه ویش وتی:

فانی و اهلی والذین قد من یدی	کداع الیه صحبه ثم قائل
لاخوته اذ هم ثلاثة اخوة	اعینوا علی امر بی الیوم نازل
فراق طویل غیر متثق به	فماذا لدیکم فی الذی هو غائل
فقال امرؤ منهم انا صاحب الذی	اطیعک فیما شئت قبل التزایل
فاما اذا جد الفراق فأننی	سیسلك بی فی مهیک من مهائل
فخذ ما اردت الان منی فأننی	وعجل صلاحا قبل حتف معاجل
وقال امرؤ قد کنت جدا احبه	واورثره من بینهم فی التفاضل
غنائی انی جاهد لك ناصح	اذا جد الكرب غیر مقاتل
ولکننی باک علیک معول	ومثن بخیر عند من هو سائل
ومتبع الماشین امشی مشیحا	اعین برفق عقبه کل حامل
الی بیت مثنو الذی انت مدخل	وارجع مقرونا بها هو شاغلی
کان لم یکن بینی و بینک خلة	ولا حسن ود مرة فی التبادل
فذلك اهل المرء ذاک غناؤهم	ولیس وان کانوا حراصا بطائل
وقال امرؤ منهم انا الاخ لا تری	اخالك مثلی عند کرب الزلازل
لدى القبر تلقانی هنالك قاعدا	اجادل عنک القول رجع التجادل

واقعد يوم الوزن في الكفة التي
فلا تنسني واعلم مكاني فأني
فذلك ما قدمت كل صالح
پیغه مبهراً (ﷺ) و موسلمانان بهو شیعه‌ری گریان، عه‌بدوللای کوپی کرز دهیدا به
لای هه‌ر ده‌سته‌یه‌کی موسلماناندا بانگیان ده‌کردو داوای نه‌و شیعه‌ریان لی‌ده‌کرد،
که بو‌ی ده‌وتن ده‌گریان.^۱

ئامۆژگاریه‌کانی نه‌میری باوه‌رداران عومه‌ری کوپی خه‌تتاب (ﷺ)

ده‌ینه‌وه‌ری له عومه‌ره‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ئامۆژگاری که‌سیکی کرد وتی:
خه‌لکی به خۆت به هیلاکدا مه‌به چونکه باره‌که له‌وانه‌وه دی‌ت بو‌ خۆت، به‌ گه‌ران
پوژ مه‌بره چونکه هه‌رچی ده‌که‌یت له سه‌رت تو‌مارو پارێزراوه، نه‌گه‌ر خراپه‌ت کرد
چاکه بکه چونکه وا نازانم هه‌چ خه‌راترو تیر تر بی‌ت له چاکه‌یه‌کی تازه تا بگاته وه
به تاوانیکی کو‌ن.^۲
به‌یه‌قه‌ی له عومه‌ره‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لی‌ت: دوور بگره له‌وه‌ی ئازارت
ده‌دات، هاوده‌می چاک بگره که که‌میش ده‌ستت ده‌که‌وی‌ت، له بارو حالتدا راوی‌ژ
بکه به‌وانه‌ی له خوا ده‌ترسن.^۳

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۲۴) دا وا هاتوه، جه‌غه‌ری فریابی له (الکنی) و ئه‌بین نه‌بی عاصم
له (الوحدان) و ئه‌بین شاهین و ئه‌بین منزه له (الصحابه) و ئه‌بین نه‌بی دنیا له (الکفاله) هه‌موویان له
پیگه‌ی مه‌حه‌مه‌دی کوپی عه‌بدولعه‌زیری زوهری له ئه‌بین شه‌هاب له عروه له عائیشه‌وه به هه‌مان
شیوه هیناویانه وه‌ک له (الأصابة ج ۲، ص ۳۶۲) دا هاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا وا هاتوه.

^۳ - (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸).

خه تیږو ئین عه ساکیرو ئین جه نار له سه عیدی کوږی موسه یبه وه هیناویانه ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب (ﷺ) هه ژده قسه ی کرد بو خه لك كه هه مووی په ندو ناموژگاری بوو، وتی: له کاریکدا كه له خوا یاخی بیت هیچ وه كه نه وه چاك نیه به دوایدا گوږپرایه لی خوی تیډا بکهیت، باری براههت له باشتین شیوهیدا دابنی تا نه وهی به سه رتدا زاله لییه وه بیت بوټ، نه گهر براههت قسه یه کی کردوټو واتای خیرت بو به دی کرد گومانی خراپی پی مه به، هه رکه س خوی تووشی تومته کرد با سه رکوڼه ی نه وه نه کات كه گومانی خراپی پی ده بات، هه رکه س نهینی خوی داپووشی سه ر پشکی له ده ست خویدایه، براههتی راستگوږیان بکه له کوږشیاندا ده رتیت، چونکه نه وان جوانین له خوشیداو ناماده سازین له سه ختیدا، راستگوږبه با راستگوږش بتکوژیت، مهړو بو نه وهی كه گرنګ نیه، پرسیار له وه مه که كه نه بوو نه گهر نه وهی هه یه سه رقالیه تا نه وهی نه بوو وازی لیبینی، پیوږستیت لای که سی داوا مه که كه هه ز ناکات بوټ سه ربگری، سویندی درو به سووک مه گره و مه لی خوا به هیلاکت ده بات، هاوده می خراپه کار مه به تا فیږی خراپه یان نه بیت، که نار بگره له دوژمنت و وریای هاوړیکهت به مه گهر نه وهی دلنیا بیت، دلنیاش ته نها نه وهیه که له خوا ده ترسی، لای گوږپه کاندانوازشی و سه ردانه ویڼ به، له کاتی گوږپرایه لی خوادا زه لیلی بنوینه، له کاتی تاواندا دووره په ریږی له تاوان بنوینه و هیوای لی دوور بوونی بخوازه، له کارتدا راویژ بکه به وانه ی له خوا ده ترسن چونکه خوا ده فرمویت ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾^۱.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۵۵) له موحه ممه دی کوږی شه هابه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوږی خه تتاب (ﷺ) وتی: به ره وړووی نه وه مه چو که گرنګ نیه بوټ، دوور بگره له دوژمنت، خو بگره له هاوده مت جگه له که سی دلنیا چونکه که سی دلنیا له ناو خه لکدا هیچی پیناګات، هاوده می خراپه کار مه به که فیږی

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتووه.

خراپەى خۆيت دەكات، نەيىنى خۆتى بۆ ئاشكرا مەكە، لە كارتدا پراويز بکە بەو كەسانەى لە خوا دەترسن.

ئىبن ئەبى شەيبە و ئىبن ئەبى دىناو خەرائىتى و بەيھەقى و ئىبن عەساكىر لە سەمەرى كۆرى جوندیەو ھىناوینە دەلیت: عومەر (رضی اللہ عنہ) وتی: پیاوان سى جۆرو ژنان سى جۆرن، ئافرەتان ئەمانەن: ئافرەتیکى پاکی موسلمانى نەرم و نیانى سۆز بەخشى منداڵ بوو كە بەردەوام یارمەتى كەسو میردى دەدات و دژ بە كەسو میردى ھاریکاری كات و بار نیەو ئەم جۆرەش زۆر كەم دەیبینیت، ئافرەتى نزاكە تەنھا منداڵ بوون دەزانى، سییەم ناچاکی لاری بى منال كە خوا دەیخاتە گەردنى ئەوێ كە بیەویت، ئەگەریش ویستی لای دەبات، پیاوانیش سى جۆرن، كەسیكى پاکی لەسەر خۆی نەرم و نیانى خاوەن پاو پراويز ئەگەر بارىكى ھاتە رى پاى وەرگیراوو سەرچاوەى كارەكان دیاری دەكات، كەسى هیچ پاى نیە ئەگەر تووشى شتى بوو دەچى بۆ لای خاوەن پاو پراويزك و پاى ئەو وەردەگرى، كەسى دەستەوسان و لارو هیچ پیگەیشتوو نیەو گویرایەلى كەسى پیگەیشتوویش ناكات.^۱

تەبەرانى لە ئەحنەفى كۆرى قەیسەو ھىناوینەتى دەلیت: عومەرى كۆرى خەتتاب پى و تم: ئەى ئەحنەف ھەركەس پیكەنینى زۆر بى شكۆى كەم دەكات، ھەركەس گالته جاپبى كەم سەیر دەكرى، ھەركەس قەسەى زۆر بى تىكەوتنى زۆرە، ھەركەس تىكەوتنى زۆر بیٹ ئابرووی كەم دەكات، ھەركەس ئابرووی كەم بكات وەرەى كەم دەكات، بەو دەش دلى دەمرى.^۲

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوو.

^۲ - ضعیف.

^۳ - ھەیسەمى (ج ۱، ص ۳۰۲) دەلیت لە سەنەدەكەدا دوەیدی كۆرى مەجاشع ھەیە كە نایناسم، كەسەكانى دیکە جى متمەنەن

ئین ئه بی دنیاو عهسکه ری و بهیه قی و جگه له وانیش له عومهر وه هیئاویانه ده لیت: هه رکهس پیکه نینی زۆر بوو شان و شکوی کهم دهکات، هه رکهس گالته جاپی زۆر بوو سووک سهیر دهکری، هه رکهس شتی زۆر بکات به وه ده ناسری، هه رکهس قسه ی زۆر بی زۆر تیده که ویت.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۵۱) له عومهر وه هیئاویه تی ده لیت: پیگه ی کتیب و کانی زانست بن داوی پۆزی پۆژ به پۆژ له خوا بکه ن، ههروه ها لییه وه هیئاویه تی ده لیت: له گه ل ته وه به کاران دابنیشن چونکه دلیان نه مر ترینه.

ئین ئه بی دنیاو دهینه وه ری له الجالسته و حاکم له الکنی له عومهر وه هیئاویانه ده لیت: هه رکهس له خوا ترسا تووره یی شیفا ی نابیت، هه رکهس له خوا بترسی نه وه ناکات که دهیه ویت، نه گه ر پۆژی نه بوایه به جو ری جیاتر ده بوو له وه ی که ده یبینین.^۲

خه رائیتی و جگه له ویش له عومهر وه هیئاویانه ده لیت: هه رکهس لای خو یه وه ویزدانی بو خه لک هه بی له کاریدا سه رکه و تنی پی دهری زه لیلی نواندنی گو یراهی لی له شانازی کردنی ناو تاوان له چاکه نزیکتره.^۳

ئین ئه بی شه یبه و عهسکه ری و ئین جهریرو دارقوتنی و ئین عه ساکیر له مالیکه وه هیئاویانه بیستی عومهر ی کوپی خه تتاب وتی: پیزی که سی له خوا ترسیه تی، ئایینی پشت و پیاوه تی، دلیری و ترس سروشتی ناو خه لکانن که سی دلیر شه ری ناسراو نه ناسراو دهکات، ترسنو کیش له باوک و دایکیشی رادهکات،

^۱ - به هه مان شیوه هیئاویه تی له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه.

^۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه.

^۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه.

پشت و ناوبانگ سامانه، پیز له خوا ترسیه، چاکتر نین له فارسی و عجه می و نبتیهك جگه به له خوا ترسان.^۱

ئین ئه بی دنیاو دهینه وهری له سوفیانی سهورییه وه هیناویانه دهلیت: عومهری کوپی خهتتاب نامه ی نوی بو ئه بو موسای ئه شعهری: حیکمهت له ته مهن دریزی نیه، به لکو به خششیکی خواجه به کی بویت دیدات، دهی وریای سووکی کارهکان و فهوتینه ری ئاکار به.^۲

ئین ئه بی دنیاو ده بو به کری سوئی و ئین عهساکی له عومهر وه هیناویانه نامه ی نوی بو عهبدوللای کوپی عومهری کوپی: پاشان وهسیهتت بو دهکمه به له خوا ترسان چونکه هه رکهس له خوا بترسی خوا دهپاریزی، هه رکهس پشت بیهستی به خوا بهسیهتی، هه رکهس قهرز له پی خوا بدات خوا پاداشتی ده داته وه، هه رکهس سوپاسی خوا بکات بوی زیاد دهکات، با له خواترسان له بهر چاوت بی و پایه ی کارو بیداری دلت بی، چونکه هیچ کاری نیه بو ئه وهی نیازی بو نه بی، هیچ پاداشتی نیه بو ئه وهی چاوه پی پاداشت نه بی، هیچ سامانی نیه بو ئه وهی هیچ نه رم و نیانی نه بی، هیچ نویگه ریهك نیه بو ئه وهی شاکاری نیه.^۳

بهیهقی له الزهد و ئین عهساکی له جه عفری کوپی زبرقانه وه هیناویانه دهلیت: بیستوومه عومهری کوپی خهتتاب (ﷺ) نامه ی بو کار به دهستیکی نوی و له کو تایی نامه کهیدا نووسی بووی: له خوشیدا مو حاسه بهی خوت بکه پیش ئه وهی سهخت گه رانه وهی بو په زامه ندی و هیوا خوازی دهییت، هه رکهس ژیا نی سهرمه ست و خراپه کا نی سهرقالی بکه ن به ره و په شیما نی دهگه ریته وه، دهی ییری

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۵) دا واهاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۰۷) دا واهاتوه.

ئەۋە بىكەرەۋە كە ئامۇڭگارى پىۋ ۋەردەگىرىت تا ۋاز بىنىت لەۋەى كە پىگىرىت لىكراۋە.^۱

ئەبۇ ھەسەنى كۆپى زىرقەۋىيە لە عومەرەۋە ھىناۋىيەتى نامەى نووسى بۇ موعاۋىيەى كۆپى ئەبۇ سوفيان: پاشان پەيۋەستى ھەق بە ھەق جىئى ئەھلى ھەقت بۇ پۈۈن دەكاتەۋە، تەنھا بە ھەق دادۋەرى بىكە، ۋالسلام.^۲

ئامۇڭگارىيەكانى ئەمىرى باۋەرداران

عەلى كۆپى ئەبۇ تالىب (ﷺ)

ئىبن عەساكىر لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر بە عەلى ۋت: ئەى ئەبۇلھەسەن ئامۇڭگارم بىكە ۋتى: دۇنيائى گوماندار مەكە ۋانست بى ئاگائى مەكە ۋگومان مەكە بە ھەق، بزانە لە دنيادا ھەرچىت ھەيە ئەۋەى بەخشىۋتە چۈۋە ۋدابهشت كىردۈۋە يەكلات كىردۈتەۋە ۋلەبەرت كىردۈۋە خرابىت كىردۈۋە، ۋتى راست دەكەيت ئەى ئەبۇلھەسەن.^۳

بەيھەقى لە عەلى كۆپى ئەبۇ تالىبەۋە ھىناۋىيەتى بە عومەرى (ﷺ) ۋت: ئەى ئەمىرى باۋەرداران نەينى تۆ دەگات بە دوو ھاۋەلەكەت دەى ھىۋا كورت بە ۋ تىر مەخۇ ۋجلىت كورت بى ۋ كراست پىنە ۋنەلت سادە بى ھىندەى پىيان بگەيت.^۴

ئەبۇ نەعمەن لە (الحلىه ج ۱، ص ۷۵) لە عەلىيەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خىر ئەۋە نىيە سامان ۋ مئالت زۆر بى بەلكو خىر زانستە ۋنەرمو نىانيت بەرز دەگرى ۋ بە لاي خەلك بە پەرسىشى پەروەردگارت بىنازىت، ئەگەر چاكەت كىرد سوپاسى خوا

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۱۰۸) دا ۋاھاتۈۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۰۸) دا ۋاھاتۈۋە.

^۳ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۱) دا ۋاھاتۈۋە.

^۴ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۱۹) دا ۋاھاتۈۋە.

بڪه، ٺهه گهر خراپهت ڪرد لای خوا داواي ليڏو شېبون بڪه، ڪاري له له خواترسيه وه بي ڪم نيه چوڻ ڪم بي ڪه قبول ده ڪري.^۱

ٽيبن عه ساڪير له عوقبه ي ڪوري ٺهه بو صه هبائه وه هيئاويه تي ده لئيت: ڪاتي ٽيبن مولجهم داي له عه (ﷺ) هه سهن چوو بو لاي و ده گريا، پئي وت: ٺهه ي ڪوري شيرينم بو چي ده گريت؟ وتي: چوڻ نه گريم ڪه تو له يه ڪم پوڙي قيامهت و ڪوتا پوڙي دنيا داي، وتي: ڪوري شيرينم چوارو چوار بپاريه.

ٺهه وه ي له گه ليان ده ڪه يت زيان ت پي ناگه يه ني، وتي: بابو گيان ٺهه وانه چين؟ وتي: ده و له مه ندرين ده و له مه ندي عاقله، گه وره ترين هه ڙاري گه مڙه يه، ترسناڪ ترين ترسناڪي به خو سه رسام بوونه، به پيڙ ترين پيڙاري ناڪار جوانيه، وتم: بابو گيان ٺهه و چوارهم زاني، ٺهه و چواره ڪه ي ديڪه شم فير بڪه، وتي: ورياي هاوپريه تي گه مڙه به چونڪه ٺهه و ده يه ويٽ سوودت پي بگه يه نيٽ ڪه چي زيان ت پي ده گه يه نيٽ، ورياي هاوپريه تي دروڙن به چونڪه دوورت لي نزيڪ ده ڪاته وه و نزيڪت لي دوور ده ڪاته وه، ورياي هاوپريه تي پيسڪه به چونڪه پيوستترين شت لي دوور ده ڪاته وه، ورياي هاوپريه تي خراپه ڪاره به چونڪه به شتي سووڪ ده تفروشيت.^۲

به يهه قى و ٽيبن عه ساڪير له عه ليه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: ته و فيق و پيئمونوي چاڪترين سه رڪرده و ناڪار جواني چاڪترين هاوده مه، عه قل چاڪترين هاوهل و ره وشت و ٺهه دهب چاڪترين ميرا ته، هيچ ترسي گه وره ترين له به خو دا نازين نيه.^۳

ٽيبن سه معاني له (الدلائل) له عه ليه وه (ﷺ) هيئاويه تي ده لئيت: مه پوانه ڪي ده لئيت بزانه چي ده لئيت، هه روه ها فهرمووي: هه موو براهه تيه ڪ ده پچري جگه له براهه تي دوور له چاوچنو ڪي.^۴

^۱ - ٽيبن عه ساڪير له عه ليه وه به هه مان شيوه هيئاويه تي وه ڪه له (ڪنز العمال ج ۸، ص ۲۲۱) دا واهاتوره.

^۲ - له (ڪنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا واهاتوره.

^۳ - له (ڪنز العمال ج ۸، ص ۲۲۶) دا واهاتوره.

ناموژگاریه کانی نه بو عوبه یدهی کوږی جه پراح (رضی الله عنه)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۰۲) له نه مرانی کوږی مخه مهر ته بولحه سه ن له نه بو عوبه یدهی کوږی جه پراح وه (رضی الله عنه) هیئاویه تی که له سه ربازگه که دا ده چوو دهیوت: وریا بن له وانه یه که سی جلی سپی و ئایینی پیس و چه پهل بی، له وانه یه که سی ږیزی خوئی لا بی و به لام سووک سهیری بکات، به چاکه ی نوی خراپه کوڼه کان وه لا نین، نه گهر یه کیکتان کاری خراپی له نیوان خوئی و ناسماندا کرد دواتر چاکه یه بکات چاکه کان ده چنه وه سهر خراپه کانی تا نامینن.

نین عه ساگیر له سه عیدی کوږی نه بو سه عیدی مه قبری وه هیئاویه تی ده لیت: کاتی نه بو عوبه یدهی کوږی جه پراح له ئوردن، گوږه که ی له وییه، تووشی تاعوون بوو نه و موسلمانانه ی دهوری بانگ کردو وتی: من وه سیه تیکتان بو ده که م نه گهر قبولی بکه ن به رده وام له خیردان، نویژ بکه ن و زه کات بده ن و پوژووی مانگی ره مه زان بگرن و صه ده قه بکه ن و هه چ و عه مره بکه ن و ناموژگاری سهر کرده کانتان بکه ن و نا پاکیان له گهل مه نوینن و دنیا هه لتان نه خه له تیینی، چونکه که سی نه گهر هه زار دهوره بژی هه رده بیت بکه ویتته نه م باری مه رگه ی من که ده بیبنن، خوا مه رگی له سه ر مروقه نوو سیوه وه مووده مرن، ژیرترینتان گوږپرایه لترینتانه بو په روه ردگاری و نه وه یانه زیاترین کار ده کات بو پوژی گه پرا نه وه ی، سه لام و رحمه تی خواتان لیبت، نه ی موعاذی کوږی جه به ل نویژ بکه بو خه لک، ئینجا مرد، موعاذ له ناو خه لکدا هه ستاو وتی: خه لکینه ته و به بکه ن له تاوانه کانتان ته و به یه کی یه کجاره کی بکه ن چونکه به نده یه که لای خوا ته و به له تاوانی بکات مافه له سه ر خوا لیی خوش بیت مه گهر که سی که رزی له سه ر بی چونکه به نده به هوئی قهرزیه وه به ند ده کریت،

هه رکهس له ئیوه براکهی نه دواند با پیی بگات و تهوقه ی له گهل بکات، نابی موسلمان له سهرو سی پوژ براکهی نه دوینی چونکه نهوه تاوانیکی گه ورهیه.^۱ نه بو نه عیم (ج ۱، ص ۱۰۲) له نه بو عوبه یدهوه هیناویه تی ده لیت: نمونه ی باوه ردار وه ک چوله که وایه هه مووی پوژی نه وهنده جار نه مدیو نه و دیو ده کات.

ناموژگاریه کانی موعازی کوری جه بهل (ﷺ)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۴) له موحه ممه دی کوری سیرینه وه هیناویه تی ده لیت: که سی هات بو لای موعازی کوری جه بهل و هاوه لانی له گهلدا بوو سه لامیان لیده کردو مالئاواییان لیده کرد، وتی: من وه سیه تی دوو شتتان بو ده که م نه گهر بیان پاریزیت پاریزراویت، هیچ باکی به تو نیه له پشکت له دنیا، توش بو پشکی دوا پوژت زور هه ژاریت، ده ی پشکی پوژی دوا ییت پیش پشکی دنیا بخه تا ریکخستنیک یی باشت بو بکات و له کو ی چوویت و ناوا بویت له گهل ت بی و ناوا بی. نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۶) له عه مر ی کوری مه ی موونی نه و دیه وه هیناویه تی ده لیت: موعازی کوری جه بهل له نیوماندا هه ستاو وتی: نه ی به نی نه ود من نی رداروی پیغه مبه ری خوام، ده زانن گه رانه وه بو لای خوی گه وره دواتر بو به هه شت و دوژه خ، دانیشتنیک یی بی کارو هه میشه مانه وه یه به بی مردن.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۳۴) له موعاویه ی کوری قره وه هیناویه تی ده لیت: موعازی کوری جه بهل به کو په که ی وت: کوری شیرینم نه گهر نویژت کرد وه ک نویژی مالئاوایی بیکه (وا بزانه کو تا نویژته) و امه زانه هه گیز ده یکه یته وه، بزانه کوری شیرینم باوه ردار له نیوان دوو چاکه دا ده مریت، چاکه یه ک که پیشی خستوه چاکه یه ک که دوا ی خستوه.

^۱ - له (منتخب کنز العمال ج ۵، ص ۷۴) دا واهاتوه.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۳) لە عەبدوللای كۆرى سەلەمەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسى بە موعاۋى كۆرى جەبەلى وت: فېرم بىكە، وتى
گوپرايەلم دەبىت؟ وتى من سوورم لەسەر گوپرايەلىت، وتى: پۇژوو بىگەرە
پۇژوو بىكەرەۋە نوپۇز بىكەرەۋە بىخەۋە بەدەست بېئەۋە تاۋان مەكەۋ بە
موسلمانى بىرە، ورياي نزاى ستەملىكراۋ بە.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۷) لە موعاۋى كۆرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: سى شت ھەن ھەركەس بيانكات دوچارى بەركەۋەتن پەككەۋەتن دەبى،
پىكەنىنى بى مانا، خەۋى بى بىدار بوۋنەۋە، خواردن بە بى برسىيەتى.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۳۶) لە موعاۋى مۇرى جەبەلەۋە ھىناۋىيەتى
دەلىت: بە فېتنە سەختى توۋش بوۋن خۇ پارگر بوۋن، لەمەۋ دوا بە فېتنە
خۇشگوزەرانىش تاۋى دەبنەۋە زىاتىرىن شتى لىي دەترسم فېتنە ئافرەتەنە كە
زىپرو زىۋيان كەرد بە خۇداۋ جلى نەرمى شاميان لەگەل عەباى يەمەنى پۇشى بە
دوايدا دەۋلەمەند ماندوو و ھەژار ناچار دەكەن ئەۋەى بۇيان شك نەبات.

نامۇزگارىيەكانى عەبدوللای كۆرى مەسعوود (ﷺ)

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۲۰) لە ئىبن مەسعوودەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من
كەسى بە گىرۋە دەزانم بىيىنم دەست بەتالە نە كارى دنياۋ نە كارى پۇژى دوايى
بە دەستەۋە بىت، عەبدۇرەزاق بە ھەمان شىۋە لىۋە ھىناۋە ۋەك لە كەز
العمال (ج ۸، ص ۲۳۲) دا ھاتوۋە، ئەبو نەئىم لىيەۋە ھىناۋە دەلىت: كەستان
پانەيەت تارىكى شەۋە بىكەتە گەرمەى پۇژ، (ساتى لىرەۋ ساتى لەۋى دابنىشى).

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۱) لە عەبدوللأۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خۇشى
دنيا چوۋ و سەختىكەى ماۋەتەۋە، جا ئەمىر مەرگ دىيارىيە بۇ ھەر موسلمانى،

ھەرۋەھا لە (ج ۱، ص ۱۳۲) دەلىت: دىئا ۋەك چالاۋگەى شاخ واىە، خۇشەىەكەى چوۋو لىتاۋى خوارو ناخۇشەىەكەى ماۋەتەۋە.

ئەبو نەعمە لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۲) لە عەبدوللاۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: دوو شت ناخۇشن مەرگۈ ھەژارى، بەخۋا يان ھەژارى يان دەۋلەمەندى دى، باكم نىە كاميان دىنە رىم، ئەگەر دەۋلەمەندى بى بۇ سۆزو خۇشى دەبى، ئەگەر ھەژارى بى خۇ راگرى تىداىە.

ئەبو نەعمە لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۲) لە عەبدوللاۋە (ﷺ) ھىناۋىەتى دەلىت: ھىچ بەندەىەك ناگات بە راستى ئىمان تا رىشەى دابى، ئەۋەش نابى تا خۇشەىستى لە ھەژارى پى خۇشترو خاكىبوۋنى لە بەناۋبانگى پى خۇشتى بى ۋەسفكەرو سەرکۈنەكارى لە لایەك، دەلىت ھاۋەلەنى عەبدوللاۋە پاقەيان كىردوۋ و تىان تا ھەژارى ھەللى لە دەۋلەمەندى ھەرام پى خۇشتى بى ۋە خاكىبوۋنى لە گۈپراىەلى خۋادا لە ناۋبانگى ناۋ سەرکەش بوۋن لە خۋاى لا خۇشەىستى بى، تا ئەۋەى ۋەسفى دەكات ۋە سەرکۈنەى دەكات لەسەر ھەق لای ۋەك يەك بى.

ئەبو نەعمە لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۲) لە ئىبن مەسعودەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: سویند بەۋەى ھىچ پەرستراۋى نىە جگە لە ۋەر بەندەىەك لەسەر ئىسلام بەيانى ۋە ئىۋارە بىكەتەۋە ئەۋ شتە دىناىیەى توۋشى دەبى زىانى پى ناغەىەنىت.

ئەبو نەعمە لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۴) لە عەبدۇرەھمانى كۆرى ھۈجەىرەۋە لە باۋكىەۋە لە عەبدوللاى كۆرى مەسعودەۋە ھىناۋىەتى كاتى دادەنىشت دەىوت: ئىۋە لە پىكرەدى شەۋو پۇژدا لە ئەجەلى بىراۋە كارانىكى پارىزراۋ دان ۋە مەرگىش كتوپر دىت، ھەرکەس چاكە بچىنى كاتى چىنەۋەى خۇشى نىكە، ھەرکەسىش خراپە بچىنى كاتى چىنەۋەى پەشىمانى نىكە، ھەرکەس بە پى چاندنى دىتەۋە پى، ھىۋاش بە ھەزى ناگات ۋە كەسى سوور بوۋىش ئەگەر بۋى نەبىراىتەۋە

۱- ئەھمەد بەۋ شىۋە لىۋەى ھىناۋە، ۋەك لە (صفة الصفوة ج ۱، ص ۱۶۴) دا ۋاھاتۋە.

ناگات، ھەركەس خىرى پىدرا خوا پىي داو، ھەركەسىش لە خراپەيەك پارىزرا خوا پاراستوويەتى، لە خوا ترسان پىشەنگو فىقھناسان رابەرو كۆپيان زىادە بەخشە^۱.

ئەبو نەئىم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۴) لە عەبدۇرەھمانى كۆپى عەبدۇللاى كۆپى مەسعود لە باوكىيەو ھىناويەتى دەلىت: كەسى ھات بۇ لای و وتى: ئەبو عەبدۇرەھمان چەند وشەيەكم پى بلى كە كۆكەرەو كۆمەلى سود بەخشى بن، وتى: خوا بىرستەو ھىچ ھادەلىكى بۇ دامەنى و لەگەل سەردەمدا بىرۇ بەرەو ھەر كۆى چو، ھەر كەس ھەقى بۇ ھىنايت لىي وەرگەرە با تەنەت دوورو بىزراویش بىت، ھەركەس ھەلەو لارى بۇ ھىنايت بە پەرچى بدەرەو با تەنەت ئازىزى نرىكىشت بىت.

ئەبو نەئىم (ج ۱، ص ۱۳۴) لە ئىبن مەسعودەو ھىناويەتى دەلىت: ھەق قورس و تال و ناھەق سووك و بەتامە، لەوانەيە ئارەزوويەك خەفەتىكى دوورو درىژى لىيكەويتەو.

ئەبو نەئىم (ج ۱، ص ۱۳۴) لە ئىبن مەسعودەو ھىناويەتى دەلىت: دلەكان ئارەزوو وەرگرتىيان ھەيە، دلەكان ھىلاكى و پوو وەرگىرانيان ھەيە، لە كاتى خوشى و وەرگرتىيدا بىقۇزەو لە كاتى ھىلاكى و پوو وەرگىرانياندا وازى لى بھىن.

ئەبو نەئىم (ج ۱، ص ۱۳۵) لە مونزىرەو ھىناويەتى دەلىت: خەلكانى لە دىھقانەكان ھاتن بۇ لای عەبدۇللاى كۆپى مەسعود (ﷺ) خەلكى سەريان سوپما لە گەرەيى و سەلامەتى گەردىيان، عەبدۇللا و تى، ئىو بى باوەر دەبىنن ساغترىن

^۱ - ئىمامى ئەھمەد لە عەبدۇرەھمانى كۆپى حوجەيرەو لە باوكىيەو لە ئىبن مەسعودەو ھىناويەتى كە دادەنىشت دەيوت: بە ھەمان شىو ھىناويەتى، وەك لە (الصفة الصفوة ج ۱، ص ۱۶۱) دا ھاتو.

ویست زیان به دنیا دهگه یه نیت، نهی خه لکینه له بهر نه فہ و تاو زیان به فہ و تاو بگہ یه نن.

نہ بو نہ عیم له (الحلیۃ ج ۱، ص ۱۳۸) له نین مه سعوودہ وه هیناویہ تی ده لیت:
چاکترین وتهی کتیبی خوایه، پته وترین پالپشت وشہی خوایه، چاکترین ده سته و
خه لک میلله تی ئیبراہیمہ، چاکترین سوننت سوننتی موحه ممہ دو چاکترین
رینمونی رینمونی پیغہ مہرانه، به ریزترین قسہ یادی خوایه، چاکترین گیرانه وه
قورنانه، چاکترینی کارہ کان سہرہ نجامہ کان، خراپترینی کارہ کان بیدعہ سازیه کان.
کہمی بهس باشترہ له زوری تیر نہ کہر، دہرونی پزگاری بی چاکترہ له
دہسہ لاتیکی بی شومار، خراپترین سہرکونہ کاتی سہرہ مہرگہ، خراپترین
پہ شیمانی پہ شیمانی پوژی دواپیہ، خراپترین گومپایی گومپایی پاش رینمونیہ،
گومان له کوفرہ وهیہ، خراپترین کویری کویری دلہ، چاکترین دہولہ مہندی
دہولہ مہندی دہروونہ، چاکترین تویشوو له خوا ترسانہ، چاکترین شتی له دلدا بی
دلنیاپیہ، مہی کوکەرہ وهی ہموو تاوانیکہ، نافرہ تان پەتی شہیتان و گہنجان
لقیکی شیتین، شیوہن له کاری نہ فامیہ، خه لکی ہہیہ نایہت بو ہہینی مہگہر له
دواوہو بہ دووریش یادی خوا دہکات، گہرہ ترینی ہلہ کان دروپیہ، قسہ وتن بہ
باوہر دار فاسق بوون و کوشتنی کوفرہو خه لکرنی مالی وک خه لکرنی
خوینیہ تی، ہہرکس پاک بی خوا پاکی رادہگری، ہہرکس قین بخواتہ وه پاداشتی
دہداتہ وه، ہہرکس لیبورنی ہہیت خوا لی خوش دہیت، ہہرکس لہسہر بہ لا
خو پابگری خوا بو دہکاتہ وه، خراپترین دہستکوت دہستکوتی سووہ، خراپترین
خواردن خواردنی مالی ہہتیوہ، بہختہ وەر نہوہیہ ناموزگاری جگہ لہخوی بی،
بہدبخت نہوہیہ لہ سکی دایکیہ وه لاسار بی، ہیندہ بو ہہرکستان بہسہ کہ
قہناعہ تی پی بکات، دہگوپیت بو چوار پهل و دواتر بہرہو کوتایہ کہیہ تی،
مولکداری کار کوتایہ کانہیہ تی، خراپترینی گیرانہ وه کان گیرانہ وهی دروپیہ،
بہ ریزترین مہرگ کوژرانی شہیدانہ، ہہرکس بہ لا بناسی خوئی لہسہر رادہگری،

ههركهس نهیناسی پقی لییهتی، ههركهس خوئی به زل بزانی دایدهنی، ههركهس پروو بکاته دنیا چاری ناکات، ههركهس گوپرایهلی شهیتان بی له خوا یاخی دهبی، ههركهسیش له خوا یاخی بوو خوا سزای ده دات.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۱۳۸) له ئین مهسعووده وه هیناویهتی دهلیت: ههركهس له دنیا دا پوانینی ههبی خوا له پوژی دوایدا پوانینی پی دهبی، ههركهس له دنیا دا گوئی بگری خوا له پوژی دوایدا گوئی لیدهگری، ههركهس خو به گه وه بگری خوا دهیخت، ههركهس له بهر له خوا ترسی خاکی بی خوا بهرزی دهکاته وه.

نامۆزگاریه کانی سهلمانی فارسی (عربی)

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له جهعفری کوری بهرقانه وه هیناویهتی دهلیت: بیستمان سهلمانی فارسی (عربی) دهیوت: سی شت ده مخه نه پیکه نین و سی شت ده مگریه نن، پیکه نینم دی به هیوا خوازی ژیان له کاتی کدا مهرگ به دوایدا ده گه پی، بیئاگایه که لی بیئاگا نین، که سی پر به ده می پیده که نی نازانی ئایا په روهردگاری رازی دهکا یان توو په دی دهکات، سیشت ده مگریه نی: جیا بوونه وهی نازیزان موحه ممه دو دارو دهسته که ی، باری سهختی کاتی مهرگ، وهستان له بهردهم په روهردگاری جیهانیاندا کاتی نازانم بو دوزهخ ده بریم یان بو بههشت.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۴) له سهلمانه وه (عربی) هیناویهتی دهلیت: خوای گه وه نه گه ر خراپه ی بو بهندهیه کی بویت یان له ناو چوونی بو بویت ئابرووی لی داده مالی، ئیدی که دهیبنین بیزاراو بیزاره، که وایش بوو په حمه تی لی داده مالی و که دهیبنین ناپاک و جی ترسه، نه گه ریش وا بوو ملوانکه ی ئیسلام له گهردنی داده مالی و نه فریناوی و نه فرینلیکراو ده بییت.

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۷) له سهلمانه وه هیناویهتی دهلیت: نموونه ی باوهردار له دنیا دا وه که نه خوشی وایه پزیشکه که ی له گه لدایه و دهر دو دهرمانه که شی

دهزانی، نه گهر هزی به شتی کرد که زیانی پیده گه یه نی پئی لیده گری و ده لیت نریکی مه به ره وه، چونکه نه گهر بیکه یت له ناو ده چیت، به رده وام پئی لیده گری تا له درده که ی در باز ده بیت، باوه رداریش وایه که هن به شتانیکی زور ده کات که خه لکانیکی دی له ژياندا هه یانه خوا پئی لیده گری و لئی دوور ده گری تا ده میرنی و نهو کات ده بیاته به هه شت.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۰۵) له یه حیای کوپی سه عیده وه هی ناویه تی نه بو دردا نامه ی نووسی بو سه لمانی فارسی (ﷺ) که به ره و خاکی پیروز بر، سه لمانی ش نامه ی بو نووسی زهوی که س پیروز ناکات، به لکو کردار مروقه کان پیروز ده کات، بیستومه تو بویت به پزیشک، نه گهر در مان به خش بی باشه بو، نه گهریش سووکه زانیاری وهر گرو زانیاری به خش بیت وریابه که سی که نه کوژیت و به وه بچیته دوزه خ، نه بو دردا نه گهر دادوهری نیوان دوو که سی بکر دایه که ده چون سه یری ده کردن و ده یوت: به خوا نیمچه پزیشک بووم، بگه رینه وه و سه ره له نوی مه سه له که تانم بو باس بکه نه وه.^۱

ناموژگاریه کانی نه بو دردا (ﷺ)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۲۱۰) له سه سه نی کوپی عه تی وه هی ناویه تی نه بو دردا (ﷺ) ده یوت: به رده وام له چاکه دان تا کاتی چاکه کانتان خوش بوین و نه وه ی به حق له نیوان تاندا بو تری و بیناسن چونکه ناسه ری حه ق وه ک ئیش پی که ری وایه.^۲

^۱ - موضوع.

^۲ - به یه هقی له شعب الایمان وئین عه ساکیر له نه بو دردا نه وه به هه مان شیوه هی ناویانه، وه که له کنز العمال (ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتوه

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۱) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: ئەرکی بەسەر خەڵکدا مەدەن کە نایتوانن و لە بری پەروردگاریان موخاسەبەیان مەکەن، ئادەمیزاد وریای خۆت بە چونکە هەركەس شوین باری خەڵک بکەوێ خەفەتی دوورو درێژو توورەیی و قینی بێ وەستان دەبی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۲) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: وا خوا بپەرستن کە دەیبینن خۆتان لە مردووێکان ئەژمار بکەن و بزائن کەمێک کە تیرتان بکات باشترە لە زۆری کە لاتان بدات، بزائن چاکە لەناو ناچی و خراپەش لە بیر ناچی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۲) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: چاکە بە زۆری مندال و سامان نیە، بەلکو هیوا بەرز و کاری زۆری چاکە و خێرە، وا بێت لە پەرستشی خوادا پیش خەڵک بکەویت، ئەگەر بایست کرد سوپاسی خوا بکەو ئەگەر خراپت کرد لای خوا داوای لیخۆشبوون بکە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۵) لە سالمی کوپی ئەبولجەد لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: وریای کەسی بە دلی باوەرداران پریان لی بێت و ئەویش هەست نەکات، پاشان وتی: ئایا دەزانیت ئەو چیە؟ وتی نا، وتی: کەسی بە تەنها لە خوا یاخی دەبی و خواش رقی دەخاتە دلی باوەردارانەوێ بە جوړیک خوی نازانیت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) لە ئەبو دەردائەوێ هیناویەتی دەلیت: کرۆکی ئیمان خۆ پاگریە بۆ حوکم و پازی بوونە بە قەدەر و نیاز پاکێ لە پشت بەستن بە خوا و خۆ بە دەستەوێ دان بۆ خواێ گەرە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەوێ (عليه السلام) هیناویەتی دەلیت: هاوار بۆ هەموو کۆکەرەوێهکی بکەرەوێ کە دەمی دەکاتەوێ وەک شیت دەبینی چی لای خەڵکەو نابینی چی لای خوی هەیه، ئەگەر بتوانی شەوو پوژ بەیه ک دەگەیهنیت، هاوار بۆی لە حسابیکێ توندو سزایهکی سەخت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردا ئەو هیناویەتی دەیوت: ئەی کۆمەڵی خەلکی دیمەشق، ئایا شەرم ناکەن؟ کۆ دەکەنەو و ناخۆن، بنیاد دەنن و تیایدا نیشتەجی نابن، هیوا دەخوازن و پیناگەن، سەردەمانی پیش ئیو ه کۆیان دەکردەو و هۆشیاریان بۆ هەبوو، هیوایان هەبوو دریزەیان پی دەدا و بنیادیان دەنا و پتەویان رادەگرت، هەمووی لەناو چوو و هیوایان بو بە سەرکەشی و مالیان بو بە گۆپ، ئەو عاد بو نیاو عەدەن تا عەممانی پڕ کرد لە پارو سامان و مندال، کێ بە جیماوی بنەمالە عادم لیدەکریت بە دوو درهەم، ئیبن ئەبی حاتم لە عەونی موپری عەبدوللأوه هیناویەتی ئەبو دەردا کاتی بینی موسلمانان چۆن لە بنیاد و درخت چاندندان چوویە مزگەوتیان و وەستا و هاواری کرد: ئەی خەلکی دیمەشق، ئەوانیش کۆبوونەو، ئەویش سوپاس و ستایشی خوی کرد، پاشان وتی: (بە هەمان شیوەی پیشوو هیناویەتی).

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸) لە صفوانی کوپری عەمرهه هیناویەتی ئەبو دەردا (رضی اللہ عنہ) دەیوت: ئەی کۆمەڵی پارو سامان خوازن، لە سامانتان بدەن بەسەر پیستتاندا پیش ئەو ئیمە و ئیو ه ش تیایدا یەکسان بین تەنها سەیری بکەن و ئیمەش لەگەڵتاندا سەیری بکەن، ئەبو دەردا وتی: من ترسم لە ئارەزووی شاراوێ ناو بەخششی لادەر تووشتان بێ، ئەو ه ش کاتی تیر نا بوون و دەستتان لە زانست بەردا، ئەبو دەردا وتی: چاکترینتان ئەو یە کە بە هاو لەکە ی دەلیت: هەستە با بخۆین و بخۆینەو و گالتهو گەپ بکەن پیش ئەو ی بمرین، ئەبو دەردا دای بە لای خەلکی کدا کە مالیان بنیاد دەنا وتی: دنیا نوێ دەکەنەو و خواش دەیه ویت ویرانی بکات، خواش زالە بەسەر ویستیدا، هەروەها لە مەکحولەو دەلیت: ئەبو دەردا دەچوو بە لای ویرانەکاندا دەیوت ئەی ویرانە ی ویرانەکان، کوان خاوەنە یە کە مینە کانت؟

۱ - وهك له تهفسیری ئیبن کەثیر (ج ۲، ص ۳۴۱) دا هاتوو.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتی دەلیت: سى شتم لا نازیزن كە خەلك پقیەتی لییان: نەخوشی و ھەژاری و مەرگ، مەرگم لەبەر تاسەى دیداری پەروردگارم خوش دەویت، ھەژاریم لەبەر ملکہچی نواندن لەبەر پەروردگاردا خوش دەویت، نەخوشیم بۆ سېرنەۋەى تاوانەکانم خوش دەویت.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۷) لە شەرھەبیلەۋە ھېناویەتی ئەبو دەردا كە تەرمیكى دەبینى دەیوت: بېرۆن ئیمەیش بەرپۆھین، یان بېرۆن ئیمەیش چووین، ئامۆژگاریەكى بەھیزو بېناگایەكى خیرا، بەسە بۆ مەرگ ئامۆژگار كەر بیت، یەك بە یەك دەچن و ھەیشە دەمینیتەۋە ھیچ ھیوايەكى نیە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۸) لە عەونى كۆپى عەبدوللّٰۋە ھېناویەتی ئەبو دەردا وتى: ھەركەس بە دۋادا بگەپى و ن دەبى، ھەركەس بۆ بارە كتوپرەكان خۆى ئامادە نەكردبیت دەستەو سان دەكەویت، ئەگەر قەرزت بە خەلك دا قەرزت دەدەنى، ئەگەر وازت لى ھىنان وازت لى ناھینن، وتى دەى فەرمانى چیم پى دەكەیت؟ وتى: لەۋەى ھەتە بۆ پۆژى ھەژاریت قەرز بە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۰) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتی دەلیت چیه دەتانبینم سوورن لەسەر ئەۋەى ئەكە بۆتان و ئەۋەى پى پاسبىردراون پشتگوئى دەخەن، من چاك خراپترینتان دەناسم زیاتر لەو كەسەى چارەسەرى ئەسپ دەكات، خراپەكانتان ئەوانەن كە درەنگ دین بۆ نوپۆ گوى لە قورئان ناگرن بە دوورى و نامۆى نەبى، ئازادى خاۋەكانیان ئازاد ناكەن.

ئەبو نەعیم (ج ۱، ص ۲۲۱) لە ئەبو دەردائەۋە ھېناویەتی دەلیت: بە ھەموو سال و كاتتان بۆ چاكە بگەپىن و بېرۆن بەرەو شەنى رەحمەتى خوا، چونكە خوا چەند شەنیەكى رەحمەتى ھەيە بۆ ھەر بەندەيەكى خۆى بویت دەیبەخشى. داوا لە خوا بكەن شەرمگەتان دابپۆشى و ترستان نەھىلى.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۲) لە عەبدورەحمانى كۆپى جوبەیری كۆپى نەفیرەۋە ھېناویەتی كەسى بە ئەبو دەردانى وت: وشەيەكم فیر بكە لاى خوا پى

سوودمه‌ندیم، وتی: دوان و سیان و چوارو پینجیش، هه‌رکەس کاریان پی بکات لای خوا پاداشتی پله به‌رزەکانی هه‌یه، وتی: تهنه‌ها پاک بخۆ تهنه‌ها پاک به‌ده‌ست به‌ینه‌و تهنه‌ها پاک به‌ره‌وه‌ ناو مالت، داوا له‌ خوا بکه‌ پۆزی پۆژ به‌ پۆژت بدات، ئەگەر به‌یانی هه‌ستایت خۆت له‌ مردووان بزانه‌ وه‌ک ئەوه‌ی گه‌یشتبیت به‌وان، خۆت بۆ خوا دابنی، هه‌رکەس قسه‌ یان جنیوی پی وتیت یان شه‌ری له‌گه‌ل کردیت له‌به‌ر خوا وازی لی به‌ینه، ئەگەر خراپه‌ت کرد لای خوا داوا ی لیخۆشبوون بکه‌.

ئەبو نه‌عین له‌ (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۳) له‌ ئەبو ده‌ردائه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: به‌رده‌وام ده‌روونی هه‌رکەستان له‌ خۆشه‌ویستی شتدا گه‌نجه‌ با له‌تاو پیریش چه‌میبه‌تته‌وه‌، مه‌گەر ئەوانه‌ی خوا دلی بۆ له‌ خوا ترسان تاقی کردوونه‌ته‌وه‌، ئەوانیش که‌من، ئیبن عه‌ساکیڕ له‌ ئەبو ده‌ردائه‌وه‌ به‌ هه‌مان شیوه‌ هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له‌ (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتووه‌.

ئەبو نه‌عیم له‌ (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۴) له‌ ئەبو ده‌ردائه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: سی شت له‌ مولکداری باری ئاده‌میزادن، سکاڵا له‌سه‌ر ناره‌حه‌تیت مه‌که‌، باسی ئازارت مه‌که‌، به‌ زمانی خۆت ده‌روونت پاک دامه‌نی.

ئەبو نه‌عیم له‌ (الحلیة ج ۱، ص ۲۲۱) له‌ ئەبو ده‌ردائه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ده‌لیت: وریای نزای سته‌ملیکراو و نزای هه‌تیو بن چونکه‌ هه‌ردووکیان شه‌وانه‌ بیدارن و نزای ده‌چیت و خه‌لکیش خه‌وتوون، هه‌روه‌ها ده‌لیت: بی‌زاوترین که‌س لای من ئەوه‌یه‌ که‌ سته‌م له‌وه‌ بکه‌م که‌ تهنه‌ها پشت به‌ خوا ده‌به‌ستنی له‌ دژم.

ئەبو نه‌عیم له‌ (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۴) له‌ موعمه‌ره‌ له‌ هاوه‌لیکه‌وه‌ هی‌ناویه‌تی ئەبو ده‌ردا نامه‌ی نووسی بۆ سه‌لمان: برای ئازیز ته‌ندروستی و بی‌کاریت بقۆزه‌ره‌وه‌ پیش ئەوه‌ی تووشی به‌لایه‌ک بیت که‌ به‌نده‌کان نه‌توانن به‌ر په‌رچی بده‌نه‌وه‌، نزای تووش بوو بقۆزه‌ره‌وه‌، برا گیان: با مزگه‌وت مالت بی چونکه‌ من بیستوومه‌ پیغه‌مه‌به‌ر (ﷺ) ده‌یفه‌رموو: (ان المساجد ببیت کل تقی وقد ضمن الله عز وجل لمن

كانت المساجد بيوتهم بالروح والراحة والجواز على الصراط الى رضوان الرب عز وجل) (مزگه وته كان مالى هم موو له خوا ترسيكن، خواى گه وره زامنى داوه بو هم موو نه وانهى مزگه وت مالىانه به چوون و حسانه وه و پرينه وه به سهر پردى (صيراط) دا بو لاي په زامه ندى په روه ردگارى گه وره) برا گيان په حم به هه تيو بكهو له خوټى نزيك بكه روه و له خواردنى خوټى پيښه چونكه من بيستوومه له پيغه مبهه (ﷺ) كاتى كه سى هات بو لاي و سكالاي دلرپه قى خوى لا كرد پيغه مبهه (ﷺ) پيى فهرموو: (نايا هه ز ده كهيت دلت نه رم بى) وتى به لى، فهرمووى (هه تيو له خوټ نزيك بكه روه و ده ست بينه به سهر سه ري داو له خواردنى خوټى پيښه، چونكه نه وه دل نه رم ده كات و به سهر پيويستيدا به تواناو زاله) برا گيان نه و نه ده كو مه كه روه كه نه توانى سوپاسى له سهر بكهيت، چونكه من بيستوومه پيغه مبهه (ﷺ) ده يفه رموو: (له پوژى دواييدا نه و خاوه ن دنيايه ده يئريت كه تيايدا گويړايه لى خوا بووه، وه نه و له به رده م سامانيدايه و سامانه كهى له پشتيه وهيه، هه ركات پردى صيراط لارى ده كاته وه سامانه كهى پيى ده لى ت برؤ نه و حقه ي له سهرت بوو به جيئگه ياند، نه و ده ش ده يئرى كه گويړايه لى خوا نه بووه و سامانه كهى له نيوان دوو شانيدايه، مال و سامانه كهى سه رسمى پيښه دات و پيى ده لى ت: مالويران با به گويړايه لى خواى گه وره له مندا كارت بكردايه، به رده وام به و جوړهيه تا بانگ ده كريت بو وهيل) برا گيان من بيستوومه تو خزمه تكار ت كړيوه، من له پيغه مبهه (ﷺ) بيست ده يفه رموو (لا يزال العبد من الله وهو منه مالم يخدم فاذا خوم وجب عليه الحساب) (به رده وام به نده له خوا وهيه و خواش له وه وهيه (ناگاداريه تى) تا كاتى خزمه تكار نه كرى، كه خزمه تكارى كړى حسابى له سهر واجبه) نوم دهر دا داواى خزمه تكارى ليكردم و منيش نه مړؤ سامانم ههيه، كاتى باسى مو حاسه به م بيست هه زم نه كرد بيكرم، برا گيان چي مانه من و تو نه گهر پوژى دواييمان بپاري زين و له وى له حساب نه ترسين؟ برا گيان به هاو ده مى پيغه مبهه (ﷺ) سه رگه ش نه بى، چونكه ئيمه ماو هيه كى دوو رو دريژ دواى نه و ژياوين و خواش

زاناتره دواى ئەو چیمان کردوو،^۱ ئێبن عەساکیر لە مەحمەدە دى کوپى واسعه وه هیناویه تی ده لیت: ئەبو دەر دا نامە ی نووسی بۆ سەلمان، بە هەمان شیوه هیناویه تی، بە لām ئەوه ی نه هیناوه (ئوم دەر دا داواى...) کو تایی.^۲

ئەبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) له عەبدو پرەحمانی کوپى موحه ممه دى مو حارییه وه هیناویه تی ده لیت: بیستم ئەبو دەر دا نامە ی نووسی بۆ برایه کی: پاشان تۆ له هەر بار یکی دنیا دا بیت پیش تۆ که سو و خاوه نی دیکه ی هه بو وه دواى تۆیش که سو و خاوه نی دیکه ی ده بیت و هیچی بۆ تۆ نابى جگه له وه ی بۆ خۆت پیشی ده خهیت، ده ی پیش ویست و به رژه وه ندی کوپى بخه، چونکه تۆ بۆ لای که سی ده چیت که پوزشت لیوهر ناگریت و پارە که ش کو ده بیت وه بۆ که سی که سوپاست ناکات، به لکو بۆ یه کی له و دووانه کو ده بیت وه: یان به پیی گوپرایه لی فه رمانی خوا به کاری دینی و به وه ی که تۆ لاسار بویت ئەو پیی به خته وه ده بیت، یان له تاوانی خوا دا به کاری دینی و به وه ی بو ت کو کرد وه ته وه به ده بخت ده بی، به خوا هیچ کامیان بۆ ئەوه شیواو نین له سه ر پشت خۆتی بۆ هیلاک بکهیت و پیش خۆتی بخهیت، هیوا ی پرهمه تی خوا بخوازه بۆ ئەوانه یان چوون و دلنیا به له پووی خوا بۆ ئەوانه شیان که ماون، والسلام.

ئێبن عەساکیر له ئەبو دەر دا ئەوه هیناویه تی نامە ی نووسی بۆ مەسه له مه ی کوپى موخه الله و وتی: پاشان به نده ئەگەر به گوپرایه لی خوا کاری کرد خو شی ده ویت، ئەگەر خوا خو شی ویست لای دروستکرا وه کانی خو شه ویستی ده کات، ئەگەریش به لادان له فه رمانی خوا کاری کرد خوا رقی لیی ده بیت، ئەگەر خوا رقی لیی بوو لای به نده کانی رقلیبووی ده کات.^۳

۱ - ضعیف.

۲ - وهك له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتوه.

۳ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۵) دا واهاتوه.

ئېن عه ساکیر له نه بو دهر دانه وه هیناویه تی ده لیت: ئیسلام به بی گوپرایه لی
نیو خیر ته نها له کومه لبووندايه، ئاموژگاری بو خواو بو خه لیفه و بو هه موو
باوه ردارانی شه.^۱

ئاموژگاریه کانی نه بو زهر (ع)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۶۵) له سوفیانی سه وریه وه هیناویه تی ده لیت:
نه بو زهری غیفاری لای که عبه وه ستاو وتی: نه ی خه لکینه من جوند بن غیفاریم،
ده ی وهرن بو لای برای دلسوژی ئاموژگاریه کرتان: خه لکی له ده وری کو بوونه وه،
وتی: نه گهر یه کیکتان ویستی سه فه ری بکات ئایا به شی پیویست تا گه یشتنه جی
تیشوو هه لئاگری؟ وتیان با، وتی ده ی سه فه ری پی پوژی دوایی دوورتره له وه ی
ده تانه وی ده ی به شی پیویست تیشوو وهر بگرن، وتیان چهنده پیویستمانه؟ وتی:
حه ج بکه ن هه ج بو گه وره کان، پوژوو بگرن له پوژی سه ختدا بو دوورو دریزی
زیندوو بوونه وه، دوو رکات نویژ له تاریکی شه ودا بکه ن بو ترسو بیمی ناو
گوژه کان، وشه یه کی خیر یان قسه یه کی خراپ که لی بیذه نگ بیت بو وه ستا
پوژیکی گه وره، به پارو سامانت خیر بکه به لکو له سه ختیه که ی پرگارت بیت،
دنیا له دوو کوپدا دابنی: کوپی بو ویستی پوژی دوایی، کوپی بو ویستی هه لال،
سییه م زیانت پی ده گه یه نیئت و سوودی نیه بو ت و نه ته ویئت، پارو دوو دره م بیت
دره م یکی بو مال و منالت و دره م ی دان ی بو پوژی دواییت، سییه م زیانت پی
ده گه یه نیئت و سوودی نیه بو ت و نه ته وی، پاشان به و په ری ده نگ ی هاواری کرد:
نه ی خه لکینه ویست و سوور بونیك ئیوه ی کوشتوو که هه رگیز پی ناگه ن.

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۱۶۵) له عه بدوللای کوپی موحه ممه ده وه
هیناویه تی ده لیت: بیستم ماموستایه ک ده یوت: بیستمان نه بو زهر ده یوت: نه ی

^۱ - له کنز العمال (ج ۸، ص ۲۲۷) دا واهاتوو.

خه لکینه من ناموژگاريتان دهکهم، من دلم بوټان دسوتی، له تاریکی شهودا بو ترسناکی ناو گوږ نویژ بکه، له دنیا دا پوژوو بګرن بو ګهرمای پوژوی زیندوو بوونه وه، له ترسی پوژوی سهخت خیر بکه، ئه ی خه لکینه من ناموژگاريتان دهکهم، من دلم دسوتیت بوټان.

ئهو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ۱۶۳) له ئهو زهروه هیناویه تی دهلیت: بو مهرګ له دایک دهن و بو ویرانګردن مال و بینا دروست دهکهن و سوورن له سره وهی له ناو دهچیت و ئهو له بیر دهکهن که دهمینیته وه، ئای بو دوو بیزاروه که: مهرګ و هه ژاری.

ئین عه ساګیر هیناویه تی وه که له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا هاتوو له حبانې کوږی ئهو خه بله وه دهلیت ئهو زهرو ئهو دهر دا دهیانوت: بو مردن له دایک دهن و بو ویرانګردن بنیاد دهن و سوورن له سره وهی له ناو دهچی و دهست بهر دهن له وهی دهمینیته وه، وریا بن چنده سی بیزاروه که چاګن: مهرګ و نه خوشی و هه ژاری.

ناموژګاریه ګانی حوزه یفه ی کوری یه مان (ﷺ)

ئهو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) له ئهو نه عیمه وه هیناویه تی بیستی حه زه یفه دهیوت: ئه ی خه لکینه ئایا پرسیارم لیناکهن چونکه له سره خیر پرسیاریان دهکرد له پیغه مبه (ﷺ)، من له سره خراپه پرسیارم لیده کرد، ئایا پرسیار ناکهن له سره مردنی زیندوو دهکان؟ وتی: خوا موحه ممه دی (ﷺ) نارد ئویش خه لکی له ګومراییه وه بو ریښموونی و له کوفره وه بو ئیمان بانګ کرد، هه رکس هات به ده میه وه هات و ئه وهی مردبوو به حق زیندوو بوویه وه، ئه وهی که زیندوو بوو به باتل و پوچی مرد، پاشان پیغه مبه رایه تی نه ماو خیلافهت له سره ریښازی پیغه مبه رایه تی هات، پاشان پاشایه تی هکی ئیوه سته مکاری هات،

خه لکی هیه به دلی و زمانی و دهستی دژایه تی ستهم دهکات نه وه حقی ته و او کردووه، هیه به دل و زمانی و دهستی گرتووه ته وه، نه وه دوو بهشی حقی وه لا ناوه، هیانه به دلش دژایه تی ناکات نه وه مردووی زیندووه کانه.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۶) له حوزه یفه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: ده لکان چوار جورن: دلی پیچ و داخراوه، نه وه دلی بیباوهره، دلی دوو پرووی هیه نه وه دلی دوو پرووه، دلی چرایه کی تیدایه دهگه شیته وه نه وه دلی باوهرداره، دلی دوو پرووی و ئیمانی تیدایه، نمونه ی ئیمان وهک دره ختی وایه ناوی پاکی بو بیت، نمونه ی دوو پرویش وهک برین وایه که خوین و چلک دینی، هه رکامیان نه وه ی به سهردا زاله که زاله.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۲) له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: فیتنه به ره و پرووی ده لکان بوته وه هه ر دلی بیخواته وه خالیکی ره شی له سهر داده نری، نه گه ر دژایه تی کرد خالیکی سپی له سهر داده نری، هه رکامتان ویستی بزانی نایا فیتنه ی تووش بووه یا نا با سهیر بکات نه گه ر نه وه ی حه رامه به هه لالی زانی یان هه لال بوو به حه رامی زانی نه وه تووشی فیتنه بووه.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۳) له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: وریای فیتنه کان بن کهس تووشیان نه بی، به خوا هه رکهس بکه ویته ناویان وهک لافاوی پویشتوو دهیبه ن، نه وانه شیوه کراوو به ره و پروو هاتوون تا کهسی نه زان ده لیت: نه وه له وه ده چی و به پشت تیگردن پروونی ده به خشی، نه گه ر بینیتان له مالی خو تان دابنیشن و شمشیره کانتان بشکینن و ره شو ی و لاخه کانتان بیچرینن.

نه بو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) له حوزه یفه وه هیناویه تی ده لیت: فیتنه له سی دانده دا خو ی ده بینیته وه: نه وه کهسه تونده ی هه رچی بو به رز بکریته وه به شمشیر دهیشکینی، وتار بیژی که بانگه وازی بو دهکات، کهسی گه ورهش، نه و دووانه پروو به پروو پییان دهکات، به لام گه وره که بو ی دهگه ریت تا نه وه ی لایه تی تووش ده بی.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۴) لە حوزەیفەو هیناویەتی مە ی هیندە ی فیتنە عەقڵی کە سە کان نابات.

ئەبو نەعیم لە حوزەیفەو هیناویەتی دەلیت: سەردەمی تووشی خەلک دەبی کەس دەربازی نابێ مەگەر وەک نزای کەسی خنکاو نزا بکات.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۷۸) لە ئەعمەشەو هیناویەتی دەلیت: بیستم حوزەیفە (عزیز) دەیوت: ئەوانە ی دنیا بۆ پوژی دوایی واز لیدیئێن و ئەوانەش پوژی دوایی بۆ دنیا واز لیدیئێن باشتیانتان نین، بەلکو ئەوانە ی پشکیان لە هەردوولا وەردەگرن.

نامۆزگاریەکانی ئوبە ی کوری کە عەب (عزیز)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۳) لە ئەبو لعالیەو هیناویەتی دەلیت: کەسی بە ئوبە ی کوری کە عەبی وت: وەسیەتم بۆ بکە، ئەویش وتی کتیی خا بکە بە پیشەنگو بە دادوەر و حوکمەر پێی پازی بە، چونکە ئەو ئەوێ کە پیغەمبەرە کە تانی تیدا جیگیر کردووە و شەفاعەتکار و گوێرایە لکراوە، شاهیدیکی تۆمەتبار نەکەرە، تیایدا باسی ئیو و پێش ئیو ی کردووە و حوکمی نیوانتانی کردووە، هەوآلی ئیو و دوای ئیویشی تیدا یە.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۳) لە ئوبە ی کوری کە عەبو هیناویەتی دەلیت: هەر بەندە یە ک لەبەر خوا شتی واز لیبینی خا بۆی دەگۆریت بۆ باشتەر بە جوړی کە چاوەرپی نەبوو، هەر بەندە یە کیش بە سووکی بزانی و بە جوړی بیگری کە چاک نەبی خا لەو سەختتری دینیته ری بە جوړیک چاوەرپی نەبوو.

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۵۵) لە ئوبە ی کوری کە عەبو (عزیز) هیناویەتی دەلیت: باوەردار لە نیوان چوار باردا یە: ئەگەر تووش بوو خو راگر دەبی، ئەگەر پێی درا سوپاس گوزار دەبی، ئەگەر قسە ی کرد راستگو دەبی، ئەگەر حوکمی دا

دادپه روه ده بى، نهو له نيوان پينج پووناكيدايه، نهويه خوا ده فهرمويت (نور على نور) قسه ي پووناكى و زانستى پووناكيه و چوونى بو ناو پووناكى و ده رچوونى له پووناكيه وه و پيره وشى به ره و پووناكيه له پوژى دواييدا، بيباوه پيش له نيو پينج تاريخيدايه: قسه ي تاريخى و زانستى تاريخى و چوونه ژورى بو ناو تاريخى و ده رچوونى له تاريخيه وه و چوونيشى به ره و تاريخيه له پوژى دواييدا.

بوخارى له (الأدب المفرد) له نه بو به سره وه هيناويه تى ده لئيت كه سيكمان پيى ده و ترا (جبر) يان جوه يبر، وتى: لاي عومه ر له كاتى خيلافه تيدا داواى كه نيزه كيكم كرد، شه و چومه مه دينه و چوم بو لاي، من وريايى و زمانزاني يان وتى په وانبيژيه كم هه بوو، نهمه باسى دنيا و بچوك راگرت و امدانا كه هيچ نايه نيئت، له لايه وه كابرايه كه هه بوو، كه ليبوومه وه وتى: هه مو و ته كانت نزيك بوون جگه له باسى دنيا نايا ده زانيت دنيا چيه؟ تويشوومان بو پوژى دوايى له دنيايه، نهو كارانه ي له پوژى دواييدا پاداشتي له سر و درده گريت له دنيا دان، وتى: كه سى باسى دنياى كرد كه له من زاناتربوو، وتم نه ي نه ميري باوه رداران نهو كه سه كييه كه له لاته؟ وتى گه وره ي موسلمانان ثوبه ي كوپى كه عب (ﷺ).^۱

نيين عساكير له ثوبه ي كوپى كه عبه وه هيناويه تى كه سيك پيى وت: نه ي نه بو مونزير وه سيه تم بو بكه، وتى: نه وه ي گرنگ نيه بو ت خو تى تووش مه كه و له دوژمنت دور بگرو نزيكى هاوپيت به و نهو هيو به زيندو و بخوازه كه مردو و هيو اى پى ده خوازي، پيوستيت لاي كه سى باس مه كه كه باكي نيه بو ت.^۲

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۲) دا واهاتووه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتووه.

نامۆزگاریه کانی زهیدی کوری پابت (ﷺ)

ئین عه ساکیر له ئوبه ی کوری دیناره وه هیناویه تی ده لیت: زهیدی کوری ثابت نامه ی نووسی بۆ ئوبه ی کوری که عب: پاشان خوی گه وره زمانی کردوه به وه رگیزی دل و دلی کردوه به وه رگیزو سه ره رشتیاری که زمان ملکه چیه تی بۆ نه وه ی دل پینموونی بۆ ده کات، نه گهر دل له سه ر ته و قدانی زمان بوو قسه دی و ته و گوفتار په یوه ست و پیک ده بی، ههر زمانی قورسی و زه لیلی و نه رمی و لاریه کی نیه نه گهر دلی له بهر ده ست زمانیدا بی، نه گهر که سی قسه ی به زمانی واز لی هینا و دلی له سه ری جیا و پیچه وانه بی به وه دهروونی، نه گهر که سی قسه ی به گوفتاری پیوانه بکری نه وه راستگو نوینی شوینی قسه ی ده بی ت ئایا

نامۆزگاریه کانی عه بدوللای کوری عه بباس (ﷺ)

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۴) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: نه ی تاوانبار له سه ره نجامی خراپ دلنیا مه به و کاتی تاوان گه وره تر له تاوانی به دوا دا دی ت نه گهر کردت نه واه که می ئابروت له سه ر نه وه ی له پاسیتته و له سه رو ته وه یه و توش له سه ر تاوانی گه وره تر له و تاوانه ت بیت که کردو ته، پیکه نینیش له کاتی که دا نازانیت خوا چیت لیده کات نه وه له تاوان گه وره تره، خوشحالیت به تاوان نه گهر بتوانی بیکهیت نه وه له تاوان گه وره تره، خه فته خواردنت به تاوان نه گهر شتی گه وره تر له تاوانت له ده ست دا نه گهر توانایت هه بوو ترست له ره شه با نه گهر په رده ی ده رگات جو لا و له سه ر تاوان بویت و دلت نه شله ژا به وه ی خوا سه یرت ده کات نه وه گه وره تره له تاوان نه گهر بیکهیت، هاوار بو ت ئایا ده زانیت تاوانی نه ییووب (علیه السلام) چی بوو؟ خوی گه وره ش له جه سته یدا و چوونی سامانیدا تهووشی کرد، تاوانی نه ییووب نه وه بوو هه ژاری پشتی پیبه ست له سه ر سته می که

دوو پوهه کان نیرو مییان به باوه پداران ده لَین ﴿انْظُرُونَا نَقْتِسَبْ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا﴾ (الحدید ۱۳) نه وهش نهو پیلانه ی خواجه که دوو پوهه کانی پی هه لده خه له تینی کاتی ده فره موی ﴿يَخَادِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ﴾ ئیدی ده گه پینه وه بو نهو شوینه ی تیایدا پووناکی دابه شکراوه که چی هیچ نابینن بویه ده چنه وه بو لایان، نه وکات شوریه کی ده رگادار له نیوانیاندا لی ده دری (باطنة فيه الرحمة وظاهرة من قبله العذاب)، سه لیمی کوپی عامر ده لیت به رده وام دوو پوهه سرکه شه تا پووناکی دابه شده کړیت و خوا دوو پوهه باوه پدار جیا ده کاته وه.^۱

ئین عه ساکیر له سوله یمانی کوپی حه بیبه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل ده سته یه کدا چووم بو لای نه بو نومامه، پیریکی به ته مه ن بوو، به لام عه قل و په وان بیژی زور چاکتر بوو له وه ی له پوهه خساریه وه ده بینرا، له سه رته ای قسه یه وه وتی: نه م کوپه تان به به لاغ و راگه یان دنی خواجه بو تان و به لگه یه له سه رتان، پیغه مبه ر (ﷺ) نه وه ی گه یاند که پی نیردرا بوو هاوه لانیشتی نه وه یان گه یاند که بیستیان، بویه نه وه ی ده بیستن بیگه یه نن، سی ده سته هه ن لای خوا زامنن تا که سه که ده به نه به هه شت یان به و ده سته کوه ت و پاداشته ی به ده سته ی خسته وه ده یگیریتته وه، که سی که له پینا و خوا دا ده چیتته ده ر لای خوا زامنه تا ده یخاته به هه شت یان به و ده سته کوه ت و پاداشته ی به ده سته ی هیناوه ده یگیریتته وه، که سی ده ست نویژ بگری پاشان بجی بو مزگوه ت لای خوا زامنه تا بیباته به هه شت یان بیگیریتته وه به و ده سته کوه ت و پاداشته ی به ده سته ی هیناوه، که سی به ناشتی بجیتته مالی، پاشان وتی: دوزخ پردیکی تیدایه حه و ت پایه و له نیوانیاندا قه زاهیه، به نده یه که ده هینریت تا ده گاته پایه ی نیوه ند، پی ده وتری چهنده قهرزت له سه ره؟ نه ویش ده یژمیری، پاشان نه م ثایه ته ی خویند ﴿وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا﴾ ده لیت په روه ر دگارا من نه وه نده و نه وه نده م له سه ره، نه ویش ده فره موی قهرزه که ت بده روه وه، ده لیت: من هینده بزانه هیچم نیه قهرزه که می پیبده مه وه، ده وتری: له خراپه ی داواکاره که ی هه ل بگرن و بیده ن به سه ر نه م دا، وتی: بیستم که سانی به نمونه ی شاخه کان

^۱ - له ته فسیری ئین که شیر (ج ۴، ص ۳۰۸) دا واهاتوه، به یه ه قی له الاسماء والصفات (ص ۳۴۰)

له سه لیمی کوپی عامر وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

چاڪ ڏيڻن، بهردهوام سڪالاڪار له سهرين له چاڪهيان دهبات تا چاڪهيان بؤ ناميني، پاشان خراپهي سڪالاڪاريان به سهردا ددرئ تا هيڏهي شاخهڪان دهن، پاشان وتي: ورياي درؤ بن چونكه درؤ بهرو خراپه و خراپهش بهرو دؤزهخ پڙيموونيتان دهڪات، راستگو بن چونكه راستگويي بهرو چاڪه و چاڪهش بهرو بههشت پڙيموونيتان دهڪات، پاشان وتي ئي خه لکينه ئيوه گومراتريني ناو نه فامي بوون، خوي گهوره ديناري به خشيني پڙي خواتاني به حوت سهد دينارو درهه مي به حوت سهد درهه داناهه، پاشان هيشتا دهست دهگرته وه، به خوا به شمشيري فتوحات کرا كه كالو جوانيه كاني زيرو زيو نيه، به لكو عولابي و ٿانك و ٿاسنه.^۱

ناموڙگاريه كاني عه بدوللاي كوري بسر (ﷺ)

به يهه قى و ئين عه ساكير له عه بدوللاي كوري بسر وه هي ناويانه ده ليت: له خواترسان پيشهنگ و زانايان رابه ن، دانيشتن له گه ليان په رستش و به لكو زياده شه، ئيوه به شه و پوڙ له نه جلي براوه و كرداري پاريزراودان، تويشو و ناماده بكن كه بهرو پوڙي دوايي ده چن.^۲

^۱ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۳) دا واهاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۴) دا واهاتوه.

ئېښ عه ساکیر له حه سه نه کورې عه لیه وه (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: بزاند نه رمونیانی جوانیه و وه فاداری مه ردایه تیه و خیرا کردن گه مژیه و سهر لاوایه و دانیشتنی کورې سووکه کان نابرووچوونه و تیکه لی داروده سته ی فاسقان گومانه.^۱

ئېښ عه ساکیر له حه سه نه کورې عه لیه وه هیڼاویه تی ده لیت خه لکی چوار جوړن: هه یانه جوانی هه یه و ټاکاری نیه، هه یه ټاکاری هه یه و جوانی نیه، هه یه هر دوکیانی نیه و خراپترینی خه لکه، هه یه هر دووکیانی هه یه نه وه باشتیرینی خه لکه.^۲

ناموژگاریه کانی شه دادی کورې نه وس (ﷺ)

نه بو نه عیم له الحیه (ج ۱، ص ۲۶۴) له زیاده ی کورې ماهکه وه هیڼاویه تی ده لیت: شه دادی کورې نه وس (ﷺ) ده یوت: نیوه ته نها هوکاره کانی خیر ده بینن و له خراپه شدا ته نها هوکاره کانی ده بینن، خیر هه مووی به به شه کانی وه له به هه شت و دوزه خیش به هه موو به شه کانی وه له دوزه خ، دنیا خسته پویه کی ناماده یه باش و خراپ لی ده خون، دوا پوژ به لینیکی راسته و تیایدا ده سه لاتداریکی زال و به توانا هوکمرانه، هه رکام و منال و که سیان هه یه، ده ی له کوپانی پوژ ی دوا یی بن و له کوپانی دنیا مه بن، نه بو ده ردا وتی: له نیو خه لکدا هه یه زانستی هه یه و نه رمونیانی نیه، نه بو نه علا زانست و نه رمونیانیشی پیدراوه.

ناموژگاریه کانی جوندبی به جلی (ﷺ)

به ییه قی له الشعب الایمان له جوندبه وه هیڼاویه تی ده لیت: له خوا بترسن و قورئان بخوینن، چونکه پووناکی شه و که یف و به های پوژ به وه ی سه ختی و هیلاکی تیدایه، نه گهر به لا هات با سامانتان له خوار خوټان بیت، نه گهر به لا دابه زی با خوټان له خوار ټایینتان بن، بزاند فوټا و نه وه یه ټایینی بفه وتینی و به هیلاکدا چوو نه وه یه ټایینی به

۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۳۷) دا واهاتوه.

۲ - له (کنز العمال ج ۱، ص ۲۳۷) دا واهاتوه.

ھىلاكدا بچى، بزانن دواى بەھەشت ھىچ ھەژارىيەك نىھ دواى دۆزەخ ھىچ دەۋلەمەندىيەك نىھ، چونكى دۆزەخ دىلى خۇى بەرنادات و سوتواى ناكورژىنىتەۋە، ئەو نىۋانى بەھەشت و كەسى موسلمان بە مشتىكى پىر خويىن جيا دەكاتەۋە كە ئەو كەسە لە برا موسلمانەكەى پىشتىبى، ھەرچى دەيەۋىت لە دەرگايەكەۋە بچىتە ژور دەيگەپىنىتەۋە، بزانن مەۋە كە مردوۋ خرايە ژىر خاك ھىچ لەناو سكى نابى، دەى پىسى لى دامەنن، لە سامانتاندا لە خوا بترسن و لە خويىندا دور بگرن.^۱

ئامۇزگارىيەكانى ئەبو ئوما مە (ئالەمىيەت)

ئىبن ئەبى حاتم لە سەلىمى كوپى عامرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە دەرگايى دىمەشقەۋە لەگەل تەرمىك دەرچوۋىن و ئەبو ئوما مەى باھلىمان لەگەلدابو، كە لەسەر تەرمەكە نوپژى كردو كەۋتنە خستتە ژىر خاكى ئەبو ئوما مە وتى: ئەى خەلىكە ئىۋە بەيانى و ئىۋارە لە باروشوۋىنىكىدان كە تىايدا باشە خراپەكان دابەش دەكەن و خەرىكە لە دىۋاۋە بەرەو شوۋىنىكى دى بچن كە ئەۋىش ئەمەيە، ئامازەى دەكرد بو گۆرەكە، مالى تەنھايى و مالى تارىكى و مالى كرم و مالى تەنگەبەريە، مەگەر ئەۋەى خوا فراۋانى دەكات، پاشان لەۋىۋە دەگۈزەۋە بو شوۋىنەكانى پۆژى دوايى، لە چەند لايەكى ئەو شوۋىنەدان تا فەرمانىكى خوا خەلكى دەگىرتەۋە دەموچاۋانى سىپى و دەموچاۋانى پەش ھەلدەگەپىن، پاشان دەگۈزەۋە بو شوۋىنىكى دىكە تارىكىيەكى سەخت خەلكى دەگىرتەۋە، پاشان پوۋناكى دابەش دەكرىت و باۋەپدار پوۋناكى پىدەدرى و بىباۋەپ دورو بىبەش دەبن و ھىچيان پىنادرى، ئەۋە ئەو نمونەيە كە خۋاى گەۋرە لە قورنەكەيدا ھىناۋىيەتى ﴿أَوْ كُتِلِمَاتٌ فِي بَحْرِ لُحْيٍ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدُهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُورًا فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ﴾ (النور ۴۰) دەى بىباۋەپو دوۋپوۋ پوۋناكى باۋەپدارى بو نابى چۆن كوپىر بىنايى بىنەرى بو نابى.

^۱ - لە (كنز العمال ج ۸، ص ۲۲۲) دا ۋاھاتوۋە.

له سهري لابات كه چي نهو نه يكر دو فهرمانی نه كرد به چاكه و پيگري نه كرد له سته مكر دن لهو هه ژاره بويه خوا تووشی كرد.^۱

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۶) له ئين عه بباسه وه هیناويه تی ده لیت: فهرزه كان بكه و نهو مافه ی خوا له سهري داناویت به جیی بگه یه نهو له سهر نهو وش پشت به خوا ببه سته، چونكه ههر بهنده یك له نیاز پاکی و سوور بوونی له سهر نهو پاداشته ی لایه تی بزانی دووری ده گریت له وه ی پی ناخوشه، خواش ده سه لات داره و چي بویت ده یكات.

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۲۶) له ئين عه بباسه وه هیناويه تی ده لیت: ههر باوه پردارو لاده ری خوا ی گه وه پوزی حه لالی بو نووسیوه، نه گهر خو راگر بی تا بوی بیت خوا بوی دینی، نه گهر خو ی نه گرت و شتی له حهرامی برد خوا له پوزی حه لالی كه م ده كات.

نامۆزگاریه كانی عه بدوللای كوری عومهر (ﷺ)

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۶) له ئين عومهر وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: ههر بهنده یك شتی له دنیا ی ده ست بكه وی لای خوا له پله ی كه م ده كات با به خشنده یی و پیزی شی له سهر بی.

نه بو نه عيم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۰۶) له ئين عومهر وه (ﷺ) هیناويه تی ده لیت: ههر بهنده یك ناگات به راستی ئیمان تا خه لکی له بواری ئایینیاندا به گه مژه نه ژمار بكات. نه بو نه عيم له الحلیة (ج ۱، ص ۳۱۲) له مواهیده وه هیناويه تی ده لیت: من له گه ل ئین عومهر (ﷺ) ده چووم دای به لای ویرانه یه كدا و وتی: نه ی ویرانه بلای

^۱ - ئین عه ساکیر له ئین عه بباسه وه به هه مان شیوه هیناويه تی تا وته ی (هاوار بووت) له (کنز العمال ج ۲، ص ۲۴۸) دا واهاتوه.

خاوه نه کانت چييان ڪرد؟ وتم ئه ويرانه خاوه نه کانت چييان ڪرد؟ ئين عومهر
وتى چوون و ڪاره کانيان مانوه.

ناموڙگاريه کاني عه بدوللاي ڪوري زوبه ير (ﷺ)

ئهو نه عيم له (الحلية ج ۱، ص ۳۳۶) له وهبي ڪوري کيسانه وه هيٺاويه تي
دهليت: عه بدوللاي ڪوري زوبه ير ناموڙگاريه ڪي بو نووسيم: پاشان ئه هلي ته قوا
چهند نيشانه يه ڪيان هن پييان ده ناسرينه وه وئوان له دهرونياندا ده يانسانه وه،
هر ڪس له سهر سهختي نارام بگري و به قه در رازي بي و سوپاسي به خششه ڪان
بكات و بو برياري قورٿان ملڪه چ بيت، پيشهوا وه ڪ بازار و ايه چي تيدا خهرج ڪرا
بوي هه لده گري، نه گهر له لاي حق هه بو وئوهي بو هه لده گري و دهستي حق
دين بو لاي، نه گهر له لاي نا حق بو دهستي ناهه ق دين بو لاي و له لاي خهرجي
ده ڪن.

ناموڙگاريه کاني هه سهني ڪوري عه لي (ﷺ)

ئين نه جار له هه سهني ڪوري عه لي وه هيٺاويه تي هر ڪس دنياي بويت
دايده نيشيني، هر ڪس نه يه ويٽ باكي نيه ڪي ده يخوات، ئه وهي چاوي له دنيايه
بهندهي ئه وهيه ڪه خاوه نيه تي، ڪه مي ڪه تيايدا به سته وه مووشي سوودي نيه،
هر ڪس پوڙي تيايدا بگريته بهر هه لئه تاوه، هر ڪس ئه مروي له سبهيني
باشتر بي دوراوه، هر ڪس به دواي ڪم و ڪورتي خويدا نه گهري ئهوا له ڪم و
ڪورتي دايه، هر ڪس له ڪم و ڪورتي دا بي بمرئ بوي باشه.^۱

^۱ - له (کنز العمال ج ۸، ص ۲۲۲) دا واهاتوه.

بهشی حهقه ههم

اچۆن پیغه مبهرا (ﷺ) و هاوولان به پالپشتیه
 غه ییه کان پالپشتی ده کران کاتی هوکاره
 مادیه کانیاں واز لیهینا و تاویان دایه هوکاره
 رۆحانیه کان، خهمی هاوولان (ﷺ) وه ک
 پیغه مبهرا (ﷺ) بوو بو رینموونی و بانگه وازی گه لان،
 له بانگه وازو جیهاددا ئاکار و رهفتاری
 پیغه مبهریان (ﷺ) گرتبوویه بهرا.

یارمہ تی فریشتہ کان

بہیہ قی لہ سہلی کوری سہ عدوہ ہیٹاویہ تی دلّیت: ئەبو ئوسەید (رضی اللہ عنہ) دواي ئەوہی چاوی لہ دەستدا وتی: برازا گیان بەخوا گەر من و تو لہ بەدر بوینایە و دواتر خوا چاوەکانی بو بگێرامایەتەوہ ئەو دۆلەم پی نیشان دەدايت کە بە بی گومان و مشتومر لەویوہ فریشتەکان هاتن بەرەو پوومان^۱.

تەبەرانی لہ عروہوہ ہیٹاویہ تی دلّیت: جبریل (علیہ السلام) پوژی بەدر لەسەر شیوہی زوبەیر بە میژەر بەستراوی میژەری زەردەوہ دابەزی^۲.

حاکم (ج ۳، ص ۳۶۱) لہ عبادی کوری عەبدوللای زوبەریەوہ (رضی اللہ عنہ) ہیٹاویہ تی دلّیت: پوژی بەدر زوبەیری کوری عەوام میژەریکی زەردی بەستبوو، فریشتەکانیش بەو شیوہ میژەر بەستنە دابەزین بەسەر بیباوەراندان^۳.

ئەبو نەعیم لہ (الدلائل ص ۱۷۰) لہ ئیبن عەباسەوہ ہیٹاویہ تی دلّیت: سیمای فریشتەکان لہ پوژی بەدردا میژەری سپی بوو کە دابوویان بەسەر پشتیاندا، پوژی حونەینیش سەوز بوون، فریشتەکان تەنھا پوژی بەدر شەریانکرد، جارانی دی تەنھا ژمارەو یارمەتیان زیاد دەکردو شەریان نەدەکرد.

۱ - ضعیف

۲ - ئیبن ئیسحاق بەو شیوہ ہیٹاویہ تی، لہ (البداية والنهاية ج ۳، ص ۲۸۰) دا هاتووہ، تەبەرانی لہ سەھلی کوری سەعدوہ بە هەمان شیوہ ہیٹاویہ تی، هەیسەمی (ج ۶، ص ۸۴) دلّیت: لہ سەنەدەکەدا سەلامەي کوری روح هەیە کە ئیبن حبان بە جی متمانەي دەزانی و جگە لەویش لەبەر بیناگاییەک تیايدا بە لاوازی دەزانن.

۳ - ضعیف.

۴ - هەیسەمی (ج ۶، ص ۸۴) دلّیت: ئەم فەرموودە مۆرسەلەو سەنەدی صەحیحە.

۵ - تەبەرانی لہ ئوسامەي کوری عومەیر و ئیبن عەساکیر لہ عەبدوللای کوری زوبەیرەوہ بە هەمان شیوہ ہیٹاویانە وەک لہ (کنز العمال ج ۵، ص ۲۶۸) دا واهاتووہ.

هاتووه، تيايدا هاتووه: يهڪي له پشتيوانان عهه بياسى ڪوپى عهه بدولموت هليبي
 ديلگرت، عهه بياس وتى ئهه پيڻه مبهري خوا به خوا ئهه منى به ديلنه گرت به لڪو
 پياويڪي قڙاهينراو (قڙ دريڙ) جواترين پووى هه بوو له سهر ئهه سپي بوو لهه م خه لڪه
 نه بوو منى گرت، پشتيوانيهه كه وتى ئهه پيڻه مبهري خوا من به ديلمگرت،
 پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووى (بيدهنگ به، به پراستى خوا به فريشته يهه ڪي به پريز پالپشتى
 ڪرديت) ^۱.

ئين سهه (ج ۴، ص ۱۲) له ئين عهه بياسه وه هينايهه تي ده لئيت: ئهه وهى
 عهه بياسى گرت نه بوو ليوسر كه عهه ڪوپى عمر له به نهى سهه لهه بوو، نه بوو ليوسر
 كه سيڪي ڪوڪراوه بوو عهه بياسيش كه سيڪي زه به لاح بوو، پيڻه مبهري (ﷺ) به نه بوو
 ليوسرى فهرموو (چون عهه بياست به ديلگرت نهى نه بوو ليوسر؟) وتى ئهه
 پيڻه مبهري خوا كه سيڪ يارمهه تي دام كه پيشتر دواتريش شيوهى وام نهه دي بوو،
 شيوهى ئاوا بوو، پيڻه مبهري (ﷺ) فهرمووى (فريشته يهه ڪي به پريز له سهرى يارمهه تي
 دايت) ^۲ نه حمده له ئين عهه بياسه وه به هه مان شيوه هينايهه تي و دواى نه وهش باسى
 فيديهى عهه بياس و جگه له ويشى ڪردوه. ^۳

موسلم له ئين عهه بياسه وه هينايهه تي كه سي له موسلمانان به دواى يهه ڪي له
 بيباوه پرائى به رده ميه وه بوو، كه بيسى دهنگى قامچيه له سهه رويه وه وه دهنگى

^۱ - صحيح.

^۲ - هه يسهه مى (ج ۶، ص ۷۵) دهيداته وه پال نه حمده به زارو ده لئيت: كه سهه ڪانى نه حمده سهه حيحن
 جگه له حارثه ڪوپى موزرب كه جي متمانه شه.

^۳ - ضعيف.

^۴ - هه يسهه مى (ج ۶، ص ۸۷) ده لئيت له سهه نه ده كه دا گيڙه رويهه كه هه يه كه ناوى نه هاتووه و
 كه سهه ڪانيشى جي متمانه نه، نه بوو نه عيم له (الدلائل ص ۱۶۹) له ئين عهه بياسه وه به دهقى ئين
 سهه هينايهه تي.

سوارچاکی دی دہیوت: پیښ کوهه حهیزوم (نہسپهکھی جبریل) سهیری بیباوه پرهکی خوی کرد که پاکشاوه دابه ستراوو به لیډانی قامچی دراوه له دهموچاوی، پشتیوانیهک هات و نهوهی گیرایهوه بو پیغه مبر (ﷺ) نهویش فهرمووی (راست دهکیت، نهوه له یارمه تی ئاسمانی سییه مه) نهو پوژ حهفتایان کوشت و حهفتایان به دیلگرت، له (البدایة والنهاية ج ۳، ص ۲۷۹) دا واهاتووه، نهبو نه عیم له (الدلائل ج ۲، ص ۱۷۰) له ئین عه عباسه وه فهرمووده یه کی دورو دریژ له سر غزای به در به هه مان شیوه هیناویه تی، ههروه ها له که سیکی به نی غیفاره وه هیناویه تی ده لیت: من و ناموزایه کم چوین تا سه رکه وتینه سر شاخی که به سر به دردا زال بووین، ئیمه و دوو بیباوه چاوه پی شپ بووین تا بزاین شکست بو کیه تا شت ده بات تا له گه لی شت به رین، له سر شاخه که بووین که هه وزی لیمان نریک بوویه وه، دهنگی حیه لی نه سپمان بیست، من بیستم دهیوت: حهیزوم پیښ کوهه، ناموزاکه شم قیناعی دلی لاچووو هه ره له وی مرد، منیش خریک بوو له ناو بجم به لام خوم گرت.

نهبو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۴) له نهبو ته لحه وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه له چه ند شه ریکا له گه ل پیغه مبر (ﷺ) بووین، گه یشتن به دورن، بیستم دهیغه رمو (نه ی مالیکی پوژی دواپی، ته نها تو ده پهرستین و ته نها پشت به تو ده به ستین) خه لکم بینی له ناو ده چوون، فریشته کان له پیښ و دواوه لیان ده دان.^۱

به یه هقی له نهبو نومامه ی کوپی سه هل له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: کوپی شیرین بینیم پوژی به در هه مان بوو ناماژه ی ده کرد بو سه ری بیباوه، سه ری له جه سته ی ده کرایه وه پیښ نه وه ی شمشیری بهر بکه ویت.^۲

۱ - ضعیف

۲ - صحیح.

۳ - له (البدایة والنهاية ج ۳، ص ۲۸۱) دا واهاتووه، حاکم (ج ۳، ص ۴۰۹) له نهبو نومامه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام له موسلم نه یه یناوه، زه ه بی به صه حی داناوه، ته به رانی له نهبو نومامه وه به هه مان شیوه ی گیرانه وه ی حاکم هیناویه تی، هه یسه می (ج ۶، ص ۸۴) ده لیت له سه نه ده که دا موچه ممه دی کوپی یه حیای ئیسکه نده رانی هه یه، ئین یونس ده لیت: هه ندی مه نکه ری گیراوه ته وه.

ئین جهریر له عه‌وفی ئه‌عرابی له‌عه‌بدو پرحمانی مولای ئین برشنه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: یه‌کی له بیباوه‌ران له پوژی حونه‌ین بۆ گێرامه‌وه وتی: که ئیمه‌و هاو‌لانی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له پوژی حونه‌ین به یه‌که‌گه‌یشته‌ین هینده‌ی شیر دوشینی نه‌وه‌ستان بۆمان، که به‌سه‌ریاندا زال بووین به‌ دوایاندا ده‌چووین تا له لای خاوه‌نی و‌لا‌خه سپی وه‌ستاین، سه‌یرمانکرد پیغه‌مبه‌ری خوایه، له لای که‌سانی سپی و ده‌م‌و‌چاو جوان پیمان گه‌یشته‌و پیمان وتین: ده‌مو‌چاوه‌کان گول بن، بکه‌رینه‌وه، ئیمه‌ش شکاین و ئه‌وانیش به‌سه‌رماندا زال که‌وتن.^۱

ئین ئیسحاق له جوبه‌یری کوپی مه‌تعه‌مه‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: ئیمه‌ له‌گه‌ل پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) بوین له پوژی حونه‌ین، خه‌لکیش شه‌ریانده‌کرد که سه‌یرم کرد شتی وه‌ک جلی ره‌ش له ئاسمانه‌وه ده‌هاته‌ خوار تا که‌وته‌ نیوان ئیمه‌و خه‌لکه‌که‌سه‌یرم کرد می‌روویه‌کی بلا‌بوویه‌ ده‌وله‌که‌ی پر کردبوو، خه‌لکه‌که‌ی تووشی شکست کرد، گومانمان نه‌بوو ئه‌وه‌ فریشته‌یه.^۲

ئین سه‌عد (ج ۳، ص ۱۲۱) له عه‌بدو‌ل‌لای کوپی فه‌زله‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له پوژی ئو‌حود ئالا‌که‌ی دایه‌ ده‌ست موضعه‌بی کوپی عومه‌یر، موضعه‌ب کوژرا، فریشته‌یه‌ک له شی‌وه‌ی موضعه‌دا ئالا‌که‌ی گرت، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له کو‌تایی پوژدا پیی فه‌رموو (موضعه‌ب پییش که‌وه) فریشته‌که‌ش لای کرده‌وه‌و وتی: من موضعه‌ب نیم، پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) زانی فریشته‌یه‌و خوا بۆ پالپشته‌ی ناردووه‌یه‌تی.

ئه‌بو نه‌عیم له (الدلائل ص ۱۸۲) له ئه‌نه‌سه‌وه هیناویه‌تی ده‌لیت: سه‌یری ته‌پو تو‌زیک‌ی نیو پی‌گه‌ی به‌نی غه‌نه‌مم ده‌کرد کاروانی جبریل (علیه السلام) بوو کاتی پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) چوو بۆ لای به‌نی قوره‌یزه، ئین سه‌عد (ج ۲، ص ۷۶) له ئه‌نه‌سه‌وه به‌ هه‌مان شی‌وه هیناویه‌تی، هه‌روه‌ها له (ج ۲، ص ۷۷) له حه‌میدی کوپی هیلاله‌وه به‌و

۱ - له ته‌فسیری ئین که‌ثیر (ج ۲، ص ۳۴۵) دا واهاتووه.

۲ - به‌یه‌قی له‌و پی‌گه‌یه‌وه هیناویه‌تی، له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۳۴) دا واهاتووه.

شيوه باسى بهنى قوره يزهى هيئاوه، تيايدا هاتووه دهليټ: پيغه مېهر (ﷺ) و
 هاوېلانى چهكيان هه لگرت، جبريل هات بو لاي پيغه مېهر (ﷺ) و نه ويش چوويه ده
 بو لاي، پيغه مېهر (ﷺ) دابه زى و پالى دابوويه وه به لا سنگى نه سپه كه دا، جبريل
 ده يوت: ئيمه هيشتا چه كمان دانه ناوه، توژ له سهر ته ويلى مابوو، ههسته بو بهنى
 قوره يزه، پيغه مېهر (ﷺ) فهرمووى (ان في اصحاب جهدا فلو انظرتهم اياما) (هاوېلانم
 ماندوو بوون ده كرى چه ند پوژى مؤلتيان بدهم) جبريل وتى: ههسته بو بهنى
 قوره يزه، به خوا بهم نه سپه م ده چه قه لايان و تيكي ده شي كنم، جبريل (عليه السلام)
 له گه ل فريسته هاوده مه كانى چوو تا ته پوتوژ گه ره كى بهنى غه نه مى پشتيوانانى
 گرته وه.^۱

ديلگيرى فريشته كان و شهريان له گه ل بيباوه ران

ئين عه ساكرو واقدى له سوه يلى كورى عه مره وه (ﷺ) هيئاويانه دهليټ:
 پوژى به در كه سانيكى سپيم له سهر ولاخى نيوان ئاسمان و زهوى بينى خيراكار
 بوون و شهريان ده كړدو كه سيان ديل ده كرت.^۲

نه حمه د له به راعو جگه له ويشه وه هيئاويه تى دهليټ: يه كى له پشتيوانان
 عه عباسى گرتبوو هيئاي عه عباس وتى: نهى پيغه مېهرى خوا يه كيك له و خه لكه نيه
 كه گرتوومى نه وه و نه وهى له شيوهى دامالى، پيغه مېهر (ﷺ) فهرمووى: (خوا
 به فريشته يه كى به پريز سهرى خستيت)^۳. و هك له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۶۶) دا

۱ - صحيح.

۲ - له (كنز العمال ج ۵، ص ۲۶۸) دا واهاتووه.

۳ - صحيح.

۴ - هه يسه مى (ج ۶، ص ۸۵) دهليټ: كه سه كانى صه حيحن، ته و او. ئين نه بى شه يبه و نه حمه د و
 ئين جهرير به صه حيحى داناوه، و به يه ه قى له عه ليه وه (ﷺ) هيئاويانه، به دورو دريژى
 فهرمووده كى له سهر به در دينى.

ئین ئیسحاق له عیكرمه وه هیناویه تی دهلیت: نه بوورافیی مهولای پیغه مبهه
 (ﷺ) وتی: من غولامی عه بباسی کوپی عه بدولموته لیب بووم، ئیسلام هاتبووه ناو
 ئیمه ی ئالویهیت، عه بباس موسلمان بوو ئوم فهزلیش موسلمان بوو، منیش
 موسلمان بووم، عه بباس ترسی له هۆزه که ی هه بوو و ههزی نه ده کرد پیچه وانه یان
 بوهستی، موسلمان بوونی خوی دهشارده وه، نهو له ناو هۆزه کهیدا پارهیه کی زوری
 هه بوو که بلاو ببوویه وه، نه بو له هه ب له به در دواکه وت و له بری خوی عاصی کوپی
 هیشامی کوپی موغیره ی نارد، ههروه ها هه رکه س دوا بکه وتایه له بری خوی
 که سیکی ده نارد، که هه والی به رکه وتنی به دریه کانی قوپه یشی بیست خوا سه ر
 شوپو پرسیوای کردو ئیمه ش له دهروونماندا هیزو عیززه تمان به دیکرد، من
 که سیکی لاواز بووم و کاری قاپ و قاچاغم ده کرد له ژووری زه مزه مدا نه خشم
 ده کرد، به خوا له وی سهرقال بووم و ئوم فهزل دانیشتبوو به و هه واله خوشحال
 بووین که نه بو له هه ب هات که به خراپه قاچه کانی راده کیشا تا له جی ده رگای
 ژووره که دانیشت و پشتی له پشتم بوو، دانیشتبوو که به خه لکی وت نه وه نه بو
 سوفیانه که ناوی موغیره ی کوپی حارثی کوپی عه بدولموته لیب هاتوو، نه بو
 له هه ب وتی: وه ره بو لام به خوا هه والت پییه، ئه ویش له لای دانیشت و خه لکی له
 دهوری بوون، وتی: برازا پییم بلی باری خه لک چۆن بوو، وتی به خوا که پییان
 که یشتین شان و گه ردنی خو مان پیدان تا چۆن بیانه وی ت بمانکوژن و دیلمان بگرن؟
 نه ی هاوار به خوا له گه ل نه وه شدا سه رکۆنه ی خه لک ناکه م، به که سانیکی سپی
 ره نگ له سه ر نه سپی ره شو سپی که وتین که له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوون، به
 خوا هه رچی بو یستایه ده یکرد، نه بو رافع وتی: ئوم فهزل به دهسته کانی پاییه کی
 ژووره که ی هه لگرت و دواتر وتم: به خوا نه وانه فریشته ن، نه بو له هه ب دهستی به رز
 کرده وه به توندی دای به ده موچا و مداو وتی: هاوار بو ت بیده نگ به، هه لیگرتم و
 دامی به زه ویدا، پاشان له سه رم دانیشت و لیی ده دام، منیش که سیکی لاواز بووم،
 ئوم فهزل داریکی ژووره که ی هه لگرت و دای له سه ری، نازاریکی توند تووشی

سهرى بوو، ئوم فەزل وتى: بەھەى گەورەكەى لىرە نىھ واى لىدەكەيت؟ ئەوئىش بە زەلىلى ھەستاو پووى ۋەرگىپرا، بەخوا ھەوت شەو نەژيا تا خوا عەدەسەى بۇ ناردو كوشتى، يونس لە ئىبن ئىسحاقەوہ ئەوہى بۇ زياد كردوہ: دوو كورەكەى بە جىيانەئىشت پاش مردنى بە سى پوژ نەيانخستە ژىر گل تا بۆنى كرد، قورەئىش خۆيان لەو عەدەسەىھە دور دەگرت ۋەك چۆن خۆيان لە تاعوون دور دەگرت، تا كەسىكى قورەئىش وتى: ھاوار بۆتان دوو كورەكەى، ئايا شەرم ناكەن باوكتان لە مالاكەيدا بۆگەنى كردوہو ئىوہش ناىخەنە ژىر خاك؟ وتيان: دەترسین لەو دورمەنىھە، وتى بېرۆن من چاوم لىتانه لە سەرى، بەخوا نەيانشورد بەلكو لە دوروہ ئاويان بە سەردا كردو لىي نزيك نەبوونەوہ، پاشان برديان بۇ سەرووى مەككەو دايانە پال ديوارىك و دواتر بەرديان بەسەردا كرد.^۱

بەيھەقى لە عەوفى كورى عەبدوپرحمانى مەولای ئوم برسن لە كەسىكەوہ ھونەنى بە بىباوہرى دىبوو وتى: كاتى ئىمەو پىغەمبەر (ﷺ) بە يەكگەئىشتىن ھىندەى دۆشىنى مەرى بۆمان نەوہستان، شمشىرەكانمان لەبەردەم پىغەمبەر (ﷺ) گەپو لاسار كەوتن تا لىي جيا كەوتىن، لە نىوان ئىمەو ئەودا كەسانى دەمو چاوجوان ھەبوون، وتى دەمو چاوەكان ناشىرىن كەون بگەپنەوہ، بەو قسە شكاین.^۲

^۱ - لە (البداية والنهاية ج ۳، ص ۳۰۸) دا ھاوتوہ، ئىبن سەعد لە الطبقات (ج ۳، ص ۷۳) وحاكم لە (المستدرک ج ۳، ص ۳۲۱) دا لە رىگەى ئىبن ئىسحاقەوہ بە دورو درىژى ھىناويانە، تەبەرانى و بەزارىش لە ئەبو رافەوہ بە دورو درىژى ھىناويانە، ھەيسەمى (ج ۶، ص ۸۹) دەئىت: لە سەنەدەكەيدا ھوسەنى كورى عەبدوئلاى كورى عوبەيدوللا ھەيە كە ئەبو حاتمەو جگە لەوئىش بە جى متمانەو كۆمەلىكىش بە لاوازی دەزانن، كەسەكانى دىكەش جى متمانەن تەواو. حاكم (ج ۳، ص ۳۲۲) لە رىگەى يونس لە ئىبن ئىسحاقەوہ لە ھوسەنى كورى عەبدوئلا لە عىكرمە لە ئىبن عەبباسەوہ لە ئەبو رافەوہ بە ھەما شىوہ ھىناويەتى، ئەبو نەعیم لە الدلائل (ص ۱۷۰) لە عىكرمە لە ئەبو رافەوہ بە كورتى ھىناويەتى.

^۲ - لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۳۳۲) دا ھاوتوہ.

ئېبن ئيسحاق له ئه‌بو واقدی له‌يښه‌وه هېناوېه‌تي ده‌لېت: من شوېن يه‌كې له بېباوه‌پان كه‌وتم تا بدهم له ملي، پېش ئه‌وه‌ي شمشيركه‌م بگات پېي سهری له له‌شي جيا بووېه‌وه، بويه زانيم جگه له‌من كوشتوويه‌تي.^۱

ته‌به‌رانی له ئېبن سه‌هلی كورې ئه‌بو حه‌شه‌وه هېناوېه‌تي ئه‌بو به‌رزهي حارثي پوژي به‌درسي سهری هېنا بو لای پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) كه پيغه‌مبه‌ري خوا ئه‌وانی بينی فرموي(ظفرت يمينك)(ده‌ستت نه‌نالی) وتی ئه‌ي پيغه‌مبه‌ري خوا دوانيان من كوشتنم، به‌لام سييهميان كه‌سيكي سپي جوانم بينی دای له سهری، پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) فرموي(ئوه فلاڼ فرېشته له فرېشته‌كان بوو).^۲

ته‌به‌رانی و به‌زار له مه‌حمودی كورې لوبه‌يده‌وه هېناويانه ده‌لېت: حارثي كورې صمه(ﷺ) وتی: پيغه‌مبه‌ر(ﷺ) له دولدا بوو پرسياری لي‌كرد(ثايا عه‌بدوپره‌حماني كورې عه‌وقت بينی؟) وتم به‌لې ئه‌ي پيغه‌مبه‌ري خوا له سه‌رووی شاخه‌كه بوو سه‌ربازگه‌يه‌كي بېباوه‌پانېش له‌وي بوو، دانه‌ويم و سه‌يرمكرد ديت و هاتم بو لای تو، فرموي(اما ان الملائكة تقاتل معه)(فرېشته‌كان له‌گه‌لې شه‌رده‌كن) حارث وتی: منېش گه‌پامه‌وه بو لای عه‌بدوپره‌حمان، له نيوان حه‌وت كوژراودا بوو، پيموت: ده‌ستت نه‌نالی هه‌موو ئه‌مانه‌ت كوشت؟ ئوه هي ئه‌رته ئه‌ي كورې شه‌رحه‌بيل و ئه‌و دوانه‌ش من كوشتنم، ئه‌وانی ديكه‌ش كه‌سي كه نه‌مده‌دي كوشتنی، وتم خواو پيغه‌مبه‌ري خوا راستيان فرمووه.^۳

^۱-(البدایة والنهاية ج ۳، ص ۲۸۱) دا واهاتووه، ئه‌حمه‌دېش له ئه‌بو داودی مازنيه‌وه كه به‌دری دیوه به هه‌مان شيوه هېناوېه‌تي، هه‌يسه‌می(ج ۶، ص ۸۳) ده‌لېت له سه‌نه‌ده‌كه‌دا كه‌سي هه‌يه كه نايناسم، ئه‌بو نه‌عيم هېناوېه‌تي و ده‌لې له به‌ردا بووه.

^۲ -ضعيف.

^۳ -هه‌يسه‌می(ج ۶، ص ۸۳) ده‌لېت: له سه‌نه‌ده‌كه‌دا عه‌بدولعه‌زیزی كورې عمران هه‌يه كه لاوازه، ته‌واو.

^۴ -ضعيف.

^۵ -هه‌يسه‌می(ج ۶، ص ۱۱۴) ده‌لېت: له سه‌نه‌ده‌كه‌دا عه‌بدولعه‌زیزی كورې عمران هه‌يه كه لاوازه، ئېبن مه‌نده‌و ئه‌بو نه‌عيمېش له حارثي كورې صمه‌وه به هه‌مانشيوه هېناويانه وه‌ك له(المنتخب

ته به رانی له ئیبن عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) دای به لای خه لکیکدا له مه ککه، نه وانیش خو یان دایه بهر ری و ده یانوت: نه وه یه ده لیت پیغه مبه ره و جبریلی له گه له، جبریل به په نه کانی تییا نکه وت و جه سته یان بهر که وت، وایان لیها ت بۆن دایگرتن و که سیان نه یده توانی لییا ن نزیک بیته وه، خواش نه م نایه ته ی دابه زاند ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾^۱.

ته به رانی له ئیبن عه عباسه وه هیئاویه تی ده لیت نایه تی ﴿إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ﴾ گالته جار ه کان وه لیدی کوپی موغیره و نه سوهدی کوپی عه بد یه غوث و نه سوهدی کوپی موته لیب نه بو زه معه له به نی نه سه دی کوپی عه بد ولعو ززا و حارثی کوپی عه یته لی سه همی و عاصی کوپی وائیلی سه همی بوون، جبریل هات و پیغه مبه (ﷺ) له لای سکا لای لیکرد، وه لیدی کوپی موغیره ی نیشاندا و ناماژهی کرد به چالی بالی کرد وتی چیت کرد؟ وتی: من به سم بۆت تا لیی ده م، پاشان حارثی کوپی عه یته لی سه همی نیشاندا و ناماژهی به سکی کرد، وتی: چیت کرد؟ وتی: من به سم بۆت له دژی، پاشان عاصی کوپی وائیلی نیشاندا و ناماژهی بۆ پاژنه پیی کرد، فه رموی چیت کرد؟ هه مان شتی وت، ناماژهی کرد بۆ وه لیدی کوپی موغیره ش، یه کی له خوزاعه تیری په په رده کرد تیری تی ده په ری، بهر شاده ماری ده سستی که وت و بری، نه سوهدی کوپی موته لیبیش کویر بوو، هه یانبوو ده یوت و کویر بوو، هه یانبوو ده یوت دابه زی له ژیر درختیکدا، نه ویش ده یوت: کوپه کانم ئایا لییم دوور ناگرن، له ناو چووم دپک به چاومدا ده کری، نه وانیش ده یانوت هیچ نابینین، بهو جوړه بوو تا

ج ۵، ص ۷۶) دا هاتوو، نه وه شی بۆ زیاد کردوو: منیش چووم بۆ لای تا ریگری لیبکه م (پی) نه دات لیی بده م) له گپرا نه وه که یدا هاتوو: له نیو ده سته یه ک کوژاودا به دیم کرد.
۱ - ضعیف.

۲ - هه یسه می (ج ۷، ص ۴۶) ده لیت: ته به رانی له المعجم الاوسط و به زار به هه مان شیوه هیئاویانه، له سه نه ده که شدا یه زیدی کوپی دره م هه یه ئیبن مو عین به لاواز و فلایش به جی متمانه ی ده زانی.

هەردوو چاوی کوێر بوون، ئەسوەدی کوپی عەبد یەغوشیش پیسی لەسەری دەرھات تا بەوہ مرد، حارثی کوپی عەیتەلێش ئاوی زەرد ناو سکی گرت تا پیسی لە دەمیەوہ دەرھات تا مرد، عاصی کوپی وائیلێش بەو جوړە بوو تا شەبرقە (گیایەکی حیازیە دپکی ھەییە) چووێ ناو پیی و پری کرد تا مرد.^۱

ئەبێ ئەبێ دنیا لە کتیبی (مجانى الدعوة) لە ئەنەسى کوپی مالیکەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: یەکی لە هاوہ لانی پیغەمبەر (ﷺ) کە کونیکەکی ئەبو مەلق بوو بازەرگان بوو بە سامانی خوێ و جگە لە خوێ بازەرگانی دەکردو وەرعی ھەبوو، جاری دەرچوو لە پێدا دزیکى پوو داپۆشراو بە چەکەوہ ھاتە پیی و وتی شتەکانت دابنی چونکە دەتکوژم، وتی دەى سامانەکە ببە، وتی نا من بەس خوینی تۆم دەوێت، وتی دەى پیم بدە نوێژ بکە وتی چەندە دەتەوێ نوێژ بکە، ئەویش دەستنوێژی گرت و پاشان نوێژی کردو لە نزاکەیدا وتی: ئەى مېھرەبان، ئەى خاوەن عەرشی شکۆدار، ئەى ئەوہى چیت بوێ دەیکەیت، بە عیزەتی نەپراوەت و دەسەلاتی بێ کوئاو ئەو پووناکیەت کە پایەکانی عەرشەکەتی پڕکردووەتەوہ داوات لێدەکەم لە دەست ئەم دزە پزگارم بکەیت، ئەى فریاد پەس فریام بکەوہ، سێ جار وتی: سەیری کرد سوار چاکى خەنجەرێکی پییە لە نیوان دوو گوپی ئەسپەکەیدا بەرزى کردووەتەوہ، دای لەدزەکەو کوشتی، پاشان سەیری بازەرگانەکی کرد، ئەویش وتی تۆ کییت کە خوا بەھوێ تۆوہ فریام کەوت؟ وتی من فریشتەییەکی ئاسمانی چوارەم کاتی نزات کرد جیڤەو دەنگیکى دەرگامانی ئاسمانم بیست، پاشان جارى سییەم نزات کرد وترا: نزایەکی تەنگانەیی، منیش داوام لە خوا کرد کوشتنی ئەو دزە بە من بسپیڤیڤت، پاشان وتی موزدەت لیڤیت و بزانی ھەرکەس

^۱ - ھەیسەمى (ج ۷، ص ۴۷) دەلیت: لە سەنەدەکەدا مەحمەدی کوپی عەبدولحەکیمی نەیسابووری ھەییە کە نایناسم و کەسەکانی دیکەش جی متمانەن، تەواو.

دهستونوئژ بگری و چوار پکات نوئژ بکات و نهو نزایه بکات نزاکه ی وهرده گریټ تهنگاوی یان ناتهنکاوی بیت^۱.

ئین عه بدولبر له الاستیعاب (ج ۱، ص ۵۴۸) له لهیثی کوپی سهعهده وه هیئاویه تی دهلیت: بیستم زهیدی کوپی حارثه (ع) و لاخیکی له تائیف له کهسی به کری وهرگرت، کابراش مهرجی له سهر دانا له کوئ ویستی دایبه زینی، وتی به ره ویرانه یه کی بردو پیی وت وازم لی بهینه با دوورکات نوئژ بکه، وتی نوئژ بکه، نهوانهش پیش تو نوئژیا نکرد و نوئژه که یان دادی نه دان دهلیت: که نوئژم کرد هات تا بمکوژیت، وتم نهی میهره بانترینی میهربانان، نهویش دهنگیکی بیست و وتی مهیکوژ، نهوه ترساندی چوو به دوا ی دهنگه که دا گهرا هیچی نه دی، ههمدی گه پرایه وه بوم، منیش هه مان شتم وت، سیجار نه مه دووباره بوویه وه، نهوکات سورچاکی به خه نجریکی ناسن و ناگری به سهر سه ریه وه هات و لییداو له پشتیه وه دهرچوو و کابرا مرد، پاشان پیی وتم که جاری یه کهم نرات کرد (یا رحم الراحمین) من له ناسمانی هه وتهم بووم، که دووم جار وت من له ناسمانی دنیا بووم، که له جاری سییه مدا وت (یا رحم الراحمین) من هاتم بو لات.

((هاوولان فریشته کان دهبین))

نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۸۲) له عایشه وه (رضی الله عنها) هیئاویه تی پیغه مبه (ع) دهنگی که سیکی بیست، راجله کاو چوو بو دهر بو لای، عایشه دهلیت: منیش شوینی که وتم و سهیرم کرد، دهبینم له سهر لا ملی نه سپی برزونه پالی داوه ته وه و دحیه ی که لبیه (ع) نه وهش به و شیوه ی من وامده بینی، میزه ری به ستبوو و میزه ره که ی له نیوان دوو شانیدا به ره و خوار هاتبوو، پیغه مبه (ع) که هاته ژوور بو لام و وتم توند هه ستایت و دواتر دهرچوویت، منیش سهیرم کرد

^۱ - نه بو موسا له کتاب الوظائف به تهواوی هیئاویه تی له (الأصا بة ج ۴، ص ۱۸۲) دا واهاتووه.

دحیه ی کهلبی بو، فهرمووی (نایا بینیت؟) وتم به لئ، فهرمووی (نوه جبریل (علیه السلام) بوو فهرمانی پیکردم دهر بچم بؤ به نی قوره یزه).^۱

نهبو نه عیم (ص ۱۸۲) له سه عیدی کورې موسه یبه وه هیناویه تی و باسی چیروکی به نی قوره یزه ی کردووه و تیایدا هاتووه: پیغه مبه ر (ﷺ) دهرچوو بؤ چه ند کوږی که له نیوان نه وو به نی قوره یزه دا بوون، فهرمووی (نایا که س دای به لاتاندا؟) وتیان به لئ دحیه ی کهلبی له سهر و لاخی که له ژیریه وه کوپانی دیباچ هه بوو دای به لاماندا، فهرمووی (نوه دحیه نه بوو به لکو جبریل بوو نیردرا بوو بؤ به نی قوره یزه تا قه لکانیان به ژینی و ترس بخاته دلپانه وه).

به زارو ته به رانی له ئین عه ببا سه وه هیناویانی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) سهردانی یه کی له پشتیوانانی کرد، که له مالی نزیك بوویه وه بیستی له ناووه قسه ده کات، کاتی مؤله تی وهرگرتو چوویه ژورر که سی نه بینی، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (بیستم له گه ل جگه له خوت قسه ت ده کرد) وتی نه ی پیغه مبه ری خوا (ﷺ) بریا له گه ل نه و سهر به ستووه له قسه ی خه لک که هاته ژوور ده هاتی مهرگم له تاوتا نزیك بوو، که سی هات بؤ لام که دوی تو له و به ږیزترو قسه چاترم نه دیوه، فهرمووی (نوه جبریل، له له نیوتاندا به راستی که سانی هه ن نه گهر یه کیکتان سویندی خوا بدات خوا سویندی ناخات)^۲.

نه حمه دو ته به رانی له ئین عه ببا سه وه هیناویانه ده لیت: من له گه ل باو کم لای پیغه مبه ری خوا بووم و که سی کی ل ابوو که قسه و رازو نیازی له گه ل ده کرد وه ک نه وه ی روو له باو کم وهرگیږی، نیمه ش له لای چووین، باو کم وتی: کوږی شیرینم

^۱ - ئین سه عد (ج ۴، ص ۲۵۰) له عائیشه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - حسن.

^۳ - هه یسه می (ج ۱۰، ص ۴۱) ده لیت: به زارو ته به رانی هیناویانه و سه نه ده کانیان هه سه نن، ته و او.

سەیری ئامۆزاکەت نەکرد چۆن بوو؟ وەم بابە گیان کەسیکی لابوو دەیدوان، چووین بۆ لای پیڤەمبەر (ﷺ) باوکم وتی ئەی پیڤەمبەری خوا من ئاوام و ت بە عەبدوللّا، ئەویش وتی کەسیکی لابوو دەیدواند، ئایا کەست لابوو؟ پیڤەمبەر (ﷺ) فەرمووی (فَأَنْ ذَلِكَ جَبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ) هُوَ الَّذِي شَخَّلَنِي عَنْكَ^١ (ئەی عەبدوللّا ئایا بینیت؟) وەم بەلێ، فەرمووی (دەی ئەو جەبریل علیە السلام بوو، ئەوێ کە لە تۆ سەرقالێ کردم).^٢

تەبەرانی ئێوە هیناویەتی: عەباس عەبدوللای نارد بۆ لای پیڤەمبەر (ﷺ) بۆ کاری، ئەویش بینی کەسیکی لەگەڵ، بۆیە گەڕایەو و هیچی نەوت، فەرمووی بینیت؟ وتی بەلێ، فەرمووی جەبریل بوو، ئەویش نامری تا بینایی لە دەست دەداو زانستی بۆ دی.^٣

تەبەرانی لە عروە کۆپی پووەیم لە عربازی کۆپی سامریەو، کە پیریکی نیو ھاوہلانی بوو و حەزی دەکرد بمری، هیناویەتی نزای دەکرد: خوايە تەمەنم زۆرو ئێسکم نەرم بوو دەی بمبەرەو بۆ لای خۆت، دەلێت: من پۆژی لە مزگەوتی دیمەشق بووم کە گەنجیکی زۆر جوان کە دواجیکی سەوزی پۆشیبوو هات و وتی: ئەو چیه نزای بۆ دەکەیت؟ وەم چۆن نزا بکەم ئامۆزا گیان؟ وتی: بلێ خوايە کاری چاک و مرگی هاتوو، وەم پەحمەتی خوات لی بیئت تۆ کێیت؟ وتی من (ریبائیل)م کە خەفەت لە دلی باوەرداران دەر دینی.^٤

^١ - صحیح.

^٢ - هەیسەمی (ج ٩، ص ٢٧٦) دەلێت ئەحمەدو تەبەرانی بە چەند سەنەدێک هیناویانە و کەسەکانی سەحیح، تەواو.

^٣ - هەیسەمی (ج ٩، ص ٢٧٧) دەلێت تەبەرانی بە چەند سەنەدی هیناویەتی و کەسەکانی جێ متمانەن.

^٤ - ضعیف.

سہ لامو تہوقہی فریشتہ کان لہ گہلِ هاوہ لان

حاکم (ج ۳، ص ۴۷۲) لہ میترفی کوپی عہدوللآ لہ عمرانی کوپی حوصہینہوہ هیئاویہ تی دہلیت: ئہی میترف بزانه فریشتہ کان لای سہرمہوہو لہ مالو لہ بہرہرگای ژوورہکان سہلام لیڈہکەن، کہ داخ دہمگری ئہوہ نامینی، کہ چاک بوویہوہ دواندی، وتی: ئہی میترف بزانه ئہوہی لہ دەستمدای بۆم گہپایہوہ، ئہی میترف بشارہوہ تا دہمرم.

ئین سہعد (ج ۴، ص ۲۸۹) لہ میترفہوہ هیئاویہ تی دہلیت: عیمرا نی کوپی حوصہین پیی وتم: ئایا ہستت کرد سہلامی لیڈہکردم کہ لہ ہوش چووم سہلام نہما، وتم: ئایا لہلای سہرتہوہ سہلامت لیڈہکرا یان لہ خوارتہوہ؟ وتی نا لہلای سہرمہوہ، وتم وا نابینم بمیریت تا ئہوت دیتہوہ پی، دوا ی ئہوہ پیی وتم ئایا بینیت کہ سہلامکردنہکەم بۆ گہپایہوہ؟ دہلیت: ہیئدہی نہبرد تا مرد، ئین سہعد (ج ۴، ص ۲۸۸) لہ قہتادہوہ هیئاویہ تی فریشتہکان تہوقہیان دہکرد لہ گہلِ عیمرا نی کوپی حوصہین تا لہ ہوش چوو ئینجا کہناریان دہگرت.

لیڈوان لہ گہلِ فریشتہکان

ئہبو نہعیم لہ (الحلیۃ ج ۱، ص ۲۰۴) لہ سہلہمہی کوپی عہتیہی ئہسہدیہوہ هیئاویہ تی دہلیت: سہلمان چوو بۆ لای کہسی کہ لہ سہرہ مہرگدا بوو سہردانی کرد، وتی ئہی فریشتہ لہ گہلی نہرم بہ، دہلیت کابرا دہیوت ئہوہ دہلیت: من لہ گہلِ ہموو باوہرداری نہرمونیانم.

فریشتہکان دہنگیان دہبیستن

ئین ئہبی دنیا لہ کتاب الذکر لہ ئہنہسی کوپی مالیکہوہ هیئاویہ تی دہلیت: ئوبہی کوپی کہعب (ﷺ) وتی دہچمہ مزگہوت و نوپژ دہکەم و سوپاسی خوا بہ

^۱ - ہیسہمی (ج ۱۰، ص ۱۸۴) دہلیت: عروہ لہ لایہن چہندیکہوہ جی متمانہیہو سہعیدی کوپی مقلامیش ناناسم و کہسہکانی دیکہش جی متمانہن، تہواو.

جۆری دهکەم که کەس وا سوپاسی نه کردبی، که نویژی کردو دانیشیت تا سوپاس و ستایشی خوا بکات دهنگیکی بهرزی له پشیتییه وه بیست دهیوت: خواجه هه موو سوپاس بۆ تۆیه و هه موو مولک و دهسهلات بۆ تۆیه و هه موو خیر به دهست تۆیه و هه موو بارئ ئاشکراو نهیانی بۆ لای تۆ دهگه پیتته وه، سوپاس بۆ تۆ، به راستی تۆ به سهر هه موو شتیکیدا به توانایت، له تاوانی رابردوم خوش به و له به شهی ته مه نم ماوه بیتاوان رامگهرو کردار گه لیکی پاکم پی ببه خشه که پییان له من رازی بیت و لیم خوش به، ئه ویش چوو بۆ لای پیغه مبه ر (ﷺ) و بۆی گپرایه وه، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی ئه وه جبریل (علیه السلام) بوو.^۱

فریشته کان له سهر زمانی هاوه لان (ﷺ) ده دیوت

ته به رانی له ئه بو سه عیدی خودریه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیئت: پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی (هه رکه س رقی له عومه ر بیئت رقی له منه و هه رکه س عومه ری خوش بویت منی خوش ده ویئت، خوا شانازی ده کات به خه لک به گشتی له ئیواره ی عه ره فه و به عومه ره وه به تایبه ت شانازی ده کات، خوا هه ر پیغه مبه ریکی ناردبی له ناو ئومه ته که یدا ئیله ام به خشیکی هه بووه، له ئومه ته تی مندا ئه گه ر یه کیکتان هه بیئت ئه وا عومه ره) وتیان ئه ی پیغه مبه ری خوا چۆن ئیله ام به خشه؟ فه رمووی (فریشته له سهر زمانی قسه ده کات).^۲

ئین جهریر له میژوه که یدا (ج ۳، ص ۱۱۸) له ئه نه سی کوپی حلیسه وه هیناویه تی ده لیئت: ئیمه له هریر گه مارۆ ده ر بووین پاش کشان و شکانیان نیردراوی هات بۆ لامان و وتی: پاشان پیتان ده لیئت ئایا ریککه وتن ده کهن له سهر

^۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۱) دا واهاتووه.

^۲ - هه یسه می (ج ۹، ص ۶۹) ده لیئت له سه نه ده که دا ئه بو سه عدی خزمه تکاری حه سه نی به صری هه یه که نایناسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

ئهو هي ئه ملاي ديجهو شاخمان بؤ ئيمه و ئه پهرى ديجهو شاختان بؤ ئيوه بيت؟
 نايا تير نابن؟ خوا سكتان تير ناكات؟ ئه بو مفزره ئه سوهدى كورى قوتبه كه خوا
 زمانىكى پيدا بوو بؤ ئه و هي ئيمه و ئه و يش نه مانده زانى دهوت خه لكى
 پيشيانخست، كابرا گهرايه وه بينيمان به ره و مه دائين له پيرين بوو، وتمان ئه بو
 مفزره چيت پى و تى نه سويند به و هي موحه ممد (ﷺ) به حق ناردوه نازانم
 چى بوو به لام سوكناييه كم هيه و هيوام وايه قسه ي خيرم كردبى، خه لكى
 پرسياريان ليده كرد تا سه عد (ﷺ) ئه و هي بسيت و هات بؤ لامان و تى ئه بو مفزره
 چيت و تى؟ هه مان شتى ئيمه ي و تى، له ناو خه لكدا هاواري كردو دواتر هه ليساندو
 مه نجه نيقه كانيشمان به سه ريانه بوو، هه ركه س به سه ر شاره كه دا دهر بكه و تايه و
 بهاتايه بؤ لامان كه سى هاواري په ناي ده كردو ئيمه ش په نامان دها، و تى: ئه گه ر
 كه سيكى تيا دا مابوو چى ريتان ليده گرى، پياون پيايدا هه لزين و تيگمان شكاند
 بينيمان كه سى تيدا نيه جگه له هه ندى ديل كه گر تبوونمان و دهرمان كردن و
 پرسيارمان له وان و له و كابراش كرد بؤ چى پايان كرد؟ و تيان: پاشا داواي
 ريكه كه و تنى ليكردن ئيوه ش وه لامتان دايه وه كه هيج ريكه كه و تنى له نيوان ئيمه و
 ئيوه دا نيه تا هه نگويني (ئفريدين) به ليموى كوسيه وه بخوين، پاشا و تى ئه ي هاوار
 بؤى فريشته له سه ر زمانيان قسه ده كن وه لامان له دژ ده لين و به رامبه ر عه رب
 وه لامان دده نه وه، به خوا ئه گه ر وانه بوايه ئه مه ته نها شتى بووه ئه و كابرا به
 پرومدا خستبيتيه پروو كو تا ييمان پيدى ده ي به ره و شارى دورر بگه رينه وه.

فریشته کان له بهر قورئان خویندنی هاوهل داده به زن

بوخاری و موسلم دهقه که هی ئه وه، له ئه بو سه عیدی خودریه وه هیناویانه ئوسهیدی کوری حوضهیر (ﷺ) له شه ویکدا له حه وشه که مدا قورئانی ده خویند که ئه سپه که ی هه لبه زی و که وته حیل، هه مدی وایکرد، دووباره وایکرد، ئوسهید وتی: ترسام یه حیا بشیلی، بویه هه ستام بو لای ئه سپه که سهیرمکرد شتی وهک سیبه ر وهک سیبه ر له سه ر سه رمه، له ئاسماندا بهرز بوویه وه تا نه مدی، به یانی چووم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و وتم: ئه ی پیغه مبه ری خوا من دوینی له تاریکی شه ودا له حه وشه که م قورئانم ده خویند که ئه سپه که م هه لبه زی، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ئین حوزهیر بخوینه) منیش خویندم هه مدی وایکرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ئین حوزهیر بخوینه) وتی خویندم هه مدی هه لبه زی، پیغه مبه ر (ﷺ) هه مان شتی وت و منیش لاچووم چونکه یه حیا لیوه ی نرک بوو ترسام بیشیلیت، شتی وهک سیبه رم دی به سه رمه وه به ره و ئاسمان بهرز بوویه وه تا نه مدی، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رموی (ئه وه فرشته بوو گوپی لیده گرتیت، ئه گه ر یتخویندایه به یانیت ده کرده وه خه لکی فریشته کایان ده بین و لییان داپوشراو (شاراوه نه بوو) حاکم به و شیوه به کورتی هیناویه تی و ده لی له سه ر مه رجی موسلم سه حیه، تیایدا ده لی: لایکرده وه شیوه ی چراگه لی بین، وتی: له نیوان ئاسمان و زه ویدا بوو، وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا نه متوانی بچم فه رموی (ئه وه فریشته بوو دابه زی بو قورئان خویندن، ئه گه ر تو بچوویتایه شتگه لی سه رسوڕهینه رت ده بین).

^۱ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۳) دا هاتوه، ئین حبان و ته به رانی و به یه هقی له ئوسهیدی کوری حوزهیره وه به هه مان شیوه گیرانه وه که ی حاکمیان هیناوه وه له (کنز العمال ج ۷، ص ۷) دا هاتوه، ئه بو عوبهید له الفضائل و ئه حمده و بوخاری به موعه لله قی و نه سائی و جگه له وانیش به کورتی لییان وه هیناوه، تیایدا ده فه رمویت (تلك الملائكة دنت لصوتك، ولو قرأت لاصبح الناس حتى ينظروا اليها لا تتوازي منهم).

فریشته کان شۆردنی تهرمیان له ئەستۆ دهگرن

ئەبو نەعیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۵۷) له مهحمودی کوپی لهبید له ههزلهی کوپی ئەبو عامری برای عامری کوپی عهوفه وه هیئاویهتی ئەبو سوفیانی کوپی ههرب پۆژی ئوحوود بهیهک گهیشتن، کاتی ههزله ویستی بهسهریدا سههکهوی شهدادی کوپی ئەسوود که پیی دهوترا ئیبن شعوب، بینی بهسهر ئەبو سوفیاندای زال بووه دای له ههزلهو کوشتی، پیغمهبر (ﷺ) فهرمووی (هاوه له که تان واته ههزله فریشتهکان دهیان شۆرد دهی پرسیار له خیزانی بکهن بزائن باری چۆنه) پرسیار لیکراو وتی که دههچوو لهشگران بوو، پیغمهبر (ﷺ) فهرمووی (له بهر ئەوه فریشتهکان شۆردیان).^۱

ئین سهعد (ج ۳، ص ۴۲۷) له مهحموده وه هیئاویهتی کاتی بآلی سهعد له پۆژی ههندهق پیکرا باری قورس بوو، لای ئافهتی بیردیان که پیی دهواترا (رفیده) فهرمووده که بهو شیوه دینی تیایدا هاتوو پیغمهبر (ﷺ) دههچوو ئیمهش لهگهلی دههچووین، خیرا دههچوو تا قایشی نهعهلکهانمان پهچراندو عهباي سهر شانمان کهوت، هاوه لانی سکالای نهوهیان کرد ئهی پیغمهبر ی خوا له پۆیشتندا ماندوو بووین، فهرمووی (انی اخاف ان تسبقنا الملائكة الیه فتغسله کما غسلت حنظلة) (من دهترسم فریشتهکان پێشمان بکهون بۆی و بیشۆن وهک ههزلهیان شۆرد).

^۱ - ئین ئیسحاق له المعادی له عاصی کوپی عومهروه هیئاویهتی، سراج له پێگهی ئین ئیسحاقه وه له یهحیای کوپی عبادی کوپی عهبدوللای کوپی زوبهیره وه له باوکی له باپیری وه به ههمان شیوه هیئاویهتی، وهک له (الأصابة ج ۱، ص ۲۶۱) دا هاتوو. حاکم (ج ۳، ص ۳۰۴) له پێگهی ئین ئیسحاقه وه له یهحیای کوپی عبادی کوپی عهبدوللای له باوکی له باپیری وه بهو واتایه هیئاویهتی و دهلیت ئەم فهرموده لهسهر مهرجی مهسلم سهههیهو بوخاری و موسلم نهیان هێناوه

هروه ها له (ج ۳، ۴۲۳) له عاصی کورې عومهرې کورې قه تاده وه هیناوویه تی ده لیت: پیغه مبه ر (ﷺ) مردو فریشته هک هات بو لای یان وتی جبریل هات بو لای، کاتی له خه وهستا، وتی: کام کهس له نوممه تت نه مشه و مرد خه لکی ئاسمان به مردنی موژده به خش بووین؟ فهرمووی (نازانم به لام سهد ئیواره نه خوش بوو سهد چی کرد؟) وتیان نهی پیغه مبه ری خوا مردو هوژه که ی هاتن و بردیان بو شوینی خو یان، پیغه مبه ر (ﷺ) نویژی به یانی کرد پاشان له گه ل خه لک چووو خه لکیش به پی ده چون تا قایشی نه عله کانیان دراو عه بایان له شانیان ده که وت، که سی پی و ت: نهی پیغه مبه ری خوا خه لکی ماندوو بوون، فهرمووی (انی اخشی ان تسبقنا الیه الملائکه کما سبقتنا الی حنظله) (ده ترسم فریشته کان پیشمان بکه ون بو لای وهک بو حه نزه له پیشمان که وتن).

فریشته کان له گه ل تهر میاندا ده بن

بوخاری و موسلیم له جابر وه (ﷺ) هیناویانه کاتی باوکی کوژا جله که ی ده گرت ده ست و ده گریاو خه لکیش ریگریان لیده کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (تبکیه او لا لم تزل الملائکه تظله حتی رفعتموه) (بو ی ده گریت یان نا به رده وام فریشته کان سیبه ری بو ده که ن تا به رزی ده که نه وه).^۱ ئین سهد (ج ۳، ص ۵۶۱) لیوه ی هیناوه (ما زالت الملائکه تظله بأجنتها حتی رفعتموه).

ئین سهد (ج ۳، ۴۲۸) له سه له مه ی کورې نه سه له مه وه هیناوویه تی ده لیت: من پیغه مبه ر (ﷺ) بینو له به رده رگادا بووین ده مانویست به دوایدا بچین، پیغه مبه ر (ﷺ) چوو یه ژورو کهس له مالدا نه بوو جگه له سهد به که وتوو یی، بینیم

۱ - له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۴۴) دا واهاتوه.

ههنگاوى دهنّا، كه بينيم وهستام و ئاماژهى بۆ كردم بوهسته، منيش وهستام و به دواى خوڤدا گهرامهوه، ماوهيهك دانىشت پاشان دهرچوو، وتم ئهى پيغه مبهري خوا كه سم نه بينى له مالّ كه چى ههنگاوت دهنّا و ئه ملاقا و ئه ولات ده كرد، فهرمووى (ما قدرت على مجلس حتى قبض لي ملك من الملائكة احد جناحية فجلست) (شوئينيكم به دى نه كرد تا يه كى له فريشته كان دوو باله كه دى داخست بۆم و منيش دانىشتم) ئينجا فهرمووى (هنيئا لك ابا عمر) سى جار فهرمووى (پيروزت بى ئه بو عه مر).

به زار له ئين عومره وه هيناويه تى ده لىت پيغه مبهري (عليه السلام) فهرمووى (حه فتا هه زار فريشته دابه زين بۆ سه عدى كوپى موعاذ كه پيشت كه سيان پييان نه كه و تبووه سهر زهوى) كاتى سه عدى خرايه ژيتر خاك فهرمووى (سوبحانه للّا، ئه گهر كه سى له گوڤه فشار پزگارى بوايه به دلنيايه وه سه عدى لى دهر بازي ده بوو).

ئين سه عدى (ج ۳، ص ۴۳۰) له ئين عومره وه به و واقايه هيناويه تى، ئين سه عدى (ج ۳، ص ۴۲۹) له سه عدى كوپى ئيبراهيم وه هيناويه تى ده لىت: كاتى راخه ره كه ي سه عدى هينرايه دهر خه لكى له دوو پرووه كان و تيان تهرم يان راخه ره كه ي سه عدى چه نده سووكه، پيغه مبهري (عليه السلام) فهرمووى (به راستى حه فتا هه زار فريشته دابه زين به شدارى تهرمى سه عدى بوون، كه سيان پيشت ئه مپرو نه ها تبوونه سهر زهوى).

ئين سه عدى (ج ۳، ص ۴۳۰) له سه عده وه هيناويه تى ده لىت: كاتى سه عدى كوپى موعاذ (عليه السلام) مرد كه سيكى زه به لاح بوو، دوو پرووه كان كه له پشت تهرمه كه يه وه ده چوون ده يانوت: وهك ئه مپرو كه سمان هينده سووك و ساده نه ديوه، و تيان ده زانن بۆ چى؟ له بهر برپياردانى به رامبه ر به نى قوره يزه، ئه وه باسكرا بۆ پيغه مبهري (عليه السلام) ئه ويش فهرمووى (والذي نفسي بيده لقد كانت الملائكة تحمل سريه) (سويند به وهى گيانمى به دهسته فريشته كان تهرمه كه يان هه لده گرت).

۱ - هه يسه مى (ج ۹، ص ۳۰۸) ده لىت: به زار به دوو سه نه د هيناويه تى و كه سه كانى سه نه ده كه شه صه حيحن، ته واو.

ترس خستنه دلی دوژمنان

ته بهرانی له موغاوییه کورپه حیده قوشه ییریوه هیناوییه تی ده لیت: من چووم بو لای پیغه مبه (علیه السلام) که چوومه لای فهرمووی (اما انی سألت الله ان یغنی بالسنه تحفیکم وبالرعب یجعل فی قلوبکم) (من داوام له خوا کرد به وشکه سالی بو ریشه کیشکردنتان و ترس خستنه دلتان یارمه تیم بدات) به دهسته کانی ئاماژهی کردو و تی: من ئاوا ئاوا سویندم خواردوو باوه پرت پی نه هیتم و شوینت نه کهوم، بهرده وام وشکه سالی ریشه کیشتی کردم و ترسم له دلدا بوو تا هاتمه بهرده مت.^۱

بهیه قی له سائیبی کورپه یه سار له یه زیدی کورپه عامری سوائیه وه هیناوییه تی ده لیت: ئیمه له سهر ئه و ترسه ی خوا له پوژی حونه ی خستیه دلی بیباوه پان پرسیارمان لیکرد چوون بوو و تی: چه ویکی بو هله ده گرتین و فری ده دایه ناو ته شتی، دهنگی ده دایه وه، ئیمه ئه وه مان له دهروونماندا به دیده کرد.^۲

توندی بهرام بهر دوژمن

ئین سهعد (ج ۱، ص ۱۸۸) له زهیدی کورپه ئه سلهم و جگه له وه وه هیناوییه تی سوراقه ی کورپه مالیک سوار بوو به دوا پیغه مبه (علیه السلام) چو پاش ئه وه ی یه کلای کرد وه بجی یان نه چی، سی جار ده چوو ده گه پرایه وه، ئه مجار سوار بوو که و ته شوینیان، پیغه مبه (علیه السلام) نزای کرد قاچه کانی ئه سپه که به زه ویدا بچن، نزاکه ی گیرا بوو، سوراقه و تی ئه ی موحه ممد نزا بکه خوا ئه سپه که م ئازاد بکات ده گه پیمه وه لیت دور ده خمه وه، پیغه مبه (علیه السلام) فهرمووی (خوایه ئه گهر راست ده کات ئه سپه که ی بو بهر بده) به وه قاچه کانی ئه سپه که ی هاتنه ده ر.

^۱ - هه یسه می (ج ۶، ص ۶۶) ده لیت: سه نه ده که ی سه سه نه، نه سائی و جگه له ویش جگه له باسی ترس هیناویانه، ته و او.

^۲ - (البداية والنهاية ج ۴، ص ۳۲) ..

ئىبن سەعد (ج ۱، ص ۲۳۲) لە عومەيرى كۆپى ئىسحاقەۋە ھىناۋىيەتى، تىايدا ھاتوۋە وتى: ئەى دۋانەكە لاي خوا نزام بۆ بكن بەلّين بىّ نەگەپرىمەۋە، ئەۋانىش داۋايانكرد لە خوا ئەۋىش ھەمدى گەپرايەۋە، دووبارە توۋش بوو، وتى نزام بۆ بكن بەلّين بىّ نەگەپرىمەۋە، پىشنىارى توۋشوو بارەكەى خۆيشى بۆ كردن، فەرموويان (اكفانفسك) (خۆتمان لىّ دوور بگرە بەسمانە) وتى وازم ھىناۋ دوورم گرت لىيان، لە فەرموودەيەكى دوورو درىژىشى لەسەر كۆچ لە ئەبو مەعبەدى خوزاعىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلّيت وتى: ئەى موحەممەد داۋا لە خوا بگە ئەسپەكەم دەرۋاز بكات منىش دەگەپرىمەۋە ئەۋانەى دۋاي خۆشم دەگەپرىنمەۋە، ئەۋىش ۋاي كردو ئەسپەكە بەر بوو ئەۋىش گەپرايەۋە، بىنى خەلكى بە دۋاي پىغەمبەردا دەگەپرىن، وتى بگەپرىنەۋە من لىرەۋە لە برى ئىۋەش گەپرام نەبوو، من سەيرى ئىرەم كرد، ئەۋانىش گەپرانەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۱، ص ۲۳۵) لە ئەنەسى كۆپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى باسى فەرموودەى كۆچى كردوۋەو تىايدا ھاتوۋە، ئەبۇبەكر لاىكردەۋەو سەيرى كرد سۋار چاكىّ بە دۋاياندا دىت، وتى ئەى پىغەمبەرى خوا ئەۋە سۋار چاكىّ بەدۋامانەۋە دى، پىغەمبەر (ﷺ) لاىكردەۋەو فەرموۋى (اللهم اسرعه) (خۋايە بىخە) ئەسپەكەى خستى، پاشان ھەستاۋ ھىلاندى، وتى ئەى پىغەمبەرى خوا چىت دەۋى پىم بلى، فەرموۋى (لە شوئنت بوەستەۋ پىمەدە كەس بەدۋاماندا بىت) سەرەتاي پوژ دژى پىغەمبەر (ﷺ) بوو كۆتايىيەكەشى پارىزەرى بوو، پىشتىش چىرۋكى سۋراقەمان لە فەرموودەكەى بەرائەۋە ھىنا كە ئەحمەد لە باسى كۆچكردى پىغەمبەردا (ﷺ) ھىناۋىيەتى.

تەبەرانى لە ئىبن عەبباسەۋە ھىناۋىيەتى ئەربەدى كۆپى قەيس و عامرى كۆپى توفەيل ھاتن بۆ مەدىنە بۆ لاي پىغەمبەر (ﷺ) گەيشتنە لاي و ئەۋىش دانىشتبوو، ئەۋانىش لەبەردەمىدا دانىشتن، عامرى كۆپى توفەيل وتى: ئەى موحەممەد ئەگەر

موسلمان بېم چيم بۇ ده كه یت؟ پیغمه مېر (ﷺ) فهرمووی (ئوه دی بۇ موسلمانان ههیه بۇ توش ههیه له سهر تویش ههیه) عامری کوپی توفهیل وتی ئەگەر موسلمان بېم دواي خۆت هیچم بۇ ههیه؟ فهرمووی (لیس ذلك لك ولا لقومك ولكن لك اعنة الخيل) (ئوه بۇ خۆت و هۆزیشت نیه به لام ده تکه مه فهرماندهی سواره کان) وتی دهی من ئیستا ئه وه م ههیه، به لکو لادیکان بۇ من و شاریش بۇ تو، پیغمه مېر (ﷺ) فهرمووی (نا)، کاتی له لای چوون عامر وتی: به خوا بۆت پرده کهم له ئەسپ و سهرباز، پیغمه مېر (ﷺ) فهرمووی (خوا ریّت لیده گریّت) کاتی ئه ربه دو عامر چوون، عامر وتی: ئەی ئه ربه د من موحه ممد به قسه سهرقال ده کهم و تویش به شمشیر لیی بده، چونکه ئەگەر موحه ممد بکوژیت خه لکی به رازی بوون به سهرانه دان زیاتر ناچن و رقیان له شه ره به وه سهرانه یان ده دهینی، ئه ربه د وتی باشه، ههردووکیان گه رانه وه بۇ لای پیغمه مېر (ﷺ) عامر وتی: ئەی موحه ممد له گه لم ههسته تا قسه ت له گه ل بکه م، پیغمه مېر (ﷺ) له گه لی ههستا، لای دیواره که دانیشتن و پیغمه مېر (ﷺ) له گه لی وهستا و قسه ی له گه ل ده کرد، ئه ربه د شمشیری هه لگرت به لام دهستی توانای شمشیره که ی نه ما، بۆیه لیدانه که ی دوا خست، پیغمه مېر (ﷺ) لایکرده وه بینی ئه ربه د چی ده کات له لایان چوو، که ئه ربه دو عامر لای پیغمه مېر (ﷺ) چوون گه یشتنه (الحره) دابه زین، سه عدی کوپی موعاذو ئوسهیدی کوپی حوزهیر چون بۆیان و وتیان: ده رکه ون ئەی دوو دوژمنی خوا نه فرینی خواتان لیبیّت، عامر وتی ئه وه کییه ئەی سه عد؟ وتی: ئه وه سه ویدی کوپی حوزهیری عاتبه، ده رچوون تا گه یشتنه (الرقم) خوا هه وره بروسکه یه کی نارد بۇ ئه ربه دو کوشتی، عامر ده رچوو تا له (الجريم) خوا ده ردیکی بۇ نارد و گرتی و شه و له مالی ئافرتی له به نی سه لول بوو قورم که گه یشتبوویه قورگی و دهیوت ده ردی وه ک ده ردی و شتر له مالی ئافرتیکی سه لولوی هه زده کات له مالی ئه و بمریّت، پاشان سوار ئەسپه که ی بوو له

گهپارنه وهيدا له سهري مرد، خواي گهرهش له سهريان ئهم ئايهتهى دابهزاند ﴿اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَى﴾ تا ﴿وَمَا لَهُمْ مِّنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ﴾ دهليټ: به دواڊا هاتنى فهرماني خوا كه موچه ممد دهپاريژن، پاشان باسى ئه ربه دو كوژراني دهكات، ده فهرمويټ (ويرسل الصواعق).^۱

شكستى دوژمنان به وه شاندنى زيخو خۆل

ته به راني و ئه بو نه عيم و ئيبن عه ساكير له حارثى كوپى به ده له وه هيناويانه دهليټ: پوژى حونهين پيغه مبه ر(ﷺ) بينى هه موو هاوولانى داشكان جگه له عه عباسى كوپى عه بدولموته ليبو و ئه بو سوفيانى كوپى حارث پيغه مبه ر(ﷺ) مشتى خۆلى به سه زماندا فرى دا ئيمهش شكايين، وامده بينى چى درهخت و بهرد ههيه به دوامانه وهيه.^۲

يه عقوبى كوپى سوفيان له عه مري كوپى سوفيانى ته قه فيوه جگه له ويشه وه هيناويه تى دهليټ: پوژى حونهين موسلمانان شان و ته نها عه عباس و ئه بو سوفيانى كوپى حارث له گه ل پيغه مبه ر(ﷺ) مانه وه، پيغه مبه ر(ﷺ) مشتى زيخى هه لگرت و وه شاندى به پووى ده موچاوياندا، دهليټ: ئيمهش شكايين و وامانده زانى چى دارو بهرد ههيه سوارچاكه و به دواماندا ديټ، ته قه فى دهليټ چوومه سه ر ئه سپه كه م تا چوومه تائيف.^۳

^۱ - له ته فسيري ئيبن كه ثير (ج ۲، ص ۵۰۶) دا واهاتوه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۵، ص ۳۰۴) دا واهاتوه، ئيبن مندو ئيبن عه ساكير به كورتى ليوهى هيناوه وه له (كنز العمال) دا هاتوه.

^۳ - له (البدايه والنهايه ج ۴، ص ۳۳۲) دا واهاتوه.

ته به رانی له (المعجم الكبير والأوسط) له چه کیمی کوپی حزامه وه هیناویه تی ده لیت: ده نگی کمان له ناسمانه وه بیست که هاته سهر زهوی وه که ده نگی چه وو زیخ له ته شتی کدا و ابو، پیغه مبه (علیه السلام) نه وهی وه شان دو ئیمه ش شکاین.^۱ هه روه ها ده لیت: پوژی به در پیغه مبه (علیه السلام) مشتت زیخی هه لگرت و به پوو ماندا وه شان دی و فره مووی (شاهت الوجوه) ئیمه ش شکاین، خواش ئه م نایه ته ی دابه زاند ﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾.^۲

ته به رانی له ئین عه بباسه وه هیناویه تی پیغه مبه (علیه السلام) به عه لی (علیه السلام) فره موو (ناولنی کفا من حصی) (مشتت زیخم بده ری) نه ویش پییدا، پیغه مبه (علیه السلام) به پوو ی دوژ مندا وه شان دی و هه موویان پربوو، نه و نایه ته دابه زی ﴿وَمَا رَمَيْتْ إِذْ رَمَيْتْ وَلَكِنَّ اللَّهَ رَمَى﴾.^۳

به یه قی له فره موو ده که ی یه زیدی کوپی عامری سوائه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبه (علیه السلام) مشتت خو لی هه لگرت پاشان پوو ی کرده بیبا وه پان و وه شان دی به پوو یاندا و فره مووی (ارجعوا شاهت الوجوه) هه رکه س ده گه شت به برا که ی هاواری چاوی ده کرد.^۴

۱- (هه یسه می ج ۶، ص ۸۴) ده لیت سه نه ده که ی چه سه نه.

۲- (هه یسه می ج ۶، ص ۸۴) ده لیت سه نه ده که ی چه سه نه.

۳- (هه یسه می ج ۶، ص ۸۴) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیجن.

۴- له (البدايه والنهايه ج ۴، ۳۳۳) دا واهاتوه.

به که مدانانی دوژمن له دیدی هاوه لانه وه

ته به رانی له عهبدوللای کوری مه سهووده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت پوژی به در دوژمنان له بهر چاومان ژماره یان که مبوو تا من به هاوه له که ی پال خوم وت وا ده بیینی حه فتا که س بن؟ وتی وا ده زانم سه د که س بن، تا که سیك له وانمان گرت و پرسیارمان لی کرد وتی هه زار که س بووین.^۱

سه ر خستن به بابووران

(ئیین سه عد ج ۲، ص ۷۱) له سه عیدی کوری جوبهیره وه هیناویه تی ده لیت: پوژی خه نده ق له مه دینه بوو، نه بو سوفیانی کوری حه رب و هاوده مانی قورپه یش و کینانه و عویهینه ی کوری حصن و غه تفان و توله یعه و به نی ئه سه دو ئه بولئه عوه رو به نی سه لیم هاتن، قوره یزه ش له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) به لینیکیان هه بوو، نه و به لینه یان شکاندو دایانه پال بیباوه ران، خواش نه و ئایه ته ی له سه ر دابه زاند ﴿وَأَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ﴾ جبریل (علیه السلام) هات و ره شه بای له گه لدا بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) که جبریلی بیینی سیجار فه رموی (الا ابشروا) (موژده تان لیبت) خوا ره شه بای بو بیباوه رن نارد و چادرین رما و په تیان بر او بارگه و بنه یان ژیر خاك كه وت، نه وانیش رایان کردو که س لاینه کرده وه به لای که سدا، خواش نه و ئایه ته ی له سه ر دابه زاند ﴿إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا﴾ نه و کات پیغه مبه ری خوا (ﷺ) گه رایه وه.

(ئیین سه عد ج ۲، ص ۷۷) له حه میدی کوری هیلاله وه هیناویه تی ده لیت: قسه و به لینی له نیوان پیغه مبه رو (ﷺ) قوره یزه دا هاتبوو، کاتی نه حزاب هاتن و سه ربازیان

^۱ - له (المجمع ج ۶، ص ۸۴) دا هاتوه، ئیین ئه بی حاته م و ئیین جهریر له ئیین مه سهووده وه به هه مان شیوه هیناویانی وه که له ته فسیری (ئیین که شیر ج ۲، ص ۳۱۵) دا هاتوه.

بنا قورہ یزہ بہ لَیْنِیَان شکاندو دایانہ پال بیباوہ پان دژ بہ پیغہ مہر (ﷺ) خوا
ہربازو پدشہ بای ناردو ئەوانیش پرایانکردو ئەوانی دیکەش لە قەڵاکە یاندا مانەوہ،
رموودەکە ی شەپری بەنی قورہ یزہ دەھینیت.

بەزار لە ئیبن عەبباسەوہ هیناویەتی دەلیت: شەوی ئەحزاب پەشەبا هات بو
ی تین و وتی پڕۆن تا پیغہ مہر سەردەخەین، بەشەو گەرما ناچیت، ئەو پەشەبای
پیغہ مہری (ﷺ) پی سەرخرا کزە بوو.^۱

رۆ بردن و لەناو بردنی دوژمنان

بەزار لە بورەیدەوہ هیناویەتی کەسی پۆژی ئوحد وتی: خواہی ئەگەر
حەمەد لەسەر حەقە پۆم ببە بە زەویدا، خواش پۆی برد بە زەویدا.^۲
ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۷۶) لە نافع کوپی عاصمەوہ هیناویەتی دەلیت:
وہی دەموچاوی پیغہ مہری (ﷺ) خویناوی کرد عەبدوللای کوپی قینەئە بوو لە
زێ هوزەیل بوو، خوا بزەکیوی بەسەردا زال کرد هیندە شاخی لیدا تا کوشتی.

چاوە دەستدان بە نزاکانیان

ئەحمەد لە عەبدوللای کوپی مغلی موزەینەوہ هیناویەتی دەلیت: ئیمە لە
ودەیبیە لەگەڵ پیغہ مہر (ﷺ) بووین، فەرموودە ی پیککەوتنی حودەیبیە دینی و
ایدا هاتووہ، لەو بارەدا بووین سی (۳۰) گەنجی چەکدار بە پووماندا هاتن
بە مہر (ﷺ) نزای لیدەکردن، خواش کویری کردن، ئیمەش چووین بۆیان و بە

(ج ۶، ص ۶۶) دەلیت کەسەکانی سەنەدەکە صەحیحن، ئیبن ئەبی حاتم لە ئیبن عەبباس و
ئیبن جەریر لە عیكرمەوہ بەو واتایە هیناویانە وەك لە تەفسیری (ئیبن کەثیر ج ۳، ص ۴۷۰) دا
تووہ.

- (هەیسەمی ج ۶، ۱۱۲) دەلیت: کەسەکانی سەنەدەکە صەحیحن.

دیلمانگرتن، پیغه مبهرم (ﷺ) فرمووی (ثایا له به لینی که سدا هاتوون یان ثایا که س په نایه کی پیداون) وتیان نا، نه ویش به ریدان، خواش نه م ثایه ته ی دابه زاند ﴿وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِطَرْفِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا﴾ (الفتح: ۴۹).^۱

ته به رانی له زاذانه وه هیناوویه تی عه لی (ﷺ) قسه یه کی کردو که سی به روی ده زانی، عه لی (ﷺ) پیی وت: نه گهر دروم کردبی نرات لیده که م، وتی نزا بکه، عه لی نرای لی کرد، لا نه چوو تا کابرا کویر بوو.^۲

نه بو نه عیمیش له (الدلائل ص ۲۱۱) له عه ماره وه (ﷺ) هیناوویه تی ده لیت: عه لی (ﷺ) قسه یه کی بو که سی ک کرد، که سه که ش پیی وت درو ده که یت، کابرا هه لنه سا تا کویر بوو.

ثین نه بی دنیا له زاذانه وه هیناوویه تی که سی قسه یه کی کرد بو عه لی (ﷺ)، نه ویش وتی ده بینم درو ده که یت، وتی نا وتی نه گهر درو بکه یت نرات لیده که م، وتی نزا بکه، عه لی (ﷺ) نرای لی کرد، کابرا هه لنه سا تا کویر بوو.^۲

نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۹۶) له ثین عومره وه (ﷺ) هیناوویه تی مه روان خه لکانی کی نار بو لای سه عیدی کوپی زید تا له سه ر نه روا ی کچی نه ویس بدوینن که له سه ر شتی ده مه قاله ی له گهل ببوو، نه ویش وتی وام نیشانده دن سته می لیده که م من له پیغه مبهرم (ﷺ) بیستوه ده یفه رموو (من ظلم شبرا من الارض طوقه يوم القيامة من سبع ارضين) (هر که س بستی خاک سته م بکات له پوژی دوایدا له

^۱ - (هه یسه می ج ۶، ص ۱۴۵) ده لیت که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، نه سائی به هه مان شیوه هیناوویه تی، وه که له ته فسیری (ثین که ثیر ج ۴، ص ۱۹۲) دا هاتووه.

^۲ - (هه یسه می ج ۹، ص ۱۱۶) ده لیت له سه نه ده که دا عه معماری حه زره می هه یه که نایناسم و که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن، ته واو.

^۳ - له (البداية والنهاية ج ۸، ص ۵) دا واهاتووه.

حهوت زه ویدا پهنگ دهدری) خوییه نهو ژنه درو دهکات نهیمرینی تا کویری دهکیت و گوږهکهی بیرهکهی بیت، دهلیت: سویند بهخوا نه مرد تا کویر بوو و ده رچوو له ماله کهیدا دهگهراو وریا بوو، کهوته ناو بیرهکهی و بوو به گوږی.^۱

نه بو نه عیم له (ج ۱، ص ۹۷) له نه بو به کری کوږی موچه ممدی کوږی عه مری کوږی حه مزه وه هیناوییه تی نه روا داوای سهرکه وتنی له سهر سه عیدی کوږی زهید کرد، داواکهی لای مهروانی کوږی حه کهم کرد، خوییه نهو ژنه دهلیت سته م لی کردوه، نه گهر درو دهکات خوییه کویری بکهو بیخهره ناو بیرهکهی و له مافم پووناکیهک نیشان بده که بو موسلمانان نه وه پوون بکاته وه سته م لی نه کردوه، دهلیت: له م باره دا بوو که عقیق لافاوکی بی وینهی هینا، به وه نهو سنووره ناکوکیهی نیوانیانی ناشکرا کرد، ده رکهوت سه عید له وه دا راستگو بوو، مانگیکی نه خیاند تا کویر بوو، نهو ژنه به ناو زهوییه کهیدا دهگهرا کهوته بیرهکهی، دهلیت: ئیمه میړ منال بووین و گویمان له کهس بو کهس دهگرت دهیوت: خوا وهک نه روا کویرت بکات، ئیمه وامانده زانی نه روای درنده دهلیت: که چی سهیرمانکرد نهو نه روایه دهلیت که سه عید نزای لی کرد، خه لکی باسیان دهکردن چوڼ خوا نزای گیرا کردوه.

ته به رانی له نه بو ره جادی عه تاریه وه هیناوییه تی دهلیت: قسه مه لین به عه لی و کهس له ئالو بهیت چونکه دراوسیه کمان له بله جیم بوو وتی: سهیری نهو فاسقه نا کهن حوسهینی کوږی عه لی خوا بی کوژیت؟ خوا دوو ئاماژهی له چاوانیدا نوو شکرد و کویری کرد.^۲

- له عروه شه وه به هه مان شیوه هیناوییه تی.

- هه یسه می ج ۹، ص ۱۹۶ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، ته واو.

حهوت زهویدا پهنگ دهدری) خویاه نهو ژنه درو دهکات نهیمیرینی تا کویری دهکیت و گوږهکهی بیرهکهی بیټ، دهلیت: سویند بهخوا نه مرد تا کویر بوو دهرچوو له ماله کهیدا دهگهراو وریا بوو، کهوته ناو بیرهکهی و بوو به گوږی.^۱

نه بو نه عیم له (ج ۱، ص ۹۷) له نه بویه کړی کوږی موحه ممدی کوږی عه مری کوږی حه مزه وه هیناویه تی نه روا داوای سهرکه وتنی له سهر سه عیدی کوږی زهید کرد، داواکهی لای مهروانی کوږی حه کهم کرد، خویاه نهو ژنه دهلیت سته م لیگردوه، نه گهر درو دهکات خویاه کویری بکهو بیخهره ناو بیرهکهی و له مافم پووناکیه ک نشان بده که بو موسلمانان نه وه پوون بکاته وه سته م لینه کردوه، دهلیت: له م باره دا بوو که عه قیق لافاویکی بی وینهی هینا، به وه نهو سنووره ناکوکیه ی نیوانیانی ناشکرا کرد، دهرکهوت سه عید له وه دا راستگو بوو، مانگیکی نه خایاند تا کویر بوو، نهو ژنه به ناو زهویه کهیدا دهگهرا کهوته بیرهکهی، دهلیت: ئیمه میر منال بووین و گویمان له کهس بو کهس دهگرت دهیوت: خوا وه که نه روا کویرت بکات، ئیمه وامانده زانی نه روای درنده دهلیت: که چی سهیرمانکرد نهو نه روایه دهلیت که سه عید نزای لیگرد، خه لکی باسیان دهکردن چون خوا نزای گیرا کردوه.

ته بهرانی له نه بو ره جادی عه تاریه وه هیناویه تی دهلیت: قسه مه لین به عه لی کهس له نالو بهیت چونکه دراوسیه کمان له بله جیم بوو وتی: سهیری نهو فاسقه ناکه ن حوسهینی کوږی عه لی خوا بیکوژیټ؟ خوا دوو ئامارهی له چاوانیدا تووشکرد و کویری کرد.^۲

۱ - له عروه شهوه به هه مان شیوه هیناویه تی.

۲ - هه یسه می ج ۹، ص ۱۹۶ دهلیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیجن، ته روا.

پیدا نه وهی بینایی به نزاکانیان

ئهو بهو هعیم له (الدلائل النبوة ص ۶۳) له ئیبن عه عباسه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهه (ﷺ) له مزگه وتدا قورئانی ده خویندو به ئاشکرا ده خویند تا خه لکی له قوردهیش پیی بیزار بوون تا ههستان تا لایه بن، دهستیان برد بو گهردنیان و هه مو کویرو نابینا بوون، هاتن بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و وتیان: بو خاتری خواو له بهر خزمایه تی ئه ی موحه ممه د، ده لیت: چی به شی قوردهیش بوو له گه ل پیغه مبهه (ﷺ) نزیکایه تیان هه بوو، پیغه مبهه (ﷺ) نزای کرد تا ئه وه یان له سه ر لاچوو، ئه و کات خوا ئه و ئایه ته ی دابه زاند ﴿وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ تا ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَلْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ده لیت: کهس له وانه باوه ریانه نه هینا.

ته به رانی له قه تاده ی کوپی نو عامه وه هیناویه تی ده لیت: که وانی پینشکه شی پیغه مبهه (ﷺ) کرا، ئه ویش پوژی ئو حود دای به من، منیش له بهرده م پیغه مبهه (ﷺ) تیرم پی هاویش تا له کار کهوت، له بهرده م پیغه مبهه (ﷺ) وه ستام و تیره کانم بهر خۆم ده دا تا هه رکات تیری به ره و لای پیغه مبهه (ﷺ) ده هات خۆم ده دایه به ری و سه رم بهر پیغه مبهه (ﷺ) ده کهوت بی ئه وه ی تیری بوه شینم، کو تا تیریان به سه رووی کو لم کهوت و کو و جه مبه که جیا کهوت، به ده ستم پیلووم گرتو له ده ستمدا بردم به ره و لای پیغه مبهه (ﷺ) که پیغه مبهه (ﷺ) بینی چاره کانی فرمی سکیان پشت و فرمووی (اللهم ان قتاده قد اوجه نبيك بوجه فاجعلنا احسن عينيه واحدهما نظرا) (خوایه قه تاده پرووی خوی خسه به پیغه مبهه کهوت ده ی چاره کانی بکه به باشتیرین و به هیزترین بینین) خواش نزا که ی گیرا کرد.^۱

^۱ - (هه یسه می ج ۸، ص ۲۹۷) ده لیت له سه نه ده کهیدا کهس هه ن که نایاننا سم، ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۴) له قه تاده وه به هه مان شیوه هیناویه تی، (ئین سه عد ج ۳، ص ۴۵۳) له عاصمی کوپی عومه ری کوپی قه تاده وه به کور تی هیناویه تی.

دارقوتنی و ئین شاهین له مهحمودی کوپی لبیدهوه له قهتادهوه هیناویهتی که پۆژی ئوحد چاوی پیکراو کهوته سهر کولمی، پیغه مبهه (ﷺ) خستیه وه شوینی خوی، ئه و چاوهی بوو به سهلامهترین چاوی.^۱

بهغهوی و ئه بو یه علا له عاصمی کوپی عومهری کوپی قهتاده له قهتادهی کوپی نوعامه وه هیناویهتی پۆژی بهدر چاوی بهر کهوت و پیلوی له سهر کولمی کهوت، ویستیان بیهن، وتیان نا با فرمان له پیغه مبهه (ﷺ) وهربگرین، که چون بو لای فهرمووی نا، پاشان بانگی کردو له شوینی خوی داینایه وه و دواتر ئیدی نهیده زانی کام چاوی وای لیها توه.^۲

ئه بو یه علا له عهبدو پهحمانی کوپی حارشی کوپی عوبهیده له باپیری وه هیناویهتی دهلیت: له پۆژی ئوحد چاوی ئه بو زهر پیکرا، پیغه مبهه (ﷺ) تفی لیذا ئه وه چاکترین چاوی ده رچوو.^۳

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له رفاعةی کوپی رافعه وه هیناویهتی دهلیت: پۆژی بهدر تیری وهشینراو چاوی کویر کردم، پیغه مبهه (ﷺ) تفی لیذاو نزای بو کردم، ئیدی هیچ ئازاری نه دام، ئین ئه بی شهیبه له کهسیک له بهنی سلامان له دایکیه وه هیناویهتی حه بیبی کوپی فوهیکی خالوی بوی گیرایه وه باری بردی بو لای پیغه مبهه (ﷺ) و چاوهکانی سپی هه لگه رابوون و هیچی پی نه ده بینین، پرسیارای لیکرد وتی: من له سهر وشتی خوم فیڕ ده کرد که پیم کهوته سهر هیلکه ماری و چاوهکانم تووش بوون،

^۱ - دارقوتنی و بهیهقی له ئه بو سه عیدی خودریه وه به هه مان شیوه هیناویانه، له (الاصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوه، ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۷۴) له قهتاده وه به هه مان شیوه هیناویهتی، له گیرانه وکهیدا هاتوه: چاکترین و بههزترین چاوی بوو.

^۲ - له (الاصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوه، (هه یسه می ج ۸، ۲۹۸) دهلیت یه حیای کوپی ئه بولحه میدی حه مان له سه نه ده که ی ئه بو یه علا دا هه یه که لاوازه.

^۳ - (هه یسه می ج ۸، ص ۲۹۸) دهلیت له سه نه ده که دا عه بدولعه یزی کوپی عیمران هه یه که لاوازه.

پیغه مبه (عزیز) فووی کرد به چاوه کانیدا به وه بینایی پی به خشرایه وه، ده لیت: بینیم ده زووی ده کرد به ده زیدا کاتی ته منی هه شتا سال بوو چاوه کانیشی سپی بوون.^۱

فاکهی و ئین منده له سه عدی کوپی ئیبراهیمه وه هیناویانه ده لیت: زه نیره ی پوی موسلمان بوو، بینایی له ده ست دا، بیباوه ران وتیان: لات و عوززا کویریانکرد، نه ویش وتی من بروام نیه به لات و عوززا، خواش بینایی بو گپراهیه وه، موحه ممدی کوپی عوسمانی کوپی شه یبه له میژوه کهیدا له نه سه وه هیناویانه ده لیت: ئوم هانیکی کچی نه بو تالیب پی و تم: نه بو به کر زه نیره ی نازاد کرد که چی به نازاد کردنی چاوی له ده ستدا، قوره ش وتیان لات و عوززا کویریان کردوه، زه نیره وتی: به مالی خوا درو ده کن، لات و عوززا سوود و زیانیان به ده ست نیه، خوی گوره ش بینایی بو گپراهیه وه.^۲

هه ژاندنی ریزو پی دوژمن به (الله اکبر و لا اله الا الله) وتن

حاکم له هیشامی کوپی عاصی ئومه ویه وه (عزیز) هیناویانه ده لیت: من و که سیکی دی نیردراین بوو لای هیره قلی به رپرسی پۆم تا بانگی بکهین بوو ئیسلام، چووین تا گه یشتینه (الغوطه) ی دیمه شق، لای جوبله ی کوپی نه یهمی غه سانی دابه زین و چووینه ژور بوو لای، سهیرمانکرد له سه ر جیگه که ی بوو، نیردراوی خوی نارد تا قسه ی له گه ل بکهین، وتمان به خوا له گه ل نیردراودا قسه ناکهین، نیردراوه که ش گه راپیه وه بوو لای و هه والی نه وه ی پید، نه ویش مۆله تی پیداین و وتی قسه بکه، هیشامی کوپی عاص دواندی و بانگی کرد بوو لای ئیسلام، جلیکی رشی

^۱ - ئین سکن ده لیت ته نها موحه ممدی کوپی بیشر هیناویانه تی و بوو حه بییش ته نها ئه م فه رموده ده بینم، له (الاصابة ج ۱، ص ۳۰۸) دا واهاتوه، ته به رانییش له که سی له سلامانی کوپی سه عید له دایکیه وه به هه مان شیوه هیناویانه تی به لام له گپراهیه که ی ئه مدا هاتوه: من وشتره کانم به ریده کردن، (هه یثه می ج ۸، ص ۲۹۸) ده لیت: له سه نه ده که دا که سی وا هه ن که نایانناسم، نه بو نه عیم

له (الدلائل ص ۲۲۳) به و سه نه ده به هه مان شیوه هیناویانه تی

^۲ - له (الاصابة ج ۴، ص ۳۱۲) دا واهاتوه.

له بهر دا بوو، هیثم پئی وت: ئه وه چیه له سهرت؟ وتی پویشیومه و سویندم خواردوه لای نه بهم تا ئیوه له شام دهرده کهم، ئه ویش وتی به خوا ئه و شوینه ت لیده سینین پشت به خوا و ده سه لاتی پاشای گه وره شتان لیداده پنین، پیغه مبه رمان موحه ممه د(ﷺ) هه وائی ئه وه ی پیداوین، وتی: ئیوه نایگرن، خه لکی ده یگرن پوژ به پوژوو شه و بیدارن، ئه ی ئیوه پوژووتان چونه؟ ئیمه ش پیمان وت چونه، ده موچاوی ره ش هه لگه راو وتی: هه ستن، له گه لماندا نیژدراوی نارد بو لای پاشا، ئیمه ش چووین تا له شار نزیک بووینه وه، ئه وه ی له گه لمان بوو وتی: ئه و ئاژه لانه تان ناچه ناو شاری پاشا، ئه گه ر ویستتان له سهر ئه سپی برزن و ولاخی چاک سوارتان ده کهین، وتمان به خوا به مانه ده چینه ژووره وه، هه لیان نارد بو پاشا که سوورن له سهر ئه وه ی به و ولاخانه بینه ژوور، ئه ویش فه رمانی کرد به ولاخی خۆمانه وه بجینه ژوور، چووینه ژوورو شمشیرمان هه لکردبوو تا چووینه ژووره که ی، له وئ ولاخه کانه مان دانیشاند و ئه ویش سه یری ده کردن، وتمان(لااله الاالله والله اکبر) خوا ده زانی ژووره که ده نگ ی دایه وه و ده هه ژا وه ک لقی که ره شه بای به ربکه وئ، ئه ویش هه وائی بو ناردین بو تان نیه لای ئیمه به ئاشکرا ئایینتان بخوینن، هه وائی بو ناردین بینه ژووره وه، ئیمه ش چووینه ژوور بو لای و ئه ویش له سهر جیگه یه کی بوو به تریقی پۆمی لابوو و هه رچی شتی ده وری هه یه سووربوو جلی سووریشی له بهر بوو، لی ئی نزیک بووینه وه و ئه ویش پیکه نی، وتی: چونه ئه گه ر سه لامی نیوان خۆتانم لیبکه ن؟ که سی لای بوو زۆر په وان بیژیانه قسه ی ده کردو قسه ی زۆری ده کرد، وتمان سه لامی نیوان خۆمان بو تو دروست نیه و سه لامی باوی ئیوه ش بو ئیمه دروست نیه، سه لامی پیبکه یین بو تو، وتی: ئه ی سه لامی نیوان خۆتان چونه؟ وتمان السلام علیک، وتی ئه ی سه لامتان بو پاشاتان چونه؟ وتمان هه مان شته، وتی: ئه و چۆن وه لامتان ده داته وه؟ وتمان هه ر به و شیوه، وتی ئه ی گه وره ترین وته تان چیه؟ وتمان(لااله الاالله والله اکبر) کاتی وتمان خوا ده زانی ژووره که له ریه وه تا سه ری بو به رز کرده وه، وتی ئه و وشه ی وتتان

کاتې ژورده کهي هه ژاند هه چي دهيلين له مالي خوتاندا ژورده کانتان وا دهلر نه وه؟ وتمان نا، تنها بو تو ئه مه مان ديوه، وتي خوزگه هه چي دهيلين هه موو شتي له لاتان بله ريتته وه با نيوهي دهسه لاتي منيش بچي، وتمان بو چي؟ وتي چونکه شان و شکوي که متر ده کردو شي او تر بوو تا له باري پيغه مبه رايه تي نه بي و فيلي خه لکي بي، پاشان پرسيا ري ليکري دين له سهر هه ر شتي که دهيوست، ئيمه ش هه ولمان پيده دا، پاشان وتي نو يو ژو پوژو وتان چونه؟ ئيمه ش هه ولمان پيدا، وتي هه ستن، فهرماني کرد شوين نيکي باشيان بو دانانين، له گوندي ميوانداري داينانين و سي پوژ له وي بووين، شه وي هه والي ناردو چووين بو لاي، داواي دو باره کردنه وي قسه که ي کردين، ئيمه ش وتمان وه، پاشان داواي شتيکي کرد وه ک قايي چوار گوشه ي گه وره ي زير پوش و ابو که تيايدا چهند ماليکي بچووک بوون و ده رگايه کيان هه بوو، مال و قوفليکي کرده وه و ئاوريشميکي ره شي ده رهي نا، بلا و مان کرده وه سه يرمان کرد وينه يه کي سووري تيديا يه، تيايدا که سيکي چاو گه وره و زه به لاح و مل به رزي تي دابوو که نمونه ي وام نه دي بوو، پيا وه که ريشي نه بوو و دوو پرچي هه بوو که چاکترين بوون له وي خوا دروستي کرد وه، وتي ده زانن نه وه کييه؟ وتمان نان وتي نه وه ئاده مه (عليه السلام) نه و له هه موو که س مووي زياتر بووه، پاشان ده رگايه کي ديکه ي کرده وه و ئاوريشميکي ره شي ده رهي نا و تيايدا وينه يه کي سپي هه بوو و قزيکي هه بوو وه ک مووي و چاو سوورو بالا به رزو ريش جوان، وتي ده زانن نه وه کييه؟ وتمان نا، وتي وتي نه وه نوح (عليه السلام) بوو، پاشان ده رگايه کي ديکه ي کرده وه و ئاوريشميکي ره شي کرده وه و تيايدا که سي زور سپي و چاو جوان و ته وي ل پان و کو لم ئال و ريشي سپي تي دا بوو وه ک نه وي زه رده خه نه بکات، وتي نه مه ده ناسن؟ وتمان نا، وتي نه وه ئيبراهيمه (عليه السلام) پاشان ده رگايه کي ديکه ي کرده وه وينه يه کي سپي تي دا بوو و سويند به خوا پيغه مبه ري خوا بوو، وتي نه وه ده ناسن؟ وتمان به لي نه وه موحه ممه دي پيغه مبه ري خوا يه، ئينجا گريانين، ده ليت خوا ده زاني و هستا بوو

دواتر دانىشت و وتى بەخوا ئەو خۆيەتى، وتمان بەلى ئەو خۆيەتى دەلىيت سەيرى دەكەيت، ئەۋىش ماۋەيەك سەيرى دەكرد، پاشان وتى ئەو كۆتا ژور بوو بەلام من پىشمخست بۆتان تابزانم چىتان لايە، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى لى دەرھىنا و تايىدا ۋىنەيەكى زور ئەسەرى پەشى تىدابوو كە سى گىرژو موۋولول و چاقوۋول و توند بىن و مۆن و دان تىكەلېۋى تىدا بوون لىۋى بەرەو سەر چوۋبوو ۋەك كەسى زور توۋرە بوو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتيان نا، وتى ئەو موۋسايە (عليه السلام) لە پاليدا ۋىنەيەك ھاۋەلەن شىۋەى بەلام قىز چەۋرە تەۋىل پان و چاۋرەش بوو، وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو ھاۋەلەن كۆپى عىمرانە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى لى دەرھىنا ۋىنەى كەسى بوو بالا نىۋەندو گىرژو ۋەك توۋرە ۋابوون وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو لوۋطە (عليه السلام) پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى دەرھىنا ۋىنەى كەسىكى سىپى رەنگى تىكەل بە سوۋرېو، ئىسكى لوۋتى پان و سەرى لوۋتى بەرزو تەنك بوو، كۆلم سوۋكى دەموچاۋجوانى تىدا بوو، وتى ئايا ئەو دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو ئىسحاقە (عليه السلام) پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى تىدابوو ۋىنەيەكى تىدابوو لە ئىسحاق دەچوۋ بەلام لەسەر لىۋى بوو، ئوتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو يەعقوبە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى لى دەرھىنا و تايىدا ۋىنەى كەسىكى سىپى دەموچاۋ جوانى لوۋت نىمچە بەرزو بالا بەرزو بوو كە كە پوۋناكىەكە بەسەر دەموچاۋيدا زال بوو كە لە پوۋخسارىيە ۋە خىشوع ديار بوو بەرەو رەنگ سوۋرى دەچوۋ، وتى ئەمە دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئىسماعىلە (عليه السلام) باپىرى پىغەمبەرەكە تان پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى تىدابوو كە ۋىنەيەكى ئادەمى تىدابوو پوۋخسارى دەتوت خۆرە، وتى ئايا ئەو دەناسن؟ وتمان نا، وتى ئەو يوسفە (عليه السلام)، پاشان دەرگايەكى دىكەى كىرەو ھاۋەلەن ئورنىمىكى سىپى لى

دهرهینا که وینهی کهسیکی سووری قاچ باریکی چاوکزی سک گه وره ی تیدابوو که شمشیری له دهست بوو، وتی ئه وه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه داوده (علیه السلام)، پاشان دهرگایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی سپی تیدابوو وینه ی کهسیکی بالابه رزی قاچ دریژی تیدابوو که سواری ئه سپی ببوو وتی: ئه وه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه سوله یمانی کوپی داوده (علیه السلام)، پاشان دهرگایه کی دیکه ی کرده وه و ئاوریشمیکی رهشی لی دهرهینا که وینه یه کی سپی تیدابوو گهنجیکی تیدابوو که پیشی زور رهش و قرژی زور چاو جوان و ده موچاو شیرینی تیدابوو، وتی ئه مه ده ناسن؟ وتمان نا، وتی ئه وه عیسای کوپی مه ریه مه (علیه السلام) وتمان ئه و وینانه ت له کوئی بوو؟ چونکه ئیمه نازانین ئه وانه وینه ی پیغه مبه رانن بلام له وه ده چی به وه ی وینه ی پیغه مبه ری خو مان وه ک خو ی بی نی، وتی ئاده م (علیه السلام) داوای له په روه ردگاری کرد پیغه مبه ران له نه وه کانی نیشان بدات خواش وینه ی ئه وانی دابه زانند بوئی، ئه وه له خه زینه ی ئاده م له پوژئاوای خوړه وه بوو، ذولقه رنه ی له پوژئاوای خوړه وه ده ری هی ناو دای به دانیا ل، پاشان وتی: به خوا حه زده کم له م ده سه لاتم نه بوایه و به نده یه ک بو مایه تا بیمه لای تا مردن، پاشان خه لات ی چاکی کردین و دهره تی پیداین، کاتی هاتن بو لای ئه بوبه کر بو مان گیرایه وه چیمان دیوه و چی پیوتین و چ خه لاتیکی کردین ئه بوبه کر گریا و وتی هه ژار بووه ئه گه ر خوا خیری بو بو یستایه وای ده کرد، پاشان وتی: پیغه مبه ر (ﷺ) هه وائی پیداوین ئه وان و جووله کهش وه سف و شیوه ی موچه ممه دیان لایه و ده یزانن،^۱ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۶۳) دا هاتووه تیایدا

۱- ئه بو به کری به یه قی له (دلائل النبوة) له حاکمه وه هی ناویه تی و سه نه ده که شی گرفت ی نیه، له ته فسیری (ئین که ثیر ج ۲، ص ۲۵۱) دا هاتووه، له (کنز العمال ج ۵، ص ۳۲۲) له به یه قیه وه هه مووی هی ناوه پاشان ده لیت ئین که ثیر ده لیت ئه م فه رموده سه نه ده کی جه ییده و که سه کانی جی متمانن، ته و او. ئه بو نه عیم له (الدلائل النبوة ص ۹) له موسای کوپی عوقبه وه به و شیوه چیرۆکه کی هی ناوه، له فه رموده که ی هی شامی کوپی عاصدا باسی ئه بوبه کر نه هاتووه، باسی له فه رموده یه کدا هاتووه که به یه قی له جو به یری کوپی مه ته ره وه هی ناویه تی.

دەلى: پىيان وتە: سەيركە ئايا ويىنە دەبىنىت، سەيرمەرد سىفەت و ويىنە پىغەمبەرم (ﷺ) بىنى، ويىنە سىفەت ئەبۇبەكەرم بىنى كە لە دواى پىغەمبەردە (ﷺ) بو، پىيان وتە: سىفەت دەبىنىت؟ وتە بەلى، وتيان ئەوە خويەت و ئامارەيان كەرد بو سىفەت پىغەمبەرم (ﷺ) وتە ئەرى بەخا شايتە دەدم خويەت، وتيان ئەوە دەستى بە دوايەو گەرتوۋە دەيناسى؟ وتە بەلى، وتيان شايتە دەدەين ئەوۋ ھاۋەلتانە ھەروە خەلىفە دواى پىغەمبەرتانە،^۱

تەبەرانى ھىناويەت و تيايدا ھاتوۋە: وتە ئەو كەسە لە دواۋە ۋەستوۋە كىيە؟ وتە ھەر پىغەمبەرى دواى خوي پىغەمبەرى ھەبوۋە، بەلام ئەم پىغەمبەردەيان لە دواى ئەو ھىچ پىغەمبەرى نىۋە ئەوۋ دواۋە خەلىفە دواۋە خويەت، سەيرمەرد سىفەت ئەبۇبەكەرى لەخوۋ دەگەرت.^۲

ئىبن جەرىز لە مېژوۋەكەيدا (ج ۳، ص ۹۷) لە چەند كەسىكى (غەسان و بلقەن) ھە ھىناويەت دەلىت: خوا پاداشتى موسولمانان بداتەو لەسەر خۇپراگريان لە پۇژانى حىمىس بەوۋە خەلكى مىسەر شەژان و ھەژان داگەرتەن، چونكە موسولمانان بۇيان ھەستوۋا اللە اكبرىان كەردو لەگەلتاندا پۇمىيەكان لە شارددا ھەژان و ھەموان خويان نەدەگەرت و دەھەژان، بۇيە پايانكەرد بو لاي سەركەردە دەم پراستەكانيان تا داۋاي ئاشتەوايى بكن، بەلام ۋەلاميان نەدانەوۋە بەوۋە زەلىليان كەردن، پاشان (اللە اكبر) يكى دىكەيان كەردو بەوۋە مال و ھەوشە گەلىكى زورى داگەرتەوۋە ھەموو پايانكەرد بو لاي سەركەردە دەمپراستەكانيان و وتيان ئايا ھىچ بو سزاي خوا نابىنن؟ ئەوانىش ۋەلاميان دانەوۋە، بو جۇرە تا كۇتايى چىرۇكەكە دىنى.

۱ - بوخارى لە مېژوۋەكەيدا بە كورتى ھىناويەت.

۲ - ضعيف.

۳ - ھەيسەمى ج ۸، ۲۳۴) دەلىت: لە سەنەدەكەدا كەسى ۋا ھەن كە نايانناسم، ئەبو نەعیم لە (دلائل النبوة ص ۹) بە ھەمان شىۋە گىرەنەكەى بەيھەقى ھىناويەت.

(ګه یشتنی دهنگ به ناسوګان)

به یههقی و لاله کانی له (شرح السنة) و زهین عاقولی له (الفوائد) و نین نه عربی له (کرامات الأولیاء) له نین عومره وه هیڼاویانه دهلیت: عومر (ﷺ) سوپایه کی به پیکردو که سی کرد به سرکرده یان که به ساریه (ﷺ) بانګده کرا، عومر (ﷺ) وتاری ددها ھاواری دهکرد نهی ساریه شاخه که، نهی ساریه شاخه که، پاشان نیردراوی سوپا هاته وه عومر پرسپاری لیکرد، نهویش وتی نهی نه میری باوپرداران که شکاین، نهو کات دهنگیکمان بیست دهیوت نهی ساریه شاخه که، نیمهش پشتمان دا به شاخه که وه به وه خوا شکاندنی، دهلیت: به عومر وترا تو بویت نهو ھاوارت کرد، حرمه له به سهنه دی حسه نه هیڼاویه تی، نین مه رده ویه له نین عومر له باوکیه وه هیڼاویه تی پوژنی هینی وتاری ددها، له وتاره که یدا دهچوو تا وتی: نهی ساریه شاخه که هرکه س ګورګ بله وه پرنی سته م دهکات، خه لکی سهیری یه کدیدد دیان کرد، علی (ﷺ) پیی وتن: له وهی دی دهردهچن، که لیوویه وه پرسپاریان لیکرد، نهویش وتی: دهر وونم دهیوت بیباوهران براکانی نیمه یان شکاندووه نهو انیش به شاخیکدا تیده په پرن، نه ګر لا بدهنه وه به لایدا هرکه س بیت دهیکوژن، نه ګریش برؤن له ناو دهچن، بویه نهوهم وت که نیوه دهلین بیستووتانه، دهلیت: موژده دهر پاش مانگی هات و وتی دهنکی عومرمان لهو پوژدها بیستووه، دهلیت لاماندا بو شاخه که و خوا فه تی پی به خشین، خه لکی به علییان وت بیستت عومر چی وت (نهی ساریه) له کاتیګدا له سهر مینبر وتاری ددها؟ وتی ھاوار بو تان واز بینن له عومر چونکه بجیته ناو هرشتی لیی دهر باز ده بی^{۱۷}.

^۱ - صحیح.

^۲ - نین که تیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۱۳۱) دا دهلیت: له سهر دروستی فرموده که ی مالیک قسه یه که هیه، ته و او.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۰) لە ڕێگەی نەسری کوپی تەریفەوه
 هیناویەتی و لە گێڕانەوه کەیدا وتی: عومەر وتی داکەوتە دلمەوه دوژمن بەرەو شاخ
 ڕاویان ناوه، بەلکو بەندەیهکی خوا دەنگم بگەیهنیت پێی، ئەبوو نەعیم (ص ۲۱۱) لە
 ڕێگەی عومەری کوپی دارنەوه هیناویەتی و لە گێڕانەوه کەیدا هاتوو: عەبدو
 ڕحمانی کوپی عەوف هاتە ژوور بۆ لای و وتی: زیاترین شتێک لە سەر تو
 سەرکۆنەیان دەکەم ئەو یە تو لە خۆتەوه قەسەیهکیان بۆ دەکەیت لە کاتی کدا و تارت
 دەدا هاوارت کرد: ئەی ساریه شاخەکه، ئەو چی بوو؟ وتی بەخوا بە دەست خۆم
 نەبوو، بینیم لە نزیک شاخی که لەملاو لەولاوه دەهاتن بۆیان، منیش خۆم نەگرت و
 وتم: ئەی ساریه شاخەکه، بەلکو بچنە شاخەکه بەو شیوه مانەوه تا نێردراوی
 ساریه نامە ی ساریه هینا و هات و تیایدا نووسی بووی پۆژی هینی دوژمنان
 پێمان گەیشتن و شەرمان لەگەڵ کردن لە نوێژی بەیانیهوه تا نوێژی هینی
 بەردەوام لە شەپدا بووین، سیبەری خۆر لار بوویهوه که بیستمان کەسی هاواری
 دەکرد ئەی ساریه شاخەکه، ئەی ساریه شاخەکه، ئێمەش چووین بۆ شاخەکه و
 بەردەوام بەسەر دوژمنماندا سەرکەوتین تا خوا شکاندنی و کوشتنی، ئەوانە ی
 سەرکۆنەیان کرد و تیان: واز لەو کابرا بینن چونکە نیشانی دراوه. واقدی لە زیدی
 کوپی ئەسەلم و یەعقوبی کوپی زەیدەوه هیناویەتی وەک لە (البدایة والنهاية ج ۷،
 ص ۱۳۱) دا هاتوو. لە گێڕانەوه کەیدا هاتوو: بە عومەری کوپی خەتتاب و ترا ئەو
 قەسە چی بوو؟ وتی بەخوا هەروا کەوتە سەر زمانم و وتم، ئێین کەثیر دەلیت: ئەو
 ڕێگەی سەنەدانه پشگیری یە کدی دەکەن، تەواو.^۱

تەبەرانی لە عەزەزی کچی عاصی کوپی ئەبوو قورصافەوه هیناویەتی دەلیت:
 پۆم کوپیکی ئەبوو قورصاف یان بە دیلگرت، ئەبوو قورصافە لە هەموو کاتی
 نوێژیکدا دەچوو یە سەر شۆرە ی عەسقەلان و هاواری دەکرد: ئەی فلان کاتی
 نوێژە، هەرچی لە پۆمدا بوون دەنگیان دەبیست.^۲

۱ - ئێین کەثیر و پاشان ئێین حەجەر سەنەدەکی ئێین وەهەب بە حەسەن دادەنێن.

۲ - (هەشەمی ج ۹، ص ۳۹۶) دەلیت کە سەکانی سەنەدەکه جی متمانهن.

(بیستنی هوتافه کان)

ئین سەعد (ج ۲، ص ۲۷۷) لە ئین عەباسەو (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: کاتی پیغەمبەر (ﷺ) کۆچی دواویی کرد ئەوانە ی دەیان شۆرد ناکۆک بوون، دەنگی کان بیست و نهیاندەزانی کێیە دەیوت: پیغەمبەر تان بە جلەکانیەو بەشۆن، بەو پیغەمبەر (ﷺ) بە جلەکیەو شۆردرا.

حاکم (ج ۳، ص ۶۷) لە ئین عەباسەو (ﷺ) هیناویەتی پیغەمبەر (ﷺ) ئەبو موسای بە سەرکردایەتی سەریەکی دەریا نارد، ئەو لە دەریادا بە شەو دەبردن بەرپۆه کە لە سەرەو هاواری لیکردن: ئایا قەزایەکتان پی بلیم کە خوا لەسەر خۆی داناو؟ هەرکەس لەبەر خوا لە پۆژیکی هاویندا تینوی بی ت مافە لەسەر خوا لە پۆژی تینوی گەورەدا تینوی بشکینی.^{۱، ۲}

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۶۰) لە ئەبو بوردە لە ئەبو موسا (ﷺ) هیناویەتی دەلیت: دەرچووین بۆ جیهاد لە دەریاوە هەوایەکی چاک هەبوو و چارۆکەکانیشمان بەرزکراوە بوون، بیستمان هاواری هات دەیوت ئەو خەلکی کەشتیەکە، بوەستن، هەوالتان پێدەدەم تا حەوت دەنگ هات، ئەبو موسا دەلیت چوو بەرزی کەشتیەکە و وتم تۆ کییت؟ لە کوپۆهیت؟ ئایا نابینیت ئیمە لە کوین؟ ئایا دەتوانین بوەستین؟ دەنگەکە وەلامی دامەو: ئایا بریاری خواتان پی بلیم؟ وتم بەلێ پیمان بلێ، وتی: خوا لەسەر خۆی داناو هەرکەس لەبەر خوا لە پۆژیکی گەرمدا خۆی تینو بکات مافە لەسەر خوا لە پۆژی دوایدا تینوی بشکینی، دەلیت: ئەبو موسا لەو پۆژە گەرمەدا کە خەریکە مەو تیایدا لەناو بچی پۆژی دەگرت.

۱ - ئین سەعد (ج ۲، ص ۲۷۶) لە عایشەو بەو واتایە هیناویەتی.

۲ - ضعیف.

۳ - حاکم دەلیت: ئەم فەرمودە سەنەدەکی صحیحە بوخاری و موسلیم نهیانهی ناو، زەهەبی دەلیت: ئین ئەمەل لاوازه.

حاکم (ج ۳، ص ۵۴۳) له سه عیدی کوپی جوبهیره وه هیئاویه تی ده لیت: ئین عه بباس (ﷺ) له تائف مردو منیش ئاماده ی مه راسیمه که ی بووم، بالنده یه که هاوشیوه ی نه بینرا بو هاته ژورو چوویه سه ر تهرمه که ی، سه یرمانکرد بزاین ئایا دهرده چیته؟ نه بینرا بیته دهر، کاتی خرایه ژیر خاک ئه و ئایه ته له سه ر گوڤه که خوینراو نه زانرا کی خویندی، ﴿يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً اَدْخُلِي فِي عِبَادِي وَادْخُلِي جَنَّتِي﴾ حاکم ده لیت: ئیسماعیلی کوپی عه لی و عیسا ی کوپی عه لی ده لین بالنده یه کی سپی بووه.^۱

ئه بوو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۳۲۹) له مه یموونی کوپی مه رانه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، له گیرانه وه که یدا هاتوو: کاتی له سه ری وه ستا ده نگیمان بیست و ره نگیمان نه دی، ئین عه ساکیر له مه یموونه وه له فهرموده یه کی دوورو دریزدا هیئاویه تی، وه که له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۰) دا هاتوو، له گیرانه وه که ی ئه ودا هاتوو: ئین مه سه وود مردو خرایه ناو کفنه کانی و بالنده یه کی سپی چوو ه ناو کفنه کانی، بۆی گه پان به لام دیار نه مابوو، عکر مه ی مه ولای ئین عه بباس وتی: مه گه ر ئیوه گه مرهن؟ ئه وه ئه و بیناییه تی که پیغه مبه ر (ﷺ) به لینی دابوو مردنی بۆی بگه ریته وه، که بر دیان بۆ سه ر گوڤو خرایه ناو گوڤه که ی هه رکه س له لای گوڤه که بوو ده نگیکی بیست، ئایه ته که دینیت....

^۱ - ته به رانی له سه عیده وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، (هه یشه می ج ۹، ص ۲۸۵) ده لیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیحن، له عه بدولای کوپی یامین له باوکیه وه به هه مان شیوه هیئاوه به لام ئه و ده لیت: بالنده یه کی سپی که پیی ده و ترا (غرنوق) هات، ته و او.

(يار مه تي جنوڪو هوتا نه کان)

رهو ياني وئين عه ساڪير له ٿه بوو مور هير وه (ﷺ) هينا ويا نه ده لئيت: خوره يمي
 ڪوپي فاتڪ به عوم هري ڪوپي خه تتابي وت ٿه ي ٿه ميري باوه ڀداران ٿايا پيٽ بليم
 چوڻ موسو لمان بوو؟ وتي به ٿي، وتي: من به دواي ٿاڙه ٿيڪمدا ده گه ڀام ڪه شهو
 داهات و عراف بري سڪي دايه وه و منيش بهو پهري ده نگم هاوارم ڪرد: پهنا ده گرم
 به گه وره ي ٿه ده ڏوله له گه مرڙه ڪاني هوڙه ڪهي، هاواري هات ٿه شيعره ي وت:

ويحك عذاب الله ذي الجلال والمجد والنعماء والأفضال
 واقرا آيات من الأنفال ووحده الله ولا تبال

(باس له وه ده ڪات ته نها پهنا به خوا ببهو له قورٿان بخوينه و باڪت نه بي)
 منيش زور ترسام، ڪه هو شم به خو گرته وه وتم:

يا ايها الهاتف ما تقول ارشد عندك ام تضليل
 بين لنا هديت ما الحويل

(ٿه ي هاوار ڪه ر پاستي ده لئيت يان گومرا ڪه ريت راسم پي ٿي)
 ٿه ويش وتي:

ان رسول الله ذو الخيرات بيثرب يدعو الى النجاة
 يام ر بالصوم والصلاة ويزجر الناس عن الهنات

(پيغه مبهري خوا له يه ٿريب بانگه واز بو پزگاري و فه رمان به نويڙو پوڙو و
 ده ڪات و خه ٿڪ له خراپه دور ده گري).

منيش سوا ري ولا خه ڪه م بووم و وتم:

ارشدني رشدا هديت لا جعت ولا حریت
 ولا برحت سيدا مقيت ولا توقرني على الخيرا الذي اتيت
 ٿه ويش شوينم ڪه وت و ده يوت:

صاحبك الله وسلم نفسك وبلغ الأهل وادي رملكا
 لا من به افلح ربي حقكا وانصره اعزبي نصركا

وتم تو كَيْت پەرحمەتى خوات لىبىت؟ وتى من عەمرى كۆرى ئەتالم و من كاربەدەستى ئەوم لەسەر جنۆكە مۇسلمانەكانى نجدو ئاگام لە وشترەكەتە تا دەچیتەو لە مال و مەنالت، مەنیش چوومە مەدینەو پوژى ھەينى چوومە ئەوى، ئەبوو بەكرى صديق ھات و وتى: پەرحمەتى خوات لىبىت وەرە ژوور چونكە بىستوو مانە مۇسلمان بوويت، مەنیش وتم: جوان پاك و خاوينى (دەستنويزو خوشۆردن) نازانم دەى فيرم بەكە، چوومە مزگەوت و پىغەمبەرم (ﷺ) لەسەر مەنبەر بينى وتارى دەدا و ابزانم لەسەر بەدر بوو دەيوت: ھەر مۇسلمانى! بە جوانى دەستنويز بگرى دواتر نويزى بە چاكى و تىگەيشتنەو بەكات دەچیتە بەھەشت، عومەرى كۆرى خەتتاب (ﷺ) پىيى وتم: بەخوا يان لەسەر ئەو بەلگەيەك دىنىت يان لىتدەدەم، گەورەى قورەيش عوسمانى كۆرى عەففان شايتەى بۆ دام و ئەويش شايتەيەكەى قبول كرد، ئەبوو نەعيميش لە (الدلائل النبوة ص ۳۰) لە ئەبوو ھورەيرەو بە ھەمان شىو ھىناويەتى، بەلام لە گىرانەو ھەكەيدا ھاتوو:

ارشدني رشدًا بها هديتا لا جعت يا هذا ولا عريتا

ولا صعبت صاحبًا مقيتا لا يثوين الخير ان ثويتا

تەبەرانى لە موخەمەدى كۆرى ھامالەو لە باوكيەو ھىناويەتى دەلئيت: پوژى عومەر بە ئىبن عەبباسى وت: فەرموودەيەكم پى بلى كە پىيى سەرسام بەكەيت، وتى: خورەيمى كۆرى فاتكى ئەسەدى بۆى گىرامەو، بە ھەمان شىو ھىناويەتى.^۲ بوخارى لە ئىبن عومەرەو (ﷺ) ھىناويەتى دەلئيت: ھەرگىز نەمبىستوو عومەر بۆ شتى بلى وادەزانم مەگەر ئەو ھەك گومانەكەى ئەو وابو بىت، عومەرى

^۱ - لە (كنز العمال ج ۷، ص ۳۴) دا واهاتوو.

^۲ - موخەمەدى كۆرى عوسمانى كۆرى ئەبوو شەيبە لە مېژو ھەكەيدا و ئەبولقاسمى كۆرى شراب ھىناويانە ھەك لە (الأصابة ج ۳، ص ۳۵۳) دا ھاتوو، ھەيشەمى ج ۳، ص ۶۲۱ لە پىگەى ھەسەنى كۆرى موخەمەدى كۆرى عەلى لە باوكيەو ھىناويەتى دەلئيت: عومەر وتى، بە ھەمان واتا ھىناويەتى، زەھەبى دەلئيت: صحيح نيه، ئومەويش وا ھىناويەتى ھەك لە (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۵۳) دا ھاتوو.

ڪوپي خه تتاب دانيشتبوو كه كه سيڪي جوان داي به لايدا، وتي: يان گومانه كه هه ليه يان نهو ڪابرا له سهر ٿايني نه فاميه تي يان نه مه زووتر ڪاهينيان بووه، ڪابرام بو بهينن، بانگڪراو نه ويش نه وهي پي بيني، ڪابرا وتي من له سهردهمي نه فاميدا ڪاهينيان بووم، وتي نه وه جنوڪه كه بوي دهيناييت چي سهرسامي ده ڪرديت؟ وتي من پوڙي له بازپدا بووم كه جنوڪه كه هاتو ترسم لي بهدي ڪردو وتي:

الم تر الى الجن وابلاسها ويأسها من بعد انكاسها

ولعوقها بالقلاص واحلاسها

نهري نابيني جنوڪه كه چو ترساوهو بي هيو ڪه وتووهو به وشترو ڪوپان گهيشتووه).

عومهر وتي: راست دهڪات من لاي خواوه نده ڪانيان خه وتبووم كه كه سيڪ گويره كه يه ڪي هيناو سهر ي بري، ڪه سي هاواري پيڪرد كه هرگيز دهنگي له وه بهرترم لي نه بيستووه، ده يوت نه ي (جولهيع) ڪاريڪي سهر ڪه وتوو، ڪه سيڪي ره زاون بيڙ دهلي لا اله الا الله، هه موو هه ستان، وتم تا نه زانم له پشت نه مه وه چيه ناجووليم، پاشان هاواري ڪردو هه مان شتي وت، هه ستام هيندهو بيست كه وترا نه وه پيغه مبه ره، بوخاري هيناويه تي و نهو ڪابراش سواي ڪوپي قارب بوو.

له چند لايه ڪي ديڪه وه به دوورو دريڙي به ڪراوه تر له گيڙانه وه ڪه ي بوخاري فهرموده ڪه ي هينراوه، نه بوو يه علاي موصلي له موحه مهدي ڪوپي ڪه عبي قوره زيه وه هيناويه تي دهليت: عومهر ي ڪوپي خه تتاب پوڙي دانيشتبوو كه ڪه سي داي به لايدا، وترا نه ي نه ميري باوه پداران نهو ڪابرا ده ناسيت؟ وتي ڪيه؟ وتيان نه وه سواي ڪوپي قاربه كه جنوڪه هه والنده ڪه ي هه والي ده ڪه وتني پيغه مبهري (ﷺ) پيدا، عومهر نارد ي به دوايداو پي وت: تو سواي ڪوپي قاربيت؟ وتي به لي، وتي تو له سهر باري ڪاهينيت بوويت؟ نه ويش تووره بووو وتي لهو ڪاته وهي موسلمان بووم نه ي نه ميري باوه پداران ڪه س نه وه ي پينه وتووم، عومهر وتي:

سوبحانہ لَلا، ئەو بیباوہ پریہی ئیمہی لەسەر بووین مەگەر لەو کاهینیە ی تۆ چی
کەوترە، دە ی پیم بلی جنۆکە هەوالدەرە کەت چۆن هەوالی دەرکەوتنی پیغەبەری
خوا ی پیدایت؟ وتی بەلی ئە ی ئەمیری باوہرداران، من شەوی نیمچە خەوالو بووم
کە هەوالدەرە کەم هات و بە پیی لییدام و وتی: ئە ی سواد ی کوپی قارب هەستە
قسەم ببیستە و ئەگەر عەقڵت هە یە لیی تیبگە، پیغەبەری لەناو لوئە ی کوپی غالب
نێردراوہ بانگەواز دەکات بۆ لای خوا و پەرستشی خوا، پاشان وتی:

عجبت للجن وتطلابها وشدها العيس باقتابها

تهوي الى مكة تبغي الهدى ما صادق الجن ككذا بها

فارحل الى الصفوة من هاشم ليس قوامها كاذنابها

منیش وتم بهیڵە با بخەوم لە ئیوارەوہ خەو دایگرتووم، بۆ شەوی دووہم
هات و بە هەمان شیوہی وت و ئەم شعرە ی وت:

عجبت للجن وتحيارها وشدها العيس بأكوارها

تهوي الى مكة تبغي الهدى ما مؤمنوا الجن ككفارها

فارحل الى الصفوة من هاشم بين رواربيها واحجارها

منیش وتم وازم لیبێنە لە ئیوارەوہ خەو زۆری بۆ هیناوم، بۆ شەوی سییەم
هەمان شتی کردو وتی لە نیو لوئە ی کوپی غالبدا پیغەبەری خوا هاتووہ و
بانگەواز دەکا بۆ خوا و پەرستشی خوا، پاشان ئەم شیعرە ی وت:

عجبت للجن وتجساسها وشدها العيس بأحلاسها

تهوي الى مكة تبغي الهدى ما خير الجن كانجاسها

فارحل الى الصفوة من هاشم واسم بعينيك الى رأسها

منیش هەستام و تم: خوا دلی تاقیکردوومەتەوہ، سواری و شترە کەم بووم و
دواتر هاتم بۆ شار، واتە مەکە، پیغەبەری خوا (ﷺ) لە نیو هەوالە لانیدابوو، نزیک
بوومەوہ و تم: ئە ی پیغەبەری خوا گوێ بگرە لەم قسەم، فەرمووی (ئادە ی) وتم:

ولم يك فيما قد تلوت بكاذب

أتاني نجي بعد هء ورقدة

اتاك رسول من لؤى بن غالب

ثلاث ليال قوله كل ليلة

بي الذعلب الوجناء غير سباسب

فشمريت عن ذيل الأزارو وسطط

فأشهد ان الله لا شىء غيره وانك مأمون على كل غالب

الى الله يا ابن الأكرمين الأطايب

وانك أدنى المرسلين وسيلة

وان كان فيما جاء شيب الذوائب

فمرنا بما يأتيك يا خير من مشى

سواك بمغن عن سواء بن قارب

وكن لي شفيعا يوم لا ذو شقاعة

(باس له به سهراته كهى دهكات و له به ردهم پیغه مبهرى خوادا شایه تومان

دینى و داوى فه رمان و پرینمونی و دواتر شه فاعه تی پوژى دواى لیده کات).

پیغه مبهر (ﷺ) و هاوه لانی زور به وته كه م دلخوشبون تا نه وهى خوشى له

پوخساریاندا ده بینرا، ده لى عومهرى كوپى خه تتاب هه ستاو گرتى و وتى من هه زم

ده كرد نه و قسه له خو ته وه بیستم، نهى ئیستا نه و جنو كه دیت بولات؟ وتى له و

كات وهى قورئان ده خوینم نا، چاكترين له برییه، قورئان له برى جنو كه، پاشان

عومهر وتى: پوژى له ناوچه یه كى قوپه یشدا بووین كه به و كه سانه ده و ترا (آل

ذریح) گویره كه یه كیان سه رب ری بوو و پاكه ر سه رقالى بوو كه ده نگیكمان له ناو

سكى گویره كه وه بیست و هیچمان نه ده بینى، وتى نهى (آل ذریح) بارى سه ركه و توو

هاواركه رى به زمان پاراوى هاوار دهكات و شایه تی ده دات هیچ په رستراوى نیه جگه

له خوا، نه م فه رمووده له م پوو وه موقه تیعه و گیرانه وهى بوخارى شاهیده بوى.

له گیرانه وه كهى به زاردا هاتوو ه سوادى كوپى قارب وتى: من له هیند دا به زى

بووم كه شه وى هه و الدهره جنو كه كه م هات، چیرو كه كه باس دهكات و دواى شیعره كه

هیناویه تی پیغه مبهر (ﷺ) پیکه نى تا دانه كانى پی شه وهى ده ركه و تن، ئینجا

١- خه رائیتى له (هواتف الجان) له نه بوو جه عفر موحه مدهى كوپى عه لى و ئیبن عه ساكیر له

سوادى كوپى قارب و به رائیش (ﷺ) هیناویانه.

فہرمووی (سہرکہوتو بوویت ئہی سواد) (افلحت یا سواد) ^۱ بہ کورتی لہ (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۳۲) دا ہاتوہ، حاکم (ج ۳، ص ۶۰۸) لہ موخہمدی کوپی کہعبی قورہیزہوہ (ﷺ) بہ ہمان شیوہی گیرانہوہکہی ئہبوو یہعلا بہ دوورو دریشی ہیناویہتی بہلام لہ گیرانہوہکہیدا ہاتوہ وتی: خوۛشہویستی و حزی ئیسلام کہوتہ دلمہوہ، بو بہیانی کوئم پیچایہوہو بہ ولاخہکہم بہرہو مہککہ ہاتم، لہ نیوہی ریذا بیستم پیغہمبہر (ﷺ) کوچی کردوہ بو مہدینہ، ہاتمہ مہدینہو پرسیارم کرد لہسہر پیغہمبہر (ﷺ) پیموترا: لہ مزگہوتدایہ، چومہ مزگہوت و وشترہکہم بہستہوہو چومہ مزگہوت و سہیرمکرد پیغہمبہر (ﷺ) لہوییہو خہلکی لہ دەوریدان، وتم: ئہی پیغہمبہری خوا ئہم وتہم ببیستہ، ئہبوو بہکر (ﷺ) وتی: لیئی نزیک ببہرہوہ، بہو جوړہ بوو تا چومہ بہردہمی، فہرمووی (ئادہی ہہوالم پیبدہ لہ ہاتنی ہہوال پیبدہرہکہت) (ہات اخبرني باتيانك رئيل). ^۲

ئہبوو نہعیم لہ (الدلائل ص ۳۴) لہ عہباسی کوپی مرداسی سولہمیہوہ (ﷺ) ہیناویہتی دلئیت: سہرہتای موسلمان بوونم ئہوہ بوو مرداسی باوکم کہ سہرہمہرگی ہات وہسیہتی بو کردم بہ بتی کہ پیی دہوترا ضما، لہ مالیکدا دامناو ہہموو پوژی جاری دہچووم بو لای، کہ پیغہمبہر (ﷺ) ہات لہ تاریکی

۱ - ضعیف.

۲ - تہہرانی لہ موخہمدی کوپی کہعبہوہ بہ دہقی حاکم ہیناویہتی وک لہ (المجمع ج ۸، ص ۲۴۸) دا ہاتوہ، حہسہنی کوپی سوفیان و بہیہہقیش لہ موخہمدی کوپی کہعبہوہو بوخاری و بہغہوی و تہہرانی لہ سواد کوپی قارب و بہیہہقی لہ بہراء و ئیین ئہبی خہیثہمو روہیانی لہ ئہبوو جہغہری باقرو ئیین شاہین لہ ئہنہسی کوپی مالیکہوہ ہیناویانہ وک ریگہی ئہوانہ بہ فراوانی لہ (الأصابة ج ۲، ص ۹۶) دا ہاتوہ.

شه ودا دهنگی کم بیست ترساندمی، چووم بو لای ضما د تا په نای بو ببهم،
سه یرمکرد له ناویوه دهنگی دیت و ده لیت:

قل للقبيلة من سليم كلها
هك الانيس وعاش اهل المسجد
اودی ضما د وکان یعبد مرة
قبل الكتاب الى النبي محمد
ان الذي ورث النبوة والهدى
بعد ابن مريم من قريش مهتدي

منیش نه وده له خه ک شارد وده، که خه ک له نه حزاب گه پانه وده من به و شتره که م
له لای (عقیق) بووم له بن داری پاکشابووم که دهنگی که سی کم بیست به سهر بالی
نه عامه یه که وده دهیوت: نه و پووناکیه ی شهوی سی شه ممه دهر که وت، له گه ل
خاوه نی و شتر (العضباء)، له مالی برایانی (بنی العنقاء)، یه کی ک له سه روویه وده
وه لامی دایه وده و وتی:

بشر الجن وابلاسها
ان وضعت المطي احلاسها
وكلات السماء احراسها

منیش به ترساوی مامه وده زانیم موحه مه د (ﷺ) نیر دراوه، سوا ری نه سپه که م
بووم و پیم گرته بهر تا گه ی شتمه لای و به یعه تم پیدا، دوا ی چووم بو لای بتی
ضما د و به ناگر سووتا ند، دواتر گه پامه وده بو لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) و
شیعری کم له خزمه تدا وت.

خه رائیتی له عه بباسی کوپی مرداسه وده به کورتی هی ناویه تی وه که له (البداية
والنهاية ج ۲، ص ۳۴۱) دا هاتووه، له گپانه وه که یدا هاتووه پاش شیعری یه که م وتی:
به ترساوی دهر چوومه ناو هوژه که م و بوم گپانه وده و تم چی بووه، به سی سه د
که س له به نی حارثه وده هاتم بو لای پیغه مبه ری خوا (ﷺ) له مه دینه و چوپینه
مزگه وت که پیغه مبه ر (ﷺ) منی بینی فهرمووی (نه ی عه بباس چوون موسلمان

بوويت؟) منيش چيو ڪه ڪم ٻو گيراڀيه وه، پيڻه مبر (ﷺ) به وه دلخوش ٻوو من و هوزه ڪه شم موسلمان ٻووين.^۱

ٺه ٻو نه عيم له (الدلائل ص ۲۹) له جابري ڪوري عه بدولاهه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: يه ڪم هه والي له مه دينه سه بارت به هانتى پيڻه مبر (ﷺ) ٺه وه ٻو ڪه رڻي ڪي مه دينه شوين ڪه وه تي جنو ڪي هه ٻو له شيوهي بالنده يه ڪي سپيدا هاتو له سهر ديوار ڪي وه سٽا، رڻه ڪه پي وٽ: ٺايا دانابه زيته لمان وه والمان پي به ديت وه والٽ پيڊهين و بتدوينين و بماندوينيت؟ جنو ڪه ڪه پي وٽ: له مه ڪه پيڻه مبري هاتوه زيناى حه رام ڪردوه و بريارى لي قه دهغه ڪردوين.^۲

واقدي له على ڪوري حوسه ينه وه (ﷺ) هيٺاويه تي ده لئيت: يه ڪم هه والي هانتى پيڻه مبر (ﷺ) له مه دينه دا ٺه وه ٻو رڻي ڪه به فاتيمه ناو ده برا شوين ڪه وه تي جنو ڪي هه ٻو، پوڙي هات ٻو لاي وه له سهر ديوار وه سٽا، رڻه ڪه وٽي ٺايا دانابه زيت؟ وٽي نا، ٺه پيڻه مبره نيڊرا ڪه زيناى حه رام ڪرد.^۳

واقدي له عاصمي ڪوري عومره وه هيٺاويه تي ڪه عوسمانى ڪوري عه فغان (ﷺ) وٽي: له گهل ڪاروانى چووين ٻو شام پيش ٺه وه پيڻه مبرى خوا بيٺ به پيڻه مبر، له نزيك شام ٻووين له وي رڻه ڪه هيني هه ٻو هاتو پيمان وٽي هاوه له ڪم

۱ - ٺه ٻو نه عيم له (الدلائل) هيٺاويه تي وه له (البدايه والنهيائيه ج ۲، ص ۳۴۲) دا هاتوه، ته به رانيش بهو سه نه ده هيٺاويه تي، (هه يثمه مى ۸، ص ۲۴۷) ده لئيت: له سه نه ده ڪه دا عه بدولاي ڪوري عه بدولعه زيزي له يسي هيه ڪه زورينه به لاوازو سه عيدي ڪوري مه تسوور به جي متمانه ي ده زاني، سه عيد ده لئيت: مالڪ لي پازي ٻوه، ڪه سه ڪاني ديڪه ي سه نه ده ڪه جي متمانه ن، ته واو.

۲ - ٺه حمده و ته به راني هيٺاويانه و ڪه سه ڪاني جي متمانه ن، وه (هه يثمه مى ج ۸، ص ۲۳۴) دا هاتوه، ٽين سه عد (۱د، ص ۱۹۰) به هه مان شيوه هيٺاويه تي.

۳ - ضعيف.

۴ - له (البدايه والنهيائيه ج ۲، ص ۳۳۸) دا واها توه.

هات بۆ لام و له بهر دهرگامدا وهستا، وتم نایه یته ژووره وه؟ زتی پښی ئه وه نادری، ئه حمهد هاتووه و باری هاتووه که له توانادا نیه، پاشان که پامه وه بۆ مه کهکه سهیرمکرد پیغه مبهری خوا له مه کهکه بانگهواز دهکات بۆ خوا.^۱

ئه حمهد له موجاهیده وه هیناویه تی ده لیت به ته مه نی که سه رده می نه فامی دیبوو له غه زای رۆدس دا قسه ی بۆ کردم، ناوی ئیبن عیسا بوو، وتی: من مانگایه کی ماله وه مانم ده له وه پراند که له ناو سکیه وه ده نگیکم بیست ده یوت: (یا آل ذریع) وشه یه کی په وانبیژانه، که سیکی نامۆژگاری که ر ده لی هیچ په رستراوی نیه جگه له خوا، ده لیت: چووینه مه کهکه سهیرمانکرد پیغه مبهری خوا (ﷺ) له مه کهکه بانگهواز دهکات.^۲

ئهبوو نه عیم له (الدلائل ص ۳۰) له ئیبن عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: جنوکه یه ک هاواری کرد به سه ر ئهبوو قوبه یس له مه کهکه داو وتی:

ما ارق العقول والأحلام	قبح الله رأي كعب بن فهر
دين آبائها الحماة الكرام	دينها انها يعنف فيها
رجال النخيل والأطام	خالف الجن جن بصرى عليكم
ماجد الوالدين والأعمام	هل كريم لكم له نفس حر
يقتل القوم في بلاد التهام	يوشك الخيل أن تروها تهادي
و رواحا من كربة واغتنام	ضارب ضربة تكون نکالا

ئیبن عه بباس وتی: ئه و قسه له مه کهکه دا بلآو بوویه وه و بیباوه پران له نیو خویاندا ده یانوته وه چاویان بریبه وه باوه پرداران، پیغه مبه ریش (ﷺ) فه رموی (شه یقانی) خه لکی له سه ر به ته کان ده دوینی پیی ده وتری میسه ر، خوایش

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۳۸) دا واهاتووه، ئهبوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۹) له ږیگه ی واقدییه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - (هه یثه می ج ۸، ص ۲۴۳) ده لیت که سه کانی جی متمانه ن.

سهر شوې دهکات (شیطان یکلم الناس في الأوثان يقال له مسعر والله يخزيه) سې پوژ دواي نهو له سهر شاخه وه دهنگ هات وتی:

نحن قتلنا مسعرا لما طغى واستكبرا
وسفه الحق وسن المنكرا قتعته سيفا جروفا مبترا
بشتمه نبينا المطهر

(نیمه میسعه رمان کوشت کاتی سهر کهش بوو و حه قی به کهم گرت و تاوی دایه خراپه و شمشیری ته میی کرد کاتی قسه ی وت به پیغه مبهری پاکمان) پیغه مبهري (ﷺ) فهرمووی (نهو دیوی له جنوکه کان بوو پیی دهوترا (سه محه ج) ناوم نا عه بدولا باوهری پی هینام، هه والی پیدام چهند پوژیکه به دوایدا دهگه ری).
عه لی کوپی نه بوو تالیب وتی نه ی پیغه مبهري خوا خواي گه وره پاداشتی خیری بداته وه.^۱

خه رائیتی له عه بدولای کوپی مه محمود وه هیناو یه تی ده لیت: بیستم که سانی له خه ثعم ده یانوت نه وه ی بانگی کردین بو ئیسلام نهو بوو نیمه خه لکیکی بت په رست بووین، پوژیک لای بتیکمان بووین که ده سته یه که له لای سکا لاو گرفتیان بوو داوای دهرباز بوونیان ده کرد له گرفتی که که وتبووه نیوانیان، نه ویش هاواری کردو وتی:

يا ايها الناس ذوو الأجسام من بين أشياخ الى غلام
ما انتم وطائش الأحلام ومسند الحكم الى الأصنام
اكلکم في حيرة نسيام ام لا ترون ما الذي امامي
من ساطع يجلو دجى الظلام قد لاح للنظر من تهام
ذاك بنى سيد الأنام قد جاء بعد الكفر بالاسلام

^۱ - نومه وی له نین عه عباس وه به هه مان شیوه هیناو یه تی، وه که له (البداية والنهاية ج ۲، ص ۳۴۸) دا هاتو وه، فاکهی له نین عه عباس له عه مری کوپی ره بیعه و له ریگهی هه میدی کوپی عه بدوره حماني کوپی عه وفیش له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناو یه تی. وه که له (الاصابة ج ۲، ص ۷۸) دا هاتو وه.

ومن رسول صادق للكرام
يأمر بالصلاة والصيام
ويزجر الناس عن الآثام
من هاشم في ذروة السنام

اكرمه الرحمن من امام
اعدل ذي حكم من الأحكام
والبر والصلات للأرحام
والرجس والأوثان والحرام

مستعلنا للبلد الحرام

ئيمهش كه ئهومان بيست له دهوري دور كهوتينهوه و هاتين بو لاي پيغه مبهري (ﷺ) و موسلمان بووين.^۱

ئهبوو نهعيم له تهميمي داريهوه (ﷺ) هيناويهتي دهليت: من له شام بووم كه پيغه مبهري خوا (ﷺ) بوو به پيغه مبهري، منيش بو پيوستيهكم دهرچووم، شهوم به سهر داهات، وتم: من له پهناي گهوهري ئهم دوله دا ئه مشهو دهبه مه سهر، كو چوومه سهر جيگه كه م كه سي هاواري كردو نه مدي، وتي په نا بگره به خوا چونكه جنوكه به سهر خوادا ده سه لاتي به رامبهري كه س نيه، وتم: ئهي به خوا واده ليت؟ وتي: پيغه مبهري ئه مين نيژدراوي خوا هاتو له دوايه وه نويزمان كردو موسلمان بووين و شويني كه وتن و فيلي جنوكه نه ماو بهر تير كهوتين، ده ي برو بو لاي موحه مه دي نيژدراوي په روه ردگاري جيهانيان و موسلمان ببه، تهميم وتي: بو به ياني چووم بو دي ري ئه ييوب و پرسيارم كرد له راهيبي و هه واله كه م بو گي پرايه وه، ئه ويش وتي راستيان وتووه له گه لت، له حهره م دهرده چي و كوچيشي له وي دهبو و ئه و چاكتريني پيغه مبهريانه ده ي لي مي مه وه سته، تهميم وتي: منيش خه لك م راسپارد تا گه يشتمه لاي پيغه مبهري (ﷺ) و موسلمان بووم.^۲

ئيبن ئه بي دنيا و ئيبن عه ساكير له وائله ي كوري ئوسقعه وه هيناويهتي ده ليت: موسلمان بووني حه جاجي كوري عه لاتي بهزي و دواتر سولله مي ئه وه بوو به

^۱ - له (البدایة والنهاية ج ۳، ص ۳۴۲) داهاتووه، ئهبو نهعيم له (الدلائل ص ۲۳) له كه سي له خه ثعه مه وه به كورتي هيناويهتي.

^۲ - له (البدایة والنهاية ج ۲، ص ۳۵۰) داهاتووه.

کاروانیکی هۆزه که یه وه به رهو مه که ده چوو، که شهوی به سهردا هات له دۆلکی ترسناکدا بوون و ترسان، هاو لانی پییان وت ئه ی ئه بوو کیلاب ههستو په نایه ک بو خۆت و هاو لانت وهر بگره، ئه ویش ههستاو وتی:

اعیذ نفسي واعیذ صحبي من كل جنی بهذا النقب

حتى اؤوب سالما وركبي

ئه وکات بیستی که سی دهیوت ﴿يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ﴾ (الرحمن ۳) کاتی هاتنه مه که له نیو قوردهشدا هه والی ئه و هیان دا، ئه وانیش وتیان به خوا راست ده که یه ئه ی ئه بوو کیلاب، ئه وه ئه وه یه که موحه مه د بانگه شه ده کات دابه زیوه یوی، وتی: به خوا خۆم و ئه مانه که له گه لم بوون بیستمان له و باره دا بوون که عاصی کوری وائیل هات، پییان وت ئه ی ئه بوو هاشم گویت لییه ئه بوو کیلاب چی ده لیت؟ وتی چی ده لیت؟ ئه وانیش هه والیان پیدایه، ئه ویش وتی: بو سهرقان سورئه مینی، ئه وه ی ئه مه ی پی و تووه هه ره ئه وه به موحه مه دیشی و تووه، به وه ئه وه خه لکه ی ئی به دیار خستم و زیاتر به رچاو پوونیم بو زیاد بوو، پرسیارم کرد له پیغه مبه ر (ﷺ) و بیستم له مه که وه ده رچوووه بو مه دینه، سواری و لاخه که م بووم تا گه شتمه خزمه ت پیغه مبه ر (ﷺ) له مه دینه وه هه والم پیدایه چیم بیستوووه، فه رمووی (سویند به خوا حه قت بیستوووه، به خوا ئه وه له فه رمایشتی په ره رده گارمه که دایبه زاندوووه بو سهرم و ئه ی ئه بوو کیلاب به راستی حه قت بیستوووه) منیش وتم ئه ی پیغه مبه ر (ﷺ) فیری ئسلام بکه، ئه ویش وته ی نیاز پاکی کردم و فه رمووی (برو بو لای هۆزه که ت و بانگیان بکه بو ئه وه ی من بانگت ده که م بو ی چونکه ئه وه حه قه).

۱- له سه نه ده که دا ئه ییوی کوری سوهدو موحه مه دی کوری عه بدو لای له یثی هه ن که لاوازن، له (منتخب کنز العمال ج ۵، ص ۱۶۳) دا واهاتوووه.

ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل ص ۱۲۸) لە ئوبەي كۆرى كەعبە ھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: خەلكى بەرھە مەككە دەپۇيشتىن كە پىيان ونكرد، كە پوۋە مەرگ چوون و خەرىك بوو بىرەن كەفنىيان پۇشى و پاكشان بۇ مەرگ، جىۋكەيەك بە شىۋە درەختىكە ھەتات بۇ لايان و تى من دواموۋى ئەو دەستە جىۋكانەم كە گوييان لە پىغەمبەر (ﷺ) بوو، بىستەم دەپەرموۋ باۋەردار براۋ چاۋو پىنمۇنى براۋ باۋەردارەكەيەتى، ئەو ئاۋە ئەو پىگەيە پىشتى ناشكىنى، دواتر پىنمۇنى كردن بۇ لاي ئاۋو پىگەكەشى پى نىشاندان، بەغەۋى لە سەئىدى كۆرى شوئىم لە بەنى سەھمى كۆرى مۇرە ھىناۋىيەتى باۋكى بۇي گىپرايە ھە كە لە سوپاي عويەينەي كۆرى حصندا بوو كاتى ھەتات بۇ ھاۋدەستى لەگەل جۈلەكەي خەيبەر، دەلىت: لە سەربازگەكەي عويەينەدا دەنگىكەمان بىست دەيوت: ئەي خەلكىنە كەسوكارتان بە جىتان ھىشتوون، دەلىت: گەپانە ھە بى پوانىن ھىچ ھەۋالىكەمان بۇ ئەۋە نەدى و اماندەبىنى ئەۋ دەنگە لە ئاسمانە ھە بوو.

بەكار خىستى جىۋكە ھە شەيتانەكان

ئەبۇ نەئىم لە (الدلائل ص ۱۳۰) لەئەبۇ ھورەيرە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (من خەوتبووم كە شەيتانى ھەتات بۇم، منىش قورشىگىم كرت و لىم توند كىرە ھەتات ئەۋەي لىكى دەمى لەسەر پەنجەم دەبىنم، پەحمەتى خوا لە سولەيمان (عليه السلام) ئەگەر نزاۋ داۋاكەي نەبۋايە ئەۋ شەيتانە دەبەسترايە ھە سەيرتان دەكرد)، ھەروە ھە فەرموۋىت (دېۋى لە جىۋكەكان دويىنى داي بەسەرمدا تا نويزم لى بىرپىت، خوا زالى كردم بەسەرىداۋ كرتەم وىستەم بىبەستەمە ھە بە پاىيەكى

مزگه و ته كه وه تا هه مووتان سهیری بکهن بیرى داواکهی سوله یمانی برام که و ته وه
(رب اغفر لی وهب لی ملکاً لا ینبغی لأحد من بعدی) بویه به شکاوی گیرامه وه).^۱
(ئه گهر داواکهی سوله یمانی برامان نه بوايه ده به سترایه وه و مندا لانی خه لکی
مه دینه یارییان پی ده کرد).

ته به رانی له بورهیده وه هیناویه تی ده لیت: بیستم موعا ذی کوپی جه به له
سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) شهیتانی گرتووه، منیش چووم بو لای و وتم:
بیستومه تو له سه رده می پیغه مبهردا (ﷺ) شهیتانت گرتووه، وتی به لی،
پیغه مبهردا (ﷺ) به ره می صه ده قه ی دایه لای من و منیش له ژووریکمدا دامنا و
هه موو پوژی دهمدی شتیکی لی که مبهوده وه، سکا لای نه و هم کرد لای پیغه مبهردا
(ﷺ)، نه ویش پیی فهرمووم (ئه وه کاری شهیتانه دهی قهره ولی بو بگره) منیش
شه و قهره و لم بو گرت، که که می له شه و چوو له سه ر شیوه ی فیل هات، کاتی هاته
به رده رگا که له کون و درزی ده رگا که وه به شیوه ی دیکه هاته ژوورو له خورما که
نزیك بوویه وه و قوتی ده دا، منیش جله که ی خووم گرت و کو مکرده وه و دام به
ناویدا و وتم شایه تی دهم هیه پهرستراوی نیه جگه له خوا و موحه مه دیش به نده و
نیردراوی خواهیه ئه ی دوژمنی خوا، لای خورمای صه ده قه که وه ستاو منیش گرت و
ئه وانیش له تو پیی شیاوتر بوون، به خوا ده تبهم بو لای پیغه مبهردی خوا تا ئاپروت
ببات، نه ویش به لینی پیدام نه گهریته وه.

به یانی چووم بو لای پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی (دیله که ت چی کرد؟) وتم به لینی دا
نه گهریته وه، فهرمووی (ئه وه ده گهریته وه قهره ولی بو بگره) منیش شه وی دووم قهره و لم
بو گرت و هه مان شتم کرد و نه ویش هه مان به لینی پیدام و منیش به رمد، به یانی چووم بو
لای پیغه مبهردا (ﷺ) تا هه والی پیبده م، هاوارکه ره که ی هاواری کرد موعا ذ کوا؟ پیغه مبهردا
(ﷺ) پیی فهرمووم (ئه ی موعا ذ دیله که ت چی لی کرد؟) وتم چی بووه، فهرمووی (ئه وه

^۱ نه بوو ده ردا نی شه وه به دوورو دریزی هیناویه تی و له گیرانه وه که ی ئه ودا و هاتووه.

دەگەر پەيتە ھەدى قەرەۋلى بۇ بىگەرە) شەۋى سىيەم ھەمان شت پرويدا، وتم ئەى دوژمنى خوا دوچار بەلئىنت پىدام وئەمە جارى سىيەمە بە دئىيايىھە دەتبەم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) تا رسوات بىكات، ئەۋىش وتى: من شەيتانىكىم مال و منالەم ھەيە و لە (نصيبين) ھە ھاتووم بۇ لات، ئەگەر شتىكى دىكەم دەستبەكە وتايە نەدەھاتم بۇ لاي تۇ، ئىمە لەم شارەتاندا بووين تا ئەم ھاۋەلەتان ھات، كاتى دوو ئايەتى لەسەر دابەزى لە دەستى رامانكردو چووينە نصيبين، ئەو دوو ئايەتە لەھەر مالىكىدا بخوئىرىت شەيتان ھەرگىز سى جار ناچىتە ناۋى، ئەگەر بەرم بەدەيت ئەو دوو ئايەتەت پىدەلئىم، وتم باشە، وتى ئايەتەلكورسى و كۇتايى سورەتى بەقەرە ﴿أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ...﴾ پاشان بەيانى چووم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) تا ھەۋالى پىدەم ھاۋارەكەى وتى موعادى كوپى جەبەل كوا؟ كە چووم بۇ لاي فەرموۋى (دیلەكەت چى لىكرد؟) وتم چى پرویدا، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەو پىسە راستى كردو خۇيشى زۆر درۆزنە) (صدق الخبيث وهو كذوب) دەلئىت: منىش دواى ئەۋە دەمخوئىند نەمدەدى ھىچ كەم بىكەن.^۱

بوخارى لە ئەبوۋ ھەرەيرە ھەناۋىەتى دەلئىت: پىغەمبەر (ﷺ) پارسپاردەم بە پاراستنى زەكاتى پەمەزان، يەككى ھات بۇ لام و لە خواردنى دەخوارد، منىش گىرتم و وتم دەتبەم بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش وتى من نەبووم و ژنو منالەم ھەيە و پىۋىستى زۆرم ھەيە، منىش بەرمدا، بەيانى پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ئەى ئەبوۋ ھەرەيرە دويىنى دىلەكەت چى لىكرد؟) منىش وتم ئەى پىغەمبەرى خوا سىكالای پىۋىستى زۆرو بوۋونى مال و منالى كرد بۇيە بەرمدا، فەرموۋى (ئەو درۆى لەگەل كرديت و دەشگەر پەيتە ھە) منىش لەبەر فەرموۋەدەكەى پىغەمبەر (ﷺ) زانىم دەگەر پەيتە ھە، قەرەۋلەم بۇ گرت، ئەۋىش ھات لە خواردنەكەى دەبرد، منىش گىرتم و

^۱ (ھەيئەتى ج ۶، ص ۳۲۲) دەلئىت: تەبەرانى لە يەحياى كوپى عوسمانى صالحى مامۇستايە ھە، كە پشت بەخوا ھەك زەھەبى دەلئىت راستگۇيە، ھەناۋىەتى، ئىبن خاتمە دەلئىت: قەسەيان لەسەر كىردو ھە كەسەكانى دىكەى سەنەدەكەش جى متمانەن، ئەبوۋ نەعمە لە (الدلائل ص ۲۱۷) لە ئەبوۋ ئەسۋەدى دئلىيە ھە لە موعادە ھە بە ھەمان شىۋە ھەناۋىەتى.

وتم ده تبهه بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ)، وتی به رنده من نه بووم و مال و منال همیه ئیدی ناگه پریمهوه، منیش دلم بۆی سوتاو به رندا، به یانی پیغه مبهه (ﷺ) فرمووی (ئه ی نه بوو هورهیره دیله کهت چی لیکرد؟) وتم ئه ی پیغه مبهه ری خوا سکا لای نه بوونی بوونی مال و منالی کردو منیش دلم بۆی سوتاو به رندا، فرمووی (ئه و درۆی له گهل کردیت و ده شگه پریته وه)، شه و قهره ولم بۆ گرت، که هات خواردنی ده برد گرتو وتم ده تبهه بۆ لای پیغه مبهه (ﷺ) و ئه مه سیجار ده لییت ناگه پریمه وه ده شگه پریته وه، وتی وازم لی بهینه چهند وشه یه کت فیڕ ده کهم خوا سوودمه ندت بکا پیی، که چوو یته سه ر جیگه کهت ئایه ته لکورسی بخوینه به رده وام له په نای خوادایت و هیچ شه ی تانی تا به یانی نزیکت نابیته وه، منیش به رندا، به یانی پیغه مبهه (ﷺ) فرمووی (دیه کهت چی لیکرد) منیش وتم چی بووه، فرمووی (ئه و راستی له گهل وتیت و خویشی زۆر درۆزنه، ده زانی سی شه وه کی ده دوینی؟) وتم نا، فرمووی (ئه وه شه ی تانی بوو).^۱

ترمزی له نه بوو ئه ییوبی نه نساریه وه هیناویه تی که سه به ته یه کی هه بوو خورمای تیدا بوو، دیوی هات و لیی ده برد، سکا لای لای پیغه مبهه (ﷺ) کرد، فرمووی (برۆ ئه گهر بینیت بلی به ناوی خوا وه لامی پیغه مبهه ری خوا بده ره وه) (اذهب فاذا رايتها فقل بسم الله اجيبي رسول الله) ئه ویش گرتی، ئه ویش سویندی خوارد نه گه پریته وه، به هه مان شیوه ده یه ی نیت^۲.

ته به رانی له نه بوو وائیه وه (ﷺ) هیناویه تی ده لییت: عه بدولا (ﷺ) وتی: شه ی تان گه یشت به یه کی له هاوه لانی پیغه مبهه (ﷺ) و له گه لی جهنگا، موسلمان ه که

^۱ - له (المشكاة ص ۱۸۵) دا واهاتوه.

^۲ - صحیح.

^۳ - وه له (الترغيب والترهيب ج ۳، ص ۲۳) دا هاتوه، ترمزی ده لییت فرموده که حه سه نی غه ربیه، نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۱۷) له نه بوو ئه ییوبیه وه نه و اتایه هیناویه تی، ته به رانی له نه بوو ئه ییوبی ساعیده وه به واتای فرموده که ی نه بوو نه ییوب هیناویه تی، (هه یثمی ج ۶، ص ۳۲۳) ده لییت: هه مو که سه کانی جی متمانه و هه ندیکیان لاوازه کیان هه یه.

لييداو په نجهى گهست، نه ویش وتی: بهر مېده نایه تیکت فیړده کم که هه رکامان بیبیستی راده کات، نه ویش بهریدا که چی ناماده نه بوو فیړی بکات، نه ویش گرتیه وه وایللیکړدوه و وتی فیړم بکه، ناماده نه بوو، بو جاری سییه م وتی وتی نه و نایه تهی له سوره تی البقرة دایه ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ به عه بدولا وترا: نهی نه بوو عه بدوره مان نه و کهسه کی بوو؟ وتی جگه له عومر (ﷺ) ده بیټ کی بیټ، هه روه ها له گیرانه وهیه کیدا له نین مه سعوده وه (ﷺ) هیناویه تی ده لیټ: یه کی له هاوه لانی پیغمبر (ﷺ) گه یشته به یه کی له جنوکه کان، مروقه که که وته شوینی، جنوکه که پیی وت نه م جار مؤله تم بده، نه ویش وایکړد، هه مدی مروقه که که وته شوینی و گرتی و پیی وت: ده تبینم کزو رهنگ گوړاویت ده لیټت باله کانت له هی سهگ ده چیټ، نهی کو مه لی جنوکه کان نیوه وان یان تو له وان به و جوړه یت، وتی نا به خوا من وا زه به لاحم به لام نه م جار مؤله تم بده نه گهر جاریکی دی منت گرت شتیکت فیړ ده کم که سوو دمه ندت بکات، بو جاری سییه م که گرتی وتی ئاده ی فیړم بکه، وتی ئایا نایه ته لکورسی ده خوینیټ؟ وتی به لی، وتی له هه مالیکدا بیخوینیټ شه یتان تیایدا راده کات و وه کپ نه تری و ناچیټه نه و ماله تا به یانی، یه کی له خه لکه که وتی نهی نه بوو عه بدوره حمان نه و هاوه له کی بوو، عه بدولا پروی وهر گیراو سه یری کردو وتی: جگه له عومر کی بیټ^۱.

^۱ - ضعیف.

^۲ - (هغه می ج ۹، ص ۷۱) ده لیټت ته به رانی به دوو سنده هیناویه تی، کهسه کانی گیرانه وهی دوو مه صه حیحن به لام شه عبی له نین مه سعودی نه بیستوه به لام بینویه تی، گیره وه کانی ریگی یه کم مه سعودی تی دایه که چی متمانه شه، به لام تیکه ل ده کات، گیرانه وه کی مه سعودی به گیرانه وهی شه عبی پشت راست ده کات وه بو مان، خواش زاناره، ته و او.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۱۳۱) لە ڕێگەی عاصم لە زر لە عەبدوللّاه بەو واتایە هیناویەتی، ئێین عەساکیر لە موحامەدەو هیناویەتی دەلیت: ئیمە قسەمان دەکرد یان فەرموودەمان دەگێڕایەو لەبەرئەوێ شەیتانەکان لە سەردەمی خیلافەتی عومەردا کۆت و بەستراو بوون، کاتی بەرکەوت بۆو بوونەو.^۱

ئێین موبارەک لە عامری کۆری عەبدوللّای کۆری زوبەیرەو هیناویەتی دەلیت: عەبدوللّای کۆری زوبەیر (رضی اللہ عنہ) لە عەمرەو لەگەڵ کاروانیکی قورەیشدا هاتەو، کە گەیشتنە (یانصب) کەسیکیان لای درەختی بینی، ئێین زوبەیر پیشیان کەوت، کە گەیشتنە لای سەلامی لیکرد، ئەویش گویی پینەداو وەلامیکی هیواشی دایەو، ئێین زوبەیر دابەزی و ئەویش ئەویش هیچ نەجولا، ئێین زوبەیر پیتی و ت لە سیبەرەکە کەنار بگرە، ئەویش بە نا بەدلی کەناری گرت، ئێین زوبەیر وتی: منیش دانیشتم و دەستیم گرت و وتم تۆ کییت؟ وتی یەکی لە جنۆکەکان، هەرکە ئەوێ و ت هەرچی مووم هەیه راست بوویەو، تۆ یەکی لە جنۆکەکان نییت و وا بۆم دەرەکەویت، گەژەییەکی هەبوو شکاو منیش پایدا هەلشاخام و وتم: تۆ خەلکی سەر زەویت و سەرەتا بۆ من دییت؟ ئەویش پایکردو چوو و هاو لانا هاتن و تیان: ئەو کابرای لات بوو لە کوێیە؟ وتم ئەو لە جنۆکەکان بوو پایکرد، هەرکامیان کە ئەوێان بیست لەسەر و لاخەکیان کەوتنە سەر زەوی، منیش یەک یەک دەمخستەو سەر نازەلەکانیان تا حەجم پیکردن و ئاگیان لە خویان نەبوو، ئەحمەدی کۆری ئەبولحواری دەلیت بیستم ئەبوو سولەیمانی دارانی دەیوت: ئێین زوبەیر (رضی اللہ عنہ) لە شەویکی مانگە شەودا لەسەر و لاخەکی بوو دەرچوو و لە تەبووکدا بەزی و لایکردەو سەیری کرد پیریکی سەر و پش سپی لەسەر و لاخە لە دواو دیت، ئێین زوبەیر گرتی و لەسەری دایبەزاند، ئێین زوبەیر سواری و لاخەکی بوو چوو، ئەویش بانگی کرد: بەخوا ئەو ئێین زوبەیر ئەگەر ئەمشەو شتی لە من بچیتە

۱ - لە (المنتخب ج ۴، ص ۳۸۵) دا واهاتووە.

دلتوه شیرزهت ده‌که‌م، وتی: ئه‌ی نه‌فره‌ت لی‌کراو تو‌ بتوانی شتی بخه‌یته دلمه‌وه؟
چهند شایه‌تی له‌ چهند لایه‌کی دیکه‌ی باشه‌وه ئه‌م چیرۆکه‌یان لی‌ گیردراوه‌ته‌وه.^۱

(هاوه‌لان ده‌نگی دارو به‌رد ده‌بیستن)

به‌زار له‌ سه‌وه‌یدی کۆری زه‌یده‌وه (ﷺ) هیناویه‌تی ده‌لیت: ئه‌بوو زهرم بی‌نی به‌ ته‌نیا له‌ مزگه‌وتدا دانیشتبوو و منیش ئه‌وهم قۆسته‌وه‌و باسی عوسمان لا کرد، ئه‌ویش وتی ته‌نها به‌ چاکه‌ ناوی عوسمان ده‌به‌م له‌به‌ر شتی که له‌ لای پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) بینیمه‌، من شوین پی‌ پی‌غه‌مبه‌رم (ﷺ) ده‌گرت به‌رو لی‌وه‌ی فی‌ر ده‌بووم، پو‌ژی چووم و سه‌یرمکرد ده‌رچووه‌، شوینی که‌وتم، له‌ شوینی دانیشت و منیش له‌ لای دانیشتم، فه‌رمووی (ئه‌ی ئه‌بوو زهر بو‌چی هاتیت؟) وتم خواو پی‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی، ئه‌بوو به‌کریش هات و سه‌لامی کردو له‌ لای راستی پی‌غه‌مبه‌ره‌وه (ﷺ) دانیشتم، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌مان په‌رسیاری له‌ویش کردو ئه‌ویش هه‌مان وه‌لامی دایه‌وه‌، ئینجا عومه‌ر هات و له‌ لای راستی ئه‌بوو به‌کره‌وه‌ دانیشتم و پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌مان په‌رسیاری لی‌کردو عومه‌ریش هه‌مان وه‌لامی دایه‌وه‌، پی‌غه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌وت یان نو‌ به‌ردی وردی هه‌لگرت و له‌ ده‌ستیدا سو‌بجانه‌للایان کرد تا ئه‌وه‌ی نرکه‌یان وه‌ک نرکه‌و زیکه‌ی هه‌نگ ده‌بیسترا، دواتر داینان و ئه‌وانیش مۆنیان گرت، پاشان خسته‌یه‌ ده‌ستی ئه‌بوو برکرو له‌ لای ئه‌ویش هه‌مان شت پوویدا، ئینجا خسته‌یه‌ ده‌ستی عوسمان و هه‌مان شت پوویدا.^۲ منیش ده‌لیم: له‌ باسی لای هه‌یثمیدا که له‌ به‌زاره‌وه هیناویه‌تی باسی عومه‌ر نه‌کراوه که به‌رده‌کان بخاته ده‌ستی، به‌یه‌ه‌قی هیناویه‌تی وه‌ک له‌ (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۳۲) له‌سه‌وید له‌ ئه‌بوو زهره‌وه هاتوه‌، تیایدا هاتوه‌: پاشان هه‌لیگرتن و خسته‌یه‌ ده‌ستی عومه‌ر، له‌ ده‌ستیدا

^۱ - له‌ (البداية والنهاية ج ۸، ص ۳۳۵) دا واهاتوه‌

^۲ - (هه‌یه‌می ج ۸، ص ۲۹۹) ده‌لیت به‌زار به‌ دوو سه‌نه‌د هیناویه‌تی و که‌سه‌کانی سه‌نه‌دی‌کیان جی متمانه‌ن و لازیه‌ک له‌ هه‌ندی‌کیاندا هه‌یه‌، ته‌واو.

هینده سوبخانه لایان کرد تا نرکهو دهنگیان وهک هی ههنگ بیسترا پاشان داینان و مونیان گرت، له کو تاییه کهیدا نه وهی هیناوه (هذه خلافة النبوة) (نه وه جیگیرایه تی پیغه مبهرایه تی یه)،^۱ هه یته می ج ۸، ص ۲۹۹ ده لیت: ته به رانی له نه بوو زهروه هیناویه تی و له سه نه دیکیانه وه نه وهی بۆ زیاد کردوه: له هه رکامیاندا چی له باز نه کهدا بوو ته سبیحاتی به رده کانی ده بیست، ههروه ها ده لیت: پاشان دانی به ئیمه به لام له گهل کهس له ئیمه ته سبیحاتیان نه کرد، ته واو.^۲

بووخاری له عه بدولای کوری مه سهووده وه هیناویه تی ده لیت: ئیمه ئایه ته کانمان به به رکهکته و ئیوه به ترساندن له بهر چاوه، ئیمه له گهل پیغه مبه ر (ﷺ) له سه فه ری بووین که ئاو کهم بوو، فه رموی (اطلبوا فضلة من ماء) نه وانیش قاپیکیان هینا که ئاو یکی که می تیدا بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) دهستی برده ئاو قاپه که و دواتر فه رموی (حي على الطهور المبارك والمباركة من الله) (ئاده ی بۆ قاپی به رکه ئاو و به رکه تیش له خواوه یه) بینیم ئاو له نیو په نجه کانی پیغه مبه ری خواوه (ﷺ) هه لده قولاً، ئیمه گویمان له ته سبیحاتی خواردن بوو کاتی ده خورا.^۳

بووخاری له جابری کوری عه بدولاه هیناویه تی پیغه مبه ر (ﷺ) پوژی ههینی لای درهختی یان دارخورمایه کهدا ده بوو، ژنیکی پشتیانان یان پیاوی وتی نه ی

۱- نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۱۵) له سهوید له نه بوو زهروه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام زیاده که ی به یهقی نه هیناوه، ته به رانی له نه بوو زهروه به کورتی هیناویه تی و ده لیت دواتر خستیه دهستی عه له وه مان شت پوویدا، (هه یته می ج ۵، ص ۱۷۹) ده لیت: له سه نه ده کهدا موچه مه دی کوری نه بوو هه مید هه یه که لاوازه

۲- نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۵۴) له پنگه ی سهویده وه به کورتی هیناویه تی، له پنگه ی جوبهیری کوری نوه ییری حه زه می شه وه به دوورو دریزی هیناویه تی و نه وه شی بۆ زیاد کردوه: چی له باز نه کهدا بوو ته سبیحاتی به رده کانی ده بیست.

۳- ترمذی ده لیت فه رموده که حه سه نی سه حیه، له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۹۷) وا ها تووه، پیشتیش نزای پیغه مبه رمان (ﷺ) بۆ عه بباس باسکرد که لاکانی ده رگا که و دیواره کانی مال ئامینیان بۆ کرد، ته به رانی له نه بوو نوسه ییده وه هیناویه تی و هه یته می سه نه ده که ی به حه سن داناوه، به یهقی و نه بوو نه عیم له (الدلائل) و ئه یین ما جه ش هیناویانه

پیغه مبهری خوا مینبه ریکت بو دروست نه کهین، فهرمووی (نه گهر حهن ده کهن با) نهوانیش مینبه ریکیان بو دروست کرد، پوژی هینی پیغه مبهر (ﷺ) چوویه سهر مینبه ره که دار خورما که گریانی وه ک گریانی منال دهستی کرد، پاشان پیغه مبهر (ﷺ) دابه زی و باو هشی پیدا کردو ژیری کرده وه، ده لیت: ده گریا له سهر نه وهی له لایدا زیکری ده بیست.

له ریگه کی دیکه وه هیناویه تی ده لیت کاتی مینبه ره که ی بو دروست کرا له سهری بوو دهنگی کی دلگریا ومان له و دار خورما بیست تا پیغه مبهر (ﷺ) هات و دهستی له سهر داناو دار خورما که ژیر بوویه وه، نه حمه دو به زار له ریگه ی جیا جیا وه له جابره وه هیناویانه، له ریگه یه کی نه حمه ده وه واهاتو وه: که مینبه ره که ی بو دروست کراو پیغه مبهر (ﷺ) چوویه سهری نه و درهخته وه نرکه ی وشر که وته نرکه تا خه لکی مزگه وت دهنگیان بیست، پیغه مبهر (ﷺ) دابه زی بو لای و باو هشی پیدا کرد، دار خورما که ش هیور بوویه وه، له گیرانه وه یه کدا: دار خورما که بیدهنگ بوو، نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۱۴۲) دا هیناویه تی وه گیرانه وه یه کیدا هاتو وه پیغه مبهر (ﷺ) فهرمووی (نه گهر له کو شم نه گرتایه تا پوژی دوایی ده گریا) (لو لم احتضنه لحن الی یوم القیامة).

نه حمه دیش له فهرمووده ی نه نه سه وه هیناویه تی که مینبه ره که دروست کراو له داره وه بوو به مینبه ر، نه نه سی کوپی مالیک هه والی دا که بیستی داره که ده گریا، به رده وام وا بوو تا پیغه مبهر (ﷺ) له سهر مینبه ره که دابه زی و چوو بو لای و باو هشی پیا کرد، نه وکات داره که نارامی گرت.

۱- نه م سه نه ده له سهر مهرجی موسلیم صه حیه و بوخاری و موسلیم نه یانه یناوه، وه ک ثین که ثیر له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۲۹) دا ده لیت، ثین عه بدولبر له (جامع بیان العلم ج ۲، ص ۱۹۷) له و جابره وه به و سه نه ده به و شیوه هیناویه تی.

بەغەۋى لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەى بۆ زىاد كىردۈۋە ھەسەن ئەگەر ئەۋ
فەرمودەى باسبىكردايە دەگىريا دوايى دەيوت ئەى بەندەكانى خوا دار لە تاو
تاسەى پىغەمبەردا لەبەر پلەو پاىيەى لاي خوا بۆى دەگىريا، دەى ئىۋە لە پىشتىرن تا
تامەزۆى دىدارى بن،^۱ ئەبۈو يەعلا لە گىرپانەۋەكەيدا ھىناۋىيەتى (سۈيىند بەۋەى
گىيانى موحەمەدى بە دەستە ئەگەر نەمگرتايە بەردەوام تا پۆژى دوايى لەتاو
خەفەت خواردن بۆ پىغەمبەر (ﷺ) بەو جۆرە دەبوو) پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانىكىردو
خرايە ناو خاك.^۲

ئەبۈو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ۲۲۴) لە قەيسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۈ دەردا
كە نامەى دەنۋوسى بۆ سەلمان يان سەلمان نامەى بۆ ئەبۈو دەردا بنۋوسىيە
باسى نىشانەى قاپەكەى بۆ دەكرد، دەيوت: ئىمە دەمانگىرپايەۋە كە لە قاپىكدا
نانيان دەخوارد كە قاپەكەۋ ئەۋەى تىايدا بوو تەسبىحاتيان دەكرد.

ئەبۈو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۸۹) لە جەعفەرى كۆپى ئەبۈو عمرانەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: بىستمان عەبدولاي كۆپى عەمرى كۆپى عاص (ﷺ) دەنگى
ئاگرى بىستۋەۋ دەيوت مەنىش، وترا ئەى ئىبن عەمر ئەۋە چىيە؟ وتى سۈيىند
بەۋەى گىيانى بە دەستە ئەۋ پەنا دەگىت بەخوا لەۋەى بىرىتەۋە بۆ ناو ئاگرى
گەۋرە (دۆزەخ).

^۱ - ئەبۈو نەعیم لە ئەنەسەۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۲۷) دا ھەيە، ئىبن
عەبدوللہ لە (جامع بيان العلم ج ۲، ص ۱۹۷) دا بە دەقى بەغەۋى ھىناۋىيەتى.

^۲ - ترمزى ھىناۋىيەتى و دەلىت: فەرمودەكە لەم پروە غەرىبە، ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶،
ص ۱۲۶) دا ۋاھاتوۋە، ئىبن كەئىر لە (البداية والنهاية) دا لەۋ بارەۋە فەرمودەى زۆرى ھىناۋە

(بېستىنى قىسەى ھەردوانى ناۋگۆر)

حاکم لە يەحيای كۆپى ئەيىۋوبى خوزاىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: بېستىم لە كەسى كە دەيوت لە سەردەمى عومەردا گەنجىكى پەرسىشكار ھەبوو ھەردەم لە مەزگەۋتدا بوو عومەر پىنى سەرسام بوو، ئەو گەنجە باۋكىكى پىرى ھەبوو، كاتى نوپۇزى عەتەمەى دەكرد دەچۈيەۋە بۇ لاي باۋكى، لە پىگەكەيدا بەردەرگاي ئافرەتى ھەبوو كە كەۋتېۋە بەر فېتنەى ئەو ئافرەتە، ئەو ئافرەتە دەچۈيە سەر پىگەى كۆپەكەو خۇى بۇ دەنۋاند، شەۋى كۆپەكە بەۋىدا تىپەپرى و ژنەكەش ھەلى دەخەلەتاند تا كۆپەكە چۈۋ بە دۋايدا، كە چۈيە بەردەرگاكەو وىستى بچىتە ژۋورەۋە پىرى خۋاى كەۋتەۋە ئەۋنايەتە ھاتە سەر زمانى ﴿إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ﴾ كۆپەكە لە ھۆش خۇى چۈۋ، ژنەكە كەنيزەكىكى خۇى بانگ كەردو بردىانە بەردەرگاي خۇى داياننىشانو تەقەياندا لە دەرگاكەى مالى باۋكى، باۋكى ھات سەپرى كەرد كۆپەكەى بوراۋەتەۋە، ھەندى لە مەنلەكانى بانگكەردو بردىانە ژۋورەۋە، كە بە ھۆش ھاتەۋە پىرى لە شەۋ چۈۋوبو، باۋكى پىنى وت كۆپى شىرىنم چىتە؟ وتى خىرە، وتى بۇ خاتىرى خوا پىم بلى، ئەۋىش پىنى وت چى بوۋە، وتى كۆپى شىرىنم كام ئايەتەت خۋىند؟ ئەۋىش ئايەتەكەى خۋىندو لە ھۆش خۇى چۈۋ، كە جولاندىان سەپرىان كەرد ھەردوۋە، شۆردىان و بردىانە دەرۋ بە شەۋ خىستىانە ژىر خاك، بۇ بەيانى ئەۋ ھەۋالە برا بۇ عومەر، ئەۋىش ھات بۇ لاي باۋكى و سەرە خۇشى لىكەردو وتى بىرا بە منت بۇتايە، وتى ئەى ئەمىرى باۋەپداران شەۋ بوو، عومەر وتى دەى بمبەن بۇ لاي گۆپەكەى، عومەرۋ ھاۋدەمەكانى چۈۋون بۇ لاي گۆپەكەى، عومەر وتى ئەى فلان كەس ﴿وَلَمَن خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّاتٍ﴾ گەنجەكەش لەناۋ گۆپەكەۋە ۋەلامى دايەۋە ئەى عومەر خوا لە بەھەشتتدا دۋوجار ھەردوۋكىيانى پىدام.

۱- لە (كەزىالعمال ج ۱، ص ۲۶۷) دا ۋاھاتوۋە، ئىبن عەساكىر لە ژياننامەى عومەرى كۆپى جامعدا بەۋ شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە تەفسىرى ئىبن كەئىر (ج ۲، ص ۲۷۹) دا ھاتوۋە، بەيەقى لە ئەنەسەۋە بە كورتى ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (كەزىالعمال ج ۱، ص ۲۶۷) دا ھاتوۋە، لە گىرەنەۋەيەكىشدا وتى ئەى مامە بىرۇ بۇ لاي عومەرۋ سەلامى منى پى بگەينەۋە پىنى بلى پاداشتى كەسى چىە كە

ئین ئه بی دنیاو ئین سه معانی له موحه مه دی کوپی حومهیره وه هیناویانه عومهری کوپی خه تتاب (الله) دای به لای گوپستانی به قیعداو وتی سه لامتان لیبت ئه ی خه لکی ناو گوپه کان، هه والی لای ئیمه ئه وهیه ژنه کانتان شوویانکردو ماله کانتان خه لکیان تیدایه و سامانتان دابه شکرا، دهنگی وه لامی دایه وه: هه والی لای ئیمه ئه وهیه ئه وهی پیشان خست هاته وه دهستان وه وهی به خشیمان قازانجمانکردو ئه وهی به جیمان هیشت له دهستاندا.^۱

(بینینی سزای سزا دراوان)

ته به رانی له ئین عومهر وه (الله) هیناویه تی ده لیت: من به لای به دردا ده پویشتم که که سی له چالی هاته دهرو زنجیری له ملیدا بوو، هاواری لی کردم ئه ی عه بدولا ئاوم پیبده، ئه ی عه بدولا ئاوم پیبده، نازانم ناوی زانیم یان وه که نه ریتی عه رب بانگی کردم، یه کی که له وانی ناوگوپ هاته دهرو قامچیه که به ده ستیه وه بوو هاواری لی کرد ئه ی عه بدولا ئاوی پیمه ده ئه و بیباوه ره، دواتر به شمشیر لییداو بر دیه وه ناو گوپه که ی، خیرا هاته وه بو لای پیغه مبه ر (الله) و بوم گیراوه یه وه، ئه ویش پیی فهرمووم (ئایا بینیت؟) وتم به لی، فهرمووی (ئه وه دوژمنی خوا ئه بوو جهل بوو و ئه وهش سزایه تی تا پوژی دای).^۲

له په ره ر دگاری بترسی؟ له کو تایه که یدا هاتوو: عومهر له سه ر گوپه که ی وه ستاو وتی دوو باخت له دوو به هه شتندا بو هیه.

۱- له (کنز العمال ج ۸، ص ۱۲۳) دا واهاتوو.

۲- (هه یثه می ج ۶، ص ۸۱) ده لیت: ته به رانی له (المعجم الأوسط) هیناویه تی و له سه نه ده که دا کهس هیه که نایناسم، ته او.

(قسه گردنيان دواى مردن)

به بيه قى له سه عيډى كوپى موسه بيه وه هيناويه تى زه ډى كوپى خارجه
نه نساى له بهنى حارثى كوپى خه زره ج له سه رده مى عوسمانى كوپى عه ففاندا
(ﷺ) مرد، به جله كه ى دا پو شرا، دواتر له ره له ريكيان له سنگيدا به ديكر، پاشان
قسه ى كردو وتى: نه حمده نه حمده له كتيبى يه كه مدا، راستى وت راستى وت
نه بوو به كرى صديق، لاواز له دهر ونيډا به هيژه له فرمانى خوادا له و كتيبى
يه كه مدا، راستى وت راستى وت عومهرى كوپى خه تتاب، به هيژى سپارده كار له
كتيبى يه كه مدا، راستى وت راستى وت عوسمانى كوپى عه ففان له سهر پېبازيان،
چوار چووو دوو مایه وه و فیتنه به هيژ لاواز بخوات هات، پوژى دواى هات و
دواتریش له سوپا كه تان هه والى بېرى نه ريس دیت. يه حيا ده لیت سه عید وتى:
پاشان يه كى له بهنى خه تمه مردن جله كه ى به سهر دا درا، نركه و جوله يه ك له
سنگيه وه به ديكر، پاشان وتى: براى (خه لكى) بهنى حارثى خه زره ج راستى كرد
راستى كرد.^۱

ته به رانى له نوعمانى كوپى به شيره وه هيناويه تى ده لیت: زه ډى كوپى خارجه
به ريگه يه كى مه دينه دا ده چوو كه له نيوان نيوه پو و عه سردا مرد، برايه وه بو
ماله وه و جل و به رگى به سهر دا درا، له نيوان ئيواره و عيشادا هه ندى ئافره تى
پشتيوانان له ده وري كو بوونه وه و شينيان كرد، بسيتيان له ژير جله كه وه ده نكيك
هات ده يوت: نه ى خه لكينه بيده نگ بن، نه ى خه لكينه بيده نگ بن، به رگى سهر دهم و
چاوى و سنگى لا برا، نه ویش وتى موحه مه د پيغه مبه رى خوايه، نيردراوى

^۱ - به بيه قى له حاكمه وه هيناويه تى و ده لیت نه م سه نه ده سه حيه و چهند شايه تيكي هه ن، له
(البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۵۶) دا هاتووه، ئين نه بى به بيه قيش له لايه كى ديكه وه به دوورو
دریژترو فراواتر له وه هيناويه تى و به بيه قى به سه حيه ى داناه، له (البدایة والنهاية ج ۶،
ص ۲۹۳) دا واهاتووه.

نه خوینده وار کوټای پیغه مبهران، نه مه له کتیبی (خوادا) واهاتووه، پاشان له سهر
 زمانی وټرا: راستی وټ راستی وټ نه بوو بهرکی صدیق خه لیفه ی پیغه مبهری خوا
 به هیژو سپارده کار، له جهسته یدا لاوازو له فرمانی خوادا به هیژ بوو، نه مه له
 کتیبی نه که مدها هه بوو، پاشان له سهر زمانی وټرا: راستی کرد (سی جار) له
 (المعجم الأوسط) دا نه میری باوه پداران هاتووه، نه وهی له لومه ی لومه کار ناترسی و
 پری له وه دهگری به هیژ یان لاوازیان بخون، نه وه له کتیبی یه که مدها هاتبوو، پاشان
 له سهر زمانی وټرا راستی کرد راستی کرد، پاشان وټی: عوسمانی نه میری
 باوه پداران میهره بان بو باوه پداران، دوو چووو چوار ماوه و خه لکی ناکوک و هه
 ریڅخستنیکیان بو نیه و حه رامه کان شکینران و پوژی دواپی نریک بوته وه و خه لکی
 یه کدی ده خون، له گیرانه وه یه کیش له نوعمانی کوپی به شیروه ده لیت: کات
 زه یدی کوپی خارجه مرد من چاوه پری بووم عوسمان بیته ده ری، وټم: دوو پکات
 نویژ ده کات، جله که ی سهر دهم و چاوی لابرده، نه ویش وټی السلام علیکم،
 که سوکاریشی قسه یان ده کرد، ده لیت منیش له نویژدا بووم ده موت: سو بجان هلاک،
 سو بجان هلاک، وټی: بیده نگ بن، بیده نگ بن، نه وی دیکه شی به هه مان شیوه
 هیناوه،^۱

له (المعجم الأوسط) ده لیت: به هیژترینی نه و سیانه نه وه یه که له بهر خوا له
 لومه ی لومه کار ناترسی و فرمان ناکات به خه لک که به هیژیان لاوازیان بخوات،
 عه بدولای نه میری باوه پداران راستی کرد راستی کرد، نه وه له کتیبی یه که مدها
 هه بوو، پاشان وټی: عوسمانی نه میری باوه پداران نه و خه لک له تاوانگه لیکی زور
 دور ده گریټ، دوو چووو چوار مایه وه، پاشان خه لکی ناکوک که وټن و که وټنه

^۱ - (هیهتمی ج ۵، ص ۱۸۰) ده لیت ته بهرانی هه مووی به کوریه کی زور به دوو سهند هیناوه و
 که سهکانی سهندیکیان جی متمانن، ته و او. به یهه قیش له ئین نه بی دنیاوه به سهندی خو ی
 له نوعمانی کوپی به شیروه به دوورو دریژی هیناویه تی.

یه‌کدی خواردن و هیچ نیزامی نه‌ماو سنوره حه‌رامه‌کان شکان، وتی: کتیبی خواو قه‌ده‌ری خوا نه‌ی خه‌لکینه، پروو بکه‌نه نه‌میره‌که‌تان و گوئگرو گوئپرایه‌ل بن، هه‌رکس لایدا با به‌لیننی خوین نه‌دات، فرمانی خوا براوه و دیاریکراوه‌یه و خواش گه‌وره‌ترین، نه‌وه به‌هه‌شت و نه‌وه‌ش دۆزه‌خه و پیغه‌مبه‌ران و راستگوین ده‌لین: نه‌ی عه‌بدولای کوپی ره‌وام سه‌لامتان لی بیت، نایا خارجه بو باوکی و سه‌عد هه‌ستی کرد، نه‌و دوو که‌سه‌ی له پوژی ئوحود کوژان ﴿کَلَّا إِنَّهَا لَأَطَىٰ نَزَاةٌ لِلشَّوٰی تَدْعُو مِّنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ﴾ پاشان ده‌نگی نزم بوویه‌وه، هه‌روه‌ها له فهرمووده‌که‌دا هاتووه: نه‌وه نه‌حمه‌دی پیغه‌مبه‌ری خوایه، سه‌لام و ره‌حمه‌ت و به‌رکه‌تی خوات لیبت نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا.^۱

ته‌به‌رانیش له نوعمانی کوپی به‌شیره‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لین: کابرایه‌ک که پیی ده‌وترا خارجه‌ی کوپی زه‌ید مرد، جلیکمان دا به‌سه‌ریدا، منیش نویژم ده‌کرد که ده‌نگه ده‌نگیکم بیست، چووم سه‌یرمکرد ده‌دوولین، وتی: به‌هیزترینی خه‌لکه که نه‌وه‌ی ناوه‌پراستیانه، به‌نده‌ی خوا عومه‌ری نه‌میری باوه‌پداران له باری خو‌ی و فرمانی خوادا به‌هیزه، عوسمانی کوپی عه‌فان نه‌میر باوه‌پداران چاک و پاک پاگری که له تاوانگه‌لیکی زور ده‌بووری، دوو شه‌و چووو چواری ماوه‌و خه‌لکی نا‌کوک که‌وتن و هیچ نیزامیکیان بو نیه، نه‌ی خه‌لکینه پروو بکه‌نه پی‌شه‌واکه‌تان و گوئگرو گوئپرایه‌ل بن، نه‌وه پیغه‌مبه‌ری خواو ئین ره‌واحه‌ش، پاشان وتی: زه‌یدی کوپی خارجه چی کرد؟ پاشان وتی: بیرهی ئهریس به‌ستم هه‌لگیرا، دواتر ده‌نگه‌که هی‌واش بوویه‌وه.^۲

^۱ - به‌یه‌قی له ریگه‌ی جگه له ئین نه‌بی دنیاوه هی‌ناویه‌تی و ده‌لین: نه‌م سه‌نده‌وه سه‌حیحه وه‌ک له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۷) دا هاتووه، ئین منده‌و نه‌بوو نه‌عیم و جگه له‌وانیش هی‌ناویانه وه‌ک له (الأصابة ج ۲، ص ۲۴) دا هاتووه.

^۲ - (هه‌یثه‌می ج ۷، ص ۲۳۰) ده‌لین که‌سه‌کانی سه‌نده‌که سه‌حیحن، ته‌واو. هی‌ثامی کوپی عه‌ممار هی‌ناویه‌تی، وه‌ک له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۷) دا هاتووه.

(زىندوو كوردنە ۋەى مردوان)

ئىبن ئەبى دىنيا لە ئەنەسى كۆپى مالىكە ۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: سەردانى گەنجىكى پشتىوانانمان كرد، خىرا مردو دامانىۋىشى و جلىكمان بەسەردا دا، يەككىمان بە دايكى وت: چاۋەپىنى پاداشتى لاي خوا بە، وتى مرد؟ وتمان بەلى، ئەۋىش دوو دەستى بۇ ئاسمان بەرز كوردە ۋە وتى: خوايە من باۋەرم ھىنا بە تۆۋ كۆچم كرد بۇ لاي پىغەمبەرەكەت، ئەگەر سەختىكەم بەتايەت پى. لەسەرت لا دەبردم دەى خوايە داۋات لىدەكەم ئەم موسىبەتەم لەسەر لايە، دەلىت: جەلەكەى لەسەر دەم و چاۋى لا برد، ھىندەى نەبرد نانمان خوارد ئەۋىش نانى لەگەلدا خواردىن، بەيھەقى لە پىگەى صالحى كۆپى بەشىرى يەكى لە زاهيدانى بەسەرۋە ھىناۋىيەتى لەگەل نەرمىكە لە فەرمودەى لە ئەنەسەرۋە، چىرۆكەكە دىنى و تىايدا ھاتوۋە ئوم سائىب پىرەژنىكى كۆپر بوو.

بەيھەقى لە عەبدولاي كۆپى عەون لە ئەنەسەرۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەم ئوممەتەدا بە سىيان گەشىتم ئەگەر لەناۋ بەنى ئىسرائىلدا بوونايە گەلان بۆى. دابەش نەدەبوون، وتمان ئەبوو ھەمزە ئەوانە كىن؟ وتى: ئىمە لاي پىغەمبەر (ﷺ) لە صوففەدا بووين، ژنىكى كۆچەر كۆپىكى خۆى لەگەلدا بوو كە بالغ ببوو ھات بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش ژنەكەى خستە پال ژنەكان و كۆپرەكەى ھىنا بۇ لاي ئىمە، ھىندەى نەبرد دەردى مەدىنەى گرت و نەخۆشكەوت و پاش چەند پۆژى مرد، پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كرد كفنى بكەن، كە ويستمان بيشوین فەرموۋى (ئەى ئەنەس بۆ بۇ لاي دايكى و پىنى بلى) منىش پىم وت، ژنەكە ھات و لاي پىكانى كۆپرەكەى دانىشت و قاچەكانى گرت و وتى خوايە بە ھەزى خۆم موسلمان بووم و بىباكانە دژايەتى بتەكانم كرد و بە ھەز كۆچم كرد لەبەر تۆ، خوايە مەمدەرە بەر

گورزی بته‌رستان و له‌م موسیبه‌ته‌دا شتی‌کم تووش مه‌که که نه‌توانم له‌ ئه‌ستوی بکرم، وتی: به‌خوا قسه‌که‌ی ته‌واو نه‌بوو تا قاچه‌کانی جوولاندو جله‌که‌ی سه‌ر ده‌موو چاوی لابردو ژیا تا پیغه‌مبه‌ر (ع) مردو دایکیشی مرد، ئینجا فه‌رموده‌که دینی وه‌ک دواتر ده‌یه‌ئیت^۱.

(شوینه‌واری ژیان به‌ شه‌هیده‌کانه‌وه)

(حاکم ج ۳، ص ۲۰۳) له‌ ئه‌بوو نه‌زده له‌ جابری کوپی عه‌بدو لاوه هیناویه‌تی ده‌ئیت: کاتی شه‌پی ئوحوود هات شه‌و باوکم بانگی کردم و تی: وا ده‌بینم یه‌که‌م هاوه‌لی پیغه‌مبه‌ر (ع) ده‌بم که بکوژیم و به‌خوا واز ناھینم له‌ که‌سی، واته له‌ تو به‌ عیزه‌تر بی له‌ سه‌ر من دواي خودی پیغه‌مبه‌ر (ع) من قه‌رزیک له‌ سه‌ره‌و قه‌رزه‌که‌م بده‌ره‌وه‌و له‌ گه‌ل خوشکه‌کاندا چاک به‌، ده‌ئیت: به‌یانی یه‌که‌م کوژراو باوکم بوو، له‌ گه‌ل یه‌کیکی دیکه‌دا له‌ گوپی‌کدا خستمه‌ ژیر خاک، پاشان ده‌روونم ئارامی نه‌گرت له‌ یه‌ک گوپدا له‌ گه‌ل که‌سیکی دی دایبینم، دواي شه‌ش مانگ چووم تا ده‌ری به‌ئیم، سه‌یرمکرد وه‌ک ئه‌و پوژه‌ و ابوو خستبوومه‌ ناو گوپه‌که‌ی جگه له‌ گوپی که‌ گوپانی به‌ سه‌ردا هاتبوو،^۲ له‌ گیرانه‌وه‌که‌ی ئه‌بوو نه‌زده‌دا هاتوو: شه‌ش مانگ ماینه‌وه، پاشان ده‌روونم ئارامی نه‌گرت تا ئه‌وه‌ی ویستم به‌ ته‌نها له‌ گوپی‌ک دایبینم، چووم تا له‌ گوپه‌که‌دا ده‌ری به‌ئیم، سه‌یرمکرد زه‌ویه‌که‌ هه‌چی له‌ له‌شی باوکم نه‌خواردوو جگه له‌ نه‌رمایی گوپی، له‌ گیرانه‌وه‌یه‌کی دیکه‌دا به‌و سه‌نه‌ده

^۱ - له‌ (البدایة والنهایة ج ۶، ص ۲۹۲) دا ده‌لی که‌سه‌کانی سه‌نه‌ده‌که جی متمانه‌ن، به‌لام پچرانی هه‌یه له‌ نیوان عه‌بدو لاوی کوپی عه‌ون و ئه‌نه‌سدا، خواش زاناته‌ره، ته‌واو. ئه‌بوو نه‌عیم له‌ (الدلائل ص ۲۲۴) له‌ ریگه‌ی صالح له‌ ثابت له‌ ئه‌نه‌سه‌وه به‌ هه‌مان شیوه‌ی پیشوو هیناویه‌تی.

^۲ - حاکم ده‌ئیت: ئه‌م فه‌رموده له‌ سه‌ر مه‌رجی موسلیم سه‌حیحه، ئه‌بن سه‌عد (ج ۳، ص ۵۶۳) له‌ ئه‌بوو نه‌زده‌وه به‌ کورتی به‌ هه‌مان شیوه‌ لیوه‌ی هیناوه‌.

دەلىت: ھېچ شىۋانىڭ ئى نەدى جگە لەۋەى چەند تاللىكى پىشى چوۋبوۋنە ناو خاك (خورابوۋن).^۱

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۵۶۳) لە ئەبو زوبەير لە جابرەھە (ﷺ) ھىناۋىيەتى دەلىت: پۇژى ئوحد ھاۋارمان بۇ كرا بۇ مردوۋەكانمان كاتى موعاۋىيە جۇگەى ئاۋى پاكىشاۋ دۋاى چل سال دەرمانھىنا نەرمى لەشيان چۋار دەۋرى داگرتبوۋن.^۲ ئىبن ئسحاق چىرۋكەكە دىنىۋ دەلى: باۋكم لە چەند بە تەمەنىكى پىشتىوانانەۋە بۋى گىپرامەۋە وتيان: كاتى موعاۋىيە ئەو جۇگاۋەى لىدا كە بەسەر گۆپى شەھىداندا تىدەپەرى كانياۋەكە بەسەرياندا تەقىەۋە، ئىمەش ھاتىن تا شەھىدەكان دەرېھىنن، عومەرو عەبدولامان دەرھىنان و دوو عەبايان بەسەرەۋە بوو كە دەم و چاۋيان داپۇشېيۋون و شتى لە گەلاۋ گژو گيا لەسەر قاچيان بوو، ۋەك خۇيان وا بوون دەتوت دۋىنى خراۋنەتە ناو گۆر.^۳

ئەحمەد لە فەرمودەيەكى دوورو دىژدا لە جابرەھە ھىناۋىيەتى دەلىت: من لە خىلافەتى موعاۋىيەى كۆپى ئەبو سۇفياندا بووم كە كەسى ھات بۇ لام و وتى ئەى جابر كاركەرانى موعاۋىيە پىيان كەتوۋەتە سەر لەشى باۋكت و بەشى لە لەشى دەرەكەتوۋە، منىش چووم سەيرمكرد لەسەر ئەۋشىۋەى خىستبوۋمە نا گۆر ھىچى نەگۆرەبوو جگە لە شۋىنەۋارى كوشت و كوشتار.^۴

^۱ - بوخارى لە عەتائى كۆپى جابرەھە بە شىۋەى دەقەكەى حاكم ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۱۴۳) دا ھاتوۋە.

^۲ - ئەبو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۷) لە ئەبو زوبەير لە جابرەھە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىپرانەۋەيەكى دىكەدا لە ئەبو زوبەير لە جابرەھە ھىناۋىيەتى، ئىبن ئەبى شەيبەش لە جابرەھە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋەك لە (كنز العمال ج ۵، ص ۲۷۴) دا ھاتوۋە.

^۳ - لائى ئىبن سەعد لە پىگەى ئەبو زوبەير لە جابرەھە شاھەتلىكى بە سەنەدى سەھىح ھەيە، لە (فتح البارى ج ۳، ص ۱۴۲) دا ۋاھاتوۋە.

^۴ - سەمھودى لە (وفاء الوفاء ج ۲، ص ۱۱۶) دا دەلىت: ئەحمەد بە كەسەكانى سەنەدى سەھىح ھىنايەتى جگە لە نەبىيى غەنەۋى كە جى متمانەشە، تەۋاۋ. دارمى لە جابرەھە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، ۋەك لە (الأوجز ج ۴، ص ۱۰۸) دا ھاتوۋە.

مالیک له عہدولای کوپی عہدوپرہمانی کوپی ئہبوو صہعصہعہوہ
ہیناویہتی بیستی عہمری کوپی جہمووح عہدولای کوپی عہمر کہ پشتیوانی و
سوللہمی بوون لافاو گوپرہکانی دہرختبوون، ئہوان له یہک گوپدا بوون و له پوژی
ئوحدو شہید بوون، گوپیان بوہلکەندرا تا لهو شوینہیان بگوازیئہوہ، سہیرکرا
لہشیان نہگوپاوہو دہتوت دویئی مردوون، یہکیکیان بریندار ببوو دہستی
خستبووہ سہر برینہکەئی، کہ خرایہ ژیر خاک ہہروا بوو، دہستی لہسہر برینہکەئی
لابرا دواپی چوویہ سہر ہہمان بار، له نیوان شہپی ئوحدو ئہو پوژہدا چلو
شہش سال ماوہ بوو.^۱

ئین سہد (ج ۳، ص ۵۶۲) دہلیت: عہدولای کوپی عہمر کہسیکی سوور بوو
کہ سہری پووتاوہ بوو و بالای بہرز نہبوو، عہمری کوپی جہمووحیش کہسیکی
بالا بہرز بوو، ناسران و له یہک گوپدا خرانہ ناو گوپ، گوپرہکەیان لہبہر لافاوہوہ بوو،
بہوہ گوپرہکەیان دہرکەوت، کہ لہشیان دہرکەوت دوو نیشانہیان لہسہر بوو عہدولای
برینی بہ دہمو چاویہوہ بووو دہستی لہسہر برینہکەئی دانابوو، دہستی لہسہر
برینہکە لابرا خوین ہات، دہستی خرایہوہ سہر برینہکە یہکسہر خوینہکە وہستا،
جابر دہلیت: باوکم له گوپرہکەدا بینی دہتوت خہوتوہو، ہیچ له لہشی نہگوپابوو نہ
کہمو نہ زور پیی وترا: کفہکانیت بینی؟ وتی له کفن کرا بوو کہ درابوو بہسہر
دہمو چاویداو لہسہر قاچہکانی گیای (حرمل) دانرابوو، سہیرمانکرد ئہوانیش
ہہرہک خوین بوون، ماوہی نیوان کوژران و دہرکەوتنی لہشیان چلو شہش سال
بوو.

^۱ - ئہبوو عومہر دہلیت: گپہرہوان پاجیاواز نین لہسہر مونقہتبعیہکەئی، واتاکہی لہ چہند
پوویہکی صہحیحہوہ موتتہسیلہ، زہرفانی ئہمہ دہلی، وہک لہ (الوجز ج ۴، ص ۱۰۷) دا
واہاتوہ.

بەبھەقی لە جابرەو ھیناویەتی دەلیت: کاتی موعاویە جوگاوەکی لای کوژراوانی ئوحد لیدا، ئەمەش دوای چل سال، ھاوار کرا بچین بۆ ئەوی، چووین و تەرمەکانمان دەرھینان، نووکە ئاسنی بەر پیتی ھەمزە کەوت و خوینی ھات.^۱

(بۆنی مەسک لە گۆرەکانیان دەرەکەوی)

ئەبوو نەعیم لە (المعرفة) لە موحمەدی کوپی شەرھەبیلەو ھیناویەتی دەلیت: کەسی شتی لە خۆلی گۆپی سەعدی کوپی موعاذی ھەلگرت و کردیەو سەیری کرد مەسکە، پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (سبحان الله سبحان الله) تا دەم و چاوی ناسرا.^۲ ئێین سەعد (ج ۳، ص ۴۳۱) لە رەبیحی کوپی عەبدو پەرھمانی کوپی ئەبوو سەعدی خودری لە باوکیەو لە باپیریەو ھیناویەتی دەلیت: من لەوانە بووم کە وێمان ھەلکەند بۆ سەعد لە بەقیع، ھەرچەندە چینه خۆلیکمان ھەلەدەکن بۆنی مەسکمان بەسەردا دەھات تا گۆرەکەمان تەواو کرد.

^۱ - لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۴۳) دا ھاھاو، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۷) لە عەمری کوپی دینارو ئەبوو زوبەیرەو ھیناویەتی ھەمان قسە دەکن، سومھودی لە (وفاء الوفاء ج ۲، ص ۱۱۶) دا دەلیت: مامۆستامان لە (الأوجز ج ۴، ص ۱۱) دا بە ھەسەنی زانیو کە چیرۆکەکی سێ جار دوای شەش مانگ و دوای چل سال لە کاتی لیدانی جوگاوەکو دوای چل سال بە ھااتی لافا و پوویداو، ئەمەش لەبەر زۆری گێرانەو لە ھەرسێ جارەکەدا، (سەمھودی ج ۲، ص ۱۱۷) دەلیت لە ھەموو ئەمانەدا موعجیزە دەرەکەوی و نھینی لە دووبارەبوونەو شیدا ئەو یە.

^۲ - لە (کنز العمال ج ۷، ص ۴۱) دا ھاھاو دەلیت: سەنەدەکی صەحیحە، ئێین سەعد (ج ۳، ص ۴۳۱) لە موحمەدی کوپی شەرھەبیلی کوپی ھەسەنەو بە ھەمان شیو ھیناویەتی بەلام فەرموودەکی نەھینا، لە گێرانەو یەکی دیکەدا لیو ھیناوە دەلیت: کەسی مشتێ خۆلی لە گۆپی سەعد ھەلگرت و بردی و سەیری کرد دەبینیت مەسکە.

(به زكردهوى كوژراوانيان بو ئاسمان)

بوخارى له عروهوه هيناييهتى دهليت: كاتى له بيئرمه عونه ههندي له هاوهلان كوژرانو عامرى كوپى ئومه ييهى چمى به ديلىگىرا. عامرى كوپى توفهيل پيى وت: ئه وه كييه؟ ئاماژهى كرد به كوژراوى، ئه ويش پيى وت: ئه ويش وتى ئه وه عامرى كوپى فوه ييره، عامر پيى وت: بينيم كاتى كوژرا به زكرايه وه بو ئاسمان تا ئه وهى سه يرم كرد له نيوان ئاسمان و زه ويدا بوو دواتر هينرايه خواره وه. هه والى كوژراوان هاته وه بو لاي پيغه مبه ر (ﷺ) و ئه ويش هه ولى كوژرانى ئه وه هاوه لانهى فرموو به موسلمانان و فرموى (ان اصحابكم قد اصابوا وانهم قد سألوا ربهم فقالوا: ربنا اخبر عنا إخواننا بما رضينا عنك ورضيت عنا فأخبرهم عنهم واصيب يومئذ فيهم عروة بن اسما بن صلت فسمى عروة به ومنذرين عمرو وسمي به منذر) له گيړانه وهى بوخاريدا له عوره وه واهاتوه.

به يهه قى له هيشام له باوكى له عائشه وه هيناييهتى فرموده وى كوچكر دن دينى و له كو تا ييه كهيدا ئه وهى بوخارى دينى، واقدى له ئه بو ئه سو ده و عوره وه چيروكه كه و بارى عامرى كوپى فوه ييره و هه والى عامرى كوپى توفهيل دينى و ده ليت ئه وهى كوشتى جه ببارى كوپى سه لماى كيلا بى بوو كاتى به پم لييدا عامرى كوپى فوه ييره وتى: سويند به په روه ردىگارى كه عبه بر دمه وه، پاشان جه ببار پرسىارى كرد وا تاى بر دمه وه يانى چى؟ وتيان واته به هه شت، وتى: به خوا راست ئه كات، دواتر جه ببار دواى ئه وه له به رئه وه موسلمان بوو.

موساى كوپى عوقبه له عوره وه هيناييهتى وتى: تهر مى عامرى كوپى فوه ييره ديار نه ما بوو پييان وابوو فريشته كان بر دو يانه.^١

^١ - له (البدایة والنهایة ج ٤، ص ٧٢) دا واهاتوه.

ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۸۶) دا ئەو چیرۆکە لە واقدی لە عوروهوه به دورو درێژی دینی و تیایدا هاتوو پێغه مبه‌ر (ﷺ) فەرمووی (ان الملائكة وارث جثته وانزل علین) (فریشتەکان تەرمەکیان بردو لە علین دا دانرا).^۱

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۱۱۰) لە عوروهوه هیڤاویەتی عامری کوپی توفیل لە بارە یه‌کیکیانەوه دەیوت: کاتی کوژا بەرزکرایه‌وه بو نیاوان ئاسمان و زه‌وی تا ئاسمان لە خواروویه‌وه دی، وتیان ئەوه عامری کوپی فوه‌یره‌ بو، لە عانی‌شە‌یشه‌وه به‌ هه‌مان شیوه‌ی گیرانه‌وه‌ی بوخاری هیڤاویەتی، به‌لام ئەوه‌ی نه‌هیناوه‌-پاشان دانرا- تا کو‌تاییه‌که‌ی. لە زوه‌یریشه‌وه هیڤاویەتی ده‌لیت: بیستم به‌ دوا‌ی تەرمی عامری کوپی فوه‌یره‌دا گه‌ران و نه‌یان‌دۆزیه‌وه، ده‌لیت پێیان وابوو فریشتەکان خستویانه‌ته‌ ژێر خاک.^۲

پاراستنی مردوو ه‌کانیان

ئەحمەد و تەبهرانی لە عەمری کوپی ئومەییەوه هیڤاویەتی پێغه مبه‌ر (ﷺ) وه‌ هه‌والگر به‌ تهنه‌ ناردی بو‌ لای قو‌په‌یش، وتی: منیش چووم بو‌ لای داری خوبه‌یب و ترسم له‌ هه‌والگران بو، چووم و خوبه‌یبم کرده‌وه و خوبه‌یب که‌وته‌ سه‌ر زه‌وی، له‌ نزیکه‌وه‌ مامه‌وه‌ دواتری لام‌کرده‌وه خوبه‌یبم نه‌دی، ده‌توت ده‌وی قوتی داوه، ئیدی تا ئیستا هیچ شو‌ینه‌واری له‌ خوبه‌یب دیار نه‌یه‌.^۳

۱- ئیبن سه‌عد له‌ واقدیه‌وه به‌و شیوه‌ به‌ دورو درێژی هیڤاویەتی.

۲- ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۸۶) لە عوروهوه به‌ هه‌مان شیوه‌ ئیبن سه‌عد (ج ۳، ص ۲۳۱) له‌ عوروهوه به‌ هه‌مان شیوه‌ هیڤاویانە.

۳- (هه‌یشه‌می ج ۵ ص ۳۲۱) ده‌لیت: له‌ سه‌نه‌ده‌که‌دا ئیبراهیمی کوپی ئیسماعیلی کوپی مه‌جمه‌ع هه‌یه‌ که‌ لاوازه‌.

بەبەھقە لە پێگەی ئیبراھیمی کوپی ئیسماعیل لە جەعفەری کوپی عەمری کوپی ئومەییە لە باوکی لە عەمری کوپی ئومەییە باپیریەو ھیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) بە تەنھا وەک ھاوئەلگەر ناردی، دەلیت منیش چووم بۆ لای دارەکی خۆبەیب، بە ھەمان شیوہ دەبھێنن.^۱

ئەبوو سەیف لە زوھاکەو ھیناویەتی پیغمبەر (ﷺ) میقدادو زوبەیری (ﷺ) نارد تا خۆبەیب لە سەر دارەکی داگرێ، ئەوانیش گەیشتنە تەنعیم سەیریانکرد چل کەس بە سەرخۆشی دەوریاندان، ئەو دووانەش دایانەزاند، زوبەیر لە ئەسپەکە ی دایناو تەرمی خۆبەیب ھێچ نەگۆرأبوو، بیاوەرەن کەوتنە شوینیان، زوبەیر تەرمەکە ی خست، زەوی تەرمەکە ی قوت دا، بەو بە قوت دراوی زەوی ناوبرا.^۲

بەبەھقە لە ئەنەسەو ھیناویەتی دەلیت: لەم ئومەتەدا بە سێ شت گەیشتم، فەرموودەکە دینی وەک پیشتەر ھینامان تیایدا دەلیت: ھیندە ی نەبرد تا تەرمەکە ی کەوت، چالمان بۆ ھەلکەندو شوردمان و خستمانە ژێر خاک، دواتر کە لیبووینەو کەسێ ھات وتی ئەو کێیە؟ وتان چاکترین کەس ئەو ئێبەن حەزەرەمیە، وتی ئەو زەویە مردوو لە خۆ ناگرێ بۆ نایگوزانەو بۆ میلی بیان دوو میل ئەولاتر زەوی ئەوی مردوو لە خۆ دەگرێت، وتان: پاداشتی ھاوہلەکەمان چۆنە بە جیی بەھێلێن گورگو درندە بیخوات، بۆیە کو بووینەو لەسەر ئەو ی گۆرەکە ی ھەلکەنینەو، کە گەیشتینە ناو گۆرەکە سەیرمانکرد ھاوڕێکەمانی تیدا نیو گۆرەکە ھیندە ی چاو بری بکات پووناکیە، ئیمەش خۆلمان کردەو بە سەریداو چووین.^۳

۱ - وەک لە (البداية والنهاية ج ۴، ص ۶۷) دا ھاتووە، ئەبوو نەعیم لە (الدلائل ص ۲۲۷) لە پێگەی ئیبراھیمی کوپی ئیسماعیلەو بە سەنەدی خوێ بە ھەمان شیوہ ی گێرانەو ی بەبەھقە ھیناویەتی، ئێبەن ئەبە شەیبە لە عەمری کوپی ئومەییەو بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی، وەک لە (الأصابه ج ۱، ص ۴۱۹) دا ھاتووە.

۲ - لە (الأصابه ج ۱، ص ۴۱۹) دا ھاتووە.

۳ - لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ھاتووە کە سەکانی سەنەدەکە جی متمانەن بە لام پچرانیکێ تیدا، وەک لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۲۹۲) دا ھاتووە، تەبەرانیشت لە ئەبوو

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۳۶۳) لە ئەبوو ھورەيرە ھىناۋىيەتى: بە شمشيرە كانمان چالمان بۇ ھەلەكەندو گۆرمان بۇ ھەلەكەندو خىستمانە چالەكەو چوۋىن، يەككە لە ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) وتى: خىستمانە ژىر خاك و گۆرمان بۇ ھەلەكەند، گەپراينەۋە تا وا بگەين كەچى شويىنى گۆرەكەيمان نەدىتەۋە.^۱

بوخارى و موسلىم لە ئەبوو ھورەيرە ھىناۋىيە دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) سىرەيەكى ناردو عاصمى كۆپى ئەبوو ئەقلەحى كرد بە سەركردەيان، فەرمودەكە بە دوورو دريژى لە چىرۆكى خوبەيىبى كۆپى عەددىيەۋە دىنى، تىايدا ھاتوۋە: عاصم وتى: ناچمە ژىر پەناي بىباۋەر، ئەو بەلىنى بەخوا دابوو دەستى بەر بىباۋەر نەكەۋى، قورەيش ناردىان تا شتى لە لەشى بھىنن، چونكە ئەو پوژى بەدر يەكى لە گەۋرەكانى قورەيشى كوشتبوو، خۋاى گەروە شتى ۋەك پوۋرە ھەنگى لەسەر ۋەستاندو تەرمەكەى لە دەستيان پاراست، بۇيە دەوترا: پوۋرە ھەنگ پارىژراۋ.^۲

ئەبوو نەعيم لە (الدلائل ص ۱۸۳) دا لە عروۋە ئەو چىرۆكە دىنى و تىايدا دەلىت: بىباۋەر پان ويستيان سەرى بېرن و سەرەكەى بىنن بۇ بىباۋەر پانى مەككە، خواش پوۋرە ھەنگىكى نارد لەسەرەۋە بوون و بە پوۋى بىباۋەر پاندا دەچوون و دەيانگەستن، بەۋە نەيانتۋانى سەرى بېرن.

ھورەيرە ھىناۋىيەتى و فەرمودەكە دىنى و تىايدا ھاتوۋە: مردو لەناۋ لەدا خىستمانە ناۋ گۆر، زۆر دور نەكە و تېۋىنەۋە و تمان: دېندە دى و دىخوات، گەپراينەۋە بۇ لاي كەچى نەمانىينى، (ھەيئەتى ج ۹، ص ۳۷۶) دەلىت لەسەنەدەكەدا ئىبراھىمى كۆپى موعەممەرى ھورەۋى ھەيە كە نايناسم و كەسەكانى دىكەش جى متمانەن، تەۋاۋ.

^۱ - ئەبوو نەعيم لە (الدلائل ص ۲۰۸) لە ئەبوو ھورەيرە بە ھەمان شىۋەى گىپرانەۋەكەى تەبەرانى ھىناۋىيەتى.

^۲ - لە (الأصابة ج ۲، ص ۲۴۵) دا ۋاھاتوۋە.

(درنده کان ملکہ چی هاوہ لان دہ بن و قسہ یان لہ گہل دہ کھن)

بہ بیہ قی لہ حہ مزہ ی کوپی ئوسہ یدہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ)

لہ گہل تہ رمی پشتیوانیہ کدا چو بؤ بہ قیغ، گورگی لہ سہر پیگہ کہ قاچہ کانی
راخستبوو، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ہاتووہ داوای ماف برپنہ وہ دہ کات، دہ ی
بہ شی بؤ برپنہ وہ). (ہذا جاء يستفرض فارفضوا لہ) وتیان برات لہ سہر چہندیگہ
بؤی برپنہ وہ ئہ ی پیغہ مہری خوا فہرموی (من کل سائمة شاة فی کل عام) (لہ ہر
رانہ گہلیک سہریک بؤ ہر سالیک) وتیان پیغہ مہری خوا (ﷺ) زورہ، پیغہ مہریش
(ﷺ) ئاماژہ ی کرد بؤ گورگہ کہ وازیان ئی بینہ، گورگہ کہش چو. واقدی لہ
کہ سیگہ وہ کہ ناوی ہیناوہ لہ موتہ لیبی کوپی عہ بدولای کوپی حہنتہ بہ وہ
ہیناویہ تی دہ لیت: پیغہ مہر (ﷺ) لہ مہ دینہ بوو کہ گورگی ہات و لہ بہر دہ ستیدا
وہ ستاو پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ئہ مہ و ہدی دہرندہ کانہ بؤتان، ئہ گہر حہز
دہ کھن شتیکی بؤ برپنہ وہ بؤ جگہ ئہوی تیمہ پہرینن، ئہ گہریش حہز دہ کھن وازی ئی
بینن و کہناری ئی بگرن چی برد ئہ وہ پوزیہ تی) (ہژا واخذ السباع الیکم فان احببتم
ان تفرجوا لہ شیئاً لا یعدوہ الی غیرہ، و غن احببتم ترکتموہ و احترزتم منہ فما اخر
فہو رزقہ) وتیان ئہ ی پیغہ مہری خوا (ﷺ) دلمان ہیچ ناگری ہیچی پی بدہین،
پیغہ مہریش بہ سی پہنجہ ی ئاماژہ ی کرد بؤ گورگہ کہ وازیان ئی بینہ (پیی خوت
بہرہ) ئہویش بہ لوورہ لور چو.

ئہ بو نہ عیم لہ جوہینہ وہ ہیناویہ تی دہ لیت: و ہدی گورگہ کان کہ نزیکہ ی
سہد گورگ بوون ہاتن بؤلای پیغہ مہر (ﷺ)، پیغہ مہریش (ﷺ) نویژی دہ کرد
بؤیہ دانیشتن، پیغہ مہر (ﷺ) فہرموی (ئہ وہ و ہدی گورگہ کان ہاتن بؤلاتان،
داواتان لیڈہ کھن بہ شہ خوراکتان بہ شیان بؤ برپنہ وہ لہ جگہ لہ وہ دلنیاو بی خہم

(بن) ئەوانیش سکا لایان لا کرد، پێویستیان پێیهتی، پێغه مبهەر (ﷺ) فهرمووی (فادبرهم) (دهی پشتیان ئی بکهن و برۆن) ئەوانیش چوون و لوورەیان دەهات.^۱

حاکم (ج ۳، ص ۶۰۶) له موحه مبهدی کوپی موکه ندیره وه هیناویهتی، سه فینهی مهولای پێغه مبهەر (ﷺ) وتی: چومه دهریاو ئەو که شتییهی تیایدا بووم شکا، بۆیه چومه سهر پارچهیهکی، پارچهکه فری دامه شوینی که شیریکی تیدابوو، بهرو پووم هات، منیش وتم ئەو ئەبو حارپ من مهولای پێغه مبهری خوام، ئەویش سهری دانه واندو بهشانی خوی دایه لام و پالی پێوه نام تالهوی دهیرکردم و بردمیه سهر پێگهکهو سووکه نرکهیهکی کرد، وامزانی مائناواییم ئی دهکات، ئەوه کوئا بینینشم بوو بۆی.^۲

بهزار له سهرفینهوه هیناویهتی دهلیت: من له دهریادا بووم که که شتییهکه مان شکا، پێگه مان نهزانی تائهوهی شیرێ هاته پیمان، هاوه لآنم دواکه وتن و من لئی نزیک بوومهوه، وتم من سه فینهی هاوه لی پێغه مبهرم (ﷺ) و پیمان ونکردوه. ئەویش له بهرده مبهوه چوو تاچووینه سهر پێگهکه دواتر نزیک بوویهوه و پالی پێوه نام وهک ئەوهی پێگهکه م نیشان بدات، واتیده گهیشتم مائناواییمان لیده کات.^۳

بهیهقهی له ئیبن مونکه دیره وه هیناویهتی سه فینهی مهولای پێغه مبهەر (ﷺ) له خاکی پۆم له پێی سوپا ههلهی کرد (ونبوو) یان له خاکی پۆمدا به دیل گیرا،

^۱ - بهیهقهی و بهزار له ئەبو هوریره وه به کورتی هیناویانه. له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۶) دا واهاتوه.

^۲ - حاکم دهلیت: ئەم فهرمووده له سهر مهرجی موسلیم سه حیهو بوخاری و موسلیم نه یان هیناوه زههه بیهی له سهر کوکه، بوخاری له (التاریخ الکبیر ق ۱، ج ۲، ص ۱۷۹) له ئیبن مونکه دیره وه له سه فینه وه هیناویهتی، ئەبو نه عیم له (الحلیة ج ۱، ص ۳۶۹) و (الدلائل ص ۲۱۲) ئە ئیبن مونکه دیره وه له سه فینه وه هیناویهتی، ئیبن مندیه هیناویهتی وهک له (البداية والنهاية ج ۵، ص ۳۱۶) دا هاتوه، ته به رانی ش هیناویهتی وهک له (المجمع ج ۹، ص ۳۶۶) له سه فینه وه بههه مان شیوه هیناویهتی.

^۳ - (هیهتمی ج ۹، ص ۳۶۷) دهلیت که سه کانی بهزارو ته به رانی جی مقمانه ن.

پایکرد تابگاتهوه به سوپا، که شیرئ هاته پئی، وتی ئه ی ئه بو حارث من مه ولای پیغه مبهری خوام و بارم ئاواو ئاوايه، شیره کesh جوولاً تا هاته لای. هه رچی دهنگی ده بیست لای بۆ ده کرده وه ده چوویه لای، دواتر به لایدا ده چوو به و باره بوو تا برديه لای سوپاکه. پاشان شیره که گه پرایه وه.^۱

ئین عه ساکیر له وه هبی کوپی ئبانی قورده شیه وه هیناویه تی که بۆ سه فه ری چوو، له پێگه دا بینى خه لکی وه ستاون، وتی ئه وانه چپانه؟ وتیان شیرئ له سه ر پێپانه ترساندونی، ئه ویش له سه ر ئاژه له که ی دابه زی و دواتر چوو بۆ لای تا گوئی گرت و پایکیشاو دواتر به رچاوی گرت و له پێگه دا لایبرد، دواتر وتی پیغه مبهری خوا (ﷺ) درۆت له سه ر ناکات، بیستم فرمووی (ئه وه به سه ر ئاده میزادا زال ده بیئت که ئاده میزاد لیئ ده ترسیئت، ئه گه ر ئاده میزا ته نها له خوا بترسیئت، جگه له خوا هیچ به سه ریدا زال نابییئت، ئه وه ی هیوای به ئاده میزاد بئ پشت به ئاده میزاد ده به ستی، هه رکه س ته نها هیوای به خوا بئ ته نها پشت به خوا ده به ستی) (ئنها یسلط علی ابن آدم ماخافه ابن آدم ولو ان ابن لم یخف الا لله لم یکله الی غیره).^۲

ته به رانی له عه ونی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیئت: من له کلئسای ئه ریحا دا (وه لآ مدهره وه) بیژهر بووم، ئه و پۆژ ئه وی مزگه وت بوو نوێژی تیدا ده کرا، عه وفی کوپی مالیک له خه وی راجله کی و سه یری کرد له ماله که یدا شیرئ به ره و پووی دی، ئه ویش به ترسه وه هه ستا بۆ چه که که ی، شیره که پئی وت مه که من نیردراوم بۆ لات تا په یامیئت پی بگه یه نم، وتم کئ تۆی ناردووه؟ وتی خوا ناردوومی بۆ لای تابه موعاویه ی رحال بلئیئت به هه شتی؟ وتی: کام موعاویه؟ وتی: کوپی ئه بو سو فیان.^۳

۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۴۷) دا واهاتوه.

۲ - ئین عه ساکیر له نافع وه به کورتی به هه مان شیوه هیناویه تی، وه که له (کنز العمال، ج ۷، ص ۵۹) دا هاتوه.

۳ - (هه یثمی ج ۹، ص ۳۵۷) ده لیئت له سه نه ده که دا ئه بوو به کری کوپی مه ریهم هه یه که شت تی که ل ده کات. ته واو.

نه حمده له نه بو سه عيدي خودريه وه هيٺاويه تي ده لئيت: گورگ هه لمه تي برده
 سهر رانه مه پري، مه پريكي برد، شوانه كه كه و ته شويني و ليئي سهند، گورگه كه له
 پرويدا وه ستاو وتي: ئه ري له خوا ناترسي؟ پوزيه كه خوا بو مني داناهو ليم
 ده سينتي، نه و يش وتي: نه ي چ سه رسوپرمانتي؟! گورگي به قسه ي مروفا من
 ده دوينتي، گورگه كه وتي: نايا له وه سه رسوپرهيٺه رت پي بلئم؟ موحه ممد
 له يه پرب هه والي پيشوو به خه لك ده لي، ده لئيت: شوانه كه مه پره كاني برد تاجوويه
 مه دينه وه له لايه ك داينان و دواتر هات بولاي پيغه مبهري خوا (ﷺ) وه والي پيدا،
 پيغه مبهري (ﷺ) فه رمانتي پيكره به نويژو هاوار كرا: كاتي نويژه (الصلاة جامعة)
 پاشان ده رچوو، پيغه مبهري (ﷺ) به شوانه كه ي فه رموو: (پييان بلي) نه و يش بوي
 گيپرانه وه. پيغه مبهري (ﷺ) فه رموي (راست ده كات، سويند به وه ي گياني
 موحه ممد ي به ده سته پوژي دوايي نايه ت تادپرند له گهل مروفا قسه ده كات و
 كه س له گهل ده سترگي قامچيه كه ي و قايشي نه عله كه يدا قسه ده كات و راني هه والي
 پيڊه دات كه دواي خوي ماله وه ي چي كردوه) (صدق والذي نفسي محمد بيده
 لا تقوم الساعة حتى يكلم السباع الانس ويكلم الرجل عذبة سوطه وشارك نعله
 ويخبره فخذ به ما أحدث اهل بعده)^١.

١ - صحيح.

٢ - نه سهند ده صحيحه، به يه ق ي به صحيح ي داناهو ترمذي هيٺاويه تي له (والذي نفسي
 بيده) تاكو تايي، پاشان ده لئيت نه م فه رموده حه سني غه ريبي صحيحه. له (البداية والنهاية
 ج ٦، ص ١٤٣) دا واهاتوه، فه رموده كه لاي به يه ق ي و نه حمده و حاكم و نه بو نه عيم چه ند
 ريگه يه كي ديكي هه يه، نه حمده يش له نه بو هوره يره وه نه بو نه عيم له نه نه س و به يه ق ي له
 نين عومه ره وه هيٺاويانه وه نين كه سير له (البداية والنهاية ج ٤، ص ١٤٤-١٤٥) به فراواني
 هيٺاويه تي.

قازی عیاز له سهر فهرموده دی گورگه که قسه دهکات و له نه بوو هورهیره و نه بو
سه عیدو له نه هبانی کوپی نه وسه وه هیئاویه تی که پیی دهوترا: گورگ دوین،
دهلیت: ئین وهب دهگیریتته وه هه مان شت بو نه بوو سوفیانی کوپی حهرب و
صه فوانی کوپی ئومه ییه ش له گهل گورکیکدا پوویداوه - نه و دووانه بینیان
مندالیکی گرتبوو، منداله که چوویه حهره م و منداله که ش چوو، نه و دووانه ش
سه ریان سوپما له وه، گورگه که وتی: له وه سه رسوپیه نه رتر موحه ممه دی کوپی
عه بدولایه له مه دینه، بانگتان دهکات بو به هه شت و ئیوه بانگی دهکن بو دۆزهخ.
نه بو سوفیان وتی: سویند به لات و عوززا نه گهر نه وه له مه کهه باس بکهیت
خه لکه که ی وازی لی دینیت.

(دهریا رییان بو دهکاته وه)

ئین عه بدولحه کهم له فتوح مصر و نه بوو شهیخ له (العظمة) و ئین عه ساکیر له
قهیسی کوپی دهجاج له که سیکه وه که بوی گیراوه ته وه هیئاویانه دهلیت: کاتی
عه مری کوپی عاش (ﷺ) میسری فتح کرد، خه لکه که ی هاتن بو لای کاتی چوویه
بوونه (له مانگهکانی عه جهمه) پییان وت: نه ی نه میری نیلی ئیمه باویکی هیه
به بی نه وه ناچی، پیی وتن چییه؟ وتیان: له دوانزه شه وه دا له م مانگه ده بی کچیکی
دهست لی نه دراو له به ردهستی باوک و دایکی ببهین و پازییان بکهین و کچه که به جل و
خشل پرازیینه وه به جوانترین شیوه دواتر بیخهینه ناو نیل، عه مر پیی وتن: نه م
شته له ئیسلامدا نابیت، چونکه ئیسلام پیش خوی تیکده شکینیت، مانگی بوونه و
نه بیب و مه سریان به سهر بردوو به کهم و زیاد نه ده چوو تا بریاریان دا نه وی چۆل
بکهن، که عه مر نه وه ی بینی نامه ی نووسی بو عومه ری کوپی خه تتاب، عومه ر بو ی
نووسی راست ده کهیت ئیسلام پیش خوی تیکده شکینیت و منیش کاغه زیکم بو

١ - له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٤٦) دا واهاتوه.

ئارادىت كە نامەكەم ھات بۆت فېرى بىدەرە ئاۋ نىل كە نامەكە ھات بۆ عەمر
ۋەرەقەكەى تىيادا نووسرابوو:

(لە بەندەى خوا عومەرى ئەمىرى باۋەردارانەۋە بۆ نىلى خەلكى مىسر، پاشان
ئەگەر لە لايەن خۆتەۋە دەچىت مەپۇ، ئەگەرىش خۋاى تاك و تەنھاي بەتوانا دەتبات
بەپړۋە داۋا لەخۋاى تەنھاي بە تۋانا دەكەيت بتبات بەپړۋە) عەمر لەپېش پوژى
خاچدا خستىيە ئاۋ نىل و خەلكى مىسر ئامادەبۈۈن بۆ دەرچۈۈن لەۋى، چۈنكە
بەبى نىل ھىچيان پى نەدەكرا. پوژى خاچ خۋاى گەرە شانزە ميل ئاۋەكەى
بەپړكرد، بەۋە ئەۋ باۋە خراپەى خەلكى مىسر نەما.

ئىبراھىمى كوپى جونەيد لە عورەى ئەعمای مەۋلاى بەنى سەعدەۋە
ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەبۈۋ رەيھانە چۈۋىيە ئاۋ دەرياۋ دەرياش شەپۇلى ھەبۈۋ
دەھاتۈۋ دەچۈۋ، شتى دەدورىيەۋە كە دەزۋەكەى كەۋتە ئاۋ دەريا، ئەۋىش وتى:
خۋايە دەمەۋى ئەۋ دەزۋەم بۆ بگېرېتەۋە، كەۋتەۋە سەر ئاۋ تاھەلىگرتەۋە.

ئەبۈۋ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۰۸) لە ئەبۈۋ ھورەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى
پېغەمبەر (ﷺ) عەلاى كوپى حەزرىمى ئارد بۆ بەحرەين، منىش شۈينى كەۋتم
سى سيفەتم لى بىنى كە نەمدەزانى كاميان سەرسۈپھىنەرتەر، گەيشتىنە كەنارى
دەريا وتى: ئاۋى خوا بىنن و بچنە ئاۋى، ئىمەش واماكرىدو تىمانپەراندو
ئاۋەكەش پىنى وشتەرەكانمانى تەر نەكردبۈۋ كە كەۋتىنەپرى لەگەلىدا بە زەۋىيەكى
ۋشكدا چۈۋىن و ئاۋمان پى نەبۈۋ، سكالامان لاكرىد، ئەۋىش دوو پركات نوپىژى
كردوۋ دواتر نزاى كرىد، ھەۋرى ۋەك كەۋان ھات و ئاۋى خۋى داچۈپاند، ئىمەش

۱ - لە (المنتخب كنز العمال ج ۴، ص ۲۸۰) دا ۋاھاتۈۋە. ئەبۈۋ قاسمى لالەكانى و تەبەرى لە
قەيسى كوپى حەجاج ۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيە، ۋەك لە تەفسىرى ئىبن كەئبىر ج ۳، ص ۴۶۴
دا ھاتۈۋە.

۲ - لە (الأصابة ج ۲، ص ۱۵۷) دا ۋاھاتۈۋە.

ئاومان خوارده وه و هه لگرت. عه لائی کوپی چه زره می مردو له ناو لندا شاردمانه وه که که میک دور که وتینه وه وتمان درنده دی و دهیخوات، که پراینه وه بۆلای که چی نه مانی - واته له ناو گوڤه که دا - ۱. ۲

بهیهه قی له نه نه سه وه (ﷺ) هیئاویه تی ده لیت: له م ئوممه ته دا سی شتم دیوه - فهرموده که دینی - تیایدا هاتوو وه ده لیت: پاشان عومهری کوپی خه تتاب سوپایه کی ناماده کردو عه لائی کوپی چه زره می له سه ر دانان، نه نه س وتی: من له غه زاکانیدا بووم، چووینه غه زاکانمان بینیمان خه لکی پیش ئوممه ت که تون، شوینه واری ئاویان نه هیشتبوو که رماش توند بوو، زور تینوومان بوو، ئازده له کانیشمان تینوو بوون، پوژی ههینی بوو که خور به ره و ئاوابوون ده چوو دوو پکاتی نوژی پی کردین، پاشان دهستی به ره و ئاسمان به رزکرده وه هیچمان له ئاسماندا نه دی، به خوا دهستی دانه نه واند تا په شه بایه کی ناردو هه وری هیئاو ئاوی باراندا تاپوو بارو دۆل پرپوون، ئاومان خوارده وه و لاخه کانمان ئاودان و ئاویشمان هه لگرت، پاشان چووین بۆ دوژمن له ده ریاوه چوون بۆ دورگه، نه ویش له سه ر که ندا و ده ستاو وتی: نهی بالاده ست، نهی که وره، نهی نه رمو نیان، نهی به خشنده، پاشان وتی به ناوی خواوه تیپه پینن.

۱ - ضعیف.

۲ - نه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۸۰) له نه بوو هورهیره وه به هه مان شیوه به ته نها چیروکی ده ریاکه ی هیئاوه و نه وه شی بۆ زیاده کردوه که ئیین موکه عبه ری به رپرسی کیسرا ئیمه ی دی وتی: نه به خوا به ر له مه به ر نه مانه ناوه ستین. پاشان چووینه ناو که شتییه ک و خوی که یاند به فارس. ته به رانی له نه بوو هورهیره وه به هه مان شیوه هیئاویه تی. (هه یشه می ج ۹، ص ۳۷۶) ده لیت: له سه نه ده که دا ئیبراهیمی کوپی موعه ممه ری هه وه ی هه یه که نایناسم، که سه کانی دیکه ی سه نه ده که جی متمانه ن.

ئىمەش كە كەنداومان تىپەپراندو ئاۋ سەرپىيى ئاژەلەكانمانى تەر نەكرد،
ھىندەي نەبرد تا گەشتىن بە دوژمن و لىمان كوشتن و بەدىل گرتن، پاشان ھاتىنەو
لاى كەنداۋ ھەمان شتى وت و ھەمدى بەو جوړە پەرىنەو، ئىنجا فەرموودەكە
تاكوټايى دىنىت.

بوخارى لە مېژوودەكەيدا سەنەدىكى دى بۇ ئەو چىرۆكە دىنى و ئىبن ئەبى
نياش لە سەھمى كوپى منجابهو ھىناۋىەتى و دەلىت: لەگەل ەلانى كوپى
ھەزەمى چووين بۇ غەزا- دەھىيىنى و لە نزاكەدا ئەو ھىناۋە- (ياعلىم، يحلىم،
ياعلى، ياغلىم) ئىمە بەندەي تۆين و لەپىناۋ تۇدا لەگەل دوژمندا دەجەنگىن،
بارانىكى بە رەحمەتمان بۇ ببارىنە تالىي بخۆينەو دەستنويز بگرىن، كە بەجىمان
ھىشت ھىچ پىشكىكى لى مەدە بە جگە لە ئىمە، لەناۋ دەرياشدا وتى: بىكە بە
رىگەيەك بۇمان تا بگەين بە دوژمنت.^۱

ئەبو نەعم لە (الحلية ج ۱، ص ۷) لە سەھمى كوپى منجابهو بە ھەمان
شىۋەي گىپرانەو ھى ئىبن ئەبى دنيا تەنھا باسى دەرياكەي ھىناۋە تىايدا ھاتوۋە:
دەرياي پى برىن و تىمان پەپراندو كورتانى ولاخەكانمان تەر نەبوون چووين بۇ
دوژمن.^۲ ئەبو بەكر ەلانى كوپى ھەزەمى نارد بۇ شەپرى ھەلگەپراۋەكانى
بەحرەين- چىرۆكى دەرچوونى و شتر بە باروۋ تویشوو چادرو خواردنەو ھى
سوپاكەو گەپانەو ھى بەو شىۋەيە دەكات، ھەروەھا چىرۆكى ئەو ھى خوا لە
كەنارىانەو چالىكى گەورەي ئاۋى زولالى دروستكرد، ھەروەھا باسى شەپريان
لەگەل ھەلگەپراۋەكان لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۳۲۹) دا دەلىت: ەلاء بە
موسلمانەكانى وت: بچىن بۇ دارىن، تاجى دوژمنى تىايە شەپرى لەگەلدا بگەين،

۱ - لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ۋاھاتوۋە.

۲ - ئىبن جەرر لە مېژوودەكەيدا (ج ۲، ص ۶۲۲) و ئىبن كەثير لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۳۲۸)
دا باسى ئەو ھىان كروۋە.

ئهوانیش خیرا چون به ده میه وه، عه لاء بردنی تاگه یشتنه که نارای دریا تاسواری که شتی بن، سهیری کرد ماوه که زوره به که شتی پی ناگه و دوزمنانی خوا راده کهن. بویه به ئه سپه کهی دریای بری و دهیوت: ئه میهره باترینی میهره بانان، ئهی کهیم، ئهی کهریم، ئهی صه مه د، ئهی زیندوو (حی) ئهی محی (زیندوو که ره وه) ئهی قهییوم، ئهی خاوه ن پیزو شکو، هیچ په رستراوی نییه جگه له تو ئهی په روه رده گارمان، ئینجا فه رمانی کرد سوپاکه ئه وه بلین و تاو بده نه ناو دریا، ئهوانیش وایان کردو به وهش به ویستی خوا که نداوی پی برین و وه که ناوی له سه ره ده چون و کورتانی و شتره کانیا ن ته ر نه ده بوو، به لکو نه ده گه یشته سه ر ئه ژنوی و شتره کان، ریگه شی بۆلای که شتی کان شه وو پوژئی بوو، تانیواره تا که نارای بری، له گه ل دوزمن جهنگاو شکاندنی و ده سته که وته کانی کوکرده وه دواتر گه پرایه وه به لاکه ی تر په پرییه وه گه پرایه وه بۆ شوینی یه که می خوی، هه موو ئه مهش به پوژیک بوو، ته واو.

ئه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۸) له ئین روفه یلییه وه هی ناوییه تی ده لیت: کاتی سه عد (رضی الله عنه) لای پووباری شیر دابه زی که شاری نزکی ده کرد داوی که شتی کرد تا خه لکی پی بیه ری نیته وه بۆ شاری دور، به لام هیچیان ده ست نه که وت، که شتی کان برابوون، بویه چه ند پوژیکی مانگی صه فه ر لای پووباری شیر مانه وه و ده یانویست لیی بیه رنه وه و سۆزداریان بۆ موسلمانان پیی نه دا تائه وه ی بیباوه ران هاتن بۆلای. پیی تاودانه ناو دریا یان پیوت تا تاو بداته به شی دۆله که، به لام ئه و ناماده نه بوو له وه دلنیا یه کرا نه بوو، هه لکشان و دایگرتن، خه ویکی بینی که ئه سپه که ی موسلمانان پووباره که یان تیپه پراند، به باریکی گه وره پووی له هه لکشانه که بوو، بریاریدا به تیپه پرپوون لیكدانه وه ی خه وه که ی ده کات.

۱- ئین جه ریر (ج ۲، ص ۲۵۶) له سرییه وه له شوعه یب له سه یفه وه به سه نه دی خوی له منجابی کوپی راشیده وه هی ناوییه تی و به دورو دریزی چیرۆکه که دینی.

سه عد خه لکی کوکرده وه سوپاس و ستایشی خوی کردو وتی: دوژمنتان له دهست دهرچووه لهم دهریاوه ئیوه نامادهنین بۆتان و ئهوان نامادهن بۆتان، ئه گهر بیانهویت له کهشتیه کانیا نه وه شه پتان له گه ل ده کهن، له پشتانه وه شتی نییه تابچن بۆلای. من بریارمداوه ئهم دهریا بېرم و بچم بۆیان، هه موو وتیان: خوا بۆ ئیمه و تۆش بریاری راست و چاک بیه خشی، دهی لیبنه وه. سه عد خه لکی راسپارد تا له دهریا بیه رنه وه، وتی کی دهست پیده کات و شوینی په رینه وه مان بۆ ده پاریزیت تاخه لکی پیی ده گهن تارپی دهرچوونیان لی نه گرن، عاصمی کوپی عومهری بۆ راسپاردو به دوایدا شهش سه د کهس له خه لکی دلیرو نه به رد، عاصمی کرد به به رپرسیان، عاصم به وانه وه چوو تاله سه ر که نارای دیجله وه ستاو دواتر وتی: کامتان له گه لم دی تا ری به دوژمنان بگرین، شهست کهسیانی راسپاردو کردنی به دوو به شه وه له سه ر چه ند ئه سپی (نیرو می) دواتر دیجله یان بری، کاتی سه عد عاصی بینی که دهر فته تی کردۆته وه مۆله تی دا به خه لک تابچنه ناو پووباره که و وتی: بلین پشت به خوا ده به ستین و خوامان به سه و ئه و چاکترین پشت و په نایه، هیچ هیژو توانایه ک نییه جگه له وهی لای خوی گه وره یه، به دوایدا سه ربازان هاتن و چوونه ناوی و دیجله ش که فی فری دها و رهش ببوو، خه لکی قسه یان ده کرد وه ک چۆن ده رۆیشتن به سه ر زه ویدا قسه یان ده کرد. خه لکی فارس به وه سه رسام ببوون و بریان لای شتی وانه ببوو، بۆیه خیرا که و تنه مال و سامانیان و باریان ده کرد. موسلمانان له صه فهر پۆژی شانزه دا چوونه ناوی و ده ستیان گرت به سه ر ههرچی شتی ناو مالی کیسرادا هه یه که هه زار هه زار هه زاری بوو، ئه وهش شیره وه یه ئه وی دواتری کویان کرد بوویه وه.

١ - ته به ری له میژوه کهیدا (ج ٣، ص ١١٩) له سه یفه وه له گه ل چه ند زیاده یه کدا هیناویه تی، له (البدایة والنهاية ج ٧، ص ٦٤) دا به دوورو دریزی هیناویه تی.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۰۹) لە ئەبوو بەکری کوپی حەفصی کوپی عومەر وە هیناویەتی دەلیت: ئەوێ سەعدی بەسەر ئاودا دەبرد سەلمانی فارسی بوو، ئەسپەکان دەیانبردن و سەعدیش دەیووت پشت و پەنامان خوایه و خواش چاکترین وەکیله، خوا بەنده وەلی خۆی سەردهخت، ئایینی خۆی سەردهخت و دوزمنی دەشکینی ئەگەر لە سوپادا خراپە و کاری دەرچوو یان دەیو پ نەبی که بەسەر چاکەکاندا زال بێ پێی وت: ئیسلام نوییه و بەخوا دەریاکان وەک و شکانی بۆ موسلمانان ملکهچ دەبن، سویند بەوێ گیانی سەلمانی بە دەسته دەسته گەلیکی ئی دەردهچن وەک چۆن بە دەسته هاتنه ناوی. دایان بەسەر ئاودا تاهیح شتی لە ئاوهکه نه‌دەبینراو زیاتر لە و شکانی ملکهچ بوو بۆیان، ئەگەر تیایدا بوونایه لیی دەردهچوون وەک سەلمان دەلیت: هیچیان ون نه‌کردو کهسیان نه‌دەخنکا.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۰۹) لە ئەبوو عوسمانی نه‌هیدیه‌وه هیناویەتی تاکوتاییان پارێزراو بوون، جگه له کهسی له باری پێی دهوترا غه‌رقه‌ده له‌سەر پشتی ئەسپەکه‌ی کهوت، منیش سه‌یرم ده‌کرد مووی لا شانی ده‌ته‌کاندو ناو ئاو که‌وتوو که‌ش ده‌سوپایه‌وه. قه‌عقاعی کوپی عمر جله‌وی ئەسپەکه‌ی گرت و رایکی‌شا تا په‌رییه‌وه. ده‌لیت: هیچیان نه‌که‌وته ناو ئاوه‌که جگه له جامی که په‌تیکی پیوه‌بوو پچراو ئاوه‌که بردی.

ئین جهریر له میژوو هه‌یدا (ج ۳، ص ۱۲۲) له عومەری صائیدیه‌وه هیناویەتی ده‌لیت: کاتی سەعد خەلکی دا به‌ناو دیجله‌دا نزیکیان گرت، سەلمان له پال سەعددا بوو، به‌رده‌وام له پالیدا له ناو ئاوه‌که‌دا له‌گه‌ڵی ده‌چوو. سەعد وتی: (ذلك تقدير العزيز العليم) ئاوه‌که‌ش شه‌پۆلی پی ددان، و به‌رده‌وام ئەسپی به‌ پیوه‌ بوو که په‌کی ده‌که‌وت پی بۆ ده‌کردو له‌سه‌ری ده‌حه‌سایه‌وه وەک ئەوێ له‌سەر زه‌ویدا

۱- ئین جهریر له میژوو هه‌یدا (ج ۳، ص ۱۲۱) لە ئەبوو بەکری کوپی عەفصه‌وه به‌ هه‌مان شیوه له‌گه‌ل زیاده‌یه‌ک له سه‌ره‌تایه‌وه هیناویه‌تی.

بیٔ، له مه دائین له وه سهرسوپهینه رتر نه بوو، نه وهش پوژی ناو بوو به (یوم الجرائیم) ناوده را.

نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۰۹) له عومهیری صابانیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام له گپړانه وه کهیدا هاتووه: له مه دائین له وه سهرسوپهینه رتر نه بوو بویه به (یوم الجرائیم) ناوده را، هه رکهس ماندوو بووایه جرثومه یه کی بو ده بوو له سهری ده حه سایه وه.

ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۱۲۳) له قه یسی کوپی حازمه وه هیناویه تی ده لیٔ: تاومان دایه ناو دیجله و که چووینه زوری ناوه که ی که سی سوار ده وه ستا ناو نه ده گه یشت به شوینه که ی.^۱

ئین نه بی حاته م له حه بیبی کوپی زبیانه وه هیناویه تی ده لیٔ: یه کی له موسلمانان که حه جهری کوپی عه ددی بوو وتی: بوچی ناپه رنه وه بولای نه و دوژمنانه له پری نه م دلویه ناوه وه - واته دیجله - ﴿وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ كِتَابًا مُّوجَّلًا﴾ پاشان نه سپه که ی تاودایه ناو دیجله که وایکرد خه لکیش به دوایدا چوون که دوژمن موسلمانان یان بینی وتیان (دیوان) (دیوه کان) بویه رایانکرد، له ته فسیری ئین که ثیر (ج ۱، ص ۴۱۰) دا خاتووه نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۱۰) له حه بیبی کوپی نه سبه هان نه بوو مالیکه وه هیناویه تی ده لیٔ: له پوژی مه دائین که موسلمانان له دیجله په رینه وه دوژمن سهیریان کرد وا ده په رینه وه هاواریان ده کردو به فارسی ده یانوت (نه وانه دیوه کانن) به یه کتریان ده وت به خوا ئیوه له گه ل مروّفا ناچه نگن، به لکو له گه ل دیوه کاندا ده جه نگن، به وه شکن.^۲

^۱ - نه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۲۱۰) له قه یسه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۲ - ئین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۱، ص ۱۲۳) له حه بیبه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

بەيھەقى لە ئەعمەش لە ھاۋەلەنكىيە ھەنناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۵) دا ھاتتۇ ۋەلەيت: كاتى گەشتىنە دىچلە كە پەرۇ كشاۋ بوو، عەجەمەكان لە پشتىيە ۋە بوون، يەككى لە مۇسلمانان وتى: بەناۋى خوا، ئىنجا بە ئەسپەكەيە ۋە پەرييە ۋە بەسەر ئاۋەكەدا چو، خەلگىش ھەمان شتيان كرد، عەجەمەكان كە ئەوانيان بينين وتيان ديۋەكان، ديۋەكان، دواتر بەرۋوياندا چوون.

(ملکہ چى ئاگر بۆ ھاۋەلەن (ﷺ))

ئەبو نەعیم لە (الدلائل، ص ۲۱۲) لە موعاۋىيە كۆپى حەرمەلە ۋە ھەنناۋىيەتى ۋەلەيت: چوۋمە مەدىنە تەمىمى دارى بردى بۆ خواردن، ئانىكى زۆرم خواردو لە تاۋ برسيتى زۆر تىرم نەخوارد، من سى پۇژ لە مزگەوت بووم ۋە ھىچم نەخواردبوو، پۇژى پىكە ۋە بوۋىن كە لە (الحرّة) ئاگرى دەرگەت، عومەر ھات بۆ لاي تەمىم ۋەتى بېرۇ بۆ لاي ئەۋ ئاگرە، وتى: ئەي ئەمىرى باۋەرداران مەگەر من كىم ۋە چىم؟ بەردەوام پىيى وت تا لەگەللى ھەستا، موعاۋىيە ۋەلەيت: منىش كەۋتمە داۋيان ۋە ئەۋانىش چوون بۆ ئاگرەكە، ۋەلەيت: بە دەستەكانى ئاگرەكە كۆكردە ۋە تا بىردىيە ناۋ دۆلەكە ۋە تەمىمىش لە پشتىيە ۋە ۋايدەكرد، عومەر دەيوت: ئەۋەي دىۋىيەتى ۋەك ئەۋە نىيە كە نەيدىۋە.^۱

بەغەۋى لە موعاۋىيە كۆپى حەرمەلە ۋە ھەنناۋىيەتى ۋەلەيت: چوۋمە لاي عومەر (ﷺ) وتم: ئەي ئەمىرى باۋەرداران پىش ئەۋەي قەدەرم بىتە پى تەۋبە دەكەم، عومەر وتى: تۆ كىيىت؟ وتم: موعاۋىيە كۆپى حەرمەل، زاۋاي مۇسەيلەمە، وتى: دەي بېرۇ بۆلای چاكتىن خەلكى مەدىنە، ئىبن حەرمەل ۋەلەيت چوۋم لاي تەمىمى دارى دابەزىم، ئىمە قسەمان دەكرد كە لە (الحرّة) ئاگرىك كەۋتەۋە. عومەر ھات

^۱ - بەيھەقى لە ئىبن حەرمەلە ۋە بە ھەمان شىۋە ھەنناۋىيەتى ۋەك لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۵۳) دا ھاتتۇ ۋە.

ٻڌاي ته ميم وٽي: ئي ته ميم ڊهرچو، ته ميم وٽي: مه گهر من چيم، ناترستيت تووشى شتيك بم، خوئ بجووك نيشاندا، پاشان ههستا ٽاگره كهئى برده ئه و ڊهرگاي كه ليوهئى ڊهرچوو، پاشان چوو به ناويداو دواتر ڊهرچوو هيچ ڙياني پئ نه گهشت.^۱

(رؤشنايئى بؤ هاوه لائن (ﷺ))

ئه حمده له ئه بوو هورهيره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليئت: ئيمه له گه ل پيغه مبهري خودا نويژئى عيشامان ده كرد كه سوجهئى ڊهر ڊه سهن و حوسهين ده چوونه سهر پشئي، كه سهرئى به رزده كرده وه ده يخستنه پشتيه وه زؤر به نه رمئى له سهر پشئي لاي ڊه بردن، كه ده گه پرايه وه بؤ سوجه ڊردن ده چوونه سهر پشئي تانويژه كهئى ته واو ده كرد له سهر پاني خوئ دايدنه ان، ئه بوو هورهيره ده ليئت: منيش ههستام چووم ٻڌاي وتم: ئي پيغه مبهري خوا بيانه به وه؟، بريسه كه هه هات، پيغه مبهري (ﷺ) فهرموئى: (بچنه وه لاي دايكتان) (الحقا بامكان). پرشنگه كه مايه وه تاجوونه لاي دايكيان.^۲

ئه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۲۰۵) له ئه بوو هورهيره وه (ﷺ) هيئاويه تي ده ليئت: هه سهن (ﷺ) لاي پيغه مبهري (ﷺ) بوو له شه ويكي تاريكدا پيغه مبهري (ﷺ) هه سهنئى زؤر خوشده ويست، هه سهن وٽي: ده چمه و ٻڌاي دايكم، منيش وتم: ئي پيغه مبهري خوا (ﷺ) منيش له گه لي بچم؟ فهرموئى: نا، بريسه كه هه له ئاسمانه وه هات، هه سهن له بهر رؤشناييه كه هه وه چوو تاگه يشته وه لاي دايكي.

۱- له (الاصابة، ج ۳، ص ۴۹۷) دا واهاتوه. ئه بوو نه عيم له (الدلائل، ۲۱۲) له مه زوقه وه به كورتي هيئاويه تي، له گه رانه وه كهيدا: عومر پئي وت: ئي ئه بوو رقيه تؤمان بؤ شتيك واحه شار داوه.

۲- هه يثه مئى (ج ۹، ص ۱۸۱) ده ليئت: ئه حمده و به زار به كورتي هيئاويانه و واهاتوه: له شه ويكي تاريكدا، كه سه كانئى ئه حمده جي متمانه ن، ته واو. به يه قئى له ئه بوو هورهيره وه به هه مان شيوه هيئاويه تي وه كه له (البداية والنهاية، ج ۶، ص ۱۵۲) دا هاتوه.

ئەحمەد لە فەرموودەییەکی دوورو درێژدا لە چیرۆکی پۆژی هەییانی لە ئەبوو سەعیدەووە هیناویەتی دەلیت: پاشان ئاسمان بەو شەو شەپۆلی دا، کاتیکی پیغەمبەر (ﷺ) چوو بۆ نوێژی عیشا، ئاسمان بریسکەییەکی دا، قەتادەیی کوپی نوعمان وتی: پیغەمبەر (ﷺ) فەرمووی: (مالسیر ابا قتادة؟) (هاتنت بۆچی بوو ئەی ئەبوو قەتادە؟) وتی: ئەی پیغەمبەری خوا زانیم ئامادەیی نوێژەکەمە بۆیە حەزم کرد ئامادەیی بێم، فەرمووی: ئەگەر نوێژت کرد بمینەووە تا دەتەبەمەووە) کە لەنوێژ بوویەووە تیلایەکی پێداو فەرمووی: (ئەو بگرە پۆشنایی بۆ بەردەمت دەکات تا دەو لەدواشتەووە تا دە، کە چوویتەووە مالهەو پەشایت لە لایەکی مالهەووە بینی پیش ئەووی قسە بکەیت لێی بدە، چونکە ئەو شەیتانە). (خذ هذا فسیضی، لك امامك عشرا وخلفك عشراً، فإذا دخلت البيت وأريت سواداً في زاوية البيت فاضربه قبل ان تتكلم فإنه الشيطان)^١.

تەبەرانی لە (المعجم الكبير) لە قەتادەووە هیناویەتی وەک لە (المجمع، ج ٢، ص ٤٠) دا هاتوووە. لە گێڕانەووەکەیدا هاتوووە: تیلای دایە دەستم و فەرمووی: (إن الشيطان قد خلفك في اهلك فاذهب بهذا العرجون فأمسك به حتى تأتي بيتك فخذ من زاوية البيت فاضربه بالعرجون) (شەیتان لای مال و منالت دواي خستویت، ئەم تیلایە بگرەو تادەچیتەووە مالهەوت ببەرە سوچی مالهەوت و بەم تیلایە لێی بدە) منیش لەمزگەوت دەرچووم و تیلاکە پرشنکی دایەووە وەک مۆم پوناکی دەبەخشی تاچومە مالهەووە سەیرمکرد دەبینم پراکشاون، سەیری سوچەکەمکرد دەبینم ئازەلێکی (قنفذ) تێدایە بە تیلاکە لێمدا تادەرچوو.^٢

^١ - صحیح.

^٢ - هەیتەمی (ج ٢، ص ١٦٧) دەلیت: ئەحمەدو بەزار بە هەمان شیوە هیناویانەو کەسەکانی سەنەدەکە صەحیحن، ئەواو.

^٢ - هەیتەمی دەلیت کەسەکانی جی متمانەن.

بوخاری له ئەنەسەوہ ھیناویەتی دوو له هاوہ لآن لەلای پیغمبەر (ﷺ) دەرچوون و دوو شت وەک چرا له نیو دەستیاندا بوو، کە جیابوونەوہ ھەریەکێیان و چرایەکی لەگەڵ بوو تاگەیشتنەوہ مالەوہ.

ئێبێن ئیسحاق له ئەنەسەوہ ھیناویەتی ئوسەیدی کوپی حوزەیری ئەنساری و یەکیکی دی له هاوہ لآن لای پیغمبەر (ﷺ) لەسەر پێویستییەکیان قسەیان کرد تا بری له شەو چوو، شەوئەکەش زۆر تاریک بوو تالای پیغمبەر (ﷺ) چوون و ھەرکامیان گالۆکیکی بە دەستەوہ بوو، گالۆکی یەکیکیان پرشنگی دایەوہ تا بەوہ پێیان دەبرێ، کە جیابوونەوہ گالۆکەکی دیکەش پرشنگی دایەوہ تا ھەرکام بەو پۆشنایە گەیشتنەوہ مالەوہ.^۱

بوخاری له ھەمزە کوپی عەمری ئەسلەمیەوہ (ﷺ) ھیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغمبەر (ﷺ) بووین له شەویکی تاریکدا بوو، جیابوونەوہ پەنجەکانم پۆشناییان دەبەخشی تا ھەمووان لەسەر ئەو پووناکیە دەچوون و ھیچیان پی نہات و پەنجەکانیشم پووناکیان دەبەخشی.^۲

^۱ - بوخاری له عومەر له ثابتی کوپی ئەنەس و له ھەمادی کوپی سەلمەوہ له ثابتی کوپی ئەنەسیشەوہ ھیناویەتی عبادی کوپی بەشیر و ئوسەیدی کوپی حوزەیر لای پیغمبەر (ﷺ) چوون، بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی. ئەسائی و بەیھەقی له ڕێگەی ھەمادی کوپی سەلمەوہ ھیناویەتی. له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووہ. ئێبێن سەعد (ج ٣، ص ٦٠٦) له ڕێگەی ھامادی کوپی ثابت له ئەنەسەوہ ھیناویەتی دەلیت: ئوسەیدی کوپی حوزەیر و عبادی کوپی بەشیر لای پیغمبەر (ﷺ) بوون، شەوئەکەش زۆر تاریک بوو، بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی، ئەبوو نەعیم له (الدلائل، ص ٢٠٥) بە ھەمان شیوہ ھیناویەتی.

^۲ - بەیھەقی و تەبەرائی ھیناویانەو له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٥٢) دا واهاتووہ، ھەیشەمی له تەبەرائیەوہ ھیناویەتی ھیچ شتومەکیان نەکووت. ھەیشەمی (ج ٩، ص ٤١١) دەلیت: کەسەکانی تەبەرائی جی متمانەن، ناکۆکی ھەبە لەسەر کەئیری کوپی زەید، تەواو. ئێبێن کثیر له (البداية والنهاية ج ٨، ص ٢١٣) دەلیت: بوخاری له میژووہ کەیدا بە سەنەدی جەببەد بە کورتی ھیناویەتی، ئەبوو نەعیم له (الدلائل، ص ٢٠٦) له ھەمزەوہ بە ھەمان شیوہی بوخاری ھیناویەتی.

نېن سہ عد (ج ۴، ص ۳۱۵) له واقدیہ و ھیناویہ تی ھمزہ ی کوږی عہ مر وتی: له تہ بوک بووین و دووږوہ کان و شترہ کی پیغہ مبریان (ﷺ) راوہ دونا تاهہ ندی شمعہ کی له سہر کہوت و ھمزہ وتی: پینج پہنجه کم پرشنگیان دہادیہ و تاجی شمعہ کہوتبوہ (وہ کامچی و شتی له و جوړہ) کو مکړد نہ وہ.

بہیہ قی له عہد ولحہ میدی کوږی ئہ بوو عہبہ سی ئہ نساریہ و ھیناویہ تی مہیمونی کوږی زہیدی کوږی ئہ بوو عہبہ س ھوالی پیدام ئہ بوو عہبہ س له گہل پیغہ مبر (ﷺ) نویژی دہ کرد، دواتر گہرایہ وہ بو ناو بہنی حارثہ، له شہ ویکی تاریک و باراناویدا دہ چوو، گالو کہہ کی دہستی پرشنگی دہادیہ وہ تا چوویہ مال، بہیہ قی دہ لیت: ئہ بوو عہبہ س له وانه بوو کہ بہ شداری بہ در بوو.^۱

زوبہیری کوږی بہ کار له (الموفقیات) دہ لیت: موہمہ دی کوږی زوحان له باوکیہ وہ بوی گیرامہ وہ وتی: ئہ بوو عوبہ یسی کوږی جہر پاش له دہستدانی بینای، پیغہ مبر (ﷺ) گالو کیکی پیدا، دہ لیت بہ وہ بہرپی دہ بینی، پرشنگی نیوان ئہ وہ و ئہ وہی دہ گرتہ وہ. تہ و او. پیغہ مبر (ﷺ) نرای بو قامچیہ کی کرد، بہ وہ قامچیہ کی پرشنگی دہ داو ئہ ویش بوو پونا کی بہ کاری دہینا.^۲

پیشتہ له باسی بانگہ واز بو لای خواو پیغہ مبر (ﷺ) له بانگہ وازی توفہ یلی کوږی عہمری دہوسی دا ہاتوہ کہ داوای له پیغہ مبر (ﷺ) کرد تابو پالپشتی موسلمان بوونی ھوژہ کی پالپشتی ھبی، ئہ ویش فہرمووی (خوایہ بہ لگہیہ کی بدہری) (اللہم اجعل له آیہ) دہ لیت: گہرامہ وہ بو ناو ھوژہ کہم و کہ گہیشتہ دوو ریان له نیو چاوانمہ وہ پووناکیہ وہ چرا دہرکہوت، وتم خوایہ با له دہم و

^۱ - له (البدایۃ والنہایۃ ج ۶، ص ۱۵۲) دا واهاتوہ. ئہ بوو نہ عیم له (الدلائل، ص ۲۰۵) بہو سہ نہدہ بہ ھمان شیوہ ھیناویہ تی، بہ لام له گیرانہ وہ کیدا ہاتوہ: ئہ بوو عیسا بوو، حاکم (ج ۳، ص ۱۳۰) له عہد ولحہ میدی کوږی ئہ بوو عہبہ سہ وہ بہو شیوہ بہ مورسہ لی ھیناویہ تی، له (الأصابۃ ج ۴، ص ۱۳۰) دا ہاتوہ.

^۲ - له (کنز العمال ج ۷، ص ۷۸) دا واهاتوہ.

چاومدا نه بیئت، چونکه ده ترسم و ابزانن له بهر وازهینانم له ئایینی ئەوان پە لە
که وتووته ناوچاوم، خوای گه وره پووناکیه که ی خسته سه ری قامچیه که م، خه لکی
ناماده بوو ئەو پووناکیه یان وه ک قندیلی هه لئاسراو دی و منیش به ره و خوار
داده به زیم تا که ی شتمه لایان.

ئین عه ساکیر له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: عه بباسی کوپی
عه بدولموته لیب زۆر جار ده یووت: هه رکه سم دیبی چاکه م له پرویدا دیبی، نیوانی
من و ئەو پووناکی ده رکه وتوو، هه رکه سیش خراپه م له پرویدا دیبی نیوانی من و
ئەو تاریکی گه راوه، ده ی چاکه بکه و چاکه سازی بنوینه، چونکه ئەو له فه وتاندنت
له ده ست خراپه ده تپاریزی.^۱

(سیبهرکردنی هه ور بۆ هاوه لانی)

ئەبونه عیم له عه بدوره حمانی کوپی عمرانی کوپی حارس له مه ولایه کی
که عبه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل میقدادی کوپی ئەسوده و عه مری کوپی عه بسه و
شافعی کوپی حه بیبی هوزه لی (ﷺ) ده رچووین، پۆژی عه مری کوپی عه بسه
ده رچوو، منیش چووم -نیوه ی پۆژ بوو- تابزانم چی ده کات، سه یرمکرد هه وری
سیبهری بۆ کردوو و نیوانی تیدا نییه، بیدارم کرده وه، ئەویش وتی: ئەم شته
ئەگه ر بزانم بۆ که ست گێراوه ته وه نیوانی من و تو باش نمینی، مه ولاکه ی که عب
ده لیت: به خوا تا مردن بۆ که سم نه گێرایه وه.^۲

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۳۱۲) دا واهاتوو.

^۲ - له (الأصابه ج ۳، ص ۶) دا واهاتوو.

(بارىنى باران بە نزاى ھاۋەلان (ﷺ))

بوخارى لە ئەنەسە ۋە ھىناۋىيەتى كەسى پۇژى ھەيىنى لە ۋەرگاي پوۋبەپوۋى مېنبەرى پىغەمبەر (ﷺ) بوو ھاتە مزگەوت و پىغەمبەرى (ﷺ) وتارى دەداۋ كابرەش بەرەو پوۋى ھات، وتى ئەي پىغەمبەرى خوا سامان نەماۋ رىگە پرا دەي نزامان بۇ بگە خوا بارانمان بۇ دابارىنى، پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستەكانى بەرز كردهو ۋەرموۋى (خوایە بارانمان بۇ ببارىنە) سى جار ۋەرموۋى (اللهم اسقنا) ئەنەس وتى: بەخوا ھىچ ھەورو پەلەو شتىكمان لە ئاسماندا نەدى و ھىچ لەنيوان ئىمەدا مال و خانوۋىيەك نەبوو، لە پشتىيە ۋە ھەورىك ۋەك تىر ۋەركەۋەت، كاتى ھاتە نيوان ئاسمان و بلاۋبوۋىيە ۋە دواتر دابارى. بەخوا شەش پۇژ خورمان نەدى پاشان بۇ ھەيىنى دواتر كەسى لە ۋەرگاۋە ھاتە ژورو پىغەمبەر (ﷺ) وتارى دەدا، كابرە بەرەو پوۋى ھات و وتى ئەي پىغەمبەرى خوا مال و سامان لەناۋچوۋ رىگە پچرا داۋا لە خوا بگە باران بگىرتەۋە. پىغەمبەرىش (ﷺ) دەستەكانى بەرز كردهو ۋەرموۋى (خوایە چواردەورمان نەۋەك بەسەرماندا، خوایە بەسەر گردۆلكەو شاخ و تەپۆلكەو جى بەرى درەختەكان) (اللهم حوالينا ولا علينا، اللهم على الآكام والجبال والطراب ومنابت الشجر) پاش وتارەكەي چوۋىنە ۋەر خور بوو. لەرىگەيەكى دىكەۋە ھىناۋىيەتى: ھەورم بىنى بە راست و چەپدا دەچوۋن و دەبارىن و بەسەر خەلكى مەدىنەدا نەدەبارىن، لە رىگەيەكى دىكەيدا: پىغەمبەر (ﷺ) دەستەكانى بەرز كردهو ۋە ھىچمان (پەلە ھەور) لە ئاسماندا نەدى، سویند بەۋەي گيانى بە دەستە دەستەكانى دانەنا تاهەور ۋەك شاخەكان ھاتن، دواتر لە مېنبەرەكەي دانەبەزى تا بىنىم باران بەسەر پىشىدا دادچۆرا.

^۱ - موسليم و ئەحمەد ۋە ۋەبۇ داۋد ۋە ۋاتايە ھىناۋىيە، ۋەك (البداية والنهاية ج ۶، ص ۸۸) دا ھاتوۋە. ئەبوۋ نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۶۰) ۋە ئىبن سەعد لە (الطبقات، ج ۱، ص ۱۷۶) ھىناۋىيە.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۶۰) لە ئەبوو لویابەهی کۆری عەبدولمۆنژەرەو
 هیئاویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) لە پوژی هەیینی لەسەر مینبەر وتاری
 دەفرموو بۆ خەلک و دەیفەرموو (اللهم اسقنا) ئەبوو لویابە وتی: ئەی پیغەمبەر
 (ﷺ) خورما لە گەورەکاندا، پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی ((اللهم اسقنا حتی یقوم
 ابو لبابه عریاناً یشد یعلب مریده بأزاره) (خوایه بارانمان بۆ دابارینه تا ئەبوو
 لویابە بە پووتی هەستی و بە جلەکی کونی گەورەکی توند بکات) لە ئاسماندا
 هەوریکمان نەدەبینی، بارانی توند بارای و خەلکی پشتیوانان چواردەوری ئەبوو
 لویابەیان داو وتیان ئەبوو لویابە باران دەست هەلناگری تا تۆ ئەو شتە نەکەیت کە
 پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (ئەبوو لویابەش هەستاو ئەوێ کرد، بەو باران وەستا^۱ ۲

پیشتر لە باسی خۆپاگری لەسەر سەختیهکان فرموودهکی عومەرمان لای
 ئێبن جەریرو بەزارو تەبەرانی هیئا تیایدا هاتوو، دەستەکانی بەرەو ئاسمان بەرز
 کردەو و داینهان تا باران دایکردو چییان پی بوو پریان کرد، پاشان چووین
 سەیرمانکرد نەماندی لەولای سەربازگەکان باران بباری^۳ ۴

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۹۰) لە عەبدولای کۆری ئەبوو بەکری کۆری
 عەبباسی کۆری سەهلهو هیئاویەتی دەلیت: خەلکی هیچ ئاویان پی نەبوو، لای
 پیغەمبەر (ﷺ) سکالایان کرد، ئەویش نزای کرد، خواش هەوریکی ناردو باران
 باری تاخەلکی تیر ئاو بوون و چەند ئاویان پیویست بوو هەلیانگرت.

۱ - ضعیف.

۲ - بەیبهقی لە ئەبوو لویابەو بە هەمان شیو هیئاویەتی وەک لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۲)
 دا هاتوو دەلیت: ئەو سەنەدە حەسەنەو ئەحمەدو زانایانی فرموودەش نیانهایناو، تەواو.

۳ - صحیح.

۴ - ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۹۰) لە عومەرەو بە هەمان شیو هیئاویەتی.

ئىبن ئەبى دىناۋ ئىبن ئەسكەر لى خواتى كۆپى جەبرىيە ھىناۋىيەتى دەلىت: خەلىكى لى سەردەمى عومەردا توۋشى قات و قىيىكى سەخت بوون، عومەر دەرچوۋ دوو پىكات نوپۇزى كىر بە خەلىك و ئەملاۋ لى عەباكى ھەلىگىرپايە ھە پاستى خىستە چەپ و چەپى خىستە سەر پاست، دواتر دەستەكانى بەزىكردە ھە وتى: خوايە ئىمە داۋاي لىخۇشبوون و باران بارىنت لى دەكەين، لى شۆيىنەكەى نەجوۋلا تاباران بارى. لەو بارەدا دەشتەكىكەكان ھاتن بۆلای عومەر و تىيان ئەى ئەمىرى باۋەرداران ئىمە لە دەشت و دەرماندا بووين لە پۇزى ئەۋەندە كاتى ئەۋەندەدا كە ھەۋرى دايگرتىن و تىايدا دەنگىكىمان بىست دەيوت: ئەبو خەفسى فرىادپەس بۆى ناردى، دووجار وتى: (اتاك الغوث ابا حفص).^۱

بەيھەقى لى مالىكودارە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە سەردەمى عومەرى كۆپى خەتتابدا خەلىكى توۋشى قات و قىيىك بوون و كەسى ھات بۆلای پىغەمبەر (ﷺ) وتى: ئەى پىغەمبەرلى خوا داۋاي باران بۆ ئومەتتە بىكە وا لەناۋچوون، پىغەمبەر (ﷺ) ھاتە خەۋى و پىيى فەرموو: بېز بۆلای عومەر و سەلامى لى بىكە و پىيى بلى ھەۋرەكان باران دەبارىنن، پىيى بلى لەگەل ژىردا ژىردابە، كابرا ھات و پىيى و ت چ خەۋىكى دىۋە، عومەر گىراۋ دواتر وتى: پەرۋەردىگارا كەمتەرخەمى ناكەم مەگەر لەۋەى نەيتوانم.^۲

ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۱۹۲) بە سەنەدى كە سەيفى تىدايە لە عەبدولپەرحمانى كۆپى مالىكەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سالى بى بارانى خەلىكى مەدىنەى توۋشى بىسىتى كىردو دەرۋوبەرىشى توۋش بوون تائەۋەى دەرەندە دەھات بۆ مۇۋقۇ مۇقىش مەپرى سەردەبىرى لەتاۋ قەلىبى و لەپىيەكەى نەيدەخوارد.

^۱ - لە (كنز العمال، ج ۴، ص ۲۹۰) دا ۋاھاتوۋە.

^۲ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۸۹) دا ۋاھاتوۋە. ئىبن كەئىر لە (البداية والنهاية ج ۷، ص ۹۲) دا دەلىت: سەنەدەكەى سەھىحە. تەۋاۋ.

خەلکی لەو باوەرەدابوون و عومەریش گەمارۆدراو بوو بەرامبەر خەلکی ناوچەکان تا بیلالی کوپی حارثی موزەنی ھات و داوای مۆلەتی لێکردو وتی: من نێردراوی پیغەمبەری خوام بۆلات، پیغەمبەر (ﷺ) پێت دەفەرموویت: من ژیڕیم پێ سپاردوویت و تۆش ھیشتا لەسەر پێیت ئەو بارت چۆنە؟ عومەر وتی کەئەمەت بێنی؟ وتی: دوینی، عومەر چووێ دەرو لەناو خەلکدا ھاواری کرد (الصلاة الجامعة) وەرن بۆ نوێژ، دوو رکات نوێژی پێ کردن، دواتر وتی: ئەو خەلکینە سوینتان دەدەم بە خوا ئەگەر شتیکم لەسەر دەزانن کە کاریکم کردبێ لەو باشتەر ھەبووبی، وتیان: نە بەخوا، وتی: دەو بیلالی کوپی حارث دەلی ئەو و ئەو، ئەوانیش وتیان بیلال راست ئەکات داوای فریاکەوتن لە خواو موسلمانانیش بکە. عومەر لەو دەستی گرتبوویو، بەلام ناردی بۆلای خەلک، عومەر وتی: اللہ اکبر، بەلاماوەکەئەواتوو و بەرەو ڕوو ھەلمارنەو مۆلەتی داواکاری بە ھەر خەلکی درابی بەلاکەیان لەسەر ھەلدەگیری. ناوچەئەووسی بۆ سەرکردەئە ناوچەکان، فریای خەلکی مەدینەو چواردەوری بکەون، چونکە زۆریان بۆ ھاتوو، خەلکی بردە دەرەو بۆ نوێژە بارانەو خوشی لەگەڵ ەبباسدا بە پیادە چوو، وتاریکی کورتی پیشکەش کردو دواتر نوێژی کرد لەسەر ئەژنۆکانی کەوتو وتی: خوايە تەنھا تۆ دەپەرستین و تەنھا پشت بە تۆ دەبەستین، خوايە لیمان خوشبەو پەحممان پێ بکەو لیمان پازی بە، داوایی گەپایەو، نەگەشتە مال تا تاویان دایە پارکن، بە سەنەدیکیش ھیناویەتی کە سەیفی تێدایە لە عاصمی کوپی کوپی خەتتابەو بەو شیو ھیناویەتی و ھاتوو وتی: مالی لە موزەینە لە خەلکی دەشت و دەر بۆ خواوہنەکانیان وت: زۆرمان بۆ ھاتوو دەو مەپیکمان بۆ سەرپرە. ئەویش وتی باشیان تێدا نییە، ئەوانیش زۆریان وتەو تا مەپیکمی بۆ سەرپرین و پیستی لابردو ئیسکی سوور بوو، ھاواری کرد وەئەو بۆ محەمەد، لە خەویدا نیشانی درا کە پیغەمبەر (ﷺ) ھات بۆلای و فەرمووی: (مۆژدەئە ژیانتي لێ بێ، بپۆ بۆلای عومەر و سەلامی منی پێ بگەینەو پێی بلی بەلێنی منت لایەو تۆش بۆ بەلێن زۆر بە وەفاو

پارىژەرى، ژىرى ژىرى ئەى عومەر، ئەۋىش ھات بۇ بەردەگای عومەرۈ بە
غولامەكەى وت: مۆلەت ۋەربگرە بۇ نىردراۋى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ئىنجا بە
ھەمان ۋاتا ئەيەننىت.^۱

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۴۴) لە سەلىمى كۆپى عامرى خەبائىرىە ۋە ھىناۋىەتى
ئاسمان بارانى نەدەباراند، موعاۋىەى كۆپى ئەبو سۇفىيان ۋ خەلىكى دىمەشق چۈنە
دەر بۇ نۆيژە بارانە، موعاۋىە كە لە مېنبەر دانىشت وتى: كوا يەزىدى كۆپى
ئەسۋەدى جەرشى؟ خەلىكى بانگيان دەكرد تاھات، موعاۋىە فەرمانى پىكردو يەزىد
چۈۋىە سەر مېنبەر موعاۋىە لای قاچەكانى يەزىد دانىشت وتى: خوايە ئىمە
ئەمپۇ بە چاكترىنمان سكالآت لا دەكەين، خوايە ئىمە ئەمپۇ بە يەزىدى كۆپى
ئەسۋەدى جەرشى سكالآت لا دەكەين، ئەى يەزىد دەستەكانت بەرز بگەرەۋە بۇ لای
خوا، يەزىد دەستەكانى بەرزكردەۋە ۋە خەلىكىش ۋايانكرد، ھىندەى نەبرد تا ھەۋرى
لە پۇژئاۋاۋە ھات ۋ بايەك ھەلىكردو باران بارى تائەۋەى خەلىكى خەمیان بوو
نەگەنەۋە مال.

ئىبن سەعد (ج ۷، ص ۲۱) لە ئومامەى كۆپى عەبدوللەۋە ھىناۋىەتى دەلىت:
ئەكار لە ھاۋىن ھات بۇلای باخەكەى ئەنەسو سكالآى تىنۋىتى كرد، داۋاى ئاۋى
كردو دستنۋىژى گرتو نۋىژى كرد، پاشان وتى: ھىچ دەبىنى؟ وتى: نا، ھىچ
نابىنم، وتى: چۈۋ نۋىژى كرد، دواتر بۇ جارى سىيەم يان چۈارەم وتى سەيرىكە
ھىچ دەبىنى؟ وتى: ھەر ۋەك بالى بالندە دەبىنم، ئەۋىش نۋىژى دەكردو نزاى
دەكرد تا كارەكەرەكەى ھات ۋ وتى ئاسمان ھەرە باران دەبارى، ئەۋىش وتى
سۋارى ئەو سەسپەبە كە بىشەرى كۆپى شخاف ناردى بزانە باران تاكۋى بارىۋە؟
ئەۋىش سۋار بوو چۈۋ سەيرى كرد باران لە بىناكانى (المسرىن) ۋ (الغضبانب)
زىاتر نەچۈۋبوو، لە پابىتى بەنانىەۋە بە كۆپى بە ھەمان شىۋە ھىناۋىەتى ۋ تىايدا

ها توه: قهيم لاي ٺه نه س سڪالاي بي ٺاوي بو زهويه كه ي كرد، له ڪوٽاييه كه شي دا ده لئيت: سهيري كرد له زهويه كه ي ٺه و زياتر باران نه باريوه.

ٺيبراهيمي ڪوري جونهيد له (ڪتاب الأولياء) به سه نه دي مونقه تيع هيٺاويه تي حجرى ڪوري عه دي (ﷺ) تووشى له شگراني بوو، به ڪار راسپيره كه ي وت: خواردنه وه ڪم بدهري ٽا خوڪي پي بشوم و سبهيني هيچ ٺاوم مه دهري، ٺه ويش وتي ده ترسم له تينوييتيدا بمریت و موعاويه بمڪوڙي، ٺه ويش له خوا پارايه وه، هه وري باراني بو باراندو ٺه ويش چهندي پيوست بوو لي وهرگرت، هاوه لائي پييان وت له خوا داوا بڪه دهريازمان بڪات، وتي: خوايه چاڪمان بو هه لبريڙه، به وه خوي و دهسته يه ڪيان ڪوڙان.^۱

ٺين عه ساڪير له هه سه نه وه هيٺاويه تي ده لئيت: ناوچه يه ڪي پشتيوانان نزي پيشترى پيغه مبهريان (ﷺ) هه بوو ڪه ٺه گهر يه ڪييان بمردياه هه وري ده هات و باراني ده بارانده سهر گوڙه كه ي، مه ولايه ڪيان مرد موسلمانان وتيان: با ٺه مڙو برونينه فرمايشتي پيغه مبهري (ﷺ) (مولى القوم من انفسهم) (مه ولاي- ڪويله و خزمه تڪار- خه لڪي له خويانه) ڪه خرايه ناو گوڙ هه وري هات و باراني ده بارانده سهر گوڙه كه ي.^۲

(ٺاوي به خشران به سه تلئ له ٺاسمانه وه)

ٺين سه عد (ج ۸، ص ۲۲۴) له عوسماني ڪوري قاسمه وه هيٺاويه تي ده لئيت: ڪاتي ٺوم ٺه يمه ن ڪوچي كرد، شهو بي ٺاوي بوو، تينووي بوو له چوله واني بوو ٺاويشي پي نه بوو پوڙيش به پوڙوو ببوو، تينويي زوري بو هيٺا، له ٺاسمانه وه

^۱ - له (الأصابة ج ۱، ص ۳۱۵) دا واهاتوه.

^۲ - صحيح.

^۳ - له (كنز العمال، ج ۷، ص ۱۳۶) دا واهاتوه.

سه تلی ئاوی به په تیکی سپی بو هیئرایه خواره وه، ئوم ئه یمن سه تله که ی گرت و
ئاوی ئی خوارده وه قاتیر بوو، ده یفرمووی دوا ی ئه وه تینوو یتیم نه دیوه له
پوژوومدا له نیوه ی پوژدا به ره و پووی تینوو یتیم بوومه ته وه، به لام دوا ی ئه و ئا و
خوارده وه یه تینوو یتیم نه دیوه، ئه گه ر له پوژی گه رمادا - دوا ی ئه وه - پوژووم
گرتبی تینووم نه بووه.^۱

(به ره که ت له ئاودا)

بوخاری له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: پیغه مبه رم (ﷺ) له
کاتی نوژی عه سردا بیی، خه لکی بو ئاوی ده ستنو یژ ده گه ران و ده ستیان
نه ده که وت، جامی ئا و هیئرا بو پیغه مبه ر (ﷺ) ئه ویش ده ستی خسته ناو و
فه رمانی کرد خه لکی ده ستنو یژ ئی بگرن. ئا و له ژیر په نجه کانیه وه سه رچاوه ی
ده گرت، خه لکی ده ستنو یژیان گرت و هه مو یان لیبو نه وه.^۲

هه روه ها له مالیکه وه هیئاویه تی ده لیت: بانگی نو یژ درا و هه رچی مالی له
مزگه وت نزیک بوو هه ستا و ئه وانه ی مالیان دوور بوو مانه وه، جامه به ردینی هیئرا
بو پیغه مبه ر (ﷺ) که به باشی ده ستی تیایدا نه ده کرایه وه، په نجه کانی کوکرده وه و
خه لکه که ی تر له و جامه دا ده ستنو یژیان گرت، هه مید ده لیت: پرسیارکرا له ئه نه س
چه ند که س بوون؟ وتی: هه شتا یان زیاتر. بوخاری به هه مان شیوه لیوه ی هیئاوه.
له گیرانه وه یه کی دیکه ی بوخاری لیوه ی هیئاویه تی ده لیت: قاپی هیئرا بو
پیغه مبه ر (ﷺ) ئه وکاته ی له (زه ورا) بوو، پیغه مبه ر (ﷺ) ده ستی خسته ناو
قاپه که و ئا و له نیو په نجه کانیه وه سه رچاوه ی ده گرت، خه لکه که ده ستنو یژمان

^۱ - ئین سه که ن له قاسمه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی، وه که له (الأصابه ج ۴، ص ۴۳۲) دا ها تووه.

^۲ - موسلیم و ترمزی و نه سائی له چه ند ریگه یه که وه له مالیکه وه هیئاویانه، ترمزی ده لیت: فه رموده که هه سه نی
صه حیحه، ئه حمه دیش به دوورو دریزتر له وه له مالیکه وه هیئاویه تی.

دهگرت، قه تاده وتى: به نه نه سم وت: چهند بوون؟ وتى سى سى سى يان سه روو سى^۱ سه د.

بوخارى له بهرائى كوپى عازبه وه هيناويه تى ده لئيت: پوژى حوده يبيه چوار سه د بووین، حوده يبيه ش بيريك بوو، هيچمان لى نه هيشت، پيغه مبه ر (ﷺ) له لای بيره كه وه وه ستاو داواى برى ناوى كرد له ده ميذا شله قاندى و دواتر كرديه ناو بيره كه. هينده ي نه برد تاتير ناومان لى وه رگرت و خو مان و ناژ له كانمان تينو يتي مان نه ما.^۲

بوخارى له جابري كوپى عه بدولا وه (ﷺ) هيناويه تى ده لئيت: خه لكى پوژى هينى تينو بوون و پيغه مبه ر (ﷺ) قاپه پيسته ييه كى له به ر ده ستدا بوو ده ستنو يژى ده گرت، خه لكى به ره و پووى هه لپه يان بوو، پيغه مبه ر (ﷺ) فه رموى (چيتانه؟) وتيان ناومان نيه بو ده ستنو يژو خوار دنه وه جگه له وه ي له به ر ده ستددايه، پيغه مبه ر (ﷺ) ده ستى خسته ناو ناو كه و ناو يش له نيو په نجه كانيه وه وه له كانياو ده ته قى، ئيمه ش ناومان خوار ده وه ده ستنو يژمان گرت، وتم: چهند كه س ده بوون؟ وتى: نه گه ر سه د هه زار يش بووينا يه به شى ده كردين، ئيمه پانزه سه دى بووین.^۳

^۱ - نه حمه دو موسليم به هه مان شيوه هيناويا نه. له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۲) دا واهاتووه. نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۴۵) له نه نه سه وه به هه مان شيوه هيناويه تى. ئين سه د (ج ۱، ص ۱۷۸) له چهند ريگه يه ك له نه نه سه وه به چهند ده قيكى جيا جيا هيناويه تى.

^۲ - بوخارى به سه نه دو مه ته وه به ته نها هيناويه تى. (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۴) دا واهاتووه. نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۴۵) له به زاره وه به هه مان شيوه هيناويه تى، بوخارى له ميسوهر و مه روانه وه به دوو رو دريژى نه وه فه رموده ي حوده يبيه ي هيناوه، موسليم له سه له مه ي كوپى نه كوه عه وه هيناويه تى وه ك له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۷) دا هاتووه. ئين سه د (ج ۱، ص ۱۷۹) له سه له مه وه هيناويه تى.

^۳ - موسليم هيناويه تى. له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۶) دا واهاتووه، نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۴۴) و ئين سه د (ج ۲، ص ۹۸) به و اقا يه لي وه ي هيناوه.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ۱۴۴) لە ئین مەسعودووە هیناویەتی دەلیت: لەگەڵ پیغەمبەر (ﷺ) لە سەفەریکدا بووین کە کاتی نوێژ هات و تەنها شتیکی کە مەمان پێ بوو (ناو) پیغەمبەر (ﷺ) داوای بپێ ئاوی کردو کردیە ناو تەشتیک و دەستی خستە ناوی، ناو لە نیوان پەنجەکانیەو هەلەدەقولا، پاشان هاواری کردو فرمووی (ئادەبی وەرەن بۆ دەستنوێژ گرتن و بەرەکت لە خواوە) (الا هلم الى الوضوء والبركة من الله) خەلکی هاتن و دەستنوێژیان گرت و منیش دەست پێشخەرم دەکرد بۆ ئاوەکەو دەمکردە ناو سەم لەبەر فرمایشتی (والبركة من الله).^۱

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۴۴) لە ئەبوو قەتادەووە هیناویەتی دەلیت: لە سەفەریکدا لەگەڵ پیغەمبەردا (ﷺ) بووین، فرمووی (ئایا هیچ ئاوتان پێیە؟) وتم: بەلێ من مەسینەیهکم پێیە هەندی ئاوی تێدایە، فرمووی بپێنە، منیش هینام فرمووی لێی وەرگیرن، دەستنوێژی گرت و کەمە چۆرەیه ئاوی تێدا ما، پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (بپاریزە ئەبوو قەتادە، چونکە دواتر هەوایی دەبیّت) (ازدەر بها ابا قتادة فانه سيكون لها نبا) کاتی بارمان سەخت بوو پیغەمبەر (ﷺ) چوویه لایان، وتیان ئەی پیغەمبەری خوا (ﷺ) لە تاو تینویتییدا لەناوچووین، قورگمان وشک بوو وا خنکاین، پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (لەناو ناچن) (لا هلك عليكم) پاشان فرمووی (ئەی ئەبوو قەتادە مەسینەکە بپنە) (يا ابا قتادة انت بالمیضا) منیش هینام، پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (احلل لی غمری) (سەرەکەیم بۆ بکەرەو) منیش کردمەووە هینام، ئاوی دەکردە ناو قاپەکەو خەلکی ئاویان ئی وەرەگرت، خەلکی قەرەبالغیان لێ کرد، پیغەمبەر (ﷺ) فرمووی (يا ايها الناس احسنوا المأكلکم سیصدر عن ري) خەلکەکە هەموویان خواردووە تەنها من و پیغەمبەر (ﷺ) ماینەو، پیغەمبەر (ﷺ) بۆی تێکردم و فرمووی (ئەبوو قەتادە بنۆشە) وتم ئەی پیغەمبەری خوا تۆ بنۆشە، فرمووی (ئاودەر بە خەلکی خۆی کۆتایی هەموویان

^۱ - بوخاری بە هەمان شیوە لیوێ هیناو، وە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۹۷) دا هاتووە.

دەخواتەۋە (ان الساقى القوم آخرهم شرباً) منىش خواردمەۋە ئىنجا خۇي خواردىيەۋە ھەمان بې ئاۋىشى تىدا مابوۋىيەۋە، ئەۋرۇڭ خەلگەكە سى سەد كەس بوون. ئىبراھىمى كوپى ھەجەج لە ھەرموودەيەكدا دەلىت: خەلگەكە ئەۋرۇڭ ھەۋت سەد كەس بوون^۱.

موسلىم لە موعادى كوپى جەبەلەۋە ھەرموودەي كۆكردنەۋەي نوپۇڭ لە غەزاي تەبوۋكدا دىنى تائەۋەي دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (پىشت بە خوا سبەينى دەگەنە كانى تەبوۋك ۋ ھەرگىزىش ناچنە ئەۋى تا چىشتىنگاي پۇڭ دى، ھەركەس ھاتە لاي با ھىچ دەست نەدات لە ئاۋەكەي تا خۇم دىم) موعاد دەلىت: چوۋىنە ئەۋى ۋ دوو كەس پىشتىر چوۋبوۋنە ئەۋى ۋ كانىكەش چۆرەي دەھات، پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئاي ھىچ لە ئاۋەكەيتان ھەلگرت) (هل مستما من مائها شيئاً) وتيان بەلى، ئەۋىش قسەي پى وتن ۋ ئەۋەي خوا بىيەۋى پى وتن، پاشان كەم كەم لە كانىكەيان كۆكردەۋەي لە بەردەميان گرت) تا شتى لە ئاۋەكە كۆبۈيەۋە، دواتر پىغەمبەر (ﷺ) دەم ۋ چاۋو دەستى شۇردو ھەمدى گىپرايەۋە ناۋى، كانىكە ناۋىكى زۇرى لىھات ۋ خەلگى ئاۋيان ئى ۋەرگرت، دواتر پىغەمبەر (ﷺ) ھەرموۋى (ئەي موعاد خەرىكە ئەگەر تەمەنت درىڭ بىت ئىرە بىينى پېر بوۋى لە باخ) (يا معاذ يوشك إن طالت بك حياة أن ترى ما هاهنا قد ملئ جناناً)^۲.

بوخارى لە عىمرانى كوپى حوصەينەۋە ھىناۋىيەتى لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) لە پىيەكدا بوون، ھەرموودەكە دىنى تادەلىت: زۇر تىنوۋمان بوو، لەگەل پىغەمبەر (ﷺ) دەچوۋىن تا ئافرەتى قاچەكانى لە نىۋان دوو كوخەكەدا شۇر بوۋبوۋىيەۋە، پىمان وت: ئاۋ لەكۈيىيە؟ وتى: ھىچ ئاۋى نىيە، وتمان: نىۋانى مال ۋ مىدالت ئاۋ چەندە؟ وتى: شەۋو پۇڭى، وتمان دەي ۋەرە بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) وتى: پىغەمبەر

^۱ - صحيح.

^۲ - ئەھمەد ۋ موسلىم لە ئەۋو قەتادەۋە بە دوۋرو درىڭتر لەۋە ھىناۋيانە، ۋەك (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۸) دا ھاتوۋە.

^۳ - لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۰) دا ۋاھاتوۋە.

کیہ؟ ہیچمان ئی ورنہ گرت تا هیئامانه لای پیغمبهر (ﷺ)، ژنه که هه مان قسه کانی کرد بو پیغمبهر (ﷺ)، به لام وا قسه ی کرد که خاوه نی مندالی هه تیوه، پیغمبهر (ﷺ) فرمانی پیکرد دوو کونه که بین و دهستی هیئا به سهریاند، چل کهس تیر ئاومان خوارده وه تا تیربووین و چی قاپ و قاچاخمان پی بوو پرمان کرد، به لام ئاوی و شترمان نه دا له کاتی کدا پری دهنواند، پاشان فرمووی چیتان لایه بیهینن، شتی له خورماو شمه کی بو کوکرده وه، ژنه که بر دیه وه بو لای مال و مندال و وتی چووم بو لای جادووگه رترین کهس یان وه که ده لئین نهو پیغمبهر بوو، بهو ژنه نهو خه لکه ی رینموونی کردو ژنه کهو خه لکه کهش موسلمان بوون، موسلیم هیئاویه تی له گیرانه وه یه کدا هاتوه، پیغمبهر (ﷺ) به ژنه که ی فرموو (له گه ل خوت نه مه ببه بو مال و مندالت و بزانه ئیمه چیمان له ئاوه که ی کهم نه کردو ته وه جگه له وه ی خوا ئاوی پی به خشین).^۱

ئهبوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۴۷) د له زیاد ی کوری حارپی صه دائیه وه هیئاویه تی ده لئیت: من له سه فه ری کدا له گه ل پیغمبهر (ﷺ) بووم که فرمووی (ئایا هیچ ئاوت پییه؟) وتم: به لئ که مه و بهش ناکات، فرمووی (بیکه ره ناو قاپی ئینجا بیهینه بوم) منیش بوم بردو نه ویش دهستی خسته ناوی، بینیم له نیوان هه ردوو په نجه یه کیدا کانیاوی ده ته قی، فرمووی نه گه ر شهرم له په روردگارم نه بووایه، نهوا ئاوی پی ده داین و ئیمه ش ئاومان و رده گرت، له نیو هاوہ لاندما هاوار بکه هه رکهس ئاوی ده وی با چه نده حز ده کات ببات) (لولا انی استعینی من ربی لسقنا واستقینا، ناد فی اصحابی من کان یرید الماء فلیغترف ما احب) زیاد ده لئیت: وه فد ی هوزه کهم به موسلمان بوون و ملکه چبوونیان ده هاتن، یه کی وتی: نه ی پیغمبهری خوا (ﷺ) ئیمه بیریکمان هیه له زستاندا ئاوه که ی به شمان ده کات،

^۱ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۹۸) دا واهاتوه، ئهبوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۴۶) دا به دوورو دریزتر هیئاویه تی.

به لآم له هاویندا ئاوه که ی کهم دهکات و بو ئاوی چوارده و رمان بلاوه ده که ی و نه مپوش ئیتر ناتوانین بلاوه بکه ی، چوارده و رمان هه موو دوژمن، داوا له خوا بکه ئاوه که مان زیاد بکات. پیغه مبه ر (ع) داوی هه وت ورده به ردی کردو له ده ستیدا بلاوی کردو دواتر فهرمووی (ئه گهر چوونه لای یه ک یه ک بیخه نه ناوی و له سه ر ناوی خوا به یین) دوا ی ئه وه نه یان توائی بنه که ی ببین^۱.

ئین سه عد (ج ۵، ص ۱۴۴) له ئه بوو عه ونه وه هیئاویه تی ده ئیت: کاتی حوسه ینی کوپی عه لی (ع) له مه دینه وه به ره و مه که که چوو دای به لای ئین موعیدا که بیره که ی هه لده که ی - فهرمووده که دینی و تیایدا هاتوه - ئین موع پینی وت ئه م بیرم پالاوتوومه، ئه مپوش شتی له ئاو له سه تلدا ناهینی، به لکو لای خودا داوی به ره که ت بکه ییت بو ئه م ئاوه، وتی شتی له ئاوه که ی به یینه، بری له ئاوه که ی له سه تله که دا هیئرا، حوسه ین (ع) لیی خوارده وه و دواتر له ده میدا شله قاندى و دواتر کردیه وه ناو بیره که، ئاوه که ی سازگارو زور بو.

(به ره که تی خواردن له غه زادا)

ئه حمه د له ئه بوو عه مره ی ئه نساریه وه (ع) هیئاویه تی ده ئیت: له گه ل پیغه مبه ر (ع) له غه زایه که دا بووین خه لکی ته واو تووشی برسیتی بوون، لای پیغه مبه ر (ع) داوی مؤله تیان کرد تا ولاخه کانیا ن سه ربپن و وتیان خوا به وه ده مانگه یه نی، کاتی عومهری کوپی خه تتاب بین پیغه مبه ر (ع) ده یه وی ت مؤله تیان بدات به سه ربپنی هه ندی له ولاخه کانیا ن، وتی ئه ی پیغه مبه ری خوا ئه ی

^۱ - ضعیف.

^۲ - به یه قی له زیاده وه به دوورو دریشی هیئاویه تی، بنه په تی ئه م فهرمووده له موسنه دو سوننه یی ئه بوو داودو ترمزی و ئین ماجه دا هیه، وه که له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۰۱) دا هاتوه.

ئەگەر سېبەينى بە كەسى برسى بە دوژمن گەيشتىن چۆن دەين، بەلكو ئەگەر پيٽ باشە ئەى پيغەمبەرى خوا (ﷺ) نزامان بۆ بكهيت ئەو خۆراكەى ماويانە كۆى بكهيتەو لای خوا نزاى بەرەكەتى بۆ بكهيت، ئەوا خوا بە نزاكەت دەمانگەينى يان بەرەكەت دەخاتە نزاكەت بۆمان، پيغەمبەر (ﷺ) داواى كرد چى ماوه لايان بيهينن، خەلكى تيكەو دوو تيكە زياتر خواردنيان دەهينا، زۆرترينيان ئەو بوو مشتى خورماى هينا، پيغەمبەر (ﷺ) كۆيكردەو ئينجا هەستا هيندى خوا بيهويت نزاى كرد دواتر دواتر داواى كرد سوپاكة قاچاخەكانيان بيئن و لىى بيهن، هەمويان قاپەكانيان پر كردن و ئەوئەندەش مايەو، پيغەمبەر (ﷺ) پيگەنى تا دانەكاني پيشەوئەى دەرەكەوتن و فەرمووى (شايەتى دەدەم هيچ پەرستراوى نيه جگە لە خواو منيش پيغەمبەرى خوا، هەر بەندەيەكى باوەردار بەو دوانە بگاتەو بە خوا ئەوا لە پۆژى دواييدا دۆزەخى لەسەر قەدەغە دەكرى).

بەزار لە ئەبوو خوەيسى غيفاريەو هينايەتى لە غەزاي توھامە لەگەل پيغەمبەر (ﷺ) بوو تاگەيشتنە عوسفان، هاوئلانى هاتن بۆلاى -بە هەمان واتا دەيهينيت بەلام ئەوئەى نەهيناوە پيگەنى- تاكو تاييەكەى- تيايدا داوى ئەو دەليت: پاشان مۆلەتى پۆشتنى دا، كە لاياندا باران بارى و ئەوئەى لەگەل هاوئلانى دابەزين و لە ئاوى ئاسمانيان خواردەو -فەرمودەكە دىنى-^٢.

^١ - نەسائى بە هەمان شيئە هينايەتى، لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١١٤) دا واهاتوو، ئين سەعد (ج ١، ص ١٨٠) لە ئەبوو عەمرەو بە هەمان شيئە هينايەتى، ئەبوو نعيم لە (الدلائل، ص ١٤٨) لە ئەبوو مۇرەيرەو جابرەو مۇسليميش لەو دوانەو هينايانە. ئەحمەد مۇسليم و نەسائى لە ئەبوو مۇرەيرەو بە هەمان شيئە هينايانە، وەك لە (البداية والنهاية ج ٦، ص ١١٣) دا هاتوو.

^٢ - صحيح.

^٣ - بيهەقى لە ئەبوو خوەيسەو بە هەمان شيئە هينايەتى، وەك لە (البداية والنهاية، ج ٦، ص ١١٤) دا هاتوو، تەبەرانى لە (المعجم الأوسط) هينايەتى، وەك لە (المعجم ج ٨، ص ٣٠٣) دا هاتوو، حاكم هينايەتى وەك لە (الأصابة ج ٤، ص ٥٣) دا هاتوو دەليت سەنەدەكەى حەسەنە.

ئەبوو نەعیم لە (الدلائل، ص ۱۴۹) دا لە ئەبوو ھورەیرە و ئەبوو سەعیدە وە
ھیناویەتی دەلیت: لە غەزای تەبووکدا خەلکی تووشی برسیتی بوون وتیان ئە
پیغەمبەری خوا (ﷺ) مۆلەت بدە با و شترەکانمان سەرپرین و گوشتەکی بخوین و
چەورییەکی بەکاربھێنین، پیغەمبەر (ﷺ) پێی فەرموون (وا بکەن) عومەر هات -
ئینجا بە ھەمان شیوەی پیشوو فەرموودەکە بە واتای فەرموودەکی ئەبوو عمرە
دینی^۱.

ئەبوو یەعلا لە ئیاسی کوپی سەلەمە لەباوکیە وە ھیناویەتی دەلیت: ئیمە لە
غەزای خەیبەر لە گەڵ پیغەمبەر (ﷺ) بووین، فەرمانی پێ کردین چیمان پێیە کۆی
بکەینە وە - واتە خورما - ئیمەش شتی کمان راخست و لەسەر بلاومان کردە وە،
کۆمکردە وە وەستام سەیرمکردو دەورمدا وەك پەچەیی مەرۆ ئیمەش چوارە
سەدی بووین، لی مان خواردو دواتر سەیرم کردە وەك خۆی مابوو - ئینجا
فەرموودەیی بەرەکی ئاو دینی^۲.

تەبەرانی لە ئیبن عەبباسە وە ھیناویەتی دەلیت: پیغەمبەر (ﷺ) خەندەقی
لیدەداو هاوہ لان لە تاو برسیتی بەردیان لەسەر سکیان بەستبوو، کاتی پیغەمبەر
(ﷺ) ئەوہی بینی (هل دلت على رجل يطعمنا اكلة) (ئەری کەس دەناسی شتی
خوارنمان پێ بدات؟) کەسی وتی بەلی، فەرمووی (ئا بپرۆ بمانبە بۆلای) چوو بۆ
مالی کابراو ئەو لە خەندەقە کەدا پشکی خۆی وەردەگرت، ژنەکی ھەوایی نارد با
بیئەو، چونکە پیغەمبەر (ﷺ) ھاتوو بۆ لامان و کابرا خیرا هات و وتی بە دایک و
باوکە وە بە قوریانت بێ، بزنیکی ھەبوو کاریکیشی ھەبوو گرتی، پیغەمبەر (ﷺ)

^۱ - موسلیم و جگە لەویش لەو دوانە وە بە ھەمان شیوە ھیناویانە، وەك (البداية والنهاية ج ۶،
ص ۱۱۴) دا ھاتوو.

^۲ - موسلیم لە ئیاس لە باوکیە وە ھیناویەتی دەلیت: نامان خوارد تاتیر بووین، ئینجا
جریکانە و شتەکانمان پرکردن، لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۵) دا ھاتوو.

فهرمووی (الجدی من وراثها) (کاره که ی له دواوه یه) نهویش کاره که ی سهربری،
ژنه که ههویریکی بۆ شیلانو نانی کردو کردی به تریت و له بهردهم پیغه مبهەر (ﷺ) و
هاوه لاند خواردنه که ی دانا، پیغه مبهەر (ﷺ) په نجه ی خسته ناوی و فهرمووی
(به ناوی خوا، خوا به بهر که تی بخه یته ناو، بخۆن) هه موو خواردیان و ته نها سۆ یه کیان
لی خواردو دوو به شی مایه وه، نهو ده که سه ی له گه لی بوون رایسپاردن بچن و دوا ی نهوان
هینده ی دی بینن، ده که س ده که س تاهه موو تیژ بوون، پاشان هه ستاو نزای کرد بۆ
ژنی ماله وه و ناوی خوی هینا له سه ر ژنه که و خیزانه که ی، پاشان چوو بۆ خه نده قه که و
فهرمووی (بمانبه ن بۆ لای سه لمان)، به ردی له به رده ستیدا بوو بۆی نه ده شکا، پیغه مبهەر
(ﷺ) فهرمووی (وازم لی بینن با من یه که م که س بم لیی بدهم) فهرمووی: به ناوی خوا،
لییداو سۆ یه کی شکا، فهرمووی (الله اکبر سویند به په روردگاری که عبه کۆشکه کانی
شام) پاشان هه مدی لییداو به شیکی دیکه ی شکاو فهرمووی (سویند به په روره رددگاری
که عبه و کۆشکه کانی فارس) نهوکات دوو پوه کان وتیان ئیمهش خه نده ق لی ده دین و
نهویش به لیینی کۆشکه کانی فارس و پۆمان پی ده دات.

پیشت له باسی به خشیندا فهرمووده که ی جابرمان هینا که مشتی زیاتر له جوو
پارچه نانیکی هینابوو بۆلای پیغه مبهەر (ﷺ) نهویش بریاریدا بۆ هه موو خه لکی
خه نده ق بی که هه زاریان نزیکه هه زار که س ده بوون، هه موو له و نانه و مشته جویان
خوارد تا تیژ بوون و وه خوی به بی که مکردن به جیمانه یشت.

(به ره که ت له خواردنی هاوه لاند له شارو مالدا)

ئه حمده له سه مه ری کوپی جوند به وه (ﷺ) هیناویه تی ده لییت: ئیمه لای
پیغه مبهەر (ﷺ) بووین که قاپی هینرا تریتی تیداوو، پیغه مبهەر (ﷺ) لیی خواردو

۱- له (البدایة والنهاية ج ۴، ص ۱۰۰) دا واهاتوو. هه یشه می (ج ۶، ص ۱۳۲) ده لییت: ته به رانی
هیناویه تی و که سه کانی سه نه ده که ی جی متمانه ن، جگه له عه بدولای کوپی ئه حمده ی کوپی
حه نبه ل و نه عیمی عه نبه ری که جی متمانه ش، ته وای.

بەردەوام دەستاو دەستیان پێدەکرد تانزیکى نیوہ پۆ خەلکى دەیانخواردو
 ھەلەدەستان و خەلکى دیکە بە دواياندا دەھاتن، کەسى پى و ت: ئایا خواردن
 دەکیشى؟ وتى: لە زەویيەوہ نا، بەلام لە ئاسمانەوہ دى، ئاماژەى کرد بۆ ئاسمان.^۱
 ئەحمەد لە وائەلەى کورى ئسقەوہ ھىناویەتى دەلێت: من لەنیو خەلکى
 صوففەدا بووم، پێغەمبەر (ﷺ) پۆژى پارچە نانیکى پى بانگ کردو لە ناو
 قاپیکدا وردى کردو ئاویکى گەرمى تیکرد، پاشان چەورى تیکردو دواتر تیکیدا
 پاشان ئامادەى کردو فەرمووی (پۆ دە کەسم بۆ بیئە کە تۆ دەھەمیان بیت) منیش
 ھىنام فەرمووی (لە خوارەوہى بخۆن و لە سەرەوہى مەخۆن، چونکە بەرەکەت لە
 سەرەوہى دادەبەزى) لییان خوارد تاتیر بوون.^۲

تەبەرانی لە وائەلەوہ ھىناویەتى دەلێت: من لە دارو دەستەى صوفیە بووم،
 ھاوہلان سکالای برسیتیان ھەبوو وتیان ئەى واسلە پۆ بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و
 داواى خواردنى لى بکە بۆمان، منیش چووم بۆ لای پێغەمبەر (ﷺ) و وتم ئەى
 پێغەمبەرى خوا ھاوہلانم سکالای برسیتیانە، پێغەمبەر (ﷺ) عائیشەى فەرموو
 (ئایا ھیچت لا ھەيە؟) وتى: ئەى پێغەمبەرى خوا (ﷺ) تەنھا چەند پارچە نانیکم
 لایە، فەرمووی دەى بیئە بۆم، پێغەمبەر (ﷺ) داواى قاپیکى کردو نانەکەى کردە
 ناوی و دواتر بە دەستى خۆى تریتى ئامادە کردو تریتەکەش زیادى دەکرد تا
 قاپەکە پڕ بوو، فەرمووی (ئەى وائەلە پۆ دە لە ھاوہلان بەیئەو تۆ دەھەمیان بە)
 منیش چووم ھىنامن و پێغەمبەر (ﷺ) فەرمووی (دابنیشن و بە ناوی خواوہ لى
 بنەون، لە چواردەورى ببەن و لە سەرەوہ مەبەن، چونکە بەرەکەت لە سەرەوہ

^۱ - ترمزى و نەسائیش ھىناویانە، لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۱۲) دا واھاتووہ، ئەبوو نەعیم لە
 (الدلائل، ص ۱۵۳) لە سەرەوہ بە ھەمان شیوہ ھىناویەتى.

^۲ - ھەيشەمى (ج ۸، ص ۳۰۵) دەلێت کەسەکانى سەنەدەکە جى متمانەن، ئیبن ماجەش لە
 کۆتایيەکەيەوہ بەشیکی ھىناوہ.

دادہ باري. نانيان خوارد تاتيڙ بوون و ههستان و قاپه کەش هه مان بڙي تيڏا مابوو، پيڙغه مبهڙ (ﷺ) فەرمووي (بڙو ده له هاوہ لانت بهيڻه، منيش هيڻامن و نانيان خوارد ئينجا ههستان، فەرمووي (ئايا کەس ماوه؟) وتم: به ئي ده کەس ماون، فەرمووي (بڙو بيانهيڻه)، چووم هيڻامن و فەرمووي دابنيش، دانيشتن و نانيان خوارد تا تيڙ بوون و قاپه کەش به پڙي مابوويه وه، پاشان فەرمووي (ئەي واسله ئەوه ببه بۆ عائيشه) له گيڙانه وه يە کدا هاتووه: من له صوفه دا بووم و کەسە کاني ئەوي بيست کەس بوون - به هه مان شيوه ده يهيڻي - به لام ليڙه دا ده لييت: پارچه ناني و بڙي شير.

ئەبوو يە علا له جابر وه هيڻاويه تي پيڙغه مبهڙ (ﷺ) چەند پڙوي به بي خواردين مايه وه تا زوري بۆ هات، سەرداني مالي ژنه کاني کردو لاي هيچکاميان هيچي دەست نه کەوت، هات بۆ لاي فاتيمه و فەرمووي (کچي شيرينم ئايا هيچت لايه بيخوم، چونکه برسيمه؟) وتي: نه به خوا به قوربانت بم، کاتي له لاي فاتيمه چوو ژنه دراوسييه کي فاتيمه پارچه گوشتيک و دوو ناني نارد، فاتيمه ش خستيه قاپيک و وتي: به خوا ئەمه ده بهم بۆ لاي پيڙغه مبهڙ (ﷺ) و ئەو پيش خوم و مال و مندالم ده خەم، ئەويش هات بۆ لاي فاتيمه و وتي: به قوربانت بم خوا شتي کي ناردووه و منيش شاردووه ته وه بۆت، پيڙغه مبهڙ (ﷺ) فەرمووي (بيهيڻه کچه کەم) فاتيمه ش هيڻاي و سەري لابر دو سەيري کرد پڙه له نان و گوشت. فاتيمه ده لييت: سەيرم کردو سەرم سوږما زانيم ئەوه به ره کەتي خوايه، سوپاسي خوام کردو سه له واتم دا له سەر پيڙغه مبهڙ (ﷺ) و هيڻام بۆ لاي پيڙغه مبهڙي خوا (ﷺ)، ئەويش کە بيني سوپاسي خوي کردو فەرمووي (کچه کەم ئەمه ت له کوي بوو؟) وتي: بابە گيان ئەوه له خوا وه يه، خوا کە ويستي پڙي کەسي ده دات له لايه کە وه کە

١ - ههيشه مي (ج ٨، ص ٣٠٥) ده لييت: ته به راني به دوو سەنه د هه مووي هيڻاوه و سەنه ده کە ي حەسە نه. ته واه. ئەبوو نعيم له (الدلائل، ص ١٥٠) له واهله وه به هه مان شيوه هيڻاويه تي.

چاۋەپى نىيە، ئەۋىش سوپاسى خۋاى كىردۈ فەرمۇى (سوپاس بۇ خۋا كە تۇ كچى شىرىنىمى ۋەك شىۋەى گەۋرەى ئافىرەتانى بەنى ئىسرائىل گىپراۋە، چۈنكە ئەۋ كە خۋا پۇزى شىتىكى پى دىبەخشى و پىسارى لى بىكرايە دىۋىت: ئەۋە لە خۋاۋەى، خۋا كە بىۋىت پۇزى كەسى دىدات لە لايەكەۋە كە ئەۋ كەسە چاۋەپى نىيە). پىغەمبەر (ﷺ) ناردى بۇ لاي ەلى و دواتر پىغەمبەر ەلى و فاتىمە و ەسەن و ھوسەين و ھەموو ژنەكانى پىغەمبەرىش (ﷺ) و ئالو بەيتەكەى ئانىان خۋارد تا ھەموو تىرىبون، خۋاردنەكەش ۋەك خۋى مايەۋە، فاتىمە دىۋىت: ئەۋەى مايەۋە دابەشم كىرد بەسەر ھەموو دراوسىكانداۋ خۋا بەرەكەت و خىرىكى زۇرى خستە ناۋى.^۱

پىشتىش لە باسى بانگەۋاز بۇ لاي خۋاۋ پىغەمبەرەكەى فەرمۇدەكەى ەلىمان (ﷺ) ھىنا كە بانگى بەنى ھاشمى كىرد كە نىكى چل كەس بوون و مشى خۋاردنى بۇ ھىنان، ھەموو تىرىان خۋاردوۋ گەپانەۋەۋ خۋاردنەكەش ۋەك خۋى ۋابو، خۋاردنەكەش ھەروا بو. سى پۇژ بەۋ جۆرە بوون، دواتر بانگى كىردن بۇلاى خۋا. ھەروەھا لە باسى خۇپاگرى لەسەر سەختىەكان ھەندى چىرۋكى ھاۋەلانى صەففەمان ھىنا لە فەرمۇدەكەى ئەبوۋ ھورەيرەۋ جگە لەۋىشەۋە. لە باسى مىۋاندارى و دەرەكەتنى بەرەكەت و رەھمەت لە مىۋاندارى ئەبوۋ تەلھەۋ ئەبوۋ بەكرىدا نمۇنەمان ھىنا، باسى بەرەكەتى خۋاردنى ھاۋسەرگىرى زەينەبىشمان ھىنا.

(بەرەكەت لە دانەۋىلەۋ بەرەھەمدا)

بەيھەقى لە ئەبوۋ ھورەيرەۋ ھىناۋىەتى دىۋىت: ئافىرەتى لە دەۋس كە پى دەۋترا ئوم شورەيك لە پەمەزاندان مۇسلمان بوو - فەرمۇدەى كۆچكىردنى و ھاۋدەمى ئەۋ جۈۋلەكە باس دىكات - ژنەكە تىنوۋ بوو، جۈۋلەكەكەش ئامادەنەبوو

^۱ - لە تەفسىرى ئىبن كەئبىر (ج ۱، ص ۳۶۰) دا ۋاھاتوۋە.

ئاۋى پى بىدات تابىيىتتە جۈلەكە، ژىنەكە خەۋىت و لە خەۋىدا بىنى كە ئاۋى پىدرا، لە خەۋەستەۋ تىنۋىيىتى شىكابو، كاتى ھات بۇلاى پىغەمبەر (ﷺ) و بەسەرھاتەكەى بۇ گىپرايەۋە، پىغەمبەرىش (ﷺ) داۋاى كىرد بۇ خۇى، ژىنەكە خۇى بە كەمىر لەۋە زانى و وتى: بەلكو بىمىدە بە ھەركەس خۇت وىستىت، پىغەمبەرىش (ﷺ) مارەى كىرد لە زەيدو فەرمانى كىرد سى مىشتى پى بدرى و فەرموۋى (بىخۇن و مەكىشەن) ژىنەكە قاپى چەۋرى بە دىارى پى بوو بۇ پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كىرد كەنيزەكەكەى بىبات بۇ پىغەمبەر (ﷺ)، خالى بوۋىيەۋە پىغەمبەر (ﷺ) فەرمانى كىرد ئەگەر گىپرايەۋە ھەلىۋاسى و سەرى بە پەت نەبەستى، ئوم شورەيك چوۋ سەيرى كىرد پىرە، بە كەنيزەكەكەى وت: مەگەر نەموت بىبەيت بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش وتى وامكىردوۋە، ئەۋەيان باسكىرد بۇ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرمانى كىرد سەرى نەبەستى، بەردەۋام بوو تا ئوم شورەيك سەرى بەست، پاشان جۇكەيان كىشا سەيرىانكىرد سى مىشتەۋ ھىچى ئى كەم نەبوۋەتەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۸، ص ۱۵۷) لە يەحىيە كۆپى سەئىدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئوم شورەيكى دەۋسى كۆچى كىردو لەگەل جۈلەكەيكە پى بىرى، بە پۇژوۋ بوو، جۈلەكەكە بە ژىنەكەى وت: ئەگەر ئاۋى پى بدەيت وات لىدەكەم، ئوم شورەيم بەۋ شىۋە بوو تاكۇتايى شەۋ سەيرى كىرد سەتلى ئاۋ لەسەر سىنگى دانراۋە لەگەل تۇشەبەرى، ئەۋىش ئاۋى خواردەۋەۋ دواتر ناردى بۇ (دجلە) جۈلەكەكە وتى: دەبىستىم ئافرەتى ئاۋى خواردۇتەۋە، وتى: نەبەخۋا بەلكو ئاۋم پى بدەيت - چىرۇكەكە لە قاپە پۇنەكەۋە دىنىت.

ئەھمەد لە جابىرەۋە (ﷺ) ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كەسى ھات بۇ لاى و داۋاى خواردنى ئى كىرد، ئەۋىش نىۋ كۆل جۇى پىدا، كابرە بەردەۋام خۇى و ژىن و

مندآلى لييان دهخوارد تاكيشاي، پيڻه مبر (ﷺ) فهرمووى نه گهر نه تكيشايه ليٽان دهخواردو ٻوٽان دما) (لو لم تكيلوه لآكلم فيه ولقام لكم).^۱

حاکم (ج ۳، ص ۲۴۶) له نه وفهلى ڪوپى ڪوپى ڪوپى ڪوپى عه بدولموته ليهه وه هيٺاويه تي، بو هاوسه رگيري داواى يارمه تي له پيڻه مبر (ﷺ) ڪردووه، نه ويش ٿافره تي ڪي لي ماره ڪردووه، نه ويش بو شتي گه ڀاو هيچي دست نه ڪهوت، پيڻه مبر (ﷺ) نه بوو رافعو نه بوو نه يويو به قه لغانه ڪي نارد لاى جوله ڪهيه ڪ به سي مشت جو به په هنيان دا، پيڻه مبر (ﷺ) خواردنه ڪي دا به منو نيو سال ليٽان خوارد - دواتر ڪيشامان - سهيرمان ڪرد وه ڪ سهره تاي وايه، نه وفهلى وتي: نه وهم باس ڪرد بو پيڻه مبر (ﷺ) فهرمووى نه گهر نه تكيشايه تادهمايت ليٽ دهخوارد).^۲

بوخاري له (الدلائل النبوة) له جابره وه هيٺاويه تي باوڪي مردو قهرزي ڪي له سهر بو، دهليٽ: هاتم بولاي پيڻه مبر (ﷺ) وتم باوڪم قهرزي ڪي له سهر وه منيش هيچم نيهه جگه له به رهه مي دارو خورما ڪي وهى دوو ساليش به شي قهرزه ڪي ناکات، پيڻه مبر (ﷺ) له گه لم هات تا خاوهن قهرزه ڪان به پوومدا نه يهن به دهوري شويٽي ڪي خوما وشڪر دندها چوو و فزاي ڪردو دواتر دانيششت و فهرمووى (انزعوه) (بيهن) نه وهى بويان هه بوو پئي دانه وه وه خوشي مايه وه.^۳

نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ۱۵۶) دا به دورو دريٽر ليوه هيٺاوه، له ڪيٽرانه وه ڪهيدا هاتوه: له سهرى دانيششت دواتر فهرمووى (هاوه له ڪانت بانگ بکه)

^۱ - موسليم له جابره وه هيٺاويه تي، وه ڪ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۰۴) دا هاتوه.

^۲ - بهيهه قى له نه وفهلى ڪوپى حارثه وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي، وه ڪ له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۹) دا هاتوه.

^۳ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) دا واهاتوه. ٽين سهد (ج ۳، ص ۵۶۳) له جابره وه به هه مان شيوه هيٺاويه تي.

بەردەۋام دەيگىشا تا خوا سپاردەكەي باۋكى دايەۋە، بەخوا من پازى بووم خوا
قەرزەكەي باۋكىم بداتەۋە منىش دەنكە خورمايەك نەبەمەۋە بۇ خوشكەكانم، خوا
ھەموو وشكە خورماكانى بۇ پاراستم تا سەيرم كرد ئەۋ شوينە خورماي پىغەمبەر
(ﷺ) لەسەر بوو دەتوت يەك خورما كەمى نەكردوۋە.

ئەبوو نەعيم لە (الدلائل، ص ۱۸۰) لە سەئىدى كۆرى مېناۋە ھېناۋىيەتى كچى
بەشىرى كۆرى سەعد خوشكى نوعمانى كۆرى بەشىر وتى: ەمەرى كچى رەۋاحە
بانگى كردم و پىرى دوو مشت خورماي كرده ناو چاكم و وتى: كچى شىرىنم ئەۋە
بە بۇ باۋكت و خالت ەبدولائى كۆرى رەۋاحە تا نانەكەيان بخۆن، منىش گرتم و
كەۋتمە پى و دام بە لاي پىغەمبەردا (ﷺ) كاتى بۇ باۋكم و خالۆم دەگەپام،
پىغەمبەر فەرموۋى (بېھنە) منىش كەردمە دەستى پىغەمبەر و پىرى نەكرد، فەرمانى
كرد جلى پاخراۋ خورماكانى لەسەر داناۋ لەسەر جەكە بوو، پاشان بە كەسىكى
لاي خۆى فەرموۋ (لەناۋ خەلكى خەندەقدا ھاۋار بكة وەرن بۇ نان خواردن) خەلكى
خەندەق لەسەرى كۆبۈنەۋەۋە لىيان دەخوارد خورماكەش زيادى دەكرد تاھەموو
لىبۈنەۋەۋە خورماكەش بە چواردەۋرى جەكەدا دەكەۋت (لەتاۋ زۆرى).

ئىبن ەساكىر لە عرباضەۋە (ﷺ) ھېناۋىيەتى دەلىت: من لە سەفەرۋ مالاۋە
لەبەر دەرگاي پىغەمبەردا (ﷺ) بووم، شەۋى لە تەبوك بووين يان بۇ پىۋىستىيەك
چوۋىن گەپراينەۋە بۇ لاي پىغەمبەر (ﷺ) سەيرمان كرد خۆى و ئەۋانەى دەۋرى
نانيان خواردوۋە، فەرموۋى (لە ئىۋارەۋە لەكۆى بوون؟) (اين كنتم منذ الليلة)
منىش ھەۋائم پىدا.

جوعالى كۆرى سوراقەۋ ەبدولائى كۆرى مەققەلى لە موزەنى دەرگەۋتن، ئىمە
سى كەس بووين ھەموومان برسى بووين، پىغەمبەر (ﷺ) چوۋىە مالى ئوم

۱- لە (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۱۶) لە ئىبن ئىسحاق لە سەئىدەۋە بە ھەمان شىۋە ھېناۋىيەتى،
بەلام ۋاھاتوۋە: فەرمانى كرد جلى پاخرا، پاشان خورماكەى داۋاكردو لەسەر جەكە پرشتى.

سه له مهو داواى شتيكى كرد تا بيخون، به لام هيچى لا ده ست نه كهوت، بيلالى بانگ
كردو فهرمووى (هل من شئ) (هيچ شتى نييه؟) ئه ویش قاپه پيستیینه بيه كهى
هه لگرت و حهوت خورماى كۆكرده وهو خستيه قاپيک، پيغه مبهى (ﷺ) ده ستى
له سهر دانان و ناوى خواى هيئاو فهرمووى به ناوى خواوه بخون، ئيمه ش
خواردمان، من په نجاو چوار خورما ژمارد هه موويان ده ژماردو ناو كه كه شيانم له
ده سته كهى ديكه مدا بوون، دوو هاوړي كه شم هه مان شتيان ده كرد، هه ركاميان په نجا
خورمان خوارد، ده ستمان به رز كرده وه سه يرمان كرد حهوت خورماكه وهك خويان
ماون، پيغه مبهى (ﷺ) فهرمووى (يا بلال ارفعهن في جرابك) (بيا نخره قاپه
پيستیینه بيه كهت) بو به يانى خستيه قاپيک و پيغه مبهى (ﷺ) فهرمووى (به ناوى
خواوه بخون و ئيمه ش خواردمان تا تير بووين، ئيمه ده كه س بووين، ده ستمان
هه لگرت خورماكان وهك خويان بوون، پيغه مبهى (ﷺ) فهرمووى (ئه گهر شهرم كردنم
له په روه دگارم نه بووايه له م خورمايانه م ده خوارد تاكاتى ده گه پيینه وه مه دينه)
(لولا اني استعيني من ربي عزوجل لأكلت من هذه التمرات حتى نرد الى المدينة من
أخرنا) كاتى گه پرايه وه مه دينه گه شت به غولامى له خه لكى مه دينه و خورماكانى دا
به و غولامه، ئه ویش خورماكانى ده مژى و ده چوو.

به بيه قى له ئه بوو هوره يره وه هيئاويه تى ده ليت: له ئيسلامدا تووشى سى
موسيبهت بووم كه شتى وا سه ختم تووش نه بووه، مردنى پيغه مبهى خوا (ﷺ)
كه من هاوده مى بووم، كوژرانى عوسمانى و تويشووه كه، وتيان ئه بوو هوره يره
تويشووه كه چييه؟ وتى ئيمه له سه فريكد ا له گه ل پيغه مبهى (ﷺ) بووين كه
فهرمووى (ئهى ئه بوو هوره يره ئايا هيچت پييه؟) وتم به لى خورما له
تويشووه كه مدايه، وتى (بيهيته) منيش خورمايه كم ده رهيئاو هيئاو بوى، پيغه مبهى
(ﷺ) ده ستى ليداو نزاى له سهر كردو دواتر فهرمووى (ده كه س بانگ بكه) ده

کهسم بانگ کرد له خورماکهیان خوارد تاتیژ بوون، پاشان بهو جوړه بوون تا ههموو سوپاکه نانیاں خواردو خورماکه کم بو مایه وه له تویښووه کهمدا، پیڅه مبهه (ﷺ) فهرمووی (ئهی ئه بوو هورهیره ئه گهر ویستت شتیکی ئی وه ریکریت دهستت ببهه ناوی و هه لیمه دهره وه) منیش له سه رده می پیڅه مبهه (ﷺ) ئه بوو بهکرو عومه رو عوسمانیشدا لیم خوارد که عوسمان کوژا ئه وهی له دهستدا بوو ئه وهی له تویښووه کهمدا بوو به تالان چوو، پیتان بلیم چه ندیم لی خوارد؟ زیاتر له دووسه کولم ئی خواردوه.

ئین سه عد (ج ۷، ص ۱۹) له ئه نه سی کوپی مالیکه وه هیناویه تی ده لیت: دایکم بردمی بولای پیڅه مبهه (ﷺ) وتی: ئهی پیڅه مبهه ری خوا (ﷺ) خزمه تکار ت بی نزی بو بکه، ئه ویش فهرمووی (خوایه سامان و مندالی زیادو ته مه نی دریز بکه و له تاوانی خوش به) منیش له نه وهی خو م نه وه دو ههشت یان سه دو دوو کهسم به خاک سپاردوه، به ره هم له سالی کدا دوو جار وه رده گیری، هینده مامه وه تا له ژیان بیزار بووم، ئیستا هیوا و ئومیدی چواره میانم هیه (خوایه له تاوانی خوش به).

ئه بوو نه عیم لیوهی هیناوه وه له (کنز العمال ج ۷، ص ۹) دا ها تووه ئوم سه لیم وتی ئهی پیڅه مبهه ری خوا (ﷺ) نزا بکه بو ئه نه س، فهرمووی (خوایه سامان و مندالی زور بکه و به ره که تی تی بخره بو) منیش له نه وهی خو م جگه له کوپه زاکانم سه دو بیست و پینج کهسم به خاک سپاردوه، زه وییه کیشم سالی دوو بهر ده دات، له م ولاته شدا هیچ زه وییه ک دوو جار بهر نادات جگ له و زه وییه ی من.

۱ - له (البدایة والنهایة ج ۶، ص ۱۱۶) دا واهاتووه. ئه بوو نه عیم له (الدلائل، ص ۱۵۵) له ئه بوو هورهیره وه به هه مان شیوه و ترمزی و ئه حمه دیش به کورتی به و واتایه لیوهی هیناویانه.

(به ره كهت له شير و پۇندا)

ئه حمهد له جابر وه هينايه تي ئوم ماليكى به هزي (ﷺ) له هيزه يه كدا چه وري به ديارى ده نارد بو پيغه مبه (ﷺ) مندا له كانى داواي چه وريان ليدكردو نه ويش هيجى لانه ده بوو، ده چوون بوئه وهى كه تيايدا له چه وري بو پيغه مبه (ﷺ) داده نا، پيغه مبه (ﷺ) (اعصريه؟) ئايا داتان چوپراند؟ وتى: بهلى. فهرمووى: نه گهر وازت لى بهينايه به رده وام ده ما (لو تركتته مازال ذلك مقيماً)^١.

ته به رانى له ئوم ماليكى نه نساريه وه هينايه تي هيزه پۇنيكى بو هينا بو پيغه مبه (ﷺ)، پيغه مبه ريش (ﷺ) فهرمانى كرد به بيلال دايكردو هيزه كهى پيدا يه وه. ئوم مالك گه پرايه وه سه يري كرد پره، هاته وه بۇلاي پيغه مبه (ﷺ) وتى نهى پيغه مبه ئايا هيجم له سه ر دانه به زيوه؟ فهرمووى (وما لك يام مالك؟) (بۇچى نهى دايكى مالك؟) وتى: بۇچى دياريه كه مت گي پرايه وه؟ پيغه مبه (ﷺ) بيلالى بانگ كردو پرسىارى ليكرد، بيلال وتى: سويند به وهى توى به حق ناردوه دامكرد تائه وهى شهرم داىگرتم، پيغه مبه (ﷺ) فهرمووى (پيرؤزت بيت ئوم مالك خوا پاداشته كهى پيش خست) (هنيئاً لك يام مالك عجل الله ثوابها) پاشان فيرى كرد دواي هه موو نويزى بلى (سبحان الله) ده جار، (الحمد لله) ده جار، (الله اكبر) ده جار^٢.

١ - صحيح.

٢ - له (البداية والنهاية ج ٦، ص ١٠٤) دا واهاتوه.

٣ - ضعيف.

٤ - هه يته مى (ج ٨، ص ٣٠٩) ده ليت: له سه نه ده كه دا كهس هه يه ناوى نه هاتوه وه عه تاى كورى سائيبيش شت تي كه ل ده كات، كه سه كانى دي كهى سه حيحن. ته واو، نه بوو نه عيم له (الدلائل، ص ٢٠٤) له ئوم ماليكى نه نساريه وه به هه مان شيوه هينايه تي، ئيبن نه بى عاصم له الوحدان له ئوم ماليكى نه نساريه وه به هه مان شيوه هينايه تي، وهك له (الأصابة ج ٤، ص ٤٩٤) دا هاتوه،

ته به رانی و ئین منده و ئین سه کهن له ئوم ئهوسی به هزیه وه هیناویانه و چهورییه کی بوو کردیه هیزهیه که وه دواتر به دیاری بردی بو پیغه مبه (ﷺ)، ئه ویش قبولی کردو چی تیدا بوو هلیگرت و نژای به ره که تی بو کردو بو کی پراهیه وه، ئوم ئهوس سهیری کرد پره له چهوری وایزانی پیغه مبه (ﷺ) دیارییه که ی قبول نه کردوه، بویه به دهنگ و نرکه وه هاته وه، پیغه مبه (ﷺ) فرموی (هه والی چیۆ که که ی پی بدهن) (اخبرها بالقصه) ئوم ئهوس له ماوه ی ژیا نی پیغه مبه (ﷺ) و ئه بوو به کړو عومرو عوسماندا لی خوارد تا گرفتی نیوان عه لی و مو عاویه (ﷺ) پوویدا.^۲

ئه بوو یه علا له نه نس له دایکیه وه هیناویه تی ده لیت: مه ریکی هه بوو، چهورییه که ی کو کرده وه له هیزهیه کدا تا پر بوو، ئینجا به ره بیبه دا ناردی بو پیغه مبه (ﷺ) وتی ئه ی ره بیبه ئه مه ببه بو پیغه مبه (ﷺ) بو خواردنی، ره بیبه بردی وتی ئه ی پیغه مبه ی خوا ئه م چهوریه ئوم سه لیم بو ناردویت، پیغه مبه (ﷺ) فرموی (افرغوا لها عکتها) (هیزه که ی بو خالی بکه ن) خالی کراو ره بیبه بر دیه وه، ئوم سه لیم له ماله وه نه بوو، بویه به لایه کدا هه لیواسی، ئوم سه لیم هاته وه سهیری کرد هیزه که (عکّه) پره و لی ده چو پری، ئوم سه لیم وتی ئه ی ره بیبه مه گه ر نه موت ئه مه ببه بو پیغه مبه (ﷺ) وتی بردم، ئه گه ر پر و نا که یت بر و بولای پیغه مبه رو (ﷺ) پرسیا ری لی بکه، ئه ویش له گه ل ره بیبه چوو وتی ئه ی پیغه مبه ی

موسلیم له جابر وه هیناویه تی ئوم مالیکی ئه نساری به هه مان شیوه واتای ئه وه ی ئه حمده هیناویه تی، وه که له (الأصا بة ج ۴، ص ۴۹۴) دا هاتوه.
۱ - ضعیف.

۲ - له (الأصا بة) دا واهاتوه. هه یشه می (ج ۸، ص ۳۱۰) ده لیت: ته به رانی هیناویه تی و له سه نه ده که دا عصمه ی کو پی سوله یمان هیه که نایناسم، که سه کانی دیکه ی جی متمانه ن، ته واو. به یه قی به سه نه دیکی دی به و واتایه به دوو رو در یژتر لی وه ی هینا وه، وه که له (البدایة والنها یة ج ۶، ص ۱۰۴) دا هاتوه.

خۇا (ﷺ) مەن بە رەببىيەدا ھىزەيەك پۇنم بۇ ناردىت، فەرموۋى (وايىكردو ھات) وتى: دەى سويىند بەۋەى تۆى بە ھەق و ئايىنى ھەق ناردوۋە ھىشتا پەرە لىي دەچۆپى، پىغەمبەر (ﷺ) پىي فەرموۋ ئەى ئوم سەلىم ئايا سەرت سورىدەمىنى ئەگەر خوايە پۇزى دايت ۋەك چۆن تۆ ئەۋەت دا بە پىغەمبەرەكەى، بخۆۋ بىەخشە (يام سلىم اتعجبىن ان كان الله اطعمك كما اطعمت نبىه كلى واطعمهمى) ئوم سەلىم دەلىت ھاتمەۋە مال ۋ لە ھىزەكەدا ئەۋەندەۋ ئەۋەندە دابەشمىكردو تىايدا ھىندەم ھىشتەۋە كە بۇ مانگ يان دوو مانگى بەكارمان دەھىئا.

ئىبن سەعد (ج ۸، ص ۱۵۷) لە ئەم شەرىكەۋە ھىناۋىيەتى كە ھىزە پۇنىكى ھەبوو تىايدا پۇنى دەبرد بە دىارى بۇ پىغەمبەر (ﷺ) پۇزى مىندالەكانى داۋاى چەورىان لىكرد، ئەۋىش ناچار ھەستا بۇلاى ھىزەكەۋ سەيرى كرد لىي دەچۆپى، لىي داكرد بۇيان ۋ ماۋەيەك لىيان خوارد، دواتر چوۋ سەيرى كرد چى تىدابوۋ دايكردو تەۋاۋ بوو، دواتر ھات بۇلاى پىغەمبەرەۋ ئەۋىش پىي فەرموۋ (ئايا داتكرد؟ ئەگەر دات نەكردايە ماۋەيەك بۆت دەما) ھەروەھا لە فەرموۋدەكەى يەھىياى كوپى سەعیدەۋە دەلىت: ھىزە پۇنىكى ھەبوو دەيدا بە ھەركەس كە بەھاتايە بۇلاى، كەسى داۋاى پۇنى لىكرد ئەۋىش وتى: بەخۇا تىايدا نىيە، فوۋى تى كردو لەبەر خۆر ھەلىۋاسى، سەيرى كرد پەرە لە چەورى، ئىتر دەوترا: لە نىشانەۋ بەلگەكانى خۇا ھىزەكەى ئوم شەرىك بوو.

۱ - لە (البدایة والنہایة ج ۶، ص ۱۰۳) دا ھاتوۋە ھەيئەتى (ج ۸، ص ۳۰۹) دەلىت: ئەبوۋ يەعلاۋ تەبەرانى ھىناۋىيە، بەلام لاى تەبەرانى دەلىت: زەينەب لە برى رەببىيە ھاتوۋە، لە سەنەدى ھەردوۋكىدا موحەممەدى كوپى زىادى بەرجەمى ھەيە كە درۆزنە، تەۋاۋ. ئەبوۋ نەعم لە (الدلائل، ص ۲۰۴) لە ئەنەسى كوپى مالىك لە ئوم سەلىمى دايكەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى، لە گىرەنەۋەكەى ئەمىشدا لە برى رەببىيە زەينەب ھاتوۋە.

(بەرەكەت لە گۆشتدا)

تەبەرانی لە مەسعودی کوپی خالیدەوێ هیناویەتی دەلیت: مەریکم نارد بۆ پیغەمبەر (ﷺ) پاشان بۆ پیوستییەك چووم، پیغەمبەر (ﷺ) بەشیکی بۆ گیرانەو، گەرەمەوێ بۆلای ئوم خەناس (ژنەکە) سەیرمکرد گۆشتی لایە، وەم: ئەم گۆشتە چییە؟ وەم: خۆشەویستەکەت لەو مەری بۆت ناردبوو بۆی ناردینەو، تی: ئەو بۆچی نەتدات بە مال و مندالت بیخۆن؟ وتی: ئەمە بەرماوەیانەو هەموویان نانیان خواردوو، ئەوان پیشتەر دوویان سێ مەریان سەردەپری و لییان دەمایەو.^۱

یەعقوبی کوپی سوفیان لە خالیدی کوپی عەبدولعزەوێ هیناویەتی مەریکی سەردەپری بۆ پیغەمبەر (ﷺ) خالید مندالی زۆری هەبوو، پیغەمبەر (ﷺ) هەندی لە ھاوہ لانی لییان خوارد، پیغەمبەر (ﷺ) زیادەکە دا بە خالید، ئەوانیش لییان خواردو لییان مایەو.^۲

(رۆزی لە لایەکی چاوەروان نەکراوەو)

ئێین سەعد (ج ۷، ص ۴۲۸) لە فەرموودە ی ئەشعەپی کوپی شوعبە لە ئەرتەئە ی کوپی مونزیر لە ضەمرە ی کوپی حوبیب لە خالیدی کوپی ئەسەدی کوپی حەبیب لە سەلەمە ی کوپی نوفەیلەوێ هیناویەتی دەلیت: پرسیارم کرد لە پیغەمبەر (ﷺ) وەم: لە ئاسمانەوێ خواردنت بۆ ھاوہ؟ فەرمووی بەلی، وەم: ئایا هیچت لی زیاد مایەو؟ فەرمووی: بەلی، وەم: چی پی ھاو؟ فەرمووی: (بەزکرایەوێ بۆ ئاسمان) دەلیم: حاکم (ج ۴، ص ۴۴۷) لە سەلەمە ی کوپی نوفەیلی سکونیەوێ کە ھاوہ لانی

۱ - هەیتەمی (ج ۸، ص ۳۱۰) دەلیت: لە سەنەدەکەدا کەسانی هەن کە نایانناسم.

۲ - ضعیف.

۳ - حەسەنی کوپی سوفیان لە سەنەدەکەیدا و نەسائی لە (الکنی) لە یەعقوبەوێ بە دوورو درێژی هیناویانە، لە (الأصابة ج ۱، ص ۴۰۹) دا و ھاوہو.

پیغمبر بوو (ﷺ) هیڼاویه تی ده لیت: ئیمه لای پیغمبر بووین (ﷺ) که که سیك هات و وتی نهی پیغمبره خا نایا له ئاسمانه وه خواردنت بو هاتووه؟ فرمووی (اتیت بطعام مسخنة) (خواردنیکی گهرم بو هیئرا) وتی: نایا هیچت لی زیاد بوو؟ فرمووی (به لی) وتی: چی پی هات؟ فرمووی (به زکرایه وه بو ئاسمان و سروش ی بو ده هیڼام که من کهم کهم له نیوانتاند ا ده میڼمه وه تاده لیڼ تاکه ی؟ پاشان به رهو پووی به هه له زانین ده بنه وه یه کدی له ناوده بن، له بهردهم پوژی دوایدا مه رگانیکی سهخته دوا ی نه وه سالانی بوومه له زه دین).^۱

لای نه سائی فرمووده یه که هیه هی جگه له وه له گپرا نه وه ی ضه مره ی کوپی حه بییدا هاتووه: لای له سه له مه ی کوپی نوه فیلی سکونیم بیست ده یوت: ئیمه لای پیغمبر (ﷺ) دانیشتبووین.

موسلیم (ج ۲، ص ۴۱۸) له جابری کوپی عه بدولا وه له فرمووده یه کی دوورو در یژدا هیڼاویه تی: خه لکی لای پیغمبر (ﷺ) سکا لای برسیتیان کرد، نه ویش فرمووی (به لکو خوا نانتان پی به خشی) (عسی الله ان یطعمکم) ئیمه ش هاتین بولا ی که ناری ده ریا، ده ریا شه پولیکی داو ئاژهلکی فریدا، له لایه که وه ئاگرمان کرده وه برژاندمان و خواردمان و تیژمان خوارد، جابر ده لیت: من و فلان و فلان چووینه ژور تا پینج له حاجیانی ژمارد، که س نه یده دین تا چووینه دهرو ئیسکیکی ئاژهلکه مان و گرت و چه ماندمانه وه دواتر گه وره ترین که سی کاروانه کهو گه وره ترین و شتری کاروانه کهو گه وره ترین بالینه ی کاروانه که مان هیڼا، چووینه ژیری که چی سه ری نه ده جوولا.

^۱ حاکم ده لیت نه م فرمووده له سه ر مه رچی بوخاری و موسلیم سه حیحه و نه یان هیڼا وه . زه ه بی ده لیت: هه واله که (فرمووده که) له غه ریه سه حیحه کانه، له (الأصابة ج ۲، ص ۶۸) دا له با سی ژیانی سه له مه ی کوپی نوه فیلا هاتووه.

مالك (ص ۳۷۱) له جابره وه (ﷺ) هيناويه تى ده لیت پیغه مبه (ﷺ) ده سته یه کی به وه که نارای دهریا ناردو نه بو عوبه یده ی کوری جهرای کرد به بهرپرسیان که سی سهد کهس بوون، منیش له نیوانیاندا بووم، دهرچوین تا له ریډا تویشوومان نه ما، نه بوو عوبه یده فرمانی کرد هه موو تویشووی سوپاکه کوکرایه وه دوو کو له خورما ده بوو، پوژانه زور به که می پییده داین تا ته واو بوو، گه یشتینه که نارو، نه هه نگى وه که ته پو لکه کهوت، سوپاکه هه ژده شه و لیان خوارد، پاشان نه بوو عوبه یده فرمانی کرد دوو نیسکی بینن، ریک کرانه وه، پاشان فرمانی کرد کاروان که و ته پى، به ولاخ له ژیره وه دوو نیسکه که بهرز کرانه وه که چی نه توانران.^۱

بوخاری و موسلیم له پیی نیین عوبه یه له عه مری کوری دینار له جابره وه هیناویانه ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به سی سهد سواره وه ناردی و نه بوو عوبه یده ی کوری جهرای نه میرمان بوو، قهره و لمان گرتبوو بو کاروانی کی قورپه یش، تووشی برسی تیه کی زور بوو بووین، تا نه وه ی گه لای وه ریوومان ده خوارد، نه سوپایه به سوپای گه لا وه ریو ناسرا، یه کی سی ناژه لی سه پری، دواتر سی و دواتر سی دانه ی دیکه ی سه رپری. نه بوو عوبه یده پیگری لیگرت دهریا ناژه لی کی فریدایه دهر که پیی ده و ترا عه نهر، نیومانگ لیمان خوارد و چه وریمان به کارهینا تا جه سته مان پیک بوویه وه، دواتر چیروکی نیسکه که دینیت.^۲

به یه قی له پیگه ی نه بوو زوبه یر له جابره وه هیناویه تى وه (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۷۶) دا هاتوو ده لیت: پیغه مبه (ﷺ) به سه رکردایه تى نه بوو عوبه یده

^۱ - بوخاری و موسلیم له فهرموده که ی مالیکه وه به هه مان شیوه هیناویانه، هه وه که له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۷۶) دا هاتوو.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۷۶) دا واهاتوو. نه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۲۱۴) له پیگه ی عه مروه به هه مان شیوه هیناویه تى.

ناردينى بڙ گهيشتن به كاروانىكى قوپهيش و بارى خورماي پيدايڻ كه جگه له وه مان بڙ نه بو، نه بو عوبه يده به دانه دانه خورماي پيدايڻ، نه بو زوبه ير و تى منيش وتم ئيوه چيتان پيده كرد؟ جابر و تى: وهك منڊال دهمانمڙى دواتر ئاومان به سهردا ده خواره وه، به ياني تا ئيواره ئاومان بڙ هه بو، له كه ناري دهر يادا شتى وهك به رزيه كي گه وړه هه بو چووين سهيرمانكرد ئاڙه ليكه پيى دهر و تى عه نبر، نه بو عوبه يده و تى: مردووه (مرداره وه بو) پاشان و تى نا، به لكو ئيمه نيردراوى پيغه مبهري خواين له پيى خوادا، ئيوه ش ناچارن دهى بخون، مانگى به سيى سه د كهس ليماڻ ده خوارد وهك گا يان پارچه گابو، نه بو عوبه يده سيانزه كه سمانى لاي چاويه وه دانا و پارچه ئيسكيكى گرت و پيكي كرده وه، دواتر گه وړه ترين و شترى هيڻايه ڙيى، چنه د پارچه گوشتي كمان به زهر دكراوى هه لگرت، كه هاتينه مه دينه چووينه خزمهت پيغه مبهري (ﷺ) و بومان باسكرد، نه ويش فهرمووى (نه وه پوزيه كه بو خوا بوى دهر كردن، ئايا هيچ له گوشته كه يتان پييه دهر خوارد مان بدهن؟) هيڻا مان بڙ پيغه مبهري (ﷺ) ليى خوارد.

نه حمه د له نه بو هوره يره وه هيڻاويه تى ده لى ت: كه سى چو بڙ لاي مال و منالى و بينى پيوستيان هيه چويه دهر بڙ شت په يدا كردن، كاتى ڙنه كه ي بينى هه ستا بڙ لاي ده ستهاره كه و داينا و ته نوره كه ي گهرمكرد و دواتر و تى: خوايه پوزيمان بده، سه يري كرد ته شته كه پر بووه، چو بڙ لاي ته نوره كه ش نه ويش پر بو، پيا وه كه گه رايه وه و تى دواى من هيچتان ده سكه و ت: ڙنه كه ي و تى: به لى له په روه دگار مان وه هه سستان بڙ لاي ده ستهاره كه، نه وه ي باسكرد بڙ پيغه مبهري

١- موسليم و نه بو داود له نه بو زوبه يره وه هيڻاويانه. وهك له (البداية و انهاية ج ٤، ص ٢٧٦) دا هاتوه. ئيبين سه عد (ج ٣، ص ٤١١) له نه بو زوبه ير له جابره وه به و اتاو به كورتر هيڻاويه تى، ته به رانى له نه حمه د له نه بو هره يره وه هيڻاويه تى ده لى ت: وهك له (كنز العمال ج ٨، ص ٥٢) دا هاتوه.

(ﷺ) ٺهويش فهرموي (ٺهگهر بهرزي نه ڪردايه ته وه بهردهوام تا پوڙي دوايي دهسوپرايه وه (اما ڀنه لو لم يرفعها لم تزل تدور إلى يوم القيمة) (هه ٺشه مي ج ۱۰، ص ۲۵۶) دهليٺ: ٺه حمده و بهزاز هيٺاويانه و دهليٺ: ٺنه ڪهي و تي خوايه ٺه و نه دهان پيٺبه خشه تا بيڪهين به ٺارد و هه ويرو نان، سه يريڪرد ته شته ڪه پره له نان و دهسٺه پره ڪش دهسوپري و ته نوره ڪه پره له ناني برڙاو، ميڙده ڪهي و تي هيچتان لايه؟ ٺنه ڪهي و تي: پوڙي خوايه، ڪابرا دهسٺه پره ڪهي هه لگرت و ٺه وهي چوار دهوري ڪو ڪرده وه، پيڻه مبهه (ﷺ) پيئي فهرموو (ٺهگهر وازت ليٺهينايه تا پوڙي دوايي دهيهاري).^۱

به سه نه ديڪي ديڪه ليٺه هيٺاوه يه ڪي له پشتيوانان پيويستي هه بوو، ده رچوو لاي ٺن و منڊالي هيچ نه بوو، ٺنه ڪهي و تي: ٺهگهر دهسٺه پره ڪم بجوليٺم و چيلڪهي دارخورما بخمه ناو ته نوره ڪم باشتره دراوسيڪم دهنگي دهسٺه پره ڪه يان بيست و دوڪه لايان بيني، وايرانزاني خواردنمان لايه و هه ٺاريمان نيه، ٺنه ڪه هه سٺا بو لاي ته نوره ڪهي و دايجيرساندو دانيسٺ دهسٺه پره ڪه دهجولا، پياوه ڪهي هات و گوئي له دهنگي دهسٺه پره ڪه بوو ٺنه ڪه هات و تا ده رگاڪهي بو بڪاته وه پياوه ڪه و تي چيت دههاري؟ ٺهويش بوئي گيڙامه وه، چوومه لاي ته نوره ڪهي، سه يرمڪرد پره له نان، پياوه ڪهي ٺه وهي باسڪرد بو پيڻه مبهه (ﷺ) ٺهويش فهرموي (چيتڪرد به دهسٺه پره ڪه؟) و تي: هه لمگرت و دام ته ڪاند فهرموي (ٺهگهر وازتان ليٺهينايه به هه موو ٺيانن يان فهرموي ٺيانم بوٺان و ابوو) (لو ترڪتموها ما زالت لکم حياتکم - اوفال حياتي).^۲

^۱ - ته بهراني له (المعجم الأوسط) به هه مان شيوه هيٺاويه تي، ڪه سه ڪاني سه نه ده ڪي سه حيحن جگه له ماموستاڪهي بهزازو ماموستاڪهي ته بهراني ڪه هه روو ڪيشيان جيئي متمانن، به يهه قي له ٺه بو هورهيره به ده قي بهزاز هيٺاويه تي.

^۲ - ٺم فهرمووده سه نه ده ده قي غريبه، له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۹) دا واهاتووه.

بهیه قی له الدلائل ئیبن عساکیر له ئه بویه کروه هیئاویانه ده لئین: له گه ل
پیغه مبهردا (ﷺ) له مه که که ده رچووین و گه یشتینه نشینگه یه کی عه رب، پیغه مبه
(ﷺ) سه یریکرد له که ناره وه مائی هیه، به ره و ئه وئ چوو که دابه زین که سی
تیدانه بوو جگه له ئافره تی، ئافره ته که وتی به نده ی خوا من ئافره تم و که سم له گه ل
نیه، بچن بو لای گه وره ی ئیره ئه گهر ده تانه وئ میوانداری بکرین، پیغه مبهردا (ﷺ)
وه لای نه دایه وه، ئه مه ش کاتی ئیواره بوو، کوپکی بزنیکی بو هیئاویه: ژنه که
وتی کوپی شیرینم ئه م بزنه و ئه م شفره ببه بو ئه و دوو که سه و پییان بلئ دایکم
پیتان ده لئین ئه مه سه ربپرن و بیخون و به شی ئیمه ش بده ن، کاتی هات پیغه مبهردا
(ﷺ) پیی فهرموو شفره که ببه ره وه و قاپیکم بویینه، پیغه مبهردا (ﷺ) ده سته یه نا
به گوانیدا و دواتر بزنه که شیری دا تا قاپه که پرپوو، پاشان وتی: بیبه بو لای دایکت
لیی خواره وه تا تیروو، پاشان هیئای و فهرمووی: ئه وه بیبه و دانه یه کی دیکه م بو
بهینه، به و جوړه ی کرد دواتر به شی ئه بویه کری دا، ئه مجاریش وایکرد و پاشان
پیغه مبهردا (ﷺ) شیری خواره وه، شه و ماینه وه و دواتر چووین، ژنه که به پیروژ
ناوی ده برد، مه پوما لاتی زوړبوون تا به ره و مه دینه هات ئه بویه کری صدیق
تیپه پرپوو کوپه که ی لای وتی به نده ی خوا ئه و که سه ی له گه لت بوو کوا؟ ئه بویه کر
وتی ده زانیت ئه وه کییه؟ وتی نا، وتی ئه وه پیغه مبهردا (ﷺ) خوایه (ﷺ) ژنه که ی وتی
ده ی بمبه بو لای، پیغه مبهردا (ﷺ) نانی پیدا و خه لاتیکرد و شتی که لوپه ل و
پیویستی ده شته که یه کانی پیدا و خه لاتی کرد و ژنه که ش موسلمان بوو.^۱

ئه حمه د له ئیبن مه سعوده وه: هیئاویه تی ده لئیت: من مه ږم ده له وه پرا ند بو
عوقبه ی کوپی ئه بو موعیت، پیغه مبهردا (ﷺ) دای به لاما و ئه بویه کری له گه لدا بوو،
پیغه مبهردا (ﷺ) فهرمووی (غولام هیچ شیر هیه؟) (یا غلام هل من لبن؟) وتم به لئ،
به لام هی خوم نیه، فهرمووی ئه ی مه ږئ هیه به رانی نه چو بیته سه ر (هل من شاه لم

^۱ - ئیبن که ثیر ده لئیت: سه نه ده که ی حه سه نه، له (کنز العمال ج ۸، ص ۳۳۰) دا واهاتوه.

ينز عايها الفعل) منيش مەرىكم ھىنا پىغەمبەر (ﷺ) دەستىھىنا بەگوانىدا و شىر ھات كىردى قاپىك و لىي خوارد و بەشى ئەبەكەرى دا پاشان بەگوانەكەى فەرمو (كۆ بەرەۋە) (اقلص) ئەۋىش كۆبۈۋىيەۋە، پاشان دۋاى ئەۋە ھاتم بۆلەى و تە ئەى پىغەمبەرى خوا پىم بلى ئەۋ قەسەيە چىبۈۋ؟ ئەۋىش دەستى ھىنا بەسەرمدا و فەرموۋى: (ئەى غولام رەھمەتى خوات بەركەۋىت، چونكە تۆ زانا و فىرخوازىت) (يا غلام یرحمك الله فانك عليم معلم) بەيھەقى بەۋ و اتايە لىۋەى ھىناۋە و تىايدا دەلىت: سەرە مەرىكم ھىناۋ ئەۋىش رايگرت و دەستىھىنا بەگوانىدا نزاىكرد ئەبەكەرىش تەشتىكى بۆ ھىنا، پىغەمبەر (ﷺ) شىرەكەى كىردە ناۋى بەشى ئەبەكەرىدا و دواتر خۆى شىرەكەى خواردەۋە.^۱

تەبەرانى لەخەببەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) لەسرىيەكدا ئىمەى نارد توۋشى تىنۋىيەتى بوۋىن و ئاۋمان پىنەبو، و شترى يەككىمان دانىشت و نىۋانى پىكانى ئەۋ ۋەك كانياۋ بو، لە شىرەكەيمان خواردەۋە، ھەيئەمى (ج ۶، ص ۲۱۰) دەلىت: لەسەنەدەكەدا ئىبراھىمى كۆرى ئەبە ئىھابەۋە - كە مۇسلمان بوۋبو - ھىناۋىيەتى دەلىت: خەبىب لەمالى مندا بەندكرابو، لەدرزى دەرگاۋە سەيرم دەكرد و ھىشۋە تىيەك بەدەستىۋەبوۋىندەى كەسى دەبو، لىي دەخوارد تىيى وام لەسەر زەۋىدا نەبىنىبوۋ.^۲

ئىبن سەئىد (ج ۱، ص ۱۷۲) لەسالى كۆرى ئەبۇلجەدەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پىغەمبەر (ﷺ) بۆ كاريكى دوو كەسى نارد، و تيان ئەى پىغەمبەرى خوا (ﷺ) ھىچمان پىنە، فەرموۋى (ابتغىالى سقاء) جىي خواردنەۋەيەك بۆ بەيىن، (ۋە

^۱ - حسن.

^۲ - لە (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۰۲) دا و ھاۋە.

^۳ - ضعيف.

^۴ - بوخارى لەپوۋى ترەۋە چىۋىكى تىيەكەى ھىناۋە، لە (الاصابة ج ۱، ص ۴۱۹) دا و ھاۋە.

کونه و هیزه ... هتد) هیئامان فره مانیکرد پرمان کرد پاشان سه ری به ست و فره مووی (بچن تا ده گنه نه شه شوینه، چونکه خوا پوزیتان دهدات) چوون تا که شتنه شه شوینه پیغه مبه ر (ﷺ) فره مانی پیگرد بوون، کونه که یان کرایه وه، شیرو که ره ی مه ری تیدابوون، خواردیان و شیر که یان خوارد وه تا تیربوون.

(تینویتی شکانیان به خواردنه وه له خه ویاندا)

ئین ئه بی دنیا له عه بدولای کوپی سه لامه وه هیئاویه تی ده لیت: چووم بو لای عوسمان کاتی گه مارو درابوو تا سه لامی لیبکه م، چووم وتی: براهه م نه م شه و له که لانی نیوان دوو مالدا پیغه مبه ر (ﷺ) بینی فره مووی عوسمان گه مارویان دابوویت؟ وتم به لای فره مووی تینویان کردوویت؟ وتم به لای سه تلکی هیئا که ئاوی تیدابوو لیم خوارد تا تینویتییم شکا، تا شه وی له نیوان دوو مه مک و شانه کاندما هه ستم به فیئکی ده کردو پیی فره مووم: نه گه ر ده ته ویت به سه ریاندا سه رده خرییت و نه گه ریش هه زده که یه ت پوژو ده که یته وه، منیش پوژو کردنه وه م لای شه و هه لبارد، شه و پوژه عوسمان کوژرا.^۱

پیشتریش چیرۆکی ئوم شوره یکه مان هیئا که خه وت و له خه ویدا بینی که سیك ئاوی پیدا، که له خه و هه ستا سه ری کرد تینویه تی نه ماوه.

(سامان له لایه کی چاوه روان نه کراوه وه)

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۶۵) له زوباعه ی کچی زوبه یه وه هیئاویه تی که لای میقداد بوو ده لیت: خه لکی به دووری دووسی پوژ ده چوون بو پیویستیان و شتیان بو هه لده گرت، وه ک و شتر پوژئی میقداد بو پیویستی چوویه ده ر تا گه یشته

^۱ - له (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۱۸۲) دا واهاتوه.

(الحجة) كە لاي بەيھىقى غەرقەدە، بۇ پىئويستى چوۋىيە ويرانەيەك ئەۋ دانىشتىبوۋ كە جىرجى ئەكونەكەي دىنارىكى دەرھىنا بەردەۋام پارەي لىدەرھىنا تابو بەھەقدە دىنار مىقداد پارەكەي بردو باسىكرىد بۇ پىئغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرموۋى (ئايادەستت برد بۇ كۈنەكە؟) وتى: نا، سويند بەھەي بەھەق تۆى ناردوۋە، فەرموۋى: (ھىچ ھەدەفىكت نىيە تىيادا، خوا بەركەت بخاتە ناۋىيەۋە بۆت) زوباعە دەلىت تەۋاۋ نەبوۋ تا كىسەي گەلام لەمالى مىقداد دا بىنى.

خەتىب لەسائىبى ئەقرەۋە ھىناۋىيەتى عومەر لەسەر مەدائىن دايىنا، لەھەيۋانى كىسردا دانىشتىبوۋى سەيرى پەيكەرىكى دەكرىد، كە بەپەنجەكان ئامازەي دەكرىد بۇ شوئىننى منىش وتم لەۋانەيە ئامازە بۇ كانى بكات، ئەۋ شوئىنەم ھەلەكەندو كانىكى گەۋرەم دەرھىنا بۇ عومەرۋ نوسىم ئەۋە شتىكە خوا بەجىا لەموسلمانان بەمنى بەخشىۋەۋە عومەرىش بۆى نوسىم، تۆ سەركردەيەكى موسلمانان بۆيە لەنىۋان مەسلەماناندا بەشى بكە.^۱

لە (الأصابة ج ۲، ص ۶۸) دا ھەيئەتى كۆرى عەددى لە شەعبىيەۋە دەگىرەتەۋە سائىبە بەشدارى فەتى مىھەرەجان كىردو چوۋىيە (دار الهرمزان) سەيرىكرىدو جىرجى لە سوۋچىكدا دەستى درىژكرىدو، وتى سويند دەخۆم ئامازە بۇ شتى دەكات، سەيرىكرىد ھەشارگەيەكى ھورمانە تىيادا قاپى گەۋرە ھەيە.^۲

ئەبو نەعىم لە (الحلية ج ۱۰ ص ۱۲۹) لەعەبدورەھمانى كۆرى يەزىدى كۆرى جابرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: مەۋلايەكى ئەبو ئومامە پىنى وتم: ئەبو ئومامە ھەزى لەصەدەقەۋ چاكەكرىد بۈۋ شتى بۇ كۆكرەۋەۋە ھىچ داۋاكارىكى نەدەگىرەيەۋە باسەلكە پىيازى يان خورمايەك خواردننىكىش بوۋى، پۆژى كەسى ھات داۋايلىكرىد،

^۱ - لە (كنز العمال ج ۳، ص ۳۰۵) دا ۋا ھاتوۋە.

^۲ - ئىبن ئەبى شەيبە لەپىگە شەيبانى لەسائىبى كۆرى ئەقرەۋە بەھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى تەۋاۋ.

به لام نه وهى پينه ده كراو ته نها سى سهد دى نارى هه بوو، داوايلى كردو نه وى ش دى نارى كى پيدا، يه كى كى دى كى ش هات و دى نارى كى پيدا، پاشان يه كى كى دى هات و نه وى ش دى نارى كى پيدا، مه ولاكهى نه بوو ئوما مه ده لى ت: كاتى بانگى نيوهر دراو بى دارم كرده وه ده ستنوى ژى گرت و چوو بو مزگه وته كهى، منى ش دلم بوى سوتا- نه و به پوژوبوو- سهى ر مكر د زى پرى هه يه، ژمار دم سى سهد دى نارى بوو، وتم نه مه بو واى كرى چى كرى وه، به لكو به جى هى شتوو، دواى ئىواره هات، كاتى سفر وه جى كه كهى بو راخرا پى كه نى و وتى نه وه با شتر ه له وهى لايه تى، منى ش له لاي سه رى وه ستام تا نانى خوارد، وتم: ره حمه تى خوات لى بى ت، نه م به خش شت له رى به كى فه وتاندا به جى هى شت و هه والت پى نه دام تا هه لى بى گرم، نه وى ش وتى كامه يه؟ منى ش جى كه گم به رز كرده وه، كه بى نى دلخوش بوو زور سه رسام بوو، منى ش هه ستام په ته كه م پچراندو موسلمان بووم، ئى بى جابر ده لى ت: له مزگه وتى حى مص نه و مه ولايه م بى نى و قورئان و سونه ت و فره زه كانى فى رى ئافره تان ده كرى له سه ر ئا بى نى ئى سلام شاره زاي ده كرى.

(به ره كه ت له مال و ساماندا)

نه حمه د له فره مو ده يه كى دوور دى ژ له سه لمانه وه هى ناو يه تى له با سى موسلمان بوونى دا ده لى ت: له سامان شتى له سه رم مايه وه و هى نده ي هى لكه ي مرى شكى زى پر له چه ند كاتى كدوه هى نرايه وه بو پى نه مبه ر (ع) نه وى ش فره مووى (ما فعل الفارسى الكتاب) (فار سى به كه چى به نوسرا وه كهى كرى؟) منى ش بانگى رام بو لاي، فره مووى (نه مه به و نه وهى له سه رته بى ده ره وه نهى سه لمان) منى ش وتم نهى پى نه مبه رى خوا نه مه چو ن نه وهى پى ده رى ته وه كه له سه ر مه؟ فره مووى (بى به چونكه خوا نه وهى له سه رته ده داته وه) منى ش بر دم و له و زى پر پى وانم بو كرى،

سوڀندج به وھي گيانی سھلmani به دھستھ چل ٿو ڦيھ بوو ھموم پڌايھ وھو
نازاد بووم.

لھ گيڙانھ وھيھ ڪدا لھ سھلmani وھ ھاتو وھ وتي: ڪاتي وٽ ٺھي پيڙھ ميھري خوا
ٺھو چوڻ ٺھو قھر زھي پڌھ دھيت؟ پيڙھ مېھر (ﷺ) گرتي و لھ سھر زماني
ھلگي رايھ وھو دواتر فھر مووي (بيگرھ وليي ھموم ما فھ ڪھيان چل ٿو ڦيھ بدھ رھ وھ) ^۱
ئيبن سھ عد (ج ۴، ص ۷۵) لھ سھلmani وھ به ھمان شيوھي گيڙانھ وھي يھ ڪھم
ھيٺا ويھ تي دواتر دھ ٿي: ئيبن ئيسحاق وتي يھ زيدي ڪوپري حبيب بوي گيڙامھ وھ
لھو فھر موو دھ ھاتو وھ پيڙھ مېھر (ﷺ) ٺھو پوڙ خستيه سھر زماني و دواتر
ھلگي گيڙايھ وھ، پاشان پيي فھر مووم (پرؤ قھر زھ ڪاني سھرت بدھ رھ وھ) (اذهب فادھا
عنك).

ٺھو نھ عيم لھ (الدلائل ص ۱۶۵) لھ عرھ وھ بار ڦيھ وھ ھيٺا ويھ تي (ﷺ) گھيشت
بھ جھ لب و ديناري ڪي پڌاو فھر مووي (بھ مھ مھري ڪمان بؤ بڪرھ) ٺھو ويش چو
بھ ديناري ڪ دوو مھري ڪري، ڪھ سي پيي گھيشت. ٺھو ويش مھري ڪي بھ ديناري
فروشت، پاشان ديناري ڪ و مھري ڪي ھيٺا ويھ بؤ پيڙھ مېھر (ﷺ) ٺھو ويش پيي
فھر موو (بارك الله في صفقة يمينك) ئيدي ٺھ گھر لھ ڪو ڪردنھ وھ ھستامايھ
نھ دھ گھرامھ وھ بؤ مالھ وھ تا چل ھزار قازانجم دھ ڪرد، ٺھو نھ عيم دھ ٿي: عھ ففان لھ

۱ - صحيح.

۲ - (ھيٺھ مھي ج ۹، ص ۳۳۶) دھ ٿي: ٺھ حمھد ھموي و تھ بھ رانيش بھ ھمان شيوھ بھ چھند
سھنھ دي ھيٺا ويانھ، سھنھ دي گيڙانھ وھي يھ ڪھم لاي ٺھ حمھد و تھ بھ راني ڪھ سھ ڪاني صھ حيحن
جگھ لھ موھ ممھ دي ڪوپري ئيسحاق ڪھ راشكاوانھ سھماعي ليديارھ، ڪھ سھ ڪاني گيڙانھ وھي
دووم تھنھا ٺھ حمھد ھيٺا ويھ تي و ڪھ سھ ڪاني صھ حيحن جگھ لھ عھ مري ڪوپري ٺھو قرھي ڪيندي
ڪھ جيي متمانھ شھ، بھ زاريش ھيٺا ويھ تي، تھ او.

سه عیدی کوپی زهیده وه هیناویه تی ده لیت: ده مبینی له که ناری کوفه ده وه ستام و چل دینار قازانج ده کرد پیش نه وهی بگه پیمه وه ماله وه.^۱

بوخاری له نه بو عه قیل وه هیناویه تی عه بدولای کوپی هیشامی باپیری ده یبرد بو بازار و خواردنی ده کپی ئیین زوبه یرو ئیین عومه ر پینی ده گه یشتن و ده یانوت: له فروشتندا به شدارمان بکه، چونکه پیغه مبه ر (ﷺ) نزای به ره که تی کرد وه، نه ویش به شدارمی ده کردن، جار هه بوو باریکی وه ک خوئی ده ست که وت و ده یینارده وه بو مال.^۲

(نه مانی نازار و لاچوونی نه خویشی و ده رده گان)

ته به رانی له عه بدولای کوپی نه نیسه وه هیناویه تی ده لیت: موسته نیری کوپی رزامی جوله که به گوچانی له داری (شوحت) دای له سه ر ئیسکم یان سه رم منیش هاتم بو لای پیغه مبه ر (ﷺ) و نه ویش ده ریخت و فووی به سه ردا کرد، ئیدی هیچ نازارم نه دی.^۳

ته به رانی له موحه ممه دی کوپی عوقبه ی کوپی شه رحه بیل له عه بدیه رحمانی باپیری له باوکیه وه هیناویه تی ده لیت: هاتم له لای پیغه مبه ر (ﷺ) و به ده ستمه وه بوو، وتم نه ی پیغه مبه ری خوا نه مه به هوئی نیوانی من و شمشیر هه لگری بوو که گرتبووی و جله وی نازه له که شی گرتبوو، پیغه مبه ر (ﷺ) فه رمووی

^۱ - له (الأصابة ج ۲، ص ۴۷۶)، هاتوو. فه رموو ده که له بوخاری و جگه له ویشدا ناسراوه ته واه. عه بدیه زاق و ئیین نه بی شه یبه له عروه وه به هه مان شیوه هیناویانه، وه که له (کنز العمال ج ۷، ص ۶۳) دا هاتوو. له گیزانه وه که یاندا هاتوو: پیغه مبه ر (ﷺ) نزای به ره که تی بو کرد و له فروشتنیدا، ئیدی نه گه ر کپین و فروشتنی خویشی بکرایه قازانجی ده کرد.

^۲ - له (البداية والنهاية ج ۶، ص ۱۶۶) دا واهاتوو.

^۳ - (هه یثمه ی ج ۸، ص ۲۹۸) ده لیت: له سه نه ده که دا عه بدوله زیزی کوپی عمران هه یه که لا وازه.

(ادن منی) (لیم نزیك به ره وه) منیش نزیك بوومه وه، کردیه وه و قووی کرد به ده ستمدا پاشان دهستی له سهر برینه که داناو دهستی پیدا دهینا تا هیچ شوینه واری نه ما.^۱

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له ئه بیه زی کوپی حمالی مه ئاربییه وه هیناویه تی برینی واته دهردی (قوباء) به ده موچاویه وه بوو که لوتی داشاردبوو، پیغه مبه (ﷺ) بانگی کرد و دهستی هینا به سهر ده موچاویدا، له و پوژده وه هیچ شوینه واریکی نه ما.^۲ ئه بونه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له رافعی کوپی خوده یجه وه هیناویه تی ده لیت: پوژئی چووم بو لای پیغه مبه (ﷺ) و مه نجه لیکي پر گوشتیان لایبوو، چه وریه که ی سهر سامی کردم و قووتدا، سائی له سهری ئازارم هه بوو، دواتر دواتر باسکرد بو پیغه مبه (ﷺ) ئه ویش فهرمووی (ئه وه نه فسی حوت که سی له سهر بوو) (انه کان فیها نفس سبعة اناسی) پاشان دهستی هینا به سکمدانیش به سه وزی دامنا، سویند به وه ی به حقه ئاردوویه تی له وه به دوا تانیستا ئازاری سکم نه دیووه.

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۲۳) له عه لیه وه هیناویه تی ده لیت: من ئازارم هه بوو، پیغه مبه (ﷺ) دای به لامدا و منیش ده موت: خویه نه گهر سه ره مه رگم هاتووه ده ی پرگرم بکه، نه گهریش هیشتا مه رگم ماویه تی ده ی ئه م ئازارم له سهر لایه، نه گهریش به لایه ده ی خوڤاگریم پی ببه خشه، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (چونت وت؟) منیش بوم و ته وه به قاچی لییدام و فهرمووی (خویه شیقای بده) دوی ئه م ئازارم ئیدی ئازارم نه بووه.^۳

پیغه مبه (ﷺ) پوژئی خه یبه ر تفی دا له چاوی عه لی کاتئ ئازاری چاوی هه بوو، یه کسه ر ئازاره که ی نه ما و دوی ئه وه هه رگیز چا و ئیشه ی نه بوو، هه روه ها پیشت

^۱ - (هه یثه می ج ۸، ۲۹۸) ده لیت: موخه لله دو ئه وانی سه روی ئه ویش ئاناسم و که سه کانی دیکه جیی متمانه ن.

^۲ - ئین سه عد (ج ۵، ص ۵۲۴) به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - له سه حیددا هاتووه وه که له (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۲۹۵) دا هاتووه.

فهرموده كهى سه هلمان هینا، له باسى كوشتنى نه بو رافعا شكانى پى عه بدولای كوپى
عه تیکمان هینا كه تیايدا هاتبوو: چومه لای پیغمبر (ﷺ) و بوم باسكرد، نه ویش
فهرمووى (پیت بلاوبكه ره وه) منیش بلاوم كرده وه، پیغمبرش (ﷺ) دهستى هینا
به سهر پیمدا. به وه دهتوت هیچ كات نازارى نه بوو.

ته به رانى له حه نزله لى كوپى حوزه میمه وه هیناویه تی ده لیت: له گه ل حوزه میمى باپیرم
هاتم بو لای پیغمبر (ﷺ) باپیرم وتی نه ی پیغمبرى خوا مندالی به ته مه ن و خاوه ن
پیشم هیه و جگه له وانیشم هیه، نه مهش بچوكترینانه، پیغمبر (ﷺ) نزیکى
كرده وه و دهستى هینا به سهرمدا و فهرمووى (بارك الله فيك) زه یال ده لیت: حه نزله لم
بینى پیاوى پوو وهره مكردوو یان مه پى گوان وهره مكردوو هینرا بو لای، نه ویش دهیوت
به ناوى خدا له سهر جیدهستى پیغمبر (ﷺ) دهستى هینا به سهریدا به وه وهره مه كه
نده ما.^۲

ئین حه جهر له (الأصابة ج ۱، ص ۳۵۹) فهرموده كهى حه نزله له نه حمه ده وه
به دورودریژی دینى و تیايدا هاتوو، زه بیال وتی: حه نزله لم بینى كهس پروه و
وهره مكرده هینرا بو لای له سهر دهستى تفى كردو دهیوت: به ناوى خوا دهستى
له سهرى داده ناو (نه شوینه ی پیغمبر (ﷺ) دهستى له سهر داده نا) دهستى
ده هینا به ویدا دواتر دهستى ده هینا به وهره مه كه دا به وه وهره مه كه نده ما.^۲

۱ - صحیح.

۲ - (هیهتمى ج ۹، ص ۴۰۸) ده لیت ته به رانى له (المعجم الوسیط والكبیر) دا به هه مان شیوه هیناویه تی،
نه حمه دیش له فهرموده یه كهى دورودریژدا هیناویه تی و كه سه كانى سه نه ده كهى نه حمه د جئ متمانه ن.

۲ - ئین حه جهر ده لیت: حه نزله لى كوپى سوفیان له لایه كى دیکه وه له زه یاله وه هیناویه تی، به لام
هه مووى نا، یه عقوبى كوپى سوفیان و مه نجه نیقیش هیناویانه، ئین سه عد (ج ۷، ص ۷۲)
به ده قى نه حمه د به دورودریژی هیناویه تی.

ته به رانی له عه بدولای کورپی قرت هوه هیناویه تی ده لیت: و شتریکم هه لنه ده سا بوم و کفت ببوو، منیش له گه ل خالیدی کورپی وه لید بووم، ویستم به ره لای بکه م، له خوا پارامه وه، خوا هه لیساند بوم و سوار بووم.^۱

(نه مانی شوینه وارو کاریگه ری ژهر)

ئه بو یه علا له ئه بو سه فه ره وه هیناویه تی ده لیت: خالیدی کورپی وه لید له حیره لای میری به نی مران به دابه زی، پیا یان وت: وریای ژهریه عه جه مه کان ژهر خواردت نه که ن، ئه ویش وتی بوم بینن، بو ی هینرا، ئه ویش به دهستی گرت و دواتر قوتیدا و وتی: به ناوی خوا به وه هیچ زیانی پینه گه یاند.^۲

ئه بو جه ریر له میژوه کهیدا (ج ۲، ص ۵۶۷) له موحه ممه دی کورپی ئه بو سه فه ره له ذیلجه و شه نی ضبابیه وه جگه له ویشه وه هیناویه تی که له گه ل ئه بو به قیله بوو خزمه تکاریبو، کیسیکی به لاجلیدا هه لواسیبو، خالید کیسه که ی گرت و چی تیدا بو پرژاندی وتی ئه بو عه مر ئه وه چیه؟ وتی: به خوا ئه مانه تی لای خوابی- ژهریکه یه کسه ر پیا و ده کوژیت، وتی ده ی ژهرت بو هه لگرتوه؟ وتی ترسام به و جوژه نه بم که من بینیومه و مه رگم لا خوشتر بی له شتی حه زم پینیه (شتی نا حه ز به رامبه ر خرمانم و خه لکی گونده که م بکه م)، خالید وتی هیچ گیانی نامری تا سه ره

۱ - (هه یثه می ج ۱۰، ص ۱۸) ده لیت سه نه ده که ی جه ییده.

۲ - ضعیف.

۳ - (هه یثه می ج ۹، ص ۳۵) ده لیت ئه بو یه علا و ته به رانی هه مان شیوه هیناویانه و سه نه دیکی ته به رانی که سه کانی سه حیحن فره مووده که ش مورسه له وه که سه کانی جی متانه ن، به لام ئه بو سه فه ره ئه بو بورده ی کورپی نه بو موسا له خالیدیان نه بیستوه، ته واو. ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۵۹) له نه بو سه فره وه به هه مان شیوه هیناویه تی. له (الاصابة ج ۱، ص ۴۱۴) له نه بو یه علا وه هیناویه تی تاییدا هاتوه ژهری هینرا، ئه ویش کردیه قاپه که ی و دواتر بسم الله ی کرد و خواردیه وه هیچ زیانی پینه گه یاند، پاشان ده لیت: ئین سه عد له دوو پووی دیکه وه هیناویه تی، ته واو.

مه رڱي نه يهت وتي (بسم الله) چاڪترين ناوه ڪاڻي پهروه رڱاري زهوي و ناسمان ڪه به ناوي نه وه وه هيچ ده ردي زيانتي ناي، (الرحمن الرحيم) نه وانيش هه لمه تيان دا تا ليئي بسينن، به لام خير قوتيدا، عه مر وتي: نه ي ڪو مه لي عه رب سويند به خوا تاڪه سي وا له نيواتاندا بي چيتان دهوي ده يگر نه ده ست، نينجا پوي ڪرده خه لڪي خير و وتي: هيچ باريڪي پروتتر له نه مڙو ٻو به ره و پروهاتن نه ديوه.

(نه ماني شوينه واري گهر ماو سه رها)

ئين نه بي شه يبه و نه حمه دو ئين ماحه و به زازو ئين جهرير به صه حيحي داناهو ته به راني له (المعجم الأوسط) حاڪم له به يهه قي له (الدلائل) له عه بدور ڇماني ڪوري نه بويه علاوه هيناويانه ده ليٽ: عه لي به زستاندا به جليڪ و عه بايه ڪو دوو پارچه ي ته نڪه وه ده ڇويه دهرو له هاوينيشدا به ڪلاوي پيچراوه و جلي قور سه وه ده ڇويه دهرو، خه لڪي وتيان: به لڪو به باوڪت بليٽ چونڪه وانا بيٽ منيش پرسيارم ڪرد له باوڪم و تم خه لڪي شتيڪي نه شياو له نه ميري باوه ڀداران ده بينن، وتي چيه؟ وتي: له گهر ما جلي قورس و ڪلاوي پوڻه ته ده پوڻي و له سه رمان زوريشدا به دوو پارچه ي ته نڪ و به رڱي سوڪه وه بيٺا ڪانه ده چيٽه دهرو خوي له سه رما ناپاريزي، مه ڪر له سه ر نه وه هيچت بيستوه؟ داوايان لي ڪردم پرسيار ي ليڪم نه ڪر له لاي قسه ت هيه، نه ويش ڇو و ٻو لاي و وتي: نه ي نه بو له يلا له خه يبه ر له ڪه لمان نه بويت؟ وتي چيه؟ نه ويش هه مان شتي و ت، پيغه مبهر (ﷺ) نه بوبه ڪري نارد و خه لڪي له هه لمه تي نه ودا شڪان تا ڪه ڀايه وه، عومه ريشي نارد، نه ويش شڪاو ڪه ڀايه وه، پيغه مبهر (ﷺ) فهر مووي (به دنيا ييه وه نالاڪه ده ده مه ده ست ڪه سيڪ ڪه خوا و پيغه مبهر ڪه ي خوشده ويٽ، خوا فه تي پيڏه به خش و ڀاڪردو نيه) (لأعطين الراية رجلا يحب الله ورسوله يفتح الله له ليس بفرار) نارد ي به شوينيدا و منيش ڇو و ٻو لاي و ڇاو ئيشه م هه بو هيجم

نه ده بینی، تفی له چاوم و فهرمووی (خوایه گهرما و سه رمای لیبگره وه) دواى نه وه سه رما و گهرما ئازارمان نه داوم.^۱

له گێرانه وه یه کدا هاتوو: سویند به وه ی به حه ق ناردوو یه تی تا نه مړو ئازاری سه رما و گهرما نه دیوو، (هه ی شه می ج ۹، ص ۱۲۲) ده لیت: ته به رانی هیناویه تی و سه نه ده که ی حه سه نه، له گێرانه وه یه کی دیکه ی له سه وه یدی کوپى غه فله وه هیناویه تی ده لیت: گه یشتین به عه لی و له زستاندا دوو جلی له به ربوو وتمان له م زهویه ماندا وامه به، چونکه وه ک خاکی خو تان نه وه سارده، وتی: ده ی منیش سه رسام ده بوو، کاتى پیغه مبه ر (ﷺ) نارد می بو خه ی به رو وتم چاو ئیشم هه یه، تفی دا له چاوم، ئیدی گهرما و سه رما و چاو ئیشم نه دیوه، ته واو.^۲

ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۶) له جابری کوپى بیلاله وه هیناویه تی ده لیت: له شه ویکی ساردا چووم بو نویر، که س نه هاتبوو، بانگمدا، که سى سه لامی کرد، پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی (بیلال چیا نه؟) وتم سه رما پرئى لیگرتوون به دایک و باو که وه به قوربانت بم، فهرمووی (خوایه سه رمایان له پرودا بشکینه) بیلال ده لیت: بینیم حه زیان له مه له بوو له نویرى به یانی یان چیشتنگادا.^۳

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۴۴) دا واهاتوو. ئه بو نه عیم له (الدلائل ص ۱۶۶) له عه بدو پره حمانه وه به کورتی هیناویه تی.

^۲ - له لایه کی دیکه دا (ج ۹، ص ۱۲۴) پاش هینانی فهرمو ده که له ئه بو له یلاوه ده لیت: له به رکردنی خراپه و که سه کانی دیکه ی سه حیحن.

^۳ - به یه قی له جابر له ئه بو به کر له بیلاله وه به و واتایه به کورتی هیناویه تی وه که له (البدایه والنهایه ج ۶، ص ۱۶۶) دا هاتوو، تیایدا ده فهرمو ویت (اللهم اذهب عنهم الیر) پاشان به یه قی ده لیت: ئه یوبی کوپى یه سار به ته نها هیناویه تی، ئین که ئیر ده لیت هاو شیوه ی له فهرمو ده ی ناسراوی حوزه یفه له باسی خه نه دقا هه یه، ته واو.

(نه مانی شوینه واری برسیستی)

ته بهرانی له (المعجم الأوسط) له عمرانی کوپی حوصهینه وه هیناویه تی دهلیت: من لای پیغه مبه (ﷺ) دانیشتبووم که فاتیمه هات و له خواره وه بهرام بهری پیغه مبه (ﷺ) وهستا، پیغه مبه (ﷺ) فهرمووی (نزیك بهر وه ئه ی فاتیمه) ئه ویش که من نزیك بوویه وه، هه مووی فهرمووی (نزیك بهر وه ئه ی فاتیمه) ئه ویش که من نزیك بوویه وه هه مووی فهرمووی (نزیك بهر وه ئه ی فاتیمه) ئه ویش نزیکتر بوویه وه تاجوویه بهرده می عمران وتی: بینیم زهردی که ده موچاوی داگرتوو وه خوین نه ماوه، پیغه مبه (ﷺ) نیوان په نجه کانی کرده وه وواتر دهستی له سهر سنگی دانا، سهری بهر زکرده وه و فهرمووی (خوایه تی رکه ری برسی و به دیهینه ری پیویستی و لابه ری دانرا و فاتیمه ی کچی موحه مه دی برسی مه که) بینیم زهردی و پوخساری نه ما و خوین ده رکه وت (په نگ و پووی کرایه وه) پاشان دوا ی ئه وه پرسیارم کرد له فاتیمه وتی: ئه ی عمران دوا ی ئه وه برسیم نه بووه.^۱

(نه مانی شوینه واری پیری و دا که وتن)

ئه حمهد له ئه بوو زهیدی ئه نساریه وه هیناویه تی دهلیت: پیغه مبه (ﷺ) پیی فهرمووم (نزیك بهر وه لی م دهستی هینا به سهرمدا و وواتر فهرمووی (خوایه جوانی بکه و دریزئی به جوانیه که ی بده) ئیدی ته مه نی گه یشته سه د و ئه وهنده سال و تالی مووی سپی له ریشیدا نه بوو که می که نه بی، پوویکرا وه و پووخسار فراوان بوو تامرد هر و ابوو.^۲

^۱ - ضعیف.

^۲ - (هیهتمی ج ۹، ص ۲۰۴) دهلیت له سه نه ده که دا عوتبه ی کوپی حمید هیه که ئین حبان و جگه له ویش به جی متمانه و دهسته یه کیش به لاوازی ده زانن، که سه کانی دیکه جیمتمانن، ته واو، ئه بو نه عیم (الدلائل ص ۶۶) له عمران وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - صحیح.

لہ (الأصابة ج ۴، ص ۷۸) دا دہلیت: لہ گپرانہ وہ یہ کی نہ حمہد لہ لایہ کی دیکہ وہ لہ نہ بوو نوہ یکہ وہ دہلیت نہ بوو زہید پیئی وتم: پیغہ مہر (ﷺ) داوی ناوی کردو منیش قاپئی ناوم بو برد، موویہ کی تیدابوو لامبرد پیغہ مہر (ﷺ) فرمووی (خواہ جوانی بکہ) نہ بوو نوہیل دہلیت: بینیم تہ منی نہ وہدو چوار سالبوو تالی ریشی سپی نہ بوو.^۲

نہ حمہد لہ نہ بوو علائوہ ہی ناویہ تی دہلیت: لای قہ تادہی کوپی مہ لعاب بووم لہو شوینہی تیایدا مرد، کہس لہ داوی مالہ کہوہ تیپہ پربو، لہ دہم و چاوی قہ تادہوہ بینیم پیشتر پیغہ مہر (ﷺ) دہستی ہینابوو بہ دہم و چاویدا، من ہرچی دہمدی وامدہ زانی پون دراوہ لہ پوخساری.^۳

ئین شاہین لہ حہیبانی کوپی عوسہ یرہوہ ہی ناویہ تی دہلیت: پیغہ مہر (ﷺ) دہستی ہینا بہ دہم و چاوی قہ تادہی کوپی مہ لاند، دواتر قہ تادہ پیر بوو ہموو لہشی پیربوو جگہ لہ دہم و چاوی (لہ سہرہ مرگیدا نامادہ بووم ئافرہ تی تیپہ پربو لہ دہم و چاوی قہ تادہوہ بینیم وہ چون ئاوینہدا بینیم.^۴

نہ بو نہ عیم لہ (الدلائل ص ۱۶۴) لہ نابغہی کوپی جہعدہوہ ہی ناویہ تی دہلیت: نہم شیعرہم وت بو پیغہ مہر (ﷺ) و ئویش پیئی سہ رسام بوو:

بلغت السماء مجدنا وثرانا وانا لنرجو فوق ذلك مظهرا

پیغہ مہر (ﷺ) فرمووی (این مظهر یا ابا لیلی؟) وتم بو بہہشت، فرمووی بہلئ بہ ویستی خوا نہم شہم وت:

ولاخير في حلم إذا لم يكن له بوادر تحمي صفوة ان يكدرها
ولاخير في جهل إذا لم يكن له حلیم إذا ما اورد الأمر اصدرها

^۱ - سوہیل دہلیت: سہدہ کہی صہیحی موصولہ لہ (البداية وانهایہ ج ۶ ص ۱۶۶) دا واهاتوہ.

^۲ - ئین حبان و حاکم بہ صہیحیان داتاوہ، نہ بو نہ عیم لہ (الدلائل ص ۱۶۴) لہ ینگہی نہ بوو نوہ یکہ بہ ہمان شیوہ ہی ناویہ تی. لہ گپرانہ وہ یہ کدا ہاتوہ: بینیم تہ منی نہ وہدو سن سال بوو تالی موی سپی لہ سہرو پشیدا نہ بوو.

^۳ - لہ (البداية وانهایہ ج ۶، ص ۱۶۶) دا واهاتوہ

^۴ - لہ (الأصابة ج ۳، ص ۲۲۵) دا واهاتوہ.

پیغه مبه‌ر فەرمووی: چاکت وت خوا دەمت ماندو لاواز نه‌کات (لايفضض الله فاك) یه‌علا ده‌لێت: بینیم ته‌مه‌نی سه‌دو نه‌وه‌نده سال بوو هیشتا پیر نه‌ببوو.^۱

حه‌سنی کوپی سو‌فی‌ان له‌ موسنه‌ده‌که‌یداو نه‌بو نه‌عیم له‌ (تأریخ اصبهان) و شیرازی له‌ (الألقاب) گێڕانه‌وه‌ی یه‌علا‌ی کوپی نه‌شده‌قه‌وه - که فەرمووی نات‌ه‌واوه هی‌ناویانه که چیرۆکی‌کمان له‌ فەرمووده‌ی غه‌ریبی خه‌تابیه‌وه دیوه‌و له‌ (کتاب العلم) ی مه‌رحه‌بیداو جگه له‌ دووانه‌ش له‌ پێگه‌ی موهاجیری کوپی سه‌لیم له‌ عه‌بدو‌لای کوپی جه‌را‌ده‌وه هی‌ناویانه ده‌لێت، له‌ نابغه‌ی به‌نی جه‌عه‌دم بیست ده‌یووت: نه‌و شیعره‌م وت بو پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) (علونا السماء). نه‌ویش تو‌په‌بوو فەرمووی (این المظهر یا ابا لیلی؟) وتم به‌هه‌شت فەرمووی به‌لێ (به‌ویستی خوا) پاشان فەرمووی (انشدنی من قولك) (شیعره‌که‌تم بو بلی) منیش نه‌وه‌م بو وت (ولا خیر فی حلم). پێی فەرمووم (ابدت لايفضض الله فاك) بینیم ته‌مه‌نی زۆریو دانه‌کانی وه‌ک ته‌رزه‌ی داباریو وابوون نه‌شکا‌بوون و خراپ نه‌ببوون. نه‌م فەرمووده‌مان له‌ (المؤتلف والمختلف) ی دار قوتیندا هی‌ناوه، له‌ (الصحابه) ی ئه‌یبن سکن و جگه له‌وه‌شی له‌ پێگه‌ی په‌حالی کوپی مونزیره‌وه ده‌لێت باو‌کم له‌ کرزی کوپی ئوسامه‌ی باوکیه‌وه هی‌ناویه‌تی. سه‌له‌فی (الأربعین) له‌ پێگه‌ی نه‌سری کوپی عاصمی له‌یئێ باوکی له‌ نابغه‌وه هی‌ناویه‌تی و تیایدا هاتوه، ته‌مه‌نی کردو له‌هه‌مووان ده‌مودان باشت‌ریو، هه‌رکات دانیکی ده‌که‌وت دانیکی باشت‌ری ده‌هاته جێ له‌ کاتی‌کدا ته‌مه‌نی کردبوو.^۲

(نه‌مانی شوینه‌واری کتو‌پیری)

نه‌بو نه‌عیم له‌ (الدلائل ص ۱۶۸) له‌ ئوم ئیسحاق‌وه هی‌ناویه‌تی ده‌لێت: له‌گه‌ڵ براکه‌م کوچم کرد بو مه‌دینه بو لای پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌ نیوه‌ی پێدا پێی وتم: ئوم

^۱ - به‌یه‌قی له‌ نابغه‌وه به‌هه‌مان شیوه هی‌ناویه‌تی و له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کدا هاتوه: له‌ بری (ثرنا) (تراثنا) هی‌ناوه، به‌زار به‌هه‌مان شیوه لی‌وه‌ی هی‌ناوه، به‌لام له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کدا هاتوه (عفة و تکرما) له‌ بری (مجدنا و ثرنا) قسه‌که‌ی نه‌بوو یه‌علاشی نه‌هی‌ناوه وه‌ک (البدایة والنهاية ج ۶، ص ۱۶۸) دا واهاتوه.

^۲ - له‌ (الاصابة ج ۳، ص ۵۳۹) دا به‌ کورتی واهاتوه.

ئیسحاق دابنیش، چونکه خهرجی و شتم له مهککه له بیرچووه، ئوم ئیسحاق وتی: من له فاسق دهرسم بهرامبهرت - واته میردهکە ی وتی ناپشت بهخوا ئوم ئیسحاق وتی: چهند پوژئی مامهوه، کهسێ که دهناسی و ناویم نهدهزانی دای بهلامدا، وتی ئوم ئیسحاق بوچی لیڤه دانیشتوویت؟ وتی چاوه‌پیی براکه‌م دهکه‌م، دواي ئه‌م‌پوژ برات نه‌ماوه، میرده‌کە ی کوشتی، منیش خۆم راگرت و چوومه مه‌دینه و چوومه خزمه‌ت پیغه‌مبه‌ر (ﷺ) کاتی ده‌ستنویژی ده‌گرت. له به‌رده‌میدا وه‌ستام و وتم ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا ئیسحاق براکه‌می کوشت، هه‌رچی سه‌یرمه‌کرد ده‌ستنویژی هه‌لده‌گرت و مشتی ئاوی به‌ ده‌موچاومدا ده‌پرژاند، ئوم ئیسحاق ده‌لیت، دایه‌ گه‌وره‌م وتی: که‌ موسیبه‌ت ده‌هاته‌ پیی فرمیسکی له‌ چاوانی ده‌بینی، به‌لام نه‌ده‌پرژایه‌ سه‌ر کولمه‌کانی.^۱

له‌ گیرانه‌وه‌یه‌که‌دا وه‌ک له‌ (الأصابة ج ۴، ص ۴۳۰) هاتووه‌ ده‌لیت: وتم ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا من بو‌ کوژرانی براکه‌م به‌ ده‌ستی ئیسحاق ده‌گیریم، ئه‌ویش مشتی ئاوی هه‌لگرت و پرژاندی به‌ ده‌م و چاومدا، ئوم هه‌کیم ده‌لیت: ئیدی موسیبه‌تی گه‌وره‌ ده‌هاته‌ پیی فرمیسکی له‌ چاوی ده‌دی، به‌لام نه‌ده‌هاته‌ سه‌ر کولمی.^۲

(پاریزران له‌ باران به‌ نزا)

ئین ئه‌بی دنیا له‌ کتییی (مجابی الدعوة) و ئین عه‌ساکی له‌ (ئین عه‌بباسه‌وه‌) هیناویانه‌ ده‌لیت: عومهری کوپی خه‌تاب وتی: به‌مانبه‌ن بو‌ خاکی هۆزو گه‌لمان، ئیمه‌ش چووین، من و ئوبه‌ی کوپی که‌عب له‌ دواي خه‌لکه‌وه‌ بووین، هه‌ورئ هات، ئوبه‌ی وتی: خوايه‌ زیانمان لی‌دووربگه‌ره‌، پییان گه‌یشتین و کۆل و باریان له‌چه‌قینداوو، عومهر وتی: ئیوه‌ وه‌ک ئیمه‌ تووش نه‌بوون، وتم: مونز نزیکرد خوا

^۱ - بوخاری له‌ میژوووه‌که‌یدا و کچی دیناری موزه‌نی دایه‌ گه‌وره‌ی له‌ ئوم ئیسحاقی غه‌نه‌وی مه‌ولایه‌وه‌ به‌ر واتایه‌ هیناویه‌تی وه‌ له‌ (الأصابة ج ۱، ص ۳۲) دا هاتووه‌..

^۲ - ئین موعیب به‌شاری به‌لاواز داناوه‌ وه‌ک له‌ (الأصابة ج ۱، ص ۳۲) دا هاتووه‌.

نازارو زیانمان لیدووربگری، عومەر وتی دهی با له گه ل خۆتان نراتان بۆ ئیمهش بکردایه.^۱

(دار ده بیته شمشیر)

(ئین سەعد ج ۱، ص ۱۸۸) له زهیدی کوپی نه سه له م و جگه له ویشه وه هیناویه تی عه کاشه ی کوپی مو حصن له پوژی به در شمشیره که ی شکا، پیغه مهیه ر (ﷺ) لقه داریکی پیدایا، بووبه شمشیریکی پتهوی ناسن ناسا و توندوتۆل.

(به نزا مه ی ده بیته سرکه)

ئین ئه بی دنیا به سه نه دی سه حیح له خه یته مه وه هیناویه تی ده لیت: خالیدی کوپی وه لید که سیك هات بۆ لای که کونده مهیه کی پیبوو وتی: خوایه بیکه به ههنگوین، خیرا بووبه ههنگوین، له گیرانه وهیه کی له و پوه وه هاتوو: که سئ دای به لای خالیددا کونه مهیه کی پیبوو، خالید نه وه چیه. وتی سرکه، خالید وتی خوابیکات به سرکه، سهیریا نکرد وایلیهاتبوو، که پیشت خۆی مهیبوو.^۲

ئین که ئیر له (البداية والنهاية ج ۷، ص ۱۱۴) دا ده لیت چه ند ریگهیه کی ههیه، له هه ندیکیاندا هاتوو: که سئ کونهیه کی پیبوو دای به لای خالیددا خالید پیی وت: نه وه چیه. وتی ههنگوین، وتی خوایه بیکه به سرکه، کابرا کاتن گه رایه وه بۆ لای هاوه لانی و وتی مهیه کم بۆ هیناون عه رب شتی وای نه نۆشیوه، پاشان کردیه وه سهیریکرد بووه به سرکه، وتی به خوا نزا که ی خالید وایلیکردوو. ته و او.

۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۱۳۲) دا واهاتوو.

۲ - له (الأصابة ج ۱، ص ۴۱۴) دا واهاتوو.

(دهربازبوونی دیل له بهندیخانه)

ئاده می کوی نه بو نیاس له تهفسیره کهیدا له موحه ممدی کوپی ئیسحاقه وه
هیناویه تی ده لیت: مالیکی نه شجعه ی هات بو لای پیغه مبه (ع) و تی: عه وفی کوپم به
دیله گراوه، پیغه مبه (ع) فهرمووی (هه والی بو بنیره پیغه مبه (ع) فهرمانت پیده کات
زور بلیت (لاحول ولا قوة إلا بالله) (ع) نیردراوه که هات و پیی و ت: نه ویش بهرده وام
دهیوت (لاحول ولا قوة إلا بالله) دوژمنان به پیسته به ستبوویانه وه، پیسته که لیی
کهوت و نه ویش ده رچوو سهیریکرد نازه لیکیان وه ستاوه، سواریبوو، هات پیاده ی
خه لکی بینی و هاواری لیکردن کو تایان گه یشت به یه که میان، دایکوباوکی نه دی تاکاتی
له بهرده رگا هاواری ده کرد، باوکی و تی به پهروه ردگاری که عبه نه وه عه وفه، دایکی و تی
وهی هاوار عه وفیش نازاری هه بوو به هو ی پیسته که یه وه باوکی و خزمه تکاره که ی به ره و
پووی چون سهیریانکرد عه وف ته واه و هیلاکه وه باری خو ی و وشتره که ی بو باوکی
گیرایه وه، باوکی هات بو لای پیغه مبه (ع) و هه واله که ی بو باسکرد پیغه مبه (ع)
پیی فهرموو (چیت پیخو شبوو پیی بکه (به وشتره که) چیت ده کرد به و وشتره ی خو ت دوا
بکه) (اصنع بها ما احببت وماكنت صانعا بأهلك) ئه و ئایه ته ش دابه زی ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ
يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ﴾^۱
له گیرانه وه یه کدا هاتوه: باوکی ده رچوو بو لای پیغه مبه (ع) و سکا لای لا
ده کرد- له بری کوپه که ی و ئه و بارو پیو یستیه ی تیا دایه- پیغه مبه (ع) فهرمانی
پیده کرد به خو پارگری و پیی ده فهرموو (إن الله سيجعل له مخرجا) (خوا ده روی
لیده کاته وه).^۲

۱ - ضعیف.

۲ - له (الترغیب والترهیب ج ۳، ص ۱۰۵) دا هاتوه، موحه ممدی کوپی ئیسحاق مالیکی نه دیوه ئیین
نه بی حاتم له موحه ممدی کوپی ئیسحاقه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، وه (تهفسیری ئیین که ئیر
ج ۴، ص ۳۸۰) دا واهاتوه. ئیین جهریر له تهفسیره کهیدا (ج ۲، ص ۸۹) له سدیره وه به و اتا به کورتی
هیناویه تی و (لاحول ولا قوة إلا بالله) نه هیناوه.

۳ - ئیین جهریر له سالمی کوپی ئه بولجه عده وه به کورتی هیناویه تی.

(سەر كەشان بەھۇي ئازاردانى ھاۋەلانەۋە توۋشى چى دەبوون)

ئىبن ئىسحاق لە عەبدوللاي كوپى ئەبۇبەكرى كوپى حەزم لە عەبباسى كوپى سەھلى كوپى سەعدى ساعدى يان لە عەبباسى كوپى سەعدەۋە ھىناۋىيەتى پىغەمبەر (ﷺ) كاتى داي بەلای (الحجر) داۋ لای دابەزى خەلكى داۋاي ئاۋى بىرەكەي كرد، كاتى لای ھەسانەۋە، پىغەمبەر (ﷺ) فەرموۋى (ھىچ لە ئاۋەكەي مەخۇنەۋە دەستىۋىژى بۇ نوپۇز لىمەگرن، چى ھەۋىرتان كىردوۋە دىننىن بۇ وشترو ھىچى لىمەخۇن كەستان ئەمشەۋ نەچىتە دەر مەگەر ھاۋەلىكى لەگەندابى) خەلكى وايانكرد جگە لە دوۋكەس لە بەنى ساعىدە كە يەككىيان چوۋ بۇ پىۋىستى خۇي (سەرئائ) ئەۋى دىكەش چوۋ بە داۋى وشتىكدا، يەكەمىيان لە پىيدا بەركەۋت، ئەۋى دىكەش پەشەبا بىردى تا خىستىيە سەرشانى (طىء) پىغەمبەر (ﷺ) ھەۋالى ئەۋى پىدرا فەرموۋ: مەگەر مەن دورەپەرىزىم لىنەكرد ھەركەس چوۋىيە دەر ھاۋەلىكى لەگەل بىت؟ پىغەمبەر (ﷺ) يەكەمى بانگكردو شىفای بۇ ھات، دوۋەمىش لە تەبۋوك گەيشتەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) لە گىرەنەۋى زىاد لە ئىبن ئىسحاقەۋە ھاتوۋە (طىء) بە دىيارى دايەۋە بە پىغەمبەر (ﷺ) كاتى گەپرايەۋە بۇ مەدىنە.^۱

ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۱) لە ئىبن عومەرەۋە ھىناۋىيەتى جەھاجى غىفارى ھات بۇ لای عوسمان كاتى لە سەر مېنبەر وتارى دەدا، جەھاج دارەدەستەكەي لە دەست سەندو پىيى داي لە ئەژنۆي و ئەژنۆي عوسمان شكاۋ دارەدەسەكەش شكا، بارى جەھاج ۋابوۋ تا خوا خۆرەي نارد بۇ دەستى و بەۋە مرد.^۲

۱ - (البدایة والنهاية ج ۸، ص ۱۱)، ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل ص ۱۹۰) لە پىگەي ئىبراھىمى كوپى سەعد لە ئىبن ئىسحاق لە زوھرىيەۋە يەزىدى كوپى رومان و عەبدوللاي كوپى ئەبۇبەكرى عاصمى كوپى غەمرى كوپى قەتادەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

۲ - باۋەردى و ئىبن سەكەن بەۋ واتايە لىيەۋە ھىناۋىيانە، ۋەك (الأصباة ج ۱، ص ۲۵۳) دا ھاتوۋە دەلىت لەپىگەي سولەيمانى كوپى يەسارەۋە بە ھەمان شىۋە لە (المعمليات) ھىناۋمانە.

ئین سکن له پریگه‌ی فوله‌یعی کوپی سوله‌یمان له پوری و باوکی پوری مامی پوریوه هیئاویه‌تی که باوکی مامی پوری لای عوسمان بوون، جه‌ه‌جایی کوپی سه‌عیدی غیفاری هات و دارده‌سته‌که‌ی لیسه‌ندو له‌سه‌ر نه‌ژنوی داینا و شکاندی، خه‌لکی هاواریان لی‌کردو عوسمان دابه‌زی و چوویه ژوره‌که‌ی، خوا دهردی نارد بو نه‌ژنوی غیفاری و باری وابوو قامرد، به‌کورتی ته‌واو.

ئه‌بو نه‌عیم له (الدلائل ص ۲۷) له‌عه‌بدولمه‌لیکی کوپی عومه‌یره‌وه هیئاویه‌تی ده‌لیت: یه‌کی له موسلمانان هات بو لای سه‌عدی کوپی نه‌بی وه‌قاص وتی:

نقاتل حتی ينزل الله نصره وسعد بباب القادسية معصم

فأبنا وقد امن نساء كثيرة ونسوة سعد ليس فيهن ايم

سه‌عد نه‌وه‌ی بیست و ده‌سته‌کانی به‌رزکرده‌وه‌و وتی خواجه ده‌موده‌ستی له من دووربگره به‌و جوهری خوت ده‌ته‌ویت، پوژی قادسیه ده‌ست و زمانی بپردراو کوژا. ته‌به‌رانی له قوبه‌یعی کوپی جابره‌وه هیئاویه‌تی ده‌لیت: ئاموزایه‌کمان پوژی قادسیه پیی وتین دوو دیپره‌که دینی، به‌لام له گیرانه‌وه‌یه‌کدا هاتوو: مه‌گر نابینی خوا سه‌رکه‌وتنی بو دابه‌زاند، سه‌عد نه‌و قسه‌ی بیسته‌وه‌و وتی: زمان و ده‌ستی له ئیش که‌وی، تیری هات و دای له ده‌می و سبوو، پاشان له شه‌ردا ده‌ستی بپرا، وتی بمبه‌نه به‌ر ده‌رگا، هه‌لگیردا براه به‌ر ده‌رگا، پشتی ده‌رخست که دهرد گرتبووی هه‌والی پوژشی به‌ خه‌لکی داو خه‌لکی گهردنیان ئازادکرد، به‌لام سه‌عد ئاماده‌نه‌بو له گیرانه‌وه‌یه‌کدا هاتوو: شه‌رده‌کات تاخوا سه‌رکه‌وتنی داده‌به‌زیی هه‌روه‌ها هاتوو: ده‌ستی بپراو کوژا.^۱

پیشتر نزای سه‌عدمان هیئا دژ به‌وه‌ی که قسه‌ی وت به‌عه‌لی و ته‌لحه‌و زوبیر، نه‌ویش له فه‌رموده‌که‌ی عامری کوپی سه‌عدی ته‌به‌رانی که تیایدا هاتوو: ئازهلن

^۱ - (هه‌یثه‌می ج ۹، ص ۱۵۴) ده‌لیت ته‌به‌رانی به‌ دوو سه‌نه‌د هیئاویه‌تی و سه‌نه‌دیکیان که سه‌کانی جیی متمانه‌ن.

هات و خه لکی پریان کرده وه و نهویش دای به سهریدا. ههروه ها نزای دژ به وهی قسه ی به عه لی وت دل له فهرمووده که ی قه یسی کوپی نه بو حازمدا هاتووه تیایدا ده لیت: به خوا بلاوه مان کرد تا ئازده لکه ی به پرویدا لایدا و فرییدا به سهر نه و بهردانه دا و میشکی پرژاو مرد. نه بو نه عیم له (الدلائل ص ۲۶) له فهرمووده ی سه عیدی کوپی موسه یبه وه بهرده وام له نیوان زهوی و سنگیدا تلی دها تا پچراندی. سه عیدی کوپی موسه یب ده لیت: بینیم خه لکی به ره و لای سه عد ده چوون و ده یانوت: ولآمدانه وه که ی پیروژه وهرگیرا.

ئین عه ساگیر له ئین شه وزه به وه هیناویه تی ده لیت: ئین عومه ر بیستی زیاد به ره و حیجاز ده هات، ئین عومه ر هزی نه کرد له نیو ده سه لاتیدابییت، وتی خوایه تو بو کوشتن که فاره تت داناوه بو هه ربه نده یه کت بته وی ده ی مه رگی بو ئین سومه ییه نه وه ک کوشتن، به وه تاعونئ تووشی په نجه ی زیاد بوو پوژی هه یینی نه هات تامرد.^۱

ته به رانی له ئین وائیلی کوپی عه لقه مه وه هیناویه تی بین ی له وی چی هه یه که سئ هه ستاو وتی ئایا حوسه ینتان له نیودایه؟ وتیان به لئ، وتی موژده ی دوزه خی بده نئ، نهویش وتی دلم خوشه به په ره ردگار یکی میهره بان و شه فاعه تکار یکی گویرایه لکراو، وتیان تو کییت؟ وتی من ئین جوهره یان ئین جوهره م، حوسه ین وتی خوایه به ره و دوزه خی به ره - نه وکات ئازده لکه ی فرییدا و پیی به ولا خه که وه مایه وه به خوا ته نها پیی مایه وه، هیچی نه ما.^۲

^۱ - له (المنتخب ج ۵، ص ۲۳۱) دا واهاتووه.

^۲ - هه یته می ۹ ج، ص ۱۹۳) ده لیت: له سه نه ده که دا عه تای کوپی سائیب هه یه که جینی متمانیه، به لام شت تیکه ل ده کات.

تەبەرانى لە كەلبىيە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كەسى تىرى ۋە شاند بۇ حوسەين كاتىك ئاۋى دەخوارە ۋە، بەدۋاى ئەۋەدا ھەردوۋ لاي دەمى لە ئىش كەوت، حوسەين ۋتى تىنۋىتت نەشكىنى، كابراش ئاۋى خوارە ۋە تا سكى تەقى.^۱

تەبەرانى لە پەردەدارى عوبەيدولاي كوپى زىادە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە پشت عوبەيدولاي كوپى زىادە ۋە چوۋمە كۆشك دۋاى ئەۋەى حوسەين كوژرا ئاگرى بەرويدا ھات و ئاۋا دەھات بەدەمۋچاويدا ۋتى بىنىت؟ منىش ۋتم بەلى فەرمانى پىكرەم ئەۋە بشارە ۋە.^۲

تەبەرانى لە سوفيانە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: دايكى باۋكم (دايەگەرەم) ۋتى: دوو كەس لە جەغفەكان لە كوژرانى حوسەينى كوپى عەلىدا ئامادە بوون، يەككىيان زۆر باسىدە كرد تا ئامىرى تەناسولى درىژ بوۋبوو ۋ لۋولى دەكرد، ئەۋى دىكەش ھەموو دەخوارە ۋە. سوفيان دەلىت: كوپى يەككىيانم بىنى عەقلى تىكچوۋبوو لە شىت دەچوۋ.^۳

۱ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۳) دەلىت كەسەكان جىنى متمانەن.

۲ - ضعيف.

۳ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۶) دەلىت: پەردەدارى عوبەيدولاي ئاناسم ۋ كەسەكانى دىكەى سەنەدەكە جىنى متمانەن.

۴ - (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت: كەسەكان تا دايەگەرەى سوفيان جىنى متمانەن. لە ئەمەنە شىشە ۋە ھىناۋىيەتى كەسى لەسەر كۆپى حوسەين پىسى كرد، بەۋە گىژى ۋ شىتى ۋ پەردە پىست (گەرۋگولى) ھەژارى توۋشى ئەۋ بىنە مالىبو. كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن ۋەك (ھەيئەتى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت.

(بە كۆژرانى ھاۋەلەن چى كۆران لە سىستىمى جىھاندا روويدا)

ئىبن عەساكىر لە رەببىيى كۆپى عوسەيتەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لەگەل (عەمرى كۆپى عاصدا) بوو لەمالى يەكگرتندا، ئەۋكات دەگەرپانەۋە خويىنى تەپريان لادەبارى، رەببىيە دەلىت: بىنىم قايم دەگرت پردەبوو لە خويىنى تەپ، خەلكى وايانزانى ئەۋ خويىنە خويىنى يەكتەر، عەمرى كۆپى عاص ھەستاۋ سوپاس و ستايشى خوايىكرد بەۋ جوړە شياۋىيەتى دواتر وتى ئەۋ خەلكىنە: نىۋانى خۇتان و خوا چاك بكنە ھېچ زىانتان پىناگەيەنىت با تەنانت ئەۋ دوو شاخەش بە يەكدا بدەن.^۱

تەبەرانى لە زەھرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەبدولمەلىك پىيى وتم: تو كىيىت ئەگەر ھەر نىشانەيەكى پۆژى كۆژرانى حوسەينت لايە پىم بلى؟ منىش وتم: لە بەيتولمەقدىس ھەر بەردى بەرزبكرايەتەۋە ژىرەكەى خويىنى تەپبوو، عەبدولمەلىك پىيى وتم: من و تو لەم قسەدا نرىكى يەكىن.^۲

تەبەرانى لە زەھرىيەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: پۆژى كۆژرانى حوسەينى كۆپى عەلى لە شاخ ھەر بەردى بەرزبكرايەتەۋە ژىرى خويىن بوو.^۳

تەبەرانى لە ئوم ھەكىمەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: ئەۋ پۆژەى حوسەين كۆژرا من كەنيزەك بووم، ئاسمان چەند پۆژى ۋەك پارچەخويىن مايەۋە. (ھەيثەمى ج ۹، ص ۱۹۷) دەلىت: كەسەكانى تا ئوم ھەكىم صەحيح.

تەبەرانى لە ئوم قىبىلەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى حوسەينى كۆپى عەلى كۆژرا ئاسمان داگىرائىكى نواند تا لە نىۋەى پۆژدا ھەسارە دەرکەۋتن تا واماندەزانى لەبەرئەۋەيە.^۴

^۱ - لە (كنز العمال ج ۴، ص ۲۹۱) دا ھاۋەلەن دەلىت سەنەدەكەى صەحيحە.

^۲ - (ھەيثەمى ج ۹، ص ۷۹) دەلىت: كەسەكان جىيى متمانەن.

^۳ - (ھەيثەمى ج ۹، ص ۱۹۶) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكەى صەحيح.

(شیوہنی جنوکہ لہ سہر کوژرانیان)

(حاکم ج ۳، ص ۹۴) لہ مالیکی کوپری دینارہوہ هیئاویہ تی دهلیت: لہ شاخی
(تباله) لہ کاتی کوژرانی عومہری کوپری خهتتاب دهنگی بیسترا دهیوت:

لبیک علی الاسلام من کان باکیا فقد اوشکو هلکی وما قدم العهد
وادبرت الدنيا وادبر خیرها وقد ملها من کان یوقن بالوعد
سہیریانکرد هیچیان نہدی.

ئہبو نہ عیم لہ (الدلائل ص ۲۱۰) لہ مہ عروفی موصلیہوہ هیئاویہ تی دهلیت:
پوژی پیکرانی عومہر دهنگی بیسترا- بہ ہمان شیوہ هیئاویہ تی-^۱

(ئیین سہ عد ج ۳، ص ۳۷۴) لہ عائیشہوہ هیئاویہ تی دهلیت: شہو دهنگیکم
بیست بو عومہر دہگریا، ئہو دهنگم بہ دهنگی مروۃ نہ دہزانی دهیوت:

جزی الله خیرا من امیر وبارکت یدالله فی ذاک الادیم الممرق
فمن یمش او یرکب جناحی نعامه لیدرک ما قدمت بالأمس یسبق
قضیت الامور ثم غادرت بعدها بوائق فی اکامها لم تفتق

ہہرہوہا لہ سولہیمانی کوپری یہ سارہوہ هیئاویہ تی جنوکہ ئہم شینہیان
دہکرد لہ سہر عومہر:

علیک سلام من امیر وبارکت یدالله فی ذاک الادیم الممرق
قضیت الامور ثم غادرت بعدها بوائق فی اکامها لم تفتق
فمن یسع او یرکب جناحة النعامه لیدرک ما قدمت بالأمس یسبق
ابعد قتیل بالمدينة اظلمت لہ الأرض تهتز العضاة بأشوق

۱- (ہیئہمی ۹ ج، ص ۱۹۷) دهلیت سہنہ دہکە ی حەسەنہ. ئیین کەثیر لہ (البداية والنهاية ج ۸، ص ۲۰۱) دا ہەموو ئہو فەرموودانہی بہ لاواز داناوہ جگہ لہ فەرموودە ی یەکەم و ہەوو ئہوانہی بہ دانراوی داناوہ خواش زاناترہ.

۲- تہبەرانی لہ مہ عروفہوہ هیئاویہ تی وەک لہ (المجمع ج ۹، ص ۲۱۰). دا ہاتووہ.

ئەبۇ نەعیم لە (الدلائل ص ۲۱۰) لەعائیشەو ھیناویەتی دەلیت: دواى سى پۆژ جنۆکە لەسەر عومەرى کوپى خەتاب دەگریان ئینجا بەبى پیزبەندى پىشتەر ئەو چوار دېرە شیعەرە دینى و ئەوەشى بۆ زیادکردووە

فلکک ربى فى الجنات تحية ومن کسوة الفردوس مالم یمزق

تەبەرانی لە ئوم سەلەمەو ھیناویەتی دەلیت: بیستم جنۆکە شیوەنیان دەکرد لەسەر حوسەینی کوپى عەلى.^۱

تەبەرانی لە ئوم سەلەمەو ھیناویەتی دەلیت: لە مردنى پیغەمبەرەو ھەم (ﷺ) شیوەنى جنۆکەم نەبیست جگە لە شەوی کە وایانم شەوی کوژرانى کورەکەم بوو- واتە حوسەین- ئوم سەلەمە بە کەنیزەکەکەى وت: بپۆ پرسىار بکە ئەویش ھەوالی وەرگرت کە حوسەین کوژراو، چونکە شیوەنیان دەکرد و دەیان وت:

الا يا عيب فاحتلى بجهدى ومن يبكى على الشهداء بعدى
على رهط تقودهم المنيا الى متجبر فى ملك عبد^۲

(لەمەیمونەشەو) ھیناویەتی دەلیت: بیستم جنۆکە لەسەر حوسەینی کوپى عەلى شیوەنیان دەکرد.^۲

(بەینینى پیغەمبەر (ﷺ) لە خەودا)

(ئەبىن سەعد ج ۳، ص ۳۳۲) لە ئەبۇ موسای ئەشعەرەو ھیناویەتی دەلیت: لە خەودا رینگە گەلیکی زۆرم گرتەبەر و لیم ئالۆزبوو تا یەکیان مایەو، گرتەم بەر تا

۱ - (هەیشەمى ج ۹، ص ۱۹۹) کەسەکانى سەنەدەکە سەحیحن.

۲ - (هەیشەمى ج ۹، ص ۱۹۹) دەلیت لە سەنەدەکەدا عەمرى کوپى ثابتى کوپى ھورمز ھەيە کە لاوازە، تەواو.

۳ - (هەیشەمى ج ۹، ص ۱۹۹) دەلیت: کەسەکانى سەنەدەکەى سەحیحن. تەواو.

گەشتە لاي شاخىك، پېغەمبەر (ﷺ) لەسەر شاخەكە و ئەبوو بەكرىش لە لايەو
بوو، ئامارەى دەكرد بۆ عومەر وەرە، منىش وتە ﴿إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ﴾ بەخوا
ئەمىرى باوەرداران دەمرى، وتە: بۆچى ئەم ھەوالە نانووسى بۆ عومەر؟ ئەویش
وتى: ھەوالى مەرگى بە خۆى نادەم.

(حاكم ج ۳، ص ۹۹) لە كەشیری كۆپى سەلتەو ھىناوئەتى دەلئیت: عوسمانى
كۆپى عەففان لە پۆژى كۆژانیدا خەوت و بیدار بووئەو وتى: ئەگەر لەبەر ئەو
نەبئت خەلكى بلئیت عوسمان ھەزى لە فیتنەىە بۆم دەگىرەنەو، وتەمان خوا بارت
چاك دانئ بۆمان بگىرەو ئیمە وەك خەلك نالئین، وتى: من لەم خەومدا پېغەمبەر
(ﷺ) م بینى فەرمووی: تۆ ھەینى لەگەلمان دەبیت.^۱

حاكم (ج ۳، ص ۱۰۳) لە ئیبن عومەرەو ھىناوئەتى عوسمان بەیانى ھەستا و
وتى: لە خەوى ئەمشەومدا پېغەمبەر (ﷺ) بینى فەرمووی عوسمان لاي ئیمە پۆژ
بکەرەو، عوسمان بە پۆژو بوو، ئەو پۆژە كۆژا.^۲

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۷۴) لە نافعەو بە ھەمان شىو ھىناوئەتى، عەبدوللا و
ئەبو یەعلاش كە موسلىم ئەبو سەعیدى مەولای عوسمانى كۆپى عەففانەو
ھىناوئەتى عوسمانى كۆپى عەففان بیست بەندەى مەملوکی ئازادکرد و داواى

۱ - صحیح.

۲ - حاکم دەلئیت: ئەم فەرموودە سەندەى سەحیحە و بوخارى و موسلىم نەیانھىناو. زەھەبى
دەلئیت سەحیحە. (ئىبن سەعد ج ۳، ص ۷۵) لە كەشیرەى كۆپى سەلتەو بە ھەمان شىو
ھىناوئەتى و ئەو شى زىادکردو (ئەو پۆژە پۆژى ھەینى بوو) ئەبو یەعلا بە ھەمان شىو
ھىناوئەتى و (ھەشەمى ج ۷، ص ۲۳۲) دەلئیت: لە سەندەكەدا لە ئەبو عەلقەمەى مەولای
عەبۇرەحمانى كۆپى عەوف ھەیە كە نایناسم و كەسەكانى دیکەى سەندەكەى جیئى متمانەن.

۳ - حاکم دەلئیت: ئەم فەرموودە سەندەى سەحیحە و بوخارى و موسلىم نەیانھىناو. زەھەبى
دەلئیت سەحیحە. ئەبو یەعلاو بەزار بە ھەمان شىو ھىناوئەتى، وەك لە (المجمع ج ۷، ص ۲۳۲) دا
ھاتو.

شه پړوالی کردو کردیه بهری که پیشتر له سهرده می جاهیلی و ناو ئیسلامیشتدا نه یکردبوویه بهری، وتی دویښی شهو له خه ومدا پیغه مبهري (ﷺ) نه بو به کرو عه مهرم بینین، پییان وت خوړا بگره، چونکه شهوی داهاتوو لای ئیمه پوژوو ده که یتوه، پاشان داوای قورئانیکی کردو له بهر ده ستیدا کردیه وه و کاتئ کوژرا قورئانه که له بهر ده ستیدا بوو.^۱

عه دهنی له حه سه ن و حوسه ینه وه هیئاویه تی عه لی وتی: له خه ومدا خو شه ویستم واته پیغه مبهري (ﷺ) بینی له لای سکا لام کرد که به ده ست خه لکی عیراقه وه دواي نهو چیم توشبووه، نهویش به لئینیدا به زوویی له ده ستیان ده ربازیم، ته نها سی پوژ مایه وه.

نه بو یه علا له نه بو صالح له عه لیه وه هیئاویه تی ده لئیت: پیغه مبهري له خه ودا بینی سکا لام لا کرد که به ده ست ئوممه ته که یه وه تووشی درو نازار بووم و گریام، پیی فهرمووم: نه ی عه لی مه گری و لا بکه ره وه. لامکرده وه دوو که س ده به سترانه وه و به ردی گه وره ده درا به سهر سهریاند او دوو باره ده بوویه وه.

به یانی چووم بو لای عه لی وه ک چون پوژانی دیکه ده چووم، تاگه ی شتمه (الجزارین) خه لکیم بینی وتیان نه میری باوه رداران کوژرا، له (المنتخب ج ۵، ص ۶۱) دا هاتوه.

ته به رانی له فله لیه جه عفیوه هیئاویه تی ده لئیت: بیستم حه سه نی کوپی عه لی ده یووت: له خه ومدا بینیم پیغه مبهري (ﷺ) په یوه ست به عهرش بوو نه بو به کریش لا چاکی پیغه مبهري (ﷺ) گرتبوو عومه ریش لا چاکی نه بو بوکری گرتبوو، عوسمانیش لا چاکی عومه ری گرتبوو له ئاسمانیش ه وه خوین ده باریه

^۱ - (مه یشه می ج ۷، ص ۲۳۲) ده لئیت که سه کانی جئ متمانه ن. فهرمووده که چه ند پیگه یه کی دیکه ی هن که له (المجمع والبدایة النهایة) هی دیکه دا هاتوه.

سهرزهوی، حه سهن ئه مهی گیرایه وه و خه لکی له شیعهی له لا بوو، وتیان عه لیت نه بیینی حه سهن وتی: کهس نه بوو هه یندهی عه لی حه زبکه م لا چاکی پیغه مبهری (ﷺ) گرتبی، به لام ئمه خه وی بوو بینیم - فه رموده که به کورتی دینی.^۱

ئه بو یه علا له حه سهن وه هیناویه تی ده لیت: ئه ی خه لکینه دوینی شه و خه ویکی سهر سوپه ینهرم بیینی، له خه ومدا خوای گهره م بیینی له سهر عهر شه که ی بوو، پیغه مبهر (ﷺ) هات تا لای پایه یه کی عهرش وه ستا، ئه بوبه کره ات و دهستی له سهر شانی پیغه مبهر (ﷺ) دانا، دواتر عومهر هات و دهستی له سهر شانی ئه بوبه کردانا، دواتر عوسمان هات و دهستی له سهر شانی عومهر دانا و ئه و به دهستی ئاماره ی کرد و وتی خوا به پرسیار له به نده کانت بکه له سهر چی کوشتیان له ئاسمانه وه دوو بهرگ (جل) (میزاب) خویناوی که و ته سهرزه وی به عه لی وترا: نابییت حه سهن ده گیریت ته وه؟ وتی ئه وه ی دیوو یه تی ده یگیریت ته وه له گیرانه وه یه کیشدا حه سهن وتی: دوا ی خه وی که بینیم وه شه پرناکه م، به هه مان شیوه ده یهینیت، به لام ده لیت: عوسمانم بیینی دهستی له سهر عومهر دانا بوو خوین له خوار یانه وه بووه و تم ئه وه چیه و تم خوینی عوسمانه لای خوا دا واده کری.^۲

(خه تیب له میژوه که یدا ج ۱، ص ۱۴۲) له ئین عه بباسه وه هیناویه تی ده لیت: پیغه مبهرم (ﷺ) بیینی له خه ومدا (خه وی نیوه پو) بیژرا و دلته نگ ی بوو قاپیکی به دهسته وه بوو، و تم: ئه وه چیه؟ فه رمووی خوینی حوسه ینه هاوه لانیه تی ئه مرپو به رده وام خوینیان کو ده که مه وه، سه یرمان کرد له و پوژده دا حوسه ین کوژرا بوو.^{۱، ۲}

^۱ - (هه یشه می ج ۹، ص ۹۶) ده لیت: ته به رانی له (المعجم الوسیط والکبیر) به کورتی و به سه نه دی حه سهن هیناویه تی.

^۲ - (هه یشه می ج ۹، ص ۹۶) ده لیت: ئه بو یه علا به دوو سه نه د هه مووی هیناوه، له سه نه دی که د کهس هه یه که نایناسم، له سه نه ده که ی دیکه شدا سو فیانی کوپی وه کیع هه یه که لا وازه ته و او.

^۳ - ضعیف.

(ھاۋەلان خەۋە يەكەن دەپىن)

ئەبۇ نەعمە (الحلیة ج ۱، ص ۵۴) لە عەبباسى كۆپى عەبدولموتەلىبە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: من دراوسىنى عومەرى كۆپى خەتتاب بووم كەسم نەدى لە عومەر چاكتىر بىت، شەۋى نوڭۇر پۇڭى پۇڭى ۋە پۇڭى ۋە پۇڭى پۇڭى خەتتاب، كاتى عومەر مرد داۋام لە خوا كەد لە خەۋەدا عومەر نىشان بدات لە خەۋەدا بىنىم پۇرى تىكردىم ۋە لە بازارى مەدىنە ۋە، سەلامم لىكرد ۋە سەلامم لىكردم، دواتر وتم چۇنىت؟ وتى باشم، پىموت چىت بەدى كەد. وتى ئىستا لە موحاسەبە بوومەتە ۋە خەرىكە ۋە سەلەتە كەم بمخات ئەگەر ئەۋە نەبۋايە كە پەرۋەردگارنىكى مېرەبانم بەدەدە كەد.

(ئىبن سەعد ج ۲، ص ۳۷۵) لە عەبباسە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عومەر خوشەۋىستى نىزىك بوو كە مرد ماۋەيەك لە خودا پارامە ۋە لە خودا عومەر بىنىم، لە ماۋەدا بىنىم عارەقى بەنىۋ چاۋانىيە ۋە دەسپى، وتم ئەى ئەمىرى باۋەرداران پەرۋەردگارنى چى پىكردىت؟ وتى ئىستا لە موحاسەبە لىۋومە ۋە خەرىكە ۋە سەلەتە كەم بمخات ئەگەر ئەۋە نەبۋايە بە پەرۋەردگارى بەسۆزۈ مېرەبانم كەشىتم.

ئىبن سەعد (ج ۲، ص ۳۷۵) لە ئىبن عەبباسە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سالىك لە خوا پارامە ۋە عومەرى كۆپى خەتتاب لە خودا بىنىم، لە خەۋەدا بىنىم وتم بە چى كەشىتت. وتى كەشىتم بە سۆزىكى مېرەبان ۋە ئەگەر مېھرى ئەۋە نەبۋايە دەسەلەتم لە ناۋى دەردم.

ئەبۇ نەعمە (الحلیة ج ۱، ص ۵۴) لە ئىبن عومەر ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: خوشەۋىستى شتى حەزەدە كەد بىزانم بارى عومەر ۋە، لە خەۋەدا كۆشكىكە بىنى،

۱ - ئىبن عەبدولبەر لە (الاستىحاب ج ۱، ص ۳۸) لە ئىبن عەبباسە ۋە بەھمان شىۋە ھىناۋىيەتى ۋە ئەۋەشى زىادەدە ۋە: قاپىكى بە دەستە ۋە ۋە خۇنى تىدە ۋە.

ۋەم ئەۋە كىيىھ؟ ۋەتياڭ بۇ ۋەمەرى كۆپى خەتتەب دەيىت، ۋەمەر لە كۆشكە كەدا ھاتە دەرو پۇشتەيەكى لەبەر بوو دەتۋوت تازە خۇي شۆردوۋە، ۋەم چىت كەرد؟ ۋەتى باش بووم خەرىكبوو دەسەلاتم بمخات ئەگەر بە پەرۋەردگار يېقى لىبۋور دە نەگە يىشتمايە ۋەمەر ۋەتى چەندىكە بەجىيەشتۋون ۋەم: دۋانزە سال ۋەتى: ئىستە لە موخاسەبە لىبۋومەۋە.

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۷۶) لەسالى كۆپى عەبدوللە ھىناۋىيەتى دەليت: بىستەم لەيەكى لە پىشتىۋانان دەيۋوت: لە خوا پارامەۋە لە خەۋدا ۋەمەرم نىشان بدات، دۋاى دەسال بىنىم ئارەقى لەتەۋىلى دەسپى، ۋەم ئەي ئەمىرى باۋەرداران چىت كەرد؟ ۋەتى ئىستە لىبۋومەۋە ئەگەر پەرۋەردگارم نەبۋايە مالىۋىران دەبووم.

ئىبن سەعد (ج ۳، ص ۳۷۶) لە عەبدۈررەھمانى كۆپى عەۋفەۋە ھىناۋىيەتى دەليت: لەگۈندى (سقىا) خەۋتم و بىناگابووم لەحەج كە لەخەۋ ھەستا ۋەتى: بەخوا ئىستە ۋەمەرم بىنى بە پىدەھات و تا پايكرد و ھات بۇلاى ئوم كلثومى كچى عوقبە كە لام خەۋتبوو، بىدارى كەردەۋە دۋاتر چوو، خەلكى چوو بە دۋايدا و منىش دۋاى جەكانم كەرد و كەردمەنەبەرم و لەگەل خەلكى چووم بە دۋايدا يەكەم كەس بووم پىي گەيشتەم، بەخوا ماندوۋبووم ئىنجا گەيشتەم پىي، ۋەم ئەي ئەمىرى باۋەرداران بەخوا خەلكت ماندوۋكەرد، بەخوا ھەركەس پىت بگات دەيىت چاك ماندوۋيىت بەخوا تەۋا ماندوۋ بووم ئىنجا پىي گەيشتەم، ۋەمەر ۋەتى ۋانازام خىرا بووم، سوئند بەۋەى گىيانى عەبدۈررەھمانى بە دەستە ئەۋە كارۋكەردەۋەكانىيەتى.

ئىبن سەعد (ج ۴، ص ۹۳) لە عەبدوللە كۆپى سەلامەۋە ھىناۋىيەتى سەلمان پىي ۋەت: براگيان كامان پىش ھاۋەلەكەى مرد باخەۋى پىۋە بىيىنى، عەبدوللە كۆپى سەلام ۋەتى: ئايا ئەۋە دەيىت؟ ۋەتى بەلى، دەرونى باۋەردار بە زەۋيدا بە ويستى خۇي دەچى و دەرونى بىۋەپىش لەبەندىنخانەدايە، سەلمان مرد، عەبدوللە دەليت پۇژى لەنىۋەى پۇژ لەسەر جىگەيەكەم پاكشاۋوم، خەۋەنوۋچكەيەك گەرتەمى، سەلمانە ھاتە خەۋم و ۋەتى سەلام و رەھمەتى خۋات لىيىت، ۋەم عليكم السلام

ورحمۈ اللہ ئەبو ئەبدوللا، شوئىنت چۆنە؟ وتى باشە ھەردەم پىش بەخوا بېستە، چونكە بەپراستى پىشت بەستىن بەخوا چاكتىن شتە (سى جار ئەوھى وتەو).

ئەبو نەئىم لە (الحلیۋ ج ۱، ص ۲۰۵) لە موغەيرەھى كوپى عەبدولپەھمانەو بە كورتى ھىناوئەھى. لە گىرانەوئەھى كەدا ھاتوۋە: سەلمان مردو عەبدوللاى كوپى سەلام لە خەويدا بىنى، وتى: ئەبو ئەبدوللا چۆنىت؟ وتى باشم، وتى چ كارىكت بەباشتر بىنى؟ وتى بىنىم پىشت بەستىن بەخوا شتىكى زۆر سەر سۈرھىنەربو.

ئىبن سەئد لە (الحلیۋ ج ۱، ص ۲۱) لە عەوفى كوپى مالىكەو ھىناوئەھى لە خەودا چادىكى پىستەو مەرجەھەكى سەفەرى بىنى و لە دەۋرى چادىكە مەرى مۇلداو كاۋىژى دەكرد، وتم ئەمە ھى كىيە؟ وترا ھى عەبدولپەھمانى كوپى عەوفە، وتى چاۋەرىپوۋىن تا دەرچو، وتى ئەھى عەوف ئەمە بەخوا بەھۆى قورئانەو پىنى بەخشىن، ئەگەر چوۋىتە ئەو سەرەو شتى وات دەبىنى كە چاۋت نەيدىۋوۋە گۆيت نەبىستوۋە بە خەيالتدا نەھاتوۋە، خەۋى گەرە بۆ ئەبو دەرداى ئامادەكردوۋە، چونكە بە دوو ولاخ و قورىانى خىرى كەرد.

حاكم (ج ۳، ص ۲۰۴) لە پىگەھى واقدى مامۇستاكانيەو ھىناوئەھى دەئىت: عەبدوللاى كوپى عومەرى كوپى ھەرام وتى: لە خەودا پىش ئوھود بىنىم من موبەشرى كوپى عەبدولمەنزى پىنى دەوت: تۆ لەم پۇژانەدا دىئىت بۆ لامان، وتم تۆ لەكۆيىت؟ وتى لە بەھەشت تىايدا چۆن بمانەۋىت دەگەرپىن پىموت: مەگەر لە پۇژى بەدەر نەكۆزرايت وتى با، پاشان لە خەو ھەستام، ئىنجا ئەمەھى باسكرد بۆ پىغەمبەر (ﷺ) ئەۋىش فەرموۋى ئەھى ئەبو جابر ئەو شەھىدە.

۱ - ئىبن سەئد (ج ۴، ص ۹۲) لە موغەيرەھە بەھەمان شىۋە ھىناوئەھى.

(بەشى ھەژدە ھەم)

اھاۋەلەن بە چ ھۆكاریك
سەرکەۋتنى غەیبىيان بۇ ھەبووچۇن
پەيوەستى بوون وچاویان لادەدا لە
ھۆکارە ماددى وخۇشیە
لەنا وچوۋەکان

(خوږاگرۍ له سهر ناخوښۍ و سه ختیه کانا)

به زار له عه بدوړه حماني كوپړۍ عه وفه وه هيناويه تي ده لیت: ئیسلام به بوونی سهخت و ناږه حه تي دابه زی (له سهرۍ سه ختیمان ده چه سپیت) ئیمه ش چا كترین خیرو چا كه مان له ناخوښۍ بینۍ و له گهال پیغه مبه ر (ﷺ) له مه كهكه ده رچوین و نه وه ش سهر كه وتن و بلندی تیدابوو بومان . له گهال پیغه مبه ر (ﷺ) چوین بو به در به و باره وه كه خوای گه وړه باسیكردووه ﴿وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ {٥} يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ {٦} وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِخْدَى الطَّاغُوتِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشُّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ﴾ (الانفال: ٥-٧) مه به ست له (الشوكه) قوړه یشبوو، خوای گه وړه بلندی و سهر كه وتنۍ پیداین، به وه له ناخوښیه كاندا چا كترین خیرو خوښیمان دی.^١

به ییه قی (له سونه نه كه یدا ج ٩، ص ١٧٩) له موچه مه دی كوپړۍ ئیساقي كوپړۍ به ساره وه له چیروكۍ خالیدی كوپړۍ وه لیددا كاتۍ له شه پری به مامه بوویه وه هیناويه تي ده لیت: نه بوبه كری صديق نامه ی نوسی بو خالیدی كوپړۍ وه لید له به مامه بوو له به نده ی خوا نه بوبه كری خلیفه ی پیغه مبه ر (ﷺ) خواوه بو خالیدی كوپړۍ وه لیدو نه و كوچه رو پشتیوانان و تابعیانه ی به چا كه له گه لیدان، سه لامتان لییت، من سوپاسی خوای بیهاو تاتان له سهر ده كه م، پاشان سوپاس بو خوا كه به لینی خوۍ به دیه ینا و به نده ی خوۍ سهر خست و دوستی خوۍ عیزه تمه ندو دوژمنی زه بوون كړدو به ته نها به سهر نه حزابدا زالیكرد، چونكه خوای بیهاوتا ده فرموویت ﴿وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ﴾ (النور: ٥٥).

هه موو ثایه ته كه ی نوسی و به به لینی بیلادان و قسه ی بیگومان هیناويه تي و جیهادی له سهر باوه پداران فهرزكردووه و ده فرموویت ﴿كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ

^١ - (هیهتمی ج ٧، ص ٢٧) ده لیت: له سهر نه ده كه دا عه بدو له عیزیزی كوپړۍ عمران هیه كه لاوازه.

لُكُم ﴿١﴾ تا له ئايه تهكان بوويه وه، دهى ههولبده به تهواوى بهليني خواتان بو بيت و له
 فهزهكانى سه شانتاندا گوپرايه لى بن با بارگه و پيوستى زورى بوويت سهختى
 زوربيت و له وهشدا سامان و گياندا بيت، چونكه ئه وه له چاو گه وريى پاداشتى
 خوادا كه م و بچووكه، دهى پهحمهتى خواتان ليبيت گه و ره و بچووك له پىي خودا به
 مال و گيانتان جيهاد بكه، ئايه تهكهى نووسى و وتى فرمانم كرد به خاليدى
 كوپى وه ليد تا به ره و عىراق بچى، دهى لا ناكاته وه تا فرمانى منى بو ديت و
 ئيوهش له گه لى بچن و ته مبه لى مه نوينن، چونكه ئه وه پىيه كه خوا پاداشتى گه و ره
 بو داناوه بو كه سى نيازى پاك بى و حه زى بو چاكه زورى، ئه گه ر چوونه عىراق
 له وى بن تا فرمانم دى بو تان، خوامان به سه وريى پيوستيه كانى دنيا و
 دواپوژبن، والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته. پيشتريش چيروكى هاوه لانمان هينا
 له سه ر خوڤاگرى له سه ر سه ختیه كان.

(فرمان به جيگه ياندن له گه ل جياوازی روخساردا)

ئه حمه د له عوتبهى كوپى عه بد سوله يمه وه هيناويه تى پىغه مبه ر (ﷺ)
 به هاوه لانى فرموو (ههستن شهريكه ن وتيان به لى ئه ي پىغه مبه رى خوا، ئيمه وهك
 به نى ئسرائيل نالين كه به موساين وت ﴿أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ به لام
 توو په روه ردگارت بچن ئه ي موحه مه د ئيمهش له گه ل ئيوه ده جهنگين.^١
 پيشتريش له باسى جيهاددا وتهى ميقداد به هه مان شيوه لاي ئيبين ئه بى
 حاته م و ئيبين مه رده ويه و جگه له وانيش هاتوه، هه روه ها قسه ي سه عدى كوپى
 عوباده كه وتى: سويند به وهى گيانمى به دهسته ئه گه ر فرمانمان پىيكه يت

^١ - (هه يثمى ج ٦، ص ٧٥) ده لىت كه سه كانى جىي متمانه ن.

تاو بدینه ناو ده ریاکان ده چین، نه گهر فهرمانمان پیبده دیت نه سپهکان به ره و (برک الغماد) ببهین دهیکهین، نه حمده له فهرمووده ی نه نه سه وه قسه که ی سه عدی کوپی موعادی هیناوه، نین مه رده ویهش له علقه مه ی کوپی وه قاص هیناویه تی: سویند به وه ی ریژداری کردیت و قورنانی دابه زانده سهرت هرکات بیگریته بهر من هیچی له سهر نه زانم (هه ردیم) نه گهر بچیت تا (برک الغماد) له یه مه ن له گه لئ دین و وه نه وانه نابین که به موسایان وت (توو پهروه ردگارت بچن شه ربکه ن ئیمهش لی ره دانیش تووین) ﴿أَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ﴾ به لام ده لنین برؤ توو پهروه ردگارت بجهنگن ئیمهش شوینتان ده که وین. له وانه یه بو شتی بچین و خوا شتیکی دیکه ی بو بینیته پی، سهیرکه نه وه ی خوا بو ی داناوین برؤو چ په تیکت ویست بیبهسته و چ په تیکت ویست بیچه ره و درژی کی ویستت دوژمنایه تی بکه و له گه ل کی ویستت ناشته وایی بکه و له سامانمان چه ندت ویست بیبه، نه وکات قورنانه له سهر نه و قسه ی سه عده دابه زی ﴿كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ لَكَاذِبُونَ﴾ نومه وی نه وه ی بو زیاد کردووه چیت ویست پیمان ببه خشه، نه وه ی لیمان ده به دیت لامان خوشتره له وه ی بو مان به جیدیلئیت، هه ره فرمانی به سه رتدا دره فرمانمان پیبکه ئیمه شوین فرمانت ده که وین.

(پشت به ستن به خواو)

به درۆخستنه وهی داروده ستهی پووچی

حارث و خه تیب له (کتاب النجوم) له عهبدو لای کوپی عه وفی کوپی نه حمه ده وه هیناویانه موسافیری کوپی عه وفی کوپی نه حمه ده به عه لی کوپی نه بو تالیبی وت: کاتی له نه نبار وه به ره و لای خه لکی نه ره وان چوو نهی نه میری باوه پداران له و کاته دا مه پۆ دوا ی سئ ما وه ی تر برۆ که له پۆژ ده چی، عه لی وتی بو چی. وتی چونکه گهر ئیستا بچیت خو ت و هاوه لانت تووشی به لا و زیانی سه خت ده بن، نه گهر له و کاته ی دیکه دا بچیت که پیموتیت سه ره ده که ویت و ده ی پیکیت و داوات ده بن، عه لی وتی: موحه مه ده نه سته ره ناسی نه بوو ئیمه ش دوا ی نه و بۆمان نیه، ئایا ده زانی چی له ناو سکی نه م نه سپه دا هیه. وتی گهر به وه ی ده زانم وتی: ههر که س بر وا به و قسه ت بکات به رام بهر به قورئان و بیبا وه ره، خوا ده فه رموو یّت ﴿إِنَّ اللَّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ﴾ موحه مه ده نه و بانگه شه ی تو ی نه ده کرد، تو ده لی یست رینموونی ده که ییت بو کاتی که ههر که س سه فه ری تیا بکات تووشی سه ختی ده بیّت. وتی به لئ، وتی ده ی ههر که س نه و قسه ت به راست بزانی خو ی بیباک ده نوینی له وه ی خوا له خرا په لایب دات، ده بی یست نه وه ی فه رمانت به جیده که یه نیّت کاری دوور له په ره ردگاری بگری ته خو، چونکه تو ده لی یست رینموونی نه و بو نه و کاته پرزگاری ده کات له خرا په، ده ی ههر که س بر وابکات به و قسه یه ههر گیز دلنیا نه بیّت وه که نه وه نه بیّت که جگه له خوا هاوه ل ده گری (دلنیا بن هاوه لی بو خوا دانا وه) خوا یه ته نها رینموونی و خیر لای تو هیه، کابرا ئیمه به درو ت ده خه ی نه وه و پیچه وانته ده بین له و کاته دا ده چیت که تو به خرا پی ده زانی ت، پاشان پوو یکر ده خه لک و وتی نه ی خه لکینه وریای رینماییه کانی نه و نه سته ره نه بن مه گهر ته نها بو رینموونی کاتی تاریکی ناو ده ریا و وشکانی، نه سته ره گهری (فالچی و بورجگه را) وه که بیبا وه ر وایه به خوا بیبا وه ریش له دۆزه خدایه، نه گهر

بيستم تو سهری نه ستیره کان (بورجه کان) دهکیت و نه وکاره دهکیت به هتایی له به ندينخانه دا (ده تهيلمه وه و موچه ت ده برم تا من ده سه لآتم هه بیټ، پاشان له و کاته ی خویدا چوو بو خه لکی نه هره وان و کوشتنی (سهرکه وت) پاشان وتی نه گهر له وکاته ی نه ودا بچوونایه و سهر بکه وتنايه يان زالبوونایه خه لکی دهیوت له و کاته دا چوو که بورجه گه را که پیی وت موچه مه د نه ستیره گه را (بورجه گه را) ی نه بووه و دواي نه ویش نیمه ش نامانه ویت، خوا ولآتی کیسرا و قه یسه رو هه موو شارانی بو فه تکردين، نه ی خه لکینه پشت ببهستن به خوا و متمانه تان پیی هه بیټ به ته نها خواتان به سه.^۱

(داواي عیزه تی که خوا ده یبه خشی)

حاکم (ج ۱، ص ۶۱) له تاریقی شه هابه وه هیناویه تی ده لیټ: عومهری کوپی خه تتاب چوو بو شام و نه بو عوبه یده ی کوپی جه پراحمان له گه ل بوو، هاتن بو شوینی چوونه ناو ناو عومهر له سهر و شتریکی بوو، له سهری دابه زی و گویره ویه کانی (خوفه کانی) لابر دو له سهر شانی داینان و جله وی و شتره که ی گرت و تاوی دایه ناو ناوه که، نه بو عوبه یده وتی نه ی نه میری باوه پرداران تو نه وه دهکیت گویره ویه کانت لاده بیت و له سهر شانت دایده نیټ و جله وی و شتره که ت ده گریټ و تاو دده یته ناو ده ریا؟ هه زناکه م خه لکی ولآت بین وادابنن (پریزت لیبگرن) عومهر وتی: نه، نه بو عوبه یده نه گهر که سی جگه له تو نه وه ی بووتایه ده مکرده به ند بو ئومه تی موچه مه د (ﷺ)، نیمه خه لکیکی زه لیل بووین خوا به نیسلا م سهر بلندی کردین، هه رکات له ریگه ی تره وه بو عیزه ت بگه ریټن خوا زه لیلمان ده کات.^۲

^۱ - له (کنز العمال ج ۵، ص ۲۳۵) دا هاتوه.

^۲ - حاکم ده لیټ نه و فهرمووده له سهر مهرجی بوخاری و موسلیم صه حیج و نه و دوانه نه یانه یناوه، زه هه بی له سهری کوکه و ده لیټ له سهر مهرجی هه ردوکیان صه حیجه.

هه روه ها له (ج ۱، ص ۶۲) له ئیبن شه هابه وه هیناویه تی ده لیت: کاتی عومهری کوپری خه تتاب هاته شام سه ربازان هاتن بۆلای و ئه ویش جلیک و دوو خوف و میزه ریکی پیبوو، سه ری و شتره که ی گرتبوو به ئاوه که دا ده یپه پانده وه، یه کئ پیی وت: ئه ی ئه میری باوه پداران سه ربازان به تریکه کانی شام به م حاله وه بتبینن؟! عومهر وتی: ئیمه خه لکی بووین خوا به ئیسلام سه ر بلندی کردین بۆیه هه رگیز عیزه ت جگه له و رییه ناخوازین.

(حاکم ج ۳، ص ۸۲) له ئیبن شه هابه وه له ئه بو عوبه یده ی جه راحه وه هیناویه تی پیی وت: ئه ی ئه میری باوه پداران شتیکی گه ورت لای خه لکی ئیره کرد، گوپی ره ویه کانت لابر دووه و جلّه و و شتره که ت گرتووه و تاوت داوه ته ناو ئاو، عومهریش به ده سستی دای به سه ر سنگی ئه بو عوبه یده دا و وتی: ئوه ئه گه ر که سئ جگه له تو ئه وه ی ده وت ئه ی ئه بو عوبه یده ئیوه که مترین و زه بوونترین خه لک بوون، خوا به ئیسلام عیزه تمه ندی کردن، هه رکات له جگه له ری ئیسلامه وه بۆ عیزه ت بگه رین خوا زه لیلتان ده کات.^۱

ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۴۷) له قه یسه وه هیناویه تی ده لیت: که عومهر هاته شام خه لکی هاتن به ده میه وه و ئه ویش له سه ر و شتره که ی بوو، وتیان ئه ی ئه میری باوه پداران، به لکو سواری ئه سپه تورکیه ک (برذون) بیّت، چونکه خه لکی دیار و ناسراو به ره رو پووی دین، ئه ویش وتی: لیژده دا (ناتان بیسم فه رمان لیژه وه یه - ئاماژهی کرد بۆ ئاسمان ده ی واز له و شتره که م به یئن.

ئیین ئه بی دنیا له ئه بولعالیه ی شامیه وه هیناویه تی ده لیت: عومهری کوپری خه تتاب هات بۆ (جابه) له سه ر پیی ئیلیا، له سه ر و شتریکی ئه سمه ر بوو، که ملی

^۱ - ئه بو نه عیم له (الحلیه ج ۱، ص ۴۷) له تاریقه وه به هه مان شیوه و ئیین موباره ک و هنادو به یه هقی له (شعب الإیمان) دا به هه مان شیوه ی لیوه ی هیناویانه، وه که له (المنتخب کنز العمال ج ۴، ص ۴۰۰) دا هاتوه.

بۇ خۇر دەچە مەندەۋە كۆلۈمىزەرى لەسەر نەبوو قاچەكانى لە نىۋان دوولای
 ۋلاخەكەيدا بەبى جىپى دەھاتن و دەچوون كۆپانى ۋلاخەكەى بەرگىكى ئەنبەجانى
 خورى بوو، كە سوار دەبوو كۆپانى بوو كە دادەبەزى راخەرى بوو، جامتاكەى
 بەرگىكى بە گەلدار پىچراۋەبوو كە سوار دەبوو جامتاو كە دادەبەزى و سەرىنى
 بوو، بەرگىكە رەق و سادەى پۇشيبوو گەلاكانى نىشاندا بوو (فشارى لەسەر
 دانا بوو) وتى: گەرەتەنم بۇ بانگ بكن ئەوانىش جلومسيان بۇ بانگكرد عومەر
 وتى جەكەم بشۆن و بیدورنەۋەو جلیكم بە كاتى بۇ بیئن، جلیكى كەتان هیئرا،
 وتى ئەۋەچیە؟ وتیان كەتان وتى كەتان چیە؟ پییان وت چییە ئەۋیش جەكەى
 لا بردو شۆردراو پینەكراو بۆى هیئرایەۋە، عومەر جەكەى ئەۋانى لا بردو جەكەى
 خویان كرده بەرى، جلومس پیى وت: تو پاشای عەرەبیت و ئەمەش ۋلا تیکە بۇ
 وشر باش نییە، با جلیكى دیکە پۇشیت و سوارى ئەسپە تورکیەكە بیئت ئەۋە لەبەر
 چاۋى پۆم گەرەترن نیشان دەدات عومەر وتى: ئیمە خەلکى بووین ئیسلام
 سەریخستین بۆیە جگە لە خوا لە هیچ لایەكى دیکەۋە نامانەویئت، ئەسپە تورکیەكە
 هیئرا و قەتیفەیهكى بەتەنهای لەسەرى دانا و سوارى بوو، وتى بوۋەستن بوۋەستن
 نابینم خەلکە پییش ئەمە سوارى شەینان بن، وشرەكەى هیئرا و سوارى وشرەكەى
 بوو.

(رەچاۋو سەرپەرشتى ئەھلى زیممە لە كاتى عیزەتدا)

ئەبو نەعیم لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۰۱) دا لە ئەبو نۆھەیکە و عەبدوللای كۆپى
 حەنزەلەۋە هیئاویەتى دەلیئت: لەگەل سەلماندا لە سوپاكەیدا بووین سورەتى
 مەریەمى خویند كە سى قسەى وت بەخۆى و كۆرەكەى دواتر واتە مەریەم و عیسا،
 ئیمەش گرتمان هیئدەمان لیدا تا خویناۋى بوو. ئەۋیش ھاتە لای سەلمان و

۱ - لە (البدایة والنهاية ج ۷، ص ۶۰) دا ۋاھاتوۋە.

سكالاى كىرد، پىشتىر لاي سكالاى دەكىد كەسى كە سىتىمى لىكرا لە لاي سەلمان سكالاى كىرد سەلمانىش ھات و وتى: دەى بۇ ئەۋەيان بۇ دەخوئىن؟ مەگەر نابىستىن خوا دەفەر موۋىت ﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾، پاشان وتى ئەى كۆمەلى عەرەب مەگەر ئىۋە خراپترىن ئاين و خراپترىن شوۋىن و ژىانتان نەبو تا خوا عىزەتمەندو بەخششى كىردن. دەتانەۋى بەعزەتى خوا بنە ونە خەلك؟ بەخوا وازدىنن يان ئەۋەى لە دەستتانه خوا لىتان دەسىنى و دەيدات بەجگە لەئىۋە، پاشان فىرى كىردىن و وتى لەنىۋان دوو نوۋىژى ئىۋارە و عىشا نوۋىژىكەن، چونكە ھەيانە لە حىزبەكەى بارسوكى بۇ دەبى و گەمەى سەرەتاي شەۋى نامىنى، چونكە كە گەمەى سەرەتاي شە و وىرانكەرى (پىشكى) پوژى دوایىيە.

پەندە ۋە رگرتن لە بارى كەسى كە لە فەرمانى خوا وازىھىناۋە

ئەبو نەعمە لە (الحلیة ج ۱، ص ۲۱۶) لە جوبەىرى كوپى نەفىرەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى قوبرص فەتھكرا لە نىۋان خەلكەكەيدا بلاۋەكرا، خەلكى بۇ يەكدى دەگىيان و سەىر مەكرد ئەبو دەردا دانىشتىۋو بەتەنھا دەگىيا، وتم ئەبو دەردا بۇچى لەپوژىكدا خوا ئىسلام و مۇسلمانانى سەر خستوۋە دەگىرت؟ وتى ھاۋار بۇت ئەى جوبەىر، بەندە لاي خوا چەند سوكن ئەگەر فەرمانى واز لىبھىنن، ئەم گەلە زال و دەسەلاتدارو بەتوانا بوون، وازيان ھىنا لە فەرمانى خوا تا ئاۋايان لىھات كە دەبىنن ئىبن جەرىر لە مىژۋەكەيدا (ج ۳، ۳۱۸) لە جوبەىرەۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى و ئەۋەشى بۇ زىاد كىردوۋە (خوا سەبىيەكانى زال كىردن، ئەگەرىش خوا سەبىيەكانى (دىلەكانى) بەسەر خەلكىكدا زال كىرد ئەۋە خوا ھىچ پىۋىستىيەكى پىيان نىيە.

تۆمەتباركرد كەچى كەسمان نەدى ۋەك ئەۋانەى ھەلمەتمان بىردە سەر ھىندەى
سپاردەى ئەۋان ۋە نارگىرى دىنەى ئەۋان چاك بىت، ئەۋانىش بىرىتىبۈون لە
تولىعەى كوپى خەۋىلد ۋە مەرى كوپى مەعدىە كىر ۋە قەيسى كوپى مەكشۈع.
ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۳، ص ۱۲۸) لە قەيسى عەجلىەۋە ھىناۋىەتى
دەلىت: كاتى شمشىرەكەى كىسراۋ شتە پارىنەرەكانى ھىنران بۇ لای عومەر ۋەتى:
خەلكانى ئەمانەيان ھىناۋە تەۋاۋ سپاردەكار بۈون، عەلى ۋەتى تۆ دەستپاك بۈويت
خەلكىش دەست پاك دەبن.

(داۋاى سەر كەۋتن لای خۋا بە قورئان ۋە زىكرەكان)

ئىبن عەبدولھەكەم لە زەيدى كوپى ئەسلىمەۋە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتىك لە سەر
عومەرى كوپى خەتتاب دۈاكەۋت عومەر نامەى نوسى بۇ عەمەرى كوپى عاص.
پاشان سەرم سۈرما دۈاكەۋتنتان لە فەتھى مىسر چەند سالىكە شەرىان لە گەل
دەكەن ۋە ئەمەش نەبۈۋ تا ئەۋكاتەى بىدعەتان ئەنجامداۋ ئەۋ بەشەى دىناتان
خۈشۈبىست كە دۈژمنتان ھەزى لىيە، خۋاى گەۋرە تەنھا نىازى راست سەردەخات،
من چۈار كەسم بۇ ناردۈويت ۋە پىموتۈويت ھەركاميان لە جىنى ھەزار كەسە بەۋەى
من دەيزانم، ئەگەر ئەم نامەى منت بۇ ھات ۋە تار بىدە ھانىيان بىدە لە سەر شەپرى
دۈژمىيان ۋە گەرميان بىكە لە سەر خۈپراگرى ۋە نىازپاكى، ئەۋ چۈار كەسە بىخەرە ناۋ
خەلك ۋە فەرمان بىكە خەلكى ۋەك دەستى كەس بن بۇيان، با ئەۋ پۇژە لە كاتى
خۈرلادانى پۇژى ھەينى بىت، چۈنكە ئەۋە كاتىكە تىايدا رەھمەت دادەبارى ۋە كاتى
گىرابۈونى نزاۋ نوپۇژە، با خەلكى ھاۋار بەرنە لای خۋاۋ داۋاى سەر كەۋتنى دژ بە
دۈژمنى لىبەكەن) عەمەر كە نامەكەى پىگەيشت ۋە تارى دا بۇ خەلك ۋە نامەكەى بۇ
خۈيىندەۋە، پاشان ئەۋكەسانەى ھىنا پىش خەلكى خىستىن ۋە فەرمانىكرد خەلكى

دهستنوئژ بگرن و دوو پرکات نوئژ بکه ن و دواتر به ره و لای خوا بگه پینه وه و داوای سهرکه وتنی لیبکه ن، خواش فه تخی پی به خشین.

ئین عه بدولحه که له عه بدولای کوپی عاصه وه هیناویه تی که فه تخی میسری لی دواکه وت نامه ی نووسی بو عومهری کوپی خه تتاب و داوای یارمه تی لی کرد ئه ویش چوار هزار که سی نارد بو هر هزار که سی که یه کئ له که سی دانا، عومهری کوپی خه تتاب نامه ی نووسی من چوار هزار که سم ناردوه بو هر هزار که سیکیان که سی که هیه که له جیی هزار که سه، زوبه یری کوپی عه وام و میقدادی کوپی ئه سوهدی کوپی عه مرو عوباده ی کوپی صامت و مه سله مه ی کوپی موخه لله ده بزانه دوانزه هزار که سیان له گه له و له که میه وه نییه که به رامهر دوانزه هزار که س سهر بکه ون.^۱

له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۴۵) له باسی خیلافه تی ئه بویه کردا هاتووه و باسی ده رچوونی له عیاضی ئه شعهریه وه ده لیت: به شدار یه رموک بووم و پینج سهر کرده ی تیدابوو: ئه بو عوبه یده و یه زیدی کوپی ئه بو سوفیان و شه رحه بیلی کوپی حه سه ن و خالیدی کوپی وه لید و عیاض. (عیاض ئه مه یان فرموده که ی نه گیراوه ته وه).

وتی: ئه گهر شه ربوو له گه له بو عوبه یده بن، ئیمه ش نامه مان بو نووسی مهرگ به پروماندا هاتووه و داوای یارمه تیمان لی کرد، ئه ویش نامه ی بو نویسن: نامه که تانم بو هات که داوای یارمه تیم لیده که ن و منیش له وه عیزه تمه ندر بو سهرکه وتن و ناماده سازتر بو سهر بازانی خواتان پیده لیم و به وه وه هیوای سهرکه وتن بخوازن، له ئه شعهریه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، به لام ده لیت: عومهر وتی: ئه گهر شه رتان له سهر بوو- له کو تاییه که شدا شه رمان له گه له کردن و تا چوار فرسه خ دوورمان خستنه وه و سامانی که مان ده سکه وت و راویژمان کرد. عیاض

^۱ - له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۵۱) دا واهاتووه.

راويژى پيكردين بو ههركهسى ده بيه خشين، نه بو عوبه يده وتى كى به نه سپه كهى كيپر كيم له گهل ده كات؟ گه نجى وتى من نه گه ر توپه نه بيت، پيشيكه وت و بينيم دوپر چى نه بو عوبه يده ده ته كان و نه ویش له پشتيه وه هيچى له ژير نه بو.^۱

ئين جهرير له ميژووه كهيدا (ج ۳، ۴۷) له ريگه سەيف له موحه مه دو ته لحه و زياده وه هيناويه تى ده لئيت: كاتى سه عد نويزى نيوه پوى كرد فه رمانى كرد به و غولامه ي كه عومهرى په يوه ست كر دبوو له گه لى بيت- كه له قورئان خويناى بو- تا سوره تى جيهاد بخويناى، موسلمانان هه موياى فيرى ده بوون نه ویش خويناى به سهر نه وه ده ستهيدا كه له گه لى ده هاتن دواتر له هه موو ده سته و كه تيبه كاندا خويناى دل و چاوى موسلمانان خوى نه گرت و له گه ل قورئان خويناى كهيدا ناراميان ده دى له ريگه سەيف له حلام له مه سعودى كورى خراشه وه فه رموده كه دينى و تيايدا ده لئيت: سه عيد فه رمانى كرد به خه لكى سوره تى جيهاد به سهر يه كهيدا بخويناى- خه لكى خويناى فيرى سوره تى جيهاد كرد.

نه بو نه عيم له المعرفة وئين منده له ئيبراهيمى كورى حارثى ته ميمه وه هيناوياى ده لئيت: پيغه مبهر (ﷺ) به سريه كه يه وه ئيمه ي نارد و فه رمانى پيكردين كه ئيواره و به يانى هات نه مه بلين (افحسبتم انما خلقناكم عبثا) ئيمه ش خويناى و به سه لامه تى خوश्مانه وه ده سكه وته كانمان بو بوو.^۲

^۱ - (هه يشه مى ج ۶، ص ۲۱۳) ده لئيت: كه سه كانى سه نه ده كهى سه حيحن، ئين كه ئير له ته فسيه ركهيدا (ج ۱، ص ۴۰۰) ده لئيت سه نه ده كهى سه حيح، ئين حبان له سه حيحه كهيدا هيناويه تى و زياى مه قديسى له كتيبه كهيدا هه ليبراردوته وه.

^۲ - له (كنز العمال ج ۲، ص ۳۲۷) دا هاتوه له (الأصا بة ج ۱، ص ۵) دا بو ريگه و سه نه دى ئين منده ده لئيت گرفتى له سهر نيه.

ئىبن جەرىر لى مىژۋە كەيدا (ج ۳، ص ۴۷) لىرىگە سەيف لى مۇھەممەد و تەلھە و زىادە ۋە بەسەنە دەكانىيان ھىناۋىيەتى دەلىت: سەعدە و تى: پەيۋەستى شۈيىن و ھەلىۋىستان بىن و ھىچ مەجۈلىن تا دەگەنە نىۋەپۇ، كە نۆيۈزى نىۋەپۇتان كىرد مىن اللە اكبرىك دەكەم و ئىۋەش بىلىن و ئامادەبىن، مۇسلمانان، اللە اكبرى بە كەسى پىش ئىۋە نەدراۋە، بىزانن ئىۋە لىسەر دوۋپا تىكرەنە ۋە پالپىشتى لىتان پىتان دراۋە، پاشان ئەگەر اللە اكبرى دوۋەمتان بىست ئىۋەش بىلىن و ھەمۇشتان با ئامادەبىن، پاشان كە اللە اكبرى سىيەم كىرد ئىۋەش بىلىن و پاشان باسۋارەكانتان بەناۋ خەلكدا چالاك بىن تا بىجەنگىن و دوژمىن راۋەدو بىن. كە اللە اكبرى چۈرەم كىرد ھەمۇ بىشىن تا لىگەل دوژمىنتان تىكەل دەبىن و بىلىن (لا حول ولا قۈة إلا باللە).^۱

لىرىگە سەيف لى مۇھەممەد و تەلھە و زوبىرو زىادە ۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتىك قورئان خۈيىنان لىبۈنە ۋە سەعدە اللە اكبرى كىرد و ئەۋانەى دەۋرىشى و خەلكى دىكەش بە دەنگى ئەۋان اللە اكبرىان كىرد، خەلكى ھەستان و جۈلان و كە اللە اكبرىان كىرد سىيەم دەستەى فرىكاكەۋتەكان (پىشپەۋان) دەرگەتن و شەپرىان ھەلگىرساند.

^۱ - لىرىگە سەيف لى عەمرى كۆپى رىيان لى مۇسەبى كۆپى سەعدە ۋە بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

(ههولێ سهركهوتن به تاله مووی پیغه مبهه (ﷺ))

ته به رانی له جه عفه ری کوپی عه بدولای کوپی چه که مه وه هیناویه تی خالی دی کوپی وه لید له پوژی یه رموک کلاویکی (قلنسوة) ی له ده ستدا، وتی بو ی بگه پین، به لام نه یاندوژی وه، وتی بو ی بگه پین، ئه مجاره دوژیانه وه سه یریا نکر د قلنسویه کی دپاوو کو نه، خالید وتی پیغه مبهه (ﷺ) عه مره ی کردو سه ری تاشی و خه لکی هه لپه یان بوو بو تاله مووه کانی. من پیشیان که وتم له لایه وه کردمه ناو ئه م کلاوه، دوا ی ئه وه هه ر شه پیکم کردبی و ئه م قلنسوه م پیبوویت سه رکه وتم پیبه خشراوه.^۱

جه عفه ریش فه رموده ی له کو مه لێ هاوه لێ بیستوه و نازانم ئایا له خالی دی بیستوه یان نا، ته واو.^۲

له (کنز العمال ج ۷، ص ۳۱) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفه ره له باوکیه وه ها تووه ده لیت: مووی پیغه مبهه (ﷺ) له ناو کلاوه که ی (قلنسوة) خالی دی کوپی وه لید دا هه بوو خالید وتی: هه ر کات به م کلاوه وه که له سه رم بووبی به هه ر دوژمنی گه یشتبم سه رکه وتم پیبه خشراوه.^۳

^۱ - (هه یشه می ج ۹، ص ۳۴۹) ده لیت ته به رانی و ئه بو یه علا به هه مان شیوه به که سی سه حیح هیناویانه.

^۲ - حاکم (ج ۳، ص ۲۹۹) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفه ره له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی، زه هه بی ده لیت مونقه تیعه، ئه بوو نه عیم له (الدلائل ص ۱۵۹) له عه بدولحه میدی کوپی جه عفه ره له باوکیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

^۳ - ئه بو نه عیم گپراویه تی وه.

(كىيىركى لە گەۋرەيىھە كاندا)

ئىبن جەرىر لە مېژۋەكەيدا (ج ۲، ص ۷۰) لە رېگەي سەيف لە عەبدولاي كوپى شېرمە لە شەقىقەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: لە نىۋە پۇژدا چۈۋىنە ناۋ قادسىيە ۋە گەپاينەۋە كاتى نوپۇز بوۋ بانگدەر پىكرابوۋ، ھەريەكە ۋە ھەلپەي بانگى بوۋ شا خەرىكبوۋ بە شەمشىرە لە يەككى بىدەن، سەعد قورەيى لە نىۋانىياندا كىرد ۋە كەسى دەرىچۈۋ بانگىدا.

(بەكەم رۋانىنە خۇشى ۋە رازاۋەيى دىيا)

حاكم (ج ۳، ص ۲۹۳) لە فەرمۇدەيەكى دورودىرئىز لە مەققەلى كوپى يەسارەۋە لە (فتح اصبهان) لەسەر مىرايەتى نۇعمانى كوپى موقرن ھىناۋىيەتى ۋە تىيادا ھاتوۋە: نۇعمان ھات بۇ لايان ۋە نىۋانى ئەۋۋ ئەۋان پويارىك بوۋ، مۇغەيەرى كوپى شۇعبە نىزدراۋىكى بۇ ناردن پاشاكەشيان (ذوالحاجىبن) بوۋ، پراۋىژى كىرد بە ھاۋەلەنى ۋە وتى پاتان چىيە؟ لە شىۋەي جەنگدا بۇيان دابنىشم يان لە شىۋە ۋە پوخسارى پاشادا؟ ئەۋەبوۋ لەسەر شىۋەي پاشا لەسەر جىگەكە دانىشت ۋە تاجى كىردە سەرى ۋە لە دەۋرىيەۋە دوۋان ۋە سىتابوۋن كە دىباچ ۋە كالا ۋە خىشلىان پىۋەبوۋ، مۇغەيەرى كوپى شۇعبە ھات ۋە پىم ۋە كەۋانى بە دەستەۋەبوۋ خەلكىش بە دەۋرىدا لە دوۋلاۋە لەسەر فەرش ۋە سىتابوۋن، بە پەكەي لىيداۋ كۈنى كىرد تا، (ذوالحاجىبن) پىلى ۋە تىن ئىۋە ئەي كۆمەلى عەرەب توۋشى بىرسىتتەكى نۇر ماندوۋىتى بوۋن ۋە دەرىچۈۋن، ئەگەر دەتانەۋى فەرمانتان پىدەكەم شتان بىدەن ۋە بگەپىنەۋە بۇ ۋەلاتتان، مۇغەيەرى قەسەي كىرد ۋە سوپاس ۋە ستايشى خاۋىكرد ۋە وتى: ئىمەي كۆمەلى عەرەب پىسى ۋە كەلا ۋە مردارەۋەبوۋمان دەخوارد ۋە خەلكى دەياندا بەسەرمانداۋ ئىمە ھىچمان لە پودا نەدەكردەۋە، خوا لە نىۋاماندا پىغەمبەرىكى نارد ۋە بەرزىترىن پەچەلەك ۋە راستگۇترىنمانبوۋ، ئەۋە بەلنى پىداين ئىۋەمان بۇ

فهتج ده بیئت، چی به لئینی پیدابووین دییومانه و ده شبینم ئیره شیوه و شکلیکه نهوانه ی له گه لمدان ناگه ریینه وه تا دهیگرن.^۱

ئیین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۲۳) له ریگهی سهیف له موحه ممه دو تهلعه وه و عه مرو زیاده وه هیناویه تی ده لئین: سهعد هه والی نارد بو موغیره ی کوپی شوعبه کو مه لئیکی باس دهکات و ده لئیت: من ئیوه ده نیرم نه و خه لکه نه ی ده لئین چی؟ وتیان هه موو شوین و فرمانت ده کهوین و ده چین بو ی نه گهر باری هات که تو هیچت له سهر نه وتبئ سه یرده کهین کامه زور شیا و ترو باشتره بو خه لک. نه وه ده گرینه بهر، سهعد وتی نه و راست و چاکه ده ی پرۆن و ناماده بن، ربعی کوپی عامر وتی: عه جه م چه ندان راو نه ریتیکیان هه یه هه موو به چین بو یان واده زانن ده وره مان لی داو ن بو یه ته نها یه ک که س بنیره، هه موو له سهر نه وه هاو پای بوون، نه ویش وتی ده ی من دانین، نه وانیش دایاننا و ربعی چوو تا بجیتته سه ربازگه که ی پۆسته م، نهوانه ی له سهر پرده که بوون وه ستان دیان و هه وال نیردرا بو پۆسته م که ربعی هاتوو، نه ویش راویژری کرد به گه وره کانی فارس و وتی راتان چیه که شخه یی بنوینن یان خاکی بین؟ هه مووان دووه میان هه لبرارد و جل و خشل نیشاندان و جییان بلاو کرده وه و هیچیان به جینه هیشت، پاخه ری زیر پاخرا بو پۆسته م و جله که شخه کانی (النمط) کرده بهر و سه رینی به زیر چنراوی بو دانرا، ربعی له سهر نه سپیکی کورتی لاوازی ده هات و شمشیریکی پیبوو کالانه که شتای پیبوو، جلیکی دپا و له پیسته بوو، که وانیکی پیسته ی پیبوو په تیکی باریکیشی له ره که ی به ستبوو، جی تیریکیش له پیستی گا، له سهر ده موچاوی پیسته یه کی سوور بوو، که وان و تیره که شی پیبوو، کاتی هاته لای پاشا و له خوارووی پاخه ره که وه بوو پیی

^۱ - ته به رانی له علقه مه وه به هه مان شیوه به دوو روو درژی هیناویه تی. (هه یشه می ج ۶، ص ۲۱۷)
ده لئیت: که سه کانی سه نه ده که سه حیج جگه له عهلقه مه ی کوپی عه بدولای موزه نی که جی متمانه شه.

وترا دابهزه، نهویش له سهر پاخهره که وهستاندى و که له سهرى وهستا دابهزى و به دهستيه وه به دوو سهرينه وه و سهرينه کاني دراند و گوري سه که ي برد به نيوياندا - که س نهيتوانى پي لي بگريست، نهوان سووک و لاوازيان دهواند و نهویش زاني چييان دهوئت، ويستی داواى جهرگيان بپري و قه لغاني کي له بهردابوو وهك هوز، به قوبه که شيه وه عهباى وشتره که ي بوو که پچراند بووى و کردبوويه بهرى وشتره که ي و له ناو قه دى توندى کردبوو به هوى پهگ و پهتى ناو درهختى (سلب) سهرى خویشى به نه وهى دهستى توند کردبوو، زوربهى عهره ب وايده کرد، سهریشى چوار پرچى هه بوو پيک وه ستابوون دهتووت شاخى که لن، وتيان چه که که ت دابنى، وتى: من نه هاتووم بو لاتان تا به فهرمانتان چه که که م دابني، ئيوه بانگتان کردوم، نه گهر ده تانه وى وادي م نه گهر نا ده گهر پيمه وه، نه وانیش هه والياندا بهر پوسته م، نهویش وتى مؤله تى بدن خو نهو ته نها يه که سه، نهویش هات و خوى دابوو به سهر پمه که يدا و ههنگاوى نزیکى دنا و بهر مه که دهيدا له پاخهره که، هه مووى خراپ و کونا و کونى کرد، کاتى لهر پوسته م نزیک بوويه وه پاسه وانى دهووبه ربوو له سهر زهويه که دانیشت و پمه که ي چه قاند به پاخهره که دا، وتيان بوچى واده که ي ت؟ وتى ئيمه هه زنا که ين له سهر نه م رازا وه ييانه تان دابنيشين، پوسته م وتى بوچى هاتوون؟ وتى: خوا ناردوينى و خوا ئيمه ي هي ناوه تا چه ند بهنده يه کى خوى بووئت له بهندايه تى بهنده کانه وه بهر وه بهندايه تى خوا و له تهنگه بهرى دنيا وه بو فراوانى دنيا و لهسته مى ئاي نه کانه وه بو دادپهروهري ئيسلام بيات، فهرموده که دينى وهك پيشتر باسمان کرد تا پوسته م دينى وتى: هاوار بو تان سهيرى جلوه برگ مه که ن، به لکو سهيرى راو قسه و ژيان بکه ن، عهره ب به جلوه برگ و خوار دنيان ساده و ره چه له کيان پته وه، وهك ئيوه جل ناپوشن و راشيان وهك راى ئيوه نيه، نه وانیش بهر وه پروى هاتن تا چه که که ي بگرن و ليى دوور بخه نه وه، نهویش وتى دهکريست نيشانم بدن تا منيش نيشان تان بدهم؟ شمشيره که ي دهره ي نا و دهتووت پارچه ناگريکى ته که، وتيان بيخه ره وه ناو که لانه که، نهویش خستيه وه ناوى،

پاشان تىرىكى ھاۋىشت و ئەۋانىش جىي تىرەكەيان فرېدا، كەچى ئەۋەى خۇيان كەوت و ئەۋەى ئەۋ پارىزارو بەۋە ئەۋىش وتى ئەى خەلكى فارس ئىۋە خواردن و جلو خواردنەۋەتان گەۋرە و گرانە و ئىمەش ئەۋانەمان سادەن، پاشان گەپرايەۋە تا بېۋاننە ۋادە، بۆ بەيەنى ھەۋالىيان نارد: ئەۋ كابرامان بۆ بىنېرن، سەۋەدەش حوزەيفەى كوپى موحىنى نارد و ئەۋىش بەھەمان جەۋە چوۋ تا گەيشتە خوارۋى پاخەرەكان، پىيى وترا دابەزە، حوزەيفە وتى: ئەگەر بۆ كارى خۆم بەھاتايەم دادەبەزىم، بە پاشاكەتان بلىن: ئەۋ كارى پىم ھەيە يان مەن كارم بەۋ ھەيە؟ ئەگەر وتى حوزەيفە كارى بەمنە ئەۋە درۆ دەكات و منىش دەگەپىمەۋە بەجىتان دەھىلم، ئەگەرىش وتى مەن كارم بە حوزەيفەيە ئەۋا مەن لەسەر ۋىستى ئەۋ ھاتووم بۆ لاتان، پۆستەم وتى ۋازى لىبھىنن، حوزەيفە ھات لەسەر پاخەرەكە ۋەستە پۆستەمىش لەسەر پاخەرەكەبۋو، وتى دابەزە، حوزەيفە وتى دانابەزەم كاتى دانەبەزى پۆستەم پىرسىارى لىكرد بۆچى تۆ ھاتىت و ئەۋ ھاۋرپىيەى دۋىنيتان نەھات؟ حوزەيفە وتى شەشپىرەكەمان جەزەكات لەخۇشى و ناخۇشىدا لەنىۋانماندا دادپەرۋەرىيەت، ئەمەش سەرەى مەن بۋو، پۆستەم وتى بۆچى ھاتوون؟ وتى خۋاى گەۋرە ئاينى خۋى بۆ ناردۋىن و نىشانەكانى پىنیشاندان مەن تا ناسىمان و ئىمەش پىشتىر لىي بىزاربۋو مەن پاشان فەرمانى پىكردىن خەلكى بۆ يەككى لەم سى شتە بانگىكرىن، كامىيان بۋىت قېۋلمانە، مۇسلمان مەن ۋازتان لىدىن مەن دەگەپىنەۋە، يان سەرەنە بەدەن و ئەگەر پىۋىستىتان بە پارىزگارى ھەبۋو بەرگىرتان لىدەكەين، يان شەپ، پۆستەم وتى يان پىككەۋتن تاكەى؟ حوزەيفە وتى بەللى لە دۋىنۋە تا سى پۆژ كاتى پۆستەم بەس ئەمەى لىدى گىپرايەۋە پۋىكرە ھاۋەلەنى و وتى: ھاۋار بۆتان ئەۋەتان بىنى كە مەن دىم؟ دۋىننى ئەۋيان ھات و بەسەر خاكماندا ھات و ئەۋەى ئىمە بەگەۋرەمان دەزانى ئەۋ بەسۋك و كەمى دەزانى و لەسەر زىر جەدەمان ئەسپەكەى ۋەستەدە بەستىۋە پىيەۋە، ئەۋ بالندە ئاسا بەخاكماندا ھات و لەگەل گەۋرەى عەقلىدا لەخاكماندا ھىچى تىدا نەبۋو ئەمپۇش

ئەمە ھات و بەو جۆرە ۋەستە و ايكرا تا ئەۋانى تۈپە كىردۇ ۋە ۋانىش تۈپە يان كىرد، بۇ بەيەنى ھەۋالى نارد كەسىكەمان بۇ بىئىرن، ئەۋانىش موغىرەى كۈپرى شوغەبەيان نارد.

ئىبن جەرىر (ج ۳، ص ۳۶) لە پىگەى سەيف لە ئەبو عوسمانى خەھدىە ھىناۋىەتى دەلىت: كاتى موغىرە ھاتە لای پردەكە و پەرىە ۋە بۆلای خەلكى فارس رايان ۋەستاندو لای پۆستەم داۋاى مۆلەتيان بۇ كىردو لەتار پاراستنى بارى پىشوو جلى جوانيان نەگۆرىبوو، موغىرەى كۈپرى شوغەبەيات و خەلكى بە جلى پازاۋە و چىنراۋ لەزىپ ۋەستابوون و پاخەريان ھىندەى تىرھاۋىشتىن بۈۋنەدەگەيشتە بەرپرسەكەيان تا ھىندە برۋات، موغىرە بەچۋار پرچى سەرىە ۋە چۈۋ تا لەسەر پاخەرو سەرىنەكەى لە لای دانىشىت، بە پرويدا ھاتن و دەنگيان لەپرودا ھەلپرى و دايان بەزاندو بەسۈكى لىياند، ئەۋىش وتى: گەۋرەيىمان لە ئىۋە بىست، بەلام گەمژەتر لە ئىۋەم نەدىۋە، ئىمەى كۆمەلى عەرەب كەس دورناخەينەۋە مەگەر لەشەپرى ھاۋەلەكەيدايت، وامزانى ئىۋە ۋەك ئىمە دلنەۋانى خەلكتانن، چاكتەر لەۋكارەتان ئەۋەيە ھەۋالى گەۋرەكانى يەكدىم پىبدەن و ئەۋەش لە نىۋانتاندا نامىنىتەۋە ئىمەش واناكەين، من نەھاتووم بۇ لاتان ئىۋە منتان بانگەيشت كىردوۋە، ئەمرو زانىم بارتان شىۋاۋە و ئىۋە دەشكىن و سەركىردەيەك لەسەر ئەم ژيان و ئەم جۆرە عەقلانە نامىنىتەۋە. ئەۋەى خوارەۋەى وتى بەخۋا ئەو عەرەبىيە راستدەكات، دىھقانەكان وتيان: بەخۋا قسەيەكى كىرد بەردەوام كۆيلەكانمان بەلايدا دەچن، خۋا ئەۋانى پىش ئىمە بكورثىت كە چەند گەمژە بوون كاتى بارى ئەم ئوممەتەيان بە كەم گىرتوۋە - ئىنجا فەرمۇدەكە دىنى سەبارەت بە قسەكانى پۆستەم و ۋەلامەكانى موغىرە.

لانه کردنه وه به لای زوری دوزمن و نه وهی پیانه

به یهه قی له ریگه ی واقدی له ئه بو هورهیره وه هیئاویه تی ده لیت: له شه ری موئته به شدار بووم، کاتی بیباوه ران لیمان نزیك بوونه وه بینیمان که س پیئش و دوا ی له چه ک و ئاماده سازی و ئاوریشم و زیر بۆ نه بوو، چاوم بریسکه ی دایه وه، ثابتی کوپی ئه رقه م پیی وتم: ده لیت خه لکیکی زور ده بینیت؟ وتم به لئ، وتی تو له به دردا له گه لمان به شدار نه بوویت ئیمه له به دردا به ژماره زوری سه رنه که وتین.^۱

ته یالسی له ریگه ی واقدی له عه بدولای کوپی عه مره وه هیئاویه تی ده لیت: ئه بو به کر نامه ی نوسی بۆ عه مر ی کوپی عاص (سه لامت لیبت، پاشان نامه ی تو م بۆ هات که باسی له زوری سوپای پۆم ده که یت، خوا ئیمه ی له به دردا له گه ل پیغه مبه ردا (ﷺ) به ژماره ی زوری سه رباز سه رنه خست، ئیمه ی له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) غه زامان ده کرد و ته نها دوو ئه سپمان پیبوو، ئیمه به دوا ی یه که وه سواری و شتر ده بووین، ئیمه پۆژی ئو حود له گه ل پیغه مبه ر (ﷺ) بووین و ته نها یه که ئه سپمان پیبوو که پیغه مبه ر (ﷺ) سواری ده بوو، دژ به دوزمن و نه یارمان سه ریده خستین و پالپشتی ده کردین، ئه ی عه مر بزانه گوپرایه لیتین که س بۆ خوا له هه مووان زیاتر رقی له تاوانه، ده ی گوپرایه لی خوابه و هاوه لانت به ره و گوپرایه لی خوابه).^۲

ئیین جه ریر له میژوه که یدا (ج ۲، ص ۵۹۴) له عوباده و خالیده وه هیئاویه تی ده لئین: که سیك به خالیدی وت: پۆم چه نده زۆر و موسلمانان چه نده که من! خالید

۱- له (البداية والنهاية ج ۴، ص ۲۴۴) دا واهاتوه. له (الأصباة ج ۱، ص ۱۹۰) له واقديه وه ته نها قسه که ی زه یدی هیناوه.

۲- له (کنز العمال ج ۳، ص ۱۳۵) دا واهاتوه. ته به رانی له عه بدولای کوپی عه مر ی کوپی عاصه وه به هه مان شیوه هیئاویه تی (هه یشه می ج ۶، ص ۱۱۷) ده لیت له سه نه ده که یدا شان کونی و واقدی هه ن که هه ردووکیان لاوازن. ته واو.

ۋتى: پۇم چەندە كەم و موسلمانان چەندە زۆرن. سەريازان بە سەرکەۋتن زۆرو بەشكست كەم دەكەن، نەۋەك بەژمارەي كەسەكان، بەخۋا حەزدەكەم ئەسپەكەم (ئەشقىر) لە دەردەكەي (قاچ داكەۋتن) چاك بېتەۋە با ئەۋانېش بېنە چەند بەرامبەر ، ئاخۇ ئەسپەكەي لە تاۋ زېر پۇيشتىنى پىي پەكى كەۋتبوو.

(دوژمانان بە سەرکەۋتنى ھاۋەلان بەسەرياندا چىيان دەۋت)

بەيھەقى (ج ۸، ص ۱۷۵) لە زوھرىەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: كاتى خۋا ئەبۇبەكرى كرد بە خەلىفە لە ناۋ عەرەبدا خەلكى لە ئىسلام پاشگەزىۋونەۋە، ئەبۇبەكر چۈۋ بۇ غەزا تا گەيشتە نزيك بەقىع، ترسى ھەبۈو كە مەدىنە شتىكى لىبىت بۇيە گەپرايەۋە خالىدى كوپرى ۋەلىدى كوپرى ۋەغەيرە شمشىرى خۋاى داناۋ خەلكى لەگەل داناۋ فەرمانى پىكرد بچن بۇ ناۋچەكانى موزەر كە (ھەلگەپرابوونەۋە) ۋ شەپىكات لەگەل ئەۋانەي لە ئىسلام ھەلگەپراۋنەتەۋە، لەگەل تولىيەى درۆزنى ئەسەدى جەنگاۋ خواش تولىيەى شكاند. عويەينەي كوپرى حصنى كوپرى حوزەيفەي فەزارى شويىنى كەۋتبوو، كاتى تولىيەى زۆرى شكستى ھاۋەلانى خۋى بىنى ۋتى: ھاۋار بۇتان چى دەتان شكىنى؟ يەكىكيان ۋتى من پىت دەلىم چى دەمان شكىنى ھەركەسمان حەزدەكات ھاۋەلەكەي لەپىش ئەۋدا بمرىت، بەلام بەرامبەر بە خەلكانىكن ھەموۋان حەزدەكەن پىش ھاۋەلەكەيان بمرن، تولىيەى لەشەپدا توندبوو، ئەۋ پۇژەي تولىيەى عوكاشەي كوپرى محصن ۋ ئىبن قرمى كوشت، كاتى حەق زالبوو تولىيەى دابەزى دواتر موسلمان بوو چۈۋ بۇ عەمرە ئىنجا فەرموۋدەكە دىنى.

تەبەرانى لە عەمرى كوپرى عاصەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: سوپايەكى موسلمانان دەرچۈۋ كە من ئەمىريان بووم تا لە ئەسكەندەرىيە دابەزىن بەرپرسەكەي ۋتى:

که سیکتان بنیږن بۆ لام تا پیکه وه قسه بکهین منیش وتم: بهس خۆم دهچم بۆ لای، منیش له گهڵ وهرگیریکمدا چووم بۆ لای و ئه ویش وهرگیرى له گهڵ بوو دوو مینهبرى بۆ دانرا وتى ئیوه کیڤ؟ وتمان ئیمه عهره بین و دارو دهسته ی دړک و دالین، ئیمه خه لکی لای که عبه (مالی خوا) ین، به ته سکتین خال و سه خترین ژیانمان هه بوو، مرداره وه بوومان ده خواردو به خراپترین ژیانى که خه لکی تیدابوو هه لمه تمان ده برده سه ریه کدى تا که سى که له هه موومان خانه داترى بوو له هه موومان سامانى زیاتر نه بوو له نیوماندا ده رکه وتى: من پیغه مبه ریه خوام، فه رمانى به شتانی ده کرد که نه مان ده زانین و پیرى لیده کردین و له شتانی ده که نه ده مانکردن و باو و باپیرانمانیشمان ده یانکردن، ئیمه ش به پوویدا چووین و به درۆمان زانی و به گژیدا چووین، تا خه لکیکی دى چوون بۆ لای و وتیان ئیمه بپروات پى دینین، شوینت ده که وین و دژى دوژمن ده جهنگین ئه ویش چوو بۆ لایان و ئیمه ش ده رچووین بۆى و شه رمان له گه ل کردو ئه و به سه رماندا سه رکه وت و عهره بى دیکه ش هاتن به گژیدا ئه ویش له گه لیان جهنگا تا به سه ریاندا سه رکه وت، ئه گه ر ئه وانه ی له دواى من بزائن ئیوه له چ ژیانیکدان هه موو دین تا به شدارتان ده بن له و ژیانیه ی تیایدان، ئه ویش پیکه نى و دواتر وتى: پیغه مبه رکه تان راست ده کات، پیغه مبه رانى ئیمه ش هه مان شتیان بۆ ئیمه هیئا که پیغه مبه رکه تان بۆی هیئاون، ئیمه له سه ر ئه و باره بووین تا چهند پاشایه که له نیوماندا ده رکه وتن و به ئاره زوى خویمان ده جولا نه وه و فه رمانى پیغه مبه رانیان واز لیده هیئا، ئه گه ر ئیوه فه رمانى پیغه مبه رتان بگرنه بهر هه رکه س له گه لتان بجهنگى به سه ریدا زالد ه بن و هه رکه سى بى بۆتان به سه ریدا سه رده که ون، ئه گه ریش وه که ئیمه وازینن له فه رمانى پیغه مبه ران و وه له و ئه و خه لکه به ئاره زووتان بجولینه وه نیوانى ئیمه و ئیوه چۆل و جیا ده بى،

ئەۋكات ژمارە ۋە ھېزتان لە ئىمە زىياتر نابى، عەمرى كۆپى عاص دەلىت: كەسى
بىرخوازتر لە ۋەم نەدواندوۋە.^۱

ئەحمەدى كۆپى مەپوانى كۆپى مالىكى لە (المجالسة) لە ئەبو ئىسحاق ۋە
ھىنايەتى دەلىت: ھاۋەلانى پىغەمبەر (ﷺ) دوژمن ھىندەى ھەنگاۋى وشتەر لە كاتى
شەپدا لە بەردەمىاندا خۆى نەدەگرت، ھىرقل كە لە ئەنتاكىيە بوو كاتى دەستى
شكاۋى پۆم ھات وتى: ھاۋاربۇتان پىم بلىن ئەوانە كىن لە گەلتان دەجەنگن مەگەر
ۋەك ئىۋە مەۋە نىن؟ وتىيان با، وتى ئىۋە زۆرتىن يان ئەۋن؟ وتىيان ئىمە لە ھەموو
شەپىكدا لەۋان زۆر زۆرتىن، وتى دەى بۆچى دەشكىن. يەكئ لە گەۋرەكانىيان وتى:
چونكە ئەۋان شەۋ شەۋنۆيژو پۆژ بەرپۆژوون و بەلىن دەبەنە سەرو فەرمان بە چاكە و
پىگىرى لە خراپە دەكەن و بەرامبەرە بەيەكدى بەۋىژدانن، ئىمەش مەى دەخۆينەۋە و
زىنادەكەين و حەرام دەكەين و بەلىن دەشكىنەين و داگىردەكەين و سەتم دەكەين و
فەرمان دەكەين و بە توندى ۋە ئەۋە پى لىدەگىرىن كە خوا پىي خۆشە و لەسەر زەۋىدا
خراپ دەنئىنەۋە، ئەۋىش وتى: تۆ راستت لە گەل و تەم.^۲

ۋەلىدى كۆپى موسلىم دەلىت كەسى لە يەحىي كۆپى يەحىي غەسانى
بىستىبوو لە دوو كەسى ھۆزەكەيەۋە بۆى گىپرامەۋە دەلىن: كاتى موسلمانان لە
نەزىك ئوردن دابەزىن لە نىۋو خۆماندا وتەن دىمەشق گەمارۆ دەدرى، بۆيە پىشتەر
چوۋىن بۆ شت كرىن، لەۋى بۋوۋىن كە بە تەرىقەكەى ھەۋالى نارد و ئىمەش چوۋىن بۆ
لاى، وتى ئىۋە لە عەرەبن. وتەن بەلى، وتى مەسىحىشەن؟ وتەن بەلى، وتى دەى

۱- (ھەيئەتى ج ۶، ص ۲۱۸) دەلىت: لە سەنەدەكەدا موحەممەدى كۆپى عەمرى كۆپى عەلقەمەى
كۆپى ۋە قەسەۋە ھىناۋىيەتى دەلىت: عەمرى كۆپى عاص دەلىت بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى
(ھەيئەتى ج ۸، ص ۲۳۸) دەلىت كەسەكانى سەنەدەكە صەحىحن جگە لە عەمرى كۆپى عەلقەمە
كە جىيى تەمانەشە.

۲- لە (البداية والنهاية ج ۷، ش ۱۵) دا ھاتوۋە. ئىبن عەساكىر (ج ۱، ص ۴۳) لە ئىبن ئىسحاق ۋە
بە ھەمان شىۋە ھىناۋىيەتى.

یه کیکتان بروت لای ئەو خەلکە جاسوسیمان بۆ بکات و ئەوی دیکەش وریای شمشەک و پیوستی هاوولەکی بیئت. یه کیکتان چوو بۆ جاسوسی و زۆر مایه وه و دواتر هاته وه بۆ لای و وتی: لای کهسانیکی وورده کاره وه هاتووم که سواری و لاخ ده بن لیژانانه به شه و پوهبان و خواپهرست و به پوژیش سوارچاکی و تیرو پم چاک و ناماده ده کهن و بنیادسازی بارن، ئەگەر قسه یه که بۆ ئەوی پال خوتت بکردایه لیی تینه ده گه یشت له تاو به رزی قورئان خویندن و زیکرکردنیان، ئەویش لایکرده وه به پووی هاوولانی داو وتی: شتیکتان له وانه وه بۆ هاتووه که هه رگیز توانای ئەوه تان نییه.^۱

ئێین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۲، ص ۶۱) له عره وه وه هیناویه تی ده لیئت: کاتی دوو سه ربازگه که له یه که نزیکبوونه وه قه بقلار که سیکی عه ره بی نارد وتی: من بیستم ئەو کابرا یه کیکه له قوزاعه له نه زیدی کوپی دیدان که پیی ده وترا ئێین هزارف، قه بقلار وتی: برۆ بۆ لایان و شه وو پوژئی له نیوایاندا بمینه ره وه و دواتر هه والیانم بۆ بیئه. ئەو کابرا عه ره بیه ش چوو شه وو پوژئی مایه وه و دواتر هاته وه بۆ لای، قه بقلار وتی: چی بوو؟ وتی: به شه و سه رقالتی په رستش و به پوژ سوارچاکه، ئەگەر کوپی پاشاشیان دزی بکات دهستی ده پرن، ئەگەر زینابکات په جم ده کریت (به ردباران) له بهر به رپا کردنی هه ق له نیوانیاندا، قه بقلار پیی وت: ئەگەر راستم له گه ل بللیت ئەوا ناخی زه وی باشته ره وه ی به وان بگه ین، هه زده که م په شکم لای خوا ئەوه بیئت به ریک نه کهوین و نه به سه ریاندا زالم بکات و نه زالیان بکات به سه رمدا. ئێین جهریر له میژووه کهیدا (ج ۳، ص ۴۵) له ئێین رفیله وه هیناویه تی ده لیئت: کاتی رۆسته م له نه جه ف دابه زی جاسووسیکی نارد بۆ سه ربازگه ی موسلمانان و ئەویش له قادسیه له نیوانیاندا بوو، سه یری کرد له کاتی هه موو نوێژیکدا سیواک

۱- له (البداية وانهایه ج ۷، ص ۱۵) دا هاتووه. ئێین عه ساکیر (ج ۱، ص ۱۴۳) له یه حیای کوپی یه حیای غه سانیه وه به هه مان شیوه هیناویه تی.

دەكەن و دواتر نوپۇز دەكەن و دەچنەۋە شوپنەكانيان، ئەۋىش گەرايەۋە بۇ لاي پۇستەم و ھەۋالى ئەۋانە و ژيانيانى پيدا تا پۇستەم پرسىياري لىكرد خواردنيان چى بوو؟ وتى شەۋى لايان بووم بەخۋا نەمدى كەسيان ھىچ بخوات، مەگەر ئەۋەى سووكە شتيكيان بمژيايە، لە ئىۋارەۋە پيش خەۋو پيش بەياندا، كاتى كەۋتە رى لە نيۋان قەلاۋ عەتيقدا بەرامبەريان ۋەستا، بانگدەرەكەى سەعد بانگى بەياني فەرموو، سەيرى كرد ھەموو دەجولن پۇستەم لەناۋ خەلكى فارسدا ھاۋارى كرد سواربن، پىي وترا بوچى؟ وتى نابىنن دوژمنتان ھاۋاريان لەنيۋدا كراۋ ھەستان و كۇبونەۋە بۇتان، ھەۋالگەرەكە وتى: ئەۋ جولەيان بۇ نوپۇز، ئەۋىش بە فارسي قسەيەكى كرد كە ئەمە ۋاتاكەيەتى: لە بەرەبەياندا دەنگىكم بۇ ھات كە عومەر بوو لەگەل سەگەكان دەكردو عەقل ۋ ھۇشى فيردەكردن، كاتى پەرينەۋە ۋەستان بەرامبەر بەيەكدى، بانگدەرەكەى سەعد بانگيدا بۇ نوپۇز سەعد بەرنوپۇزى بۇ كردن، پۇستەم وتى: عومەر جەرگى خواردوم.

ئىبن جەرير (ج ۳، ص ۹۹) سەيف لە ئەبو زەھرەى قوشەيرىەۋە لە كەسيكى قوشەيرەۋە ھىناۋىيەتى دەليت: كاتى ھىرقل بەرەۋ قوسەنتىنە دەرچوو كەسيكى پۇم پىي گەيشت كە دىلى دەست موسلمانەكان بوو بوو دەرپازى بوو بوو. ھىرقل وتى ھەۋالى ئەۋ خەلكەم پىبدەن چۇن؟ ۋا قسەت بۇ دەكەم كە بيانناسيت سوارچاكي پۇژو خواپەرستى شەۋن، لەزىمەياندا تەنھا بەپارە شت دەخۇن (ۋاتە بەپارە شتى ئەھلى زىمەى لاي خۇيان دەكپن) تەنھا بەسەلامكردن دەچنە ژور، بەرامبەر بەدوژمنان دەرەستىن تا دەچنە سەرى. ھىرقل وتى ئەگەر راستت پىوتبم ئەۋ ژىر پىيانەى من دەگرن.

ئىبن جەرير (ج ۳، ص ۲۴۹) ھىناۋىيەتى كە يەزد گوردنامەى نووسى بۇ پاشاى چىن و داۋاى يارمەتى لىكردو ئەۋىش بەنيردراۋەكەى وت: دەرەزم مافى سەر پاشاكانە كە پاشاكانى دى دژ بەركەبەرەكانيان سەربخەى، دەى ۋەسفى ئەۋانەم بۇ بكە كە لەۋلاتتاندا دەرچوون (ياخى بوون) چونكە ۋايدەبىنم باسى كەمى ئەۋان و

زۆرى خۇتەن دەكەيت كە چەندىن بەرامبەر بە ژمارەيان ناگاتە كەمىكى ئىۋە،
ئەۋەى دەيىبىستەم لە زۆرى ئىۋە چاكەى لای ئەۋان و خراپەى ناو خۇتەنە، منىش
ۋەم پىرسىيەم لىبىكە ھەرچىيەك ھەزەكەيت؟ پاشا ۋەى بەلەن دەبەنە سەر؟ ۋەى
بەلەن، ۋەى پىشەنەۋەى لەگەلتەن بىجەنگەن چى دەلەن؟ ۋەى بانگەمان دەكەن بۇ يەكە
لەم سى شتە: يان بىچىنە ناو ئايىنىان ئەگەر ئەۋەمان كىرە دەست بەردارمان دەبەن و
بە پىشە ئەۋەندە دەچىن، يان سەرەنە بەدەين و بىپارىزىن، يان شەپكەردەن، پاشا ۋەى
گۈيرەپەلەيان بۇ سەرەكەدەكانيان چۈنە؟ ۋەم گۈيرەپەلەن كەسەن بۇ
پىشەنگەكانيان، ۋەى: چى ھەرەم و چى ھەلەل دەكەن؟ منىش پىموت: ۋەى ئايا
ئەۋەى بۇيان ھەلەل و ھەرەمە دەيگۈپەن؟ ۋەم نا، ۋەى دەى ئەۋەنە ھەرگىز لەناو
ناچەن و مالىۋىران نابەن تاكاتى ھەلەل و ھەرەم نەگۈپەن، دۋاترو ۋەى باسى جەل و
بەرگىيەم بۇ بىكە منىش بۇم باسكەردە، ۋەى ئەى سۋارىيان، ۋەم ئەسپى ھەرەبى بۇم
ۋەسكەردە، ئەۋىش ۋەى ئەۋەنە قەلەى چاكىيان ھەيە، ۋەسفى ئەۋ و شترەنە و
ھەستەن و دانىشتەنيانم بەبارەۋە بۇ كىرە، ئەۋىش ۋەى ئەۋە ۋەسفى ئازەلى ملدريژە،
پاشا نامەى نوسى بۇ يەزد گۈر كە ھىچ پىگەرنە سۈپايەكت بۇ يارمەتيدانت بىنەرم
كە سەرەتاكەى لە مەرۋ و كۆتايىيەكەى لەچىن بىت (لەبەرئەۋە نا كە ھەقى سەرشانم
نەزەنم) تەنھا پىگەر ئەۋەيە ئەۋەنەى نىردراۋەكەت سىفەتايانى بۇم ۋەسكەردە ئەگەر
بىرۋى بۇ شاخ دەپرمىنەن و ئەگەر كۆمەل و سۈپايان بىت بۇ منىش لەسەر دەسەلەت
لامدەبەن تاكاتى لەسەر ئەۋ ۋەسفە بن، دەى لەگەلەيان پىكەۋەتن بىكە و بە
ئارامگىرى پارىيان بىكە و تا ھەلمەتتە نەبەنە سەر ھەلمەتيان مەبەرە سەر.

بەرھەمەكانى ۋەرگىر:

نووسىنەكان:

۱. ئىبن تەيمىيە (رەچەلەك و پۇلى لە مېژوۋى ئىسلامىدا).
۲. ژيانى پېغەمبەر بۇ مندالان (چاپكراۋە).
۳. ژيانى خەلىفەكانى پېغەمبەر بۇ مندالان (چاپكراۋە).
۴. پەيامىك بۇ گەنجان (ئامادەيە بۇ چاپ).
۵. ھەنگاۋىك بەرھەم ھاۋسەرگىرى (چاپكراۋە).
۶. ئىمانناسى (چىرۇك) (چاپكراۋە).

ۋەرگىرانەكان:

۷. دەۋلەتى عوسمانى: د. على محمد الصلابى ۋەرگىرانى بە ھاۋكارى احمد عبدالرحمان احمد (چاپكراۋە).
۸. مەغۇل لە مېژودا: د. فۇاد عبدالمعطى الصياد (چاپكراۋە).
۹. دەۋلەتى سەلجۇقىيەكان: د. على محمد الصلابى ۋەرگىران بە ھاۋكارى شاھۇ عومەر عارف (چاپ كراۋە).
۱۰. چەند ۋانەيەك لە مېژوۋى ئىسلامى: شىخ محمد خضرى بك (چاپكراۋە).
۱۱. مېژوۋى نوپى ئەۋروپا: چەند نووسەرىك، ۋەرگىران بە ھاۋكارى فارووق محمد محمدامىن (ئامادەيە بۇ چاپ).
۱۲. بەراۋردىك لەنىۋان غەزالى و ئىبن تەيمىيەدا: د. محمد رشاد سالم (ئامادەيە بۇ چاپ).
۱۳. مېژوۋى دەۋلەتى عەبباسى: د. محمد سەھىل طقوش (چاپ كراۋە).
۱۴. مېژوۋى ئەبىۋوبى و مەملۇكىيەكان: د. احمد مختار العبادى (چاپكراۋە).

- *****

پېرست

- ۳..... بەشى دوانزەھەم
- ۴..... ھاندانى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ نوپۇش
- ۹..... ھاندانى ھاۋەلەن (ﷺ) بۇ نوپۇش
- ۲۴..... بىيادنانى مەزكەۋت
- ۲۹..... پاك و خاۋىن پاكىرنى مەزكەۋتەكان
- ۳۰..... (چوون بۇ مەزكەۋت)
- ۳۲..... (بۇچى مەزكەۋتەكان بىياد نران و چيان تىدا دەكرد)
- ۴۹..... (پېغەمبەر (ﷺ) و ھاۋەلەنى چاۋەرۋانى نوپۇز دەكەن)
- ۵۶..... (پىكۈپىكى رېزەكان)
- ۷۶..... گرنكىدان بە كار لەسەرۋو گرنكىدان بە زانست
- ۸۶..... كەنارگىرى لە شوپىنكەۋتنى راپەكى بى ېنەما
- ۸۸..... ئىجتىھادى ھاۋەلەنى پېغەمبەر (ﷺ)
- ۹۳..... زانستەكانى ھاۋەلەن (ﷺ)
- ۱۰۳..... زانايانى خواناس و زانا خراپەكان
- ۱۰۷..... (چوون و لەبىر كەردنى زانست)
- ۱۱۱..... (بەشى سىنەزەھەم)
- ۱۱۲..... (خەزو ھاندانى پېغەمبەر (ﷺ) لە يادۋ زىكرى خوادا)
- ۱۲۱..... (كۆپى يادى خۋاى كەۋرە)
- ۱۲۵..... (كەنارەتى كۆپۋ دانىشتن)
- ۱۲۶..... (خويندنى قورنان)
- ۱۳۷..... (ۋتنى ۋشەى پاكى (لا اله الا الله))
- ۱۶۱..... (سەلەۋات دان لەسەر پېغەمبەر (ﷺ))
- ۱۶۷..... (داۋاى لىخۋشېۋون)
- ۱۷۰..... (نەۋەى دەجىتتە بازەنى زىكرەۋە)
- ۱۷۲..... (شۈپتەۋارۋ راستى زىكرەكان)
- ۱۷۹..... بەشى چۋاردەھەم
- ۱۸۰..... شىۋەۋ نادابى نزا
- ۱۸۷..... داۋاى نزا لە بىياۋ چاكان
- ۱۹۴..... نزاكانى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ نۇممەتەكەى
- ۲۰۱..... نزاكانى پېغەمبەر (ﷺ) بۇ ھەسەن و ھوسەين (ﷺ)
- ۲۱۱..... نزاكانى پېغەمبەر (ﷺ) داۋاى نوپۇزەكان

۲۱۸	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی خه ورتن و بیتداریدا
۲۲۳	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سه نه ردا
۲۲۵	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له مائنا وایدا
۲۲۹	نزاکانی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی دیاری نه کرا ودا
۲۳۳	کۆی نزاکان
۲۳۷	به ناگرتن له جنوکه
۲۳۸	نه کهر شه و اچله کی یان ترسا چی بلیت
۲۴۰	نزای ناخووشی و خه نه ت و دلته نگی و په ژاره
۲۴۳	نزای ترسی سولتان
۲۴۴	نزای قهرزدا نه وه
۲۴۶	نزای له بهر کردن
۲۴۸	نزاکانی هاوه لآن (ﷺ)
۲۶۰	نزای هاوه لآن (ﷺ) بو په کدی
۲۶۳	به شی پانزه هم
۲۶۴	یه کهم وتاری موچه مبهد پیغه مبهری خوا (ﷺ)
۲۶۵	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له هه نیدا
۲۷۰	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) بو مانگی په مهزان
۲۷۳	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له هه جدا
۲۸۲	وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ) له سر ده جال و موسیله مه و یه نجو وچ و مه نجو وچ و دا جوون
۲۸۹	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سر سر کوته کردنی غیبه ت
۲۹۷	وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له سر قه ده ر
۳۰۳	کۆ وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ)
۳۰۸	(کۆتا وتاره کانی پیغه مبهەر (ﷺ))
۳۱۱	(وتاری پیغه مبهەر (ﷺ) له به یانیه وه تا نیواره)
۳۱۱	(چونیتی پیغه مبهەر (ﷺ) له کاتی وتاردا)
۳۱۲	(وتاره کانی نه میری باوه رداران نه بو به کری صدیق (ﷺ))
۳۲۰	(وتاره کانی نه میری باوه رداران
۳۴۰	(وتاره کانی نه میری باوه رداران
۳۴۵	(وتاره کانی نه میری باوه رداران
۳۶۶	(وتاری نه میری باوه رداران
۳۶۸	وتاره کانی نه میری باوه رداران عه بدوللای کوری زوبهیر

- ۳۷۲ و تارەکانی عەبدوللای کۆری مەسعود (ﷺ)
- ۳۷۴ و تارە عۆتەبی کۆری غەزوان (ﷺ)
- ۳۸۱ و تارە یەزیدی کۆری شەجەرە (ﷺ)
- ۳۸۵ بەشی شانزەهەم
- ۳۸۶ نامۆزگاریەکانی پیتە مەبر (ﷺ)
- ۳۹۰ نامۆزگاریەکانی نەمیری باوەرداران
- ۳۹۵ نامۆزگاریەکانی نەمیری باوەرداران
- ۳۹۹ نامۆزگاریەکانی عەبدوللای کۆری مەسعود (ﷺ)
- ۴۰۵ نامۆزگاریەکانی نەبو دەردا (ﷺ)
- ۴۱۲ نامۆزگاریەکانی نەبو زەر (ﷺ)
- ۴۱۳ نامۆزگاریەکانی حوزەیفە کۆری یەمان (ﷺ)
- ۴۱۵ نامۆزگاریەکانی نوبە کۆری کەعب (ﷺ)
- ۴۱۷ نامۆزگاریەکانی زەیدی کۆری پابت (ﷺ)
- ۴۱۷ نامۆزگاریەکانی عەبدوللای کۆری عەبباس (ﷺ)
- ۴۱۸ نامۆزگاریەکانی عەبدوللای کۆری عومەر (ﷺ)
- ۴۱۹ نامۆزگاریەکانی حەسەنی کۆری عەلی (ﷺ)
- ۴۲۰ نامۆزگاریەکانی شەدادی کۆری نەوس (ﷺ)
- ۴۲۱ نامۆزگاریەکانی نەبو نوما مە (ﷺ)
- ۴۲۴ بەشی حەشەهەم
- ۴۲۵ یارمەتی فریشتەکان
- ۴۲۹ دیلگیری فریشتەکان و شەریان لەکەل بیتاوەران
- ۴۳۵ ((هاو لآن فریشتەکان دەبین))
- ۴۳۹ فریشتەکان لەسەر زمانی هاو لآن (ﷺ) دەدویت
- ۴۴۳ فریشتەکان لەکەل تەرمیاندا دەبن
- ۴۵۰ بە کەمدانانی دۆژمن لە دیدی هاو لآنەوه
- ۴۵۱ چاو لە دەستدان بە نزاکانیان
- ۴۵۶ هەژاندنی پیزو پتی دۆژمن بە (الله اکبر ولا اله الا الله) وتن
- ۴۶۲ (کەبشتنی دەنگ بە ناسۆکان)
- ۴۶۴ (ببستنی هوتافەکان)
- ۴۶۶ (یارمەتی جنۆکە و هوتافەکان)
- ۴۷۸ (بەکار خستنی جنۆکە و شەیتانەکان)
- ۴۸۴ (هاو لآن دەنکی دارو بەرد دەببستن)

- ۴۹۰ (قەسەردىن دىۋى مەردىن)
 ۴۹۳ (زىندىۋى كەندەۋى مەردىن)
 ۴۹۴ (شۈيىنەۋارى ژيان بە شەھىدە كەنەۋە)
 ۴۹۸ (بەرز كەندەۋى كۆزراۋانىيان بۆ ناسمان)
 ۴۹۹ (پاراستىنى مەردۋە كەنىيان)
 ۵۰۶ (دەريا پەتيان بۆ دەكەنەۋە)
 ۵۱۵ (پۇشنىيى بۆ ھاۋەلەن (ﷺ))
 ۵۱۹ (سەتتەركەندى ھەۋر بۆ ھاۋەلەن)
 ۵۲۰ (بارىنى باران بە نزاى ھاۋەلەن (ﷺ))
 ۵۲۶ (بەركەت لە ناۋدا)
 ۵۳۱ (بەركەتلى خوارىن لە غەزادا)
 ۵۳۷ (بەركەت لە دانەۋىلەۋ بەرھەمدا)
 ۵۴۶ (بەركەت لە كۆشتدا)
 ۵۴۶ (پۇزى لە لايەكى چاۋەپۋان نەكراۋەۋە)
 ۵۵۳ (سامان لە لايەكى چاۋەپۋان نەكراۋەۋە)
 ۵۵۵ (بەركەت لە مال ۋ ساماندا)
 ۵۶۰ (نەمانى شۈيىنەۋارى كاريكەرى ژەھرى)
 ۵۶۱ (نەمانى شۈيىنەۋارى كەرماسەرماسە)
 ۵۶۳ (نەمانى شۈيىنەۋارى پەرىۋى داكەۋىن)
 ۵۶۷ (دار دەپىتتە شەمشىر)
 ۵۶۷ (بەنزا مەي دەپىتتە سەركە)
 ۵۶۸ (دەريازىۋىنى دىل لە بەندىخانە)
 ۵۷۳ (بە كۆزراۋانى ھاۋەلەن چى كۆران)
 ۵۷۴ (شۈيىنەۋانى جەنۇكە لە سەركۆزراۋانىيان)
 ۵۷۵ (بەينىنى پەتتە مەھر (ﷺ) لە خەۋدا)
 ۵۷۹ (ھاۋەلەن خەۋ بە يەكەندەۋە دەپىن)
 ۵۸۲ (بەشى نۆزدەھەم)
 ۵۸۶ (پەشت بەستەن بە خواۋ)
 ۵۸۷ (داۋاى عەزەتلى كە خوا دەپەخەشى)
 ۵۸۹ (پەچاۋە سەپەر شەستى نەھلى زىمە لە كاتى عەزەتدا)
 ۵۹۰ (پەندەۋەركەن لە بارى كەسى كە لە فەرمىانى خوا ۋازىھەتتاۋە)
 ۵۹۱ (نىيازپاكى بۆ خواۋ ۋىستى پۇزى دىۋاى)

- ۵۹۲..... (داوای سرکه و تن لای خوا به قورنان و زیکره کان)
- ۵۹۶..... (هه ولی سرکه و تن به تاله مووی پیغه مبه (عربی))
- ۵۹۷..... (کیتیرکی له کهوره ییه کاندان)
- ۶۰۲..... (لانه کردنه وه به لای زوری دوژمن و نه وه دی پیتانه)
- ۶۰۳..... (دوژمنان به سرکه و تنی هاو دلان به سهریاندا)
- ۶۱۱..... پیرست

پۆشنبیر کاروانیک له خزمهت زانست و مه عهرفه دا

خوینهری به پێژ:

پاش پا په پینه جه ماوه ریه که ی به هاری ۱۹۹۰ ی کوردستان و هاتنه ئارای که ش و هه وایه کی له بار بۆ ئازادی چاپ و بلاو کردنه وه...

ئیمهش لای خو مانه وه وه که چهند پۆشنبیرو که سانیک کی خه مخۆر و په رۆش بۆ خزمهت به که له که مان و خوینده واران ی ئه م نیشتمانه پومان له بواری چاپ و بلاو کردنه وه کرد وه که بواریکی هه ستیار و گرنگ و کاریگه ره له سه ر پێشکه وتنی ژیا ری و که شه کردنی زانستی و مه عریفی کۆمه لگه .

وه بوهینانه دی ئه م خه ونه پیروژه بیروکی دامه زرانندی (ناوه ند) یکی چاپ و بلاو کردنه وه مان له لای گه لاله بوو، وه له سه ر هتای مانگی کانونی دووه می سالی ۱۹۹۱ دا ده ست به کار بووین، به هه ول ئیکی شیلگی رانه له ماوه یه کی پێوانهیدا (ناوه ندی پۆشنبیر بۆ چاپ و بلاو کردنه وه) ده رگای به روی خوینده واران و پۆشنبیرانی تینووی زانست و زانیاری دا والا کرد، و به هه ول و پشودریژی و ماندو بوونیکی زۆر توانیمان له و به رواره وه تائه مپوۆ کاروانی ئه م پروژیه به رده وام که یین، و سوپاس بۆخوا ژماره یه کی به رچاو له کتیب و بلاو کراوه له هه موو بواره مه عریفی و زانستی و فکری و پۆشنبیره کانه دا بلاو بکه ینه وه.

له هه نگاوه کانی دواتری کاری ناوه ند که ماندا و به مه به ستی زیاتر به رجه سته بوونی بلاو کراوه ناوازه کانه مان پیمان باشبوو که هه ندی له و بلاو کراوانه ژماره ب هندی بکه یین و هه ر بلاو کراوه یه که ژماره یه کی بده یینی بۆ ئه م مه به سته ش یه کێک له پروژه کانه مان ناونا (پروژه ی ۱۰۰ کتیبی) کوردی وه که دیاریه کی له خو بووردووی ناوه ند که مان بۆ کتیبخانه ی کوردی و خوینهرانی کورد.

وائیسته و پاش تپیه پێوونی (۲۰) سال به سه ر ته مه نی کاروانی ناوه ند که ماندا دوا بلاو کراوه ی پروژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردیش گه شته کو تا و وه که به لێمان دا بوو به م دوا به ره مه پروژه که به ته واوی پێشکه ش به کتیبخانه ی کوردی بکه یین، به هیوا ی ئه وه ی جیگای په زامه ندی خوا ی په روه رده گار و مایه ی سوودی گشت لایه که بی ت .

لێرهدا به پێو یستی ده زانین له میانه ی چهند خالی کدا ئاماژه یه کی خیرا به تایبه ته مه ندیه کانی ناوه ندی پۆشنبیری و بلاو کراوه کانی به گشتی و پروژه ی ۱۰۰ کتیبی کوردی به تایبه تی

بکه یین: -

یهکه م: ناوهندی پۆشنییر یهکه مین ناوهندی چاپ و بلاوکردنه وه بوو پاش راپه پینی به هاری ۱۹۹۱ دهست به کار بوو.

دوهه م: یهکه مین ناوهندی چاپ و بلاوکردنه وه بوو که چاپکردنی پرۆژه کانی بگه یه نیته دهره وهی کوردستان به مه بهستی دهستگه شتن به نویتترین تهکنه لوژیا وهونه ری چاپ و بلاوکردنه وهی له ناوهنده کانی بلاوکردنه وهی تاران و بهیروت و دیمه شق، به مهش خزمه تگوزاریه کانی چاپ و بلاوکردنه وهی و به ره مه کانه مان گه یانده ناستی چاپه مه نی و بلاوکراره پیشکه وتوووه کانی وولاتانی ناوچه که .

سیهه م: له پیزی یهکه مین سه فیره کانی چاپ و بلاوکردنه وهی کوردی بووین که به ره مه کانی چاپ و بلاوکراره وهی کوردیمان به دهره وهی هه ری می کوردستان گه یانده وه به ره مه کانه مان ئیسته له تاران و بهیروت و دیمه شق ده فرۆشرین، هه روه ها له چه ندین پیشانگای کتییی نیوده وه له تی و ناوخوای دا به شداریمان کردوه و ناوهنده ی پۆشنییر خه لاتی تیا وهرگرتوووه . چواره م: به ره مه و بلاوکراره کانی ناوهندی پۆشنییر پرفروشتترین به ره مه ی کتییبه له سه ر ناستی هه ری می کوردستان به مهش توانیویه تی جیگه ی ره زامه ندی به شیکی فراوانی خوینه ران و پۆشنییرانی کوردستان بیست و تیراژ و ژماره ی چاپی کتییبه کانی باشترین ناماژه ی ئه م راستیه ن، که تیراژی هه ندیک کتیب له (۱۰۰۰۰۰) هه زاری تیپه پانده وه .

پینجه م: ناوهندی پۆشنییر له پوی سه رمایه و پارهدارکردنه وه له سه ر پیی خوی راوه ستاوه و له قازانجی به ره مه و بلاوکراره کانی سه رمایه ی به رده وام بوونی کاره کانی کوکردوه ته وه . شه شه م: ناوهندی پۆشنییر ته نها له بواری فره نگ و زمانه وانیدا خاوه نی (۱۰) فره نگه له وانه فره نگه عه ربی/ کوردی (ده ریا) یه که له دوو به رگدا و له دووتوی (۱۷۵۰) لاپه رهی قه باره گه وه دا چاپ و بلاوکراره ته وه . وه لیژه شدا ته نها ناماژه به به پرۆژه ی ۱۰۰ کتییی کوردی ده که یین وجگه له وهی که ناوهنده که مان خاوه نی سه دان کتییی تره له دهره وهی ئه م پرۆژه یه .

وه ئه مهش لیستی پرۆژه که یه :-

ناوهندی رۆشنبیر { پرۆژە ١٠٠ کتییی کوردی }

ژمارە	ناوی کتیب	ناوی نوسەر	وەرگـرـ
١	بوونی خوا	د/یوسف القرضاوی	حسن پێنجویـتی
٢	زاراوە وزانیاریەکانی فەرمودە	حسن پێنجویـتی	_____
٣	قورئانی پیرۆز چۆن بخوینێنەو	م/صلاح الدین محمد	_____
٤	لەبەرەمه‌کانی باوەڕ	م/سیدنجم الدین طه	_____
٥	مروّۆ تەنها نیە	ا/کریس مۆریسیۆن	ابراھیم صالح
٦	هەلۆیستەیه‌ک لەخزمەت قورئاندا	عثمان حەمەره‌شید	_____
٧	وتیان و دەلێن	بکر حەمه‌ صدیق	_____
٨	کاریگەری عەقیدە	عبدالله عزام	م/عمر احمد نظامی
٩	یه‌کتاپەرستی (التوحید) ٣ بەرگ	عبدالمجید الزندانی	ا/حسین حسن احمد
١٠	لایەرەیه‌ک لە میژوی هەلەبجە	بەکر حەمه‌ صدیق	_____
١١	راگەیانندن	هەقال ئەبوبوکر	_____
١٢	سوۆزی مینبەر	شیخ محمدی خال	_____
١٣	سیستمی سیاسی ئیسلامی	هادی عەلی	_____
١٤	بێزمانان دینە زمان	م/صلاح الدین محمد	_____
١٥	زانیاریەکانی قورئان	م/حسن پێنجویـتی	_____
١٦	مافی ئافرەت لەنیوان رەگەز سالاری و مروّۆ سالاری دا	عمر علی غفور	_____
١٧	دەروازە‌ی گەردوون	د/مەریوان احمد	_____
١٨	جەنگی دەروونی	ئەبوبەکر عەلی	_____

۱۹	په یوه نډیه نیوده وله تیه کان	نزار جاف	_____
۲۰	مروځه و ژیان	د/خلوق نور باقی	عزیز ئالانی
۲۱	پوشاکی روژناوایی	لهون قادر	_____
۲۲	پروگرامی گوړین له پوانگه ی	السید محمد نوح	ابراهیم صالح
۲۳	مروځه و دهولته له ئیسلامدا	د/عبد الکریم زیدان	حه مه کریم عبدالله
۲۴	له مه شقی په روه رده ییدا	مصطفی محمد الطحان	محسن جوامیر
۲۵	دهولتی دوسته کی له کورdestانی ناوهر استدا	عبدالرقيب يوسف	ئه بویه کر علی
۲۶	میژوی رهگ ورهچه له کی کورد	ئیحسان نوری پاشا	حه مه کریم عارف
۲۷	کورdestان له به رده م فتوحاتی ئیسلامی دا	حسن محمود حه کریم	_____
۲۸	گه شته که ی فرهیزهر	ئومیډ ناشنا	_____
۲۹	هه لویسته یه ک له به رده م چیروکه قورئانیه کاند	ئبراهیم صالح	_____
۳۰	کاوه و نه ورؤز له نیوان ته فسانه و ئاین دا	حسن محمود حه کریم	_____
۳۱	ترس له ئیسلام له نیوان وه م و راستیدا	عومه رعلی محهمه د	_____
۳۲	دیوانی شاسواری	عادل شاسواری	_____
۳۳	کورdestان چوڼ داگیر کرا	سهلام ناوخوش	_____
۳۴	لیکولینه وه یه ک له سهر چه مکی بیدعه	فاتح محمد سه نگاوی	_____
۳۵	پیښه وای مروځایه تی محمد ﷺ	ابوالحسن الندوی	حه مه کریم عبدالله

۳۶	ئىسلام لەنيوان پوژھەلات و روژ ئاوادا	عەلى عىزەت بىگوفچ	محمد چيا
۳۷	گەشتىك بۆلای خوا	نجيب گيلانى	رزگار كەريم
۳۸	روژگار يىكى تەمەنم	زەينب غەزالى	رزگار كەريم
۳۹	گوڭلوى سەرمۆر	صفى رحمن مبارك فورى	بەكر حەمە صديق
۴۰	خەمەكانى نىشتىمانم	گوژان عەباس	_____
۴۱	فەرھەنگى نوێ بۆ شىكارى پاميارى	سمير عبدالرحيم	محمد چيا
۴۲	فەرھەنگى فەلسەفى ئىنگىلىزى عەرەبى - كوردى	محمد چيا	_____
۴۳	ژيانى پىڭەمبەرى مەزن	عبد العزيز پارەزانى	_____
۴۴	سوڧماي ديدە	عدل شاسوارى	_____
۴۵	سوننەتە خوايەكان	د عبد الكريم زیدان	حەمەئەمىن ئەحمەد
۴۶	ئازادىيە گەشتىيەكان	راشد الغنوشي	محمد سعيد خورمالى
۴۷	ژياننامەى پىڭەمبەران	ابن كـثير	كاروان محمد
۴۸	حەلال و حەرام لە ئىسلادا	د يوسف قرضاوى	م حەمەئەمىن حەمەكريم
۴۹	فەرھەنگى دەريا عەرەبى _ كـوردى	رزگار كەريم	_____
۵۰	فقھى ئاسان	احمد عيسى عاشور	نورى فارس حەمەخان
۵۱	لەخزەت قورئاندا	عثمان محمد رشيد	_____
۵۲	فەرھەنگى ژيەر عەرەبى _ كوردى	رزگار كەريم	_____
۵۳	سبحانك اللهم	جميل ابراهيم	رزگار كەريم

۵۴	فهرهنگی عربی_ کوردی ژیر	پزگار کهریم	_____
۵۵	به هاری دلان	عثمان محمد رشید	_____
۵۶	تەفسیری گولشەن	نظام الدین عبدالحمید	_____
۵۷	فقه السنه به کوردی	سید سابق	حه مه نه مین نه حمه
۵۸	کۆبایسه کانی میحراب	م/ شه مال موفتی	_____
۵۹	دیوانی مهوله وی	سید عبدالرحیم معدوم	م حمه نه مین نه رده لانی
۶۰	دهریای زانیاری له ۱۰ ۰۰۰ پرسیار و وه لاما	عبدالرحمن نجم الدین	_____
۶۱	سه ربوردیکی هه ورامن سه رانیکی تهویله	عبدالرزاق عبدالرحمن	_____
۶۲	فهرهنگی ئاسان (موفره داتی قورئان	رزگار کریم_ ناصح فاتح	_____
۶۳	پوخته ی سه حیجی موسلم	زکی الدین عبدالعظیم	لیژنه یه ک
۶۴	پوخته ی سه حیجی بوخاری	_____	لیژنه یه ک
۶۵	جهنگه گه وره کان و فتوحاته ئیسلامیه کان	محمد سعید مرسی	نهاد جلال
۶۶	زانستی کۆرپه له زانی	د/ کاوه سه عدون فرهج	_____
۶۷	فهرهنگی شایان کوردی_ عربی	رزگار کهریم	_____
۶۸	ژیانی خهلیفه راشده کان	عمرو خالد	میران فرههاد
۶۹	نیشانه کانی پوژی دواپی	هاوړی حه مه نه مین	_____
۷۰	فهرموده قودسیه کان	مرکز دراسات عربیة	هاوړی حه مه نه مین
۷۱	ئهبوبه کری سدیق	د علي محمد صلابي	یاسین وه هاب کریم

۷۲	عومەرى كوپرى خەتتەب	د علي محمد صلابي	ئومىدكەمال جەمىل قادىر
۷۳	عوسمانى كوپرى عەففان	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر عەففان ياسىن
۷۴	عەلى كوپرى ئەبوتالب	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۵	صلاحە دىنى ئەيىبى	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۶	دېدىك بۇ دىنناسى نوۋ	تەھسىن ھەمە غەرىب	_____
۷۷	عومەرى كوپرى عبدەلەزىز	د علي محمد صلابي	جەمىل قادىر
۷۸	مەندالى داھىنەر	وېن داير	جەمال مۇھەممەد ئەبجەيى
۷۹	دىاردەي توندوتىژى لاي مەندال	د بارى مەك ئامارا	جەمال مۇھەممەد ئەبجەيى
۸۰	وتەي دانايان و زانايان	سەردار رەزا	_____
۸۱	پوختەي مېژوى ئىسلامى	د محمد سەھىل طقوش	نەھاد جەلال
۸۲	خەونامەي كوردى	سەيد ابراھىم	رەزگار كەرىم
۸۳	رۇژھەلات ناسان	د عبدەلھەمىد صالح ھەمدان	عەمەد جەلال ھەبىب اللە
۸۴	دەولەتى سەلجۇقى	د علي محمد صلابي	نەھاد جەلال - شاھۇ عمر
۸۵	پوختەي مېژوى ئەوروپا	د جەفرى بىرۇن	نەھاد جەلال
۸۶	خۇشەخت تەرىن ئافەرەت لەجەندە	د عائىز قەرنى	ھەمىد مەسئۇمى
۸۷	ھەوالى رۇژنامە نوسى	عەبدالقادر صالح	_____
۸۸	تەيگە يەشتەن لەسەرگە وتەن و تەمكىن	د علي محمد صلابي	سۇرەن مۇھەممەد فەرەج
۸۹	رەھۇشتى باۋەردار	عەمرۇ خالەد	خالەد مۇھەممەد
۹۰	۳۰ يەيگە بۇ بەختە ھەرى	د عائىز قەرنى	خالەد مۇھەممەد
۹۱	مېژوى دەولەتى ئەمەلى	مۇھەممەد قەبانى	عەبدالقادر صالح

۹۲	شا فەرھەنگی ئاسان بۆ ئاین و مەزھەب و پارتەکان	د. مانع بن حمادة الجهنى	عەبدولقادر سالىح
۹۳	پيڭفەمبەرى ئىسلام ﷺ گەورە ترين مروۋە	م. جەمال حاجى غولام	_____
۹۴	ئىسلام وەك ئەلتەرناتىف	د/مورادھوڧمان	عەبدولقادر سالىح
۹۵	عەلمانىيەكان و قورئانى پيروز	د. احمد إدريس	محمد محمد حمە ميرزا
۹۶	لاوان گرتەكان و چارەسەرەكان	دكتور ئەحمەد خەلىل جومعه	عەبدولقادر سالىح
۹۷	وانەكانى خوشمان دەوييت	حاجى كاروان	_____
۹۸	۱۰۰۰ چيروكى واقيعى -	م. جەمال حاجى غولام	_____
۹۹	۱۰۰۰ فەرمودەى حەزرىتى عومەرى كوپى خەتتەب	شيخ ابراهيم بن يونس السامرائى	م/ محى الدين شيخ تاها قورەيشى
۱۰۰	حياة الصحابة به كوردى	كاندەھلوى	نهاد جلال

لەكۆتايدا پرۆژەى ۱۰۰ كتيبى كوردى بەچاپ كردنى (حياة الصحابة)ى كاندەھوى بەكوردى كۆتايى ھات. بەوھىوايەى بتوانين لەداھاتودا پرۆژەى جوانترو گەورە تر و بەرھەمى ناوازەتر پيشكەش بەكتيب خانەى كوردى بكەين و ھەردەم لە خزمەت وشەى رەسەنى كوردیدا بين.

ناوھەندى رۆشنپەر

۱۹ - ۲ - ۲۰۱۱

سليمانى